

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Collegij Angli Sive Publici
Mensis 1617

802065

CHRONICON

ABSOLVTISSIMVM

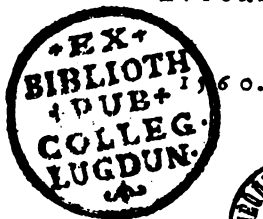
AB ORBE CONDITO

vsque ad Christum
deductum,

*

*In quo non Carionis solum opus contine-
tur, verum etiam alia multa eaq; insi-
gnia explicantur, adeo vt iusta Historia
loco occupatis esse possit.*

PHILIPPO MELANTHONÆ
AVTORE.

60904

the 1990s, the number of people in the world who are under 15 years of age is expected to increase from 1.1 billion to 1.5 billion. The number of people aged 65 and over is expected to increase from 200 million to 400 million. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion.

40

[illegible]

10

ILLVSTRISSIMO ET

REVERENDISS. PRINCIPI

& D. Domino Sigismúdo Archiepiscopo Meideburgensi, Primati Germaniæ, Administratori Halberstatensi, Marchioni Brandenburgensi, Duci Pomeraniæ, &c. & Burggraui Noribergensi, &c. Principi clementissimo S. D.

XCELLVIT ingenio, eruditione, consilio & virtute Hermannus Bonnus, qui in inclita urbe Lubeca & doctrina studia rexit, & Evangelium docuit. Is ante annos viginti Germanicum libellum, cui titulus est *Chronicon Carionis*, ut adolescentia inuitaretur ad historiarum lectionem, & illo compendio non nihil adiuuaretur, in quo Monarchiarum seriem, & temporum collationem in precipuis Ecclesiæ veteris Græciæ, & Romæ negotijs probavit, Latine interpretatus est. Eam interpretationem cum postea viderem non solum in manibus esse adolescentum, sed etiam vagari per exterarum nationes, retexendam esse iudicavi, non tam ut augerem, etsi enim quadam addidi, tamen compendij modus seruandus est, quàm ut phrasin Germanicam, quam Interpres suo quodam consilio studiosius retinuerat, cum quidem facundus & disertus esset, propter adolescentes & externos mutarem: nec alia causa fuit, cur hunc laborem susceperim. Ut enim lectio ametur, intelligi orationem oportet.

Cum autem prima editio Illustrissimo Principi Electori patri tuo dedicata sit, ne transferre munus in

a 2 aliam

aliam familiam viderer, filio dedicare hanc editionem volui, quia patrem ipsum, cui iam historia Ecclesie & Imperiorum notissima est, scio velle talia iam a filijs legi. & se viuo, vos in possessionem doctrina venire. Cum igitur non dubitem eum pro sua excellenti sapientia hanc nostram inscriptionem probaturum esse, te oro, ut hunc librum accipias, ac non tam meum, quam paternum munus esse cogites, & propter patrem Principem sapientia & virtute excellentem, magis ames, & legas sepius.

Est omnino necessaria singulis hominibus historia cognitio, sed maxime gubernatoribus, qua sine temporum serie, sine gentium distinctione, & non monstrato Imperiorum ordine lucem non habet. Sepe audiui narrare Capnionem, cum apud Philippum Principem Palatinum Electorem essent Dalburgius Episcopus Vangianum, Rudolphus Agricola, & ipse, & non solum in familiaribus colloquijs, sed etiam in deliberationibus de republica sepe narrarent insignia exempla vel Persica, vel Græca, vel Romana, mirifice accensum esse Principem studio cognoscenda historia, sed dixisse se animaduertere, distinctione temporum, gentium & imperiorum opus esse, eamque ob causam petiuisse, ut sibi ex tota antiquitate, quantum nota esset, ex Ebraijs fontibus, & ex Græcis ac Latinis scriptoribus ordine contexerent Monarchias, ut mente complecti tempora mundi, & scribere maximarum mutationum posset. Nulli tunc extabant scripti lingua Germanica libri de veteribus imperijs: nec Latina præter Iustini confusaneam Epitomen, qua tamen distinctione temporum caret, habebantur. Erat ocium tunc illi doctus virus, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Ebraijs, Græcis & Latinis monumentis Monarchias recensens, & maxime digna memoria suo

suo loco adhibita temporum & gentium distinctione inferunt. Legit avidissime id scriptum Princeps ingeniosus, seq̃ letari dicebat, divinitus conservatam esse temporum seriem, & rerum precipuarum memoriam. Ostenderant enim ei continuatam esse mundi historiam ita, ut Herodotus inchoet suas narrationes paulò ante finem prophetica historia. Nam & ante regnum Persicum, de quo narrationes luculenta extant in Daniele, Esdra & Nehemia, Regum Assyriorum & Aegyptiorum aliquot nomine sunt eadem in Prophetis, & Herodoto. Apryi pradicat exitium Ieremias, quod describit Herodotus, Postquam Ieremiam interfecit Apryes, postea Amasis captum Regem superbum strangulat. Agnoscere etiam se Princeps Palatinus dicebat testimonia presentia Dei in constitutione Monarchiarum, quia solus humanis viribus constituti & retineri non potuerint, & eò divinitus constituta sint, ut essent custodes humanae societatis, coniungerent multas gentes, restituerent leges, iudicia, pacem, ut doceri homines de Deo possent. Sape igitur repe-tebat Danielis verba: Deus Imperia transfert & stabilis. In mutationibus etiam & Tyrannorum panis dicebat conspici iudicium Dei, & moneri totum genus humanum illustribus exemplis, ut agnoscat Deum, sciat ordinasse eum & velle iusta, & vere irasci violentibus ipsius ordinem. Tales erant eius Principis sermones considerantis ordine Imperiorum incrementa & ruinas.

Esti autem necesse est iunioribus initio proponi talia compendia, tamen cum accedit aetas legendi sunt fontes, & historiae quae extant sapienter scripta cognoscenda sunt integra, quantum fieri potest. Est omnino excellentis sapientiae & eloquentiae opus historiam rectè scribere. Sed sapientia est etiam lectori

a 3   necesse

necessaria considerare, qua commonefactiones ex historijs sumenda sint, de quibus hac regula est: Sit vite norma Decalogus, id est, lex Dei, sicut scriptum est: In praeceptis meis ambulate. Postea historias sciamus legum exempla esse, ac monstrare poenas atrocium scelerum, & liberationes iustorum. Ac in utrisque non tantum euentus inducamur, sed Dei praesentiam cogitemus, qui sui ordinis custos est.

Historiae Ethnicae magis proponunt exempla secunda tabula Decalogi, quorum multa pertinent ad praeceptum, Non occides, ad quod & hac regula pertinet: Omnis qui gladium acceperit, videlicet non datum à legibus, gladio peribit. Quam multi Tyranni, quam multae gentes poenas dederunt, iuxta hanc regulam? Mouit Annibal non necessarium & iniustum bellum. Etsi autem utrinque magna clades accepta sunt (nam bella communes poenae sunt utriusque partis) tamen Romani vincunt tandem. Plena sunt historia talium exemplorum. Et in hoc genere multa errata accidunt.

Brutus & Cassius existimant se iustam habere causam interficiendi Iulij. Piso, Marius, & multi sapientes contrarium iudicarunt. Et lex diuina inquit: Qui potestati resistunt, incident in poenas. Monent igitur historiae, ut recte iudicetur, quod cum in rebus obscuris difficile sit, diligentia adhibenda est, & à Deo consilium petendum est: & non necessaria in magnis rebus non sunt tentanda.

Multa exempla pertinent ad praeceptum: Non machaberis. Cui lex addit comminationem: Omnis anima, quae fecerit has abominationes, eradicabitur. Saepe igitur propter libidinum confusiones totae Gentes deletae sunt, Sodoma, Theba, Troia. Contra Dauidem horrenda seditio mota est à filio, trucidata
multa

multa millia civium, contaminata sanctæ matronæ. Est & urbe Roma stirps Regia expulsa: & in conspectu sunt exempla quotidiana. Vagantur pœna per Regum, Principum & privatorum familias propter adulteria & incestus contaminationes.

Multa exempla pertinent ad præceptum, Non furtum facies: cui præcepto addita est comminatio: *Va qui spoliās, quia spoliaberis.* Cresphontes defraudatis orphanis fallaci sortitionis occupavit. Messenem: postea ciues eum interfecerunt, & coniunx *Merope* furens filios interfecit. Hæc pœna fuit fraude occupati alieni regni doceptis orphanis.

Hæc cō dixi, ut exempla ad regulas prudenter accommodentur, & cogitemus Legem Dei normam vitæ esse oportere, & exempla pœnarum ad comminationes diuinas congruere. Nihil dubium est, pœnas in hac vita mortali comitari atrocitæ delicta, etiamsi mitigantur ijs qui ad Deum redeunt.

Deinde quantum usus est Chronicorum & Historia in doctrina prima tabula Decalogi? Necesse est scire seriem pæsecutionum diuinarum, Legis & promissioni gratia. Necesse est considerari, quæ & ubi semper vera Ecclesia Dei fuerit: quæ fuerit vox vera doctrina; quàm horrenda tenebræ fuerint & sint in maxima multitudine hominum, qui discesserunt à vero Deo & à vera doctrina, & furentes excogitarunt commentitia numina.

Ostendunt etiam historia arumnas Ecclesiæ, & testimonia præsentia Dei in liberationibus. Ac sapienter accommodanda sunt exempla ad primam tabulam, quomodo tolerande sint arumna, & quomodo petenda & expectanda sit liberatio. Semper certa sit spes salutis æterna, etiamsi in hac vita mortali magnæ calamitatis opprimimur. Mitigantur tamen

• • ha

ha quoque recte innocantibus. ut Davidi, Iosaphar, Ezechia, Manassa, & alijs innumerabilibus, quorum exempla congruunt ad regulas: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Si fuerint peccata vestra ut cocciniam, & ut vermiculus, eritis candidi ut nix. Ut enim exemplis recte uti possimus, simul & regulas oportet notas esse.

Item de controuersijs Ecclesie quantum refert scire veteres dyudicationes, qui fuerint testes vera sententia, quae fuerint hostium agmina. Quam dulce est videre consensum Irenaei, Gregorij Neocæsariensis & similium veterum πρὸ λόγου, qui antecesserunt Synodum Nicanam, sicut & Ignatius scribit, saepe repetens hac verba: θεὸς λόγος, λόγος ἐνσωμάτως non sonus euanesceus. Et Alexander Episcopus Alexandrinus, qui refutationem Arj scripsit antè Nicanam Synodum, testimonia superiorum temporum recenset, & inter cetera inquit: ἡ ἱεραρχία ἱκανασαύτως τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐνσέλιμῃ, διδασκαλίᾳ, ἐβίωτος ἐστὶ καὶ ἀληθὴς, καὶ ζῆλος τοῦ κατὰ ἀγίοχαια παύλου τοῦ θαυμαστάτου συνόδῳ καὶ κρίσει τῶν ἀπαταχῶν ἐπισκόπων ἀποκηρυχθεὶς τῆς ἐκκλησίας. Hac omnia si non extarent historia prorsus ignota essent, ac ne hoc quidem sciretur, quae prior, quae posterior sit doctrina, quod considerari necesse est, quia non contemnendum est Terulliani dictum: Primum quodq̃, verissimum est.

Cum Meletius seditionem in Ecclesia Alexandrina moueret de lapsis non recipiendū, qui supplices ad Ecclesiam redire volebant, Petrus Episcopus exempla vetustatis opposuit, & vera consolatione erexit eos, qui ad veram inuocationem redituri erant. Eius indicij memoriam gratam esse pijs contra Nouati rabiem manifestum est. Extant & vera testimonia contra

Marc

Marcionem, Manichæos & Pelagianos edita, in quibus multum ab historia adiuuamur.

Nec tantum prodest videre ubi rectè iudicatum sit, sed etiam ubi veritas hypocritarum fictionibus oppressa sit. Quia interdum hoc quoque accidit, ut, cum falsa decreta facta sunt, quæ Romana Pontifici tribuunt summam auctoritatem, non solum in Ecclesia, sed etiam in transferendis Imperijs mundi. Item de adoratione hominum mortuorum, de Circumgestatione panis in pompa Persica, de Sacrificio venali, de Cælibatu. Hæc decreta etsi aliquot seculorum spacijs confirmata sunt, ut propter temporis longitudinem sit illud Simonideum, ὁῖα βιάται τὸν ἀνδρα, tamen deprehenditur vanitas non solum ex scriptis Prophetici & Apostolici, sed etiam ex consensu purioris antiquitatis, quem historia digna fide ostendunt ab hac recenti turba Pontificum & Monachorum dissentire. Semper autem in exemplis anteferenda sunt ea, quæ cum norma iudicij congruunt, videlicet cum scriptis Prophetici & Apostolici, iuxta dictum: Si quis aliud Evangelium docet, anathema sit.

Considerentur autem præcipue in historia Ecclesia semina utriusq; Imperij huius sæculi mundi, Mahometici & Pontificij. Utrunque ortum est ex dissidij de doctrina, cum in Oriente dilacerata essent Ecclesia non tantum Ariana peste, sed etiam Manichæi & alijs furoribus: & hac varietas in multorum animis dubitationes & odium religionis Christiana & nominis Christiani accenderet, & disciplina laxata esset, facile impelli homines potuerunt, ut nouum dogma, quod obscuras disputationes tollebat, & tantum plausibilia humanis iudicijs proponebat, amplecterentur, præsertim cum & Imperium Romanum multæ gentes iam & odissent, & contemnerent, anidè arri-

a s puer

puerunt illæ gentes aliqui & curiose & tenēs, Aegyptia, Arabica, Syriaca, opiniones populares, & auctorem Mahometum armauerunt.

Præcipuè verò potentia Romani Pontificis creuit, cum attracti sunt Franci in Italiam. quod fiebat Græcorum odio, non quidem iniusto. Nam & iniusta eorum Imperia erant, & vires non erant pares ijs Gentibus, quæ Italiam vastabant: sed tamen alia causa prætexebatur. Accusabantur Græci, quod deleverent picturas & statuas templorum. Sciebant autem Romani Pontifices, valde abhorrere Græcorum & Germanorum animos ab uxorumque. quare facile persuadebant nostris, ut Græcos tanquam Religionis hostes procul ex Italia depellerent. Postea propter Regum discordias creuit Pontificum auctoritas, qui Italiam inclinabant ad quos volebant. In his confusionibus tandem nati sunt Monachi, quorum auaritia cumulatit idola & errores.

Harum rerum series cum in historia conspicitur, accendatur in nobis cura recte discendi, & tuenda coniunctionis in vera Ecclesia. Quam ad rem etiam opus est candore & moderatione disputationum & adfectuum. Quia non sine graui causa Platonium illud celebratum est: τὰ μετὰ κατὰ ἕκ ἄλλως ἢ ἐκ φιλοτιμίας συνίσταται.

Oro autem filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, ut semper Ecclesiam sibi inter nos colligat. Horribilis mutatio omnium rognorum generi humano impendit, in qua barbaricam vastitatem fieri in his regionibus filius Dei prohibeat. Nos etiam pietate morum & invocatione Dei studeamus impetrare pœnarum mitigationem, & diligentiam in studiis doctrinae & in fovendis Ecclesijs adhibeamus, ne tristissima pœna obruamur,
de qua

de qua scriptum est : Quia scientiam repulisti, repel-
lam te. Crescit feritas in moribus, negliguntur doctri-
na studia, & ducitur esse virtutis laxare disciplinam.
His publicis malis omnes gubernatores summi & in-
fimi repugnare debet. Cumq; nos quibus doctrina pro-
pagatio commendata est, iuuentuti hortatores esse de-
beamus ad recte discendum, & ad omnia honesta of-
ficia auxilijs gubernatorum indigeamus, oro ut boni
Principes & alij gubernatores considerent singula-
rum labores, & recte docentes & amantes commu-
nem salutem & concordiam adiuuent. Ego quidem hac
voce Paulina & me & alios in his docendi laboribus
sape confirmo : Non erit inanis labor vester in Do-
mino. Non dubito, Deum gubernatorem & benefactorem
esse nostrorum laborum, & cum assidujs gemitibus &
votis oro, ut faciat me operis illius, & organum utile
discipulis. Et huius mea voluntatis conscientiam op-
pono Sycophantarum crudelitati, & spero sapientum
& bonorum iudicia de me esse mitiora, quam
sunt inimicorum. Laetabor etiam, si tibi &
alijs iunioribus huius libri lectionem gra-
tam fuisse intellexero. Filium Dei,
Dominus noster Iesus Chri-
stus te protegat & gu-
bernet. Anno

1558.

*

Philippus Melanthon.

CHRONICORVM

LIBER PRIMVS.

L EGERVNT Historias
 omnibus ætatibus etiam
 Ethnici, & quia cognitio
 per sese expetitur, & quia
 in exemplis multiplices
 commonefactiones pro-
 ponuntur, tum de priuatæ vitæ officiis, &
 de causis calamitatum, tum verò de con-
 siliis publicæ gubernationis, & de causis
 multarum horribiliū mutationum in im-
 periis, sicut grauissimè Polybius inquit:
 Historiæ cognitionem esse verissimam in-
 stitutionem & preparationem ad actiones
 politicas, & illustrem magistram ad per-
 ferendas fortunæ vices. Et si autem de Po-
 lybij dicto nunc non disputo, tamen ma-
 nifestum est, exempla consiliorū in guber-
 natio

natione multum prodesse: Vt vrbs Roma præcipuas leges, & iudiciorum ordinem accepit à ciuitate Attica. Sepe etiam singularia exempla illius reipublicæ imitata est, vt cùm vsurarum magnitudo præbuit occasionem seditionibus, consilium Solonis secuta est de *σεισαχθία*. & redegit vsuras ad centesimas. Item cùm interfecto Iulio, sanxit Senatus *ἀμενησίαν*, vt fecerat Athenis Thrasylbulus. Et vt Lysander in Græcia constituit *ὀλιγαρχίαν*, ac populo ademit summam auctoritatem, & remouit Oratores qui populum concitabant: sic Romæ Sylla debilitauit Tribuniciam potestatem. Postea Augustus totum ius Tribunicie potestatis ad se vnum transtulit, quia sæpissimè fuerūt Tribuni tubæ seditionum. Ideo autem Augustus ad sese transtulit, vt etiam cùm non erat Consul, ius retineret conuocandi Senatus, quod habuerat potestas Tribunica. Et regulæ illæ tutiores sunt: *οὐκ ἀγαθὸν πολυκραγία*. Item, sapientissimè constitutus est Senatus Electorum in Germania, qui iam annis quingentis neruus fuit Germanici Imperij. Et si autem autores huius consilij Deus singulari modo rexit, tamen exempla aliqua considerasse eos cōsentaneum est. Et penè
simil

similem potestatem in Lacedemone quinque Ephori habuerunt, aut initio septem Principes in Perside.

Nec tantum ad imitationem bonorum consiliorum prodest historia, vt imitatio stratagematum, sed multò magis ad præmonitionem in cauendis causis horribilium mutationum, & calamitatum, cum regula vniuersalis sit, Atrociora delicta puniuntur atrocibus poenis in hac vita. Recitant historiae omnium temporum exempla, de poenis blasphemiarum, periuriorum, Tyrannicæ crudelitatis, seditionum, flagitiosarum libidinum, & rapinarum: quæ poenæ testimonia sunt prouidentiae, & iudicij diuini, & harum regularum: Non habebit Deus infontem, quicumque vanè usurpat nomen eius. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item de libidinibus: Omnis anima, quæ fecerit abominationes has, delebitur. Item: Veh qui spolias, quia spoliaberis. Et potest ceu commune argumentum inscribi omnibus historiis:

Discite iustitiâ moniti, & non temnere diuos.

Deinde de multis peculiaribus negociis historia monet. Sæpe fuerunt infœlicia fœdera, præsertim dissimilimum: & quia
fiduc

fiducia propriarum virium est insolens & infœlix: Vnde ſequitur, quod dictum eſt à Theognide: ὄρεῖς καὶ μέγιστα ἀπάλισσι, καὶ κροτοφῶνα. Et accedit hoc, quod cauſæ diſſimiles ſunt, vbi multi diſſimiles coniuncti ſunt: Vt Athenienſium & Corcyreorum fœdus vtriſque exitialis fuit, cum Attici propter coniunctionem cum Corcyreis, quam fecerant in cauſa dubia, mouiſſent bellum Peloponneſiacum. Item poſtea propter fœdus, cum Phoceniſus ſeditioſis attraxerunt regem Macedonicum. Et regula eſt de diſſimilium fœderibus apud Thucydidem libro tertio: ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πεινυμένῳ ἀλφειοῦ ἔργον καὶ εἶναι, Id eſt; Diſſidentibus opinionibus & voluntatibus fiunt diuerſa opera. Docet item, tantum neceſſaria facienda eſſe, nec mouendas eſſe res non neceſſarias ſtulta πολυπραγμοσίῃ, quæ varias habet cauſas. Interdum æmulatio incendit animos: vt Marius & Pompeius bella ciuilia mouerunt præcipuè ex æmulatione. Interdum ingenij pertinacia attrahit bellum. Cauſa belli Peloponneſiaci proxima fuit Periclis pertinacia, nolentis retractare iniuſtum decretum de Megaris. Cato nec morte Pompeij, nec amiſſis tot exercitiis

bus

bus permouetur, vt arma deponat. Sæpe ambitione mouentur res non necessariae ab inquietis ingeniis: Vt Alcibiades suator est belli gerendi in Sicilia, cum patria domestico bello arderet, & nulla magna causa esset, tam procul mittendi robur ciuium. Agathocles circumfessa vrbe Syracusana abducit exercitus in Aphricam, qui ibi trucidantur. Sic aliquoties Galli exercitus in Italiam duxerunt. Interdum mouentur animi *κακοζήλεια*, vt Demosthenes imaginatur suum consilium esse Themistocleum, defendendam esse Græciæ libertatem contra externos reges. Cicero quia antea Catilinam oppresserat, sperat se simili foelicitate Antonium oppressurum esse. Hoc modo sæpe in Ecclesia peccatur: Vt Zedechias scit à prioribus Regibus defensum esse Templum, ac sperat suam defensionem fore foelicem, quam Ieremias contra superiorum Prophetarum exempla dissuadebat. Iudæi aliquoties aduersus Romanos, mouerunt seditiones, tanquam imitaturi Iosua aut Maccabæos, &c. Cum igitur legimus, quales habuerit euentus *πολυπραγµοσύνη*, cogitemus de regula, Necessaria facienda esse, & quidem cum petitione auxiliij diuini,

non

non mouenda esse non necessaria. Ideo inquit Paulus: Qua vocatione vocatus es, in ea ambula. Et Siracides inquit capite 3: Quę mandata sunt tibi, cogita sanctè. Qui amat periculum, peribit in eo. 1. Thess. 4. Sitis quieti, & agite propria. Vbi præcipit Paulus de vitanda *πολυπραγμοσύνη*, quæ ruit extra vocationem. Tales multæ admonitiones traditæ sunt etiam ab Ethnicis sapientibus. Spartam nactus es, hanc orna. Et Aristophanes Periclem exagitat in fabula, cui titulus est Acharnenses: *ἰσθίς οὐ χρῆν. Ἀλλὰ πὶ χρῆν εἶπατε*, id est, Dicat aliquis: Non opus erat? Sed dicite, Quid opus erat? Itē: *πλείων πάρεργα ἔργων*. Denique de multis vitæ & consiliorū regulis historiæ nos monent. Et prudenter in exemplis considerandum est, ad quas regulas vitæ accommodanda sint. Sed nunc de nobis in Ecclesia dicamus. Præcipuè historia opus est in Ecclesia: Primum, quia Deus immensa bonitate sua se patefecit, & patefactiones suas scribi voluit. Vult sciri initia generis humani, Ecclesiæ exordia, instaurationes, conseruationem & reuelationem promissionis de Filio, gloriosam promulgationem Legis, missionem filij, & illustria testimonia, quæ subinde edita

b sunt,

sunt, vt nos de doctrina confirmaremur. Vult sciri discrimen Ecclesiæ & aliarum congregationum siue Sectarum, & cognosci omnibus temporibus, qualis fuerit Ecclesia. Ideò Historiam Deus nobis per Patres & Prophetas optimo ordine, & numero annorum diligenter tradito, scribi voluit. Ac singulare decus est Ecclesiæ, quòd non alibi in toto genere humano inuenitur antiquior series Imperiorum & temporum. Nec alia gens habet retrò annotatos certò numeros annorū.

Præterea non modò decus est Ecclesiæ, sed testimonium etiam de Deo, de prouidentia, de veritate doctrinæ in Ecclesia, quòd ordine Monarchias quatuor statim initio secundæ, videlicet Persicæ, describit. simul etiam multa magna bella Regum Aegyptiacorum & Syriacorum prædicit. His vaticiniis cū euentus respondeat, fatendum est, & prædictiones illas à Deo traditas esse, & hanc doctrinam solam de Deo, quæ simul tradita est per illos ipsos Prophetas, veram esse. Item, seruari à Deo Ecclesiam, inter horrendas Imperiorum confusiones, & propter eam Deo curæ esse Imperia.

Secundò, vt libri Prophetici melius intellig

telligentur, omnium temporum historia complectenda est. Et considerent Iuniores, ferè ibi Herodotum ordiri suam historiam, vbi Ieremias desinit: videlicet in rege Aprie, qui Ieremiam interfecit. Erit igitur continua mundi historia: Libri Prophetici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus de Philippo, Alexandro & successoribus. Polybius, Liuius: & deinde alij post Liuium.

Tertiò ad diiudicationes grauissimarum controuerfiarum prodest nosse historias: vt statim post Apostolos orta sunt certamina plurima.

Cerinthus, Ebion, deinde Samofatenus & Arius lacerarunt doctrinam de filio Dei.

Manichæi sinxerunt duo principia, pariter æterna, contraria, Bonum & Malum, *φῶς καὶ ὕλην*. Probauerunt necessitatem Stoicam: damnauerunt certos cibos.

TACIANVS & alij multi damnarunt Coniugium. Alij, vt Carpocrates, sinxerunt raptus diuinos, & voluerunt communes esse mulieres. Multi, & nominatim Pelagius, penitus damnauerunt doctrinam de Gratia, & de iustitia Fidei. In talibus materiis valde prodest scire, per
b 2 quos

quos veritas defensa fit, quibus argumētis mendacia refutata sint, quæ testimonia diuinitus edita sint. Vt Iohannes refutauit Cerinthum, & Cerinthum ruina balnei oppressit. Samosatenum refutauit Gregorius Neocæsariensis clarus miraculis, & Dionysius Alexandrinus. Marcionem & colluuiem Manichæorum refutarunt Polycarpus, auditor Iohannis, & Ireneus auditor Polycarpi. Manem, qui primus autor fuit Manichææ impietatis, interfecit rex Persicus, detracta ei cute, quòd in curatione filij comperit, eum esse impostorem, non medicum. Marcion Diaconi coniugem ex Cypro abduxit, quæ postea reuersa multa de Sectæ turpitudine narrauit. Arium refutauit tota Nicæna Synodus, in qua multi Martyres fuerunt. Et ostendit Deus iudicium suum aduersus Arium, qui cùm haberet nouam aulæ Beneuolentiam, Byzantium iturus ad disputationem, subita consternatione oppressus, declinans de via ad latrinam, ibi sanguinem & intestina effudit. Atq; ita penè vt Iudas mortuus est, vt hoc tempore aliquot Hypocritæ extincti sunt subitis terroribus, qui confessi sunt, se contra conscientiam oppugnasse veritatem. Lato-

mus

mus Louaniensis inter horredos mugitus confessus est, se contra conscientiam aduersatum esse veritati. Pelagiū refutarunt Ambrosius, Augustinus, Prosper, & alij. Post ea tempora cum Romanū Imperium dilaceratū esset à Gothis, Vandalis, & Hunnis, infusæ barbaræ gentes in Italiā, Græciam & Asiā, mutarūt linguā, & multas Ecclesias & Scholas deleuerunt. Inde sequutæ sunt in doctrina tenebræ, & noua doctrinæ forma nata est, & multæ superstitiones receptæ & confirmatæ sunt, Vt sacrificia pro mortuis, & inuocatio hominū mortuorum, & initia Monachorū & paulatim creuit Romani Pontificis potentia: quæ deinde Germanicorū Imperatorū liberalitate instructa est magnis opibus, qui ei multa oppida in Italia attribuerunt. Hanc potentiam auxerunt postea fraudibus & bellis, & ex Imperij reliquiis multa occuparunt.

Horum bellorū causæ ex veris historiis iudicari possunt, quæ ostendūt, quibus occasionibus regna dare & eripere Regibus conatus sit, & finxerit summam Monarchiam Imperiorum Petro datam esse, iuxta versum scriptum in corona Rodolphi, quem Papa Imperatorem nominauit contra Henricum quartum: Petra dedit Pe-

b 3 tro,

tro, Petrus diadema Rodolpho. Leguntur & Synodi pontificiæ, in quibus confirmati sunt errores, & Pontificia tyrannis. Magna igitur vtilitas est historiæ in diiudicatione multarum controuersiarum.

Postremò & hæc ingens vtilitas assidue cogiranda est in collatione historiarum Ethnicarum & nostrarû. In historiis Ethnicis tantum cernuntur exēpla iræ Dei contra atrociora scelera, iuxta regulas : Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item cōtra periuros. Non habebit Deus insontē, qui vanè nomen eius vsurpat. Item : Vex qui spoliatur, quia spoliaberis. Item: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur, &c. At in historia Ecclesiæ vtriusque generis exempla proponuntur. Exempla iræ in pœnis, vt Diluuij, conflagrationis Sodomæ, interitus Pharaonis, & alia multa, quæ ad Legē referantur. Item exempla misericordiæ seu gratiæ, quæ ad Euangelium referantur. Et testimonia manifestæ præsentia Dei in Ecclesia, quæ docent nos de Fide, de vera Inuocatione, de veris cultibus, & valde confirmant pias mentes. Vt, post lapsum voce filij recepti & seruati sunt Adam & Eua. Manifesta præsentia Dei est in familiis Nohæ, Abrahæ, Isaac, Iacob,

Iacob, Ioseph: & deinde in Ecclesia Israël in deserto. Postea quoque in gubernatione Iosuz, Gedeonis, Samsonis, Samuelis, Ionathæ, Daudidis, Iosaphat, Eliæ, Elisæi, Ionæ, Ezechia, Esaia, Ieremiæ, Danielis, manifesta præsentia Dei in Ecclesia conspicitur. Hanc totam seriem Ecclesiæ omnium temporum intueri vtile est. Ac in vniuersa historia discernantur narrationes de Ecclesia ab Ethnicis materiis, Et vbi singulis temporibus fuerit Ecclesia, quam habuerit doctrinæ vocem, quos præcipuos Doctores & testes, quæ certamina, quales ærumnas & liberationes, consideretur.

Hanc admonitionem de vtilitate historiarum, & de Ecclesia discernenda ab Ethnicorum tenebris, initio propter iuniores recitavi, & vt avidius legant historias, & vt Ecclesiam rectius nosse discant.

DE ORDINE LIBRI.

Vtile est, semper in conspectu habere, quantum fieri potest, omnium temporum seriem, & præcipuas generis humani mutationes. Ad id maxime conducit nosse dictum, quod recitatur in Iudæorum commentariis, hoc modo.

b 4 TRA

TRADITIO DOMVS

ELIÆ.

SEx millia annorum mundus, & deinde
conflagratio.

Duo millia inane.

Duo millia Lex.

Duo millia dies Messie. Et propter peccata nostra, quæ multa & magna sunt, deerunt anni, qui deerunt.

Hoc modo Elias de duratione generis humani vaticinatus est, & præcipuas mutationes distinxit. Duos primos millenarios nominat Inane, quod simplicissimè sic interpretor: nondum homines procul distitas regiones occupasse ante conditam Babylonem. Alij dicunt, nominari Inane, quia nondum certa politia Ecclesiæ constituta fuit, & nondum segregata fuit Ecclesia à cæteris gentibus. Nondū etiam erāt Imperia, qualia postea in Monarchiis fuerunt. Sed quæcunque causa est, quare sic dixerit Elias, hoc non dubium est, primam ætatem fuisse florentissimam, quia natura hominum minus languida fuit, quod ostendit longæuitas. Et fuit excellens decus, quòd sapientissimi Senes, pleni diuinæ lucis, simul vixerunt, & de Deo, de creatione, de edita promissione testes fuerunt

runt, & multi artes inuenerunt & illustrarunt. Secundum tempus à Circumcisione numeratur, vsque ad natum Messiam ex virgine, quod non multo minus duobus millenariis continet. De tertio tempore significat fore, vt non compleantur duo millenarij, quia nimium crescet impietas, propter quam citius delebitur totum genus humanū: & Christus se palam ostendet in iudicio, vt inquit: Propter electos dies illi breuiiores erunt.

Distribuemus igitur Historiam in tres libros, iuxta dictum Eliæ:

PRIMI Libri narratio breuis est, etsi haud dubiè ante Diluuium Deus multa illustria testimonia de sese edidit, Et varia certamina fuerunt Ecclesiæ & impiorum, & multa admiratione digna in artium inuentione excogitata & tradita sunt.

SECUNDVS Liber erit prolixior, quia tunc & Ecclesia habet suas mutationes: promissio repetitur, & alligatur ad certam stirpem, & Ecclesia distinguitur à cæteris gentibus, & fit promulgatio Legis, & collocatur Ecclesia in sede & politia certa. Et in id tempus incidunt Monarchiæ, in quibus magnæ mutationes ge-

b s neris

neris humani acciderunt, dignæ consideratione. Ac prædixit Deus seriem quatuor Monarchiarum, vt significet Messiaæ aduentum, & finem Mundi, videlicet, humanæ generationis, & tempus vltimi iudicij. Intelligas autem Monarchiam nõ quidem complexam omnes regiones & gentes, sed tantam, quæ magnam partem orbis terrarum tenuit, & tantam habuit potentiam, vt cæteros Reges compescere posset. Ideò enim voluit Deus Monarchias constitui, vt homines legibus, iudiciis & disciplina regerentur.

Hoc vt fieret Deus dedit Monarchas instructos potentia, qui & leges honestas conderent, & iudicia ac disciplinam armis defenderent. Et mutat Deus imperia, cùm hæc officia negliguntur, & Principes, vel ipsi faciunt, vel non puniunt iniustas cædes, libidinum confusiones, direptiones, & alia atrocia scelera. Vult enim Deus, politicum ordinem testimonium esse de Prouidentia, & de iudicio suo, & vult hoc modo vtcunque seruari societatem hominum, coniugia, disciplinam, doctrinas: & vult Imperia esse hospitia Ecclesiæ. Est & hoc singulare Monarchiarum decus, quòd aliqui præstantes Reges in numero

Monar

Monarcharum vocati sunt ad veri Dei agnitionem, & ad ornandam Ecclesiam, Vt, Nabogdonosor, Euilmerodch, Darius Medus, Cyrus, Artaxerxes Longimanus, Constantinus, Theodosius, Arcadius, Valentinianus, Carolus Magnus, Ludouicus Pius, Henricus Saxo, Otto primus, vt de cæteris non dicam. Ostendit autem liber Daniëlis, Deum ipsum quatuor Monarchias numerare, & significare, quartæ Monarchiæ tempore Messiam palàm prædicaturum esse Euangelium, & sacrificium facturum, ad quod mittendus erat, & deinde finem fore generationis hominum, & sequuturam esse resurrectionem hominum mortuorum. Voluit enim Deus sciri, hanc generationem hominum non fore perpetuam. Voluit item sciri tempora vtriusque aduentus Christi. Ac magna confirmatio est piorum, cùm videmus hunc fuisse Monarchiarum ordinem & successiōnem, vt prædicitur, non dubitemus sequuturum esse iudicium. Sic autem numerantur Monarchiæ. Prima est Chaldaeorum, qua & Assyrij vicipi comprehenduntur. Nam aliàs statim initio potentiores fuerunt Reges in Babylone, aliàs vicini

Re

Reges in Ninive. Nec dubium est, Babylo-
nem & Niniuē diuersas vrbes esse. Secun-
da dicitur Persarum. Tertia Alexandri &
proximorum successorum. Quarta Roma-
norum, quam significat Daniel tandem di-
lacerandam esse, & pedes partim ferreos,
partim luteos fore. Etsi alij ferreos pedes
intelligunt regnum Turcicum, cæteros lu-
teos pedes: tamē ego existimo Turcicum
regnū, quod manifestas blasphemias con-
tra verbum Dei profitetur, & ex professo
delere nomen Christi conatur, non annu-
merari Monarchiis, quas Deus legum &
disciplinæ causa constituit. Sed ferreos pe-
des intelligo aliquot potentes Imperato-
res Germanicos, vt Carolum primum, Lu-
douicum filium, Henricum Saxonē, quem
vfitatē Aucupem nominant. Veteres Ger-
manicæ historiæ nominant eum Humilē,
vt sic dicam. Deinde Otthones, Henricum
Bombergensem. Postea fuerunt multi im-
becilliores, quos significant Lutei pedes.
Sed mixti fuerunt & fortes Principes, qui
res vtilis gesserunt, vt Lotharius Saxo. Nā
Turcicum Imperium prorsus à Monar-
chiis seiungo, quas Deus legum & disci-
plinæ causa constituit.

Sunt igitur peculiares descriptiones
Tur

Turcicæ tyrannidis, ut apud Ezechielem prophetia de Gog & Magog propriè ad Turcas pertinet. Et cornu loquens blasphemias, & conterens Ecclesiam apud Danielelem, de toto Mahometico regno concionatur. Singularis furor est ortus à Diabolis in hac vltima senectâ mûdi, Deo permittente propter horribilia hominum peccata, Tyrannis Mahometica, dissimilis omnium regnorum: Quia ex professo conatur delere nomen Christi. Nec ornat genus humanum legibus aut disciplina, sed vastat orbem terrarum, vt & nomen Turca, vastationem seu vastatorem significat.

Sit autem grata nobis consideratio, quòd Deus & Germanicam gentem hoc honore ornauit, vt reliquias Romanæ Monarchiæ eam tenere, & præcipuos esse custodes Europæ voluerit. Nec dubium est, Italiæ post longas vastationes salutarem pacem & ornamenta ciuilia restituta esse Caroli & Ludouici virtute, & ab his defensam esse Galliâ & Germaniam, depulsis à Gallia Saracenis, & à Germania Vngaris: ornatas esse Ecclesiâs, & excitata doctrinarum studia, cum in Aegypto & in Aphrica penitus deletæ essent Ecclesiæ, & in Asiam infusi essent Saraceni & Turci, qui
ibi

ibi quoque delebant ecclesias & literas. Ut igitur in Europa reliquæ Ecclesiæ & doctrinarum seruarentur, rursus ibi diuinitus pulchra coniunctio facta est, Italiæ, Galliæ & Germaniæ, quæ ab vno Carolo tenebantur, qui tanquam Monarcha erat Europæ, & cultos pacis, religionis, legum & disciplinæ. Postea Italiæ & Germaniæ coniunctione retinuerunt Othones, Henricus Bombergensis, & Conradus Spirensis. Post hunc cum iam Romanorum Pontificum potentia creuisset, furie pontificiæ accēderunt in Germania bella ciuilia, quibus potētia Germanici Imperij præcipuè languēfacta est. Non enim procul abest dies triumphi, in quo se filius Dei palam ostendet generi humano, & Ecclesiam æterna gloria ornabit, & omnes impios in æternas pœnas abiiciet. Interea tamen, ut minus sit confusionum, optandum est, ut Principes in Germania hoc decus sapiētia & virtute tueantur, nec priuatis discordiis Germaniam ipsi dilacerent. Hanc curam præcipuam esse oportebat summi in terris Senatus, videlicet collegij Electorum, ut Europa & caput & vires haberet contra Turcicam Barbariem, & Tyrannos, qui iniusta bella mouent, pernicioſa toti
Euro

Europæ. Nos autem Deum ardentibus votis & gemitibus precemur, vt in hac turbulenta senecta mundi, & ruinis Imperiorum, seruet aliqua Ecclesiæ hospitia, & tribuat eis salutarem gubernationem.

Annorum series ex Philone.

- 1656. Ad Diluuium.
- 292. Ad Abraham natum.
- 425. Ad Moysem natum.
- 80. Ad exitum ex Ægypto.
- 480. Ad templum Solomonis.
- 138. Ad regem Ioas, & finem stirpis
Solomonis.
- 291. Ad migrationem spontaneam Iecoz.
niz.
- 11. Ad excidium Ierosolymæ sub
Nabogodonosor.
- 70. Exilij Babylonici post destructam
Ierosolymam.
- 36. Iesus magnus sacerdos cuius fit
mentio in Zacharia sub Cyro.
- 8. Ioiakim absente patre.
- 20. Iesus reuersus à rege Persico.
- 48. Ioiakim iterum.
- 21. Eliakim.
- 24. Ioida.
- 24. Ioathan.
- 10. Iaddua sub Alexandro.

Sum

Summa annorum ad Alexandrum vsque

3584.

- 27. Onias Priscus.
- 13. Simon priscus, celebrat⁹ à Siracide.
- 20. Eleasar.
- 27. Manasses.
- 28. Simon Iustus.
- 39. Onias filius eius, interfectus ab Andronico, præfecto Antiochiæ, quem pecunia corruerat Menelaus ad Oniam interficiendum, vt ipse Menelaus pontificatum occuparet.

Anni quinque, Iudas Machabæus.

- 19. Ionathas.
- 8. Simon frater Iudæ Machabæi.
- 26. Ioannes Hircanus.
- 1. Aristobolus.
- 27. Alexander.
- 9. Alexandra.
- 34. Hircanus vltimus.
- 37. Herodes. Natus est autem Christus Anno 30. Herodis.

Hanc Philonis tabellam addidi, quam propter interregna defunt anni aliquot. Sed propter Philonem, & propter seriem historiarum prodest studiosis & hanc tabellam in conspectu esse.

LIB

LIBER PRIMVS

QVI COMPLECTITVR

*duo Millia annorum inde vsq;
ab initio mundi.*

IN GVLARI consilio
Deus in Ecclesia extare,
& semper cōseruari voluit
initia mūdi, & seriem
norum: quę quidem & te-
stimonium est de Ecclesia,
& magnum decus. Vult enim sciri Deus
originem generis humani, & diuinas pa-
refactiones, & testimonia paterfactionum,
& quę doctrina, & quomodo propagata
sit. Vult sciri certò, ideo cōditum esse ge-
nus humanum, vt inde ęterna ecclesia col-
ligatur. Vult & causas sciri calamita-
rum humanarum, & mortis, & agnosci fi-
lium, per quem liberabimur ab his malis,
& restituētur iustitia & vita ęterna. De his
tantis rebus vt certi essemus, anni metę in
motu solis constitutę sunt, & primis Pa-
tribus ostensę sunt, & in doctrina primo-
rum

rum Patrum diuinitus tradita, annorū series diligenter perscripta est. Et addidit Deus omnibus temporibus illustria testimonia, quæ ostendunt, eam doctrinam, à primis Patribus transmissam ad posteros, verā & non fabulosam esse. Huic doctrinæ diuinitus tradi & de initiis mundi & generis humani, & de patefactionibus diuinis, constanter assentiamur.

Sumamus igitur ex primo libro Moyſis narrationes de creatione mundi & hominum; de hominū lapsu, & causis calamitatum: de restitutione Ecclesiæ post lapsum, & de annorū serie, & firmissima assensione eas amplectamur. Nec alias imaginatiōes, siue Democriti, siue Platonis, siue Aristotelis anteferamus. Itaq; hæ res maximè initio actæ sunt, quas Deus voluit notas esse.

I. Creatio mundi & hominum.

II. Institutio Ecclesiæ & coniugij.

III. Certū opus, quod esset testimonium obedientiæ.

IIII. Institutio dominij.

V. Lapsus, causa mortis & calamitatum.

VI. Restitutio ecclesiæ, & pœnæ mitigatio.

VII. Prima promulgatio promissionis de saluatore, reddituro iustitiā & vitā eternā.

Sem

Semen mulieris conteret caput serpentis.

Harum maximarum rerum cognitionem in Ecclesia necessariam esse non dubium est, & quanta sit magnitudo, pie mentes utcumque cogitare possunt, etiamsi prophani homines has narrationes derident, aut in *μυθολογίας* transformant. Nos verò credamus voci diuinæ, & in singulis narrationibus amplitudinem consideremus.

Primum sciamus, vnicum hunc mundum creatum esse, in quo se filius Dei patefecit: nec esse aut fuisse alios mundos, quia in Moyse expressè dicitur: Postquam homo conditus est, Deus postea cessauit alias res condere & creare, videlicet, alios nouos mundos, aut nouas elementorum aut animantium species. Et condito homine quieuit Deus, quia vult in homine acquiescere, & eo delectari, & ei in tota æternitate cōmunicare sese, suam sapientiam, iustitiam, & lætitiā.

Secundò cogitemus, qualis sit conditus homo, videlicet talis, ut sit imago similis Deo. Interpretatur autem Paulus imaginem ad Ephesios 4. Iustitiam & sanctitatem veritatis. Complectitur ergo imago incorrupta potentiam cognoscentem, in quam transfusa est lux diuina, quæ est vera.

c 2 & fir

& firma agnitio Dei & legis, & notitia de vera obediētia, & de iudicio Dei. Deinde complectitur & voluntatem & cor, quod ardebat moribus spiritus sancti, & integra obedientia sine peccato. Ad hæc dona adiuncta fuit libera & non impedita electio voluntatis. Sunt autē in Deo summa bona, sapientia, iustitia, & libertas electionis. Horum summorum bonorū radios cū in nos trāsuderit, testimonium ostendit, verē à se hanc creaturam diligi. Et quidem ideo transfudit ea in nos, vt hæ ipsæ notitiæ testentur esse Deum, & doceant nos qualis sit, & discernant eum à malis naturis. Iam cogita, quantum decus fuerit homo ante lapsum, cū verē esset domicilium & templum Dei, sine peccato, sine morte. Et cogita, quāta fuerit ingratitude, auertere se à Deo ad Diabolos, & excutere Deum. Excusso autem Deo, qui est fons vitæ, sequuta est mors, vt postea dicetur.

Tertiò, Ecclesiæ initium est ipsa creatio hominis, cum illis donis quæ erant data, vt Deum celebrarēt. Et addidit Deus mandatum de externo testimonio, quo ostenderent obedientiam erga eum, & vt esset occasio colloquēdi de Deo, videlicet mādatum de ligno seu arbore scientiæ boni & ma

& mali. Cæterum radius lucis diuinæ infusus menti norat mandata moralia, & in his obscurior erat prohibitio vagarum libidinum. Ideò mox post creationē & alterum mandatum expresse traditū est: Erunt duo in carnē vnā, id est, inseparabiliter iuncti. Hac voce sancitur coniugiū, & expresse prohibētur omnes vagæ libidines.

Quartò recitatur coniugij institutio, & incertæ sunt narrationi multæ grauissimæ sententiæ, quarū explicatio nota sit. Sunt autem initio creati duo, quia Deus voluit genus humanum esse ecclesiam. Et conditi sunt mas & fœmina, vt esset ordinatus & dulcis amor.

Quintò, condita Ecclesia, & sancita lege coniugij institutum est etiam dominium rerum corporalium, quæ necessariæ sunt vitæ corporali. Ita agnoscamus res præcipuas statim initio ordinatas esse: Ecclesiam, Oeconomiam & Politiam. Est autem ordinatum dominium his verbis: Subiicite vobis terram & dominamini piscibus maris &c. id est, generi humano trado hoc ius, vt de vsu harū rerum tales ordinationes faciat, quæ profint ad æqualitatem conseruatricem societatis. Hic & distinctio dominiorum, & contractus compre-

c 3 hend

henduntur. Post diluuium verò hæc eadem lex repetita est, & expresse addita summa lex, quæ est neruus Imperiorum, de pœna homicidæ. Hæc lex fons est politicę gubernationis in hac deprauata natura, & initium imperiorum, vt postea dicemus.

Sextò, recitatur lapsus primorum parentum & mox restitutio, & inchoatio vniuersæ Ecclesiæ, quæ sequuta est post lapsum. Et exponitur causa mortis & calamitatum, ignota philosophiæ. Hic rursus maximæ res proponuntur: Cōcio arguens peccatum, & arcana promissio de venturo semine mulieris, per quod deletò peccato & morte, ostendit Deus restituendam esse iustitiam & vitam æternam. Hæc concio fuit initium nouæ Ecclesiæ, & vox vna & eadem est, qua colligitur Ecclesia, vsque ad postremū tempus generationis mundi. Hac voce tunc, cum argueretur peccatum, primi parentes senserunt se amisisse primā naturæ lucem, rectitudinem & lætitiā, qua in Deo lætati fuerant, & extincti fuissent terroribus mortis, sed audita promissione, quam Filius Dei patefecit (qui ideo λόγος dicitur, quia ex sinu æterni patris hoc arcanum decretum protulit) rursus
sense

senferunt se recipi à Deo , & reddi sibi vitam: Hoc primum fuit miraculum post creationem rerum , quod de promissione testimonium fuit , quod is Deus morituris opitulatus est sine causis secundis , & ostendit se Ecclesiam collecturum & seruaturum esse , etiam extra illum naturæ ordinem , quem antea cōdiderat. Ac prorsus miranda res est. Non potuit Adam ratiocinari Deum aliud velle , nisi iuxta legem , videlicet homines perituros esse , cū cogitaret : Iustitia Dei est immutabilis : Iustitia Dei est , vt inobedientes pereant : Ergo immutabile est decretum de nostro exitio , &c. Hinc argumento nulla creatura respondere posset. Sed filius Dei responsionem ostendit , qui minorem sic explicat : Iustitia Dei est vt inobedientes pereant , nisi satisfiat iustitiæ Dei pœna deprecantis Filij pro genere humano , & in sese iram , inenarrabili misericordia deriuantis. Prolata igitur promissione rursus ecclesia cōdita est , ac deinceps semper huius promissiōis doctrina fuit ecclesiæ propria , & eam ab alijs cœtibus , qui se postea à primis parentibus seiunxerunt , distinxit.

Septimò , recitantur causæ calamitatum. Pœnæ sunt primi lapsus , mors , ærumnæ

ecclesiæ, tristissimæ infidiæ diabolorum, iuxta dictum: Ponam inimicitias inter serpentem & semen mulieris. Simul autē amplissima consolatio proposita est de gloriosa victoria, qua ecclesia omni tempore seruabitur ab illo Domino, qui assumpta humana natura erit semen mulieris. Hæc tota doctrina paulatim illustrata est, ut nō dubito, colloquiis filij Dei cum parentibus, sicut Ioannes inquit: Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Et ipse affirmat, se initio loquutum esse in ecclesia, cū inquit: *πλὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν.* Et in Prouerbiis Solomonis: Delectatio sapientiæ filij cum filiis hominum.

Octauò, Paradisus significat & locum terræ meliorem, & talem hominū statum, in quo sine peccato & sine morte vixissent. Et cū quatuor fluminum fontes in paradiso fuerint, significatum est, illam meliorem partem terræ homines fuisse habituros, qui irrigatur ab Euphrate, Tygride, Gange & Nilo. Id spatium prope modum est tertia pars totius orbis terræ.

Eiici autē ex paradiso, est ex illo meliore statu eiici, & quidem habere omnia elementa minus felicia. Fuisse autem sedem primorum hominum in regione vicina
Dama

Damasco, non dubium est. Quare & ibi conditos esse credamus. Postea describitur generatio primę sobolis, & ostenditur qualis fuerit prima ecclesia, & quæ certamina statim inter fratres exorta sint. Ac ibi conciones legis recitantur, & sancitur lex, quæ prohibet & punit homicidia, & expresse dicitur de venturo iudicio: Si bonus fueris eris acceptus: sin malus, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Hic significatum est, futurum esse, ut aliquandiu differantur poenę. Quanquam autem differuntur, tamen certo vêturas esse inquit. Ac verbo quiescendi horribilis securitas generis humani taxata est, quę cœca & furens contēnit iram Dei, donec sentiuntur poenę.

Postea narrantur poena Cain, & series posteritatis ipsius, & artium inuentio. Necessesse est & anni rationem statim initio cognitam & traditam esse, quia series annorum inde vsque ab initio generis humani in sacris libris diligenter recitata est: & postea in narratione diluuij menses numerantur. Est autem magna pars scientiæ de motibus astrorū, scire motus solis & lunę. Quare fatendum est, & huius doctrinæ initia à primis parentibus tradita esse. Et cum Adam ante lapsum aspiciens totum cœli

c s & ter

& terræ opificium, multa intellexerit, quæ postea homines acie mētis penetrare non poterāt, non dubium est, eum semina doctrinarum de Deo, de cœli motibus, & de rebus nascentibus tradidisse posteris.

Longæuitas etiam Patrum signum est, quod ostendit, doctrinam ab eis propagatam esse. Ideo enim longa vitæ spatia multis cōcessa sunt, vt essent testes de continuis patefactionibus Dei, de forma, collectione & defensione ecclesiæ, & totius doctrinæ illustratores.

Initiò & figuras literarum excogitatas esse necesse est. Quia vt Patrum series annotaretur, opus fuit literis. Et citatur prophetia Henoch, quam scriptam esse consentaneum est.

Ac memoria dignum est, quod veteres quidam tēpora mundi sic distribuerunt: vt in homine præcipue vires sunt *ἡμερικὸν, θυμικὸν, & ἰπθυμηνικὸν*: ita dicunt initio in genere humano præcipue regnasse *ἡμερικὸν* id est, excelluisse sapiētiā, cum artes inuētæ sunt, & gubernatio adhuc paterna fuit, plena sapientiæ, iustitiæ & autoritatis.

Secunda ætas fuit *θυμικὴ*, in qua excelluit fortitudo in bellis, & imperia constituta sunt. In hac ætate complector quatuor

tuor monarchias, sic, vt initium fit à Nimroth, vsque ad Iulium Cæsarem, post quem secuta est senectus hominum languida & dedita voluptatibus. In hac regnat *ἡλικία*. Et si enim & in postrema senecta multum est bellorum, tamen non geritur res simili vigore animorum & labore. Tumultus assidui sunt, quibus fiunt vastationes, non constituuntur nec ornantur imperia. Ita paulatim languescere naturam consideremus, & cogitemus multa deliria in ecclesia & imperiis sequutura esse, & ardentibus votis petamus, vt filius Dei nos in hac squalida senecta gubernet, vt Esaia 26. dicitur: Etiam in senecta vos gestabo.

Scribit etiam Iosephus, Adam duas lapideas tabulas collocasse, in quibus scripsit initia creationis, lapsum hominū, & promissionem. Has tabulas existimo tāquam templum fuisse, & certi loci signum, in quem solitus est conuocare suam ecclesiam, & vbi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina. Fuitq; vox promissionis testimonium discernens verā ecclesiam à cœtu Cain, qui secesserat à patre, & habuit suos ritus & suam sectam. Ita statim initio veræ doctrinæ vocem & veram Ecclesiam

pars

pars humani generis deseruit, & promissionem oblita est: & tamen condita civitate necesse est, eos aliquam legis particulam retinuisse.

Postea in Moyse breuiter annotata est series annorum vsq; ad diluuium: quia, vt suprà dictum est, vult Deus sciri initia rerum, & tempora suarum patefactionū. Ac res mirāda recitatur hæc sola de Henoch, qui non est mortuus, sed viuens in cælum trāslatus est. Quod nō existimemus clam, nemine spectāte factum esse, sed vel in ecclesiæ congregatione, vel spectantibus aliquot patribus fide dignis. Quia hanc translationem voluit Deus testimonium esse de vita & salute æterna danda his, qui Deum rectè inuocabāt in agnitione promissi seminis. Ac duo similia testimonia generi humano ostensa sunt ante aduentum Messia: alterum Henoch ante diluuium: alterum Eliæ post diluuium. Hi Prophetæ testati sunt, Messiam abolita morte redditurum esse vitam æternam, & conculcaturum caput serpentis.

Citatur & Prophetia Henoch de postremo iudicio in epist. Iudæ: Ecce venit Dominus cum sancto exercitu suo, vt faciat iudicium cōtra oēs, & arguat omnes
impi

impios &c. In ea Prophetia haud dubiè comprehensa fuit copiosior doctrina de promissione, de Messia, & de futuris mutationibus generis humani.

D I L V V I V M.

ANno à condito mundo 1656. cùm Noha inchoasset annum sexcentissimum, mense secundo eius anni die 17. ingressus est Noha cum coniuge & filiis in Arcam, & in ea mansit integrum annum solarem. Rursus enim ingressus est mense secundo proximi anni, die 27. Nam ad menses lunares duodecim, addendi sunt decem dies, qui nominantur Epactæ. Ita congruit ratio ad anni solaris periodum. Et numerus mensium & dierum in hac narratione ostendit, annum solarem complexum esse 12. menses lunares, & dies 10. Ideò dicitur Noha egressus esse ex Arca, anno ætatis suæ 601. videlicet anno à condito mundo 1657.

Interea dum in Arca vehitur familia Nohæ, totum genus humanum vniuersali diluuiò periit. Hæc pœna primùm significat, conditam esse hanc rerum naturam, ut seruiat electis & iustis. Ideò sequuturum esse vniuersalem interitum impiorum, & iustos

iustos mansuros esse in possessione æterna operum mundi. Deinde hoc exemplo testatur Deus, se deinceps quoque peccata puniturum esse, quanquam sic mitigat iram, ut promittat condita Iride se deinceps non puniturum esse genus humanum vniuersali diluuiio. Sed simul significat, in extrema pœna igni cōflagraturum esse mundum, & se ex ea massa nouam mundi formam facturum esse. Ideo colores sunt in Iride duo: Ceruleus significat genus humanum aquis periisse: Igneus seu purpureus postea periturum esse igni, ut in secunda epistola Petri scriptum est.

Eodem anno à mundo condito 1657. cum Nohe egressus esset ex Arca, rursus Ecclesiæ data sunt testimonia, cum sacrificium de cœlo incensum est, & testimonio Ecclesiæ duæ res additæ sunt: Promissio de mansuro naturæ ordine, & institutio politicæ gubernationis. Tunc enim expressè lata est Lex, ut homicida occidatur ab homine, qui præest ceteris hominibus. Hæc lex præcipua in ordine politico est, & nervus humanæ societatis. Ita cernis rursus initia Ecclesiæ & politiæ. Deinde recitantur nomina eorum, qui ex filiis Nohæ propagati sunt, & stirpes diuersarum

rum

rum gentium. Voluit autem hanc seriem Deus notā esse, vt sciremus ex qua stirpe voluerit Deus nasci Messiam, & vbi fuerit expectandus & conspiciendus. Nobis ad hoc etiam prodest nosse Patrum nomina, vt sciamus gentium origines, quod non solum iucundum est, sed etiam vtile. Series enim testatur, primam doctrinam de Deo esse hanc, quæ in scriptis Moyfis, & deinceps in Prophetarum scriptis tradita est. Et cum fateantur Græci, se ab Iapeto & Ioue ortos esse, ostendunt hanc narrationem Moyfis veram esse, & se recentiores esse hac stirpe, quæ hîc commemoratur. Recensebo igitur nomina filiorum Nohe, & eorum qui ex eis propagati sunt. Filij Nohe fuerunt Sem, Cham & Iaphet: Ex his omnes gētes procreatæ sunt. Ac posteritas Sem loca vicina Euphrati versus orientem occupauit: Cham loca vicina Jordani & Nilo, progressus versus Meridiem: Iaphet minorem Asiam versus occidentem tenuit, vnde multæ gentes in Europa propagatæ sunt.

FILII SEM QVINQVE.

Elam, stirps est Persarum, quod in lectione Prophetarum scire necesse est, vbi cum
nomi

nominatur Elam, intelliguntur Persæ. Et fit mentio apud Xenophontem tribus Elamidos de Cyro. Significat autem nomen Elam adolescentem. Et inde nomen est Alma, Esaia 7. Ecce virgo concipiet.

Assur, id est, beatus, inde Assyrios esse vox ipsa ostendit. Et expressè dicitur in textu, ab Assur conditam esse Niniven, quam fuisse in Assyria constat. Significat autem Ninive, Nini domum, seu simpliciter habitationem.

Ninus, id est, filius, Esaia 14. Et sciant studiosi, diuersas vrbes esse, & interdum diuersorum Regum arces fuisse Niniven & Babylonem.

Arphachsad, id est, sanans vastitatem. Ab hoc orti sunt Chaldæi, & ab eius nepote Eber, Ebræi, id est, peregrinatores. Ab hac stirpe ortus est Abraham, vt Genesis 11. legitur. Constat igitur, Messia stirpem esse Sem, filium Nohæ.

Lud, id est, Natus.

Aram, id est, sublimis. Hinc Syrii orti sunt. Et metropolis Syriæ est Damascus, vt Esaia septimo scriptum est: Caput Aram Damascus.

POSTERITAS CHAM.

Chus, stirps Æthiopum in vltima ora
Aphri

Aphricæ, vbi Nili fontes sunt, vt Genesis 2. scriptum est : Circuit omnem terram Chus. Apud Ptolemæum in illa interiore Lybia nomen est Chusitæ.

Filij Chus sunt, Saba & Euila. A' Saba sunt Sabæi. Ab Euila pars Indorum.

Nimrod, id est, amarus dominator. Hic in Babylone primus ita dominatus est, vt vicinos vi coegerit in vnam Imperij formam. Ab hoc igitur initium factum est, Imperia vi & armis constituendi, cum antea plus valeret paterna autoritas, & seniori patri cæteri vltro parerent. Postea citò cum mores fieret deteriores, & grassari aliqui rapinis & cædibus cœpissent, nec vellent à parentib. & vicinis coherceri aut puniri, & haberent turbam scelerum sociam & receptus, necesse fuit tales præfidiis reprimi, & ad iudicia ac pœnas pertrahi.

Ita primùm Imperia armis constituta sunt per virum fortem, præfidia ordinantem & ducentem, & iudicia præfidiis defendentem. Quia sine executione lex est inanis sonitus, vt Æschines inquit: *ὁυδὲν ὄφελος πολιτείας, μὴ ἔχῃς νύχτα ἐπὶ ἀδικοῦντας*. Ideò dicitur Nimrod fuisse robustus venator coram Domino, id est venator

tor ducens exercitus, vt armis cogeret homines ad legitimam obedientiam. Additur autem, Coram Domino, quod significat, Deo dante ei robur, victorias, & successum in constituendo & retinendo Imperio. Non enim retinetur obedientia, nisi Deo iuuante, vt ait Daniel: Deus transfert & stabilit regna.

Mizraim, id est, rebellis. Hic occupauit eam regionem, quæ postea nominata est Ægyptus. Ac nunc quoq; Arabes & Turci nominant eam Mizri. Filij autē Mizraim, Ludim, à quo Lydios ortos esse magis consentaneum est, quàm à Lud: Quia ex Ægypto breuis nauigatio est ad littus minoris Asiæ, & mores Lydiæ gentis magis cōgruunt cum Ægyptiis. Et quia Lydij postea nouas sedes in Italia quæsiuerunt, aiunt ab ipsis spectacula nominari ludos. Sed hoc nomen videtur à Lezin factum esse, quod est ludentes, Mimi subfannatores.

Laabim, vnde sunt Lybies. Fortassis ab æstu. Nam Laab significat flammam.

Phut, vde sunt populi in occidua parte Africæ, circa Mauritaniā, vbi manet vetus appellatio fluminis Phut. Sic enim nominatur apud Plinium. Apud Ptolemæū scribitur

bitur Phtuth, sed existimo apud Plinium rectius scriptam esse hanc appellationem. Est enim vrbs Phythis. Et cōgruit significatio : nā Phut significat cardinē. Est autē Mauritania finis terræ, Oceano proxima in Occidēte. Et ab hoc nomine est nomen regis Epaphi, qui certauit cum Phaërote.

Enamim simpliciter est fons aquarum. Et concinnum est, quod inde dicunt nomen esse Cyrene, quod significat urbem fontis. Cū autem certissimum sit, Ægyptum citò occupatam esse (est enim inter prima regna mundi Ægyptus) : credibile est, citò & inquisitam & occupatam esse vberriam regionem, quæ nominatur Cyrenaica : nec primos esse possēdores posteros Argonautarum, quorum mentio fit apud Pindarum & Herodotum.

Magis etiam celebrata est ea regio propter miraculū Fontis, qui in Meridie frigidissimus est, nocte calet, qui nominatur Fons Solis. Inde nomē videtur esse Cyrene, quod simplicissimè, vt sonat, significat urbem fontis. Ac propter nomini conuenientiā dicitur eam regionē primū occupasse hic vir Enamim, qui fuit nepos Cham. Nec procul à fonte isto fuit templum Hamonis, quam appellationē fuisse

eandem, quę est Cham, consentaneum est.

Chanaan, id est Mercator. Sidonij enim & Tyrij nautę & mercatores præcipui fuerunt, propter maris Mediterranei opportunitatem. Filij Chanaan recitantur in Genesi, qui partim littus maris Syriaci occuparunt, partim Libano vicina.

Sidon, id est, Venator, condidit Sidonem notissimam urbem, ex qua postea deducti Coloni, propter dissensionem ciuium, condiderunt in vicinia Tyrum.

Heth condidit Hebron, vbi aliquandiu habitauit Abraham, & ibi locum sepulture coniugi emit, in quo & ipse postea sepultus est.

Iebuseus possedit Gabaa & Ierusalem. Ac expressè in Genesi descripti sunt limites regionis, quam tenuit posteritas Chanaan: quę postea deleta est propter idola, libidines & alia peccata, & diuinitus collocati sunt in eam possessionem Israelitę, qui fuerunt orti à Sem.

Consideres autem, posteros Sem versus Orientem in maiore Asia sedes magna ex parte tenuisse. Nam Heuila Indiam esse constat ex Genesi, vbi dicitur Ganges fluere per terram Heuila. Natus est autem Heuila ex pronepote Sem. Posteriores autem

Cham

Cham tenuerunt aliquandiu terram Chanaan, Ægyptum, Æthiopiam & Libyen. Posteriores Iaphet sparsi sunt in minorem Asiam, & progressi sunt versus Septentrionem, & multas Europæ partes occuparunt.

POSTERITAS IAPHET.

Iaphet, id est, dilatatio. Filij Iaphet fuerunt, Gomer, id est, finiens. Ab hoc orti sunt Cimmerij, qui postea Cimbri dicti sunt. Nam Ezechiel cap. 38. expressè inquit, Gomer & Togorma latera esse Aquilonis. Fuisse autem Cimmerios ultra Thraciam, circa Mæotidem paludem, appellatio Cimmerij Bosphori, & oppidi Cimmerij testatur. Nec longa via est à Bosphoro Cimmerio per vicinam Russiam, Lituaniam, Liunioniam, & Borussiam ad Cimbricam Chersonesum, ubi in hoc litore postea latè regnarunt: Inde & Sicambri dicti sunt.

Magog, id est, de Gog, quod significat tectum. Ait autem Ezechiel, & gentem Magog Septentrionalem esse, & quidem postremis temporibus latè vastaturâ esse Israël, id est, Ecclesiam Dei. Quare Scythicam gentem esse, id est, Turcicam intelligimus,

gimus, quæ olim in palustris circumferebat ruguria, vt subinde alia loca facilius occuparet. Cumq; Apocalypſis ostendat, postremò regnaturum esse Gog & Magog, & nunc Furci latissimè dominantur, consentaneum est, Turcicam gentem significari appellatione Magog.

Medai, id est, Modius seu Mensura. Ab hoc Medi orti sunt, qui versus orientem progressi sunt. Gens clara, vt Daniel & Herodotus testantur.

Iauan vel Iaon, id est, defraudator. Ab hoc certissimum est, gentem Ionicam esse ortam. Et firma testimonia ex Daniele sumi possunt, quæ ostendunt, appellatione Ionum comprehendì Græcos. Nam euerforem regni Persici nominat regem Iauan, id est, regem Græcorum.

Sunt autem filij Iauan: Elisa, à quo sunt Æoles in minore Asia.

Tharsis, à quo condita est Tharsus, quæ fuit Metropolis Cilicum.

Cethim, id est, percussores, à quo Macedones ortos esse, certum est ex libro Machabæorum. Et vetustas non dixit Macedo, sed *μακίτης*, quasi dicas, à Cethim.

Adodanim, quod significat cognatos miseros, sunt Dodonzi in Epiro. Adeoq;

vetus

vetus est Dodonæ appellatio, vt ibi Hellū regnasse dicant. Ideo nec reprehendo eos, qui Dodonæos in Rhodum collocant. Nā & Rhodij fuerūt Doriensium coloni. Et manifestum est, Græcos, id est, natos ab Ione, multas terras occupasse in littore minoris Asiæ, in vicinis insulis, & in Europa: pars etiam Italiæ oram occupauit. Et consentaneum est, hunc Ionem esse, quem Latini Ianum nominauerunt, patrem & Latinæ & Græcæ gentis. Cū autem ex hac narratione in Moyse discamus, vnde natus sit Ion, videmus historiam Mosaicam antiquiorem esse gente Græca. Et ignorantiam Græcorum deprehendimus, qui cū nesciant, quis fuerit Ion, aliū quendam multis seculis post Iaphet fingunt, natum ex Creusa, Erechtei filia.

Thubal, id est, germen. In his gentium appellationibus quedam certæ sunt, ex nominū similitudine, & testimoniis prophetis, & aliarum historiarum. Vt Mizraim, Chus, id est, Æthiopes, Sidon, lauam, Kithim, & aliæ quædam, nec tamē similis est certitudo omniū interpretationum. Thubal interpretatur Iosephus Hispanos, & nominat Iberos. Fuerunt autē in iudiō Iberi & Chalybes in Asia vicini, inter pontum

d 4 Eux

Euxinum & mare Caspium, metallicis venis clarissimi. Nomen autem Chalybes factum est ex alio vetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel, exigua metathesi literarum. Ac significat Iobel res natas in terra, quas in ea quærimus, ut metallorum fossiores. Inde Ialybes. Hinc nomen urbis fuit Alybe, quam sic nominat Homerus: Τηλόβην δὲ Ἀλύβης, ὅτι ἀργύρεϊ σὺν χρυσῷ. Et Argonautas scribit Apollonius ad Chalybes in Asia venisse, de quibus inquit:

*Hæc gens tellurem rigidam non vertit aratro,
Sed ferri venas scindit sub montibus altis,
Mercibus hæc mutat, quæ vitæ alimenta ministrant.*

Hos Iberos & Chalybes in Asia, qui ibi venas metallicas scrutati sunt, ortos esse à Tubal consentaneum est. Nam & Ezechiel collocat Tubal in Septentrionem. Scribit autem Iustinus in postremo libro, Chalybes in Hispaniam venisse, ut credibile est, illius gentis homines quæfuisse venas metallicas & in aliis terris. Ideo non temerè interpretatur Iosephus Tubal Hispanos, quia Chalybes ex Asia in Hispaniam migrarunt. Existimo autem, varias gentes etiam initio in Hispaniam ex vicini

no

no Aphricæ littore infusas esse.

Mosoch, id est, extendens, videlicet ab extendēdis arcubus, seu iaculando videtur nomen factum esse : Aut certè significat longinquos & procul extensos atque positos. Congruit autem cum appellatione, quæ adhuc manet Mosconia, quæ est à veteribus appellationibus, quæ extant *Μοσχικοὶ* & *Μοσχυνοῖνοι*, id est, Moschici & mosfinœci, in Argonautico carmine. Et scribit Poeta, dictos esse à casis ligneis, quarum nomen fuit *Μοσχοί* apud ipsos. Ea gens, ut pleręq; alia, cum primū in littore Ponti Euxini sedes teneret ad fluvium Thermodontem, ubi postea Cappadoces fuerunt, deinde versus Septentrionem progressa est. Psalmus inquiēs: Hei mihi quòd exulo in Mesech, significat, gentis eius feritatem insignem esse, sicut & in Argonautico carmine describitur.

Tiras, id est, Destructor. Ab hoc Thra-
ces esse ortos aiunt. Mirum est autem, Flu-
uiorum appellationes durabiliores esse,
quàm terrarum & montium, quum tamen
Fluuij moueantur, ac sæpenumero alueos
suos mutant, contrà verò montes stent
immoti.

Cumq; nomen sit fluuij in Russia, Ti-
d s ras,

ras, quem hodie nominant Nistrum, consentaneum est, ab hac appellatione filij Iaphet & fluvium & gentem nuncupatam esse.

FILII GOMER NOMINANTVR,
Ascanes, Riphath & Togorma.

Communis Ebræorum sententia est, ab Ascanes ortos esse Tuisconas, exiguam mutatione literarum, præposito articulo, die Ascanes. Inde Tuiscones.

Etymologia nominis Ascanes significat eum antecelluisse autoritate propter doctrinam & virtutem, cum præesset religioni. Quia Ascanes est sacerdos, aut custos ignis, Εσχ. Cohen. Fuit autem vetustissima superstitio, apud ignem ex sacrificiis servatum dicere preces.

Terra Ascania fuit supra Phrygiam, in Bithynia versus Cimmeriū Bosphorum. Et in ea regione fuit palus Ascania, quæ diu nomen retinuit, etiam Romanis temporibus. Et ductor exercitus inter auxilia Troianorum nominatur Ασκανίης, Iliados 2. ubi hæc sunt verba: Φόρκυς αὖ Φρύγας ἦγε, καὶ Ασκανίος θιοειδὴς, τηλ' ἐξ Ασκανίης, hoc est, Phrygas ducebat Phorcys, & Ascanius Deo similis, procul ex Ascania.

Nec

Nec mirum est, posteros Ascanis deinde in alia loca migrasse, vt progressi sunt Cimbri, & ex locis vicinis Bithyniæ Caucones, & Caici, & Heneti.

Denique vsitatas fuisse magnarum gentium migrationes nihil dubium est. Sæpe etiam diuersæ gentes coniunctæ sunt, & sedes in vicinis locis cœperunt, vt manifestum est, Teutonicæ genti permixtam esse Henetam, & inde vsque à Carpatho ad Albim sedes promiscuas habuisse.

Quid nunc vsitarius est priuatorum migrationibus? quarum consideratio commonefaciat nos de imbecillitate rerum humanarum, vt cogitemus vnicam esse perpetuam patriam cœlestem: hanc expectandam esse, & ad eam præparandos esse animos nostros.

Riphat, inde Riphei, id est, Gigantes. Notissima est autem appellatio Ripheorum Montium, de quibus etsi quid alij scribant non ignoro, tamen in illa parte Septentrionis hæc appellatio celeberrima fuit, in qua fuerunt Sarmatæ, & inter Sarmatas Heneti, sicut Prolemæus inquit, Sarmatarum gentem maximam Henetos esse: Nominò autem Henetos omnes, vbicunque confederunt, qui lingua Polonica vtuntur,

tur, etiam si dialectis differunt.

Nec discrepat ab hac nostra interpretatione Ripheorum Iosephus, qui ait, à Riphath Paphlagonas ortos esse, quorum appellatio posterior est. Nā in eo ipso loco, quem Paphlagonas tenuerunt, fuisse Henetos ex Homero & Argonautico carmine apparet. Sic enim inquit Appollonius:

παφλαγόνων, τοῖσιν δὲ νητίες ἰμβασίλινι.

Progressi autem Heneti in littore maris Euxini, compleuerunt magnam partem lateris Arctoi in Europa, & adhuc tenent eas regiones, quæ nunc nominantur Russia, Lituania, Polonia. Et lingua & nomen Venetæ regionis ad sinum Adriaticum ostendunt Henetos in Illyricum & vicinas regiones progressos esse, siue ab Antenore eò ducti sunt ex Asia, siue cum iam in Europa essent, paulatim aliis occasionibus ad Meridiem processerunt in terras mitiores, minus frigidas, & frugum & vini feraces. Inde effusi sunt in has regiones, inter Vistulam & albim, & occupauerunt Boiemiam, in qua antea fuerant Hermunduri & Boij, & compleuerunt littus Balticum, vnde nomen est in Prussia sinus Venedici.

Cum

Cum igitur magnam Europæ partem tenuerint Heneti, & adhuc teneant, & magna regna constituerint, consilio & virtute eos antecelluisse non dubium est. Sunt igitur à Riphath Riphei, qui sunt Sarmatæ & Heneti. Nomen Heneti, vt sonat, significat Ebræis Vagabundi, vt Græci dixerunt *Νόμαδες*, id est, subinde alia pascua & alia loca quærentes.

Sarmata rectius Sauromata est, id est, Dux altitudinis. Quod intelligo de regione ardua, quia assurgit terra versus Septentrionem, quasi dīcas, Ducem superioris regionis. Ex nomine Sarmata existimo factum esse nomen Sorabi, paucis literis mutatis, quæ appellatio adhuc est magnæ regionis in Illyrico Seruia. Et in historia Caroli Magni legitur, ad Salam ab eodem domitos esse Sorabos. Vbi adhuc sunt nomina Sorben & Zorbeck.

Inter filios Sem in primo libro *παραλειπόμενων* cap. i. nominatus est Gether, à quo Getas ortos esse consentaneum est.

Getas autem Gothos postea nominatos esse non dubium est, quin progressi tenuerunt eam regionem, quæ nunc Vuallachia dicitur, & occupauerunt ripam Vistulæ, & Sueciam, & vicinas regiones, vbi
no

nomen hæsit Gothia. Significat autem Geth molam. Gether dominus Molæ, fortassis quia posteritas loca vberima tenuit.

Getas autem locutos esse Teutonica lingua non dubium est. Fuerunt ergo mixti genti Teutonicæ, quæ nomen habet Tuilcones ab Ascane, vt suprâ dictum est, quod adhuc vsitatum est. Vnde autem sit nomē Germani, quod olim vsitatus fuit, mirum est. Quidam ineptè fingunt à Romanis nostros homines dictos esse Germanos, id est, fratres Gallorum, quod lingua, habitus & mores Gallorum & Teutonum similes essent. Vnde autem nomen sit Gallorum, nihil dubium est. Nam Vvallem in lingua Teutonica significat peregrinari, & aliquas nostras gentes Rhenu transgressas in locis fertilioribus concessisse nomina ostendunt, vt Tungri, Senones, & aliæ quædā appellationes. Nomen igitur vniuersi à peregrinando sibi indiderunt Vvallen, quod est Galli. Nec verò appellationem Germaniæ Latinam esse arbitror, sed cum iisdem syllabis apud Herodotum inter appellationes Gentium, quæ Persis vicinæ fuerunt, sint *γερμανιοι, δαοι, σάκαι*, inde etiā à Caspio mari paulatim pgressas esse arbitror, fugiētes bella aut tyrannidē.

For

Fortassis vt discederent ab Ethnicis idolis, hortatores & ductores Israëlitæ habuerunt, à quibus doctrinā de vero Deo, & alias honestas leges multos in Oriente didicisse non dubium est. Ideo enim dispersæ sunt decem tribus, vt ad alias gentes quoque perferretur noticia de vero Deo. Sicut Herodotus scribit, in Colchica fuisse ritum circumcisionis.

Nomen Germaniæ congruit cum Carmania. Sed Etymologia potest esse Gerim Anī, id est, aduenæ miseri, seu pauperes. Nomen Dai significat scientes. Sacæ à Sagan, quod interpretantur sacerdotem seu vatem, Vnde Latinis est Saga, & præfagium. Et apud Esaïam & Eldram est pro rectore populi. Inde est nomen Germanicum Segen, benedictio.

Hæc pauca de multarum gentium stirpibus & dispersione addidi, quia Ecclesiæ doctrinam antiquissimam & primam esse inde intelligitur, cum ibi certæ stirpes multarum gentium cernuntur, quas ab illis maioribus ortas esse nomina & testimonia prophetica ostendunt. Deinde in tantis dispersionibus quærendum est, vbi & quæ fuerit Ecclesia Dei. Ideo enim præcipuè voluit Deus extare Chronica, seu
hist

historias, & annorum seriē, vt sciamus ordinem patefactionum diuinarum, & vbi & qualis semper fuerit Ecclesia.

Vixit Nohe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et rediisse arbitror ex Armenia in veterem patriam, id est, in loca vicina Damasco, vbi antea vixerat, & vbi primos parentes conditos esse sciebat. Et post diluuium agnoscere regionem potuit, consideratis spatiis dierum, & vmbris in gnomone. Certum est enim, filium Nohæ Sem rursus vixisse in illa regione, cum fuerit rex Salem, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchizedec.

Fuit igitur Ecclesia Dei in iis locis, vbi fuerunt Nohe, Sem, & filij Sem tantisper, donec retinuerunt veram doctrinam. Ac Sem doctrinæ lucem retinuit. Sed cum eius posterij in Babylone essent, ibi paulatim vera doctrina extincta est, & impij cultus recepti & stabiliti sunt. Eduxit igitur Deus Abraham ex Babylone, ad patrem maiorum suorum Sem, vt rursus insignem Ecclesiæ cœtum coniungeret statim post mortē Nohæ. Nam à diluuiio ad mortem Nohæ sunt anni trecenti quinquaginta. Post mortem Nohæ sunt

hæ sunt anni sedecim vsque ad migrationem Abraham ex Charan in Palæstinam, vbi Deo gratias agit, quòd eductus sit, ex Vr Chaldeorum, id est, ex cultu Idolorum Chaldeæ. Nam Vr significat lumen, & inde nomen cultus fuit, quia ex igne diuinitus accenso apud Patres seruabantur lychni. Inde postea nomen fuit Orimafda, id est, lumen sanctum: Orim Hefed.

Cùm igitur venisset Abraham cum fratre ad Sem, cogitemus quàm pulchrum collegiũ fuerit Sem, qui viderat diluuium, & deinde aliorum. Fuit autem Abraham natus ex filiis Sem hac serie.

Sem,	Arphaxat,
Sale,	Eber,
Phaleg,	Rehu,
Saruch,	Nachor,
Thare,	Abraham.

Cogitandum est autem, quàm dulcis consuetudo fuerit Sem & Abraham & cognatorum, cùm octauum ex posteris videret Sem ad Ecclesiæ societatem vocatum esse, & ei certam sedem promissam esse, & promissionem ei renouatam esse de Messia, per quem deleta morte restituenda esset vita æterna. Non igitur cogitemus fuisse Ecclesiam illo tempore igno-

c   tam

tam & futilem turbam : sed sciamus , ibi generis humani lumina fuisse , & vidisse multa illustria testimonia præsentiæ Dei.

Semper autem & doctrina consideretur, quam præcipui viri in Ecclesia professi sunt, quæ & à cæteris gentibus distinxit Ecclesiam. Repetita est ad Abraham promissio de semine venturo , quod abolito peccato & morte redditurum esset iustitiam & vitam credentibus. Hunc verum Deum inuocabant Patres, Sem, Abraham, Loth, & eorum auditores, qui se tradita hac promissione patefecerat, & inuocabant fiducia illius venturi Seminis, propter quod solum sciebant se recipi & exaudiri. Sicut Dominus inquit: Abraham vidit diem meum, & lætaturus est. Hac fide, inuocatione, & confessione distinguebantur ab aliis gentibus membra Ecclesiæ, & damnabant sectas, quæ ab hac doctrina discesserant, & cogitabant quotidie novos cultus, noua numina & idola. Voluit Deus etiam semper vocem legis repeti in Ecclesia vt ad Nohæ repetita est lex prohibens homicidia. Ad Abraham repetita est lex prohibens incestus libidines, & ostensa pœna Sodomorum, quæ deleta sunt.

Anno

Anno ab initio mundi 2047.

Anno post mortem Nohe 41.

Anno ab aduentu Abrahæ in Palæstina 25. Cùm non multò antè Abraham victor pepulisset exercitum regum, qui abduxerāt magnam multitudinem ex illis vrbibus, quam Abraham reduxit. Ac semper in sola Ecclesia Dei mansit lex diuina incorrupta, vt sit testimonium, qui populus sit Ecclesia.

Quaquam autē Lex non erat ignota gentibus, tamē quia gentes noua numina & novos cultus fingeant, & permittebāt tetras confusiones libidinū, etiam voce legis distinguebatur Ecclesia à cæteris gentibus. Et quia dānabat scelera, gētes sœuitiam exercebant in Ecclesiam, quæ tamen mirabiliter à Deo protegebatur. Inde intelligi potest, qualis fuerit Ecclesia, scilicet subiecta cruci, cùm Imperia tenerēt multi impij, vt in Babylone & in Sodomis. Interea tamen Deus ostendit testimonia sue præsentia in Ecclesia mirādis liberationibus, vt docent historiae Abrahæ & Loth.

DE MONARCHIIS.

VT semper in Historiis quaerendum est, vbi & quæ Ecclesia Dei in genere
 c. 2 hum

humano fuerit: ita & series Imperiorum consideranda est, quæ voluit Deus constitui & disciplinæ causa, & propter defensionem communis societatis. Nam si mali non reprimerentur, sed impune raperent aliorum res, cōiuges, filios & filias, & trucidarent quos vellent, nulla posset ~~manere~~ honesta societas hominum. Cum autem initio fuissent paterna imperia, & nulla familia fontes reciperet, postea cum multitudo creuisset, & plures essent mali, & fontes haberent socios & receptus, Deus hoc nouo consilio muniit societatem, videlicet excitato Duce, qui armis & præfidiis coherceret populos, ne latrocinia exercerent, & vt ad iudicia & pœnas vi traherentur. Adeoq; citò creuit hominum malitia viuente adhuc Noha, vt circiter annum centesimum post diluuium, & Turris Babylonica condita sit, & gentium diuisio facta sit, & mox Nemrod imperium armis constituere cœperit. Significat autem Nemrod amarum dominatorem: quia hæc forma Imperij fuit terribilior, quàm antea paterna autoritas.

Et nominatur Venator coram Domino, quia & feras & latrones cepit, & Deo armatus est robore & successibus, vt con-

stitueret durabilem Imperij formā legibus, iudiciis, & præfidiis, & fontes vi trahere ad poenas posset. Ita initium Regnorum in Babylone fuit, postea alibi alia orta sunt. Sed Deus singulari cōsilio societatem generis humani sic muniit, vt ordine maxima Imperia, quæ Monarchiæ nominantur, constitui voluerit, vt plures gentes coniungi possent, & vnius summi Imperij potentia facilius tyranni punirentur. Ac in ipsis Monarchiis exorta tyrānide, summa potentia vel ad alios Duces vel ad alias gentes translata est. Hic ordo Imperiorum & causæ mutationis considerandæ sunt, quæ comprehenduntur in dicto Siracide, capite decimo. Regnum à gente in gētem transfertur, propter iniustitiam.

Haftenus in primo libro complexi sumus duos millenarios, in quibus recitantur initia mundi & generis humani, & primæ Ecclesiæ. Post diluuium posteritas Nohæ, à quo iterum propagatum est genus humanū, & per eum instaurata Ecclesia. Et deinde per eius pronepotē Nemrod inchoata forma Imperij.

Atque hæc sunt initia primæ Monarchiæ, quæ tamen varias vices habuit. Nam à posteris Cham post annos ferè ducētos

translata est summa potentia ad posteros. Sem, videlicet ad Assyrios, quum Ninus consideret Niniuen. Prima igitur Monarchia aliàs Chaldæa, aliàs Assyria nominatur. Et Xenophon rectè scribit, primos hominum Chaldæos latè regnasse.

LIBER SECVNDVS

CHRONICORVM.

A N N O à condito mundo 2007. mortuus est Noha. Deinde sedecimo anno Abraham cum fratris filio Loth, venit ex Haran in Sichein, vbi quæ fuerint ærumnæ peregrinationū eius, & qualē collegerit Ecclesiā, ostēdunt narrationes in Moyse. Ac iam in Assyria & Babylone Monarchiam tenebat Nini filius, post matrem Semiramidem, ac singulare & potens regnum in Ægypto esse cœperat, vbi regum communis appellatio erat Pharaos, à libertate sumpta. Nam Pharaones significat liberos.

Attingit autem historia Israëlita res gestas à Regibus Babylonicis, Assyriis & Ægyptiis. Ideo recitabo quantum extat
de re

de regno Babylonico & Assyrio, vt in multis historiis ordo temporum melius cognosci possit, & hîc quoque ternatur antiquitas stirpis Israëliticæ, & consideretur, quomodo Ecclesia & duriter ab omnib. quallata sit, & tamen seruata diuinitus, Et quomodo propagata sit doctrina in has ipsas vicinas gentes.

Nemrod post annos circiter centum à diluuiò.

Deinde post annos ferè ducentos Ninus condidit Niniuen in Assyria, ac summa potentia ad Assyrios translata est, qui & Niniuen & Babylonem tenuerunt.

Semiramis vxor Nini, condidit mœnia Babylonis, & fossam fieri curauit, & progressa plures regiones occupauit.

Ninias filius Nini & Semiramidos vixit in ocio, adeò vt deinde in scriptoribus Ionicis propter ignauiam vituperetur, vt narrat Athenæus libro 2. *Ἀγρίππης ἱστορίαι* πίνεν, τὰ δ' ἄλλα κατὰ πινυῖν ἔδει. Hoc regnante Abraham venit in Palæstinam.

Post hunc in historia Sodomorum fit mentio Regis Sennaar, id est, Babylonis, Amraphel, id est, dicens euerسیونē. Genesis 14. Credibile est autem varias mutationes in his vicinis regnis, Chaldo. &

Assyrio accidisse. Ac nomina Regū Assyriorum recensentur, sed quia res gestæ non sunt additæ, omitto cætera nomina.

Hoc plurimi scribunt, Ex Assyriis Regib. vltimum tenuisse Monarchiam, id est, Babylonem & Niniuen, Sardanapalum. Hic fortassis & propter vicia, & quia distractioni Monarchiæ proximus fuit, celebratus est, Nomen est plenum arrogantia. Cū enim ruinæ impendent, crescit superbia, sicut dicitur: Tolluntur in altum, Vt lapsu grauiore ruant. Sar, id est, Dux: Dan, Iudex: Niphil, Euerfor. Sic & Gigantes nominarunt se Niphil.

• Aiunt autem, hunc Sardanapalum fucis pinxisse faciem, & in Gynæceis omissa Imperij cura, obscœnis voluptatib. deditum fuisse. Propterea duo Principes, Præfatus Babylonicus Phul Belochus, & Arbaces Medus, bellum aduersus eum mouerunt. Narrant quidam, ab Arbace Medo interfectum esse. Sed Duris scripsit, eum incensa regia Babylonica sese & mulieres, & reliquam turbam, quæ ibi fuit, incendio perdidisse. Et quidem incendium durasse dies quindecim.

Hic tristis exitus ad exempla iræ Dei pertinet, mutantis Imperia propter Principum

cupum & populi delicta, & insignibus pœnis magnitudinem iræ ostendentis. Sunt autem ab exitu Abraham ex Charan vsq; ad Sardanapali interitum, anni, Mille triginta tres. Ac periit Sardanapalus regnante in Iudæa Osia.

Postea Phul Belochus, id est, euerfor vastans, Præfectus Babylonicus, tenuit Babyloniæ & Niniuen, & regnavit annos quadraginta octo. Arbaces verò Medus dominatus est Medis & Persis. Sed nunc pertexo seriem Regum Assyriorum, vsque ad Monarchiam Persicam: Nam Assyrij deinceps decem tribus Israëlitas, & postea tribum Iuda assidue affligerunt. In libro 4. Regum, capite 15. dicitur hic Phul Belochus intulisse bellum Regi Israëlítico Menahem.

Successit patri Phul Assar, id est, euerfor Assyrius, qui in libro 4. Regum capite 15. nominatur Tiglat Philassar: Siue à translatione Israëlitarum in exilium, siue ab ipsa Galilea: quia hic primus Galilea potitus est, & tribum Nephthali abduxit in Assyriam. Regnavit annos tres & viginti.

Salmanassar, id est, pacificus Assyrius. Regnavit annos decem. Anno quinto Samariam obsidione cinxit. Cumque in

c 5 tota

tota regione decem Tribuum oppida passim deleuisset, maiorem populi partem abduxit in exilium.

In capite decimo Hoseæ fit mentio huius Regis Salman, ubi dicitur: Sicut vastauit Salman domum Arbela in die prælij, matre super filios allisa: sic faciet vobis Bethel, propter malitiam scelerum vestrorum. Vbi Latinus interpres lectionē ineptè corruptit, quum hæc sit natia sententia: Regem Salman deleturum esse Samariæ regnum, sicut euertit urbem Arbela.

Apud Ptolemæum nomen est Regis Nabonassar, à quo numerat ad Alexandri mortē annos quadringentos viginti quatuor. Hunc esse Salmanassarem annorum numerus ostendit. Nomen autem Nebo significat diuinum, quia idolum fuit eius nominis, à vaticinādo sic dictum, vt Græci Pythium nominarunt. Nebonassar, id est, diuinus Assyrius.

Sennacherib filius Salmanassaris, id est, biceps gladius, regnavit annos septem, qui vt imitaretur patrem, reliquam partem populi Dei delere conatus est, cinxit obsidione Ierosolymam, ubi quum Deus ab Esaia & Ezechia inuocatus esset, Angeli missi trucidarūt exercitum Assyrium.

Rex

Rex fugiens quum rediisset in Niniuen, in templo à filiis interfectus est. Harum rerum fama tam celebris fuit, vt libro 2. Herodoti earum mentio fiat, quanquam non recitantur integrè. Nomen tamen *σαυαχαπιβας* retinet, & itatuam eius inquit in templo Ægyptiaco stare, cum hac inscriptione. In me aliquis intuens pius sit: *οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ὀρέοντι τοῦ βασιλῆως ἐστὶν.*

Afarhaddon, id est, Assyrius acutus, successit interfecto patri: regnavit annos decem. Hic rursus mutata sunt hæc vicina regna, & Assyrij amissa Monarchia domiti sunt à Babyloniis, Fuitq; Monarcha Chaldaeus Merodach.

Merodach, id est, amara contritio, Babylonius, domitis Assyriis tenuit Monarchiam annos quadraginta. Huius mentionem facit Esaias capite 39.

Benmerodach, id est, filius prioris Merodach, recuperatoris Monarchiæ apud Babylonios, regnavit annos viginti & vnum.

Nabogdonosor, Primus, id est, diuinus, iudex, Assyrius, vel tribulator, regnavit annos triginta quinque. Gessit bellum cum rege Ægyptio Neco, cuius belli mētio fit in historia Iosif. 4. Regū 23. Et 2. Paral. 35.
vbi

vbi scribitur, Iosiam interfectum esse in Mageddo. Quæ appellatio de eadem historia extat & in Zacharia, cum inquit Dominus: Aspicient me, quem confixerunt: In eo die erit planctus, sicut fuit in campo Mageddon, videlicet interfecto Iosia.

Herodotus lib. 2. mentionem facit eius belli, & pugnae locum nominat Magdalum, sicut & Ieremias eius nominis mentionem facit. Sed vicina sunt oppida in litore in regione trib. Manasse, Mageddo & Magdalum.

Nabogdonosor Magnus regnavit annos quadraginta tres. Celebratissimus est in historia Prophetica, propter exilium tribus Iuda in Babylone. Anno sedecimo sui regni cinxit obsidione Ierosolymam, regnante Zedechia. Apud Ieremiam cap. 39. scriptum est, obsidionem durasse annum integrum & sex menses. Proximo mense postquam vrbs Ierosolyma capta est, iussit rex Nabogdonosor deleri Urbem & Templum, & transtulit Iudæorum multitudinem in Chaldæam, vbi exulavit tribus Iuda annos 70.

Et quanquam ingens calamitas est exilium, & ita dissipata erat gens Iudaica, &
cuer

euerſa vrbs Ieroſolyma, & deleta policia, vt humanis conſiliis reſtitui non poſſet: tamen Deus mirabiliter & ſeruauit gentem, & reduxit, & in exilio magna gloria ornauit. Nam Daniëlis confeſſione & doctrina conuerſi ſunt ad veri Dei agnitionem quatuor Monarchæ: Nabogdoſor, filius Euilmerodach, & deinde Darius Medus, & Cyrus Perſa. Hæc non ſunt facta ſine inſignibus miraculis, in quibus Deus teſtimonium oſtendit de ſua doctrina & de Eccleſia, quorum aliqua in hiſtoria Daniëlis recitantur, quem hic Nabogdoſor in Babylonem abduxerat.

Obſerues autem, hunc victorem Nabogdoſorem ortum eſſe ex Babyloñis regib. videlicet à Merodach, cùm iam poſt Sennachrib. ruruſus dominarentur Babyloñij, Aſſyriis.

Euilmerodach, id eſt, inſipiens Merodach, ſeu iunior Merodach regnauit annos triginta. Primo anno, cùm patri Nabogdoſor Magno ſucceſſiſſet, liberauit Ieconiam ex carcere, & ei regium honorem & victum attribuit, vt in vltimo capite quarti Regum ſcribitur, & in vltimo capite Ieremiæ.

Conſentaneum eſt autem, & hunc ample:

plexum esse doctrinam Daniëlis de vero Deo, quam & pater publico edicto professus est, eamq; ob causam clementiam exercuisse erga regem leconiam. Et fortassis ideò Principes impij nominarunt eum stultum Merodach.

Balsaar, id est, dominus exercitus, regnavit cum fratribus annos quatuordecim. Hic amplexus est idolorum cultum, & vero Deo populi Israël palàm in conuiuio maledixit, vt scriptum est Daniëlis 5. Tam citò bonorum principum posteritas deseruit proximorum patrum doctrinam & exempla. Sic autem punitæ sunt eius blasphemix, vt capta Babylone, & ipso interfecto, Monarchia translata sit ad Persas.

Cùm autem Herodotus in libro i. nomet Labynitum eum, qui capta Babylone à Cyro interfectus est, cōsentaneum est, hunc Balsaarum esse apud Herodotum Labynitum, quod significat, gladium tradentem vel inclinantem.

Hic finis est primæ Monarchiæ, quæ nominatur Monarchia Chaldæorū & Assiriorum. Ac rursus hîc illustre exemplum propositum est communis regulæ: Regnum ē gente in gentem transfertur propter iniustitiam, ac præsertim propter blasphemie

spemias ac sæuitiam, quæ in Ecclesiam exercetur. Excitatus est autem Cyrus, ut postea dicam, ut populum Iudæorum rursus mitteret in Iudæam, ad instaurationem templi & politiz. Ipse enim doctrinam de vero Deo à Daniële didicerat.

Hactenus recitavi Catalogum aliquot Regum Chaldæorum & Assyriorum, præsertim eorum, quorum sit mentio in Prophetica historia, quorum seriem in conspectu habere vtile est.

DE ABRAHAM ET DE CIR- CVNCISIONE.

VT patefactionum diuinarum series, & tota historia Ecclesiæ conspectior esset, Deus singulari consilio Monarchias & instituit, & notas esse voluit. Quare postquam catalogum regum Chaldæorum & Assyriorum breuiter recensui, rursus dicamus, quæ & vbi fuerit Ecclesia. Dictum est autem, Abraham migrationem in terram Canaan incidere in tempora filij Semiramidos, quia tunc sub rege ignauo & impio creuerunt & tenebræ & tyrannis contra pios. ac historia peregrinationis legatur in Moyse. Nos breuiter tempora annotamus.

Anno mundi bis millesimo vicesimo
tertio

tertio Abraham ex Haran, notissima vrbe in historiis (in quibus nominatur Charre, & factum est nomen ab æstu) venit in terram Canaan, vbi primum eius domicilium fuit in Sichem, quæ vicina fuit illi loco, vbi postea Samaria fuit, & vberima regio est terræ Palæstinæ. Ac tunc Abram erat annorum septuaginta quinque. Inde in Ægyptum propter famem profectus est, ac post aliquot annos rediit.

Anno Abraham 99. instituta est Circumcisio, cum iam aliquoties repetita esset promissio de vêturo semine, propter quod Deus tollit peccatum & mortem, & restituit iustitiam & vitam æternam. Ac tunc nouo & admirabili signo, videlicet Circumcisione, distincta est Abraham posteritas à cæteris gentibus, & promissa est ei certa sedes, & decretum est, in ea posteritate semper fore Ecclesiam Dei, donec nasceretur Messias. Fore etiam membra Ecclesiæ omnes, qui doctrinam eius populi amplecterentur, etiamsi ritum Circumcisionis non assumerent illi, qui non erant nati ex semine Abraham. Sic voluit Deus certò sciri, quæ & vbi esset Ecclesia Dei, & conspici discrimen Ecclesiæ à cæteris gentibus, ac intelligi vocem promissionis de
Messia,

Messia, seiungere Ecclesiam ab omnibus gentibus. Hanc qui non norant, non erant mēbra Ecclesiæ, sicut scriptū est: Abraham vidit diem meū, & lætatus est. Et existimo, ipsum filium Dei visibili specie hospitem fuisse Abrahæ, in cœna, quæ describitur in capite 18. Genes. Cogita autem, quàm venerandus cœtus Ecclesiæ fuerit, cū ibi sæpe conuenirēt, Sem filius Nohæ, qui viderat vtrunque mundum, & nominatur Melchizedek, ac rexit oppidū, quod postea dictum est Ierusalem. Et Abraham, qui erat in vicina vrbe Hebrō, quæ à Ierosoly-ma distabat circiter quinque Germanica miliaria. Itē Loth & Abimelech Rex in Gerare, quæ distabat ab Hebron circiter duo miliaria Germ. Et multi alij præstātes viri.

DE P O E N A S O D O M A E.

SImul autē consideres testimonia patefactionū diuinarum. Eodem anno, quo instituta est Circumcisio, & manifesta miracula addita sunt: anus effœta, & quæ antea fuerat sterilis, fit grauida, & confirmata est Ecclesia dulcissimis cōsolationibus. Mox addita sunt & alia miracula, quæ sunt exempla irę Dei, quibus Deus testatus est, se seruare Ecclesiam, & puniturū esse im-
f   pios.

pios. Tunc enim horribiliter Deus propter tetras libidinū confusiones flammis de cœlo sparsis deleuit vrbes Sodomam; Gomorrā, Adamā, Seboim & Segor. quarum ruinis demersis in terram, in earū vrbum sede factus est lacus exhalans perniciosos fumos Ασφαλκτης, qui extenditur germanicis miliaribus octo. Et Strabo inquit: *πλείον τι διακοσίων σταδίων*. Et manet hodie hoc illustre testimonium iræ Dei.

Prodest & seriem annorū considerare, vt videamus vtrunq; , & exiguo tempore hominum scelera magna incremēta accepisse, & Deū subinde noua testimonia in pœnis & liberationibus ostendisse. Deletæ sunt hæ vrbes, Sodoma, Gomorra, & cæteræ, anno quadragesimo post mortem Nohæ. Et post diluuium anno trecentesimo nonagesimo, viuente adhuc Sem, qui & diluij & huius incendij spectator fuit: qui quidem vt testis & custos esset veræ doctrinæ, vixit post Abraham mortem annos 35. Hi tales viri, Sem, Abraham, Loth, cū de voluntate Dei illā viciniā docerēt, & cū Abraham recens ciues Sodomorum abductos reduxisset, tamen ab impiis adeo sprete sunt, vt tanta scelera multi palam facerent, nec vererentur oculos talium

lium virorum, quibus verè adesse Deum ex multis non dubiis testimoniis sciebant.

Profectò horribile spectaculū est tantus furor impiorū, cū optimos haberēt doctores, voluntatē & iudiciū Dei ostendentes. Sed hoc insigne exemplum monstrat, quomodo Ecclesia in hoc mundo inter impios spreta prematur, & seruetur tamē.

Hic cogitentur cæteræ historiæ comprehensæ in Moyse, de Abraham, de oblatione Isaac, de filiis Isaac, Iacob & Esau, de peregrinationibus Iacob, & filiis eius. Et cōsideretur, qualis illa Ecclesia fuerit, quæ doctrina, quæ ærūnæ & liberationes, quæ testimonia præsentis Dei fuerint. Hic enim breuiter annorum seriem annotamus.

Diligentissimè verò consideretur historia Ioseph, per quem regnum Ægyptium eo tempore florentissimum constitutum est, & propagata vera doctrina de Deo in magna Ægypti parte.

Iacob fuit annorum nonaginta vnus, cū ei ex Rachel natus est filius Ioseph.

Ioseph anno septimo decimo ætatis suæ in Ægyptum venditus est, viuentē adhuc Isaac, qui in communi dolore & luctu fuit, cum filio Iacob.

Vixit autem Isaac post venditum Ioseph

f 2 scph

seph annos duodecim.

Ioseph cum esset triginta annorum, ex carcere liberatur, & constituitur princeps in regno Ægyptio, vt capite 41. Genesis scriptum est.

Posteà cum fames sequuta est, forma regni Ægyptiaci constituta est, & tributa ordinata sunt, & Sacerdotū collegio redditus attributi sunt, vt essent doctrinæ custodes. Etsi autem doctrina de Deo post Ioseph mutata est, & post exitum Israëliitarum ex Ægypto, & sæpe posteà magnæ regni vastationes acciderunt, tamen doctrina de motib. cœlestibus, & de natura rerum in Ægypto conseruata est tot Monarchiarū tempore, Assyriæ, Persicæ, Græcæ & Romanæ, vsq; ad Barbariem Mahometicam, ferè tribus millibus annorum.

Iacob descendit in Ægyptū anno ætatis suæ centesimo tricesimo, vixit annos centum quadraginta septem. Fuit igitur in Ægypto fruens dulcissima consuetudine filij Ioseph, annos septem & decem, ac videns florentem regni statum, quod tunc habebat regem pium, cum quo sæpe colloquebatur, & qui latè propagari veram doctrinam curauit, & multis vicinis gentibus in fame opem tulit.

Ioseph

Ioseph vixit annos centum & decem. Nec inde vsq; à Ioseph ad tempora certaminum Moyſis, alia historia de Israëlitis recitatur, præter expeditionem filiorum Ephraim, quæ extat in 1. Paral. cap. 7. vbi narratur, filios Ephraim duxisse exercitum ad occupandam Palæstinā, viuentē patre Ephraim, sed interfectos esse. Consentaneum est autem, eos, quum initia tyrannidis Ægyptiæ viderent, & scirēt promissiones diuinas patribus de occupanda & tenēda Palæstina traditas esse, humanis consiliis voluisse excutere seruitutē, & confisos esse singulari generis præstantia, quòd essent orti à Ioseph, & amplissima promissione ornatus esset pater Ephraim. Hac fiducia humana, cū sine vocatione diuina bellū mouissent, repulsi & interfecti sunt. Id exemplum monet, ne Ecclesia sine vocatione diuina bellum moueat ad seruitutem corporum excutiendam, sed sciat, Deum etiam inter medias ærumnas seruitutis, tamen suas reliquias seruaturū esse.

Posteā exasperata est tyrannis regum Ægyptiorum contra Israëlitas, de qua legatur historia in Exodo. Ideò autem in regno florentissimo, & in tanta multitudine Israëlitarum in exitu ex Ægypto, & in vi-

cinis gentibus, tot illustria miracula exhibita sunt, quia Deus certissima testimonia de sese & de sua lege, de promissione, de collectione Ecclesiæ conspici voluit, Quæ quidem cogitari vult omnibus ætatibus, vt assensio de Deo, & de tota Ecclesiæ doctrina in nobis confirmetur. Sed priusquam ad eam historiam accedimus, breuissimè de doctrina Iacob dicamus.

Promissio tradita Abraham de semine reddituro nobis iustitiam, & vitam æternam, deleta peccato, & abolita morte, reperta est Genesis 28. Et hanc rectè intellectā esse de æternis bonis, & collectione æternæ Ecclesiæ, constat postea ex cōcionibus ipsius Iacob, vt quum ca. 48. inquit: Deus benedicat his pueris, & Angelus qui eripuit me de cunctis malis. Hic & Deum nominat, & nominat Angelum, videlicet filium Dei, λόγος, missum ad patres, & hunc affirmat, non esse creaturam: Quia dicit, se per hunc Angelum à cunctis malis, à peccatis & morte liberatum esse. Hæc vetusta testimonia de filio Dei sæpe cogitemus, vt sciamus, verè filium esse ὑφ' ἡµῶν, etiam ante assumptam humanā naturam. Et semper adfuisse Ecclesiæ, sicut
& Ire

& Ireneus inquit : Semper adfuit generi humano λόγος. Ita sint nostra Chronica narrationes non tantum de regibus politicis , sed multò magis de hoc rege , filio Dei, & de eius præsentia in omnibus mirandis operibus in ecclesia.

Prædicit etiam Iacob tempus aduentus saluatoris. Et nominat eum Siloh, vt significet se respicere ad primam promissionem, in qua dicitur : Semen mulieris conteret caput serpentis. Nam etymologia Siloh est: *χόριον αὐτῆς*. Sic nominat foetum venturæ matris. Expressè autē prima promissio loquitur de restituenda iustitia & vita æterna, deletò peccato & abolita morte. Itaque vocem Euangelij eandem docuit Iacob , quæ in scriptis prophetis & Apostolicis de filio Dei, & æternis eius beneficiis postea scripta est, & quæ est propria Ecclesiæ doctrina , & eam à cæteris gentibus discernit.

DE EXITV ISRAELITARVM
EX AEGYPTO.

NON longo tempore post mortem Ioseph reges Ægyptij abiecta doctrina Ioseph, rursus idola coluerunt, & Magicas artes amplexi sunt. Ita non diu reti-

f 4

nent

nent homines lucem veritatis, nisi diuinitus seruetur, sicut tunc veritas in populo Israël conseruata nata est. Cum autem Ægyptij odissent Israëlitas, & metuerent eorum multitudinē, dura seruitute eos premere cœperunt, & edicta proposita sunt de necandis infantibus: Hæc calamitas longo tempore durauit, videlicet à nato Moyse annos octoginta.

Inquit autem textus in Exodo capite 12. Ebræos fuisse hospites in Ægypto annos 430. Inde Paulus numerum sumpsit, inquiens ad Galatas capite tertio, post promissionem Abrahæ datam vsque ad legis promulgationem annos esse quadringentos & triginta. Sunt igitur anni in Exodo & Paulo non numerādi à descensu Iacob in Ægyptum, sed à prima migratione Abrahæ, cum ex Haran egressus, promissionem accepit, quum esset annorum septuaginta quinque, Et mox in Ægyptum profectus est propter famem. Horum annorum computatio hæc est.

- 25. Viginti quinque anni, à migratione Abrahæ ex Haran, ad natum Isaac.
- 60. Sexaginta. natus Iacob.
- 90. Nonaginta. natus Ioseph.
- 110. Centum & decem vixit Ioseph.

Sexa

65. Sexaginta quinque post Ioseph nar-
tus Moyſes.

80. Octoginta à nato Moyſe ad exi-
tum ex Ægypto.

Summa 430. Anni.

Legatur autem integra hiſtoria de exi-
tu Iſraëliſtarum ex Ægypto, & de le-
gis promulgatione in libro Moyſis. Quia
inter res maximas in genere humano
veriffimè eſt illa patefactio Dei, facta,
cùm Legem cœleſti voce edidit in monte
Sinai, audientibus ſexcentis millibus viro-
rum. Et vt non dubium eſſet, hanc eſſe do-
ctrinam diuinam, addita ſunt tot testi-
monia: Eductio populi per mare rubrũ, aquis
cedentibus, & poſtea Pharaonis interitus,
Māna de cœlo ſparſum, dum quotidie ſin-
gulis duo *Xoſumus* dati ſunt, id eſt, quatuor
ſexrarij, & alia ingentia miracula, quorum
confideratio in nobis fidem de tota do-
ctrina in eccleſia confirmet.

In ea hiſtoria hoc quoque nobis gra-
tum ſit, quòd Paulus affirmat, ipſum filiũ
Dei & ductorem & cuſtodẽ Iſraëliſtis ad-
fuiſſe, & cogitemus, eũ ſemper etiã Eccle-
ſiæ ſuæ adeſſe, vt inquit: Petra autem erat
Chriſtus. Et placet mihi veterum interpre-
tatio, qui cùm Paulus inquit, legem per
man

manum mediatoris datam esse, intelligunt ipsum filium Dei, λόγος, æterni patris, fuisse oratorem ad populum, dicentem verba legis. Qui ipse postea in natura humana etiã inquit : Non veni soluere Legem, sed implere. Hæc suo loco copiosius declaranda sunt.

Est autem annus à conditio mundo ad exitum Israëlitarum ex Ægypto bis millesimus quadringentesimus, quinquagesimus tertius.

2453.

Ab exitu Abrahæ ex Haran, quadringentesimus tricesimus.

430.

Post conflagrationē Sodomæ, anno quadringentesimo sexto.

406

Anno ante fabricationem Templi Salomonis quadringentesimo octuagesimo, vt scriptum est 3. Regum 6. capite.

480.

Considerandum est autem, quæ regna tunc in genere humano præcipua fuerint, quibus spectantibus Deus Ecclesiã suam in loco certo constituere voluit. Magna fuit potentia Monarchiæ Assyriæ, sed celebritas maior fuit regni Ægyptij, propter opulentiam & artes. Inter hæc regna collocavit Deus Ecclesiam suã, & illustribus testimoniis suam patefactionem ostēdit.

No

Nomina autem Regum Ægyptiorum posteriorum, vt Necao & Apryis, qui extant in Herodoto, ad Historias regum Iuda perspicuè accommodare possumus, quia tempora nota sunt: sed priorum regum tempora apud Herodotum & Diodorum non sunt ordine annotata.

Osiris, id est, auxiliator vir, seu beatus vir, qui existimatur vixisse tempore Abrahæ, & Isis coniunx. Ischa, id est, virago.

Orus, id est, lumen. Or qui præcipuè doctrinas in Ægypto monstrasse dicitur, existimo vsum esse consiliis Abrahæ, & doctrinam de vero Deo populis tradidisse. Fuit autem adiuncta doctrina de motibus cœlestibus.

Filius nominatus est Bocchoris, id est, primogenitus vir.

Deinde Busiris, id est, Munitor, qui maxima opera extruxit. Et Diodorus Siculus scribit, eum cōdidisse Thebas Ægyptias. Cū autem celebrata sit Busiridis crudelitas, qui dicitur mactasse hospites, consentaneum est, famam crudelitatis ortā esse à sæuitia, quam erga Ebræos exercuit, necatis ipsorum infantibus. Et cū Pyramides aliquas cōstruxerit, labore Ebreorum constructas esse consentaneum est. Nam
pro

propè oppidum Busirim sunt tres Piramides celebratissimæ, quarum Plinius mentionem facit. Apparet autem eodem nomine plures fuisse reges Busirides.

Postea fuit interregnum, quia deleta rege in Mari rubro, cum educti sunt Israëlitarum, diu in Ægypto varias seditiones fuisse credibile est.

Post Busiridem nominatur à Diodoro post longum interuallum rex Miris, id est, acerbus vel crudelis. Hic rursus deterfit Nili alueos, & eduxit lacum Myrin, & instaurauit potentiam regni Ægyptij. Ideo clarior est multis aliis regibus.

Post hunc fuit, tempore Samsonis ante bellum Troianum, filius Miridis Sesostris, id est, ponēs exactores, vel director, sub quo Ægyptij regni potentia valde creuit. Hic enim multas vicinas gentes domuit, & latè in Asia regnauit, & nauigiis lustrauit maria, insulas & littora, vt terrarum metas inueniret, quarum cognitio initium fuit doctrinæ Cosmographicæ. Fuisse eum ante Persica tempora ostendit narratio de Dario: qui cum vellet suam statuem collocari ante Sesostris statuam, à sacerdote prohibitus est, quia Darius nondum magnitudinem rerum gestarum Sesostris

sostris æquasset. Hanc libertatem sacerdotis Darius laudavit.

Post Sesostrin collocat Diodorus filium eodem nomine. Herodotus nominat Pheronē, quod existimo cōmune nomen esse Pharaon. Hic cæcus factus vixit in ocio.

Post eum regnavit Proteus, quem Diodorus nominat Cetem. Existimo autem à Græcis Protea nominatum esse, propter Magiam, quia varias præstigias effecit. Ad hūc venit Paris cum Helena, & deinde Menelaus. Congruunt autem Troiani belli tempora ad tempora regis Saul.

Post Protheum collocat Herodotus Rampfinitum, id est, altum scutū, sub quo narrat furtum insigne, & fratrem furis, cui rex filiam dedit vxorē propter astutiam.

Deinde Cephus, id est, Petra, apud Diodorum, seu Cheops apud Herodotum, ignavus & avarus, qui etiam filiam prostituit propter pecuniam.

Huius filius fuit Cephrim, id est, Leo, inuisus populo, propterea quod templa multos annos clausit.

Post hunc nominatur Mycerinus apud Herodotum, seu Cerinus, apud Diodorum, id est, ordinator, quia hic restituit iudicia, iustissimè iudicavit, & rectè iudican
tib

tibus præmia dedit.

Deinde nominantur Anyſis cæcus, & Sabacus, qui videtur eſſe Seſac, 3. Regum 14. auarus, vnde nomē eſt, Saccus munerū.

Sethon, cui bellum illaturus Sennacherib Aſſyrius non potuit progredi in Ægyptum, amiſſo exercitu in Iudæa.

Pſammiticus, cuius patrem Sabacus occiderat, regno potitus expugnauit urbem Azotum in Syria.

Necos vicit Ioſiam prope urbem Maggeddo. Herodotus nominat Magdalum, quod generaliter arcem ſignificat. Poſtea idem Necos à Nabogdonosor victus eſt, vt Ieremias narrat capite 46.

Filius Pſammiſ.

Deinde Apries, quem nominat Ieremias Ophrea, capite 44. Sidonem deleuit & Ieremiam interficit. Poſtea ab Amaſi duce, qui Cyrenaicam, quæ defecerat, pacauit, ſtrangulatus eſt.

Hic & nomina regum, & rerum geſtarum narrationes, apud Herodotum congruunt cū Ieremiæ hiſtoria, quare & tempora facile agnoſci poſſunt. Gratum eſt autem videre, vbi prophetica hiſtoriam continua ſerie Herodotus ſequatur. Simul & hoc cernitur, Prophetica hiſtoriā longé

gè vetustiore esse Græca. Deinde verò Græcam consentientem testimonium præbere propheticæ historiæ.

Hactenus verò ad Amasin vsque ducta est series Ægyptiorum regum, vsq; ad Persicam Monarchiam, quia Amasis tempora incidit in Persicæ Monarchiæ initia.

Cùm Amasis tenuisset Ægypti regnum annos quadraginta quatuor, vt scribit Herodotus, successit filius Psammenitus, hoc est, clypeus inclinatus, qui cùm sex menses regnasset, captus est à Cambyse rege Persico, & aliquanto post interfectus. Suntq; apud Herodotum de Psammenito hæ narrationes dignæ memoria: Cùm filia duceretur inter captiuas seruili habitu missas ad aquam ferendam, sedit pater Psammenitus inter captos, videns prætereuntem filiam, ac cæteris plorantibus ipse tacitus sedit, oculis in terram defixis. Postea cùm filius duceretur inter cæteros interficiendus, sedit eodem modo tacitus. Post hos cùm familiaris quidam duceretur inter captiuos, plorare & caput ferire cœpit. Hæc cùm animaduertisset Cambyses, interrogari eum iussit, cur nunc ploraret, cùm antea tacitus vidisset duci filiam & filiū? Respondit, Domestica mala maiora esse lacrymis

mis, sed amici calamitatem posse lacrymis significari. Aiunt autem, Cræsum qui simul adfuit, & principes Persicos illacrymasse, & Cambysem misericordia motum iussisse filium ei restitui incolumem. Ad quem reducendum cum nuntij mitterentur, iam adolescens interfectus erat. Ipsi tamen Psammenito tunc vitam donavit Cambyses, & erat ei redditurus Ægyptum, ut eam tanquam regius præfectus gubernaret. Sed cum Psammenitus non quiesceret, & sollicitaret Ægyptios ad defectionem, iussit eum postea Cambyses interfici.

Deinceps Ægyptum retinuerunt Persici reges usque ad Dariū Nothum, cuius anno sexto Amyrteus Saïtes defecit à Persis, & in Ægypto regnavit. Et post hunc Nepherites, Achoris, & Nectanebos prior & posterior, quæ expulit ex regno Persicus rex Ochus, qui Sidone incensa progressus recuperavit Ægyptum. Fugiens autem Nectanebos in Æthiopiam, exul ibi mortuus est.

Deinde post annos ferè viginti occupata est Ægyptus ab Alexandro, post quem nati ex Macedonica stirpe reges Ægypti fuerunt, de quibus infra dicemus in tertia Monarchia.

Nunc veterum regum Ægyptiorum catalogum

logum contexui, vt aliquo modo conspicui possit, quomodo series rerum *Ægyptiacarum* ad primam & secundam *Monarchiam*, & ad politiam *Israël* congruat. Excelluit autem *Ægyptus* artibus & legibus, & aliquantisper doctrina. *Ioseph* Ecclesiam ibi plantauerat. Sed reliquis temporibus plena fuit *Ægyptus* teter-
rimorum *Idolorum*: ideo crebris mutationibus regni, & variis calamitatibus punita est. Postquàm autem de *Chaldæis*, *Assyriis*, & *Ægyptiis* diximus, in quibus regnis tempore primæ *Monarchiæ* multæ mutationes & vastationes acciderunt: nunc rursus de politia *Israël* dicemus, & breuiter catalogum *Iudicum* & *Regum* inferemus: nam res gestæ legendæ sunt in prophetica historia, & simul considerandum est, qualis ibi fuerit Ecclesia, quæ sint à Deo illustria testimonia ostensa, qui prophetæ missi sint, quæ fuerit forma gubernationis, quomodo defensa sit Politia *Israël* propter Ecclesiam, non humanis consiliis, sed à Deo subinde excitatis ducibus, sicut & *Zacharias* dicit: Non in exercitu, non in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus.

IUDICES POPVLI ISRAEL.

CVM Israëlitæ quadraginta annos in deserto fuissent, Moyses moritur quadragesimo anno post exitum ex Ægypto, cum vixisset annos centum & viginti.

Huic successit Iosua, qui fuit dux populi Israëli annos triginta duos.

Non fuit autē successio ducum ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut Aristocratia erat seniorum in singulis tribubus, & summa autoritas erat Legis diuinæ, quam sacerdotes quotidie docebant, & hi consulebantur de grauissimis negotiis, vt in Deuteronomio mandatum erat. Ita lex Dei erat domina, & rector huius populi, nec quisquam appetebat regnum, qui sciebāt, hunc populum Dei esse, & à Deo protegi, nec humanis consiliis formam gubernationis nouā constituendam esse, sicut Gedeon inquit: Non dominabor vestri, nec dominabitur vestri filius meus, sed dominabitur vestri Dominus. Sic diuinitus conseruata est hæc Aristocratia annos post Iosue trecetos viginti quinque, vsque ad mortem Eli. Excitauit autem Deus aliās ex alia tribu felices duces, vt ostenderet, diuina potentia colligi & seruari Ecclesiam, nec felicem esse gubern

bernationem, nisi Deo iuvante. Simul autem defensionis miracula testimonia fuerunt de doctrina huic populo tradita, & ostenderunt in hoc populo, verè fuisse Ecclesiam Dei, & præsentem in ea esse Deum. ac duces post Iosua fuerunt.

Othoniel ex tribu Iuda, annos octo.

Ehud ex tribu Benjamin annos octoginta. Interfecit Eglom Regem Moab, & profligatis Moabitibus trucidavit decem millia hominum.

Debora & Barac ex tribu Nephthali, annos quadraginta. Vicerunt Sisaram Ducem regis Iabin, qui tenuit Hazor, quæ tunc adhuc fuit Regia Cananæorum in sorte Nephthali.

Gedeon ex tribu Manasse, annos quadraginta. Vicit Madianitas.

Abimelech, natus ex concubina Gedeon, interfecit fratres septuaginta, & velut Tyrannus regnavit in Israël tres annos, & interfectus est à suis civibus. Tanta calamitas accidit posteritati Gedeonis, quem Deus singulari modo vocauerat, & ornaverat illustrib. victoriis & testimoniis, quia ipse tandem instituit cultum sine mandato Dei. Et voluit Deus ostendere, se non velle quædam occupare domina-

g 2 tion

tionem fiducia generis, sed retinendam esse Aristocratiam, & à Deo expectandam esse gubernationem.

Thola, ex tribu Isaschar, annos viginti sex.

Iair, ex tribu Manasse, in Galaad, quę regio fuit ultra Iordanem, versus Libanum & Arabiam, postea dicta Iturea, id est, scopulosa, quod idem Græcis est *Τραχανίτης*, id est, aspera: præfuit annos viginti duos.

Iepthe ex tribu Manasse in Galaad, annos sex, temerario voto mactauit filiam tanquam hostiam.

Abesan Bethlehemites ex tribu Iuda, annos septem. Quidam scribunt, hunc esse Boos, patrem Itai, aum Dauidis.

Elon, ex tribu Sabulon, annos decem.

Abdon, ex tribu Ephraim, annos octo.

Samson, ex tribu Dan, annos viginti.

Postea non nominantur duces, sed præcipua autoritas fuit summi sacerdotis Eli, cuius fuit infelix exitus, amissa Arca, quam Deus mirandis modis restituit Israëlitis, ut ostenderet Ecclesiam suam non humanis consiliis & viribus, sed diuina potentia colligi & seruari.

Nec tamen aut veteribus exemplis aut hoc recenti & illustri miraculo moti sunt Israëlitæ, quo minus humanis consiliis

muta

mutarent formam gubernationis à Deo institutam. Sunt autem anni Eli vsque ad eius mortem quadraginta.

Samuel & Saul annos quadraginta. Quanquam autem Samuelis gubernatio felix & salutaris fuerat, tamen populus expetiuit nouam gubernationis formam. Hunc errorem & hanc cupiditatem populi Deus reprehendit.

Ac si quis interrogat, Quod fuerit populi peccatum, cum videatur sapienter deliberatum esse, vt certus dux esset? Simplex responsio est hæc: Duo magna peccata taxari, diffidentia & audaciam nouæ formæ constituendæ humano consilio, in politia diuinitus constituta. Vult enim Deus intelligere Ecclesiam protegi & seruari eam à filio, qui est caput Ecclesiæ, non humanis præfidiis. Et vult eam expectare defensionem diuinitus, sicut expectauerat liberationem in Ægypto, plus octoginta annis. Hac fiducia tunc seniores abiecta, cogitabant de humanis præfidiis.

Alterum delictum est, audacia constituendi nouam formam in politia à Deo constituta: Nam Deus neque doctrinam, neque cultus, neque legem, quam tradiderat, mutari voluit. Quare nec formam po-

litia mutari volebat, quia talis mutatio etiam legem & doctrinam labefactat, sicut vincula legum sæpe reges ægrè ferunt. Multi etiam inflectunt religiones ad suas cupiditates, ut reges Samariae nouum cultum regni causa instituebant. Nec desunt exempla veteris diæi, vlli ætati: Pietas, Sanctitas, Fides, priuata bona sunt. Quæ iuuat reges eant.

Hæc consideratio de delictis populi commune facit nos de protectione Ecclesiæ, & de impia Pontificum & aliorum audacia, qui noua dogmata & novos cultus instituerunt aut stabiliunt, relicta puritate primæ Ecclesiæ. Item, qui contra vocationem mouent Respublicas.

Assentitur tamen Deus, & regem constituit, sed prædicit onera regni: Hoc est ius regis, &c. Hic dicunt aliqui describi tyrannum non regem, nec dici hæc ita, tanquam approbante Deo seruitutem: sed textus nominat ius regis, & loquitur de oneribus stipendiorum causa impositis: non tribuit potestatem instituendi extremam seruitutem contra legem diuinam. Quia Deuteronomij 17, præceptum est, ut rex discat Legem, & eam sequatur in tota gubernatione. Et punitur Achab,
 3 quia

quia distinctionem dominiorum in Lege fancitam, tollere voluit, quum Naboth inuito erepturus erat vineam. Quanquam autem & interdum mitis & salutaris est forma regni, tamen asperior est, quàm Aristocratia. Et pauci in magna potentia moderati sunt.

Constituto autem regno, multa deinceps considerata sunt, bona & mala. Summum bonum in qualibet congregatione est conseruatio veræ doctrinæ de Deo, & Ecclesiæ. Quia homines ad agnitionem Dei, & ad æternæ Ecclesiæ societatem, non tantum ad huius vitæ mortalis ingentes ærumnas conditi sunt, sicut dicitur Matth. 16. Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animam verò amittat? Item: Primum querite regnum Dei, & cætera adicientur vobis.

Laudatur ergo à Moyse & aliis prophetis politia Israël, quod in ipsa luceat vera doctrina, & quod ibi sit certò Ecclesia Dei. Ideo dicitur Deute. 4. Nec est alia natio, quæ habeat appropinquatem sibi Deum, sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. Ad has laudes pertinet totus liber Solomonis, cui titulus est Canticum.

Hoc igitur in regio statu bonum est,
 8 4 quod

quòd aliquo modo piorum regum labor Deo iuuantè profuit ad doctrinæ conseruationem, vt David, Solomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias, studia doctrinæ & veros cultus adiuuerunt.

Secundū bonum regij status fuit, quòd in regum victoriis Deus illustra testimonia suæ præsentia in hoc populo ostendit, sese patefecit, & testimonia doctrinæ & Ecclesiæ exhibuit, & prophetas regibus adiunxit. Summam etiam promissionem de Messia repetiuit, & ad stirpem Davidis alligauit, vt certò sciretur, vbi & quando Messias venturus erat. Et huic promissioni hoc bonum adiunctum fuit, quòd certò sciebant, illam politiam duraturam esse, donec Messias exhibitus esset. Hæc bona non fuerunt in Ethnicis Imperiis. Ideo hoc regnum longè antecelluit in toto genere humano. Ac interiectum fuit aliis regnis, Ægyptio, Assyriaco, Chaldeo, & Persico, vt inde agnitio veri Dei propagaretur etiam ad multas alias gentes.

Tertium bonum fuit regij status, quòd utcunque profuit ad durationem politia. Sunt enim à principio Davidis vsque ad mortem Sedechiæ anni quadringenti sexaginta septem. Et tamen postea quoque
post

post reditum ex Babylone duces fuerunt ex stirpe David vsque ad Maccabæos annos trecentos septuaginta tres.

Hæc bona fuisse magna & singularia: opera Dei, agnoscendū est, sicut scriptum est: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et vt hæc summa bona nostris politiis etiā tribuat, ardentibus votis petamus. Et vbi dantur, agnoscamus ea esse Dei opera, & grati Deum autorem & custodem celebremus, & retinere ea studeamus.

Vt autem cætera diuina opera diabolus odio Dei corrumpere conatur, vt in ipsa natura humana tristissimam destructionem fecit: sic & ordinem in gubernatione variis furoribus turbat, & infirmitas humanæ naturæ per sese facile labitur, & extra ordinem ruit. Hæ sunt causæ innumerabilium vitiorū & calamitatum in gubernatione. Itaq; & in regno populi Dei multa magna mala accesserunt ad diuina beneficia. Ambitio & æmulatio primum regem Saulem impulit ad crudelitatem & tyrannidem. David voluptati indulgit, ideo per seditionem à filio pulsus est. Solomō ad voluptates addidit cultum idolorum, ideo postea dilaceratum est regnum.

gnum. Hæc dilaceratio peperit adfidua bella ciuilia, seditiones & idolorū cultus. Et post annos ab initio Ieroboam ducen-
 tos quadraginta quatuor, tristissimam dis-
 sipationem decem tribuum, quæ posteri-
 tatis Iacob pars maxima fuit: ac nequa-
 quam existimauit futurum, vt ex hac sede
 eiiceretur, quæ & diuinitus promissa erat,
 & ingentibus miraculis tradita & defensa
 fuerat. Sed hoc exēplo multa Deus monet.
 Ostēdit promissionē præcipuā non esse de
 hoc politico regno, sed de æternis bonis.
 Et voluit in pœnis disci discriminē promif-
 sionū æternarū & tēporaliū. Ac profectō
 oportuit esse excellētē eruditionē sacerdo-
 tū, qui docuerūt rectū intellectū promissio-
 nū, & ob hāc causam prophetæ missi sunt.

Postea huius regni exemplis monet
 Deus omnes homines, vt reucrenter do-
 nis Dei vtantur, & cogitēt de iudicio Dei,
 & sese ad pœnitentiam & veram inuoca-
 tionem exuscitent. Ac magnitudo pœna-
 rum vtrunq; ostendit, iram Dei aduersus
 peccatum, & rursus præsentiā Dei po-
 tenti dextra inter tantas confusionēs ser-
 uantis tamen regni partem, quatenus ser-
 uatur, sicut inquit Ieremias: Misericordiæ
 Domini quòd non consumpti sumus.

Intu

Intuentes itaq; historiam populi Israël, sciamus nos de multis magnis rebus commoneſeri. Ac initio huius Chronici diximus, ex his historiis non tantum exempla politicę gubernationis petēda eſſe, qualia præbent res geſtę in aliis imperiis: ſed multò magis teſtimonia pãtefactio- num Dei, & irę ac miſericordię, & imagi- nes calamitatum & liberationum Eccle- ſiæ. Ac vult Deus, his teſtimoniis confir- marĩ in nobis fidem & inuocationem, & cæteras virtutes. Eſi autem hæc cogita- tio vtiliſſima eſt, & in lectione ſacrorum voluminum omnia exempla diligentius illuſtranda ſunt, tamen in hac temporum annotatione neceſſe eſt nos breuioreſ eſſe. Sed lectores adhortor, vt mente inte- gras historias intueantur, & cogitent, quare eas Deus Eccleſiæ propoſuerit.

Dauid vixit annos 70. regnauit annos 40. 2. Regum 5. In huius historia nõ hoc tantum cõſiderandum eſt, quòd ornatus eſt à Deo multis admirandis & ſalutari- bus victoriis, quę fuerũt teſtimonia præ- ſentię Dei in hoc populo: ſed multò ma- gis hoc, quòd ad eum reperita eſt promiſ- ſio de Meſſia. Eius promiſſionis quoq; te- ſtimonia fuerunt illę victorię. Ac non ſo-
lũ

lūm regis officio felicissimē functus est, sed etiam doctor fuit præcipuus in hoc populo. Et in suis scriptis non tantum Legis doctrinam, sed etiam Euangeliū complexus est. Docuit, quis sit Messias, & quæ sint eius beneficia. Et quidem Davidis dolores typi fuerunt dolorum Christi.

Cumq; vir tantus esset David, simul fit exemplum infirmitatis humanæ & pœnarum. Turpiter labitur, & horribiliter punitur, & sustinet non solum suorum scelerum conscientiam, sed etiam ingentium scandalorum, quæ peperit seditio. Est enim nimis verum dictum Thucydidis: *Ἐν πάσῃ τῇ ἀποκαταστάσει ἐστὶν ἡ ἀνάγκη*.

Sed idem David testis est misericordiæ & remissionis peccatorū. Vult enim Deus nos tenere regulam: Vino ego, dicit Dominus: nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Et vult nos intueri exempla eorum, qui redierunt ad pœnitentiā, ne desperatione opprimamur. Hæc sunt præcipua in Davidis historia, quem, etsi non parua macula deformatus est, tamen cogites fuisse *σκιῶς ἐλέους*, quia & Ecclesiæ & politiæ eius labores profuerunt, & rursus ad Deum conuersus est.

In hanc totam imaginem intuentes de
nobis

nobis ipsis quoque cogitemus, & ardentib. votis precemur filiū Dei, vt nos quoq; faciat vasa misericordiæ. Confirmemus etiam nos ipsius doctrina & exemplis, sicut ipse vult suas liberationes testimonia esse de promissione & volūtate Dei, quòd & aliis inuocantibus opitulari velit, sicut inquit Psalm. 33. Accedite ad eum, & facies vestræ non confundentur. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum.

Solomon filius Dauidis circiter viceſimum ætatis annū ſucceſſit patri. Regnauit annos 40. Fuit igitur breue ſpatium ætatis, anni videlicet ſexaginta aut circiter. Vt autem regna debēt eſſe & deſenſio & gubernatio in pace, iuxta vtranque tabulam Decalogi, id eſt, vt vera doctrina de Deo proponatur, & vera inuocatio fiat, regantur mores, exerceantur iudicia, ordinētur tributa & præſidia, dedit Deus poſt bella Dauidis pacē Solomoni, & inſtruxit eum excellenti ſapientia, & adiunxit ſapiēs collegium Prophetarum, & aliorū excellentium eruditione & pietate. Sūt igitur eius opéra conuenientia paci, ædificatio Templi, ſtudia doctrinæ, monumenta librorum de hiſtoriis Eccleſiæ, de natura rerum, iudicia & ordinatio tributorum & præſidio

diorum. Fuitq; Solomō & rex & doctor, sicut se nominat Ecclesiasten, id est, concionatorem. Extant adhuc tres libelli, qui sunt testimonia fidei ipsius, & doctrinam dulcissimam continent. Est igitur & Solomon exemplar boni regis in pace: sed tamen idem fit etiam exemplum humanæ infirmitatis. Hæc excellens sapientia tunc senescit, cū maximè vigere debebat, & cedit mulierum affectibus, quibus ædificauit templa Idolorū. Qua in re primum lapsus consideretur, quod in Ecclesia rex & doctor excellens, in quo fuerat spiritus sanctus, admittit Idolorum cultum. Simus igitur vigilantes, & petamus nos gubernari à Deo, ne approbemus aut stabiliamus Idola. Deinde magnitudinem peccatæ intueamur. Tertio Regū 11, scriptum est, hunc lapsum Solomonis causam esse dilacerationis regni, quæ postea sequuta est, quæ & noua idola, & assidua ciuilia bella peperit. Nec dubium est, in hac postrema mundi senecta, orbem terrarum à Turcis vastari, & lacerari ciuilibus bellis ideo, quia Deus horribiliter irascitur cū aliis sceleribus, tum verò præcipuè Idolis, quæ in ea parte generis humani, quæ Ecclesiæ titulū habet, dominantur. Quare
adfi

adfiduis gemitibus peramus à Deo, vt veram inuocationem vbique accendat, & omnia Idola deleat.

Roboam filius Solomonis, successit patri, cum esset annorum quadraginta vnus. Regnauit annos 17. Vixit annos 58. Fuit negligens in tollendis idolis, in imperio superbus & ignauus. Fuit igitur infelix & calamitosa vniuersa eius gubernatio. Creuerunt sub eo idolorum cultus spretis seniorum consiliis, quum non vellet leuationem onerum publicorum admittere, defecerunt ab eo decem Tribus, & aliud regnum constituerunt. Gessit bella infelicer cum rege Ieroboam & cum Ægyptiis. Ita post auream ætatem Solomonis & peccata cumulata sunt, & magnæ calamitates secutæ. Hæc exempla ostendunt, nec diuturnum esse felicem statum regnorum, nec sedem eandem imperiorum diu manere, sicut in Siracide dicitur: Regnum à gente transfertur ad gentem propter iniustitiam. Quanquam autem & Ecclesiæ nocent Imperiorum ruinæ, tamen Deus potenti dextra reliquias conseruat, & propter eas aliquantiisper imperia retinet, ne desint hospitia. Hanc consolationem propheta sæpe repetunt.

Abia

Abia filius Roboam regnavit tres annos in Iuda. Vicit magno prælio exercitum Ieroboam.

Afa regnavit in Iuda annos 41. Delevit idola, etiam suæ matris impios cultus sustulit. Vicit Æthiopes. Sed postea mutatus fecit fœdus cum rege Syriæ, & obiurgatus prophetam inclusit in carcerem.

Iosaphat pius & felix, regnavit in Iuda annos viginti quinque. Fecerat fœdus cū rege impio Achab, propter quod à Deo obiurgatus est. Postea domi iudičia constituit, & iudicibus pia mandata dedit, quæ recitantur 2. Paralip. 19. Non hominis exercetis iudicium, sed Dei. Et vobiscū est in iudicio, videlicet & adiutor & vindex. Sit timor Domini vobiscū. Rectè cognoscite, & sitis executores. Vicit Ammonitas sine prælio, ut victoria testimonium esset præsentia Dei in isto populo, & doctrinæ.

Tempore Iosaphat fuit Elias propheta, & aliquandiu deinceps. Successit huic Elisæus, quos excitavit Deus immensa bonitate in regno impio decem Tribuum, ut inde reliquias Ecclesiæ exciperet, & Idola delerent, & docerent populum quærere veram doctrinam & veros cultus in Ierosolyma, & ostenderent testimonia de vera doctrina

doctrina, ac vt aliquantò diutius hæ decem Tribus in patria retinerentur. Nam post hos statim abductæ sunt. Ac vt autoritas maior esset, vterque natus est, non sub rege Iuda, sed sub regibus Samariæ. Elias in oppido Thesbi vltra Iordanē, Elisæus in Galgalâ, non procul à Iericho. Incidit autem gubernatio eorū in mediam ætatem mundi. Nam sub patre Iosaphat completa sunt tria millia annorum à condito mundo. Ita Deus non lōgis interual-
 lis doctores misit, quibus addidit illustria testimonia: Post Nohe, Abraham, Ioseph, Mo-
 sen, Iosue, Samuelem, Daudē, & mox valdè insignes Eliam & Elisæum. Elisæum
 audiuit Esaias. Hunc Ieremias. Ieremiam
 Daniel. Daniele Aggæus & Zacharias. Deinde fuerunt Malachias, Onias, Macca-
 bæi, Simeon, Zacharias, Ioannes Baptista, qui monstrauit Christum præsentem. Gu-
 bernatio autem Eliæ, quantum ex scripta historia sumi potest, complectitur circiter
 annos viginti. Elisæi gubernatio circiter
 annos septuaginta. Fuit autem ingens be-
 neficium, tales doctores tam longo tem-
 pore habere, qui de dubiis quæstionibus
 respondere poterant. Ac propagata est
 horum doctrina ad posteros, quia cœtus
 h discen

discientium eos habuisse manifestum est.

Necesse est autem totam seriem Prophetarum, eorum vocem, consensum doctrinæ, miracula, coniunctionem inter ipsos, considerare. Nam consentiens vox doctrinæ erudit, & confirmat pias mentes, & illius pulcherrimi agminis coniunctio ostēdit, & esse Ecclesiam Dei, & qualis sit. Monet docentes, ut ipsi quoque coniunctionem inter sese tueantur. Quid pulchrius est tali collegio, quale est Elisæi & discipulorum, & in quo Deus habitat, & manifesta testimonia ostendit, & in quibus studiū sunt veræ doctrinæ de Deo, & de natura rerum? Et ordine aliqua talia Prophetarum collegia fuerunt. In hæc intueamur, quærentes, quæ & ubi fuerit Ecclesia Dei. Quanquam interea in illo ipso regno Israëlítico præter hæc collegia fuit magna multitudo impiorum sacrificulorum, multi reges cultores idolorum, multi seditiosi duces, qui regnum occupabant, & patriam dilacerarunt. Sic inter varias confusiones Ecclesiam tamen Deus seruat, in qua prius omnes, ac præcipuè doctores, eadem coniunctionem magis amare, & omnibus officiis fouere debent, ut ipsa coniunctio decus aliquod afferat, ornet doctrinam & nomen

nomen Dei, & confirmet pios.

Ioram regnavit in Iuda annos 8. Dissimilis patri Iosaphat. Interfecit omnes fratres suos, coluit Idola exemplo materno. Erat enim natus ex matre filia regis Samariæ Achab. Fuit infelix eius gubernatio. Tunc enim Arabes Iudæam vastarunt, & filios Ioram interfecerunt.

Ochozias regnavit in Iuda annū vnum, captus à rege Samariæ Iehu, & ex vulnere mortuus in Mageddo. Athalia verò mater, nata ex rege Samariæ Amri, impia & crudelis, vt regnum retineret, interfecit omnes regni hæredes, præter puerum Ioas, clam creptum sœuitiæ mulieris tyrannicæ. Hoc tempore regnum Iuda à stirpe Solomonis translatum est ad posteros Nathan, qui etiam fuit filius Davidis. Hic rursus exemplum proponitur, quod ostendit, regna mutari, & extinguī familias propter idola & tyrannidē. Tota posteritas Solomonis deleta est. Interea tamen Deus mirabiliter servat promissiones de regno Iuda, & de venturo Messia. Transfert enim regnum ad posteros Nathan, ex quibus vult nasci Messiam. Ideò in Genealogia Christi apud Lucam omisso Solomone inseritur Nathan.

h 2

Atha

Athalia tyrannica mulier regnavit annos septem, interfecit posteritatem Solomonis, & publicè cultum & sacerdotium Baal in Iuda instituit. Ideò Ioias summus sacerdos ipsam & sacrificulos Baal interfecit, & cultum Baal sustulit.

Ioas servatus à coniuge summi sacerdotis regnavit in Iuda annos quadraginta, instauravit Templum, & fuit initio Rex pius & felix, donec vixit Ioias summus sacerdos, cuius consiliis obtemperavit. Post eius mortem cœpit idola colere, & interfecit Zachariam, illius filium, à quo ipse servatus erat. Postea Syriaci exercitus populum sunt Iudæam, & Ioas à servis suis interfectus est. Regnante hoc Ioas mortuus est Elisæus.

Amasias regnavit in Iuda annos 29. initio pius & felix. Vicit Idumæos. Postea coluit Idola, & moto bello non necessario dissuadentibus prophetis victus est, & templum spoliatum est. Post aliquot annos ipse Amasias fugiēs ex Ierosolyma interfectus est in Lachis. Tempore Amasie Sardanapalus fuit, quo oppresso Monarchia Chaldæa diuisa est, & retinuit Phul Belochus Babylonē & Niniuen. Arabaces
verò

verò fuit rex Medorum & Persarum. Hactenus verò Chaldæi & Assyrij non intulerunt bellum Israëlitis & Iudæis, sed deinceps Assyrij duriter adfixerunt decem tribus, & Ecclesia crescentem potentiam illorum regnorum magnis calamitatibus experta est. Sed vicit iamen, conuersis regibus ad agnitionem veri Dei Nabogodonosor Dario Medo, Cyro, & aliis.

Ozias, cuius & alterum nomen est Azarias, regnavit in Iuda annos quinquaginta duos. Initio pius & felix, vicit Philistæos & Arabes: sed postea cùm officio sacerdotis fungi vellet, & per sese sacrificaturus esset, Deus iram suam publica pœna declaravit. Regē enim subita lepra percussit; quæ postea hæsit in eo in longa senectate.

Sub eo concionari cœpit Elaias, natus in familia regia, qui cùm à Manassè serâ dissectus sit, fuit in ministerio prophetico annos circiter octoginta. Prædixit mutationes præcipuorum regnorum, quæ postea sequutę sunt, regni Israël, Egyptiaci, Syriaci, Babylonici, Assyriaci, euerisionē Tyri. Et quidem nominatim vaticinatur, Macedones, Cirtim & Dodonæos potituros esse Tyro & Babylone. Doctrinam verò de Messia & de gratia splendidissime

I III

h 3 ill

illustrauit.

Iotham regnauit in Iuda annos sedecim. Pius & felix vicit Ammonitas. Anno secundo Iotham inchoantur Græcorum Olympiades, secundum quas Græcis longo tempore vſitatū fuit ſeriem rerum geſitarum in publicis monumentis perſcribere. Sumi etiam initium certū poteſt, retrò numerando. Quia certiffimum eſt, regni Alexandri mox poſt mortem Philippi initium eſſe primum annum Olympiadis centefimæ vndecimæ.

Nomen autem Olympias comprehendit annos quatuor. Et factum eſt ab ordinario cōuentu Græcorum ad Elidem, qui celebrabatur ſemper poſt quartum annum, in meſe, qui Græcis initium erat anni, videlicet in Plenilunio, quod ſolſtitio æſtuo proximum eſt. Sic conueptus ille anni initium Græcis erat. Ideo ſeries annorum inde commodè ſumebatur. Quæ autem inſignes hiftoriæ Græcorū antecēſeriat hanc annotationem annorum, infrā dicemus. Conſideranda eſt enim temporum collatio, vt ſciamus Eccleſiæ doctrinam antiquiſſimam eſſe.

Achas regnanit in Iuda annos ſedecim, fuit impius, infelix, faſcinatus idolomania
mul

multipliciter, clausit templum Dei in Ierusalem & in oppidis Idola collocavit, cremavit & filium in sacrificio.

Eius tempore rex Israël & Syriæ vastarunt Iudæam, & Ierosolymam obsederunt. Achas igitur spoliato templo, mercede inuitavit Assyrios, vt regi Israël & Syriæ bellum inferrent. Propter hanc societatem obiurgatus est Achas ab Esaia.

Regnante Achas, auno primo 7. Olympiadis Romulus & Remus condere Romam cœperunt, vt scribit Dionysius Halicarnassensis, & mœnia primò inchoata sunt die vicefima prima Aprilis.

Ezechias regnauit in Iuda annos viginti nouē, pius & felix, rursus apperuit templum, deleuit Idola Achas, & restituit veros Dei cultus, & præcepit dari sacerdotibus ea, quæ lex eis attribuit.

Ipso regnante res tristissimæ in Israël acciderunt, & Deus ipsum inter tantas calamitates singularibus miraculis consolatus est. Ita mirabiliter Deus inter ingentes confusiones generis humani seruat Ecclesiā. Nam anno ipsius vj. Salmanassar deleuit regnum decē tribuum, & maximam populi partem abduxit, & in Assyriam & Medorum regionem collocavit, cuius calamita-

tis magnitudo non satis cogitari potest. Quàm miserum est, Ecclesiam & familias honestas ex certis domiciliis & fundis executi, & alibi collocari, vbi aut in seruitute viuant, aut non habeant certa hospitia. Et tamen tristiora nunc fiunt à Turcis. Vetustas rarò distrahebat singulas familias, sed colonias deducebat, & familiis alias sedes distribuebat, vt simul viuerent parentes, filij & filia. Sed Turci distrahunt coniuges, parentes, filios, & filias, & distractos vendunt vel interficiunt.

Deplorat autem Esaias hanc dissipationem decem tribuum, inquiēs: Iniquitates nostræ sicut venti dissipauerunt nos. Cum autem videamus vastationes similes, petamus vt Deus mitiget pœnas, & seruet Ecclesiæ reliquias.

Postea anno quartodecimo Ezechia, Sennacherib, exemplo patris conatur delere reliquias populi Dei, & vastat terram Iuda, & cingit obsidione Ierosolymā. Sed Esaias & Ezechia inuocātibus Deū, subito miraculo Deus trucidat exercitū Assyriū.

Sequenti anno ægrotanti Ezechia promittit Deus sanationem, & signum additur, Solis regressus. His miraculis Deus & consolatus est Ecclesiam, quæ viderat ante

tea

tea tristissimum spectaculum, abductionem decem tribuum, & ostendit præsentiam suam in Ecclesia. Vidit autem Ezechias interitum regni Assyriaci post necē Sennacherib, & filij eius Asar Haddon, qui à Merodach interfectus est, qui delata Ninive Assyriam rursus subiecit Babylonii.

Manasses regnavit in Iuda annos 55. impius & infelix. Coluit Idola, cremavit filios in sacrificiis in valle Hinnon, vnde postea nomen factum est Gehennæ, id est, vallis prædationis (Ein mordergrub) Prophetam Elaiā senem serra dissecuit. Cūq; Chaldæi vastarent Iudæam, ipse Manasses captus, & in Babylonem abductus est, vbi annos decem retentus est. Sed cū rursus ad Deum conuersus esset, & peteret sibi remitti peccata, & mitigari pœnas, rursus in regnum remissus est. Ac rediens deleuit Idola, quæ coluerat. Fit igitur insigne exemplum salutaris pœnitentiæ. Et tamen Prophetæ inter causas excidij Ierosolymæ, quod sub Nabogodonosor sequutum est, numerant peccata Manassæ. Quia consentaneum est, exempla eius multos & ipso viuo, & postea imitatos esse. Ac pœnæ corporales veniunt, quanquam mitigantur, etiam cū culpa remissa est.

h 5 Amon

Amon regnavit in Iuda annos duos, fuit impius & infelix, & coluit Idola, nec patris poenitentiam imitatus est. Interfectus est autem à suis servis.

Iosias regnavit in Iuda annos triginta unum, pius & felix, deleuit Idola, & restituit veros Dei cultus, & sacerdotum gradus & officia. Instauravit Templum, & reperit librum Moyfi in templo, & rursus proferri ac legi iussit.

Anno eius tertio decimo Ieremias con-
tionari cœpit, qui annos quadraginta fuit in ministerio prophetico, usque ad excidium Ierosolymæ. Et aliquantò diutius postea in Ægypto, ubi ab Aprie rege interfectus est.

Regnante Iosia pax fuit in Iuda. Sed ipse non necessarium bellum movit aduersus Neco regem Ægypti, qui Assyriis bellum intulerat. Cum igitur in campo Mageddo vulnus accepisset, aliquantò post mortuus est. Estq; exemplum Iosias pij principis, re-
stituentis veram doctrinam. Talium protectorem se esse Deus in ipsorum historiis ostendit, sicut inquit: Glorificantes me glorificabo, &c. Sed tamen hi quoque, ut est humana infirmitas, sua errata habuerunt, propter quæ & ipsi puniuntur: sed Deus
cis

eis mitigat pœnas; vt ostendunt historiz
Assæ, Iosaphat, Amaziæ, Osiæ, Ezechiz &
Iosiæ.

Ioachas regnavit in Iuda tres menses.
Postquam enim Iosiam prælio vicit rex
Ægyptius Necao, vastata Iudæa successor
re Iosiæ in Ægyptû abduxit, & interfecit.

Ioakim, vel Ichoiakim, regnavit in Iuda
annos vndecim, præfectus regno a Necao,
fuit impius & infelix. Cumq; Nabogdo-
nosor bellum inferret regi Ægyptio, in
quo interfectus est Necao, indixit tribu-
tum huic regi Ioakim, & abduxit multos
Iudæos in Babylonem, inter quos & Da-
niel, & alij quidam nobiles adolescentes
abducti sunt, quos rex honestè educari &
doceri curavit. Cum autem Ioakim postea
rursus defecisset à rege Babylonico, reuer-
sus Chaldæus cepit Ioakim, & eum inter-
fici iussit, & proici cadaver ante urbem Je-
rosolymā inter cætera cadavera, sicut præ-
dixerat ei Ieremias, cap. 22. Sepultura asini
sepelietur.

Ioachin siue Ieconias regnavit in Iuda
tres menses. Cumq; Nabogdonosor vr-
bem Ierosolymā obsidione cinxisset, sua-
sit Ieremias contra exempla priorum pro-
phetarum, vt fieret deditio. Virūque enim
præ

prædixit, futurum ut Ierosolyma deleretur, & abductos Iudæos in exilio Deo curæ fore, & post septuaginta annos redituros, & patriam politiam instauraturos esse. Huic prophetiæ quum crederet Ieconias, fecit deditionem. Quare & ipse & alij multi Ieremiæ consilium sequentes in Chaldaeam abducti sunt, quos ibi Deus protegit. Cæteri prophetæ inde usque à Iosue suaserant defensionem, Ieremias dissuadet, & seruatur Ecclesia nouo modo, videlicet in exilio, quum disputaret impij, promissam esse defensionē stirpi Iuda in hoc ipso loco. Sed pij sapienter discernebant promissionem æterni regni & suæ politiæ, & sciebant, Deum promissa præstare mirabiliter, & promissiones bonorum corporalium intelligendas esse cum exceptione castigationis & crucis. Hanc doctrinā in illo excidio politiæ discebant, ut vera consolatione confirmati non deficerent à Deo, & expectarent reditum diuinitus.

Zedechias regnauit in Iuda annos 11. impius & infelix, defecit à rege Nabogdonosor. Rediit igitur Nabogdonosor, & urbem Ierosolymam cinxit obsidione integrum annum, & menses septem. Etsi autem Ieremias suadebat deditionem, tamen perti-

nac

nacia tanta fuit, vt defendere urbem conarentur, cum quidem fame intra moenia quotidie multi perirent. Sed confirmabatur furor à malis doctoribus, qui vociferabantur, non posse deleri regnum Iuda, quia in promissione dicitur: Non auferetur sceptrum & doctor de Iuda, donec venerit Siloh. Nec tamen cogitabant. Deum mirabiliter præstare promissa, & in promissionibus corporalibus exceptionem castigationis & crucis intelligi oportere. Seruauit autem Deus etiam in exilio regiam posteritatem, & populum magnis miraculis seruauit & ornauit, quibus & quatuor reges ad agnitionem veri Dei conuersi sunt: Nabogodonosor & filius eius, Darius Medus & Cyrus. Non igitur defuerunt duces & doctores huic populo, quum dederit Deus exiguo tempore illustres doctores, Daniele, Ezechielem, & deinde alios, & manifestis miraculis ostenderit suam præsentiam in hoc populo.

Capta autem urbe rex Zedechias ex fuga retractus est, & ad regem Babylonicum adductus, vbi filij eius interfecti sunt, & Pater effossis oculis Babylonē abductus est. Abducta est & maxima pars populi in
Chal

Chaldæam.

Nominatim autem iusserat rex parci Ieremiæ, & ei concessum est manere in patria cum reliquiis populi: quarum tamen rabies tanta fuit, ut inter sese dimicarent, & contra mandatum Dei, quod eis Ieremias exposuit, in Ægyptum descenderēt, ubi partim fame, partim crudelitate regū Ægyptiorum perierunt. Ita in pœnis furor est summa pœna, et calamitates auget.

Hæc tota hystoria plena est exemplorū multiplicium. In pœnis & furoribus impiorum cernitur ira Dei: Rursus & misericordia cernitur, quum inter tantas calamitates reliquiæ Ecclesiæ mirabiliter à Deo seruantur, sicut inquit Ieremias: Misericordiæ Domini, quod non consumpti sumus. Videmus autem & nos hoc tempore ruinas Imperiorum & alias calamitates. Quare agnoscamus iram Dei, & conuersi ad Deum petamus & expectemus pœnarum mitigationem, & Ecclesiæ conseruationem.

Tempus exilij tribus Iuda in Chaldæa post destructionem Ierosolymæ & templi, fuit annorum 70. vsque ad Cyri edictum, ut suo loco dicemus, in secūda Monarchia. Nam adhuc recitamus res præcipuas,

puas, quæ tempore primæ Monarchiæ ac-
ciderunt, quo tempore fuerunt florentissi-
ma regna Chaldaeorum, Assyriorum, Aegy-
ptiorum, Ierosolymæ & Samariæ.

Iam in exilio considerentur testimonia
præsentix Dei in Ecclesia, quæ ostendit
Deus, vt cōfirmarentur pij aduersus alios,
qui vociferabantur, Iudæos quum amissi-
sent regnum, patriam & templum, nihilo
magis curæ esse Deo, quàm alias gentes,
vt iudicant homines ex aduersis vel secun-
dis rebus. Sed statim quum adoratio sta-
tuæ mandabatur, ostendit Deus præsen-
tiam suam, seruatis iis, qui propter confes-
sionem in flammis cōiecti erant, vbi simul
conspēctus est filius Dei inter tres viros.

Accesserunt & alia multa miracula, inter-
pretationes somnij de ordine regnorum,
de pœna Nabogodonosor, & restitutione
eius, de pœnitentia eius, & haud dubiè
alia multa illustria testimonia præsentix
sux in Ecclesia Deus ostendit, quæ confi-
deremus, & vt sciamus, quæ & vbi fuerit
Ecclesia, & qualis fuerit in cruce, & disca-
mus discrimen Ecclesiæ & imperiorū po-
liticorum. Ac sæpe legatur integrā Danie-
lis historia.

Confirmant autem nos quoque his tem-
pori

poribus hæc miracula, quia testantur, doctrinam prophetarum verā esse, & ibi tantum esse verā Ecclesiam, ubi recipitur doctrina prophetica. Nam Iudæi post deletā à Tito Ierosolymam non retinent Danielem, qui prædixit, Christum stante politia Mosaica venturum esse, & numerum annorum expressit. Prædixit & futurū esse, ut interficiatur, & tamen tollat peccatum & mortem, & deinde politiam Iudaicam interituram esse, & Iudæos non fore populum Dei. Has prophetias omnes Iudæi sceleratè corrumpunt.

Monemur autem & hoc exemplo, ut quærentes Ecclesiam non solum spectemus, qui retineant scripta prophetica, sed qui retineant ea sine corruptelis. Ut, Papa & Heretici falsò iactitant, se retinere scripta prophetica & Apostolica, quia affingunt peregrinas opiniones.

Legantur & conciones Propheticae eius temporis, apud Ezechielē, Danielem, Hageum, Zachariam, Esdram. Ac de vaticinio Danielis, & de 7. hebdomadibus infra dicetur. Valde prodest etiam ad consolationem piorum, considerare insignia exempla cōversionis regis Nabogdonosor, Darij, Cyri. Quàm illustre exēplū est regulæ:
 Grat

Gratia exuberat supra peccatum conuersio regis Nabogdonosor? Interfecit hic rex multos sanctos, deleuerat templum, postea mandauit adorari statuas, coniecit in ignem viros sanctos taxantes impios cultus. Tanta delicta attraxerunt horribilem poenam, à qua tamen Deus eum propter preces sanctorum liberauit. Et postea commonefactus hac poena audit Prophetas, & verum Deum agnoscit, & ad eum conuertitur, ac recipitur, quâquam tanta fuerat moles peccatorum, vt magnitudo non cogitari satis possit. Sic igitur cogitates: Ostendit Deus iram suam aduersus tantos reges, Dauidem, Manassem, Nabogdonosor, quare nos quoque iudicium metuemus, & verè expauescamus agnitione nostrorum delictorum. Et quum receperis Deus contaminatos tam horrendis sceleribus, non dubitemus gratiam exuberare supra delictum, & filium Dei potentioorem esse toto regno peccati.

Discamus etiâ rectè intelligere dictum Danielis ad regem: Peccata tua remoue iustitia, & iniquitates tuas beneficiis erga pauperes, & erit sanatio delictorum tuorum. Concio est poenitentiae, in qua prior pars praecipit conuersionem: Abiice peccata,

cata, & conuertaris ad iustitiam & beneficentiam erga iniuste oppressos. Sicut Esaias inquit: Desinite male facere, & discite recte facere. Secunda pars est absolutio, videlicet promissio remissionis peccatorum, quam oportet fide accipi. Ac in priore parte cum præcipitur conuersio, non hoc dicitur, nostras virtutes mereri remissionem peccatorum, sed tantum traditum est præceptum, in quo & verba recte intelligenda sunt. Regia cõcio est de toto decalogo. Cumq; nominatur iustitia, cõprehenduntur vera agnitio Dei, agnitio promissi saluatoris, & fides. Deinde præcipiuntur beneficia in gubernatione, vt cogitet, imperia à Deo cõstituta esse, vt foueant & regant legitimam societatem, ac præfertim vt oppressæ Ecclesiæ opem ferant.

DE REGNO SAMARIÆ.

SVprà dictum est, post Solomonem dilaceratum esse regnum populi Dei, & à Iuda decem tribus auulsas esse. Ea dilaceratio regni & bella ciuilia adsidua peperit, & novos ac impios cultus. Quia reges Samariæ, ne maior esset autoritas regum Iuda, propter templum & collegium sacerdotum, contra legem diuinam instituerunt, vt in suo regno duobus locis, in Bethel

Bethel & Dan, conderentur templa, vbi vituli aurei collocati sunt, vt significarent ibi sacrificandum esse, & sacerdotes eò attrahebantur mercede vndiq; ex leuissimis hominibus. Ita & doctrinæ & cultuū deprauatio regni mutationē sequuta est. Postea & alia Ethnica idola, Baal & alia, addita sūt.

Quanquam autem in publica gubernatione talis deprauatio à regibus instituta fuit: tamen Deus immēsa misericordia in hoc impio regno excitauit excellentes prophetas, Eliam, Elisæum, Amos, Oseam, & alios, per quos Ecclesiam collegit, reuocatam ad veri Dei agnitionem, & ad veros cultus. Ita fuit Ecclesia sparsa etiam in regnum Samaritæ, quanquam ordinaria gubernatio erat impia, vt sub Pharisæis & Zadducæis sparsi erant aliqui pii, Zacharias, Ioseph, & multi alij, qui rectè senserunt, vt nunc sub regno pontificio aliqui sunt rectè sentiētes, qui confessionē ostendunt, quorum alij plus alij minus lucis habent. Et quidem Elias & Elisæus magnos cœtus docuerunt, annos amplius cētum. Regnum verò durauit annos ducentos quadraginta quatuor. At Salmanassar Assyrius maximam partem populi abduxit, & collocauit familias in aliis regionibus, vbi

i 2 aliq

aliquæ retinuerunt veram doctrinam, & docuerunt multos inter Ethnicos. Tales fuerunt familiæ Tobix in Ninive, & Raguelis & Gabeli in vrbib. Medorum. Et passim multas fuisse consentaneum est. Ita Deus mirabiliter ex decem tribubus aliquas Ecclesiæ reliquias etiam inter gentes seruauit, & voluit earum distractionem gentibus prodesse.

Manferunt & exigux reliquix decem tribuum in patria sede, sed dissipatæ, & sine regno, vt in Osea prædictum est: Non faciam furorem iræ meæ, quia Deus ego sum in medio tui sanctus. Sed non ingrediar in ciuitatē, id est, quum promissionē tradiderim posteritati Iacob, seruabo aliquas reliquias Ecclesiæ in decem tribubus, nec penitus eas delebo: Sed non intrabo in ciuitatem, id est, regnum destruiam, nec amplius ciuitatem volo esse Regiā sedem, nec defendam eam, sicut antea defendi.

GRÆCÆ HISTORIÆ

QVAB AD TEMPVS

primæ Monarchiæ

pertinent.

Nomen Iapeti Græcis notum est, sed vnde sit, ignorât. Liber Moyfis narrat, cum.

eum esse filium Nohæ. Ex Iaphet natus est Iauan, à quo Græcos ortos esse nomen gentis Ionicæ testatur. Et non dubium est prophetas cum nominant Iauan, intelligere Græcas gentes. Deinde vt fit in posteris & in diuersis locis nouæ appellationes accesserunt.

Hellas est ab Hello, qui regnavit inter Dodonæos, qui sunt à Dodanim, filio Iaphet. Nomen Græciæ recentius est à Græco, qui filius fuit Thessali. Sed veterē Ionicam gentē excelluisse sapientia & virtute, magnitudo urbium & coloniarum multitudo, & vetusta Homeri scripta ostendunt.

Sunt autem anni à diluvio Nohæ vsque ad bellum Troianum circiter mille, quod ad tempora Saul refero. Inde intelligi potest, Græcam historiam multò recentiorē esse Mosaica. Etsi autem vetustiora quædam recensentur ante bellum Troianum, tamen illa non multis annis antecedunt. Nihil est clarius Argonautica expeditione. Sed hanc antecesserunt Erechtheus Atheniensis, qui clarus factus est reprefione Thracum, qui Atticam inuasērant. Item Perseus, qui bellum gessit cum Persis, & Gorgonas occidit in Lybia. Postea & Cadmus ex Phœnicia in Bœotiam nauiga

i 3 uiga

uigauit, & nomina indicant originem. Cadmus enim lingua Phœnicum significat oriētalem. Nomina Semele & Ino fuerunt appellationes simulacrorum. Semele prorsus significat effigiē seu simulacrum. Ino fortunam. Theba nauim. Etsi autem illæ verustæ narrationes plenæ sunt fabularum, tamen nihil dubium est, multas res veras illis inuolucris significatas esse. Argonautica expeditio postea celebratior est, ad quam præcipui principes ex vniuersa Græcia conuenerunt, qui in Colchicam ad Vellus aureum dicuntur profecti esse, id est, ad venas Metallicas. Nā hodie quoque sunt in illa vicinia locupletes venæ. Ac fieri potest, vt profectiois occasio fuerit crudelitas Ætæ regis Cholchicorum aduersus Phryxum & eius filios. Fuitq; prope modum talis præstantissimorum principum vltro suscepta militia, qualis fuit principum Germanicorū, Gallicorum & Italicorum, qui duce Godefrido Billionæo recuperarunt Ierosolymam, quorum virtute diu repressi sunt Turci, vt tardius potiti sint Asia & Græco imperio. Fuit autem Godefridus dux Lotharingiæ, vt suo loco dicemus, in eadem natus familia, in qua nati sunt duces Bergenses & Iuliacenses.

Nom

Nomen autem Argo certam figuram nauis significat, & Argonautarum expeditio collocanda est in tempus vicinum ætati Samsonis, cuius cœtaneus fuit Hercules. Cætera de Argonautis legenda sunt in carmine Apollonij.

Sequitur Argonauticam expeditionem Thebana historia, plena horribiliũ exemplorum. Duxerat ignarus matrem Oedipus, qui postea hiatu terræ absorptus est, & filij de regno dimicantes, mutuis vulneribus interfecti sunt. Mater iacens inter filios vulneratos, sibi ipsi mortem consciscit. Filius Polynycis Therfander, qui Thebis potitus erat, postea in expeditione Troiana interficitur à Thelepho. Ita rerum series ostendit, non longum intervallum esse inter Oedipi tempus & Troianum bellum. Et pœnæ scelerum commonefaciunt lectores de iudicio Dei.

DE BELLO TROIANO.

TRoianum bellum vicinum esse temporibus Davidis, intelligi inde potest, quia ab initio regni Albani, ad Romæ initium trecenti anni sunt, vt Virgilius inquit:

Hic iam ter centum totos regnabitur annos.

Sunt autem ab initio Romæ anni retrò

i 4 nume

numerati, videlicet ab anno Achas decimo, ad regni Dauidis initium, anni trecenti viginti duo. Quare etsi numerum de Troia non exactè quæro, tamè hoc ostendi potest, Ebræam historiam multò esse antiquiorem Græca, & Troianum bellum non multò prius fuisse Dauidis temporibus. Hæc collatio eò prodest, quia ostendit Ebræam historiam & doctrinam Ecclesiæ multò vetustiore esse rebus Græcis. Legatur autem historia Troiana apud Homerum, & causa consideretur, videlicet adulterium Paridis, deinde & principum dissimilitudo, virtutes, scelera, discordiæ, pœnæ vagatæ per omnes familias, & mutatio regnorum Asiæ, Græciæ & Latij. Ita cum ex vno bello magnæ calamitates in vtraque parte sequutæ sint, agnoscamus, bella horribilem pœnam esse, & non temerè mouendas esse Respublicas.

Reliquias Troianas duxit Æneas in Latium. Antenor Henetos vicinos Troianorum in Illyricū & Istriam. Achilles & Ajax duo fortissimi viri, & orti ab Æaco, sic perierunt, vt Achilles ab ignauo Paride per fraudem interfectus sit: Ajax furens sibi mortem consciuit. Palamedes qui antecelluit sapiētia, ab Vlyssæ per calumniam oppr

oppressus est. Agamemnon reuersus domum à coniuge incesta interfectus est. Vlysses diu vagatus, tandem domi à filio Telegono, qui ei ex Circe natus fuerat, occisus est. Diomedes à patria repulsus in Italiam venit, vbi socij dicuntur in aues conuersi esse, quo significatum est, Piratas eos factos, & paulatim interfectos esse. Fuit igitur bellum Troianum verè *Ἰλίου πηκῶν*, non tātū ipsi Troianis, sed etiam multis aliis gentibus.

DE VETERI DOCTRINA

IONVM, ATTICORVM

*& vicinorum. De Sibyllis, Atlante,**Orione, Lino, Orpheo, Musæo,**Homero & Hesiodo.*

CVM à diluio Nohe sint anni ad Troianum bellum circiter mille, consentaneum est, filium Nohe Iaphet & eius posteros aliquandiu retinuisse doctrinam à patre traditam, quam & Sem retinuit: præsertim ante longinquas peregrinationes & bella. Occupauit autem posteritas Iauan Ioniam, vbi extincta doctrina patrum de filio Dei, tamen plus fuit literarum, disciplinæ ciuilis & artium, quàm aliibi. Sed Ethnici nihil recitant vetustius Sibyllis,

i s

byllis,

byllis, quas fuisse multas credibile est. Nomen enim significat Varidicā, *οἶος* Deus, *βεβλή* consilium. Sic appellatae fuerunt mulieres, quæ habuerunt sua quædam vaticinia, siue accepta à piis maioribus, siue quoquo modo Dæmonū præstigiis sparsa. Citantur carmina Sibyllarum, quorum aliqua existimo retenta esse ex doctrina patrum, ut sunt quæ congruunt cum Decalogo, de fugiendis idolis, homicidiis, adulteriis, incestis, libidinibus, furtis & mendaciis. Hæc carmina quum posterior ætas negligeret, rursus dicuntur à Phocylide aliqua ex parte collecta esse, & eius nomine in populo deinde repetita.

Sciant autē iuniores, aliud doctrinæ genus esse Legē, aliud Euangeliū, id est, promissionem de filio Dei. Ac gentes amātes disciplinā, quia lex natura nota est: ex naturali iudicio multas honestas sententias de moribus tradiderūt. Sed credibile est, has quoq; multa legis dicta à patribus accepta retinuisse. At doctrina de filio Dei apud Ethnicos extincta fuit. Quod autē Lactātius citat quosdā Sibyllinos versus de Christo, si non falsò tribuuntur Sibyllis, consentaneū est, acceptos esse à patribus tunc, quū adhuc doctrina de filio Dei nota esset.

Atlas

Atlas dicitur ex Lybia doctrinā de cœlestibus motibus & stellis in Græciam attulisse, cuius auditorem fuisse Orionē in Bœotia scribitur, à quo pulcherrimo Sideri nomen inditum est, quia Græcis annum ordinauit. Et consentaneum est, metas anni descriptas esse ab ortu & occasu Orionis, Pleiadum & Sirij, quia maximè conspicuæ sunt hæ stellæ inter minores. Nomē Orionis, vt ego existimo, est ab ὄρε, quod significat differētias temporū anni, Ver, Æstatem, Autumnū, Hyemem. Grammatici deriuant ab ὄρε, id est, ab vrina, quia Cœsmicus occasus in Nouēbri ciet læuas tempestates. Vnde Vergilius inquit:

Sæuis vbi Orion lybernīs conditur vndis.

Linus quo tempore fuerit, inde intelligi potest, quia Herculem literas & Musicam docuit: quem cū obiurgaret, adolescens iratus tabulam in qua literas pinxerat, capiti Lini illisit, quo ictu Linus mortuus est. Scribunt hunc ex Phœnicia doctrinas in Græciam attulisse. Reliqui habentur pauci ipsius versus, quorum hic celebratissimus est: Πάδια πάντα θεῶν τέλει, καὶ ἀνέκυντον οὐδέν.

Orpheus Lini auditor, fuit comes Argonautarum. Scripsit bella Titanum, & exped

expeditionem Argonautarum. Scribitur discerptus esse à mulieribus in Thracia superstitione aliqua, quia mutauerat leges.

Homerus vixit post bellum Troianum, cum essent exacti anni centum & quinquaginta, & ante conditam Romam annos circiter ceterum & quinquaginta. Non procul abest ab Esaia tempore. Eius carmen ostēdit principum familias eius ætatis, & pingit imagines variarum personarum, consiliorum, & mirabilium euentuum in vita. Quæ imagines sunt exempla & commonefactiones de multis magnis rebus. Simul etiam dulcedo carminis Homerici ostendit, in Ionica gente excellentem fuisse linguæ suauitatem, & magna doctrinarum studia.

Hesiodus vixit, cum anni centum post Homerum exacti essent, aliquanto ante tempus exilij Babylonici. Fuit sacerdos templi Musarum in Helicone. Nam Ascra Hesiodi patria ad radices montis Heliconis sita fuit. Scribit Pausanias, eius carmen adhuc suo tempore in plumbeis tabulis in eo templo seruatum esse. Est autem partim concio de moribus, partim anni descriptio, seu vt nos nominamus, Calendarium. Ac talem fuisse Ethnicorum
sacer

sacerdotum doctrinam apparet, videlicet præcepta de moribus, & qualemcunque anni descriptionem, sumptam ab orbis. & occasibus stellarum. Verustus & alium librum Hesiodi habuit, Astrologicum videlicet, quem Plinius citat, in quo plurius stellarum descriptiones fuisse apparet, quam in eo libro qui adhuc extat. Fuit igitur vetus sapientia Græciæ particula legis de moribus, cum natura nota, tum accepta à patribus. Item, inquisitio herbarum & remediorum, consideratio stellarum, & qualiscunque anni descriptio. Et in his doctrinis præcipuam partem à Phœnicibus & Ægyptiis accepit, ad quos multi nauigarunt.

Hesiodum scribunt senem interfectum esse ab hospitibus, seu errore, seu prædæ causa. Considerentur autem multorum excellentium virorum tristes interitus, quorum apud Ethnicos sæpe causa fuit confirmatio Idolorum, ut mortis Orphei & Hesiodi. Etsi autem sit mentio multorum aliorum varum & scriptorum in hac antiquitate primæ Monarchiæ, tamen eos omitto. Vt cunque enim ex horum monumentis, quos recensui, intelligi potest quæ fuerit vetus Græciæ sapientia, quod considerandum est.

Simul autem necesse est mente cogitare, quid

quid intersit inter Ethnicorum & Ecclesię sapientiam, & vbi & quæ interea fuerit Ecclesia Dei. Amiserunt enim Gentes doctrinam de promissione Mediatoris, & paulatim Lex apud Ethnicos obscurata est, & magni furores in excogitandis idolis & libidinibus recepti sunt.

DE INITIO VRBIS ROMÆ.

ANno mundi 3212. anno primo septimę Olympiadis, die 21. Aprilis, videlicet quo Palilia celebrabatur, urbem Romam condere cœperunt Romulus & Remus, nati ex Rhea Syluia Numitoris regis Albani filia. Plutarchus initium collocat in annum tertium sextę Olympiadis. Et si autem exigua differentia est, vnius nempe anni, tamen potius sequimur Dionysium Halicarnassensem. Fuit autem annus primus septimę Olympiadis, annus x. Achas regis Iuda, qui proximè antecessit Ezechiam. Suntq; ab initio urbis Romę ad natum Christum ex virgine, anni septingenti & quinquaginta.

Quæ fuerit forma primę gubernationis regię, quæ urbis incrementa, quæ legum & magistratuum mutationes inciderint, quanta fuerit ciuium virtus, quæ bella, quàm

quã varij motus domestici, donec ea vrbs Monarchiam orbis terrarum adepta est, ac deinde quomodo luxu, bellis ciuilibus, & fatali orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & imperium, ex integris historiis cognoscendum est. Qua in lectione considerandum est, magna imperia diuinitus constitui, ne fiant infinite dissipationes hominum assiduis vastationibus & latrocinis, sed aliquo modo societas generis humani conseruetur, & aliquãtis per familiaræ in iisdem sedibus maneant: sint leges, coniugia, procreatio & educatio sobolis, iudicia, disciplina, artes, præcipuè verò, vt & Ecclesia habeat hospitia. Simul autem Deus per Imperia & punit latrocinia & alia scelera, & prohibet, ne iniusti reges & gentes latius grassentur.

Constituit autem Deus Imperia mirabiliter. Etsi enim armat virtute aliquos insignes duces, tamẽ in tanta infirmitate humana experiuntur hi ipsi, humana consilia & vires humanas non sufficere ad constituenda & retinenda Imperia. Sed fatentur omnes nõ furiosi, veram esse vocẽ Danielis: Deus transfert & stabilis Imperia.

Persica potentia complexa erat florentissimam partem orbis terrarum, & erat
instru

instructa ingenti multitudine & robore hominum, & diuitiis ingentibus. Hanc tantam potentiam euertit adolescens, natus in horridis montibus Macedoniæ, quod fieri non potuit, nisi Deo & armante ducem, & gubernante euentus.

Quid mirabilius est, quàm urbem Romanam, cum esset tam turbulenta, & quasi faretur subinde domesticis discordiis, & sæpe ab externis hostibus vinceretur, tamen Monarchia potitam esse? Sed Deus subinde aliquos duces dedit, virtute præstantes, & euentus gubernauit, Camillum, Fabios, Scipiones, &c. Voluit enim regum tyrannides punire, & in ea vrbe collocare Imperij arcem, sicut scriptum est: propter iniuriam regnum à gente in gentem transfertur. Et magnam opulentiam ac potentiam comitatur luxus, superbia, discordiæ, & alia scelera, quæ pœnas & mutationes Imperiorum attrahunt, sicut dictum est: Nam cætera regna, luxuries viciis odiisque superbia vertit. Intuentes igitur Imperia cogitemus de iustitia Dei, punientis scelera, & de bonitate eius, conseruantis aliquam societatem generis humani, & ordinem, vt colligi Ecclesia possit, & veris gemitibus petamus, vt det nobis salutaria imperia,

imperia , & caueamus , ne nostris furoribus turbentur.

Initiò Roma gubernata est à regibus annos 244. teste Lino, quem in Romana historia sequi rectissimum est. Apud ipsum etiam rerum gestarum series legenda est, & considerandum, creuisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi verò modestia & iustitia gubernationis, & ordinum ac onerū distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiā regiam, sicut sæpissimè causæ mutationum in imperiis libidines fuerunt, iuxta dictū vniuersale: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Hic breuiter nomina regū adscribemus.

Romulus regnauit annos triginta octo.

Numa annos quadraginta tres.

Tullus Hostilius triginta duos.

Hic deleuit Albam, & ciues Romam migrare coëgit. In his fuit & familia Iulia, ab Iulo orta, quæ regnum Albæ tenuerat. Ideò dixit Homerus, Æneæ posteritatem regnaturam esse. Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Adcus Martius annos viginti quatuor.

Tarquinius Priscus annos triginta septem.

k

Ser

Seruius Tullius quadraginta quatuor.

In huius senectam incidit initium Persicæ Monarchiæ, vt mox dicemus. Sed breuitatis causa hîc omnium regum Romanorum nomina recitamus.

Tarquinius Superbus viginti quinque. Hic expulsus est regno propter filij scelus, qui Lucretiam per vim compresserat. Id exemplum notū sit inter libidinū pœnas.

DE SECUNDA MONARCHIA.

IN fine primæ Monarchiæ Deus etiam in Regno Babylonico summos reges Nebucadnezar & eius filium ad Ecclesiæ societatem ingentibus miraculis vocauit: quia volebat his testimoniis ostēdere, quæ & vbi tunc erat vera de Deo doctrina, & vera Ecclesia. Cū autem tertius à Nabogodonosor restitueret Idola, & blasphemias caneret contra verum Deum, excus-
sus est ex regno, & Monarchia à Chaldæis ad Persas translata est.

Hac translatione Deus simul & puniuit blasphemum regem, & Ecclesiam exulantem reduxit in patriā, ne si finis non esset dissipationis, gens Iudæa funditus periret, quam voluit Deus habere certam sedem
& poli

& politiam, vt sciretur quæ & vbi esset vera de Deo doctrina & Ecclesia, & vbi vellet nasci, conspici, & audiri Messiam.

Legatur autem apud Daniele historiam de causa translata Monarchiæ, de blasphemis Baldassari, & de manu scribentis in pariete tria verba, quæ significant, circumactis periodis regnorum deficere auctoritatem, & mox sequi discordias, quæ sunt exitiosæ imperiis. Quomodo autem congruant appellationes regum Persicorum à Græcis recitata, ad Daniele & Esdras, initio breuiter dicam.

Græci Persicos reges sic numerant:

Cyrus regnavit annos viginti nouem.

Cambyses annos septē, menses quinque.

Darius filius Histaspis annos triginta sex.

Xerxes annos viginti.

Artaxerxes Longimanus quadraginta.

Darius Nothus, nouendecim.

Artaxerxes Mnemon, quadraginta.

Ochus annos viginti sex.

Arsames annos quatuor.

Darius vltimus, annos sex.

Apud Daniele Darius Medus nominatur ante Cyrū. Iosephus hunc Darium inquit esse Cyaxarem filium Astyagis,

k 2 quod

quod consentaneum est. Nam & Xenophon Cyrum Cyaxari adiungit. Ordo igitur hic est apud Metasthenem.

Darius & Cyrus simul regnarunt annos duos.

Posteà Cyrus solus annos viginti duos.

Artaxerxes Assuerus annos viginti.

Darius Artaxerxes Longimanus annos triginta septem.

Darius Nothus annos nouendecim.

Artaxerxes Mnemon quinquaginta quinque.

Ochus annos viginti sex.

Arsames annos quatuor.

Darius vltimus annos sex.

In hoc catalogo Metasthenis pleraque nomina cum Græcorum enumeratione congruunt. Duo autem omissi sunt, Cambyfes & Xerxes, quia Cambyfes regnavit vivente patre. Cùm igitur non liceret extra regnum proficisci regem cum exercitu, nisi domi prius rege creato, Cyrus ducturus exercitum in Scythiam, filium Cambyfen creat regem Persarum. Ita anni Cambyfis, qui regnavit absente patre, attribuantur Cyri annis. Post Cyrum hîc nominatur Artaxerxes Assuerus, qui est Darius filius Histaspis, quem scribit Herodotus

dotus habuisse coniugem filiã Cyri Atos-
sam, & nominat inter concubinas Artisto-
nam, quam ait valde dilectam fuisse à Da-
rio. Hanc consentaneum est fuisse Esther
cuius historia est in Bibliis.

Post Darium filium Histaspis nominant
Gręci Xerxen, qui celebratissimus est pro-
pter magnitudinem exercitus, quem du-
xit in Gręciam. Videtur autem ideo hęc
omissus, quia eo discedente domi regna-
uit filius Artaxerxes Longimanus, cui fa-
miliaris fuit Esdras. Et post bellum Xerxes
statim interfectus est, cum fratrem interfe-
cisset, & haberet incestam consuetudinem
cum eius coniuge & filia.

DE CYRO PRIMO REGE
PERSICO.

CVM Imperia diuinitus constitui &
transferri certum sit, sicut Daniel in-
quit : Deus transfert regna & stabilit, scia-
mus etiam principes aliquos excellenti sa-
pientia & virtute à Deo ornari, & singu-
larib. motibus regi, vt sint felices in gu-
bernatione & salutare generi humano,
profint Ecclesię, muniant honestam so-
cietatem hominum legibus, iudiciis, pœ-
nis, disciplina, commerciis multarũ gen-
tium.

tium. Tales principes diuinitus instructos excellentia virtutum & felicitate nomināt Græci viros Heroicos. Suntq; & in historiis & in quotidiana vita consideranda discrimina gubernatorum heroicorum, mediocrium, & tyrannorum, vt opera Dei discernantur ab operibus diaboli, & vasa misericordiæ à vasis iræ, & vt beneficia diuina grati celebremus, & furores tyrannicos detestemur: & multæ insignes admonitiones sunt in singulorū historiis. Quāta virtutum præstantia est in Samsone, Hercule, Dauide, Alexandro? Hi tamen & tetro lapsus habent, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate, de modestia, ne ruamus extra metas, & de inuocatione Dei, vt ardentè petamus nos à Deo regi & iuari. Multæ liberationes in periculis iustorū, in uocatione susceptis, & subitæ euersiones florentis potentiæ superborū, qui mouent bella nō necessaria, manifesta testimonia sunt præsentis Dei: Vt, Cræsus fiducia potentiæ infert bellum Cyro, gerenti iustum bellum aduersus tyrannum Babylonicum, qui Gobryæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat.

Sic

Sic igitur hæ historiæ legantur, vt mentes simul præsentiam Dei, & multa opera diuina considerent. Cyrus expositus, vt fame moreretur, diuinitus seruator, quocunque modo id factum est: postea optima disciplina Persica ad virtutem adsuefactus est. Cumq; velim omnibus notissimos esse libros Herodoti & Xenophontis, non inseram eorū narrationes huic breui commemorationi. Daniele familiarem fuisse regnanti Cyro manifestum est. Arbitror autem & tunc, cū rexit Persiam Daniel, præses in Susis, fuisse eius auditorem Cyrum adolescentem, & ab eo didicisse verā de Deo & de Messia doctrinam, & prædictiones Esaia, in qua nomē Cyri expresse positum est.

Inter disciplinæ exempla excitat hoc Xenophon, quod docet, leges antefendas esse propriis opinionibus. Exercebant iudicia adolescentes, & postea sententiarum rationem magistro reddebant. Venerant autem in iudicium duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem breuiori adolescenti, & ei curtam tradidit. Cyrus audita vtriusque oratione, iussit procerum tenere longam tunicam, alterum curtam. Propter hanc sententiam

k 4   plag

plagas accepisse Cyrus traditur, quia iustitia est æqualitas, non quæ nobis videtur, sed quam lex ordinat. Hæc autē facit hanc æqualitatem, vt suum quisque teneat, & prohibet furta & rapinas.

Egressus ex adolescentia fuit socius regis Cyaxaris, qui à Daniele nominatur Darius Medus, & magna bella gessit annos amplius viginti, antequam cepit Babylonem. Nam rex Assyrius Medis bellum intulerat, & hic socium habebat Cræsum. Nominat autem regem Assyrium Herodotus Labynitum, qui existimatur esse Baldassar apud Daniele. Quia verò res Lydorum & Ionie Græcis notiores fuerunt, bellum Ionicum copiosius descriptum est. Fuit autem eo tempore florentissima Ionia, & urbibus, ingeniis & artibus ornatissima. Sed à Cyro & Harpago multæ magnæ vrbes deletæ sunt, fueruntq; tantæ calamitates, vt multitudo nauigiis ex urbibus fugiens, vtrò se in mare demerferit. Apparet autē libidinum confusiones causam fuisse tantarum poenarum.

Eo tempore Phoea Ionica vrbe circumfessa ab Harpago, ciues deserta patria nauigarunt in Occidentem, & Massyliam in littore Gallico condiderunt, vbi longo
tem

tempore Ionicam linguam & doctrinas retinuerunt, & iustitiæ ac disciplinæ laude excelluerunt. Nomen est ab *ἰλίον*, id est, naue piscatoria, & *μῆλον*, id est, alligare vel quærere, quòd propter cōmoditatem portus eum locum nauigantes elegerint.

Capto autem Cræso pepercisse hac occasione Cyrus scribitur: Cùm in rogam impositus ter clamasset: ô Solon, Cyrus miratus, cur in extremo articulo vitæ hæc vocē sonaret, iussit eum liberari. Ibi Cræsus interrogatus narrauit suum & Solonis colloquium, qui dixerat, Neminem ante vitæ finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortem tristitia multa accidere possent. Hæc cogitantē ait se deplorasse suam stultitiam, quòd confisus præsentī potentia, bellum Cyro intulisset, tunc non cogitans fortunæ inconstantiam, cùm quidem & oraculo rectè monitus esset, se beatum fore, si sese nosset. Quo cùm iudicasset se moneri, ne quid moueret: tamen ab adulatoribus incitatum se esse, qui oraculum sic interpretati essent, vt potentiā suā cogitaret maiorem esse Cyri potentia, & permotum esse, vt bellum moueret. Hæc cùm Cyrus audiuisset, seruauit eū, & inter viros honoratos & amicos secū habuit.

k s No

Nominatur ergo Cræsus inter exempla inconstantiae fortunæ. Sed causa magis consideranda est. Errore mouetur, vt bellum non necessarium moueat, ita calamitatem attrahit. Docet igitur, ne res magnas sine necessitate moueamus, sed firmus memores nostræ infirmitatis, & necessaria faciamus, sicut præceptum est: Subditus esto Deo, & ora eum, &c. Item: Com-menda Deo viam tuam, &c.

Notæ sint & memorabiles sententiæ in hac historia. Apud Herodotum inquit Solon. pag. 6. versu ultimo: *πᾶν ἐστὶ ἄνθρωπος συμφορῇ*, id est, Homo hoc totum quod est, est obnoxium multis calamitatibus & aduersis casibus. Apud Xenophontem Oraculum recitatur:

πρωτὸν γινώσκων εὐδαίμων κερῖσι πρῶτος.

Post bellum gestum aduersus Ionios & Lydos Cyrus Babylonem cœpit obsidere, quam cum occupasset, tenuit iam duo maxima regna, Lydium & Babylonicum: & antecelluit potentia omnibus regibus generis humani. Etsi igitur res magnas gefcit Cyrus ante occupatam Babylonem, tamen initium Monarchiæ Persicæ constitutum est hac victoria, qua summam arcem Imperij Babylonem cepit. Et anni septua-gint

ginta exilij Iudæorum hoc anno, capta Babilone finiti esse scribuntur. Hic nominatur annus primus Cyri, scilicet Monarchię post captam Babylonem, in 2. libro Paralipo. & primo libro Esdræ.

Cum autem Cyrus victor, domitis duobus præcipuis regibus Asiam teneret, sciretq; sepe gentes Scythicas in Asiā infusas esse, & magnas vastationes fecisse, vt Asia tuta esset, bellum Massagetis, qui vicini erant mari Caspio, intulit. Fuisse autem Massagetas Gothorum stirpem, nomē indicat, quod à Gethis compositum est, & Mes. Fuerunt autem Mes & Gether posterii Sem, vt Genesis testatur. Ab illis Getas esse consentaneum est. Et vicini in illa regione fuerunt Massagetæ, Sueui & Alani.

In hoc bello dum abest Cyrus, interea domi Cambyses regnat annos sex. Ita miscentur anni Cyri & Cambysis. Et quā Cyrus primo anno Monarchię post captam Babylonem lætissimum edictum de restituendis Iudæis in patriam, & de instauratione templi & politię Iudaicę ediderat, tamen postea filius Cambyses prohibuit reditum, quia bellum illaturus erat Ægyptiis, & metuebat ne Iudæi se Ægyptiis adiungerent. Ita nouis consiliis dia-
bo

bolus impediuit reditum Iudæorum, & Ecclesiæ instaurationem. Fuerunt itaque in luctu pij, præsertim postquam Cyrus interfectus est.

Herodotus scribit, Persicum exercitum à Massagetis ingenti prælio victum esse, & simul in acie Cyrum interfectum esse, ac postea cadaueri caput præcisum esse, quod Tomyris regina in virem plenum sanguine coniecit, addito hoc verbo cum contumelia & exprobratione crudelitatis: quia sanguinem sitiisset, ibi humano sanguine saturaretur. Antea enim Cyrus & exercitum Massagetarum trucidauerat, & filium reginæ ceperat.

Et si autem inquit Herodotus, dissimiles esse sermones de Cyri morte, tamen vtrinque magnos exercitus trucidatos esse consentaneum est. Et fieri potest, ut Cyrus quanquam Deum rectè inuocauit, & fuit veræ Ecclesiæ membrum, ac hæres vitæ æternæ: didicerat enim à Daniele verā doctrinam, tamen ut Iosias moto non necessario bello, cladem acceperit, & inter exempla propositus sit, quæ monent, nō solum impios & iniusta mouentes, à Deo euer-
ti, ut Pharaonem, Saulem, & alios innumera-
biles, sed etiam electis, cum in fastigium
vene

venerunt, metuendos esse aduersos casus, præsertim si fiant segniores, vt multorum præstantissimorum hominum sua quædã sunt errata, quæ comitantur pœnæ, vt Aaronis, Solomonis, Osie, Iosifæ: Et vniuersaliter vult Deus omnes sanctos agnoscere infirmitatem humanam, & obtemperare, cum aut puniuntur propter certos lapsus, vt Dauid, Solomon, Osias & alij multi. Aut singulari consilio Dei onerantur cruce & ærumnis, sicut scriptum est: Humiliamini sub potenti manu Dei. Item: Oportet nos similes fieri imaginis filij Dei.

Narrat autem Xenophon, Cyrum placidè mortuum esse, & eius orationem recitat, qua ante mortem filios hortatur ad iustitiam & ad concordiam. Et addit commemorationem de immortalitate animæ, & de præmiis & pœnis sequuturis post hanc vitam: ac iudicij diuini, & signum & testimonium esse affirmat horrendos pauciores conscientiarum, qui sunt vindices scelerum, etiã si quis humana iudicia effugerit.

Et si magnum decus est, quod Deus Cyrum ad imperij fastigium vocauit, & prudentia, iustitia, fortitudine, & aliis virtutibus, & felicitate in rebus gerendis instruxit, tamen hoc longè maius bonum fuit, quod

quòd pectus eius ad agnitionem & inuocationem veri Dei & Messia flexit, & eius imperiũ voluit esse salutare Ecclesiæ. Hæc sunt summa bona gubernatoris, quia potitię debent esse hospitia Ecclesiæ, & ministerium Euangelij & disciplinã tueri, iuxta dictũ: Reges erunt nutritores tui. Et Psalmus inquit: Aperite portas Principes vestras, aperiimini portæ mundi.

Optandũ autem erat, plura de Cyro in Daniele extare, sed legamus quantum tradidit antiquitas, & virtutes Cyri diligenter in Xenophonte contemplemur. Nusquam irascitur in tota Historia, non certat ambitione, cedit Cyaxari, ait se non effusè lætatum esse, *ὅτι ὁ φράνας ἐκπεπαισμένος*. Diligentia tanta fuit, vt nō daret mandata incertis, vt negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: Ligna aliquis secato: sed nominatim certis mandata dedit, & nomina meminit. Iussit præconium fieri in bellis, vt parceretur Agricolis, & quàm minimum belli esset, *σμικρότερον ἢ πολέμου λιπεῖν*. Iubet sic vincere, vt possessores maneant in suis possessionibus. Reprimi vult armatos hostes, & seruari populum pacis cupidum.

DE ECCLESIA.

ANni suprà ex Mose & historiis propheticis ordine sumpti sunt.

Anni ab initio mundi vsque ad destructionem Ierosolymæ 3355.

Adde 70. exilij Babylonici vsque ad captam Babylonem à Cyro, & vsque ad edictum Cyri de restitutione templi, anno mundi 3425.

Vt autem semper in serie temporum considerandum est, quæ & ubi fuerit Ecclesia, quæ habuerit testimonia, pericula, liberationes, certamina: Ita nunc tempore Monarchiæ Persicæ eadem considerata sunt. Dictum est autem suprà, fuisse Ecclesiam annis 70. in exilio & tristi seruitute in Chaldaea, in qua tamen Deus ornauit eam illustribus testimoniis & ingenti gloria, liberatione virorum trium, qui in flammis coniecti fuerant, & aliis miraculis. Ac recens ante edictum Cyri Daniel inter Leones seruatus est.

Nunc lætissima reductio in patriam sequitur. Quanquam autem accesserunt multæ miseriæ, tamen Monarchia Persica vsque ad hoc tempus minus aspera fuit erga Ecclesiam, quàm aliæ Monarchiæ. Cyrus anno primo post captam Babylonem edidit decre

decretum, quo concessit Iudæis reditum in patriam, & dedit mandata de instauratione tēpli, & attribuit reditus. Fuitq; dux populi Iudæorum Zorobabel, nepos regis Ieconix. Deinceps enim sine regio nomine duces ex stirpe David populo Iudæorum præfuerunt, & fuit summus sacerdos Iesus filius Iosedek. Hos duos ductores magna multitudo comitata est, ut scriptum est in libro Esdræ. Hi reuēsi in Iudæam rursus condere urbē Ierosolymam cœperunt, & fundamēta templi iecerunt.

Hæc lætissima initia turbata sunt partim à vicinis Samaritanis, partim aulicis calumniis. Cum enim pater Cyrus bellum aduersus Massagetas gereret, & Cambyfes domi regnaret, inchoata edificatio tēpli edicto Cambyfis prohibita est. Et consentaneum est calumniatores in aula hac vfos esse occasione, quòd cum bellum illaturus esset Cambyfes Ægyptiis, disputatum est, Iudæos ex Ægyptia stirpe esse, & cauendum esse, ne Iudæi se cum Ægyptiis coniungerent. Ita à Cambyfis tempore vsque ad secundum annum Longimani instaurationi impedita est. Et tūc rursus noua consolatione populus per Haggeum & Zachariam confirmatus est.

Et si

Etſi autem educſio ex *Ægypto* glorioſior eſt, & manifeſtis miraculis magis ornata, quia Deus voluit oſtendere teſtimonia de lege, tamē non minus difficile fuit, diſſipatās familias colligere, & inermes per tot inimicas gentes ducere, & inter hoſtes rurfus extruere urbē, & collapſam Rempubicā reſtituere poſt annos ſeptuaginta, quā olim fuerat cum valido exercitu alienam terram occupare. Vtraque res oſtendit Deum mirabiliter ſeruare & regere Eccleſiam, & velle peti & expectari diuinum auxilium, ſicut & in hac ipſa reſtitutione conſolatur Zachariam anxium de deſenſione multitudinis, mulierum, puerperarum, infantum, ſenem, imbecillum familiarum, cū nondum haberent tecta, muros & præſidia, inquiens: Non in exercitu, non in robore, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus. Item: Ego ero murus igneus circum eos.

Quo igitur in loco tunc fuerit Eccleſia, & quæ habuerit teſtimonia, oſtendit hæc reductio in qua multa ſunt miracula. Tēpus congruit cum vaticinio Ieremiæ, qui prædixit, poſt annos 70. populum rediturū eſſe. Et Danielem fuiſſe prophetam, à Deo miſſum, recēs protectio inter Leones
l   oſtend

ostendit. Erant igitur Ecclesia Dei ipsius auditores, qui professus est doctrinam in libris prophetarum traditam, & hanc ita illustravit, ut non solum dixerit, quale futurum esset regnum Messiae, & quae beneficia, sed etiam numerum annorum expressit, intra quos Messias pro genere humano futurus erat victima. Hæc concio præcipuam Evangelij doctrinam complectitur.

Ac valde prodest omnibus hominibus hanc ipsam concionem notissimam esse, quæ quidem & perspicuè refutat Iudæos. Quia quum affirmet, stante politia Mosai-
ca venturum esse Messiam, non dubium est, errare Iudæos, qui nondum venisse Messiam vociferantur. Sæpe igitur legatur caput nonum Danielis, ubi scriptum est:
Septuaginta hebdomades decretae sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut finiatur prævaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propitiatio pro peccato, & adducatur iustitia sempiterna, ut compleatur visio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum. Scito ergo & considerato: Ab exitu sermonis, ut iterum habitetur & edificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta due erunt, & rursus habitata erit, & edificata platea Ierosolymæ, & muri in
angu

angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit populus. Et civitatem & sanctuarium destruet populus ducis venturi, & finis eius inundatio, & finis belli definita vastitas. Et confirmabit testamentum multis hebdomade una, & in dimidio hebdomadis deficient hostia & sacrificium, & erit super alas abominatio vastationis perpetua, & definita vastitas effusa erit.

In hoc vaticinio & beneficia Messiae recitantur, & mors Messiae praedicitur, & tempus aduentus exprimitur. Hebdomades enim intelligendae sunt annorum hebdomades ut in Leuitico capite 25. textus loquitur. Sunt igitur hebdomades septuaginta, anni 490.

Dicit autem Daniel: Post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, sic tamen, ut in dimidio hebdomadis confirmet testamentum, id est, doceat & testimonia ostendat, & deinde pariat & resurgat.

Significat autem Daniel, unde sit inchoanda numeratio, quum ait: Ab exitu sermonis, ut iterum habitetur & aedificetur Ierusalem. Haec sermonis egressio non intelligatur Cyri decretum, quia tunc aedificatio rursus prohibita & impedita est, usque ad Darij Longimani gubernationem. Ad

1 2 hoc

hoc intervallum accommodant aliqui dictum Ioannis 2. Quadraginta sex annis ædificatum est hoc templum. Sed de eo dicto Ioannis hîc non disputo.

Sumatur autem initium hebdomadum ab eo tempore, quum abolitis prohibitionibus iam processit ædificatio, sitq; initium ab egressione sermonis, de processuro opere, quum Haggæus & Zacharias vaticinantur opus processurum esse anno secundo Longimani, & postea Esdras mittitur anno 7. Longimani.

Concinnius est autem egressionem sermonis de divino sermone intelligi, qui per Haggæum & Zachariam traditus est. Quanquam adiungi Esdræ missio potest, quæ non longo intervallo sequitur. Sunt autem à secundo anno Longimani vsque ad mortem vltimi Darij iuxta Metasthenem, anni 145. Adde iuxta Philonem vsque ad tricesimum Herodis, quo natus est Christus, annos 310. Adde 30. annos ad Baptismum Christi, ita erunt anni 485. Iam 69. hebdomades annorum sunt anni 485. Sunt igitur ad Christi Baptismum 69. hebdomades, & in dimidio vltimæ Christus publicè cõcionatus est, ostendit testimonia, passus est, & resurrexit. Ita in
Pent

Pentecoste proxima post resurrectionem Christi finis est hebdomadum Danielis. Nam postea Iudaica politia reiecta est, templum à Deo damnatum est, & magis magisq; prophanatum, donec tota gens sub Tiro dissipata, & templum funditus deletum est.

Hæc computatio tantum quinquennio differt à Functiana, qui orditur hebdomades à septimo anno Longimani. Nec absurdum est adiungere Esdræ missionem ad Haggæi & Zachariæ vaticinia. Et si Ptolemæi numeros sequaris, ab Alexandri morte vsq; ad Augustum, inuenies à morte Alexandri ad natum Christum annos 324. quib. si addes Persicos annos regni Alexandri post Darium, tamen incurrent hebdomades in annos Christi.

DE STVDIIS DOCTRINARUM in Græcia.

PRimi in Græcia doctores, qui vel de natura rerum, vel de moribus, vel de historiis scripta monumenta ediderunt, plerunq; carminibus vsi sunt, vt Linus, Orpheus, Homerus, Hesiodus. Fuerunt igitur primi scriptores poëtæ. Deinde alij doctores orti sunt qui cõplexi sunt omnes artes,

1 3 Arith

Arithmeticam, Geometriam, doctrinam de motib. & effectibus cœlestibus, Phisicam, & de qualitatibus actionibus in materia corporum, & de remediis morborum. Harum doctrinarum partem veteres Ionas à suis parentibus Iaphet & Iauan accepisse consentaneum est: sed magis coluerunt Arithmeticen, Geometriam, doctrinam de motibus & effectibus cœlestibus, & artem medicam Phœnices & Ægyptij. Horum eruditi consuetudine Thales & Pythagoras, circiter Crœsi & Cyri tempora excitauerunt maiora studia harum doctrinarum in Europa, & cœtus discipulorum familiariter docuerunt.

Thales vixit Mileti, & ordinauit annum Ionicis ciuitatibus, & Atticæ, rectè monstratis Æquinoctiorum temporibus & interuallis, & descripsit Meteora carmine.

Pythagoras natus in Samo adiit Ægyptum, & inde attulit suam philosophiam Tarentum. Ab his duobus diuersa genera Philosophiæ orta sunt. Ionicum à Thalete, quod fuit minus obscurum, & magis phisicum. Alterum Italicum à Pythagora, qui cum Romæ regnaret Seruius Tullius, docuit in vltima ora Italiæ, magna Græcia, fuitq; doctrina obscura, plena ænigmat

gmatura, & ad vsum communem minus accommodata. Et quia arcanos cōgressus & suos quosdā ritus Pythagorici habuerūt, propter tyrannorū suspiciones deleti sunt.

DE SOLONE.

CRœsi tempore & Solon fuit, ciuis Atheniēsis, quem quum seditio Athenis orta esset, propter crudelitatem fœnecratorum, qui cogebant debitorum filios & filias sibi in seruitutem addici, aut vendi, vt vsuræ numerarentur, ciuitas consensuens elegit, vt legum & iudiciorum acerbiteratē mitigaret, & vsuras moderaretur. Hic primam tulit legem, ne deinceps liceret vllum liberum corpus propter debita aut vsuras in seruitutē trahi. Item: vt tunc vsuræ, quæ ad id tempus debebantur, omnes remitterentur, & ipse primus remisit quinque talenta, id est, tria millia Coronatorum. Hunc modum etiam vsurarum instituit, ne plus peteretur, quàm vsura, quæ nominatur centesima, id est, centesimo mense sortem æquans. Postea leges veteres Atheniensium mitigauit, & iudicia constituit.

Nomen autem erat veterum legum, Leges Draconis, sic nominatæ vel ab autore,

l 4 vel

vel (vt magis existimo) à loco iudicij, cuius signum terribile erat Draco. Fuerunt enim pœnæ multorum delictorum asperiores in illa seueriore antiquitate, sicut Demades inquit: Leges Draconis sanguine scriptas fuisse. Fuit autem aliquarum mitigatio honesta, vt, ne darentur in seruitutem filij aut filia pro pecunia sumpta mutuò. Contrà verò aliquarum laxatio turpis fuit, vt de adulteriis, quæ omnia olim puniebantur supplicio capitali.

Ordinavit & annum ac menses , & ad duodecim mēses Lunares adiecit Epactas dies vndecim, vt congruerēt ad integrum Solis circuitum. Initium anni constituit coniunctionem Solis & Lunæ proximam æstiuo solstitio. Collegit & in integrū corpus Homeri Poëmata, & in loco publico collocauit, & instituit, vt ordine singuli libri in diebus festis publicè legerentur, ac ostēdit ad gubernatores pertinere curam conseruandi bona scripta. Antecessit autē Homerus Solonē annos circiter trecētos.

Sapienter actiones forenses ita distinxit, vt earum ordo penè ad Decalogum congruat. Sunt enim actiones velut executio pœnarum, quibus externa delicta cōtra Decalogum puniuntur. Demosthe-
nes

nes recitat iuramentum Iudicum : Feram sententias iuxta leges , nec suffragium feram, vt debita condonentur, aut agri aut domus locupletioribus eripiantur , nec reducam exules , nec liberabo damnatos aut reos , nec accipiam munera iudicij causa : audiam pariter accusatorem & reum, pronuntiabo de re, de qua propriè actio instituta est. Hæc & similia multa exempla in historia Solonis continent vtilis commonefactiones , quam prodest passim ex scriptoribus excerptere.

CAMBYSES SECVNDVS

Rex Persicus.

CVM Cyrus senex exercitum extra regnum aduersus Massagetas duceret, filio Cambyfi regium nomen tribuit, & viuens adhuc Persicæ Monarchiæ regem eum esse iussit. Hic Cambyses Ægyptum addidit regno Persico. Est autem insigne exemplum inconstantia rerum humanarum, quòd natus tanto patre, cuius fuit excellens virtus, & haud dubiè optima disciplina institutus, tamen mores induit non solum genere & rege indignos, sed omnino tetros. Motus falsa suspitione iussit interfici fratrem. Duxit uxorem so-

l s rorem

rorem suam, & lacrymantem propter fratris necem excandescens gravidam interfecit. Hanc domesticam crudelitatem alij furores sequuti sunt. Cùm Prexaspes reprehendisset eius temulentiam, dixit se ostensurum esse, sibi mentem etiam inter pocula integram esse, ac iussit in convivium adduci filium Prexaspis, quem collocatum ad limen iussit puerum sinistram manum capiti imponere, & arcum intendit, ac ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod quum vulnerasset, icto pectore hærens in corde spiculum patri monstrat, eumq; ridens interrogat, satis ne certam manum haberet? Pater sibi metuens, artem laudat.

Sed talis quum esset Cambyses, aliquantò post diuinitus punitus est. Quum enim in equum ascenderet, decidens ex vagina gladius ferit ei femur, ex eo vulnere post paucos dies mortuus est, cùm regnasset annos septem, menses quinque. Cùm autem viuo patre annos aliquot regnarit, hi anni non discernuntur à patris annis. Est autem & ipsius pœna testimonium regulæ: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Ac talibus exemplis pœnarum Deus cæteros homines de providentia & de

de suo iudicio commonefacit.

Iustitiæ exemplum de Cambyse hoc narrat Herodotus. Præsidem Sisamnem, qui pecunia corruptus iniustam sententiam tulerat, interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eamq; instrauit tribunali. Postea filium Sisamnis Otanem in eam sedem collocauit, iussit cum intuentem patris exuias iuste iudicare, ne simili supplicio afficeretur.

Sæpe autem dicimus, societatem hominum similem esse gregi, quem etsi passim lacerant lupi & vrsi, tamen fidelis pastor à cæteris pecudibus eos depellit. Sic etsi grassantur diaboli, tyranni, & alij scelerati in genere humano, tamen Deus ceu fidelis pastor sua dextra cœtus aliquos protegit, iuxta illud: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Et grassantes tyrannos & latrones tollit. Quanquam igitur & ipse Cambyses tyrannus est, & mox punitur, tamen quedam in gubernatione diuinitus iusta fiunt, ne dissipetur vniuersa societas generis humani.

DE DARIO TERTIO REGE

PERSICO.

CVM abesset Cambyses in Ægypto,
Magi aliquot conspiratione facta regnum

gnum à familia Cyri ad sese trāsferre conati sunt , & vnus ex Magis regem se nominauit : sed re prodita , Magi à septem principibus interficiuntur. Postea deliberatio instituitur de forma gubernationis. Et sunt orationes tres apud Herodotum dulcissimæ de optimo statu.

Otani placet non creari regem, sed suadet, vt certis legibus principes & ciuitates fœdus faciant de communi defensione, & singuli suam libertatem atque æqualitatem retineant, quia vnum armare summa potentia nequaquam tutum sit. Ipsa enim magnitudo potentię etiam in bonis mentem deteriorem efficit. Cumq; cupiditas incitata est, quia facultas est delinquendi, crescit audacia , & ruit in omnia scelera. Ac tyrannos inquit delectari malorum familiaritate, & calumniis , optimum esse ducere mouere leges patriæ , vi rapere aliorum coniuges , interficere ciues sine iudicio.

Hanc sententiam refutat Megabyzus, dicens , vulgi tyrannidem minus tolerabilem esse vnus tyrannide , quia vulgus sit sine sapientia , ac ruat in negotia incitatum, vt rapida flumina. Suadet igitur constitui paucorum optimorum virorum
prin

principatum, & addit tutissimam rationem: Consentaneum est; optimorum virorum optima consilia esse.

Darij tertia sententia fuit, quæ suavitatem regem creari, quia etiam inter paucos non sit diuturna concordia. Et in magnis Imperiis hoc accidere, ut propter discordias principum tandem necesse sit, ad vnum summam potentiam transferre. Rectius etiam esse, patrias leges non abolere, quæ regum statum constituissent.

Hanc Darij sententiam quum cæteri quatuor approbassent; decretum est, ut rex crearetur. Et ne certamina orirentur, sed ut electio Deo commissa videretur, convenit, ut mane principes in suburbio equis insidentes convenirent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriente Sole, is rex esset. Darius autem quum domum rediisset, hæc decreta narrat suorum equorum curatori Oebari, & interrogat, an arte rem iuvare possit? Ille verò inquit, se consilium inventurum esse. Ac noctu in eo loco, in quo principes mane conuenturi erant, equum Darij ad equam admittit. Mane igitur desiderio equæ primus edidit hinnitum Darij equus. Sed tamen accessit cœleste signum, fulgur & tonitrua

nitrua sereno cœlo, quod iudicatur esse faustum. Defilientes igitur ex equis omnes principes Persico more Darium adorant, regem salutant, & ei fausta precatur.

Regnavit autem annos triginta sex, ut Græci numerant. Initio regni Babylonem, quæ à Persis defecerat, post longam obsidionem vicesimo mense recepit, astutia Zopyri, qui cum sibi nares & aures præcidisset ipse, Babylonem venit cruenta facie, simulans, se à rege hac contumelia affectum esse, quod hortator fuisset relinquendæ obsidionis, vehementer accusans regiam sæuiciam. Hæc credentes Babylonij, præficiunt eum exercitui, qui primum, ut ei plus fidei esset, leuibus præliis vicit Persas, aliquantò post autem urbem Dario tradidit. Ita secundò à Persis Babylon capta est.

Tanto autem in honore postea Zopyrus apud Darium semper fuit, ut cum Darius pomum punicum in manu teneret, dixerit se nō optare maiorem thesaurum ullū, quàm ut tot haberet Zopyros, quot grana sint illius pomi, significans, regibus nihil vtilius esse fidelibus amicis. Recepta Babylone Darius aliquantò post movit bellum Scythicum. Ut enim Cyrus à
suo

suo regno Barbaricas gentes, quæ ex Arctoæ regione in Asiam infundebantur, arcere conatus est, ita & Darius infusas iam in Asiam eiicere & longius remouere volebat. Nominat autem Herodotus vicinas gentes Thraciæ ad Bosphorū Getas, Cimmerios, & vltcrius Sauromatas, quæ nomina obseruanda sunt, quia ab his Cimmeriis nostros Cimbros ortos esse, & à Getis Gottos, non dubium est. Ac hodie Gottia nominatur regio, vicina Colchicæ, & sunt in Taurica Gotti, linguam Germanicam retinentes. Ac tunc quidem Dario Getæ sese dediderunt, sed Scythas non vicit, ac factis aliquot præliis rediit in Ioniam. Postea quia Persica Monarchia Macedoniam attingebat, vicini potentiores hanc etiā suo imperio adiicere conabantur, præsertim cum ibi & venæ Metallicæ vberimæ sint. Missi sunt ergo legati Persici ad Amyntam regem Macedonicum, qui petierunt, vt terram & aquam traderet Dario. Amyntas metuens potentiā Persicam, placidè respondet, & Persas in conuiuium vocat. Hic Barbari superbè petierunt etiam nobiles mulieres adduci, & inter conuiuas collocari, qui ebrij iam & basia dabant honestis mulierib. & attre-

ctabant

Etabant finus. Hæc cum iustè ægrè ferrent pater Amyntas, & filius Alexander, filius patrem hortatur, vt ex conuiuio discedat dormiturus. Qui quum abiisset, simulabat hilaritatē Alexander, ac aliquantò post hortatur, vt concedant mulieribus, vt aliquantis per surgant, & ait mox redituras esse. Quibus dimissis iubet adolescentes nobiles totidem induere earum vestes, & gladios sumere abditos sub vestibus, & cum Persæ eos attrectarēt, ipsos confodere. Hæc ita facta sunt, & lasciuia ac petulantia pœnas legati iustas dederunt. Fuitq; hic Alexander proauus Alexandri Magni.

Aliquanto post & Ionicum bellum sequutum est. Defecerant enim à Dario Iones in littore Asiæ, & incenderant Sardis, qua in re & auxilia Atheniensium habuerant. Fuit autem defectionis præcipuus suasor Istiæus, qui quum esset in Persiam vocatus, ibi intellexit Darium velle Ionas in Phœnicum regionē transferre, & Phœnices in Ioniā collocare. Vt igitur tutò significaret hanc rem suæ genti, hoc cōsilio usus est: Nuntio radi capillos capitis iussit, deinde literas, quas voluit, iussit, significantes Aristagoræ, Capitaneo in Asia, vt bellum

bellum moueret. Cumq; rursus creuissent capilli, mittit eum ad Aristagoram, & iubet radi capillos capitis, & aspici caput. Intellecto igitur consilio mouit bellum Aristagoras, sed oppressa seditione magna cum difficultate Aristagoras interfectus est, & postea Istizus cruci affixus.

Erat hoc tempore exul apud Darium Hippias Pisistrati filius, qui Athenis tyrannidē tenuerat. Et cū frater Hipparchus interfectus esset propter libidines, & postea Hippias sœuitiā in ciues exerceret, pulsus est Athenis. Profectus igitur ad Dariū petiuit se in patriam reduci. Eò autē facilius impetrauit exercitum, quia Darius iratus erat Atheniensibus propter societatem Ionicam. Quare misit Darius centum millia peditum, & 10. millia equitum, qui cū ab Athenis non plus duobus nostris miliaribus abessent, deliberatio erat in vrbe, an obsidio toleranda esset in vrbe, aut an dimicandum esset acie cum hostibus. Suadet igitur Miltiades, vt dimicatur: qui exercitum decem millium ciuium, & mille Plateenses educit, & magno impetu adortus hostes, ac multis Persis in prima acie trucidatis, reliquam multitudinem Persicam fugere cogit.

m

Aiunt

Aiunt ante aciem terribiles sonitus auditos esse, & visa spectra, quæ Athenienses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, ut fugerent. Inde Panici terrores postea dicti sunt, de subitis consternationibus.

Hippiam Pisistrati filium interfectum esse in eo praelio scribunt Cicero ad Atticum & Iustinus. In Suida verò legitur, vndeunque ea narratio sumpta est, profligato exercitu Persico fugisse Hippiam in Lemnum, & ibi morbo extinctum esse inter magnos cruciatus, cum amisisset visum, & ruptis venis sanguis copiose per oculos fluere. Perierunt ergo ambo filij Pisistrati. Tragicis exemplis, etsi Hipparchi sapientiam laudat Plato, citans eius versus, inscriptos statuis Mercurialibus:

μῆμ' αὖτ' ὃ δ' ἰππάρχου· εἶχε δ' ἄκαμα φρονῶν.

Item: μῆμ' αὖτ' ὃ δ' ἰππάρχου· μὴ φίλον ἰξάπαζ.

Miltiadis verò interitus exemplum est vilitatæ ingratitude hominum. Cum enim præcipue ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cumq; Lemnum adiecisset ad Atticæ ciuitatis imperium, postea infeliciter tentata pace, ab inuidiis accusatus est, & publicè damnatus, ut quinquaginta talenta, id est, triginta

triginta millia coronatorum penderet. Ac ductus in carcerem, ibi aliquanto post mortuus est.

Postremò de Dario filio Histaspis hoc addo. Hic Darius filius Histaspis est maritus Esther, quem historia sacra nominat Assuerum, cuius tempore quantis in periculis & miseriis fuerit Ecclesia, cogitandum est. Nam & in Iudæa adhuc erat impedita ædificatio templi, & Haman per calumniam impetrauerat edictum de tota gente Iudæorum delenda. Sed mirabiliter Deus protexit Ecclesiã patefactis calumniis & sceleribus Haman. Non enim Esther significat absconditam. Fortassis sic nominata est, quia non prodiit in publicum, ne formæ struerentur insidiæ, aut quia Ecclesia tunc duriter oppressa fuit. Apud Herodotum altera coniunx Darij, præcipuè dilecta nominatur Artistona, quod videtur esse nomen Esther, sicut nomen Vasti est Arosta.

Philo historiam Iudith etiam refert ad tempus Darij filij Histaspis, & narrat hunc Arphaxat seu Arbacem fuisse Assyriorum ducem eo tempore, quo à Cyro absente, quum à Tomyri exercitus eius trucidatus esset, & Chaldæi & Assyrij defecissent. Esti

m 2 autem

autem de tēpore historiæ Iudith disputare nolim, tamē existimo eam antecessisse excidium Ierosolymæ & Persicam Monarchiam, quum adhuc Assyrij, Medi & Chaldæi inter sese bella gererent, & nondum decē tribus prorsus abductæ essent. Non enim vno anno omnia Isrælitarū oppida capta sunt. Et textus narrat, Iudith fuisse ex stirpe Rubē, fuitq; Dothaim vrbs, cuius in ea historia fit mētio, vicina Samariæ. Significat autem Iudith confessam. Bethulia, virginem Dei. Doth legem.

XERXES QVARTVS REX PERSARVM.

GRæci Xerxen proximè post Darium filium Histaspis numerant. Metasthenes & Philo omisso Xerxe, proximè post Darium filium Histaspis collocant Longimanum, qui & Darius & Artaxerxes Longimanus nuncupatur. Existimo autē præteritum esse Xerxen à Metasthene & Philone, quia Xerxe discedente ex regno necesse fuit regem alium nominari. Itaque scriptores isti, qui Occidentis historias prorsus omittunt, tantum Longimani mentionem faciunt, qui intereà domi regnum tenuit, quum Xerxes in Græcia bellum

lum gereret. Et consentaneum est, Xerxen post bellum Græcum non diu superstitem fuisse. Cùm enim interfecisset fratrem Masistem, cum cuius coniuge & filia fuerat ei incesta consuetudo, breui post & ipse ab Artabano interfectus est. Nos tamen Xerxis historiã breuiter recitabimus, quæ luculenter ab Herodoto descripta est.

Initiò in historia Xerxis memorabile exemplum est modestiæ. Frater Xerxis Artabazanes, maximus natu, sine seditione cessit iudicio patris de regno. Sed pater hanc habuit sui iudicij causam, quia Xerxes natus erat ex filia Cyri Atossa regnante Dario. Artabazanes autem, antequam pater regnaret, ex alia coniuge natus erat. Prælatum est igitur Xerxes propter Atossæ potentiam, cuius & propter patrem magna erat apud Persas autoritas. Scribunt autem, fratres interea non mutasse mutuam beneuolentiam, ac vsitato more inuicem alterum alteri munera misisse.

DE BELLO XERXIS.

CVM Darij exercitus Hippiam reducturus Athenas, pulsus esset, Darius maiori apparatu bellum inferre Græcis decreuit. Sed dum colligit exercitum, moritur.

tur. Filius igitur Xerxes in ipso gubernationis initio cupidus gloriæ, & instructus exercitu, cum haberet incitatorē Mardonium, hoc bellum mouit dissuadente Artabano patruo Xerxis. Exercitus dicitur fuisse decies centum millium hominum, quantum exercitum non legimus vllum regem duxisse, nisi Tamerlanem Tartarum, qui recens ante annos ferè ducentos, regnante Baiazete Turcico tyranno, peruasit Asiam, à Tanai vsq; ad Ægyptum & ad Parthos, & captum Baiazetem in cauea circumduxit. Hunc scribunt duxisse quater centum millia equitum, & sexcenta millia peditum.

Ductus est autem Xerxis exercitus trans Hellespontum anno septimo regni Xerxis, & intra biennium Persæ quatuor præliis victi tota Græcia expulsi sunt. Primum terra ad Thermopylas victi sunt. Deinde mari duobus præliis ad Artemisium & ad Salaminem. Quartò ad Plateas, cum post fugam Xerxis Mardonius in Græcia mansisset. Pugna enim ad Thermopylas facta est circa Solstitium æstiuum, cum instarent Olympia. Postea decimo mense Mardonius Athenas combussit, videlicet, circa Aprilē anni sequentis.

tis. Et ad Plateas esse pugnatum constat die quarto Augusti.

Et si autem non sine magnis cladibus tanta multitudo vinci potuit, tamen exemplū insigne est humanæ infirmitatis, quòd tantus exercitus tam brevi tempore pulsus & trucidatus est. Ipse verò Xerxes parua cymba fugit post pugnam ad Salaminem. Vult enim Deus, non suscipi bella nõ necessaria cupiditate gloriæ & fiducia humanæ potentia. Regula est enim: Necessaria mandata diuinitus facienda esse, & petendum esse à Deo auxiliū, iuxta dictum: Commenda Deo viam, id est, vocationem tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Ac narrat Herodotus Mardonium Thebis in cōuiuio ante pugnam ad Plateas, quum diceretur, mirum esse tam exiguum numerum Persarum reliquum esse, dixisse: quod Deus decreuit, non posse ab hominibus mutari, neque probabilia suadentibus homines obtemperare.

ὅτι οἱ γένεας ἐκ θεῶ, ἀμήχανον ἀπορίψαι, καὶ ἔδεις τοῖς θεοῖς λέγουσι πιστὰ πείθεας ἰθεῖλαι.

Postquam exercitus Xerxis trans Hellespontum ductus est, quarto mense, videlicet circiter tempus Olympiorum, circiter tempus Solstitij æstiuī pugnatum est iisdem

!! m 4 die

diebus in mari ad Artemisium in Thessalia, non procul à Pagafis, & alibi in terra in faucibus, vbi aditus est ad Phocensem regionem ex Thessalia, quarum nomen est à calidis aquis, Thermopylæ. Pugna navalis ad Artemisium non magna fuit, sed quia fuit felix, crexit Græcorum animos ad defensionem, & ad curam instituendæ classis. Pugnam verò ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sunt. Ibi enim quum exiguus exercitus custodiret fauces, trecenti Lacedæmonij, quadringenti Thebani, & ex aliis locis Græcis circiter tria millia. Phocenses primi, deinde alij discesserunt ante pugnam, sed manserunt soli ibi Lacedæmonij, Thebani & Thespienses. Hic parvus numerus trucidauit viginti millia in exercitu Xerxis, sed ipsi simul interfecti sunt, Lacedæmonij & Thespienses omnes, præter duos. Nec alia similis pugna extat in historiis, præter Helueticū factum ad Basileam, tempore Synodi, quū Papa in Germaniam misisset Delphinum Gallicum cum exercitu Armoriacorum, qui cū magnam crudelitatem in Alsatia exercuissent, ad Basileam accesserunt, ibi à tribus millibus Helueticorum millia hominum viginti in Gallico exercitu trucidata

ta sunt, sed simul Heluctij victores occubuerunt, cumq; reliquæ Gallici exercitus fugerēt, Germania illo terrore liberata est.

Post pugnam in Thermopylis Mardonius exercitum in Græciam duxit, cumq; Phocenses, & Thebani se ei adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, vt certis conditionibus se Persis dederent. Sed tāta fuit magnitudo animorum, vt non sint admissæ ullæ conditiones ditionis. Quum autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyrillum, suator esset accipiendi conditiones, cæteri ciues Athenienses lapidibus eum obruerunt. Necarunt & mulieres Atticæ vxorem eius lapidibus. Tantus fuit ardor animorum in defensione patriæ, quia barbaros sciebant abolitis legibus & disciplina Græciæ crudeliter imperaturos esse, & cōiuges, filios, filias, & facultates erepturos, quibus velent. His malis seruitutis mortem anteponendam esse statuerunt, vt nunc Turcica tyrannis ingentia mala secum adfert. Et si igitur pœna Lycidæ atrocior fuisse videtur, tamen palam iniusta consilia dantes punire iustum est.

Pugna ad Salaminem insulam celebrata
m 5 tiffi

tissima est, in qua Græca classis, nauium
378. toto die prælians, Persicam quæ mul-
tò maior fuerat, ita dissipauit, vt plurimæ
naues Xerxis submersæ sint, & trucidata
magna pars exercitus naualis, & reliquæ
fuga euaserint. Fuitq; tanta clades Persici
exercitus, vt Xerxes post paucos dies post
hoc prælium paruo nauigio fugiens redie-
rit in Asiam. Relictus est igitur Mardonius
cum exercitu in Græcia, dimicaturus in
terra: & ingenti prælio ad Plateas victus
est, & Græcia toto bello Persico liberata
est. Mardonium vir Spartanus interfecit, cō-
iecto lapide in caput eius. Hic fuit exerci-
tus eius viri, qui præcipuè hortator fue-
rat suscipiendi huius belli.

Sunt autem exempla in hac historia con-
sideratione digna plurima. Primū, ne quis
fiducia potentiæ res non necessarias mo-
ueat, quia Deus subito magnam potentiā
delere potest, vt hoc bellū ante biennium
finitum est. Ad Thermopylas dimicatum
est mense Iunio, & iisdem ferè diebus ad
Artemisium pulsa est classis Xerxis. Dein-
de ad Salaminem vicit Græca classis, die
16. Martij. Postea trucidatus est Mardo-
nij exercitus die 4. Augusti. Traiecit au-
tem Xerxes in Europam, in vere anni supe-
rior

rioris, & post Salaminiam pugnam fugit, quare non multò plus integro anno fuit in Europa. Deinde consideretur studium concordiz tuendæ propter communem salutem, quod in Atheniensibus insigne fuit, qui statim initiò summam imperij Lacedæmoniis cesserunt. Postea ante pugnam ad Plateas, cùm Arcades ante ipsos collocari vellent, aiunt se non moturos esse seditionem loci causa, sed vbicunque collocentur, se fore viros fortes. Ipse etiam Themistocles dixit, se vicisse socios patientia, celeritate hostes. Tertiò in hac breuitate temporis consideretur, quantum prosit celeritas, ne detur spatium perterrefactis hostibus sese rursus colligendi. Sicut Iulius interrogatus, quomodo tantas res perfecisset, respondit: *Μηδ' ἐν ἀνάγκῃ λόγῳ*. Et reprehenditur Annibal, quòd post captam Capuam non obsedit urbem Romam.

Quarto exempla præstantium virorum in hac historia intueamur, qui post victoriam elati successibus facti sunt aut negligentiores aut insolentiores, & tragicos exitus habuerunt, vt discamus hæc dicta: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Item: Abominatio est coram

coram Domino quidquid est sublime coram hominibus.

Pausaniæ Spartani, qui dux fuit ad Plateas, tanta fuit modestia in victoria, ut quum eum adhortarentur quidam, ut capita Persicorum ducum interfectorum affigeret cruci, sicut Persæ caput Leonidæ regis Spartani simili contumelia affecerant, responderit, se mortuos nulla contumelia affecturū esse, ac satis sibi esse, si iusta faciens & dicens Spartanis suis placeat. Fecit & alia modestè. Remisit captivam nobilem ad suos. Sed idem Pausanias quū postea Byzantium Græci occupassent, factus superbus & crudelis rapuit filiā præcipui civis Bizantij, & hanc noctu in subita consternatione interfecit. Id quum fecisset, ex statua editus est hic versus pœnam denuntians.

εἶχε δίκης ἄσπον, μάλα θεὸς κακὸν αὐδργοῖν ἕβει.

Deinde cum Persis fœdera facere conatus est, hac cōditione, ut daretur sibi vxor filia Xerxis, & ut adiutus Persicis auxiliis rex Græciæ fieret, eamq; Persico imperio subiiceret. Reuocatus igitur ex Byzantio quum Ephori eum prehensuri & in carcerem ducturi essent, fugit in templum. Ibi
cūm

cùm audissent Ephori ipsum fatentem crimen, inclusus fame periit. Et mater Alcithæa, cùm muro fores obstruerentur, primum lapidem in ea obstructione locauit. Hic exitus Pausaniæ fuit, eò tristior, quòd ostendit, tantam esse imbecillitatem naturæ hominum, vt non solum fortuna sit instabilis, sed virtus etiam, quæ durabilior & firmitior esse debebat in præstantibus viris, sæpe extinguatur. Agnoscamus igitur & naturæ infirmitatem & diaboli tyrannidem, & petamus auxilium à filio Dei, iuxta dictum: Tua est perditio, tantum in me auxilium Israël.

Adeo excelluit sapientia Themistocles, vt præcipuè ipsius consiliis Græcia fuerit victrix Persarum. Quare his verbis laudatus est à Thucydide: Erat Themistocles præcipuè dignus admiratione præ aliis, quia acie mentis suæ nō præmonitus, nec diu considerans, in rebus subitis optima consilia habebat, & de futuris, quid euenturum esset rectissimè coniiciebat. Et quæ in præsentia in manibus habebat, explicare poterat, & quæ non norat, non destitit inquirere. In obscuris autem rebus, quid melius aut deterius esset, omnium maxime prospiciebat, & vt in summa dicam,
Nat

Naturæ viribus & celeberrima deliberatione optimè id eligebat, quod maximè profuturum erat.

Tanta quum fuerit sapientia, & cum optimè meritis esset, tamen ex tota Græcia expulsus est. Ac primùm ei iniusta odia Lacedæmoniorum nocuerunt. Postea & apud ciues accessit inuidia, quia minus modestè vivebat. Exul autem ad Persas accessit, & promisit se ducem fore contra Græcos. Quum autem rex ei exercitum & pecuniam, ut Græciæ bellum inferret, decreuisset, desperatione rei tantæ, ac præcipuè metu Cimonis, omisit expeditionem, & mortem sibi consciuit, hausto seu taurino sanguine, seu veneno, quum quidem vixisset annos quinque & sexaginta. Hic fuit exitus tanti viri, qui quum excelluerit sapientia, stultè tamen se adiunxit infidis hostibus, & longè maiora viribus suis promisit, & sese in tantum periculū adduxit, ut mortem sibi consciscere mallet, quàm expectare tristiores exitum, quum metueret fore, ut vel à Græcis vel à Persis interficeretur. Adeò infelix est sapiëntia humana, quum à Deo deseritur, iuxta hæc dicta: Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum à Deo. Item: Scio domine,

ne, quòd non est hominis via eius. Item in epistola Iacobi: Si quis indiget sapientia, petat à Deo, &c.

Cùm Lacedæmonij fugientem ex Græcia sequerentur, vt ipsum interficerent, fugit primum ad Admetum regem Molossorum, qui cùm ei inimicus esset, monitus ab vxore Admeti, factus est ei supplex, hoc singulari ritu, quem docuerat eum regia coniunx: Cùm domum veniret Admetus, in vestibulo ad aram Themistocles tenens manibus filiolum Admeti, & patri ostendens, propter eum orat se supplicem recipi, sibi parci, nec dedi sese hostibus. Hic ritus propter filium petendi iudicabatur esse sanctissimus. Dedit igitur ei Admetus aliquantisper tutum hospitium. Sed cùm timeret Græcos, qui poscebant eum sibi dedi, curauit eum in Asiam transuchi.

Duo autem viri celebrantur in eo bello, qui ad cæteras virtutes, modestiam & iustitiam adiunxerunt, Aristides & Cimon, qui & res magnas & viles patriæ gesserunt, & cùm essent in omni officio iusti & moderati, placidos habuerunt exitus.

Fuit & Xerxis exitus tragicus, qui post bellum reuersus in Asiam, cùm fratris vxorem & filiam amaret, fratrem interfecit.

Se

Sequuta est igitur pœna incestas libidines & crudelitatem, iuxta diuinas regulas: Omnis anima, quæ fecerit has abominaciones, eradicabitur. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Aliquanto enim post Xerxes ab Artabano interfectus est.

ARTAXERXES LONGIMANVS
quintus Rex Persarum.

ARtaxerxem Longimanum suprâ diximus in Oriente regnum tenuisse absente Xerxe. Græci ergo numerant eum post Xerxen. Dictus est Lōgimanus, quòd dextra longior fuit quàm sinistra. Laudatur eius bonitas, quam etiam ostendit in munificentia amplissima erga Ecclesiam. Quare Iudæi tradunt, eum fuisse filium Darij & Esther. Fuerat autem impeditus reditus Iudæorum sub Cambyse & Dario filio Histaspis, vt consentaneum est propter Ægyptiaca bella. Sed pacato Oriente, Artaxerxes Longimanus renouauit editum Cyri, & iussit perfici ædificationem Ierosolymæ & templi. Ac anno sexto regni Artaxerxis Longimani templi edificatio absoluta est.

Cum igitur apud Haggzum & Zachariam nominatur Darius, pleriq; hunc Artaxerx

xerxen Longimanum intelligunt, qui & anno septimo regni sui misit Eſdram cum magna multitudine ludæorum, & cum amplissimis donis Ierosolymam, ad instaurandam politiam.

Cogitemus autem, quàm difficilis instauratio fuerit, cum vicini bellis eam impedire conarentur, & multi ludæi reuersi ex longo exilio legem & mores patrios obliti essent, & difficulter Oeconomias instituerent. Sed hæc incommoda leniit Deus, qui Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & iuandos ludæos, vt non videatur vnquàm in genere humano alius Monarcha erga Ecclesiam munificentior fuisse. Dedit etiam gubernatores sapientes & felices, Haggæum, Zachariam, Eſdram, Nehemiam & alios, fuitq; inter præcipuos Eſdræ labores prophetiæ librorum collectio, & studiorum doctrinæ instauratio, quia Ecclesiæ fundamentum est doctrina prophetica diuinitus tradita.

Anno vicesimo Artaxerxis, missus est Nehemias ex Babylone Ierosolymam, qui & sumptibus & autoritate adiunxit ædificationem murorum, & vsuras prohibuit, quibus inopes à locupletioribus exhaurebantur. Ita Deo iuante paulatim certa
n sedes

sedes Ecclesiæ in Iudæa restituta est, & in magno imperio Persico nota fuit, vt multi inde doctrinam petere possent: Et mediocris in Iudæa pax fuit, vsque ad tyranni Ochi tempora.

R E S G R A E C A E.

Scribit Thucydides, hunc Artaxerxem mortuum esse anno septimo belli Peloponnesiaci, quod Græciam grauissimè afflixit: Nam & diuturnum fuit, durauit enim annos septem & viginti, etsi breues inducias aliquantis per habuit. Et multæ ciuitates partim funditus deletæ sunt, vt Platea, vrbs Corcyreorum, vrbs Melorum, partim tristi seruitute oppressæ sunt, quum grassarentur perpetuæ cædes in vr-bibus, vt Mitylene & ipsa vrbs Attica, & bella ex bellis noua subinde orta sunt.

Anni à fuga Xerxis vsque ad initiū belli Peloponnesiaci sunt quinquaginta. Hoc tempore maximè floruit Græcia, & præcipuè creuerat Athenarū potentia, quam Demosthenes inquit tenuisse principatum inter Græcos annos tres & septuaginta, numerans videlicet annos à Cimōnis victoriis, vsque ad Lyfandrum Lacedæmonium, qui obsessas Athenas deditio-

nem

nem facere coëgit. Erat autem commune fœdus Græcorum, ne qui aliis bella inferrent, sed vt controuersia communi iudicio dirimeretur. Sed inciderunt inter Megarenſes & Athenienſes de luco incenſo contentiones, propter quem Attica ciuitas edictum propoſuit in Megarenſes, vt à portu Attico abſtinerent, ne liceret eis ingredi in terram Atticam. De hac iniuria cùm Megarenſes apud Lacedæmonios queſti eſſent, petunt Lacedæmonij, vt edictum illud tollatur. Pericles fatetur, cauſam ipſam non magni momenti eſſe, ſed exemplum non tolerandum eſſe. Poſtea Lacedæmonios maiora imperaturos eſſe, ſi nunc in re parua cederent. Hac exaggeratione rem deducit ad bellum, vt ſuſpiciones & aſtutia ac virulentia interpretationes ſæpe ſunt cauſa magnorum bellorum. Ita ab exigua cauſa bellum diuturnum & exitiale toti Græcia ortum eſt, ſicut Pindarus inquit: Parua ſcintilla ſæpe magnam ſyluam comburit.

Secundo belli anno ſæua & inuſitata lues Athenis & in vicina graſſari cœpit, quæ corpora inflammata ſic vrebatur, vt membra putrefacta intra paucos dies deciderent, in aliis capita, in aliis brachia in

n 2

aliis

aliis pedes, & accedebant furores, in quibus alij sese præcipites in puteos abiiciebant, alij aliis modis sese perdebant, & extinguebatur memoria etiã in his, qui conualescebant. Huius pestilentiaë fit mentio apud Hippocratem, qui tunc vixit, & dicitur hoc consilio eam à Thessalia depulisse, incensis sylvis, cum flatus ventorum ab Attica afferebant contagia. Nec tam sæua lues descripta legitur alius temporibus, nisi anno post natalem Christi 1089. quo anno Sigibertus narrat, talem pestilentiam in Lotharingia grassatam esse.

Denunciarent magnas calamitates eclipsis solis initio belli facta, quæ medio die tenebras fecit, ut stellæ conspicerentur, & cometa, qui arsit sexaginta diebus, & oraculi verius:

ἤξει δωρεακὸς πόλιμος, καὶ λοιμὸς ἀμὶ αὐτῶ.
 ubi dubitatum fuit, pestis ne an fames significaretur: sed concurrerunt omnia. Legatur autem integra historia apud Thucydidem & Xenophontem, quia insignis commonefactio est de ira Dei aduersus hominum scelera, & de stultis hominum consiliis, qui bella non necessaria mouent odiis aut cæca ambitione, ut initio in bello mouendo Pericles magis odio Megarenfi

rensum, quàm aliis causis motus est. Post-
ea Alcibiades bellum intulit Siciliæ, tan-
tùm stulta & iuuenili ambitione. Hæc
quum legimus, commonefiât animi & de
timore Dei, & de modestia, vt dicitur.

*Μεγάλα δ' αὖτε κεν, καὶ τὰ παρόντα οὐ φέρειν,
μαυρομήνιν οἶδ' ἐτρόποι.*

DE VRBE ROMA.

TEmpore Artaxerxis Longimani &
Romæ insignis mutatio facta est. Scri-
bendarum legum causa decem viri creati
sunt, quæ historia tota apud Liuium le-
genda est. Occasionem consilio Legum
scribendarum præbuerunt & sæuitia fœ-
neratorum, & nobilitatis superbia, quæ
iudicia eludebat.

DARIVS NOTHV S, SEX-
tus Rex Persarum.

Non fuit filius Artaxerxis Longimani,
sed vt dicitur, maritus sororis ipsius.
Regnauit annos 19. vt numerât Metasthe-
nes & Græci. Huius tempore missa est in
Siciliam classis Attica, cum exercitu qua-
draginta millium hominum, ducibus Alci-
biade & Nicia. Hic totus exercitus truci-
datus est, præter paucos, qui fuga elapsi
n 3 sunt,

sunt. Fuerat autem suscepta hæc expeditio præcipuè Alcibiadis ambitione, qui populo persuaserat, Athenas tota Sicilia potituras esse. Nec causa belli necessaria erat, nec par erat Attica potētia simul domestico & externo bello, sed cupiditate & cæca spe incitati homines sæpe iniusta & maiora virib. mouent, iuxta dictū: *μέτριοι μέτριοι λόγιστοι ἀλλ' ἐπιθυμίας*. Et Pindarus inquit: Hominum membra alligata esse impudenti spei: *δίδεται ἀναιδῶι ἰλπίδι γῆα*. Tales causæ cum pœnam & magnas calamitates attraxerint: hoc exemplum monet, vt modestè necessaria faciamus, nec stulta ambitione moueamus res non necessarias.

Dignum memoria & hoc est, quòd captiui Athenienses multi dimissi sunt propter hoc solum officium, quòd Siculis communicauerant Tragœdias Sophoclis & Euripidis. Tantus honos ab ingeniosis hominibus habitus est bonis scriptis.

A R T A X E R X E S M N E M O N

septimus Rex Persarum.

NE inter fratres de regno certamina
 orirentur, Darius Nothus ante suam
 mortem filium natu maximum, Artaxer-
 xem,

xem, regem constituit. Tradidit autem secundo filio Cyro, sine regio nomine gubernandam Lydiam & Ioniam. Sed post mortem patris, Cyrus siue à matre incitatus, quæ oderat coniugem Artaxerxis, siue alioqui ardens cupiditate dominationis, bellum fratri intulit, & magnum exercitum ex minore Asia aduersus fratrem ultra Euphratē duxit. Interea & Artaxerxes contraxit magnum exercitum, & cum Cyro dimicauit. In eo prælio Cyrus fratrem vulnerauit, & partem exercitus eius locopepulis. Sed aliquantò post cum paucioribus irrumpens in medios hostes Cyrus, interfectus est. Ita frater, qui sine iusta causa bellum mouerat aduersus fratrem & regem, quanquam multæ in eo magnæ virtutes fuerunt, & robore exercitus antecelluit, diuino iudicio superatus est, & inter exempla referendus est, de quibus regulæ concionantur: Qui gladium accepit, gladio peribit. Qui potestati resistunt, punientur, &c. Virtutes eius à Xenophonte, cuius titulo extat historia huius belli, honorificè describuntur. Iustitia in imperio, Fides in pactis, Modestia, & Munificencia erga Principes & Respublicas, Fortitudo in dimicando, Comitatus erga

amicos. Nec mirum erat, inquit, superare cum omnes magnitudine donorum, cum ditissimus esset. Sed liberalitati addere comitatem & singularem delectum, mirandum est. Sæpe lagenas semiplenas misit amicis, iubens ut hodie cum amicis biberent, quia diu nullum melius vinum habuisset. Laudat autem, semiplenas misisse, ut significet, de eo misisse, quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suaue esse. Sic & anseres semesos ait amicis cum misisse.

Post Cyri mortem capta est in castris Aspasia mulier Ionica, quam Cyrus magis amavit, quam cæteras concubinas. Aded enim & forma & ingenio antecelluit, ut nominata sit, σοφὴ καὶ καλὴ. Hanc captam Artaxerxes valdè amare cœpit. Cum autem filium Darium regem creasset, & consuetudo esset, ut die, quo pater filium Regem renuntiauerat, liceret filio donum petere à patre, quodcunque vellet, idq; patrem largiri oporteret, filius Aspasiam petiuit. Etsi dolebat eā pater à se abduci, dedit tamen, nec multo post rursus eripuit. Inde inter patrē & filium orta similitate, filius incitatus & adiutus à Tiribazo, constituto tēpore cum armatis irrupit

pit

pit in cubiculum patris, vt eum interficiat. Sed præmonitus pater effugit insidias, & ibi Tiribazus & cæteri comites armati à patris satellitibus interficiuntur. Filius Darius capitur, & postea re iudicata in Principum consilio (quia pater solus de filio Rege statuere noluit) interficitur. Hæc poena sequuta est incestas libidines. Duxit autem pater vxorem filiã Atoßsam. Et cum iam Ochus filius regnum appeteret, fratrem Arsamen ipse interfecit. Alteri fratri tantum incussit terrorem, vt ipse sibi mortem consciuerit. Hic aditus fuit Ocho ad regnũ, qui postea cum filiis periit, & Cyri posteritas prorsus extincta est. Et calamitas filiorũ Mnemonis, incesta cõsuetudine polluti, ostendit, peccata in semine postea in sobole puniri. Græci tribuunt huic Artaxerxi Mnemoni annos quadraginta.

RES GRÆCÆ.

CVM Atticus exercitus in Siciliam venisset, non multo post Alcibiades reuocatus est Athenas ad iudicium, qui metuens factionis contrarię potentiam, non rediit in patriam, sed hostibus se adiunxit, ac Spartam venit, vbi trium consiliorum autor fuit, videlicet, vt mitterent Lacedæmonij

monij ducem Gylippum Syracusanis, & bellum in Attica instaurarent, munita Decelea oppido, vbi adfidue exercitus esset oppositus Atticæ. Deinde vt Chiis & Lesbiiis & aliis, qui defecerant ab Atheniensibus, opem ferrent. Ipse etiam nauigans in Ioniam, ciuitates socias Atheniensium coëgit, vt adiungerent se Lacedæmoniis. His causis valde diminutæ sunt vires Atticæ ciuitatis, vnde & magnæ discordiæ ciuium domi ortæ sunt. Sed nunquã diuturna est beneuolentia erga transfugas, præsertim cum eorum crescit potentia. Et videbant Spartani principes, maiorem esse apud ciuitates auctoritatem Alcibiadis, quàm suam, ideò inuidebant ei, & eum metuebant. Quare Ephori miserunt literas ad duces, vt interficerent Alcibiadem, quod ipse resciscens, animum Tissapherni Persici ducis, qui stipendia dabat, à Lacedæmoniis alienauit. Cumq; amicorum literæ spem redditus in patriam ei facerent, ostendit Tissapherni, vtiliorem ei classẽ Atticam fore, & superba & auara imperia Lacedæmoniorum in odium adducebat. Ac aliquãto post ad exercitũ Atticum, qui in Samo erat, proficiscitur ipse quoque, vbi honorificè exceptus est. Erat autem

tem hic exercitus Athenas nauigaturus, vt statum quadringentorum, qui recens in discordia ciuium cōstitutus erat, destrueret: eam ad rem ducem esse Alcibiadem voluit. Sed Alcibiades imperium accipere noluit, videns ciues cum ciuibus dimicatu-
 turos esse. Ita tunc seruauit patriam, quia imperium contra 400. non accepit, ac potius hortando ac precando vna cum Thrasybulo perfecit, ne iratus exercitus Athenas accederet. Postea rursus Athenis concordia facta, publico decreto Alcibiades reuocatus est. Sed nō mox rediit Athenas. Vidit enim, necessariò tunc occurrendum esse Lacedæmoniis, qui aliquot præliis in mari, non procul à Cyzico vicerant Atticam classem. Et Mindarus, dux Laconicæ classis ibi erat cum sexaginta nauib. Aderat ibi & Pharnabazus dux Persicus, cum copiis pedestribus. His occurrit Alcibiades, & consilium viribus addens, parte classis suæ occultata, magno prælio vicit Mindarum & Pharnabazum, in quo Mindarus interfectus est, & literę Spartam plenæ desperationis missæ sunt. Rursus igitur adiunctę sunt Atheniensibus vrbs Cyzicena & aliæ multæ. Et in aliis locis victæ sunt hostium naues, & Lacedæmoniis
 rursus

rursus ereptum est imperiū maris. Postea & Byzantium accessit, quod aliquandiu Athenienses obsederant. Ibi quum Clearchus dux Laconicus truculētus, frumentum diuideret militibus, ereptum ciuibus, quorum familiæ fame peribant, Anaxilaus ciuis de patriæ deditioe cum Alcibiade paciscitur, qui absente Clearcho acceptus intra urbem, dimicauit cum præsidio, & milites partim interfecit, partim cepit. Ciuium verò nullus interfectus est, nullus ex patria pulsus, nulla facultatum direptio facta est.

Anaxilaus postea Spartæ propter deditioem vrbs accusatus, cum honestissima excusatione vteretur, absolutus est, cum diceret, bella gerenda esse cum hostibus, non cum natura rerum: & iniustum esse tristiora facere defensores aduersus ciues, quàm facerent hostes captis urbibus. Hic Clearchus postea à Persis interfectus est. His tantis rebus gestis, liberata patria in maximis periculis domesticis & externis, recuperato imperio maris, occupatis multis urbibus. partis victoriis insignibus, Alcibiades cum iam patriæ gratior eius reditus esset, rediit modestè Athenas comites habens viginti naues: & modestiam ac
merum

metum hac re significauit, quòd non egressus est ex naui, nisi prius conspecto fratris filio, & aliis amicis.

Tertio mense post reditum centum naues ad Andrũ duxit, vbi prælio vicit Andrios & Lacedæmonios: deinde reuersus in Samum, Antiocho gubernatori suo tradidit exercitum, proficiscens ipse cū paucis nauibus ad Hellespōtum, vt pecuniam colligeret. Discedens autem mandauit gubernatori, ne cū duce Lacedæmoniorum Lysandro dimicaret. Sed cū gubernator temerè contra mandata pugnaret, Athenienses victi sunt. Hic rursus inimici Alcibiadis nacti occasionem criminandi eum, quòd abesset voluptatum causa, perfecērunt vt imperium ei abrogaretur. Discedens igitur ab exercitu, postea tanquam in priuata vita degit in possessionibus suis ad Hellespontum, vbi sibi arces aliquot extruxerat. Ita nec longo tempore post reditum fuit in patria, nec multum patriæ profuit. neque tamen ociosus fuit in illo secessu, sed vicinam Thraciam populatus est, & vt præda locupletaretur, & vt Græcos colonos ibi defenderet.

Non multo pòst Athenienses magno prælio victi sunt à Lysandro ad Ægos portamos,

tamos , vbi tria millia Atheniensium cūm
viui capti essent; postea crudeliter interfe-
cti sunt. antequam pugnam Alcibiades, in
vicino loco habitans, quum vtranque clas-
sem considerasset, præmonuit Athenien-
ses, ne dimicarent. Deleto Atheniensium
exercitu in mari, Lyfander mox Athenas
obsidione cingit, & post sextum mensem
dedita vrbe Lyfander triginta viros, qui
nominantur triginta tyranni, vrbi præfe-
cit, inter quos Critias fuit sæuissimus, qui
consilium dedit, vt Alcibiades interficere-
tur, quia tantum in eo consilij & industriæ
esset, vt Athenas iterum liberaturus vide-
retur, si viueret. Quare Lacedæmonij ad
Pharnabazum scripserunt, vt eum interfi-
ceret. Missi igitur aliquot milites, domum
incenderunt, in qua erat Alcibiades, &
erumpentem adorti, quum multi essent, &
vndiq; telis peterent, tandem eum ibi in-
terfecerunt. cadauer eius Timandra con-
cubina sepeliit. Hic fuit exitus Alcibiadis,
cuius fuit excellens ingenium, fortitudo,
industria, & felicitas in præliando tanta, vt
semper ea pars, cui adfuit, vicerit. Fuitq;
erga eum beneuolentia populi eximia,
quia alienus fuit à crudelitate, & erga plu-
rimos beneficus & liberalis. Sed in hac na-
tu æ

ruræ præstantia etiam hæc vitia fuerunt: Fuit inquietus, nimis magna appetens, nimis avidus popularis beneuolentiæ, impatiens iniuriæ, inconstans & diuersarum partium. Ac propter has causas dictum est, non potuisse duos Alcibiades sustinere Græciam. Gessit res magnas terra marique in multis locis, sed inutiles sibi & aliis. Estque tota eius historia commonefactio, ut cogitemus, ne quidem excellentem virtutem vtilem esse nobis & aliis, nisi Deus consilia, dextras & euentus gubernet. Petamus igitur, ut faciat nos Deus organa salutaria, & sui officij metas quisque intelligat.

CAPTAE ATHENAE A

Lyfandro.

QUOD Thucydides inquit, in seditione omnes formas rerum malarum esse: *Εν δὲ τῷ αὐτῷ ἰδὲ κατὰ τὸν ἰσὶ*, id conspicitur in bello intestino Græcorum, quod nominatur Peloponnesiacū, quod fuit plenum tristissimorum exemplorum. Multæ vrbes funditus deletæ sunt, multi ciues interfecti, & extincta naturali sequestrantia exercuerunt cognati in cognatos. Tam horrendis poenis ostendit Deus iram suam aduersus Idola & libidines. Ut
autem

autem prædictum erat, hoc bellum duraturum esse tres nouenarios, ita accidit. Anno septimo & vicesimo huius belli vicit Lyfander Atticam classem ad Ægos Potamos, & captiuorum Atheniensium tria millia post prælium nouo exemplo crudelitatis interfecit. Postea statim Athenas terra mariq; obsidere cœpit. Cumq; iam magna multitudo in vrbe fame mortua esset, consiliis Theramenis res eò deducta est, vt fieret vrbis deditio sexto mense obsidionis. Valde contenderant Thebani & Corinthij, vt Athenę funditus delerentur. Sed Lacedæmonij contra senserunt, non delendam esse urbem ante hoc bellum sæpe bene meritam de tota Græcia in reprimendis Barbaris. Scribitur autem deditionem factam esse die sedecimo Martij, quo die ante annos septem & septuaginta consilio & virtute Atheniensium ad Salaminem Persæ victi sunt. Qua in consideratione cogitemus instabilitatem rerum humanarum, & consideratione causarum nos ad veri Dei agnitionem & modestiam hortemur. Bellorum enim variae vices sunt, quia punit Deus scelera in vtraque parte. Tandem verò grauioribus & vltimis pœnis opprimuntur ij, qui iniusta

iniusta bella mouerunt, seu odio, seu cupiditate maioris potentiz. Initium huius belli fuit ortum ab Atheniensibus, qui adiunctis Corcyreis potentiam augere conabantur, & Lacedæmonios contemnebant. Accessit & odium in Pericle aduersus Megarenses. Venit igitur in tristem seruitutem Attica ciuitas. Et vt intelligi posset, singulari exemplo superbiam punitam esse, ad cantum Tibiarum muri euerfi sunt, & naues crematz.

Scriptores nominant hanc Athenarum deditionem finem belli Peloponnesiaci, quia cæteri Græci aliquātisper quieuerunt; cum potentia Lacedæmoniorum formidabilis esset, & aspera essent Imperia. Nec multò post Agefilaus exercitum in Asiam duxit. Atticarum verò calamitatum nondum finis fuit. Nam triginta tyranni, de quibus mox dicetur, plures ciues intra octo menses trucidarunt, quàm decennio ab hostibus interfecti fuerant, vt narrat Xenophon. Postea recuperatio libertatis mirabiles casus habet. Nunc annos annotabimus.

Captæ sunt Athenæ

2. Anno Artaxerxis Mnemonis.

27. Anno, mense sexto, ab initio belli
o Peloponnesiaci.

Peloponnesiaci.

77. Anno à Salaminia victoria.

19. Anno ante captam Romam à Gal-
lis, vt Polybius scribit.

Anno mundi 3563.

DE TRIGINTA TYRANNIS.

VT autem victores Lacedæmonij vbi-
que potentiam plebis diminuebant,
& Oligarchias constituebant: Ita & Athe-
nis formam gubernationis mutarunt, &
triginta viris Atheniensibus dederunt
summam potestatem, & addiderunt La-
conicum præfidiũ. Hi triginta inito suo
consilio, sine cognitione, turbulentos ci-
ues, quos fuisse seditionum autores no-
tum erat, interfecerunt. Nec id ægrè tulit
populus, quia nemo ignorabat fuisse sedi-
tiosos, & necesse erat, palàm seditiosos è
medio tollere. Sed immoderata potentia
non diu manet intra iustas metas. Ali-
quantò post igitur hi triginta viri etiã ho-
nestos ciues, quos metuebant, aut ode-
rant, expulerunt ciuitate, aut interfece-
runt. Et vt se munirent maiore præsidio,
catalogum scripserunt tria milia ciuium,
quos delectos ex ceteris existimabant sibi
fore fideles, & cum his bona damnaro-
rum,

rum, & multorum aliorum particbantur.

Erat inter hos triginta Theramenes, qui vt erat astutus, & antea mutationes quasdam rexerat, & arte deduxerat rem ad deditiōem, vt vrbs seruetur. Hic cogitans, hanc sœuitiam non posse diuturnam esse, & sciens præstatiā virtutis in Thrasibulo exule, fuit hortator moderationis. Metuens igitur Critias, qui inter triginta crudelissimus erat, ne, vt erat artifex Theramenes, contra hunc statum aliquid moliretur, accusat eum apud collegas, & petit eum interfici. Theramenes se excusat, & respondet, sua consilia non contraria huic statui, sed potius salutaria esse, quia iniusta sœuitia non possit esse diuturna. Et nosse se inquit magnitudinem animi & consilij in expulso Thrasibulo, qui natus exulum multitudinem, non sit omisurus consilia recuperandæ patriæ.

Denique lex tuebatur Theramenem, recens lata: Ne collegæ, aut illi, qui in catalogo scripti erant, sine iudicio interficerentur. At ego, inquit Critias, ne hic lege se tueri possit nomen eius deleo, & eum condemno. Tacent collegæ, quia vident armatos ex catalogo circumstare. Et quum ad aram confugeret Theramenes,

nes, imperat liſtoribus Critias, vt eum ab ara abſtrahant, & interficiant. Abſtractus ducitur ad bibendum venenum, quod cum exauſiſſet, & aliquantulum, quod reliquum erat, effuſiſſet, iocans inquit: Hoc propino Critiæ. Hic exitus eſt Theramenis interfecti ſæuitia collegæ propter moderata conſilia. Fuerat autem & antea mutationum in republica & autor & diſſolutor callidus, ſeu vt Reipublicæ, ſeu vt ſibi conſuleret, vt in Comœdiis exagitur, quod arte ſolitus ſit ſe ex periculis euoluere, & ſe ad occaſiones inflectere: vnde & Cothurnus nominatus eſt. Et Ariſtophanes in Ranis ait, quum venit in diſcrimen, arte eluctatum eſſe: *πίπτωκειν ἔξω κακῶν οὐ χίος ἀλλὰ κῶος*, alludens ad ludum talorum, non vnitas, ſed ſenio victor. Accidit autem hoc in civilibus diſſenſionibus, vt moderati à vehementioribus opprimantur, vt dici ſolet: *Οφείς ἀν μὲν φάγη ὄφιν, μὴ ποτε γυνήσεται δράκων.*

D E T H R A S Y B V L O E T

Amniſtia.

ET ſi autē poſt hanc cladē nec potentia prior Athenarum, nec virtus, nec auctori

toritas restituta est: tamen vtcunque Deo ita volente seruare urbem, primùm exules oppressis triginta tyrannis recuperarunt patriam, & veterem formam gubernationis restituerunt duce Thrasylulo. Aliquantò post & Conon eripuit imperium maris Lacedæmoniis, & rursus ædificauit muros Athenienses. Horum duorum virtus in restitutione patriæ præcipua fuit.

Post interfectum Theramenem Critias & aliqui eius collegæ maiorem sænitiam exercuerunt, & scribitur, iussisse eos filias quorundam interfectorū saltare in cruce parentum, quæ se præcipites ex illis locis deiecerunt. Cùm igitur Thrasylulus sciret, iam in odio esse Critiã & collegas, adduxit septuaginta in Atticam, & oppidum Phylon occupauit. Quare cognita, in ipsa vrbe multi ciues recusant militare cum tyrannis. Accersunt igitur tyrāni Spartanum regem Pausaniam, qui audiens scelera triginta tyrannorum, & intelligens, Thrasylulum velle societatem cum Lacedæmoniis inuiolatam esse, non impedit eius reditum in patriam. Thrasylulus itaque dimicans cum exercitu tyrannorum, trucidauit Critiam, & quosdam eius collegas, & præsonium fecit, se non gerere

o 3 bell

bellū cū ciuibus, sed velle vt patria veteribus legib⁹ regatur. Ita in vrbe rediit Thrasylus cū cæteris exulibus & leges veteres, ordinē magistratuū & iudicia restituit.

Sed vt ciuitas tranquilla esset, decretum factū est de ἀμνηστία, id est, vt obliuio esset veterum iniuriarum. Et quia multi tenebant res alienas, quoquo modo translata, alij hæreditatibus, alij emptionibus, alij dotibus, alij aliter, & repetitio paritura erat noua bella, sancitū est, ne lites mouerentur de præsentibus possessionibus, sed vt in posterum nihil contra leges fieret. Hæc ἀμνηστία restituit Athenarum tranquillitatem. Sic in dissensionibus ciuilibus sæpe decursum est ad ἀμνηστίαν, vt futuræ paci consuleretur, vt censuit Romanus Senatus interfecto Iulio Cæsare. Et in aliis historiis sæpe dicitur: Pacē faciant singuli, ἕκαστος ἀ ἑκάστῳ. Hæc exempla meminisse utile est. Pausanias postea in vrbe Sparta accusatus, quòd non defendisset triginta tyrannos, se excusauit, quòd iniusta crudelitas sociorum non fuerit approbanda, aut adiuuanda, & satis fuerit Athenienses retineri in societate Lacedæmonius promissa. Ibi pars calculos tulit, quo more significatum est, eum absolui. Et docet
exem

exemplum, socios iniustam crudelitatem exercentes, non defendendos esse. Sicut etsi socij erant Constantinus & Licinius, tamen Constantinus defendit Ecclesiam contra Licinium. Socij Lacedæmoniorum & Thebani erant, cùm Thrasybulus in patriam rediret. Et mandauerant Lacedæmonij, ne Thebani exulibus Atticis præberent hospitium. Sed Thebani prorsus contrarium edictum proposuerunt, se non impedire exules Atticos, gerentes arma contra triginta Tyrannos, ac mandare se, vt nulla domus clausa sit exulibus Atticis. Sed fuerunt hæc exempla diuini iudicij, contra iniustam & atrocem sententiam, sicut scriptum est: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

IMPERIVM LACONICVM.

Tenuerunt imperium Lacedæmonij annos nouem & viginti post victoriam Lyfandri ad Ægos Potamos, vsque ad pugnam Leuctricam, quæ facta est initio Olympiadis centesimæ secundæ, cùm Helicæ & Bura biennio ante terræmotu absorptæ essent, anno quarto Olympiadis centesimæ primæ, vt disertè inquit Pausanias, Fuit autem aliquantisper tranquil-

la Græcia, donec Agefilaus rex Spartanus & Lyfander duxerunt exercitum in Afiam: qui cum domi pax effet, adiciere imperio suo Afæ partem, & Perficam potentiam debilitare conabantur. Ac initia Agefilao lætiffima fuerunt: magnis aliquot præliis Tiffaphernem vicit, propter quas clades iratus Artaxerxes, Tiffaphernem interfici iussit, & successorem misit Tithrausten.

Interea in Græcia tumultus orti sunt inter Phocenses & Locros. Cumq; Thebani defenderent vicinos Locros, accusantur à Phocensibus apud Spartanos. Remiserat autem Lyfandrum Agefilaus in patriam propter æmulationem. Etsi autem Spartani alioqui Thebanos oderant, tamen magis eos accendit Lyfander, qui & natura inquietus erat, & scribitur in senecta, propter adustam atram bilem factus iracundior. Hic Thebanis magis quàm cæteri irascebatur, propterea quòd Atheniensibus exulibus hospitium præbuerant, contra edictum Spartanorum. Decretum igitur faciunt Ephori, ut Thebanis bellum inferatur. Hi ab Atheniensibus auxilium petunt; qui antea in Sparta petiuerant, ne bellum inferretur Theba

banis, sed vt iudicio controuerſia inter Phocenses & Locrenſes dirimeretur. Poſtea cū Thebani auxilium peterent, Thraſybulus memor beneficij Thebanorum ſuaſor eſt, vt iuuantur, & accedunt auxilia aliarum ciuitatum. Ita rursus in Græcia ex leui cauſa ingens bellum, & exitiale Lacedæmoniis ortum eſt. Duxit partem exercitus Laconici Lyſander. Is in oppugnatione Haliarti, erumpentibus Thebanis extra oppidum, in pugna interfectus eſt. Hic exitus eſt Lyſandri, qui Athenas ceperat, cuius virtute Spartani imperio potiti fuerant. Sed ſuperbiam poena ſequuta eſt. Scribitur enim huic primo omnium Græcorum diuinos honores habitos eſſe.

Erant autem tam læti ſucceſſus Ageſilai in Aſia, vt procedere in regnum Perſicum cogitaret. Sed Spartani creſcente potentia Thebanorum reuocant eum, miſſa Scytala. Hic tanta fuit mo-deſtia Ageſilai, vt relicta maxima ſpe occupandi Perſicum imperium, mox in patriam redierit. Hæc mo-deſtia in tanta potentia ita prædicatur vt longè omnibus ipſius victoriis antefertur. Tanta autem fuit de eius iuſtitia, fortitudine & mo-deſtia opinio, vt Lacedæ-

o   5   mon

monij summum ei imperium, & exercitum in terra, & classes in mari commenda-
uerint. Et scribit Theopompus, fuisse eum
summum virum suæ ætatis.

Cùm autem in Asia triennio fuisset, &
multas vrbes Persis ereptas imperio Laco-
nico adiecisset, & sociis iuste & moderatè
imperasset, discedens reliquit sui dissimi-
les, avaros & crudeles Harmostas. Classi
autè præfecerat Pisandrum vxoris fratrem.

Erat eo tempore Conon exul Athenien-
sis apud Euagoram regem Cypri, qui cum
octo nauibus fugerat ex pugna ad Ægos
potamos. Hic & Euagoræ & regis Persici
pecunia & nauibus instructus mittitur cō-
tra Lacedæmonios, quum Persæ viderent
nimium crescere potentiam Laconicam
in Asia. Hic Conon magno prælio ad Cni-
dum vicit Laconicam classem, & interfe-
cit Pisandrum. Hac clade accepta Lacedæ-
monij rursus maris imperium amiserunt,
& paulatim ciuitatū defectio sequuta est.

Hæc clades denunciata est Agesilao in
ipso reditu, & ad hanc alia clades accessit.
Cùm enim in Bœotiam in ipsa Solis ecli-
psi peruenisset ad urbem Coroneam, cum
Thebanis & eorum sociis dimicans vul-
neratus est. Ac scribit Xenophon, tam
acre

acre prælium fuisse, vt nullum suo tempore fuerit acrius. Ex eo prælîo cùm multi in templum vicinum fugissent, iussit parci templo, & dimitti incolumes omnes, qui eò confugerant. Concessit & Thebanis petentibus cadauera interfectorum ad sepulturam. Adeò non indultit iræ, quanquã vulneratus erat.

Iam verò in Asia inclinatione facta Læconicæ potentæ, rediit Athenas Conon, & patriæ donans quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum, muros ea pecunia refici curauit à Lyfandro euersos. Ita Thrasibuli & Cononis virtute paulatim Athenæ rursus erectæ sunt. Nec multò post reditum Cononis, quum Lacedæmonij classem repararent, missus est Thrasibulus ad impediendos Lacedæmonios, qui Byzantium recepit, & res multas feliciter gessit. Sed cùm ad Aspendum milites eius populati essent agros, Aspendij irritati noctu erumpentes subito tumultu & Thrasibulũ in suo tentorio, & milites aliquot interfecerunt. Hunc breui, sed honestissimo testimonio ornat Xenophon libro quarto, *θρασύβουλος μὲν ἦν μάλιστ' ἀγαθὸν αἰνῆς ἀγαθὸς εἶναι, οὕτως ἐπιλήντης.*

Vt autem Lacedæmonij rursus crescentem

tem potentiam Athenienſium & reſectio-
nem murorum impedirent, accuſant Atti-
cam ciuitatem, & nominatim Cononem
apud Tribazum ducem Perſicum, ac mo-
nent, periculofam fore potentiam Athe-
nienſium regno Perſico, præſertim quum
& Euagoram Perſæ metuerent. Mittunt
igitur Athenæ Legatos ad Tiribazum pla-
candum. In his & Conon fuit. Hunc Tiri-
bazus cōtra ius gentium captum in Per-
ſiam ducit, vbi in carcere ſeu necatus eſt,
ſeu morbis extinctus. Accuſator autē fue-
rat Antalcidas, Spartanus Legatus. Is dein-
de à rege Perſico, quia bello Thebano La-
cedæmonij impares erant, impetrauit edi-
ctum, quo rex pacem Græcis omnibus im-
perat, & bellum minatur iis, qui non ſint
obtemperaturi: ac ſimul mandat Theba-
nis, vt arma deponant, & ciuitatibus priſti-
nam libertatem reddant. Quia verò Lacedæ-
moniorum conſilio hæc pax impetra-
ta fuerat, & adhuc magna erat ipſorum
potentia, & Ageſilai præcipua autoritas,
Lacedæmonij ſc ostenderunt fore huius
ediſti regij defenſores, quod celebri ap-
pellatione nominatur pax Antalcidæ. Iu-
rant igitur Græcæ ciuitates omnes, ſc ob-
temperaturas eſſe. Sed aſtutè Lacedæmo-
nij

nij huius pacis prætextu suam potentiam
 rursus confirmare conati sunt. Occupant
 fraude Cadmeam Thebarum arcem. ibi
 & coniuges & filias honestorum ciuium
 rapiunt, & Thebis expellunt quos volunt.
 Ideo Pelopidas & Epanimondas, & alij
 exules, fœdere clam facto, magna pruden-
 tia & fortitudine irrumpunt in arcem, &
 eiiciunt inde Laconicum præsidium, ali-
 quot viris interfectis.

Dederant autem hospitium Thebanis
 exulibus Athenienses, qui & postea eos iu-
 vant cōtra exercitus Laconicos. Tandem
 rex Spartanus Cleombrotus cum exerci-
 tu in Bœotiam veniens, non procul ab op-
 pido, cui Leuctra nomen erat, cum The-
 banis dimicat. Ibi interfectis rege Cleom-
 broto & mille Spartanis, quorum præci-
 pua erat nobilitas, & dilapsis eorum so-
 cijs, victores fuerunt Thebani.

Ac locum tantæ cladis voluit Deus te-
 stem seu monitorem esse de sua ira. Nam
 aliquanto ante pugnam quidam ex Spar-
 tana nobilitate hospitaliter excepti in Leu-
 ctris à Scedaso, postea redeuntes absente
 patre, filias eius duas vi stupratas interfi-
 ciunt, & in puteum abiiciunt. Pater dein-
 de Spartam profectus ac petens, sceleris
 auto

autores puniri, derisus est. Et narrantur alia exempla crudelitatis & libidinum, quibus in imperio Spartani & iram Dei irritarunt, & voluntates ciuitatum à se alienarunt.

Cùm igitur Deus in eo ipso loco punierit Lacedæmonios, qui sceleris vestigiũ fuerat, voluit homines & de magnitudine perpetrati sceleris, & de iudicio diuino commonefieri. Denuntiata fuit antea pœna oraculo, quod recitat Pausanias. Id his versibus reddidi:

*Leuctra mihi sunt cura, et mors tristissima gnata
Occisa Scedasi qua periere duæ.*

*Hic atrox fiet pugna, & senissima cedes,
Fatalis quando venerit illa dies.*

*Quã prius haud quisquã norit, quã Dorica pubes
Amittet robur, militiaq; duces.*

Facta est autem pugna Leuctrica, anno Artaxerxis 32.

Anno 29. post pugnã Lylandri ad Ægos potamos.

Initio anni secundi Olympiadis centesimæ & secundæ, die quinto Iunij.

Anno ante initium regni Alexandri tricesimo sexto, quod omnium scriptorum consensu collocatur in annum primum Olympiadis centesimæ & vndecimæ.

Et si

Etſi autem uſque ad Leuctricam cladem numerantur anni principatus Spartani, tamen non mox proceſſerunt Thebani in Laconicam, ſed Lacedæmonij nuntiata clade multa grauitè fecerunt, & profuit hæc Ageſilai moderatio ad leniendâ triſtiti-
 am. Viſitatum fuit apud Spartanos, ut qui ex acie fugerant iudicaretur infames: qui quidē ab aliis ciuibus diſcernebantur veſtitu & barba, ac licebat cuilibet præter-
 euntem verberare, nec licebat eis vxores ducere. Cū autē multi nobiles & fortes viri ex fuga domū rediſſent, & eſſent qui viſitatum morem de his, qui fugerant, ſeruari vellēt, acceſſit ad concionē Ageſilaus, & iuſſit, ut ſincerent leges eo die dormire, quia calamitas accidifſet, non ignauia ciuium, ſed iniquitate fortunæ. In poſterum autem ab eo die leges ſeruandas eſſe. Hac *ἰπηνειᾶ* reuerſos ciues infamia liberauit.

Cū igitur mitteretur Archidamus filius Ageſilai cum exercitu Laconico in Bœotiam, accerſunt Thebani Iafonem Phereum ex Theſſalia, cuius tâta erat virtus & autoritas, ut exiſtimaretur in Aſiam traiecturus eſſe, ut bellum Perſis inferret. Is quum veniſſet ad Thebanos, hortator fuit eis, ne dimicarēt cum Lacedæmoniis, qui

qui irritati nunc & cautiores & firmiores futuri essent. Et cū vtriusque dissuaderet prælium, perfecit vt certis conditionibus pacem facerent. Ita sine prælio Lacedæmonij domum redierūt. Et Iasonis verba recensentur apud Xenophontem: Solet Deus ex paruis magnos facere, & ex magnis paruos.

Hic Iason domum reuersus fraude interfectus est. Cumq; in Theſſalia cōtra tyrannos aliquæ ciuitates à Thebanis auxilium peterent, profectus eò Pelopidas, postea à tyrāno Alexandro Phereo captus est, cuius tanta fuit ſauitia, vt homines viuos infueret vrſorum pellibus, & canes contra eos incitaret. Ac in prima expeditione Theſſalica, quum Pelopidam fraude captū eſſe Epaminondas audiret, profectus eò cum exercitu, tantum incuſſit Alexādro terrorem, vt redderet ipſi viuum & incolumem Pelopidā. Ita fide & virtute amici Pelopidas tunc ſeruatus est. Sed postea reuersus in Theſſaliam Pelopidas, in acie dimicās à tyranni exercitu interfectus est. Tyrannus verò postea domi à cōiugis fratribus, faces tenente coniuge, dormiens trucidatus est.

Interea dū Thebani occupati sunt motibus

tibus Theſſalicis, & ipſi & Lacedæmonij, & aliæ ciuitates oftendunt, ſe pacem Antalcidæ non violaturos eſſe. Mantinei exules freti hac pace conueniunt, & patriam Mantineam inſtaurare conantur. Fuerat autem Mantinea præcipua vrbs Arcadiæ, cõdita à filio Lycaonis, cuius nomẽ fuit Mantineus. Quæ cum vicina eſſet Laconicæ, & tamẽ, vt gens Arcadica inquieta fuit, & mercede militare conſuenerat, ſæpe adiungeret ſe hoſtibus Lacedæmoniorũ, & velut arx eſſet hoſtilium copiarum, à Lacedæmoniis euerſa fuit. Quare quum viderent, non ſine periculo vicinæ eam inſtaurari, Ageſilaus impedire inſtaurationem conatus eſt. Accerſit igitur gens Arcadica Thebanos. Ita nouum bellum in Græcia accenſum eſt, in quo Sparta penẽ funditus periit. Nam Epaminondas, quem propter ipſius virtutẽ ſocij libenter ſequebantur, exercitum in Laconicam duxit quadraginta millium virorum, & vaſtata Laconica & multis oppidis occupatis ad Spartam acceſſit, nec tamẽ fluuium Eurotam, qui niuibꝯ intumuerat, tranſiit. Ac tantus terror inculſus eſt Spartanis, vt ſeruqꝯ armarent, promiſſa eis libertate. Cumqꝯ ſpeciem iuſti exercitus, ſex millia

P   arma

armatorum, in vrbe Agesilaus haberet, disposuit eos certis locis, quia Sparta sine mœnibus erat. Ea res deterruit Epaminondam, ne oppugnationem tentaret. Nec Agesilaus, etiam conuiciis prouocabatur ad dimicandum, tunc iudicabat ex vrbe exercitum educendum esse. Steterunt autem ambo in cōtrariis ripis Eurotæ, Agesilaus & Epaminondas, sese mutuò contuentes, & alter alterius virtutem admirantes, & fortunę vices cogitantes. Erat enim triste spectaculum, cum anni sexcenti essent ab Heraclidarum regno in Laconica, nec vnquam in ea conspecti essent hostiles exercitus, nec incendia & populationes ab hostibus ibi factæ essent, nunc totam regionem vri & vastari. Ac ut Athenæ ante tringinta annos deditione facta imperium & libertatem amiserant: sic Spartæ nunc penè similem calamitatem esse. Ipse etiam Agesilaus exemplum fuit inconstantie rerum humanarum, qui & florentissimam patriam acceperat, & formidabilis fuerat Regi Persico, & suæ ætatis propter virtutē laudatissimus Dux fuerat, nunc senex patriæ videt incendia, & ciuium funera. Profuit tamen patriæ animi robore & consilio. Non enim deseruit

seruit urbem, & ciues armauit. Et cum exercitum Epaminondas propius urbem adduxit, emissis equibus & ex insidiis adortus hostiles copias, terrorem eis incussit, ne procederent.

Commoratus autem Epaminondas ad urbem Spartam quatrduo, cum & dilabi Arcades ad prædam videret in regione opulenta, in quam spolia ex multis gentibus congesta erant, discessit inde ad alia oppida occupanda, fuitq; in Laconica tres menses. Interea Lacedæmonij ab Atheniensibus auxilium petiuerunt, facta commemoratione mutuorum beneficiorum, & orantes, ne hos, qui in maximis Græciæ periculis fuissent, velut *μαγιστράς* Atheniensium deleri sinerent: Ibi cum ciuitas Attica, ut sæpe aliàs oblita offensionum, vellet Græciam saluam esse, decreuit ut misso exercitu Lacedæmonij defenderentur. Misit & Dionysius Siculus pater viginti Triremes, in quibus fuisse Celtas & Iberos narrat Xenophon. Et quidem postea plurimum profuisse Lacedæmonijs Celtas inquit.

EPAMINONDAS.

Postquam verò discessit ex Laconica Epaminondas, Spartani propter so-

p 2 cieta

cietatem Atheniensium , & instructi auxiliis ex Sicilia missis , paulatim oppida sua recipiunt. Hoc quum reprimere Arcades conarétur, nondum finis fuit belli. Cumq; Agesilaus propter senectam ducere exercitum non posset, missus est filius Archidamus cum Spartanis copiis & auxiliis Celticis aduersus Arcades , quos ita vicit, vt magna hostium multitudine interfecta , & nullo Spartano amisso , nominata sit illa pugna *ἀδανεύς μάχη*. Neque tamen Arcades tumultuari desierūt. Cumq; noua fœdera fecissent cum Eleis & aliis, & deinde Arcades ipsi inter sese disiuncti essent , vt semper fuit genus hominum inquietum & rapax , & pars (Mantinei videlicet) defecisset ad Lacedæmonios, alij à Thebanis auxilium peterent , & Messenæ instauratio Thebanis curæ esset, rediit Epaminondas in Arcadiam , ducens ex Bœotia & Eubœa & Thessalicis equitibus mediocres copias , quas accessione sociorum in Arcadia auxit. Iam & Lacedæmonij mediocres copias habebant, quia equites Atheniensium , & pars Arcadum , Mantinei & Achei , ad eos accesserunt. Eduxit igitur Agesilaus exercitum ad Mantineam. Hic Epaminondas sperans se nactum

naſtum occaſionem rei magnæ perficiendæ, videlicet occupandæ Spartæ, quia exercitus inde aberat, omiſſo prælio iter ſuſcipit verſus Spartam. Sed re indicata à Cretenſi milite, Ageſilaus redit Spartam cum filio Archidamo & paucis aliis. Quò cum Epaminondas veniſſet, acerrima pugna repulſus eſt. Hic ruruſ ſenſ Ageſilai virtute patria ſeruata eſt, non vt antea, ſine prælio. Scribit enim Xenophon, diuinituſ factum eſſe, vt Thebani, qui antea Lacedæmonioſ vicerant, & ignem ſpirabant (hiſ enim verbis vtitur, *ἡ δὲ πόλις*) nunc tam paucis ceſſerint. Nam Archidamus pauciſſimoſ ex vrbe educens, cum interfeſſet aliquot Thebanos in prima acie, tantum reliquiſ terrorem incuſſit, vt fugerent. Adeò nec fortunæ nec virium magnitudini confiſendum eſt, ſed cogitandum eſt dictum: Victoria à Domino eſt. Vterq; autem dux in maiore admiratione fuit, alter propter conſilium oppugnandæ vrbiſ, alter propter celeritatem redituſ, & deſenſionem patriæ.

Regreſſuſ autem Epaminondas, etſi videbat, ſe non ſine periculo dimicaturum eſſe, tamen quia pugnandum eſſe ſtatuebat, non procul à Mantinea caſtra locat.

P 3   Ibi

Ibi intentus in occasiones adortus est hostes præter ipsorum opinionem, & arte aciem ita instruxit, vt robur hostilis exercitus pelleret. Eo in loco cum ipse prælium ciceret, & cedere hostes cogeret, vulnus accipit. Quia autem propter vulnus Ducis milites non sequuti sunt hostem cedentem, minus magna strages facta est. Epaminondas viuens relatus in castra, non prius spiculum ex vulnere euelli permisit, quam interrogauit, utri vicissent. Cumq; victores esse Thebanos diceretur, spiculo euulso patriæ gratulans placidè mortuus est. Hic est exitus Epaminondæ, qui non solum propter iustitiam, fortitudinem, modestiam & fidem erga amicos valdè laudatur: sed etiam quia doctrinas à Lyfide Pythagorico didicit, quarum studiis in eius pectore magis confirmatus est amor iustitiæ & modestiæ.

Quum autem post Epimanondæ mortem utrique se pro victoribus gererent, Thebani & Spartani, eaque ex re passim noui motus orirentur, inquit Xenophon in fine suæ historiæ: Confusio & perturbatio maior fuit in Græcia post Epaminondæ pugnam, quam fuit ante. Tales bellicorum exitus sæpe sunt, vt hoc decennio vidim

vidimus bella ex bellis nata esse, sicut Pindarus inquit: Facile est cuius mouere urbem, sed in tranquillum sistere sine Dei auxilio nemo potest. Præcipua tamen fuit tunc potētia Thebanorum, qui non multò post Epaminondæ mortē contra Phocenses, qui templum Delphicum spoliauerant, bellum mouerunt Olympiadis centesimæ quintæ anno quarto, quod nominatur Bellum Sacrum, cuius sæpe fit mentio in Oratoribus. Pertinet autem historia belli Sacri ad Ochi tempora, vt postea dicam. Nunc breuiter eius mentionem feci, vt series Græcorum bellorum facilius mente comprehendī possit, & consideretur, semel motis Imperiis non facile pacem restitui posse. Captis Athenis sequuta est recuperatio, quam adiuuerunt Thebani. Inde Spartani Thebanos adorti, rursus amiserunt imperium. Postea in bello Sacro Thebani attraxerunt Macedones. Aliquanto post ab Alexandro Thebæ funditus deletæ sunt, & horribiles pœnæ per omnes Græciæ populos vagatæ sunt, ac simul extincta est vbique verus doctrinā ac disciplina; & perpetua latrocinia in Græcia fuerunt. Has ruinas gentium inruentes cogitemus de causis, & similibus

omnium temporum miseriis, & petamus, ut filius Dei sit vmbraculum Ecclesię suę, sicut texit in Ægypto domos sanguine agni conspersas.

RES ROMANÆ.

ANno ab vrbe Roma condita trecentesimo & sexagesimo quinto vrbs Roma à Gallis capta & incensa est, Olympiade nonagesima nona, regnante in Persia Artaxerxe Mnemone, anno vicesimo post captas Athenas à Lyfandro, ut Polybius scribit. Integra verò historia apud Liuium legatur, ut res Romanę alię. Hic tempora tantum insignium euentuum annotamus. Sed quia illa Celtarum expeditio in Italiam non brevis fuit, & magnarum mutationum & multorum preliorum causa fuit, aliquid & de gente, & de occasione expeditionis addam.

Veteres Græci regionē ad Alpes sitam, versus Oceanum Septentrionalem & Occidentalem vno nomine Celticā nominarunt, videlicet, totam oram ab Oceano Occidentali ad Harcyniam vsque. Deinde ab Harcynia versus Orientem vno vocabulo Sarmatias nominarunt. Etsi vicinas aliquas Alpibus distinguunt, ut Boios, Noric

Noricos, & inde Pzonios, Mysos. Inquit igitur Herodotus, oriri Istrum in Celtis & Pyrene, quod hodie nominatur, vñ der Bar, & dirimere mediam Europam.

Nomē verò Κέλτες est à γαλάτης. Et scribit Apianus, se nihil de origine nominis aut gētis verisimilius reperisse, quàm hoc, quòd Polyphemo in Sicilia duo sint nati filij ex Galatea, quorū alteri fuerit nomen γαλάτης alteri ἰάννης. A Galata ortos esse γαλάτης vnde postea factum est nomen Celti. Nos verò scimus, eandem esse vocem Galli & Vualen. Significat igitur reuera Galli peregrinatores seu migrantes. & quidem vocabuli origo Ebræa est.

Multæ autem & diuersæ gentes confederunt in vtraque ripa Rheni, & in illa vltiore regione versus Oceanum Occidentalem & versus mare Ligusticum. Nam & Massylienses fuerunt Ionum colonia. Et Vienna in Gallia Cretensium colonia est. Fuit enim eodem nomine vrbs Cretæ, vt scribit Stephanus, dicta, quòd ibi Otus & Ephialtes Martem ceperint. Qua narratione significatum est, bella ibi fratrum istorum virtute sedata esse, vnde postea reliquæ in Gallia confederunt. Magnam Galliæ partem & Ligyes tenuerunt, quos

P 5 Step

Stephanus inquit ex Tarso venisse. Tarsus autem dicitur à Tarsis filio Iauan.

Consedisse autem in ora Septentrionali Galliae Senonas certum est, qui fuerunt ex nostra gente Teutonica, quae nomen habet ab Ascanè Tuiscones. Et non dubium est, vicinas gentes in Italiam & postea in Græciam duxisse exercitus mistos ex Teutonibus & Gallis.

De expeditione in Græciam postea dicemus, in qua Brennus post Alexandrum centum & quinquaginta millia peditum, & viginti millia equitum & quadringentos in Græciam duxit, de quibus scribit Callimachus, dicere Apollinem, suam & regis Ptolemæi cōmunem fore victoriam, se ad Delphos fulmine interfecturum esse Celtas, sed Regem Ptolemæū interfecturū esse Celtas ad Lacum Serbonidem, id est, Asphaltiten. Postea enim cū in Asiam attracti essent, Ptolemæus Evergetes multos interfecit ad Asphaltiten.

Ex his narrationibus apparet, & magnum robur harum gentium fuisse, & magnam multitudinē ex patria eductam esse. Sed expeditionem in Græciam antecessit Italica, cui occasionem præbuit pœna libidinis. Tenuerūt Italiæ oram ab Alpibus
ad

ad Tiberim vsque, tres gentes: Heneti ad finum Adriaticum. Ligures cōtrarium litus ad occasum. Media ora, quæ & vberitate soli & amœnitate longè excellit, fuit Tyrrhenorum, quorum appellatio antiquissima est. Vltior Italix pars nominata est Ausonia, ab Ausone filio Vlyssis & Calypsus. Fuerunt autem Tyrrheni Lydorum coloni. Lydi autem ab Ægyptiis orti sunt. Et fuisse terras libidinum confusiones in Tyrrhenia, narrat Timæus, qui circa hæc tempora vixit. Occasio autem, qua Celtæ & Senones in Tyrrheniam adducti sunt, hæc fuit.

Adolescēs nobilis Clusinus Lucumon tutoris coniugem rapuit. Tutor hoc iusto dolore incensus inuitauit Celtas, vt sedes quærerent in ea parte Italix vberissima, & scelus Lucumonis punirēt. Ita cum Deus vniuersæ gentis Tyrrhenæ scelera puniturus esset, egressi ex horridiorib. locis Celtæ & alij Tyrrhenos oppresserunt. Et credibile est, non fuisse breuem & subitam expeditionem, sed paulatim plures exercitus ex Gallia & Teutonicis gentibus eò infusos esse.

Ab his affirmât veteres scriptores Græci & Latini, conditas esse vrbes, Senas à Seno

Senonibus, Mediolanum, Veronam, & alias quasdam. Qua autem occasione Romanam attracti sint, narrat Liuius, apud quem integra historia legatur.

A R T A X E R X E S O C H U S

Persarum Rex octauus.

Regnauit annos sex & viginti, ac regnum occupauit necatis duobus fratribus. Huius gubernatio cum plena fuisset crudelitatis aduersus domesticos, externas nationes, & aduersus Ecclesiam in Iudæa, quæ mediocrem tranquillitatem & quasi Halcyonia habuerat, tandem ipse à quodam suo duce interfectus est. Initio gubernationis Sidonem proditione cepit, ubi cum supplices interfecisset, irati Sidonij, ipsi urbem incēderunt. Ac periisse ibi quadraginta millia hominum scribitur. Postea Euagoram Cypri regem, de quo extat Isocratis oratio, cum fuisset eius socius, interfecit.

D E S A E V I T I A O C H I

aduersus Ecclesiam.

Recuperauit Ochus & Ægyptū. Cumq; in vicinia Iudææ bellum gereret, sænitiam in Iudæos etiam exercuit, quibus ad id

ad id tempus à Longimano vsque Deus tranquillitatem dederat, vt instaurari vrbes, templū, doctrinę studia, & totus ordo gubernationis possent. Sed tanta est humanę naturę infirmitas, vt in rebus secundis lætitia afferat negligentiam in frænandis cupiditatibus. Cœperunt igitur iam fratres de summo sacerdotio certare. Summus Sacerdos erat Iohanna. Hunc vt frater eius Iesus excuteret, perit à Vagose Persico præside auxilium, & conatur vi occupare templum. Ibi à fratre Iohanna frater in templo trucidatur. Talia peccata irritarunt iram Dei. Venit igitur Ierosolymam Vagosus, & ingressus templum inde spolia auexit. Cui cum diceret Iohanna, impiè eum facere, respondet præses Persicus, illum verò magis impiè fecisse, qui ibi fratrem occidisset.

Posteà Ochus & annuas pensiones templo eripuit, donatas à Cyro & Longimano, & indixit tributa populo Iudæorum. Occupata etiam præfectura, id enim significat ἀπόδασμος, multa oppida deleuit, & multas familias procul transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Rursus igitur Ecclesiam exercuerunt magnę calamitates vsque ad Alexandrum Magnum, qui
veniens

veniens Ierofolymam, vt postea dicitur, restituit Iudæis *αὐτονομίαν* & pacem, & tributa remisit.

RES MACEDONICAE.

Non dubium est, nomen Macedo factum esse à Kittim, vt veteres dixerunt *μακίτις*. Fuit autem Kittim filius Iauan. Et libri sacri affirmant, Alexandrum ortum esse ex Kittim. Ac sæpe fit mentio huius vocabuli. Significat autem Kittim percussores. Cum autem deinceps in historia mundi rerum Macedonicarum præcipua sit commemoratio, vtile est, iuniores scire, quantum de origine Regum Macedonicorum traditum est.

Vetustas adfirmat, reges Macedonicos ab Hercule ortos esse, & hanc seriem tradidit Herodotus.

H E R C U L E S.

H Y L L V S.

C L E O D E V S.

A R I S T O M A C H V S.

T E M E N V S.

P E R D I C C A.

Hic primus in Macedonia rex factus est.

A R G A E V S.

P H I L I P P V S.

A E R O

AEROPVS.

ALCETAS.

AMYNTAS.

Alexander, qui quum esset in castris Mardonij indicauit Aristidi, præliaturum esse Mardonium.

Perdiccas & Alcetas fratres.

Archelaus natus ex patre Perdicca, & ancilla Alcetæ, nothus, interfecit auunculum Alcetam & eius filium Alexandrum, & germanum fratrem, Perdiccæ filium. Tenuit regnum annos 24. Gessit bella cum Thracum populis. tandem interfectus est ab adolescente nobili, quem per libidinem contumelia affecerat. Estq; de eo versus traditus:

τύχην ὡς ἰδέει τι, ἰδὲ καὶ ἡ τύχη.

Archelai filij fuerunt, Orestes, Archelaus & Pausanias, & ordine regnū annos octo tenuerunt. His extinctis rediit regnum ad legitimos hæredes, videlicet ad Amyntam filium Alcetæ, interfecti ab Archelao.

Amyntas quum regnasset annos sex, reliquit filios tres, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum. Cumq; patri Amyntæ successisset Alexander, natu maximus, interfectus est à Ptolemæo Alorite. Hunc nō multò post interfecit Perdiccas, quem deinde

deinde in prælio ceperunt Illyrici. Post hunc tertius frater Philippus, qui tunc obses aliquantisper Thebis fuerat, celeriter in patriam rediēs, fratri in regno successit. Fuerat autem adolescēs ductus Thebas à Pelopida, qui pacē fecerat inter Ptolemæum Aloriten, & fratrem Philippi Alexandrum. Vixit autem Philippus Thebis apud patrem Epaminondæ, quem habuit exercitiorum socium, & exemplum virtutis. De morte autem Philippi postea dicemus. Prius enim pertexenda est posteritas.

Philippo nati sunt ex Olympiade, Alexander Magnus & Cleopatra: Item ex matre Theſſala Theſſalonicæ, quæ nupsit Cassandro, interfecta à filio Antipatri, quē deinde interfecit frater ipsius Alexander. Hunc postea Demetrius interfecit.

Ex Cleopatra, soborina Attali, natus est Philippo filius Philippus, quem Olympias vnā cum matre æneo vasi inclusum, & in ignem coniectum interfecit.

Postea interfecit Cassander Olympiadē, & Roxanen, coniugem Alexandri, & filiam eius Alexandrū, & Barsenen alteram coniugem Alexandri, & eius filiū Herculem. Antigonus verò iussit interfici Cleopatram germanam sororē Alexandri Magni.

Tales

Tales pœnæ vagatæ sunt per Philippi & Alexandri posteritatem, quia magna gloria à Deo ornati facti sunt insolentes, voverunt sibi tribui diuinos honores. Alexander etiam crudelitatem in amicos exercuit. Cogitemus autē, hæc tristia exempla in tantis viris & nobilissimis familiis proposita esse, vt alios homines de modestia commonefaciant.

Nunc ad Philippi historiam redeamus, qui inter reges præcipuos recensetur, quia consilio & fortitudine excelluit, & paruis copiis magnos exercitus vicit.

Laudatus est in oraculo, in quo duo describuntur Philippi, quorum priorem ait fore victorē multarum gērium, & felicem regem. Posteriorē verò, videlicet illum qui cum Romanis bellum gessit, regni euersorem. Versus extant in Achaicis Pausaniæ:

In Macedum populis clarissima regna tenebunt

Argiua de stirpe, bonum damnumq; Philippi.

Horum qui prior est, gentes vrbesq; domabit.

Sed veteris regni perdat decus omne secundum,

A populis victus, quos mittent vasser ex ortus.

Initio autem regni vicit Athenienses, qui Argeo regnum tradere conabantur. Deinde facta pace cum Atheniensibus, vicit Pzonas & Bardyllin regem Illyriorum,

trucidatis in prælio septem millibus Illyriorū, ac victor recepit oppida, quæ regno Macedonico Illyrij ademerant. Deinde cepit Amphipolin & Pydnam, & oppidum Crenidas, vbi venæ auri erant, quod auxit, & nominauit Philippos. Ex iis venis quotannis Philippus reditum habuit mille talenta, id est, sexcenta millia coronatorum.

In ea vrbe postea Ecclesiam Paulus collegit, ad quā extat epistola scripta ad Philippenses. Fuit autem antea nomen vrbs *Philippi*, vnde prouerbiū est *Philippi* *ἀντιόχεια*. Postea accersitus Philippus in Thessaliam contra tyrannos, ciuitatibus libertatem restituit, & eas sibi fœderibus adiunxit.

Circa id tempus ortum est bellum Sacrum in Græcia, cuius sæpe fit mētio, quia magnarum calamitatum causa fuit, & præcipuè potentiam Macedonicam auxit. Inchoatū esse Pausanias scribit anno quarto Olympiadis centesimæ quintæ, & durauit annos continuos decem. Interual- lum est autem inter pugnam ad Mantineam & belli Sacri seu Phocensis initium, anni quindecim. Tanta erant odia intestina Græcorum nata ex superioribus bellis, vt diu quiescere non potuerint, & attraxerint externa auxilia, & seruitutem.

Occa

Occasio autem belli Sacri hæc fuit: In iudicio Amphictyónico damnati erant Phocenses, & Thetſalis & Thebanis petentibus, vt magnam mulctam penderent. Hanc mulctam quum dare nollent, quia & agri eis adempti erāt, Lacedæmoniis clam eos incitantibus, qui & ipsi magnam mulctam debebant, Philomelus Phocensis collecto exercitu columnas Amphictyonum euertit, in quibus decreta mulctæ scripta erant, & agros consecratos recipit, aurum & argentum aufert ex templo. Addit & alteram causam: Phocenses veteri more defensores esse Delphici templi, id ius eripi ipsis à Thebanis queritur. Vt igitur opem ferrent iudicio Amphictyónico & templo vicini Locri, Thebani & Thetſali, bellum Phocensibus inferunt. Philomelus victor tribus magnis præliis, quarto victus sese de rupe præcipitem deiecit. Hic primi ducis Phocensium exitus fuit. Secundus dux fuit Onomarchus, qui cū in somnio vidisset, sibi in templo datum esse Colossū, vt altiotem faceret, sperauit suam potentiam maiorem fore. Sed tandem post multa pericula suspensus est. Ita Colossū auxit.

Suppeditabant autem Delphici thesauri

q 2 pecu

pecuniã ad conducendos & alendos exercitus. Nam æstimatio auri & argenti, quod initio huius belli in Delphico tēplo fuit, scribitur fuisse decem millium talentorum, id est, sexaginta Tonnarum auri. Vicit igitur Onomarchus Bœotios, & cepit urbem Coroneam. Vicit & duobus præliis Thessalos, cum his Philippum regem Macedonum, quem accersuerant Thessali ad belli societatem, & multos Macedonas trucidavit. Sed tertio prælio in Thessalia Philippus vicit Onomarchum, trucidatis sex millibus hostium, & captum Onomarchum affixit cruci.

Necato Onomarcho dux Phocensium factus est Phayllus, cui Lacedæmonij pedites mille, Athenienses quinque millia, & quadringentos equites, & Thessali hostes Philippi duo millia. Sed tribus præliis victus Phayllus à Bœotiis, ipse postea urbem Arycam in Locris cepit, & direptam funditus deleuit. Sed cum Phthiis mortuus esset, dux Phocensium factus est Phalæcus, Onomarchi filius, cui Mnaseas propter adolescentiam dux additus est. Sed Bœotij Mnaseam non multò post incautum oppresserunt & interfecerunt.

Postea cum Phocenses tres munitas vrbes

bes in Bœotia tenerent, Orchomenum, Coroneam & Corinias, ex quibus facile erat populari vniuersam Bœotiam, Thebani nec pecunia nec viribus soli diutius belli molem sustinere potuerunt. Petunt igitur ab Ocho pecuniam, qui mittit eis trecenta talenta, id est; centum & octoginta millia coronatorum. Accersunt & Philippum regem Macedonicum Thebani, qui magnum exercitum Macedonum & Thessalorum adduxit in loca vicina Bœotiz, vbi Phocensium dux Phallæcus erat cum exercitu. Sed quum Phallæcus non auderet dimicare, petiuit à Philippo pacem, qui concessit ea conditione, vt relicta terra Phocensi & Bœotica transiret in Peloponnesum. Ita sine prælio Philippus finem belli fecit. Phocenses in seruitutem redacti sunt, omnia oppida destructa sunt, & multitudo in villas distributa est, & agri eis traditi sunt, sed ita, vt quotannis penderent sexaginta talenta, id est, triginta & sex millia coronatorum. Iudicium Amphictyonum restitutum est, & decretum, vt Philippus ibi & successores reges Macedonici duo suffragia haberent. Phocensibus ademptum est ius suffragij. Decretum est etiam, vt Philippus Græcorum dux

nominarietur. Finito igitur bello Philippus in Macedoniam rediit, parva non solum victoriæ gloria in causa iusta & speciosa, quòd templum & iudicium Amphictyonum defendisset, sed etiam moderationis in victoria.

Phallæcus postea in Creta militans in quadam oppugnatione fulmine ictus periiit, & incensis machinis multi eius milites igni perierunt. Pausanias scribit, finem belli Sacri fuisse anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, ac fuisse eum annum belli decimum. Fuitq; hic annus Ochi regis Persarum decimus nonus.

A R S A M E S R E X P E R S A -
RUM NONUS.

Ochi crudelitatem & poenæ ipsius & regni interitus sequuntur, iuxta regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Ochus interfectus est à principe Bagoa, qui quum regnum in sese transferre non posset, regem fecit Arsamen Ochi filium. Qui cum annos quatuor regnasset, etiam ab hoc ipso Bagoa interfectus est metuente filium, propter neccem paternam. Hic finis fuit familiæ Cyri, in cuius consideratione deploranda est
mise

miseria humana, quòd etiam talium posteritas citò degenerat, in quibus fuit vera agnitio Dei, & excellens virtus. Fuerunt autè in regno Persico reges Deum rectè colentes: Darius Medus, Cyrus & Artaxerxes Longimanus. Hi laudantur in libris Danielis & Esdræ.

Interfecto Arsame Bagoas ad principem Armeniæ regnum transtulit, qui non fuit ex posteritate Cyri, ac nomen ei tribuit Darij. Hic Darius ultimus ab Alexandro victus & regnum & vitam amisit, ut postea dicemus.

Nunc ad res Macedonicas redeamus: Cùm Philippus Macedo finem belli Sacri seu Phocensis fecisset, anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, & pace cum omnibus Græcis facta rediisset in Macedoniam, postea multas vrbes in Thracia occupauit. Expulit etiam ex Eubœa tyrannum Calliam, de quo dicit Æschines, fuisse eum mutabiliorem Euripo maris, cui vicinus fuit. Cùm autem Athenienses crescentem eius potètiā metuerent, & eum irritarent, & vicissim ipse debilitare potentiam ipsorum conaretur, tandem rediit in Græciam Olympiade decima. Sunt igitur anni inter belli Sacri finem, de quo dixi-

q 4 mus,

mus, & postremum aduentum Philippi in Græciam, circiter nouem. Fuitq; occasio postremi aduentus hæc aliena à causis prioris belli, in qua tamē etiam prætextus religionis ostensus est, vt sæpe homines prauis cupiditatibus religionem prætexunt, quia videri volūt se iustis & magnis causis ad bella mouenda cogi. Hanc iustitiæ simulationē grauiores pœnæ sequuntur. Et Deus finit homines in tales furores ruere, vt Idolomania puniantur.

Fuit oppidum in Locris, Amphissa, quod campum duorum miliarium Germanicorum consecratum occupauerat, & traderat suis ciuibus, vt ibi villas extruerent, & colerent agros. Hunc campum cum restitui templo Delphico Amphictyones iussissent, armis etiam euertere villas conarentur, concursu Amphissensium repressa est turba, quam Amphictyones adduxerant. Defenderunt autem & Thebani Amphissam, quia Locri Thebanis amicerant. Fit igitur decretum Amphictyonum, de accersiendo Philippo rege Macedonico, præsertim cum iam & ipse in consilio Amphictyonum duo suffragia haberet. Ac Demosthenes inquit, quosdam pecunia corruptos astutē perfecisse, vt illud decre

decretum fieret, vt eo prætectu Philippus accersitus Græciâ opprimeret. Ego odio Thebanæ potentiz decretum illud à pluribus factum esse existimo.

Vocatus igitur Philippus exercitum adduxit in Græciam, mense Febuario. Ac primùm Amphissenses punit. Erāt vtrique in metu, Thebani quia Amphissenses defenderant, & Athenienses propter Eubœā. Mittunt igitur legatos ad Philippum, ac petunt, ne pacem quæ in fœderibus antea vtrique promissa erat, violet. Interea Philippus urbem Phocensem Elateam vi capit, & totam regionem Phocensem occupat. Cùm autem iam & Græciæ partem occupasset, & cæteri in metu essent, sua fors fuit Demosthenes, vt Athenienses & Thebani se coniungerent ad Græciæ defensionem. Et mense Maio decretum factum est, vt Philippus armis reprimeretur & facta est cum Thebanis societas. Postea die septimo mensis Iulij ad Cheroneam urbem Bœotiz pugnatum est, fuitq; tanta virtus Græcorum, vt diu anceps prælium esset, ac multis vtrique cadentibus trepidauerit Philippus, donec adolescens Alexander equites à fronte ad latus duxit, & in medium exercitum Græcorum irrupit.

q s   lbi

Ibi inclinatio facta est. Interfecti sunt, ad-
tem ciues Athenienses mille, & capta duo
millia, multò plures verò Thebani & in-
terfecti & capti sunt. Ac præsidium The-
bis impositum est. Erat aut. in inter capti-
uos Athenienses Demades orator, qui A-
theniensibus pacem impetrauit, & obti-
nuit, vt captiui sine pretio redderentur.

Post victoriam Philippus conuocatis
Græcarum ciuitatum legatis Corinthum,
ibi dux Græcorum contra Persas nomina-
tus est, & constituta pace Græciæ in Mace-
doniam rediit, ac translaturus bellum in
Asiam, misit eò partem exercitus. Sed dum
commoratur domi, & ostentat Regium
splendorem cum aliis spectaculis, tum ve-
rò etiam sacrificio, in quo suam statuam
inter Deorum statuas collocauit, in specta-
culo quodam à satellite Pausania interfe-
ctus est, nō diu postquàm ad Cheroneam
vicit Athenienses & Thebanos, sicut Ora-
culum prædixerat: Victorem breui post
moriturū esse: *ἡλίσσεται ὁ νικηθεὶς, καὶ ὁ νικῶν ἀπο-
λωλὲν*. Ita rex præstantissimus cōsilio & for-
titudine, adhuc ætate florēs, tantum enim
vixit annos sex & quadraginta, vt in Arca-
dicis apud Pausaniā narratur, interfectus
est,

est, quum & inter Deos coli vellet, & obscenis voluptatibus se dederet. Quæ delicta Deus horribilibus exemplis punit etiã in hac vita. Deinde & per coniuges & filios vagatz sunt poenæ, vt suprà diximus.

ALEXANDER MAGNVS.

EXtincto Philippo filius Alexander ex Olympiade, quæ nobilitate alias coniuges antecelluit, regno Macedoniæ potitûs est. Ac prodest meminisse tempus initij regni Alexandri, quia multa inde tempora post eum sumuntur.

Olympiadis centesimæ vndecimæ anno primo cœpit regnare Alexander, cuius temporis propter certitudinem sæpe fit mentio. Fuit autem annus à cōdito mundo 3628. A reditu Nehemiæ ex Babylone in Iudæam anno 88. cū in Iudæa Pontifex esset Iaddus cuius frater Manasses aliud templum contra legem Dei in monte Samariæ, qui nominatur Garizin prope Sichem, condidit. Ira tunc non diu post reditum ex Babylone ambitio & discordiæ Pontificum in Iudæa turbabant & politiam & doctrinam, & legitimos cultus. Quod eo magis mirum est, quia hæc tempora Nehemias attigit, qui vixit circiter

citer annos 130. Huius tanti viri auctoritatem in senecta spreuerunt iuniores, cupidi dominationis.

Suprà dictum est, Reges Macedonicos ab Hercule ortos esse, paterna origine. Olympias verò mater Alexandri ex Æacidis est, hac serie:

Æacus.

Peleus, vicit Centauros.

Achilles, filius Pelei, dolo interfectus à Paride.

Pyrrhus interfectus ab Oreste propter Hermionen filiam Menelai.

Molossus rex Epiri & Pielus, nati ex Andromacha olim Hæctoris coniuge.

A Pielo scribitur ortos esse sequentes reges in Epiro, vt narrat Pausanias in Articis.

Tarymbam.

Alcetam. Ex hoc.

Neoptolemus & Arimbas.

Olympias Neoptolemi filia, mater fuit Alexandri Magni, & soror Alexandri Epirotæ, qui quum in Italiam traiecisset, vt Tarentinis opem ferret contra Brutios, in Brutiis periit.

Arymbæ filius fuit Æacides, pater Pyrrhi, qui Pyrrhus postea cum Romanis bellum

lum gessit.

Natus est igitur Alexander Magnus ex duabus familiis in Græcia præstantissimis, videlicet, ex Herculis & Æaci posteritate.

DARIVS VLTIMVS PER-
sarum Rex.

Regnauit annos sex. Cœpit enim regnare eodem anno, quo Philippus mortuus est, à Bagoa qui Ochum & Arsamē veneno sustulerat accersitus ad regnū propter opinionem virtutis. Cū enim Artaxerxes bellum gessit cum Cadusiis, & quidam Cadusius prouocaret vnum ex Persicis ducibus ad Monomachiam, hic Darius Cadusium victor occidit. Quare Armeniæ gubernatio ei commendata est. Etsi autem vocauerat eum ad regnum Bagoas, tamen vt semper in metu sunt homicidæ, hunc quoque metuens, veneno tollere Darium conatus est. Sed re indicata Darius Bagoam venenum, quod in eo cōuiuio regi daturus erat, bibere coegit. Ita Bagoas extinctus tandem scelerum suorum pœnas dedit.

Cum autem sciret Darius, iam à Philippo missos esse exercitus in Asiā, mittit,
&

& ipse exercitus, & classis ducem facit Memnonem Rhodium, cuius peritia fuit excellens, & in Græcia mortuo Philippo concitauit contra Alexandrum ciuitates. Demosthenes etiam, vt fuit inquierus, belli suasor fuit, cui aduersatus est Demades, qui ait, se reprehendisse Demosthenis decretum; quòd fuerit tantum *ὀνόμασι καλόν*, & fuisset exitiosum Reipublicæ, si Athenienses obtemperassent. Inquit etiam Æschines, à Demosthene adeo speretum esse Alexandrum, vt nominarit eum *μαργίτιον*.

Quum igitur multi in Græcia florentem Persarum potentiam intuerentur, & confiderent auxiliis Persicis, hortatores fuerunt defectionis à rege Macedonico. Thebani igitur præsidium Macedonicum ex arce deiecerunt, & decretum fecerunt, vt qui Græciæ libertatem defensuri essent, se cum ipsis coniungerent. Hæc noua belli causa fuit Alexandro.

Post mortem Philippi gentes bellicose, vicinæ Macedoniae res nouas moliebantur, Illyrij & Triballi. Horum sedatis tumultibus Alexander initio regni Syrmum quoque regem Getarum, à quo Syrmium postea nominatum est, coëgit pacem petere. Ibi cū cognouisset Thebanos bellum
mo

mouisse, celeriter in Græciam rediit, & cum aliquot prælia circa Cadmeam & in portis Thebanis facta essent, infusi milites Alexandri intra portas ceperunt Thebas, ubi magna cædes in ipsa vrbe facta est. Interfecta sunt sex millia hominum, capta & redacta in seruitutem triginta milia. Vrbs Thebana funditus deleta est, quâ tamen postea Cassander restitui iussit. Ex de exilibus qui effugerant, decretum est, ne vsquam eis in Græcia hospitium præberetur. Sed Athenienses memores veteris beneficii, cum contra Lacedæmoniorum decretum Thebani ipsis hospitium præbuerant, nunc receperunt exules, nec eos expulerunt. Hâc gratitudinem postea Alexander comprobauit.

Anni sunt autem ab eo tempore, quo captæ sunt Athenæ à Lyfandro sexaginta, nec sunt plures. Tam exiguo tempore primum Athenæ & imperium amiserunt, & captæ sunt. Postea Sparta amisso imperio durissimè afflicta est. Nec multò post vrbs Thebana funditus deleta est. Fuitq; is annus tertius post luctuosam pugnam ad Cheroneam. Ita quum floruisset Græcia sapientia & virtute, postea laxata disciplina, quum petulantia iuniorum & ambitione

tione bella non necessaria moueret, magnorum scelerum pœnas dedit, sicut & hoc tempore Turcicam tyrannidem attraxit idolorum cultu, libidinibus & odiis domesticis.

Dignum verò memoria est factum Timocleæ matronæ Thebanæ, à qua cum posceret quidam ex Alexandri ductoribus quidquid habebat auri & argenti, & illa corpori metueret, dixit se monstratutam quò abiecisset. Educit igitur militem ad puteum in horum, & ait, ibi occultatum esse. Cumq; oculi militis ad puteum conuersi essent, ipsa eum impellit, & in puteum præcipitat. Postea ad Alexandrum adducitur Matrona, qui audiens eius narrationem, & nobilitatē familiæ, iussit eam cum filiis & filiabus liberam esse. Reges enim vt aliarum virtutum, ita & pudicitie defensores esse debent.

Post Thebarum excidium ab Atheniensibus petiuit Alexander, vt dederent Oratores, Demosthenem & Lycurgum, qui bellum suaserāt. Et censuit Phocion, sicut olim Erechthei filia facta essent victimæ pro patria, ita ipsi quoque ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, vt patria tranquilla esset. Hic Demosthenes recitauit

tauit apologum de Lupis , qui pastoribus pacem offerebant, ea conditione, si canes dederent. Sed quum populus dubitaret, Orator Demades ad Alexandrum profecturum se esse promisit. Huic populus dat mandata , vt pacem petat : Item , vt petat, ne cogantur exules Thebanos expellere. Quæ omnia Demadis legatione impetrata sunt. Hæc Alexandri moderatio in victoria excellēs virtus fuit, & opus Dei, qui incēderat eum singulari impetu, ad faciendam Imperij translationem, & puniendam sæuitiam & luxum Persarum, sicut Siracides inquit capite 10. Propter iniustitiam regnum à gente in gentem transfertur.

Pace constituta in Græcia communi decreto nominatus est Alexāder dux Græcorum contra Persas : & secundo anno duxit exercitum in Asiam, vbi quæ prælia facta sint, quæ vrbes quanto labore captæ sint, quanta victoris magnitudo animi, iustitia & modestia initio fuerit, discendum est ex integris historiis. Modestię testimonium ingens est, quòd quum Darij coniugem, filios & filias cepisset, curauit vt regio more alerentur , & nulla contumelia afficerentur. Quod Persicus nuntius narrans Dario, his eum verbis ornat: Alexan-
r   drum

drum & in præliis acerrimum, & in victo-
ria clemētem esse, δεινὸν μάχόμενον, χρηστὸν
δὲ κρατύνεται.

Quarto anno quum Asiam & Ciliciam
magno labore domuisset, Tyrum post
longam obsidionem septimo mense cœ-
pit, vbi septem millia hominum in oppu-
gnatione interfecta sunt, duo millia postea
strangulata sunt, tredecim millia in serui-
tem redacta sunt. Hæc calamitas ab Esaia
prædicta est, qui cap. 23. inquit, venturos
esse eueriores Tyri ex terra Kittim.

Inde Alexander ad Iudæam accessit, cui
iratus erat, quia Iudæi in obsidione Tyri
responderant se memores magnorum be-
neficiorum, quæ à regibus Persicis acce-
perant, nihil facturos esse cōtra eos. Cū
autem Tyro capta Alexander in Iudæam
venisset, placaturus eum Iaddus summus
sacerdos, ornatus veste sacerdotali, cum
cœtu sacerdotum & seniorum processit
ei obuiam, & pacem petiuit. Ibi Alexan-
der de equo descendens summum sacer-
dotem reuerenter salutat, & pacem pro-
mittit. Duces admirantes intērogant, cur
tanto honore hunc sacerdotem excepe-
rit? Quibus respondet, se in Macedonia
ante bellum dormientē vidisse talem spe-
ciem

ciem numinis , ornatam simili veste , vocantem eum in Asiam , & iubentem , vt bellum contra Persas moueret , & dextram porrigentem , tanquam ductricem. Eius speciei quum viderit hunc sacerdotem similem esse , existimare se , hunc populum Deo curæ esse , seq; ab huius populi Deo adiutum esse , quare ei parcere & benefacere decreuisset. Postea hospitaliter exceptus tributa ab Ocho tyranno imposita remisit , compescuit etiam vicinos in Samaria , quia aduersus Iudæos tumultuabatur. Credibile est etiã , narrasse sacerdotes Alexãdro Danielis prædictionem , qui ante annos 200. vaticinatus fuerat , regẽ Græcum potiturũ esse imperio Persico. Et non dubium est de hac tanta generis humani mutatione sapiētes multa collocutos esse.

Narrat enim & Diodorus , Seleucum scripsisse , Chaldæos sacerdotes prædixisse sibi Alexandri interitum , & partitionem regni inter quatuor Duces. Hæc exultimo ex Daniele sumpta fuisse.

Præcipuè verò in hac historia consideretur exemplum , quòd in tanta mutatione generis humani Deus Ecclesiam , quum nulla habuit humana præsidia , clementer texit , & fuit mediocris Ecclesiæ tranqui-

litas sub Macedonicis regibus, ferè vsque ad Antiochi Epiphanis tempora, vt postea dicemus.

DE AEGYPTO.

Regnum Ægyptium, vt suprà dictum est, inter prima & pulcherrima regna generis humani fuit: & quanquam bella gessit cum Chaldæis & Assyriis, tamen vsque ad Persica tempora, annos circiter mille, semper retinuit proprios Reges, & veterem regni formam. Cambyfes verò & deinde Darius regno Ægyptio potiti sunt. Postea cùm sub Dario Notho defecisset, difficili bello recepit eam Ochus, & magnam ibi crudelitatem exercuit. Fuit autem vltimi Darij tempore præfectus ibi Mazabes, qui cùm sciret Ægyptios odisse Persicum imperium, & quia ad arcendum Alexandrum imparatus esset, venienti ex Syria dedit sese & Ægyptum sine certamine. Ita verustum & opulentum regnum Alexander occupauit, & fortunam sapienter moderatus est. Non mutauit veterem formam gubernationis, sed veteri more Nomarchas fecit, & quidem Ægyptios. Nec vni ex suis commendauit vniuersi regni gubernationem, sed præsidia imposuit

fuit diuerſis locis , & his ductores præfecit pacis tuendæ cauſa. Ac ſcribit Arrianus , additos eſſe duos inſpectores quos nominauit Episcopos. Quæ omnia ſic conſtituta ſunt , ne ſi vnus eſſet ſummus gubernator, Regem ſe faceret. Et dicit Arrianus, Romanos Alexandri conſiliũ poſtea in Ægypti gubernatione ſequutos eſſe. Ita vetus doctrina in eo regno conſeruata eſt inde vſque à Ioseph ad Mahometica tempora , annis plus duob. millibus. Scribitur & redditus Alexãdro indicatos eſſe ſex millia Talentorum, id eſt, ſex & triginta tonnas auri.

DE PRÆLIO AD ARBELA.

Conſtituto regno Ægypti ex vrbe Memphi, quæ nunc eſt Alcaïrum, rediit Alexãder in Syriam, anno ſexto poſtquam regnare cœperat. Cumq; Tyrum rediſſet, multis rebus in Aſia ordinatis, celeriter duxit exercitum aduerſus Darium. Cumq; ad Arbela in Aſſyriam veniſſet: vicina fuerunt Alexandri & Darij caſtra. Ibi menſe Auguſto , vt Plutarchus recitat, Eclĩpſis Lunæ conſpecta eſt , cuius & alij ſcriptores mentionem fecerunt, qui & eodem menſe, die vicesimo ſexto pugnatum eſſe

esse dicit. Quo in prælio profligatus est ingens Darij exercitus, interfectis nonaginta millibus hominum. Fuerunt in acie Darij cum Scythis Dai & Sacæ, vt aliarum gentium nomina omittam. Acies ita instructa fuit, vt Alexander in medio esset cum Thessalis equitibus, Clitus teneret dextrum cornu, Parmenio sinistrum. Vbi etsi multi interficiebantur à Scythicis & Bactrianis equitibus, tamen Alexander rectà ad Darium accessit, mediam aciem tinentem, quo pulso & fugato postea opem tulit Parmenioni, vbi acerrima pugna fuit.

Darius pulsus fugit per loca ardua & aspera in Medos, sed Alexander rectà accessit ad Babylonem & Susa, quæ vrbes ultro deditioem fecerunt. Postea duxit partem exercitus in Medos, vt Darium persequeretur, quem Bessus præfectus Bactrianorum cum intelligeret Alexandrum prope esse, interfecit.

Etsi autem Alexander post necem Darij mox in eum locum venit, vbi tanti regis corpus vidit iacere cruentum & sine honore, tamen non vidit viuentem Darium: sed ipse Regio honore sepeliri eum curauit. Bessum verò interfectorem comprehensum iussit discerpi, alligatum duabus arbor

arboribus inflexis.

Hic fuit exitus Regis Darij, qui etiam est infigne exemplum inconstantiae rerum humanarum. Et quidem tota mutatio imperij, deletis tot urbibus, & trucidatis tot exercitibus, plena est multorum horribilium exemplorum, quae sunt commonefactiones de iudicio Dei, qui non leniter mutat imperia propter multa magna scelera hominum, ut saepe dictum est: Propter iniustitiam mutantur regna.

DE TERTIA MONARCHIA.

Mortuo igitur Dario, anno suae aetatis quinquagesimo, cum regnasset annos sex, translata est Monarchia à Persis ad Alexandrum, cum Persae tenuissent eam annos ducentos & paulò amplius. Estque initium Graecae Monarchiae annus Alexandri septimus.

Extincto Dario anni aliquot consumpti sunt in expeditione Indica, in qua primum pervenit ad Taxilen, qui regnum habuit non minus Aegypto, & ubertate agrorum eximium. Is Alexandri fortunae cedens, ad eum ultro accessit, inquires,

nihil opus esse bello, malle se beneficiis certare. Si sit potentior, se daturum esse munera Alexandro. Si inferior, se gratum fore si beneficia ab ipso acceperit. Alexander aduersus ultro cedentem nihil hostile faciendum esse censuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iussit.

Deinde cum Poro rege Indorum bellum gestum est. Nam is dimicare cum Alexandri exercitu ausus erat: sed cum captus esset, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare conueniat? Respondit ille, βασιλικῶς. Cumq; interrogaret Alexander, An præterea aliquid peteret, respondit Porus, omnia se complexum esse, cum dixerit βασιλικῶς. Ostendit igitur Alexander clementiam præcipuè Regiam esse, nec vitam nec regnum ei ademit, tantum pro rege nominari Satrapam iussit.

Hæc sapienter & clementer facta maxime decebant regem, ad quem scribens Aristoteles hortatur eum, ut cogitet regnum à Deo ipsi datum esse, ab benefaciendum generi humano: οὗς διηγνοίαν, ὁ οὗς ὕβριν. Hæc ab Aristotele grauissimè scripta sunt. Constituuntur enim regna diuinitus, ut leges, pacem & disciplinam custo

custodiant, & bene sit communi honestæ societati hominum, sicut Paulus inquit ad Romanos 15. Magistratus Dei minister est, tibi ad bonum. Et Danielis præceptum est ad regem Chaldæum: Libera te à peccato iustitia & beneficiis erga pauperes, id est, iniuste oppressos.

Hunc finem certè intelligere & intueri principes debent. Nec sint imperia similia latrociniorum, quorum finis est, tantum nocere aliis. Nec rectè respondit Alexandro Pirata captus, qui interrogatus, cur in mari latrocinium exerceret, respondit: cur, quum tu exerceas in terra latrocinium, mihi non idem in mari liceat? Non enim erat latro Alexander, sed rex, legitimum imperium tenens, & gerens bella iusta, in quibus Deus in eum transfudit Monarchiam, ut Persarum tyrannis puniretur, & restituerentur in genere humano leges & disciplina. Nec de bellis Alexandri plura addam.

Post victorias autem in vita domestica mores ipsius valde mutati sunt, ut in ipso præcipue cõspici possit quod dicit Herodotus, etiam optimum virum in tanta potentia corrumpi. Et nota sunt dicta:

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis, &c.

r s Mir

Mirum est autem, non solum corpora hominum & possessiones mutari & deleri, sed etiam sapientiam & virtutem in anima, quæ sunt res firmiores, languescere. Ut minus mirum est corpus Iulij interfectum esse, quam sapientiam & virtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qui furens interfecit filios. Agnoscamus igitur in his horrendis exemplis imbecillitatem generis humani, & sciamus, petendum esse à Deo, ut & corporis & animi bona nobis seruet, & cogitemus dictum Ieremiæ: Scio Domine, non est hominis via eius. Et Danielis: Deus dat sapientiam sapientibus.

Tristius est igitur in Alexandro, quod tanta virtus languescens est, quam quod corpus immatura morte perit. Ante captam Babylonem fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens iræ ut iniustam crudelitatem exerceret, sapiens in præficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso rege propter virtutem, postea nihil eo turpius & deformius fuit. Nominari se Deum, & coli diuinis honoribus voluit. Hoc tantum scelus poenæ sequutæ sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, à quo seruatus fuerat in pugna

pugna ad Granicum, & alia multa turpissimè fecit. Adorari voluit. Et Callisthenem philosophum, natum ex consobrina Aristotelis, qui cum adorare recusauit, includi in caueam iussit, & circumduci spectandum, ac tandem interfici, versum addens: *Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ ἂν τὰ σοφὸς.*

hoc est, Odi sapientem, qui sibi non sapit. Et creuit furor adeò, vt interficeret senem ducè optimè meritū Parmenionē, qui præcipuus inter duces Philippi & ipsius Alexandri fuerat. Talis est præcipuè aulica beneuolētia & gratitudo. Quare dictum est: *Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.*

Et Pindarus inquit: *παλαιά γὰρ ἴνδω χάρις, ἀμνήμονες δὲ βροτοί.* Antiqua dormit gratia, & homines sunt immemores.

Cùm autem Alexāder ex India reuersus accessisset ad Babylonem, Chaldæi vates dixerunt moriturum esse breui, postquam urbem ingressus esset. Hoc vaticinio motus aliquot dies extra urbem commoratus est. Postea Anaxarcho Physico, Epicureo & Cyclopico homine deridente hæc vaticinia, ingreditur urbem, & ibi Legationes omnium gentium audit, cognoscit controuersias, cōstituit prouincias, & Legatos regis munerib. donat. Postea dedēs sese

fese voluptatibus, certamina potantium tanta instituit, vt aliqui in conuiujs subito extinguerentur. Ipse tantum ad duos Choas processit, id est, octo sextarios.

Tunc autem inter aulicos Colacas familiarissimus ei fuit Thessalus quidam, nomine Medius, cuius hoc est dictum: Audacter calumniare, semper aliquid hæret. Ab hoc Thessalo vocatus ad conuiuium cum largius bibisset, subito sensit magnam cruciatum inter scapulas, in eo loco, qui nominatur *μετάφρεον*, vbi orificium ventriculi alligatum est spinæ dorsi, sicut vñtatum est in eo loco cruditates sentiri. Inde & febris sequuta est, in qua non abstinuit à vino. Initium febris fuit mense Dæfio, qui cum nostro Iunio congruit, die 18. Cumq; ægrotasset dies vndecim, die vicesimo octauo mensis Dæfij mortuus est.

Sic Alexander, cum in tot præliis inuictus fuisset, periit immodico vino, sicut Daniel Macedonicum regem Pardali similem facit, quæ non capitur ab armatis venatoribus, (ipsorum enim iacula sua celeritate eludit) sed sopita vino & venere.

Est autem & huius regis interitus insignis exemplum inconstantie rerum humanarum, & monet, ne exultantes lætitia laxemus

mus

mus frena iniustis cupiditatibus, & pœnas attrahamus, sed petamus nos à Deo gubernari, cogitantes & accidere posse subitas cōuersiones, sicut dicitur: Magna momento ruūt, & Deū vindicē esse scelerum.

Vixit annos triginta duos, & menses octo. Regnavit annos duodecim, & menses octo. Fuit hic mēsis primus Olympiadis centesimæ quartæ decimæ, ante Christum natū annis trecentis viginti quatuor.

Iam sine certo rege erat maxima pars generis humani, & accidit quod Demades dixit, Alexandri exercitum ipso mortuo similē esse Cyclopi effosso oculo, ac membra rectore carentia ruitura in mutuam perniciem, sicut interfecto Iulio Romę accidit: & multa sunt similia exempla. Constantino mortuo filij inter sese dimicarūt. Nunc quoq; postquam Carolus gubernationē deposuit, Germania, Belgicum, Italia sunt velut Cyclopi corpus amisso oculo. Prædixerat & ipse Alexander, se ducibus suis relicturū esse magnū *ἀρχὴν ἐκτάφιν*.

DE SUCCESSORIBVS

Alexandri.

Sicut Daniel ex Græco rege quatuor Scornua oriri vidit, ita accidit. Lacerata est

est enim eius Monarchia in præcipua & maxima regna quatuor. Et si enim, ut sit, alia parua regna inter tantos tumultus orta sunt, tamen cultissimam partem generis humani quatuor regna complexa sunt, Ægyptus, Syria, minor Asia, & Macedonia. Quanquam autem varix vices & in his regnis fuerunt, tamen Ptolemæus & eius posteritas Ægyptum retinuit, usque ad Iulium Cæsarem: Seleucus & eius posteritas Syriam: Antigonus initio minorem Asiam tenuit: Antipater Macedoniam. Postea deleta Antipatri posteritate Macedoniam tenuerunt posterii Antigoni, donec Romani eam occupauerunt, rege Perseo capto.

Fuerunt autem inter hos ipsos duces Alexandri statim post eius mortem ingentia bella, dum quilibet solus Monarchia se potiturum esse cogitat.

Prima deliberatio post mortem Alexandri hæc fuit, ut frater Alexandri, Arideus, rex esset, & ut expectaretur hæres ex Roxane coniuge Alexandri. Et quia Perdicce summa fuit autoritas, hic præcipuus totius Imperij gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdiccas, se imperio potiturum esse, coniugium petiuit Cleopatrx sororis Alexandri,

dri, & Ptolemæo Ægyptum eripere conatus est. Id initium fœderum & bellorum inter duces fuit. Ibi enim Ptolemæus & Antipater primum fœdus inter sese fecerunt. Quum igitur Perdiccas exercitum in Ægyptum duxisset, & ad Memphin vsque accessisset, quum infelicitèr pugnasset, à suis equitibus interfectus est. Nam & ante in odio erat propter crudelitatem, & Ptolemæus propter iustitiam & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter Duces bellum mouit, primus interfectus est. Adiunxerat sibi Antipater CRATERVM, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens virtus. Sic enim de ea scribit Diodorus: Hæc mulier virtute excelluit, seditiones in castris sedauit, fororibus & filiabus pauperum militum dotes dedit, falsò accusatos homines liberavit periculis, sæpe & consiliis eius in gubernatione pater vsus est.

BELLVM LAMIACVM.

ANtipater & Craterus Atticam ciuitatem rursus mouentem bellū aduersus Macedonas, proximo anno post Alexandri mortem coëgerunt ad faciendam deditionem, exercitu in viciniam adducto.

Vt

Vt enim sæpe antea multitudo Attica somnians veterem libertatem & Græciæ principatū, tumultuata est: ita tunc mortuo Alexandro sperans repressis Macedonibus rursus sese dominaturam esse Græciæ, Ætolos & partem Thessalorum sibi adiunxit, & Antipatrū ingressum in Thessaliam vicit, & in urbem Lamiam fugere coëgit, quam Leosthenes Dux Atticus obsidione cinxit. Erantq; initia belli Atheniensibus felicia. Sed cum Dux Atticus Leosthenes ante urbem lapide ictus in capite vulnus accepisset, & post paucos dies mortuus esset, fortuna mutata est. Antipater enim obsidione liberatus est. Cūq; breui post ad eum Craterus firmum exercitum adduxisset ex Asia, magno prælio vicit Athenienses ad Cranonem, urbem Thessalię. Inde Antipater & Craterus exercitum in Bœotiam ducunt, Ibi multitudo Attica, quæ antea Demosthenis & aliorum inquietorum consilia probauerat, metuens obsidionem, pacem expetiuit.

Mittuntur ergo Legati, Demades, Phocion & Xenocrates Philosophus, qui semper consilia belli improbauerāt. Hos cum audiisset Antipater, respondit, se non aliter concessurum esse, nisi ea conditione se dede

dederent, quam Leosthenes ad Lamiā ipsi tulisset, vt suo arbitrio omnia permitterentur. Cogebat necessitas Athenienses quoquo modo pacem facere: permittebant igitur ei omnia, vt statueret de eis quicquid vellet. Sed Antipatri moderatio salutaris fuit vrbi. Præsidium Macedonicum in vrbe collocatum est, & concessum Atheniensibus, vt suis legibus vterentur, sed ita, vt non admitterentur ad Magistratus tenuiores, qui censuræ non habebant. Et multis ciuibus turbulentis volentibus migrare Antipater agros in Thracia dedit. Pecuniam ne ciuitas Antipatro penderet, impetrauit Phocion.

Nominatim etiā petiuit Antipater dedit sibi Demosthenem & Hyperiden oratores, quorum alter Hyperides post fugam in Ægina captus est, & cum ad Antipatrum missus esset, lingua ei excisa est, postea trucidatus est. Demosthenes cum in fuga secessisset in templum quoddam, Archias ab Antipatro missus egredi eum hortatur. Sed Demosthenes incumbens in librum, tanquam scripturus aliquid, venenum ex calamo hausit. Sic extinctus est Demosthenes, anno post mortem Alexāndri proximo. Nam pugna ad Cranonem facta est

†   mense

mense Iulio. Athenæ deditæ sunt mense
 Augusto. Demosthenes die decimo sexto
 Octobris mortuus est, quum non multò
 ante decreto ciuitatis reuocatus esset ex
 exilio. Fuerat enim non multò ante mor-
 tem Alexandri condēnatus à senatu Arēo
 pagitico, quòd pecuniam ab Harpalo ac-
 ceperat, qui cū fuisset custos thesaurorū
 Alexandri, cum magnis furtis in Græciam
 fugerat, & Athenis hospitium petiuerat. Is
 dederat Demostheni poculum & viginti
 talenta, id est, duodecim millia coronato-
 rum. Sed cū moto bello aduersus Anti-
 patrum Græcas ciuitates passim hortare-
 tur ad societatem Atheniensium, publico
 decreto reuocatus est. Incidit vrbis dedi-
 tio in annum 2. Olympiadis centesimæ
 decimæ quartæ.

Prodest & hoc considerare, quòd me-
 morabile iudicium, in quo Æschines ac-
 cusauit Demosthenem, quòd suasor fuis-
 set belli contra Philippum, dilatatum est in
 annū decimum Alexandri, in quo iudicio
 Demosthenes illā luculentam orationem,
 quæ extat, cui titulus est pro Ctesiphonte,
 dixit in magna frequentia hominum, qui
 ex tota Græcia Athenas venerant, vt hu-
 ius certaminis auditores essent. Et videtur
 tem

tempus Demostheni profuisse, quia Alexander procul in India aberat, & dolor iam non erat recens, & multi seniores recordatione honesti consilij, qualiscunque fuerat exitus, lætabantur, & rursus ciuitas nouas spes conceperat.

Post mortem Demosthenis non diu superstes fuit Antipater, ad quem profectus Demades orator cum filio, ibi à Cassandro, qui successit Antipatro, trucidatus est, quia deprehensæ erant eius Epistolæ, accersentes Antigonum ad defensionem Græciæ, pendentis tunc, vt ipse scripserat, à veteri & puri filo, videlicet ab Antipatro. Ita profectioe sponte suscepta in Macedoniam, tanquam fato tractus est ad exitum, quum aliquantò ante scripsisset decretum de pellendo Demosthene.

Addita est autem crudelitas supplicio, quòd filius Demadis in complexu patris prius interfectus est. Postea necatus est pater. Hic fuit exitus summorum oratorum, quem cogitantes primùm communia pericula oratorum consideremus, qui plerunq; inter certamina publica, velut inter contrarios fluctus, opprimuntur. Tales enim sunt vices in dissensionibus, vt alias aliæ factiones vincant, vt dicitur, *ἐνὶ τῷ*

ἰνύαλιος καὶ τὸν κταίνοντα κατέκτα. Deinde & hoc deplorandum est , quòd excellentia ingenia plurima inutilibus contentioni- bus consumuntur , vt multi summi viri fuerunt velut patricidæ patriæ, vt Pericles, Alcibiades, Demosthenes, Demades, & alij multi: Talia exempla intuentes expauesca- mus , & ardentissimis votis Deum ore- mus , vt faciat nos vasa misericordiæ , & organa salutaria Ecclesiæ, patrię & nobis.

DE CASSANDRO.

Post mortem Perdicæ , Crateri , Anti- patri , tunc verò noua & atrox laniena sequuta est. Cassander occupauit Mace- doniam , & tenuit eam annis octodecim. Duxit vxorem Thessalonicam, Philippi fi- liam. Cumq; Olympias mater Alexandri conaretur regnum paruis filiis Alexandri tradere, urbem Pydnam in qua erat Olym- pias, Cassander obsidione cinxit, tam diu, donec multi homines fame morerentur, & milites hominum cadaueribus pasce- rentur. Coacta igitur fame Olympias de- ditionem fecit : postea eam Cassander oc- cidi iussit: cumq; milites primi ad eam tru- cidandam missi reuerentia eius deterriti non fecissent mandata, missi sunt alij, qui
eam

eam trucidauerunt. Deinde coniuges & filias Alexandri veneno sustulit: Roxanen, quæ peperit Alexandrum: & Bersenen, quæ peperit Herculem. Etsi autem initiò Cassander socius fuit Antigoni, tamen quum in Asia Lyciam peteret, Antigonus ei hostis factus est, & vt honesta specie bellum ei inferre posset, accusauit eum apud exercitum, quòd interfecisset Olympiadē, coniuges, & filias Alexandri. Expulsi sunt igitur Cassandri exercitus ex Asia, & ipse non multò post Phthiria si mortuus est.

Hæserunt & in posteritate maiores poenæ. Filius Antipater occidit matrem. Alexander alter filius occidit fratrem Antipatrum, & Demetrium filium Antigoni in Macedoniam accersuit. Hic Demetrius hunc Alexandrum interfecit. Hæc omnia congruunt ad regulā: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Hæc tristia exēpla in historia Cassandri commonefaciant nos de ira Dei, & hortentur ad timorem & inuocationem Dei. Hoc tantum laude dignum fecit Cassander, quòd reditū Thebanis, & vrbis instaurationem concessit, quam Athenienses & alij Græci adiuuerūt. Id factum est anno vicefimo, postquam Thebæ ab Alexandro deletæ sunt, videli-

cet, anno octauo post mortem Alexandri.

DE ANTIGONO.

Occisis Cassandri filijs posteritas Antigoni retinuit Macedoniam, vt postea dicemus. Qua in re iudicium Dei consideretur. Rediit enim regnum ad eos, qui ex Regia stirpe fuerunt. Omnes enim scribunt, Antigonum filium fuisse Philippi Nothum, ac inter duces antecelluisse eum virtute, magnitudo rerū gestarum ostendit. Ipse etiam in Edictis patrem nominat Philippum.

Gessit primum bellum aduersus Eumenum, quem Perdiccas sibi adiunxerat, cum bellum Ptolemæo inferret, Monarchiam ad sese translaturus. Cumq; Eumenes contra Antipatrum & Craterum duxisset exercitus, & Craterus in prælio periisset, quem Macedones valde dilexerant, irati exercitus Macedonici ducem faciunt Antigonum contra Eumenem. Ita coniunxerunt se contra Perdiccam & Eumenem, Antipater, Antigonus & Ptolemæus. Hæc prima contraria fœdera facta sunt. Et initium bellorum ortum est à cupiditate dominationis Perdiccæ, qui vt supra diximus, cum ad Ægyptum accessisset, à suis

à suis equitibus interfectus est.

Post triennium Eumene victo secundum bellum gessit Antigonus aduersus Cassandrum, ac victor sperare Monarchiā cœpit. Profectus igitur in Syriam prouincias vicinas occupauit, & Seleucū perterrefecit, vt ad Ptolemæum in Ægyptum fugeret. Ita disiuncti sunt Antigonus & Ptolemæus, qui defensionem Seleuci suscepit. Hoc tertium bellum asperrimum fuit, in quo varix vices fuerunt. Sed cum ingenti pugna nauali ad Cyprum vicisset Demetrius Antigoni filius Ptolemæi classem, capris sedecim millibus militum, & demersis nauibus ducentis, Antigonus sese & filium Demetrium Reges nominauit, & Diademate Regio vti cœpit. Horum exemplum & Ptolemæus imitatus est, & deinde Seleucus, recuperatis suis prouinciis. Sic noua regna ex Alexandri monarchia orta sunt, sicut Daniel prædixerat. Pugna ad Cyprum facta est post mortem Alexandri, circiter annum sedecimum, videlicet Olympiade centesima & decima octaua. Ac breui post conuersa est Antigoni fortuna, vt superbiam pœnæ comitantur. Nam & Cleopatram sororem Alexandri, recens interfici Antigonus iusserat, pro-

pterea quòd eius coniugium cæteri reges petebant. Cumq; iam potentia summa esset Antigoni, coniunxerunt se aduersus eum cum Ptolemæo & Seleuco Cassander & Lyfimachus, quos tamen ita spreuit Antigonus, vt diceret, se dissipaturum esse eos, tanquã agmen auium, quæ Spernologi nominantur. Quanquã autẽ aliquot magnis præliis Antigonus vicerat, tamen tandem in acie multis vulneribus acceptis extinctus est, cùm attigisset annũ octogesimũ.

Hic fuit exitus Antigoni, qui inter successores Alexandri virtute excelluit, ac donec vixit, minorem Asiam & vicinas regiones vsque ad Syriam tenuit. Postea filius Demetrius amissa Asia regnum Macedoniæ extincta Cassandri posteritate retinuit. Sed cùm recuperare Asiam conaretur, & varia fortuna bellum gereret aduersus Seleucum generum, cui Stratonicen filiam suam naram ex Phile Antipatri filio, uxorem dederat, tandem à Seleuco genero captus est, apud quem captiuus anno tertio mortuus est, cùm vixisset annos quatuor & quinquaginta, tantam expertus fortunæ varietatem, vt de eo versus Sophoclis pronuntiati sint, de Lunæ incrementis & decrementis.

POSTERI PVERVNT REGES

Macedonia.

Antigonus Secundus, natus ex Phile Antipatri filia, laudatus propter iustitiam, & moderationem, Græciæ pacem restituit: Quare à Græcis nominatus est *Εὐσγύνης*. Ex hoc Antigono secundo natus est

Demetrius Secundus qui non diu regnavit.

Philippus. Hoc impubere tutor regnavit, patruelis, cognominatus Doson. Postea Philippus accepto paterno regno fuit crudelis, & à Romanis victus pacem petiuit. Filium Demetrium falsò accusatum à Perseo fratre interfecit.

Successit Perseus, captus à Romanis.

Hæc exempla congruunt ad regulam, quæ dicit: iustitia stabiliri thronum, & regna propter iniustitiam mutari. Hæc de Antigoni posteritate breviter annotauimus, vt regum series post Alexandrum vtunque considerari possit. Daniel cæteri

omissis, de regibus Ægyptiis & Syria-

cis multa vaticinatur, quorum

series recensenda est, vt

sacri libri intel-

ligantur.

Seleucus post mortem Demetrii tenens Babylonem, Syriam, & Asiam minorem, bellum gessit cum Lyfimacho, in quo tandem Lyfimachus anno ætatis septuagesimoquarto interfectus est. Fuitque in Seleuco tanta regni cupiditas, ut extinctis tot Regibus Monarchiam speraret anno ætatis septuagesimo septimo. Bellum igitur gerens cum Ptolemæo Κεραυνος, primi Ptolemæi filio fratre Philadelphi, interfectus est septimo mense post Lyfimachi mortem. Et hunc Ptolemæum Κεραυνος aliquantò post Galatæ interfecerunt, infusi in Macedoniam & Græciam.

Recensui exitus præcipuorum principum post Alexandrum: Perdicæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrii, Lyfimachi, Seleuci, quibus omnibus cupiditas dominationis exitio fuit. Et pertinent exempla ad regulas, quæ iubent quenque intra metas vocationis manere, & prohibent mouere bella non necessaria, & ostendunt, iniustam cupiditatem dominationis non habere placidos exitus.

Postquam Antigonus, ut dixi, interfectus est, & Demetrius eius filius captiuus mortuus est, & trucidatus Lyfimachus,
addi

addita est ad regnum Seleuci, videlicet ad Syriam & ad Babyloniam Asiæ pars, à Tauro monte vsque ad Ioniam, vt antea tenuerat Antigonus. Ita deinceps Seleuci posteritas antecelluit potentia cæteros Reges. Ac tempus apud Polybium in secundo libro annotatum est, vbi inquit: Olympias erat ceterisima vicesima quarta, qua mortui sunt Ptolemæus Lagi filius, Lyfimachus, Seleucus & Ptolemæus *Ἐπαυρος*.

Post Seleucum rex Syriæ, Babylonis & Asiæ, à Tauro monte vsque ad Ioniam, secundus Antiochus Soter regnavit annos nouendecim.

Antiochus Theos regnavit annos quindecim. habuit ex Laodice duos filios, Seleucum Callinicum, & Antiochum, cui cognomen fuit Hierax. Postea Ptolemæus Philadelphus dedit Antiocho Theo filiâ Berenicen. Mortuo autem marito Laodice filium Seleucû hortata est ad regnum occupandum, & ad capiendam nouercam. Hanc cum obsidione coëgisset ad deditionem, interfecit eam cum paruo filio contra datam fidem.

Ab hac historia contexit Daniel vaticinia de bellis inter reges Ægypti & Syriacos,

cos, quia Iudæa interiecta inter hæc regna duriter vtrunque quassata est. Prædicit igitur Daniel calamitatem Regine Ægypti in Syria. Hæc enim postea causa fuit & initiū, nō tantū bellorum inter vicinos Reges, sed etiam defectionis Babyloniorum ad Parthicū regem Arsacem, & Bithyniæ ad Eumenem.

Cū autem Euergetes rex Ægyptius frater esset Berenices, intulit bellum regi Syriaco Seleuco Callinico, & ei magnam regni partem ademit, & coronatus est in Syria, ut rex vtriusque regni nominaretur. Sed Seleucus, Callinicus rursus collecto exercitu in Asiā, quā frater Antiochus Hierax in diuisione hæreditatis nactus erat, recuperauit Syriā. Postea cū Ptolemæus Euergetes cessisset ex Syria, & pacem cum Seleuco fecisset, intulit Seleuco bellū Hierax frater, & Galatas attraxit in Asiā, quos Brennus in Græciam duxerat, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc Gallia nominatur, lingua ostendit. Et constat, vno nomine vetustatē nuncupasse vtranque gentem, Galatas & Celtas, citra & ultra Rhenum, vsque ad Danubium. Et vocabulum *γαλάτης*, significat peregrinatorem, vnde
&

& nostrum nomen est *wallen*.

Vt autem antea multitudo Celtica in Italiam infusa est, quæ Romam cepit & incendit: Ita noua multitudo postea ex Pæonia in Macedoniâ progressa est, peditum centum quinquaginta millia, & equitum viginti millia, vt numerum Pausanias exprimit. Ibi interfecto Ptolemæo *ἡγεμὼν* transiit multitudo in Græciam. Fama rerum gestarum, magnitudo corporum & multitudo terrorem incusserunt Græcis similem, vt cum Xerxes in Europam venit.

Nomen autem & huius ducis Celtarum Brennus fuit, qui tamen non est Brennus, qui Romam cepit. Anni enim à Roma capta vsque ad hunc Brennum interfectum, sunt centum & nouem, quia Roma capta est anno vrbis trecentesimo sexagesimo quinto, qui fuit annus primus Olympiadis nonagesimæ octauæ, quæ antecedit Philippum Macedonem annos viginti octo. Scribit autem Pausanias, pulsos esse Gallos ex Græcia, & ex vulneribus mortuum Brennum anno secundo Olympiadis ceterimæ vicesimæ quintæ. Erit igitur interuallum anni centi & octo. Quare diuersis temporibus duos Brennos fuisse necesse est. Et consentaneum est has belliferas

colas gentes, quū progredi in alias regiones cœpissent, non citō quieuisse, sed subinde nouas expeditiones suscepisse.

Horum Celtarum reliquias attraxit in Asiam Hierax, vbi quum latè grassarentur, pars interfecta est à Ptolemæo Euergete. Quare Apollo apud Callimachum inquit, communem esse victoriam sibi & Ptolemæo, quia magna pars Celtarum periit ad templum Delphicum, cū Græci præliantes iuuarentur fulminibus, ventis & pluuiis. Partem dicitur trucidasse Ptolemeus ad lacum Serbonidem.

Versus Callimachi hi sunt.

*Contra hostem fient communia praelia nobis
Celtica cū contra Græcos gens bella monebit,
Titanum soboles, extremo cardine terra
Effusa, Hesperias & sedes effera linquet,
Continuas densasq; nives ut spargere Bruma
Plante solet Borea, venient sic agmina densa.
Nō tamē hæc stolidis Galatis via fausta futura est.*

Auxiliis igitur exercitus Galatarum adiutus Hierax, fratrem Seleucum vicit. Postea sedes ad Halyn fluium huic peregrinæ genti datæ sunt. Deinde Ptolemæi auxilio rursus vicit Seleucus, & fratrem regno expulit: Fugit ergo Hierax ad Ptolemæum in Ægyptum, à quo quum clam discessurus

rus

rus esset, quia ei diffidebat, retractus ex fuga à militibus Ptolemæi interfectus est. Circa id tēpus in Syria Seleucus de equo lapsus mortuus est. Hic exitus fuit duorū fratrum, qui inter sese iniustis & infelici- bus armis dimicauerunt.

Interea posteritas Seleuci amisit Baby- lonem & vicinas prouincias, quæ ad Arsa- cen Parthum defecerunt, quem scribunt iustitia & erga subditos beneficentia, & cōsilio ac fortitudine in bellis excelluisse. Denique post eum Arsacidæ in illa parte Orientis regnarunt, ex quibus natus fuit is, qui interfecit M. Crassum, & eius exer- citum deleuit.

Alibi etiam Seleuco adempta est By- thynia, in qua regnare cœpit Attalus, cu- ius vetusta fuit nobilitas, & præcipuè lau- data est excellens eius iustitia. Ac oraculū significauit ei, quā diu posteri eius regna- turi essent: *Αὐτὸς καὶ παῖδς, καὶ παῖδων οὐκ ἔτι παῖδς*. Qui versus memoria di- gnus est, quia in multis familiis hoc acci- dit, vt tertius aut quartus hæres fuerit vl- timus. Vt Constantius, Constantinus & fi- lij. Postea alieni successerunt. Sic de primō Othone dici posset: *αὐτὸς καὶ παῖδς, καὶ παῖδων οὐκ ἔτι παῖδς*.

QVIN

Q V I N T V S R E X S Y R I A E

Antiochus magnus.

ANtiochus Magnus intulit bellum Ptolemæo Philopatori, & victus pacem petiit. Sed quum aliquantò post mortuo Ptolemæo Philopatore rursus speraret Ægyptium regum, contra fœdera bellum Ptolæmeo Epiphani adolescenti intulit. Sed Romani, quibus eum commendauerat pater, iusserunt Antiochum abstinere ab Ægypto. Ideo Antiochus, cùm & magnam Græciæ partem sibi adiunxisset, ingens bellum aduersus Romanos mouit, propter quod & Annibal ad eum profectus est. Sed tandem Romani quum vicissent eum multis magnis præliis, coëgerunt eum pacem petere, & ademerunt ei florentissimam regni partem, ab Ionia vsque ad Taurum montem. Postea hic Antiochus cùm in Syria spoliaret templum Beli, interfectus est à multitudine, quæ casu ad defensionem templi concurrerat.

Hic fuit exitus tanti regis, qui rursus cū Asia Græciam coniunxisse videbatur, & sperabat se Romanam potentiam euersurum esse. Sed initia belli fuerant iniusta. Talis igitur fuit exitus, iuxta versum:

Κακὴς ἀπ' ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν.

Medio

Mediocris autem pax in Iudæa fuit ab Alexātri Magni initio, vsque ad hunc Antiochum magnum, annos amplius centum. Et post Alexandrum Iudæi magis adiunxerunt se regibus Ægyptiis. Sed cū interiecti essent inter Ægyptū & Syriam, duriter vtrique quassati sunt, ac sæpe experti sunt, verum esse, quod dicitur, *πῦρ μὲν καὶ θάλασσα*. Moto autem bello inter Antiochum Magnū & Ptolemæum Epiphanem, dux Ægyptius Scopas occupauit Samariam & aliquot Iudææ vrbes, & Iudæos valde adflixit. Postea cū Antiochus Magnus Scopæ exercitum deleuisset ad Iordanem, eisdem vrbes sibi parere coëgit, & ad Ierosolymam cum exercitu accessit. Sed Iudæi cum data pecunia placarunt, & honorificè in urbem admiserunt, ac cum eo fœdus fecerunt. Ita rursus aliquantisper Iudæa tranquilla fuit, donec Pontificum furæ maximas calamitates attraxerunt.

Antiocho Magno tres filij
fuerunt,
Seleucus Philopator,
Antiochus Epiphanes,
Demetrius.

Seleucus post patrem non diu regnauit.

t Alij

Alij duo fratres Romæ obfides erant. Huius Seleuci tēpore cū Heliodorus templum Ierofolymæ spoliaturus eſſet, diuinitus reſſus eſt, vt narrat ſecundus liber Macchabæorum.

Cū autem Antiochus Epiphanes audiuiſſet patrem mortuum eſſe, clām ex vrbe Roma fugiens regnum Syriæ occupauit, filio Seleuci pulſo. Huius Antiochi hiftoriam necelle eſt conſiderare & propter Danielē, & propter exempla calamitatum, & mirabilium liberationum Eccleſiæ.

Narrat autem Polybius, tantam fuiſſe petulantiam in hoc Antiocho, vt pro Epiphane dictus ſit *Επιμανής*, id eſt, furioſus. Interdum in conuiuia geſtatus eſt velut funus, & cum Scurris & Mimis certauit. Talis fuit qui Deo bellum intulit, & dele-re Eccleſiam conatus eſt. Regnare cœpit poſt mortem Alexandri anno centeſimo & trigelimo ſeptimo. Et cū aſtutus eſſet, ac noſſet Romanorum potentiam, nihil contra Romanos mouit, ſed prætextu tutelæ adoleſcentis regis Ægyptij exercitum in Ægyptum duxit.

Nupta fuerat Ptolemæo Epiphani Cleopatra ſoror Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolemæus Philometor, cuius
ætas

ætas cū mortuo patre nondum matura esset gubernationi, simulat Antiochus, se, quia Auunculus erat, tutorem fore adolescentis, & sperat hoc prætextu se positurum esse regno Ægypti. Cumq; venisset in Ægyptum, præsidia in Memphi & in alijs quibusdā urbibus tanquā tutor collocat.

Erattunc summus sacerdos Onias, vir sanctus, qui propter legationem aberat. Quare eius frater Iason paciscitur cum Antiocho, redeunte ex Ægypto, & promissa ingenti pecunia, petit sibi tradi summum sacerdotium. Excipit ergo in vrbe Ierōsolyma Antiochū, qui ingressus templū multos homines interfecit, & spoliato templo summū sacerdotiū Iasoni tradidit.

Hic primus aduentus Antiochi Epiphanis in urbem Ierosolymam, qui incidit in annum sextum regni Antiochi, etiamsi multum habuit scelerum, tamen secundus aduentus post biennium longē vixit crudelitate & omnibus sceleribus, & calamitatum diuturnitate,

Iason iniūsus populo, deinde expulsus in Arabia exul periit. Successit Menelaus, qui Oniā absente interfici curauit. Hunc Menelaum, cū adiuuisset crudelitatem Antiochi, postea filius Antiochi interfecit.

t 2 Tales

Tales cū fuerint summi sacerdotes parricidæ & Ethnicorum socij in cogen-
do populo ad cultum Idolorum, non du-
bium est in vulgo multos fuisse similes
ipsorum, vt dici solet:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Itaque quum latè vagarentur contagia
impietatis & crudelitatis in populo Dei,
sequutæ sunt tristissimæ pœnæ.

Post bienniū cū Antiochus in Ægy-
ptum rediturus esset, adest ibi legatus Se-
natus Romani Popilius, & præcipit nomi-
ne Senatus, vt ab Ægypto absteineat, & ex
Ægypto præsidia abducatur, quia Senatus
pupillum defensurus sit. Antiochus vt elu-
deret Romana mandata, tergiuersatur, &
ambiguè respondet. Ibi Legatus baculo
in puluere circulum pingit circum Antio-
chum, & iubet eum planè respondere,
priusquā ex eo circulo egrediatur. Id nisi
faciat, populum Romanum ei bellum in-
dicere. Antiochus metuēs Romanos, pro-
mittit se imperata facturum esse. Rediens
igitur Ierosolymā anno regni sui octauo
iratus, fremens & egens, longè maiorem
crudelitatem exercere incipit, quā antea.
Proponit edictum, vt relicta Lege Moy-
si, adorent omnes Idolum Iouis Olympi,
quod

quod ipse in templum Ierosolymæ collocavit. Libros Moyfi & Prophetarum vendiq; conquisitos igni consumpsit. Munit Idolum præfidiis sceleratissimorum militum. Iubet Bacchanalia celebrari in vrbe Ierosolyma. Interficit horrendis suppliciis multos senes, matronas, virgines, nolentes deficere à Lege Moyfi. Fuitq; tanta calamitas huius populi, quanta nulla fuit antea, vt & verba Danielis prædicunt.

Cùm autem multa iudicent homines ex rebus secundis & aduersis, multos hæc tristitia spectacula mouerunt, vt à Deo deficerent, existimantes nihilo magis hunc populum esse Ecclesiam Dei, quàm alias gentes. Vt igitur pij confirmarentur, & scirent hanc pœnam breuem fore, ac sequuturos lætos exitus & Deū rursus eieturum esse Idolum ex templo, prædixit Deus hanc calamitatem & exitum scripto Danielis, & quidem dierum numerum expressit: Ait, hunc tyrannum vastaturum esse Iudæam, & prophanaturum templum duob. millibus dierum & trecentis, id est, sex annis & sex mensibus. Suntq; tot anni à tertio anno Antiochi, vsque ad octauum Antiochi quo anno Macchabæus tēplum recuperauit. Historia perspicuè recitatur

t 3 in lib

in libris Macchabæorum, & annorum numerus congruit ad prædictionem Danielis. Ideò nunc præter historiam nihil addo.

Consentaneum est autem, quod vetustas sensit, Antiochū esse typum Antichristi, & quidem regni Pontificij. Alij accommodant ad regnum Mahometicum, de quo iam non disputo, sed relinquo istas accommodationes iudiciis eruditorum. Et signa cum Pontificio regno cōgruunt: Idolum Maozim, prohibitio coniugij, aurea & argentea Idola & ornamenta, quibus Pontificij colunt & includunt Deum, sicut ipsi loquuntur. Ac nomen Maozim sonat, vt Maza & vt Missa, vt in Missa Pontificia & circungestatione adoratur panis. Et hic cultus horribili sæuitia defenditur. Si quis igitur Typum accommodare volet, prudēter cōsideret verba Danielis.

Anno post mortem Alexandri centesimo quadragesimo octauo recuperauit templū Iudas Macchabæus mense Kisleu, qui ad mensem Nouembrem congruit, quod & nomen indicat. Est enim Kisleu nuncupatus ab Orione, quem Ebræi nominant Kesil. Fuit is annus trecentessimus quadragesimus octauus post reditum ex Babylone. Fuit & centessimus quinquagesimus

simus secundus ante natum Christum ex virgine. Quare recens memoria fuit huius calamitatis, cum Christus nasceretur. Cumq; recuperatio libertatis tempore Macchabæorū felix fuisset, multi inquieti homines exemplo Macchabæorū ex Iudæa Romanos eiciendos esse disputaverunt. Sed sancti intellexerunt, & causas fuisse dissimiles, & temporum aliam fuisse rationem. Nam Romani concedebant Iudæis *αὐτονομίαν* in cultibus, & mox finis erat futurus politiæ Mosaicæ. Antiochus autem non concesserat *αὐτονομίαν* in cultibus, & adhuc multum temporis ad finem politiæ Mosaicæ tunc restabat.

Vt autem tota defensio Ecclesiæ tunc plena fuit mirabilium operum Dei, & testimoniorum præsentis Dei in his qui non defecerant à Lege Moyfi. Ita tandem interitus Tyranni ostendit, cum diuinitus repressum esse. Cum audiret Antiochus; profligatos esse exercitus suos à Iudæis, & Idolum ex templo eiectum esse, iratus nouam expeditionem suscepit. In hoc apparatu excussus ex curru magnis cruciatibus mortuus est, cum regnasset annos duodecim.

Post ipsum vagatæ sunt poenæ scelerum,
t 4   ipsius

ipſius & per eius poſteros, & per totū regnum Syriacū. Filius Eupator cū duos annos tenuiſſet regnum, interfectus eſt à Demetrio patruo, qui reuerſus ex vrbe Roma Syriā occupauit. Hunc Demetrium interfecit Alexander, qui ſe filium Antiochi Epiphanis nominauit, & habuit vicinorum Regum auxilia, Ptolemæus Philometor etiam filiam Alexandro dedit, ſed poſtea & filiam & regnum ei eripuit, & tradidit Demetrio Nicanori. Alexander acie victus fugit in Arabiā, vbi interfectus eſt, & caput eius Ptolemæo miſſum eſt.

Demetrius frater Antiochi Epiphanis duos habuit filios, Demetrium Nicanorem, & Antiochū Sederen. Expulit regno Demetrium frater Antiochus Sedetes adiutus à Duce Tryphone, qui poſtea dominum interfecit, videlicet Antiochum Sederen. Hic Tryphon poſt cū triennio regnaſſet, rursus expulſus à ſuis interfectus eſt. Ita continua fuerunt bella inteſtina & parricidia in familia Regum Syriæ.

Narrationes in hac hiſtoria propter rerum confuſiones ſunt obſcuriores: Ideò breuiſſimè excerpimus præcipua, vt in ruinis regnorum & cauſis & iudicium Dei conſideremus, & precemur Deum, vt nunc quo

quoque ruentibus regnis pœnas leniat, & seruet Ecclesiæ reliquias.

Demetrii Nicanoris filius fuit Antiochus Gryphus. Antiochi autem Sedetis filius fuit Antiochus Cyzicenus. Hi duo inter se bellum gesserunt de regno Syriæ, & vterque interfectus est. Gryphus ab Herodiano. Cyzicenus à Seleuco Gryphi filio. Horum etiam filij inter sese dimicarunt: quorum tempore accersitus Tigranes rex Armeniæ Syria potitus est. Huic postea eā Lucullus ademit, ac deinde Pompeius Syriam fecit Romanā prouinciā. Huc finis fuit regni Syriaci, postquā Romana Monarchia deletis tyrannis in Asia vtcunque pacem restituit. Tunc quoque Pompeius ex vicina Syria ab Hircano accersitus restituit pacem Iudææ, vt postea dicitur.

REGES AEGYPTII

post Alexandrum.

Ptolemæus filius Lagi, qui inter Alexandri Duces iustitia & liberalitate excelluit, retinuit Ægyptum, cum ei bellum inferret Perdiccas, vt suprà dictum est.

2 Ptolemæus Philadelphus, quo regnante pax in Ægypto fuit. Cumq; antea in Ægypto doctrinarum possessio tantum penes sacerdotes esset, & lingua ac literis

t s Ægyp

Ægyptiis contineretur, huius regis consilio doctrinæ in Græcā linguam translatae sunt, & instituta sunt studia Alexandria, vbi deinceps communia fuerūt omnibus discere volentibus, & rex vndique doctos viros accersuit. Bibliothecā instruxit copiosissimā, & inquisiuit apud multas gentes vetera monumēta. Quare Callimachus librum scripsit de gentium originibus & migrationibus, & veterum urbium conditoribus & legibus, quo libro amisso multæ veteres historiæ interciderunt.

Quia verò intellexit Ptolemæus, habere Iudæos vetustam patrum seriem, & vidit legem Iudæorum maximè congruere rationi, de vnitāte Dei, & de honestis moribus curauit & Iudæorum libros in Græcam linguam transfundi. Quare ad Eleasarum summum sacerdotem, & vasa quæ olim Iudæis adempta erant, & alia splendida dona misit, & ad se mitti interpretes petiuit. Missi sunt igitur duo & septuaginta viri, qui Moysen & cæterorum prophetarum libros, & haud dubiè multa alia monumenta in Græcam linguam transtulerunt. Ita libri prophetici multis gentibus facti sunt notiores, & propagata latius vera de Deo doctrina, & cognitis
monu

monumentis Iudzorum rex Ptolemæus tanti fecit istam gentem, vt libertatem captiuis Iudæis in Ægypto donauerit.

Et si autem multi disputant de Græca interpretatione, quæ hodie extat, qui fuerint autores, & qualis sit: tamen cum Paulus verba inde citet, apparet eam etiam ante Apostolorum tempora vtitatâ fuisse. Et corpus narrationum non malè redditum est, etiam si alicubi occurrunt aliqua errata. Esset & magis perspicua lectio, si diligentius distincta esset. Summa tamen operis est vrile testimonium de significatione Ebræi sermonis.

Huius igitur regis Ptolemæi Philadelphi labore & munificentia generi humano restituta sunt & latè propagata doctrinarum studia. Ac scribitur, motum esse consiliis doctissimorum hominû Aristæi, Stratonis & Demetrii Phalerensis, qui apud eum exul fuit pulsus Athenis. Fuerunt apud eum & alij docti viri, Callimachus, Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Canon & Hipparchus Mathematici.

3. Regis Philadelphi filius fuit Ptolemæus Euergetes. Intulit bellum regib. Syriacis propter interfectam Berenicen, quæ fuit soror Euergetæ, vt præiit Daniel.

Et

Et suprà narrata sunt parricidia, quæ fecerunt Seleucus Καλλίνικος & Antiochus Ἰσθαξ. Cūq; Antiochus Ἰσθαξ pulsus à Seleuco fugisset ad Euergetē, ibi interfectus est.

Studia doctrinarum instituta Philadelphi tempore, maximè floruerunt Alexandria regnante Euergete, qui & erga Iudeos beneficus fuit. Eius tempore collegit in Ægypto Iesus filius Syrach sententias quæ adhuc extant, quas inquit ab auo suo scriptas, sed à sese auctas & in Græcum sermonē translatas esse, quarū lectio cū sit & vtilissima & dulcissima, liber ille familiarissimè notus sit omnibus. Et sciant iuniores, quòd discriminē sit inter Gnomas Ecclesiæ & Ethnicas. Nam Ethnicæ, vt Theognidis, tātū sunt præcepta aut admonitiones pertinentes ad secundam tabulam Decalogi. Sed in Ecclesia tradita sunt præcepta & admonitiones de vtraq; tabula Decalogi, de fide & de bonis operibus, vt & Syracides inquit cap. 32. In omni bono opere credas in anima tua. Hoc est enim seruare mādāta. Qui credit in Domino, mādāta eius curat, & cōfidēs in illo nō peribit. Et in prouerbiis Salomonis multa dicta sunt de Filio Dei, de verbo, de fide, de veris cultibus valde perspicua.

4. Pto

4. Ptolemæus Philopator vicit Antiochū Magnū, affixit Iudæos. Deinde Eurydice coniuge & sorore interfecta, libidinibus & cædibus contaminatus veneno periit.

5. Ptolemæus Epiphanes successit, cui Antiochus Magnus bellum intulit, sed postea dedit ei filiam Cleopatram uxorem.

6. Ptolemæus Philometor defensus à Romanis, cum ei Antiochus Epiphanes Anunculus regnum crepturus esset.

7. Ptolemæus Evergetes restituit in regnum Syriæ Demetrium Nicanorem.

8. Ptolemæus Physcon dictus à sarcimine, propter tumidum ventrem, duxit sororem, eamq; interfecit, & filium ex ea natum inter epulas ei offerri iussit. Regno expulsus est.

9. Ptolemæus Alexander frater Physconis, regnavit pulso fratre. Postea & ipse expulsus est.

10. Ptolemæus Lathurus, id est, clam reuersus, nominatur à Plutarcho Lamyrus, id est, dicax. Exulauit in Cypro. Postea rediens triginta milia Iudæorū trucidauit, & cœgit captiuos velsi interfectorum cadaveribus. Harum horribilium calamitatum spectatores fuerunt multi sancti homines, qui tunc vixerunt, Simeon, Zacharias & mul

& multi alij, quo tempore simul in Iudæa fratres inter se parricidiis certabant, Aristobolus, Antigonus, & Alexāder Ianneus.

11. Ptolemæus Auletes pater Cleopatraz Antonij, exulans Romæ. deinde reductus in regnum per Gabinium.

12. Ptolemæus Dionysius, frater Cleopatraz, qui Pompeium interfecit, & postea Iulium Cæsarem hospitio exceptum opprimere conatus est. Sed cum Iulius Cæsar magnis præliis vicisset exercitum regium, rex in scapha effugere conatus, inter collisas naues in tumultu fugientium euerfa cymba in mari periit. Postea dedit Iulius regnum Cleopatraz, quæ post mortem fratris vsq; ad annum Octauij Augusti duodecimum regnavit, quo anno victi Antonius & Cleopatra sibi mortem consciuerunt. Hic finis fuit regni & posteritatis Ptolemæorum in Ægypto. Postea, vt dicemus, Ægyptus facta est Prouincia Romana ab Augusto.

D V C E S I V D A E O R V M P O S T

reditum ex Babylone.

ECclesiam in exilio Babylonico mirandis operibus diuinis & seruata & ornata esse ingenti gloria inter magna pericula, dictum est supra in Monarchia Persica.

fica. Fuitq; post reditū ex Babylone mediocris tranquillitas iudææ vsq; ad Ochi tempora. Nam & Nehemiæ longa ætas fuit, videlicet annorum centū & triginta, qui si attigit tempora Ochi, vidit nouam populi calamitatem in vltima senectā. Teneantur autē nomina Ducū post Ieconia. Et si enim posteri David vsq; ad Macchabæos fuerunt principes populi, tamē non nominarunt se reges, vt existimo propter reuerentiam Persicorum regum, ne viderentur velle pares esse Monarchis, præsertim quū ab eis ingentia beneficia accepissent. Suntq; appellationis Ducū in Luca.

Ieconias, id est, erectus, stabilitus, in exilio honoratus. Nominatur apud Lucam Neri, id est, Lucerna mea.

Huius filius fuit Sealthiel, id est, postulat à Deo. Fuit autem in reditu Dux primus filius Sealthiel.

Zorobabel Dux præfuit annos quinquaginta octo. Etymologia est, alienigena Babylonis. Huius mentio fit in Haggæo & Zacharia.

Resa Mesollam secundus Dux sexaginta sex annos. Etymologia est, caput pacificum. Huius tempore veniebant Ierosolymam Esdras & Nehemias.

Iohan

Iohanna Ben Resa, tertius Dux quinquaginta tres.

Iudas Hircanus primus, quartus Dux, annos quatuordecim, fortassis eo dictus Hircanus, quòd eius tempore Ochus transtulit partem Iudæorum in Hircaniam, iuxta mare Caspium. Præfuit Iudææ, cùm Alexander vicit Darium.

Ioseph primus, quintus Dux annos septem.

P O S T   A L E X A N D R V M.

A Bner Semei Dux sextus, vndecim annos. Huius tempore Ptolemæus Lagi filius Ierosolymam fraude cepit in Sabato, simulans se sacrificaturum esse.

Eli Matathia septimus Dux annos duodecim.

Asar Mahat, octauus Dux, id est, beatus percussor annos nouem.

Nagid Artaxad, nonus Dux præfuit annos decem. Significat Nagid principem, Arta magnum. Hefid sanctum. Huius tempore missi sunt septuaginta interpretes in Ægyptum ad Philadelphum, fuitq; tranquilla Iudæa.

Haggai Eli decimus Dux præfuit octo annos. Significat festum Dei mei. Lucas
nomi

nominat Essi, id est, seruatum.

Massot Naum vndecimus Dux annos septem præfuit. Significat dominum iucundum.

Amos Syrach duodecimus Dux præfuit annos quatuordecim. Fortis præliator.

Matathia Siloah tredecimus Dux datus à Deo, felix seu missus, præfuit annos decem.

Ioseph iunior quartus decimus Dux, nominatus Arses, honoratus à Ptolemæo Euergete, præfuit annos sexaginta.

Ianna secundus Hircanus, quindecimus Dux, annos sedecim. Multis præliis vicit Arabes. Postea in defensione arcis cuiusdam, quam oppugnauit Antiochus Epiphanes, interfectus est hic Ianna secundus Hircanus. Fuitq; postremus Ducum ex posteris David. Nam scelera Pontificum attraxerant Antiochum Epiphanem in Iudæam, quem cum armis reprimerent Macchabæi, postea principatum hi tenuerunt, quum essent nati ex tribu Leuitica.

Post Macchabæos Iudæam regendam dedit Iulius Antipatro Idumæo, cuius virtutem & fidem in Bello Alexandrino expertus erat. Hic Antipater pater fuit Herodis primi. Ita prædictum fuerat in vaticinio

v

Iacob,

Iacob, venturum esse Messiam in fine politiz Iudaicæ, quū iam peregrini in Iudæa reges essent. Et tamē ne stirps David ignota esset, oportuit non longum tempus esse à postremo Duce ex stirpe David ad Christi natalem. Sunt autem anni centum sexaginta. Erat igitur recens memoria postremi Ducis, & familiæ eius.

Extat iisdem appellationibus Ducum series apud Lucam & Philonem, vsque ad postremum Ducem Ianna Hircanum, filium Ioseph. Deinde Lucas attexit quatuor patres, qui non fuerunt Duces. Sed multi familiam nosse poterant. Vt autem series in conspectu sit, recitabo hūc & Macchabæos.

SERIES PRINCIPVM ET REGVM,
qui ex Macchabæis orti sunt.

Nomen Macchabæi sumptum est ex literis pictis in vexillo, quæ significabant: Quis sicut Dominus in Israël? Extat autem series familiæ in primo libro historiz Macchabæorum.

Matathias contra Antiochi Epiphanis Duces primus arma cepit, & filiis hortator fuit, vt exercitus colligerent, & defenderent reliquias Ecclesiæ, & rursus expellerent

lerent Antiochi exercitus, sicut Daniel futurum prædixerat : Iuuabuntur auxilio paruulo.

Sciendum est autem, eius temporis calamitatem, dissipationes & liberationes, imaginem esse postremi temporis in Ecclesia.

Iudas Macchabæus filius Matathia, fuit Dux annos quinque. Cùm Antiochus post secundum reditum ex Ægypto collocasset Idolum in Templo anno 145. mense Kisleu, qui nobis est Nouëber, sequenti anno Iudas Macchabæus collecto exercitu defendere populi reliquias cœpit, & quatuor Duces ordine magnis præliis vicit, Apollonium, Seronem, Gorgiã & Lyfiam. His profligatis recuperavit & purgavit templum cremato Idolo. Estq; facta templi repurgatio in fine tertij anni, mense Kisleu, eodem die quo Idolum ante tres annos in templi collocatum fuerat. Circa id tempus & Antiochus Epiphanes mortuus est. Et iam spes erat pacis, sed rursus scelere summi Sacerdotis Alcimi attracti sunt hostes ex Syria regnante Demetrio. Fuitq; difficilior bellum propter Alcimi perfidiam, qui intra mœnia Ierosolymæ insidiabatur Macchabæis.

v a Fuit

Fuit autem tanta superbia Ducis Syriaci Nicanoris, vt extenso brachio contra templum iurauerit, se hoc templum igni deleturum esse. Sed huic Nicanori in acie interfecto præcidi victor Iudas caput & brachia iussit, & suspendi ea ante templum, vt conspiceretur exemplum pœnæ blasphemi hominis.

His tantis rebus diuinitus & feliciter gestis per annos quatuor, deinde fœdus fecit cum Romanis. Post id fœdus infelicitè pugnans in acie cecidit. Quia Deus voluit ostendere, Ecclesiam non debere confidere peregrinorum Regum præfidiis & fœderibus, sed ab ipso petere & expectare defensionem, iuxta dictum: Maledictus qui confidit in homine. Nam & Ionathæ fratri postea exitio fuit perfidiosa Regum amicitia.

Ionathas frater Iudæ dux fuit annos nouendecim. Fuit amicus regum Syriæ, Alexandri & Tryphonis, de quibus supra in catalogo Regum Syriæ. Etsi autem rursus tunc mediocris status fuit Iudææ, tamen cum iam velut conductitij militarent apud Syriacos reges inter sese dimicantes, doctrina, disciplina & mores in Iudæa magis corrumpebantur. Et Ionathas Tryphonis

phonis insidiis interfectus est. Ita paulatim status Iudææ ruit in deterius.

Simon frater Iudææ Maccabæi fuit Dux annos octo. Repulit Tryphonem & Antiochum Gryphum. Expulit ex arce Sion & ex aliis locis reliquias præfidiorum Syriacorum, ita ut sub eo prorsus fuerint ex Iudæa peregrinæ gentes eiectæ.

Cumq; iam non solum pax in Iudæa esset, sed restituta etiam esset verus forma Reipublicæ, templi dignitas, & vñtati cultus: Simon à genero suo Ptolemæo cui dederat præfecturam Iericho, interfectus est. Ita postrema ætas in illo populo valde inquieta fuit. Et tamen inter hos tumultus mirabiliter Deus Ecclesiæ reliquias servauit.

Patri Simoni successit filius Ioannes Hircanus, qui fuit Dux annos triginta vnum, excellens virtute & felicitate: repulit Antiochum Gryphum, qui obsederat Ierosolymam: deinde cepit & destruxit ipse Samariam, quam obsederat totum annum, & templum ibi conditum post Alexandrum ab impijs deleuit. Cepit & oppida quædã in finibus Syriæ & Idumææ. Sed sub eo, in illa gentis Iudaicæ senectâ, inter bella & in permixtione Ethnicorum dilacerata est

Iudæa Sectis, præcipuè verò nominantur
Pharisæi, Zadducæi & Essæi.

Et si autem nomen Phariseorum aliqui
fecerunt à segregatione, tamen multi de-
riuant ab exponendo, qui iudicant Phari-
sæos dictos esse, quasi expositores seu in-
terpretes scriptorum prophetarum. Et
horum nomen antiquius cæteris videtur.
Hi non abiecerunt libros Propheticos vt
Zadducæi, sed transformarunt doctrinam
legis & promissionem prorsus in Politi-
cam seu Philosophicam doctrinam. Dixe-
runt lege Dei tantum externam discipli-
nam præcipi, & homines disciplina mere-
ri remissionem peccatorum, & iustos esse
coram Deo, & hæredes æternæ vitæ. Item,
Sacrificia mereri remissionem peccatorum.
Et addiderunt multa exercitia ceremoniarum,
ieiunia & lotiones, quæ ipsi finxerunt,
vt apud nos Monachi. De Messia docue-
runt, occupaturum esse prouincias. Nega-
uerunt Messiam fore victimam ad placan-
dam iram Dei. Admiserunt doctrinam de
natura diuina Messie, quæ loquuta est cū
Patribus & Prophetis, & semper adfuit Ec-
clesiæ. Beneficia Messie somniarunt hæc
fore: ipsum mille annos in hoc mundo vi-
uentem regnaturum esse, lege Moyfi im-
posi-

posita Gentibus. Et Iudæos fore gentium Principes, & longæuos fore trecentorum aut quadringentorum annorum, & futuram esse dulcem pacem & auream ætatem in toto genere humano. Postea sequuturum esse postremum iudicium, in quo hostes populi Iudæorum in æternas pœnas abiecturus esset, & suis daturus æterna bona.

Zadducæi post Phariseos orti magnam potentiam in populo adepti sunt, fuitq; grata professio. Quia cùm Pharisei nimis multis traditionibus onerassent populum, hi fecerunt laxationes. Ac non solum traditiones Pharisaicas abstulerunt, sed etiam abiecerunt prophetas omnes, præter Moysen. Hunc unum se amplecti simulabant, & tamen negauerunt animas esse superstites extinctis corporibus. Negauerunt & corporum fore resurrectionem. Dixerunt autem legi obtemperandū esse, quia obedientia mereatur tranquillitas huius vitæ, & contumacia pœnas. Horum cùm & multitudo & potentia magna esset, inter Phariseos & ipsos assidua certamina fuerunt, vnde & in gubernatione crebri tumultus orti sunt. Est autem horribile exemplum, quòd in tam exiguo populo

pulo non solum dilaceratio tanta Gentis facta est, sed etiam doctrina tam varie à Sectis corrupta est. Denique quod profanitas adeò creuit, ut essent in hoc populo, qui nomen habebat Ecclesiæ Dei, qui palam Epicureas opiniones defendebant. Plerumque autem pessimi Hypocritæ arroganter sibi gloriosissimas appellationes tribuunt. Ita Zadducæi nominarunt se à Zaddic, quod est iustus, quasi nominari essent iusti, seu iustitiarum. Alij fecerunt alias Etymologias, quas omitto.

Essei, id est, operarii, ab Asa, quos sic dictos esse apparet, quia quum viderent alios adfiduis cōtentionibus perturbare Rempublicam, & retinere vitæ turpitudinem, ambitiones, luxum, odia, & alia vitia, ipsi amantes modestiæ & pacis discesserunt ab illis, & ostenderunt, se bonis operibus, non rixis, velle Deo servire. Sed quum pauci essent, nec peterent gubernationem Reipublicæ, secesserunt ad loca vicina hortis Balsami & Palmarum. Ibi & coluerunt hortos, & artem medicam didicerunt, & remedia appararunt, & quum laboribus medicationis, qui sunt magni & grati, tum aliis multis officiis beneficentiam erga multos re ipsa exercuerunt, disputatio-

num

num vanitate omiffa. Distribuerunt diem in tempora precum, lectionum, laborum, cibi & potus. Lucra etiam contulerunt in commune ararium fine fuperftitione, vt inde fuis & alijs honeftis in egeftate & in morbis opitularentur. Denique fchola fuit medica, & eruditione & exemplis virtutum excellens. In Eufebio legitur, dictos effe quali *ἡμετέριους*. Et dicitur *ὑπερποσφύδα τῶν φαρισαίων*, id eft, longè antecellentes Pharifæis. Apparet autem Eufebium nomen feciffe ab Aza, quod eft confiderare, speculari.

Dolendum eft autem, quòd quum manifefto auxilio Dei Iudæa defenfa aduerfus Antiochum, & tandem liberata effet, mox in pace opinionum diffidiis dilacerata eft. Poftea etiam bella ciuilia, & ftatim fratrum parricidia fequuta funt. Hæ calamitates poftremi temporis in Iudæa funt imago extremæ fenectæ mundi. Vt autem tunc inter tot Sæctas & bella mirabiliter Deus aliquas Ecclefiæ reliquias feruauit, vt fuerunt Simeon, Zacharias, Elizabeth, Anna, Maria, Iofeph, & alij multi alieni à deliramentis Pharifæorum & Zadducæorum, ac retinentes propheticam doctrinam fine corruptelis, ficut Efaïas inquit:

Obſigna legem in diſcipulis meis: Ita nunc quoque Deus immenſa bonitate reliquias Eccleſiæ ſeruat, agmen exiguum, quod retinet fundamentum, & Deum rectè in-
 nocat, & fugit Idola, quum interea ingens multitudo ſit defendentium Idola, & hoſtium doctrinæ propheticæ & Apoſto-
 licæ, qui ſunt parricidæ membrorum Chri-
 ſti, videlicet, Mahometici, Papa, monachi
 & eorum ſatellites, & tota iſta colluies defendentium Idola. Monent autem illa vetera exempla, vt in tantis diſſidiis certò ſtatuamus, ſeruari tamen cœtum aliquem, qui eſt vera Eccleſia Dei, & vt ſapienter quæramus, quæ & vbi ſit illa vera Eccleſia Dei, & nos ad eam adiungamus, ſicut ſcriptum eſt: Oves meę vocem meam audiūt. Item Pſalmo 83. Beati qui habitant in domo tua Domine. Item Pſalmo 91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri flore-
 bunt.

R E G E S E X F A M I L I A

Macchabæa.

Filius Ioannis Hircani fuit Ariſtobu-
 lus, qui ſe Regem nominauit primus poſt reditum ex Babylone, oblitus mode-
 ſtiæ priorum Ducum: ſed dedit pœnas
 ſup

superbiæ : non enim diutius anno regnavit. Interfecit fratrem Antigonom præstantem virum, falsò suspicans, eum appetere regnum. Interfecit & matrem, à qua existimabat adiuuari Antigonom. Postea cum dolore conscientie in magnis cruciatibus esset, iussit se in locum fraternæ necis gestari, ibi vomens sanguinè mortuus est. Hæc horribilia scelera in populo Dei fecerunt principes nati ex viris sanctis & optimè meritis. Tales calamitates postremi temporis consideremus, & petamus nos regi à Deo, & servari veræ Ecclesiæ reliquias.

Secundus Rex Alexander Iamneus regnavit annos viginti septem, filius Hircani minimus natus. Sub eo tristissima clades accepta est, in qua Ptolemæus Lamyrus trucidavit triginta millia Iudæorum, & captivos interfectorum carnibus vesci coëgit. Propter seditiones motas à Phariseis, qui regio nomini adversabantur, occidit ipse sex millia Iudæorum. Postea bellum gessit feliciter contra Arabes.

Successit Alexandro coniunx Alexandra, quæ & Salome nominatur. Gubernatio eius tranquilla fuit, quia adiunctos habuit Phariseos, quorū consilio Rempubli-
cam

cam administravit. Regnavit annos novē.

Alexandri filij duo fuerunt: Hircanus & Aristobulus. Etsi autem Hircanus maior natu erat, tamen Aristobulus collecto exercitu regnum inuasit, adhuc vivente matre. Defenderunt autem Hircanum initio Antipater Idumæus & Aretas rex Arabum. Postea cum Scaurus Pompeij legatus corruptus pecunia iuaret Aristobulum, misit & Hircanus ipse Legatos ad Pompeium, qui cognito iam negotio Ierosolymam accessit cum exercitu, & urbe occupata in sabbatho tradidit Hircano gubernationē & summum sacerdotium, & abduxit Romā captiuos Aristobulū, & eius filios, Alexandrum & Antigonom.

In his seditionibus & fratrum parricidiis non solum disciplina Iudaica, sed etiā doctrina magis extincta fuit. Nec finis fuit domesticarum seditionum, donec Iudæa redacta est in formā provincie. Ibi quam peregrini magistratus dominarentur, tamē cōcessa est Iudæis *ἀυτονομία* in doctrina & cultibus, & mediocris trāquillitas fuit, ne Ecclesia funditus extingueretur.

Alexander cū patre Aristobulo captiuus cū Romā duceretur, in Cilicia elapsus rediit in Iudæam, & occupata parte Galilee
à Ga

à Gabinio captus est. Postea tempore belli ciuili Pompeiani, quia seditiones moliebatur, à Scipione Pompeij socero Antiochiz secūri percussus est.

Antigonus à Iulio post bellum ciuile Pompeianum dimissus, Parthorum auxiliis recuperare Iudæam conatus est, præsertim mortuo Antipatro, cum Iudæi malent ipsi parere, quàm filiis Antipatri. Et senex Hircanus patruus ipsius, summus Sacerdos ab eo captus, & in Parthiam abductus est, præcisis auribus. Hunc Antigoni tertio anno postquàm Herodes rex factus erat, Antonius capitali supplicio affecit. Herodes autem Hircanum patrum Antigoni reuocatum ex Parthia interfecit octogenarium.

Hic tristis exitus fuit familiz Macchabæorum, quos Deus ornaauerat ingenti gloria. Ex his orti nepotes inter sese horrendam lanienam exercuerunt, peregrinas gentes attraxerunt, & doctrinam, leges & disciplinam patriæ valde labefactarunt. Quorum historia imago est postremi temporis in Ecclesia, in qua etiam certamina ambitionum inter doctores corrumpunt doctrinam & disciplinam. Cumq; confiderabimus quàm turpiter degenerauerint

Macc

Macchabæorum posterì, nō confidamus maiorum meritis aut virtute, sed simus eò modestiores, vt Dei dona à maioribus accepta retineamus.

HERODIS POSTERITAS.

CUm Iulius in Ægypto periculosum bellum gereret, multum ei profuit Antipatri Idumæi prouidētia & fides, quia regiones illæ huic notissimæ erant, & flexit ad amicitiam Iulij Memphitas & alios. Ideo Cæsar Antipatro tradidit Iudæam regendam sine Regio nomine, sed nomine gubernatoris. Deinceps igitur Iudæa peregrinos principes ex Ethnicis natos, habuit. Quod cum ægreferent Iudæi, ac disputarent, Tribui Iuda regnum promissum esse donec Messias nasceretur, subinde atroces seditiones mouerunt. Antipater, qui sapienter & moderatè dominabatur, tamen veneno necatus est à Iudæo Malcho, quem postea Herodes prope Tyrum interfecit.

Herodes primus filius Antipatri, quem & Ascaloniten dominant, ab Ascalon, quæ fuit in Idumæa, viuo patre Galilæam magna cum laude virtutis rexit, & seditionem motā à quodam Ezechia, oppressit.

Cum

Cumq; post mortem Antipatri sperarent Iudæi, ipsius filios excuti ex regno posse, attrahunt exulantem apud Parthos Antigonũ, de quo supra, qui adiutus à Parthis potitur vrbe Ierosolyma. Sed cum aliquot præliis vicisset Herodes, nominatus est ab Antonio totius Iudææ Tetrarcha. Post paucos annos cū Romā venisset, Octavio & Antonio dominantibus, Regio nomine ornatus est, & rex totius Iudææ appellatus in Capitolium ductus est, mediis inter Octaviũ & Antonium, Olympiadæ centesima octuagesima quinta.

Tertio anno post, cū Antonius venisset Antiochiam, securi percussit Antigonium, deinde Herodem, adfidue seditiones exercuerunt, sed victor occidit summum senatum populi Iudaici, quoniam nominabatur septuaginta duos Seniores.

Anno tricesimo regni Herodis natus est ex Maria virgine filius Dei, Dominus noster IESVS CHRISTVS. Hic numerus anni à multis traditus est, quos sequor, Nec diligentiam illorum improbo, qui tres annos adiiciunt, sed disputationem omitto.

Herodes filios Antipatrum, Aristobulum, & Alexandrũ propter suspicionẽ insidiar

diarum occidit. Successerunt patri Herodites filij, Archelaus, qui Iudeam tenuit sine nomine Regio annos nouē. Huius mētio fit in Matthæo. Herodes Antipas, quē nominemus secundum, qui Gallileam tenuit, à quo interfectus est Ioannes Baptista. Philippus, qui tenuit Trachonitida siue Ituræam. Nomen Antipas mutilatum est ex *Αντίπατος*. Trachonitis Græcū est, cōfragosa, aspera seu scopulosa. Idem significat Ituræa Ebræis à vocabulo Tira, quod significat turrē, siue in mōtib' angustas fauces.

Archelaus & Herodes Antipas relegati sunt, quum quidem Herodes Antipas Romanam profectus esset, vt regnum impetraret, quo non impetrato, in reditu Philippi coniugem duxit vxorem. Postea relegatus mortuus est in Gallia. Nomen tenuit Tetrarchæ, quod significat principem, id est, non regem sed habentem regi similem gubernationem, videlicet, agricolas, opifices, curiam & militiam, sed ita, vt superiori domino pareret.

Herodes tertius, cuius cognomen est Agrippa, filius Aristobuli interfecti à primo Herode, qui interfecit Iacobū Apostolum filiū Zebedei. Hunc Herodē Agrippā Tiberius Romæ carceri inclusit, quod familiaris

miliaris esset C. Caligulæ, quem Tiberius imperij successorē esse non voluit. Postea Caligula eum liberauit ex carcere, & dedit ei Trachonitidem, quam Philippus tenuerat, & attribuit Regium nomen. Claudius addidit Samariam & Iudæam. Ita rursus vnus fuit Rex Herodes Agrippa Iudææ, Samariæ & Galilææ, qui regnavit annos septem, punitus postquam necavit Iacobum, sicut narratur Actorum 12.

Post huius Herodis Agrippæ mortem cū filius Agrippa esset adolescens, & Iudæa plena seditionum esset, rursus per Romanos Magistratus administrata est. Sed Claudius tradidit huic Agrippæ Chalcidem in Syria, & Regium nomen, & Trachonitidem. Nero addidit aliqua oppida in Iudæa. Huius Agrippæ tempore Ierosolyma deleta est. Fit eius mentio Actorum 21. Regnavit annos viginti septem. Philo scribit, huic Agrippæ filium fuisse alium Agrippam socium seditiosi viri, qui tempore Adriani Imperatoris magnum exercitum collegit, vt restitueret politiam Iudaicam, & se nominavit Ben Cochab, id est, filium stellæ. Postea cū infelix euentus fuisset, nominatus est Ben Cosban, id est, filius mendax siue mendacij. Cumq;

x Batho

Bethoron triennio obsessa fuisset, domiti sunt Iudæi partim præliis, partim fame, trucidatis amplius trecentis millibus ab Imperatore Adriano. Hic finis est familiæ Herodis, quæ annos centum & tres dominata est, usque ad finem Agrippæ, qui fuit filius Herodis Agrippæ regis.

BELLA ROMANA TEM-
pore tertiæ Monarchiæ.

IN tertia Monarchia breuiter recitauimus Perfici regni finem, Alexandri viâorias, & post eius mortem quatuor præcipua regna successorum, sicut Daniel prædixerat, Ægyptium, Syriacum, regnum Antigonis in minore Asia, & Macedonicum. Diximus etiam, Iudææ & Ecclesiæ mediocrem fuisse tranquillitatem tempore Alexandri, & proximorum successorum usque ad Antiochum Magnum. Interea paulatim in Italia creuit Romana potentia. Fuit autem maximè memorabile bellum, quod Romani tempore Philadelphi gesserunt cum Rege Pyrrho & Tarentinis, motum anno à condita vrbe quadringentesimo septuagesimo secundo, quia Tarentini & classem Romanam diripuerant interfecto Duce, & Legatos Tarentum missos pulsauerant.

uerant. Vtile est autem totam historiam Pyrrhi nosse, quæ legatur apud Plutarchum. Virtus fuit excellens Pyrrhi. Sed cum multa bella simul moueret, & inchoata non pertexeret, potentia ipsius paulatim langufacta est. Post bellum Tarentinum insignis exemplum Romanæ iustitiæ narratur. Romana Legio, quam nominant Campanam præsidij causa in urbem Rhegium collocata, Rheginos ciues interfecit, & eorum bona & agros occupauit. Romani igitur ut ostenderent, se fidem sociis debitam non velle violare, punire suos milites decreuerunt, & potiti vrbe Rhegio, trecentos, quia non plures viui in consulis potestatem venerant, securi percusserunt. Cæteri sceleris socij in oppugnatione perierant.

Postea anno vrbis quadringentesimo octuagesimo nono motum est primum bellum Punicum, quia Carthaginenses Hieroni Syracusano socio populi Romani regnum eripere conabantur. Etsi autem & Carthaginenses sæpe magnis præliis victi sunt, tamen Romanæ clades propter crebra naufragia maiores fuerunt. Ac in primis Reguli fortuna & fides in primo bello Punico insignis fuit.

Anno nono eius belli cū duo Consules, Manlius & Regulus in Aphricam traiecissent, & post reditum Manlij ad urbem Regulus in Aphrica mansisset, vicit acie duos, Asdrubalem & Amilcarem patrem Annibalis: trucidauit octodecim millia Poenorum, quinque millia cœpit, & octodecim Elephantos.

Sequenti anno Regulus victus est, & trucidata triginta millia Romanorum, capta quindecim millia, Regulus catenis vinctus est.

Anno quinto post hanc cladem, cū Metellus viginti millia Carthagenensium trucidasset, Elephantos interfecisset sex & triginta, cepisset centum quadraginta sex, Regulus missus est Romam, vt pacem aut permutationem captiuorum Carthaginensibus peteret, dissuasit vtrunque. Nec tamen violauit datam fidem de reditu ad Carthaginem. Reuersus est igitur Carthaginem, vbi postea crudeli supplicio necatus est. Postea rursus magnæ clades vtrunque acceptæ sunt, sed nono anno post Metelli victoriam Luctatius Consul, cū vidisset Hannonem adducere nouam classem ad Amilcarem, priusquam duo exercitus coniungerentur, statim dimicauit,
ad

ad Insulas Ægates, cœpit Punicas naues sexaginta tres, demersit centum viginti quinque, cœpit viginti duo millia hominum, trucidauit tredecim millia, postea properauit ad Amilcarem, & eum ex Eryce discedere coëgit. Pœni qui fuerant in Eryce venditi singuli denariis octodecim. Postea petentibus Carthaginensibus data est pax, fuitq; hic finis primi belli Punici, anno vicesimo quarto posteaquam motum est. Estq; hic annus urbis cōditę quingentesimus duodecimus. Ac præcipuè insignia exempla sunt in hoc bello, fortuna & fides Reguli, & celeritas Luctacij.

DE TEMPORE INTER PRIMVM

Bellum Punicum & secundum.

INter finem primi belli Punici & initium secundi sunt anni quinque & viginti. Suntq; interea magnis præliis victi prope Mediolanum Insubres & Boij, & Gallorum ac Teutonum noui exercitus, qui ad defendendos Insubres iuga Alpium transferant, & iurauerant se Romam deleturos esse. Nec contempserunt Romani periculum, sed magnos exercitus opposuerunt. Curius & Flaminius Coss. nō procul à Mediolano trucidauerunt quadraginta
x 3 millia

millia Gallorum & Teutonum. Horum Dux Ariouistus, quod est Ehrnvest, captus est, vt scribit Polybius.

Sequente anno Cos. fuerunt M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius Scipio. Marcellus is est, qui deinde post Cannensem cladem vicit Annibalem. Cn. Cornelius Scipio patruus fuit Aphricani, à quo in Aphrica victus est Annibal. Cum autem duce Viridomaro, quod est Friedmeyer, id est, custos pacis, rursus triginta millia Gallorum & Teutonum ad Mediolanum accederent, & Cos. Mediolanum obsiderent, Marcellus partem exercitus duxit aduersus Viridomarum. Cumq; hunc insignem armis auro ornatis ante aciem vidisset, quia Ducem esse ratiocinabatur Marcellus, rectà impetum in eum facit, & Ioui spolia opima vouet. Non fugit hostis, sed acerrimè dimicans tandem accipit letale vulnus. Interea & exercitus inter sese configunt, sed interfecto Duce Viridomaro, prima acie perterrefacta & turbata, Romani alacres instant cedentibus. Marcellus spolia hosti detrahit, quæ postea reuersus Romam affixa querno trunco gestat in Capitolium, exemplo Romuli, sicut vouerat. Mox verò post illam pugnam tri-
ginta

ginta millibus hostium profligatis ad ob-
 fidionem Mediolani redit, vbi cùm copiz
 Coss. rursus coniunctæ essent, vi captum
 est Mediolanum. Deinde vicina oppida
 deditionem vtrò faciunt. Ita deletis pe-
 regrinis exercitibus, Italia ingenti terrore
 liberata est. Ac plurimum attulerunt mo-
 menti ad victoriam, consilium, celeritas,
 fortitudo & felicitas Marcelli, qui & an-
 no post trucidatum Viridomarum nono
 anno post cladem Cannensem tertio vicit
 Annibalem.

Cùm talis excellens virtus in imperio-
 rum constitutione conspicitur, cogitemus
 Deum constituere imperia, & id non fieri
 sine ingenti labore, & Deum velle agnosci
 suam præsentiam in illa virtutum excel-
 lentia, & in ipsa imperiorum constitutio-
 ne, quæ fit, vt aliqua pars generis hu-
 mani & honestæ societates conseruen-
 tur. Huius Marcelli mentio fit in sexto
 libro Æneidos:

*Aspice vt insignis spolijs Marcellus opimis
 Ingreditur: Victorq; viros supereminet omnes.
 Hic rem Romanam magno turbante tumultu
 Sistet eques, sternet Pános, Gallumq; rebellem,
 Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.
 Hæc de Marcello diximus, quia valde*

x 4 pro

prodest excellentes viros in omnibus historiis considerare propter eas causas, quas recitavi: quia discendum est imperia à Deo constitui, & Deum dare excellentem virtutem & successus, & hæc dari non ignavis, sed laborantibus, sicut in Æschylo dictum est: ἀλλ' ὅταν αὐτὸς ἡ τις, αὐτὸς καὶ θεὸς συνάπλῃσι.

Polybius inquit, huius belli Gallici pericula & prælia fuisse non minora, quam vlla in cæteris fuerunt, sed à Celtis omnia magis impetu, quàm consilio acta esse: θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ, βραβευθῶσα.

DE ARATO SICYONIO.

EXemplum est Aratus Sicyonius gubernatoris sapientis, iusti, moderati in victoria civili, & experti fortunæ inconstantiam, & infidas Regum familiaritates. Quem eò præterire nolui, quia Cicero eius mentionem facit. Et in eius historia conspicitur, quàm varij tumultus & quales tyrannides in Græcia tunc fuerint, quum nondum à Romanis defenderetur.

Aliquāto ante bellum Gallicum, in quo Marcellus victor deleuit magnum exercitum Celtarum, id est, Gallorum & Teutonum, clarus fuit in Græcia Aratus Sicyonius,

nus, natus patre Clinia, qui fuit princeps Sicyonis, quem cum interfecisset Abantidas, qui rapuit dominationem, postea filius Clinia Aratus exul, adiutus à cæteris exulibus nocte conscensis muris patriam cepit. Cumq; Tyrannus fuga euasisset, vetuit Aratus vllum ciuem interfici. Opes Tyranni dedit exulibus. Quia verò exulum prædia iam ab aliis ciuibus possidebantur, & multa hereditatibus, dotibus, aut venditionibus translata erant, eiectionis possessoribus noua bella sequutura erant. Vt igitur paci ciuitatis consuleret Aratus, adhibitis Senatoribus transactiones instituit. Pretia numerat iis, qui volentes cedebant. Aut si qui cedere volebant tantundem pecuniæ dat exulibus, quanti æstimabantur fundi. Hanc ad rem sumpsit à Prolemæo talenta centum & quinquaginta, id est, nonaginta millia coronatorum. Hac compensatione pax ciuitatis retenta est. Postea hic Aratus creatus dux Acheorum, liberare & vicinos instituit. Ex arce Corinthi & ex Athenis eiecit Macedonica præsidia. Deinde Cleomenem regem Laconicum conatus est reprimere, qui & Ephoros sustulerat, & vicinis bellum inferebat, à quo magno prælio victus est. Cum

x 5

autem

autem & Cleomenis audaciam & robur Laconicum metueret, ad belli societatem Antigonom regem Macedonicum inuitauit, qui adducto exercitu magno prælio vicit Cleomenem, qui amisso regno fugit in Aegyptum, vbi captus mortem sibi consciiuit.

Postea mortuo Antigono Rege successit in regno Macedonico Philippus Persei pater. Cum autem Ætoli renouarent bellum aduersus Achæos, & eorum oppida caperent, & exercitus funderent, nec pares essent Achæi, rursus accersiuit Aratus auxilia Macedonica. Cumq; multa consiliis Arati præclare gererentur, factus insolentior Philippus crudelitatem naturæ suæ paulatim detexit. Messenios præcipuos & alios passim iniuste interfecit: deinde & coniugem filij Arati corrupit. Quæ scelera senex Aratus ægreferens, se ab eo disiunxit. Sed Philippus & patrem Aratum & filium veneno necauit. Cumq; sanguinẽ vomeret Aratus pater præsentib. amicis, solitus est dicere: *τιῦτα ἴσσι πέρχουσι το γενναῖος Φιλίππης*, hæc sunt præmia tyrannicæ amicitiae. Hic fuit exitus viri præstantis Arati, cuius laudatur in recuperatiõe patriæ & in multis aliis victoriis moderatio. Estq; in patria
ci stat

ei statua posita cum hac inscriptione:

Venit ad Herculeas quanquam tua summa colūnas,

Dum patriam seruas inclyte Arate tuam:

Nos tamen hanc statuam pro libertate recepta

Virtutis testem fecimus esse tue.

Communis tibi cum Dijs servatoribus esto

Hic honor. In patriam nam pia iura refers.

Reprehenditur quòd Macedonas rursus in Græciam attraxerit, qui mox Græciam seruitute oppresserunt. Et prudentia necessaria est, considerare quales nobis adiungamus. Valde enim infelix coniunctio fuit cum Philippo Macedonico rege, qui & natura crudelis fuit, & obscurus. Quare dictum est Aratum malè fecisse, quòd attraxisset Macedonas in Græcorum gynæcea. Quòd verò societates fecit cum inimicis, tempori & scuitiæ nouorum hostium tribuitur, sicut vñtatum est, vt Plutarchus inquit.

Καὶ εἰ δαλιώουσιν οἱ δοκῶντες ἄρχων.

Et apud Thucydidem inquit Legatus Atheniensis: *Ἀνδρᾶ τύραννοι δὲ πρὸς ἑκάστῳ, φίλον ἢ ἔχθρην, μετὰ καί τοι γίγνεται.* Sed postea tyrannus Macedo pœnas dedit, vt infra dicemus.

ANno ab vrbe Roma condita quingentesimo tricesimo sexto, motum est bellum secundum Punicum, cum Annibal Saguntum in Hispania deleuisset. Anni sunt à fine primi belli Punici ad initium secundi, quinque & viginti. Tanta odiorum incendia fuerunt in his ciuitatibus de imperio dimicantibus, vt non diu quiescere potuerint. Et Deus crescere Romanam potentiã volebat vt Regum tyrānides compesceret. Durauit autē secundū bellum Punicum, vsque ad annum septimum decimum. Ac numerari potest inter accerrima bella generis humani, propter magnitudinē præriorum, & varias vices. Cumq; de multis magnis rebus cōmonefactiones in tantis calamitatibus & mutationibus Imperiorū proponātur, hoc præcipuè considerandū est, Imperia nō solūm humanis consiliis aut viribus cōstitui, sed Dei opera esse, vt Daniel inquit: Deus trāsfert & stabilit regna. Et quanquā bellis horribilib. vtrinque scelera hominum puniuntur, tamen Deum victorias plerunque illis tribuere, qui iustæ defensionis causa repellunt vim iniuste illatam, iuxta regulam:

gulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit.

Etsi autem perspicua causa est secundi belli Punici, tamen quæsitæ est elusio. In fœdere Romanorum & Carthaginensium fuit hoc caput: Ne læderentur vtrique socij. Erant autem Saguntini socij Romanorum, quos quum Annibal crudeliter deleuisset, Romani accusarunt Carthaginenses, violatum ab eis esse fœdus. Carthaginenses contrà disputarunt, Saguntinos non fuisse socios Romanorum, cum illud fœdus fieret. Huic excusationi cum responsum esset, fœdus de præsentibus & futuris sociis loqui, & non dubium esse, violatum esse fœdus ab Annibale, vtrinque bellum motum est.

Legatur autem historia integra apud Polybium & Liuium, & considerentur Duces, & belli vices. Annibal excelluit calliditate & audacia. Venit in Italiã mense Octobri, & statim ad Ticinum & Trebiam Romanos vicit. Postea ad Thrasimenum in vere anni secundi Consule Flaminio interfecto trucidauit quindecim millia Romanorum. Tertio anno ad Cannas trucidauit quadraginta millia in exercitu Romano, & magna pars Italiæ ad Annibalem deficit.

cit. Ita fuerunt initia Annibali læta. Postea fortuna paulatim conuersa est. Adolescens Scipio, natus annos octodecim patrem Consulem in prælio ad Ticinum seruauit, cum hostem, qui patrem vulnerauerat, repelleret. Hic Scipio adolescens cum Tribunus militum esset in pugna Cannensi, & multi nobiles Romani post infelicem pugnam deliberarent de deferenda Italia, ipse interueniens coëgit eos iurare, se patriam non deserturos esse. Si quis noller iurare, necem ei minitatus est.

Nulla tempore maior virtus fuit Romanæ ciuitatis, quam tunc cum maximis præliis victa, amissa magna Italiæ parte funditus ruitura videbatur. Ibi diuinitus & excitata est magnitudo animorum, & constantia & vigilantia in rebus aduersis, & dati magnanimi, sapientes, concordēs & felices Duces, fuitque virtus magis conspicua inter tantas aduersitates, ut dicitur, *ἡ θεὸς χάρις λάμπει τὸ καλόν*. Fabius cunctando repressit Annibalem. Marcellus anno quinto huius belli primus vicit Annibalem prælio. Postea res secundæ multæ sequutæ sunt. Anno decimo huius belli maximè languescere Annibal coëpit interfecto Asdrubale fratre in Italia prope Senā.

Hic

Hic exercitum adduxerat in Italiam, & se fratri coniuncturus erat. Id quum Claudius interceptis literis cognouisset, relicto Annibale, cui oppositus erat in Apulia, sex dierum spatio emensus Italiæ longitudinem, coniunxit se cum altero Consule Liuiio. Ibi cum dimicaretur, Asdrubal interfectus est, & exercitus eius deletus. Redit Claudius in sua castra, & caput Asdrubalis interfecti abiici ante castra Annibalis iubet, & duos captiuos mittit Annibali ignorantis fratris aduentum & infelicem pugnam, narraturos hæc ut acciderant. Hic Annibal mœstus longius abduxit exercitum in Brutios, & gemens fortunam se Carthaginis agnoscere dixit. Hoc Claudij consilium maximè dignum est admiratione in huius belli exemplis.

Obiter & hoc exemplum hîc inserā, de captis Macedonum & Carthaginensium Legatis, quod narrat Liuius in tertia Decade, libro 3. Etsi enim vñtatum est Legatis parcere, tamen id intelligatur de iis, qui non moluntur hostilia, ut tunc Macedones & Carthaginenses fœdus facturi erant contra Romanos. Ideò iudicatum est, iustè hos Legatos captos esse.

Simile exemplum extat apud Thucydidem

dem libro secundo, vbi narratur, ab Atheniensibus captos esse Legatos Lacedæmoniorum ituros ad Persas, vt auxilia contra Athenienses peterent. Hi Legati Athenas adducti interfecti sunt. Hæc exempla citantur, quum disputatur, in quibus casibus iustum sit Legatos capere.

Sed inter Duces Romanos, qui tunc multi fuerunt præstantes virtute, eminet Scipio virtute & felicitate, qui recuperauit Hispaniam, & postea in Aphrica vicit Regem Syphacem & Annibalem. Fracti igitur his cladibus Carthaginenses anno septimo decimo huius belli pacem petere coacti sunt, quam Romani certis conditionibus dederunt, videlicet, vt abstinerent ab omnibus, quæ iam Romani tenebant, & ab eorum sociis, & penderent intra annos quinquaginta decem millia talentorum, id est, sexaginta tonnas auri. Scribit Liuius etiam postulasse Scipionem, vt sibi traderetur Annibal, sed responsum est, Annibalem non esse in Aphrica. Fugerat enim ad Antiochum in Asiam, metu suorum ciuium.

Extat apud Apianum narratio, quomodo in pugna inter se ipsi dimicauerint, Scipio & Annibal, & deinde Masinissa & Annibal. Scipio telum emisit in clypeum Annibalis,

Ann

Annibal equum Scipionis sauciauit, & quum vulnere equus turbatus resili-
 teruenit Masinissa, qui quum primum telo
 scutū Annibalis percussisset, huius etiam
 equum Annibal vulnerauit. Relicto igitur
 equo Masinissa pedes adoritur Annibalē,
 & eius propugnatorem equitem interfe-
 cit, & nactus aliud telum rursus petit An-
 nibalem, sed hæsit telum in alio equite,
 qui & interfectus est. Tertium telū quum
 rapere Masinissa conaretur, vulnus accipit
 in brachio. Interea & Scipio redit, Masi-
 nissæ opitulaturus, quē inuenit iam obli-
 gato vulnere redeuntem in prælium in alio
 equo. Hic acerrimum certamen inter Du-
 ces & exercitus ortum est, donec rumu-
 lum proximum Annibal ascendit, non fu-
 gæ causa, sed vt inde commodius in ho-
 stes impetum faceret. Quia verò inde in
 exercitu Punico consternatio errore orta
 est, Poeni omisso prælio dissipati fugere
 cœperunt. Euasit Annibal sequente Masi-
 nissa vsque ad noctem.

Est autem & Masinissa inter huius belli
 præstantes viros numerandus, dignus lau-
 de propter iustitiam, fortitudinem & fi-
 dem, quam in tuenda societate Romana
 præstitit. Vixit annos nonaginta. Nomen
 y Masi

Mafiniffa fignificat remittentem tributa.

Annibal cū fugiffet ad Antiochum, ac deinde ad Prufiam Bithyniæ regem, anno poft finem huius belli feptimo decimo mortuus eft, fumpto veneno cū Prufias eum Romanis dediturus effer. Et fcribitur eodem anno mortuos effer Annibalem & Scipionem, qui non folū fortitudine, fcientia rei militaris & felicitate excelluit, fed etiam iuftitia, continentia & modeltia, quam oftendit fcedens in rus, nec mouens Rempublicam laceffitus tribunitiis criminationibus.

DE BELLIS MACEDONICIS.

PAucis menfibus poft finem belli Punico fecundi, videlicet anno à condita vrbe quingētefimo quinquagefimo quinto, motū eft bellum aduerfus Philippum regem Macedonicum patrem Perfei, qui initio cū Arati Sicyonij confiliis regetur, naturæ ſæuitiam non ftatim oftendit, eratq; de eo magna induftriæ & virtutis opinio. Poſteà verò & libidinibus variè ſe polluit, & magnam crudelitatem exercuit. Sed ſclerum pœnas dedit. Verus igitur vaticinium diſcernit Philippū Alexandri patrem ab hoc poſteriore. Extant
verſus

versus apud Pausaniam in Achaicis, digni memoria:

*In Macedum populis clarissima regna tenebunt
Argiva de stirpe bonum damnumq; Philippi.
Horum qui prior est, gentes vrbesq; domabit,
Sed veteris regni perdet decus omne secundus,
A populis victus, quos mittent Vesper & Ortus.*

Vicerunt enim hunc posteriorem Philippum Romani, adiuti à socio Rege Attalo, qui tenuit Pergamum & viciniam.

Occasio belli hæc fuit: Philippus bellum intulerat Atheniensibus, vt Reges conantur opprimere vicinas vrbes, opibus & artibus florentes. Incitabat etiam eum κακοζήλια prioris Philippi. Quare Athenienses à Romanis auxilium petunt: Qui quum alioqui Philippum odissent, propter societatem quam cum Annibale fecerat, & gloriosum esset defendere Athenas, laudatissimam ciuitatem, à qua Romani leges, formam iudiciorum, & multa honesta exempla acceperant, bellum aduersus Philippum mouent. Ac initio socios habuerunt Regem Attalum & Ætolos.

Fuit autem excellens virtus, felicitas & moderatio Ducis T. Quintij Flaminij Consulis, qui Philippum in faucibus Epiri, & deinde in Thessalia vicit. Interea rex At-

y 2 talus

talus & Lucius Quintius frater Consulis, nauali prælio Philippi classem vicerunt, & Eubœam occuparunt. His cladibus fractus pacem Philippus à Romanis petiuit, quæ ei hac conditione data est, vt à tota Græcia abstineret, & penderet Romanis mille Talenta, id est, sexcenta millia Coronatorum.

Erst autem hæc victoria Flaminij gloriosa fuit, tamen sequens erga Græciam beneficentiam multò gloriosior fuit, cum superato Philippo Græcæ ciuitates se Romanis adiungerent, & ipse discordiarum intestinarum arbiter factus dirimeret controuersias sua moderatione sine bello. Postea in Isthmiis & Nemeis iussit decretum populi Romani publicè pronuntiari: *Velle populum Romanum & T. Flaminium, vt tota Grecia libera sit, & suis legibus vtatur.* Hunc tantum honorem Roma Græciæ propter doctrinas, leges, & maiorum virtutem habuit, & præbuit imperiis exemplum moderationis in victoria, & monuit, aliter mitiores & bene meritas gentes tractandas esse, quàm illas, quas propter crudelitatem & turpitudines opprimi aut deleri necesse est. Romani beneficij in Delphico templo monumenta suspensa sunt, clypei

clypei argentei, & clypeus Titi Flaminij,
cum hac inscriptione.

*Tyndaride fratres, quorum fuit inclyta virtus,
Custodes inter quos modo Sparta colit.*

Leges, Libertas & Pax sunt optima dona.

Hæc Græcia genti dat Titus Arneades.

Manſit in Græcia Titus Flaminius circiter quinquenniū, quia poſtquam Philippo pax data eſt, cū bellum biennio duraret, reliqui anni conſumpti ſunt in conſtituendo Græciæ ſtatu, occupandis aliquot Thraciæ urbibus, & Tyranno Laconico Nabide reprimendo. Poſtea Romam rediit, ſecumq; obſidem Demetrium filium Philippi adduxit, quem tamen Senatus aliquantò poſt ad patrem remiſit.

Fuit pax Romanis opportuna cum Philippo, quia mox ſequutum eſt bellum cum Antiocho Magno, quo tempore ſi coniuncti duo Reges fuiſſent, multò difficilius bellum Romanis futurum erat. Motum eſt bellum cum Antiocho tertio anno poſt reditum Titi Flaminij ex Græcia, anno ab urbe condita quingenteſimo ſexageſimo ſecundo: duravit biennium, ſuperato Antiocho à Scipione Aſiatico fratre Aphricani, apud urbem Magnetiæ, anno quingenteſimo ſexageſimo quarto.

y 3 Asia

Asia citra Taurum montem adempta est Antiocho. Ita paulatim Regum potentia diminuta est, donec prorsus stirpes eorum deletæ sunt.

Philippus autem dolens Romanorum potentiam crescere, ut rursus bellum moliri posset, annis aliquot in pace munit vrbes, colligit magnos acervos frumenti & pecuniæ, & vicinos Thraces, Pæonas & alios barbaros sibi adiungit, ac ostendit se bellum in Italiam translaturum esse Annibalis exemplo, & ingressurum Italiam circa Adriam, quare & Regem Illyricarum gentium & Celtas vicinos Adriatico ad societatem tanti belli inuitat. Sed hæc adparans moritur, cum quidem filium Demetrium excellentem virtute rescuisset à fratre Perseo falso accusatum & dolo interfectum esse. Cum enim Demetrius antecelleret virtute, & opinio esset, Perseum non esse natum ex patre Philippo, insidias Demetrio struxit Perseus, metuens eum in regno successorem fore.

Mortuo patre, Furiis vlticibus eum impellentibus ut pœnas parricidij daret, & incitatus ab improbis, bellum Romanis infert, Thessaliâ & vicina loca vastat, duobus

bus præliis Romanos vincit, & læta ei initia tanti belli fuerunt, quod à Perseo motum scribitur anno ab vrbe condita quingentesimo octuagesimo secundo. Vixerat autem Philippus post reditū Titi Flaminij ex Græcia circiter viginti annos. Durauit bellum Persei annos quatuor.

Anno eius belli quarto, videlicet anno à condita vrbe quingentesimo octuagesimo sexto, cum prioribus annis Romani exercitus aliquoties infelicitè pugnasent, & Græci Romanorum socij magnis detrimentis affecti essent, L. Paulus Æmilius filius Pauli Æmilij interfecti in Cannensi pugna, Consul iterum factus est, anno sexagesimo suæ ætatis, vt aduersus Macedones Dux idoneus mitteretur. Hic cū ei bellum mandaretur, publicè in concione dixit, si alium magis idoneum eligerēt, se libenter ei cessurum esse: sed si vellent ipso duce hoc bellum geri, postulare se, vt exercitus obtemperarent, nec sumerent sibi Ducis officia, nec impedirent eum sua curiositate & suis fabellis: μή παραινεῖν μηδὲ λογοποιεῖν.

Mense Septembri acerrimo prælio vincit Perseum, trucidatis viginti millibus perditum. Ante id prælium ait Plutarchus con-

spectam esse Eclipsim Lunæ, qua ne per-
terrescerent milites, iussit Æmilius pridie
ante Eclipsim præmoneri vocatos in con-
cionem oratione Sulpicij Galli Tribuni
militum, qui & prædixit venturam Ecli-
psim, & docuit certo ordine motum cœ-
lestium obscurari Lunam incurrentem in
ymbram terræ, nec rem in natura ordina-
tam vt prodigium metuendam esse. Sene-
ca scribit, eodem tempore conspectam
esse Cometam, cui tribuitur nomen ~~Phici~~.
Cum autem mox non solum finis regni
Macedonici sequutus sit, sed etiam Antio-
chus in ludæa horrendam sæuitiam exer-
cuerit, apparet signa non fuisse inania.

Rex Perseus ex fuga retractus est, & ad
Æmilium adductus cum duobus filiis,
Philippo & Alexandro. Hi postea cum pa-
tre Perseo in Triumpho ante currum du-
cti sunt: cumq; in carcerem ducti essent,
impetravit Æmilius, vt alibi in loco mi-
nus tetro à certis militibus custodirentur.
Perseus & filius Philippus non diu super-
stites fuerunt. Alexander scriba Magistra-
tum Romanorum factus est.

Ex Regiis thesauris, qui fuerunt amplis-
simi dedit Æmilius stipendia militibus: re-
liquam pecuniam in ærarium inferri cura-
uit.

uit. Macedoniæ deditis vrbibus tributum imposuit, dimidio minus quàm Regibus dederant, videlicet centum talenta, id est, sexaginta millia Coronatorum. Ita Romana Monarchia initio Tyrannis deletis leges & iustitiam gentibus restituit, & expiationes moderata est.

Ex thesauris Regiis Æmilius libros Regios iussit filiis suis attribui. Vixit post hanc victoriam annos decem, carus Senatui & populo. Et postquam Cēsor fuisset, placidè mortuus est, relictis duobus filiis, quorum alterum adoptauit filius eius Scipionis, qui vicit Annibalem. Hic enim habuerat cōiugem Æmiliam, inde nomen est, Scipio Æmilianus. Facultates Æmilij, vt Plutarchus narrat, non superauerunt triginta millia Coronatorum, & septem millia, cū in erarium intulerit plus quàm quinquagies centum millia Coronatorum. Adeò præstantes ciues tunc magis augere Rempublicā quàm priuatas opes studebant.

Hoc ipso tempore, quo Æmilio Duce Perseus victus est, Antiochus Epiphanes iussus est à Popilio Romani Legato populi ex Ægypto discedere, & abducere inde præsidia. Et tergluersanti Popilius circu-

y s lum

lum virga circumscripsit, ac respondere cum iussit, antequàm inde egrederetur. Cùm igitur rediret Ierosolymam Antiochus, ardens ira magnâ ibi iæuitiam exercuit. Et initia præliorum Iudæ Macchabæi conferuntur in annum ab vrbe condita quingentesimum octuagesimũ septimum.

TERTIVM PVNICVM BELLVM.

ANno à condita vrbe Roma sexcentesimo quarto, anno post finem belli Punici secundi quinquagesimo secundo, motum est bellum Punicum tertium. Eius belli anno quarto Carthago vi capta & deleta est, duce Scipione Æmiliano qui natus est patre Paulo Æmilio, sed adoptatus à Scipione nato ex Scipione victore Annibalis.

Causa belli fuit, quòd Regi Masinissæ, socio populi Romani bellum intulerant, misso exercitu in eius fines quinquaginta & octo millium hominum, qui tamen circumscissus ab exercitu Masinissæ, magna ex parte fame periit. Postea quum Legati à Romanis missi viderentur æquiores esse Masinissæ bene merito, conditiones pacis Carthaginenses repudiauerunt. Sequuta est igitur post legationes aliquoties missas

delib

deliberatio nō tantū de bello, sed etiam de vrbe Carthagine delenda, quia non quiesceret. Ea de re dissentio Romæ in Senatu fuit. Scipio Nasica sensit non delendam esse, quia nimis atrox exemplū esset, & non conueniens Romanæ clementiæ tantam hominum multitudinem perdere. Deleta etiam ea vrbe Romanos facilius ciuilia bella moturos esse, quia illa imperij æmula sublata foris neminem formidaturi essent. Catonis fuit contraria sententia: Quia virtus Romana paulatim fieret languidior Carthaginem occasione recuperandi imperij aliquando vsuram esse.

Consules in Aphricam missi biennio vicina oppida occuparunt, & aliquoties infeliciter tentarunt oppugnationem Carthaginis, ac virtute Scipionis Æmiliani, qui tunc Tribunus militum erat, bis magna cum gloria seruati sunt Romani exercitus. Post biennium hic Scipio ante Consularem ætatem creatus Consul, & missus in Aphricam alio consilio vsus est, quàm priores Duces. Totam urbem circumualauit, ne frumentum inuehi posset. Id opus difficile & magna arte, & magno labore perfectū est. Fuit enim ambitus vrbis sex miliarium Germanicorum, diameter igitur

tur fuit circiter duorum milliarium. Inter-
ea sæpe dimicatum est acerrimis præliis,
præsertim nualibus, sed tandem vrbs vi
capta est, cæde intra mœnia horribili fa-
cta. Priusquàm autem diriperetur & inflā-
maretur, iussit edici Scipio, vt fugerent qui
vellent. Fugerunt igitur ex vrbe quinquā-
ginta millia hominum, reliqui aut inter-
fecti aut flammis absumpti sunt: Vrbs in-
flammata arsit dies sedecim. Scribit autem
Polybius, se Scipioni astitisse, spectanti vr-
bis incendium. Qui cùm lacrymans ver-
sum recitasset:

Illa dies veniet, cùm fato Troia peribit.

interrogat Polybius, quid lacrymæ, hi ge-
mitus, & hæc dicta significant? Respondet
Scipio, se cogitare miserabiles generis hu-
mani casus, & futurum aliquando simile
urbis Romæ excidium, sicut & Torilæ
Gotthici Regis tempore accidit, circiter
annum septingentesimum post hunc Sci-
pionē. Steterat autem & Carthago annos
circiter septingentos, condita ante urbem
Romā anno centesimo & paulò amplius.

Asdrubal Dux Carthaginēsum supplex
ad Scipionē confugit. Eius vxor dira ma-
rito imprecata se cum parvis filiis in me-
dium ignem præcipitavit. Postea & ipse
Asdru

Asdrubal sibi mortem consciuit. Et leguntur alia horribilia exempla, quæ acciderunt in eo excidio, quæ ostendunt iram Dei aduersus delicta, & monent, ne spreto Dei iudicio cæcis cupiditatibus indulgeamus.

Carthaginem non multò post restituere conatus est Caius Gracchus, deducturus eò coloniam. Sed Lupi signa, quæ muros spatia significabant, eruerunt. Postea à Iulio & Augusto restituta est, & eò deducti sunt coloni.

EXCIDIVM NVMANTIAE

urbis.

Scipio Æmilianus quartodecimo anno post eversam Carthaginem deleuit urbem Numantiã sitã in Celtiberia, vbi Romani exercitus aliquoties trucidati fuerunt.

Huius autem urbis excidium terribilius exemplum est excidio Carthaginis. Quia cum propter famem defendere urbem ciues diutius non possent, inflammaverunt eam ipsi, & sese partim igni, partim ferro, partim veneno perdiderunt. Postea Scipio ruinas funditus deleuit, & agros vicinis attribuit, & ordinata provincia pacem in ea parte Hispaniæ restituit.

Absente eo Romæ magnæ seditiones
mo

motæ sunt propter leges Agrarias, quas initio bono studio Tiberius Gracchus rulerat, fauentibus etiam Lelio & Sceuola. Sed ad bonam causam postea Gracchus addidit turbulenta consilia, & contentio ne discordia creuit, pluresq; causæ cumulatæ sunt, sicut Homerus de Lite inquit:

*Parua metu primò, mox sese attollit in auras,
Ingredituq; solo, et caput inter nubila condit.*

Et sæpe bona causa malè agendo corrumpitur. Quare dicitur à Salomone, Quod iustum est iustè persequaris.

Sciant autem iuniores, in aliis historiis Agrariam legē significare distributiones possessionum, in quas noui coloni introducebantur: Sed in Tiberij historia Lex Agraria significat præfinitionem numeri Agrorum. Fuerat enim vetus lex, Quando deletis hostibus agri publici diuisi erant, nemini ciuium Romanorū licebat ex his plus quàm quingenta iugera possidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & suis addere, & per mæcipia colere, ne pauperum ciuium familiæ redigerentur ad egestatem, & Italia repletur peregrinis & seruis.

Est autem Iugertum quadratum, cuius vnum latus est centum viginti pedū, Græ-

cè

cè πλείον, id est, sexta pars stadij.

Hac veteri lege neglecta diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per seruos colebant. Ita multorum ciuium familiarum nullos fundos retinebant. Cum igitur Tiberius in prouinciā proficisceretur, passim in viis occurrebant ei ciues cum paruis filiis & matribus, & quærebantur se vagari extorres, qui sanguinē pro patria profudissent, teneri agros à diuitibus, & petebant vetustam legem restitui, consuli salutis Italię, ne deessent milites, & ne Italia seruis & hominibus barbaris impleretur. Motus misericordia Tiberius pollicetur se hanc causam acturum esse. Et reuersus ex prouincia quum factus esset tribunus plebis, fert rogationem de veteri lege restituenda, quæ modum agrorum præscribit. Dicit in concionibus, iniustam esse Ducis orationem, cum iubet milites præliari pro aris & focis, cum nec aras nec focos habeant. Queritur præliari eos non pro patria, sed pro foeneratorum rapacitate. Sed aduersabantur Legi diuites, & tribunum Octauium sibi adiungunt intercessorem, qui suffragationem prohibeat. Huic nouo exemplo tribunatum Tiberius abrogauit. Quum autem visus esset violentius

tius agere, creuerunt discordiæ.

Tulit & aliam legem Tiberius, vt pecunia legata populo Romano ab Attalo Rege, egētibus ciuibus diuideretur. Denique cōtra leges prorogare sibi magistratū conatus est. Ea res cū speciē haberet tyrannicam, Senatui iusta causā visa est armis opprimendi Tiberium Gracchum. Et iam tota Italia mouebatur. Ideo Senatus hortatur Murium Sceuolam Consulē, vt arma capiat ad sedandum tumultum. Qui cū nollet in vrbe nouo exemplo præliari, Senatus ipse hortante Scipione Nasica Pontifice Maximo cū magna multitudine amicorū ascendit in Capitoliū, ad interficiendū Tiberium Gracchū. Cumq; populus accedenti Senatui cederet, & sese desertū Tiberius Gracchus peti videret, fugit. Sed fugientē interfecit collega ipse Saturnius. Sunt & alij trecēti ciues interfecti, et corpora in Tiberim abiecta. Hæc in ciuilibus seditionibus Romæ prima cædes facta est. Postea sequutę sunt magis cruentę seditiones, Et si autē, vt populus placaretur Senatus legē de modo agrorū recepit, extincto autore, tamē odia nō sunt extincta.

Interfectus est Tiberius Gracchus anno vrbis sexcētesimo vicefimo, cōsulibus Murio Sce

tio Scevola & Calpurnio Pisone, cū ab-
esset Scipio Æmylianus ad Numantiam,
Qui cū audiisset acta & necē Tiberij
Gracchi, recitās Homeri versum, ostendit
se quoq; seditiosas actiones improbare:
ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλοι, ὅστις θυμῷ κεκρίσται.
Perdatur simili pœna, qui talia fecit.

Deinde cū Romam Scipio Aemilia-
nus redisset, & certamina eadem de agro-
rum diuisione renouata essent, & accessis-
sent aliæ turbulentæ leges, quarto anno
post reditum Scipionis Aemiliani, Tudita-
no & Aquilio Consulibus, anno urbis sex-
centesimo vicesimo quarto, cū Carbo
Tribunus plebis rogationem tulisset, vt
liceret eundem creari Tribunum plebis
quoties veller, & suaderet eam legē Caius
Gracchus Tiberij frater, dissuasit eā acer-
rimè Scipio Æmylianus, quia ea rogatio
contra veteres leges de Tribunis fereba-
tur, & turbulētos Tribunos perpetua po-
tentia armabat. Dixit etiam, Tiberium
Gracchum iure interfectū esse. Post hanc
contentionem manē Scipio inuentus est
in cubiculo suo mortuus, cū pridie re-
ctē valuisset, fuitq; suspitio, ab aduersariis
veneno necatum esse. Hic fuit exitus prę-
stantissimi ciuis, anno ætatis ipsius quin-
z quag

quagesimo sexto. Breuiter autem vtrunque Scipionem commemorauī, victorem Annibalis, & alterum Aemilianum, quia cum in secundis rebus, in magna gloria, & rebus gestis, quæ profuerant patriæ, iusti & modesti fuerint, exempla eorum nota esse omnibus vtile est.

Carbo postea sibi mortem consciuit. Caius Gracchus & Fuluius, cum seditiose Auentinum montem cum armata multitudine occupassent, ab Opimio Consule interfecti sunt, & trucidata sunt in eo prælio urbano tria millia hominum.

Caij Gracchi eloquentia sic laudatur à Cicerone: Grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis, manus extrema non accessit: legendus est hic orator: non enim solum acuere, sed etiam alere ingenium potest, &c. Apud Gellium libro 11. cap. 10. hæc eius verba recitantur: Omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque vllius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi vt aliquid auferat. Ego ipse non gratis prodeo. Verum peto à vobis non pecuniam, sed bonam existimationem. Qui prodeunt dissuasuri ne hanc legem accipiatis, pecuniam petunt: qui autem ex eodē loco atque ordine tacent, hi vel

hi vel accerrimi sunt, nam ab omnibus
precium accipiunt, & omnes fallunt.

DE BELLO ACHAICO.

SVprà dictum est, pace facta cum Philip-
po rege Macedonum, Romanos Græ-
ciæ, quia ab ea doctrinas & leges accepe-
rant, pacem & libertatem restituisse, & de-
cretum T. Flaminij publicè recitatum est
in Isthmiis, anno urbis Romæ quingente-
simo quinquagesimo septimo. Hoc tanto
beneficio Græcia vniuersa frui & retinere
dulcem tranquillitatem poterat, sed in-
quieta ingenia subinde novos tumultus
moueabant. Et plerunque homines singu-
lari petulantia fatales pœnas attrahunt,
sicut Lucanus inquit:

*Hoc placet ô superi, cum vobis vertere cuncta
Proposuitum, nostris erroribus addere crimen.
Ciadibus irruimus, nocituraq; posimus arma.*

Statim post pacem cum Philippo fa-
ctam rebellarunt Ætoli. Sed longè maius
bellum postea mouerūt Achæi & Bœotij
anno quinquagesimo post libertatem à
Tito Flaminio Græcis restitutam. In eo
bello & Achæorum & Bœotiorum exer-
citus citò trucidati sunt. Dux Dixus inter-
fecit coniugem, ne fieret captiua, & vene-

num hausit ipse. Corinthus deleta est à Cōsule Mumio. Nec longum bellum fuit, quia & Romana potentia tunc florebat, & horum hostiū non magnæ vires erant. Ideo Pausanias inquit:

θεαύτης μὲν αἰδομένης magna ἰσὶ.

qui & finem Achaici belli fuisse scribit Olympiade centesima & sexagesima, maximèque tunc ait debilitatas esse Græciæ vires. Nec tamen quiescere in ea factiosi ciues potuerunt.

Fuit post annos quinquaginta, anno urbis Romæ sexcentesimo sexagesimo sexto, bello Mithridatico Philosophus Athenis nomine Athenio, qui conductus magna pecunia à Mithridate ciuib. suavit, vt à Romanis ad eum deficerent, quia melius esset, vnum esse orbis Monarcham Regem, quàm tot auaros dominos Romanos. Et nominabat Romanum Imperium *Αναρχίαν*. Iamq; Mithridates magnā Asiæ partem & Thraciam tenebat, ac multi sperabant euersurum esse Romanum Imperium. Hic Philosophus aliquandiu velut tyrānus septus armato satellitio dominatus est Athenis, interfecit multos ciues, multorū facultates diripuit, & magnis aceruis pecuniæ in Delum missis, fugit.

Succ

Successit Aristio tyrannus, sentiens cum Mithridate, conflatus vt Græci scribunt, ex petulantia & crudelitate. Hic prohibuit ne Athenæ Romano Duci Syllæ se dederent. Quare Sylla urbem terra mariq; circumfidens, tandem eam vi cœpit, & magnam ciuium multitudinem in vrbe trucidauit. Multi antea fame perierāt. Medimnus enim frumēti vēdebatur mille drachmis, id est, centū coronatis, qui medioeribus annis æstimabatur quinque drachmis: Aristion ab ara auulsus necatus est.

Postea Sylla in Bœotiam transiens vicit Archelaum Ducem Mithridatis duobus magnis præliis, & partem vrbis Thebanæ prorsus diruit, & Thebanis dimidiam Bœotiam ademptam attribuit Phocensibus. Ita Græcia & vires suas & libertatem & veterem Reipublicæ formam amisit, cum bella non necessaria & iniusta ciues aliqui priuatis cupiditatibus mouissent.

Hæc de Græciæ ruinis vno in loco breuiter annotaui, etsi in serie historiæ nondum ad Syllæ tempus perueuimus: sed in historia continua melius conspici potest, has fatales pœnas paucorum furoribus attractas esse, qui fuerunt patriæ Αλκίνοιο. Retinenda est igitur modestia propter

nostram & patriæ salutem.

DE CIMBRICO BELLO.

SVprà dictum est, infusas esse in Italiam gentes Celticas tempore Camilli, cùm vrbs Roma incensa est, Olympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, anno vrbs Romæ trecentesimo sexagesimo quinto, in qua expeditione & Brenni Ducis mentio fit, & Senonum, quos fuisse olim Albi vicinos nihil dubium est. Estq; vrbs Roma incensa à Gallis ante Alexandrum, regnante Artaxerxe, cuius cognomē fuit Μνημων, anno nonodecimo postquam Athenæ à Lyfandro captæ sunt.

Sequuta est alia Celtarum expeditio, qua Græciam vastarunt, & ad Delphos interfecti sunt, Olympiadis centesimæ vicesimæ quintæ anno secundo, vt narrat Pausanias, videlicet post incensam Romam anno centesimo septimo. Fuit igitur alius hic Brennus, qui Galatas in Græciam duxit, & trucidauit Ptolemæum Κελευδον. Infusa est autem & in Asiam hæc multitudo, & pars ibi à Ptolemæo Euergete trucidata est, vt scribit Callimachus, apud quem inquit Phœbus:

Contra hostem fient communia praelia nobis,

Celt

*Celtico cùm contra Græcos gens bella mouebit,
Titanum soboles, extremo à cardine terra
Effusa, Hesperias & sedes effera linqvet,
Densâq; sic veniens latè trahet agmina, sicut
Spargit Bruma nives Borea spirantibus auris.*

Nec verò dubium est apud veteres scriptores Celtarum nomen commune fuisse gentibus in vtraque ripa Rheni vsque ad Oceanum occidentalem, & vsque ad Harcynios mōtes, qui nunc Boiemici, Turingici & Harcinij nominantur.

Aclade Celtarum accepta in Delphis vsque ad Marcellum Consulem, qui interfecit Viridomarum, sunt anni sexaginta. Hæc in Italiam secunda Celtarum expeditio celebratur, in qua nomē ducis Teutonicum esse manifestum est.

A nece Viridomari vsque ad primam victoriam Cimbrorum in Italia, Syllano Consule interfecto, sunt anni centum & tredecim. Durauit autem bellum Cimbricum à Syllani Consulatu annos octo, vsque ad Consulatum Marij quintum, à quo tandem ad flumen Athesin deleri sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum, & Ambrorum. Sit igitur hæc tertia in Italiam expeditio earū gentiū, quæ terras ab Alpibus versus mare Septentrionale tenuerunt,

runt, quæ omnium maximè terribilis fuit.

Cimbrorum nomen retinet Chersone-
sus Cimbrica. Itaque non obscurum est,
quæ gens fuerit Cimbri. Sed tunc ma-
gnam partem littoris tenuerunt. Strabo
nomē esse dicit à Cimmeriis factum, quos
supra Thraciam habuisse sedes nomen
Bosphori Cimmerij testatur. Et Herodo-
tus lib. 4. collocat eos ad Araxē fluuium.
In 1. lib. inquit, in Lydiam infusos esse, &
à Lydorum Rege iterum inde expullos.
Consentaneum est nomen esse à Gomer
filio Iaphet, & ex Oriente progressos esse
Cimmerios ad hoc nostrum littus, sicut &
aliæ gentes vicinæ progressæ sunt: Getæ,
Dai, Syeui. Non enim dubium est Getas
esse Gothos, Daos Danos, & Syeuos quos
nunc Suecos seu Suedos nominamus.
Vetustas nominauit Sueuos & Suionas.
Getæ significat milites, Dai scientes, Dani
Iudices, Sueui raptore.

Teutones hîc primùm nominantur in
historiis. Id nomen in nostra lingua nunc
multis seculis multas gentes complecti-
tur. Nec tamen extat vestigium in tanto
spatio, vnde sciri possit, quæ fuerit vetu-
sta & præcipua sedes Teutonum. Adeo
sunt instabiles & caducæ res humanæ, ut
muta

mutatis imperiis magnæ gentes ita de-
 leantur aut dissipentur, vt nec veteres ea-
 rum sedes sciri possint. Sed ex Cornelio
 Tacito & Ptolemæo constat, Teutones
 Vvestualiam & viciniam ad Visurgim te-
 nuisse. Nam Cornelius Teutoburgum
 in Vvestualia collocat, vbi Quintilij Vari
 legiones ab Harminio trucidatæ sunt.
 Exinde est nomen suburbij ad Coloniam
 Deudsch.

Origo nominis sit, vt multi existimant,
 ab Ascanes, Tuiscones, quasi dicas, die
 Ascanes. Legimus autem in sacris libris,
 fuisse filium Gomer Ascanes. Et appella-
 tio diu mansit in Phrygia, vbi nomen vsti-
 tatum fuit Ascanij, vt ex Homero intelli-
 gi potest. Interpretor nomen siue sacerdo-
 tem ignis, siue custodem ignis, videlicet
 sacri. Significat igitur talem virum, cui sa-
 crificia commendata fuerunt. Hac appel-
 latione delectemur, & sciamus reueren-
 tiam singularem rerum sacrarum in illis
 vetustis maioribus nostris fuisse.

Ambro-num nomen prorsus interit:
 sed existimo significari Rheni accolæ,
 Cleuenses & Iuliacenses, & Tencteros,
 quasi dicas, Ambrones, am Rhein, ad Rhe-
 num. Et fortassis inde est vrbs Embrica.

z 5 Non

Non procul ab aquis Sextiis, vbi Marius vicit exercitum Teutonum & Ambro-num, vrbs est Ambrona.

Romani post Iulium Cæsarem nomen Germaniæ tribuerunt multis gentibus intra Harcynium saltum & Vistulam, & mare Septentrionale. Etsi autem in nostra lingua nunc non est vsus huius nominis, tamen non existimo Latinam originem esse, sed vt Cimbri, Dai, & Sueui ex Oriente ad hoc littus Septentrionale accesserunt, ita progressos esse ex Asia Germanios & Sacas existimo. Nominat Germanios Herodotus in primo libro, & congruit nomen cum Carmanis, quorum fortitudo laudatur à Strabone.

Etymologia nominis concinna est Heerman, vir exercitus, id est, militaris, vt vetus appellatio apud Plinium est Hermiones.

In historia Persica celebratissimi sunt Sacæ, & apud Cyrum res magnas gesserunt, inde nomen esse Saxonum iudico. Et est Sacæ aut habitatores, aut pares.

Germanos vetustas distinxit à Noricis & Rhetis. Nec dubiū est Noricos tenuisse eas regiones, quæ nunc sunt Bauaria inferior & Austria & vicina pars Alpium.

Nom

Nomen reliquum est in extrema ora citra Noribergam. Est autem Erymologia Norici, à Nort, id est, Septétrione, am Ort, vel nach Arcto. Eamq; appellationem veteribus Græcis notam fuisse existimo. Et quidam sic interpretantur apud Homerum *Νόριον χάλκον* de Noricis ferramentis.

Rheti tenuerunt Alpes Galliz propiores, & regiones vicinas vsque ad Augustam, quam vetustas nominauit Augustam Rheticam. Appellatio adhuc in extrema ora hæret prope Norlingam, & claram fuisse gentem inde apparet, quia inter Gigantes & Centauros Græci nominant Rhetum, id est, impetuosum.

Posteà autem magna eius regionis pars Sueuia dicta est, quia Augustus transtulit in eum locum Sueuos, qui ex Pomerania progressi erāt in Vvestualiam, & Romanæ prouinciæ ad Rhenum bella inferebant.

Existimo autem cum Getis & Henetos veteribus temporibus à Vistula paulatim progressos esse ad regionē alibi vicinam, & ad littus Septentrionale, vbi vetustas nominat Venedos, & sinum Venedicum. Et lingua Heneta ostendit, eam gentē etfi clara & potens nunc quoq; est, tamen esse aliam quàm sit illa, quæ nostra lingua vsa est

est quam nominamus Teutonicam.

Nomen Henedi significat vagabundos. *Nóquads*, id est, qui latè sparsi diuersas regiones occuparint. Celebrata est gens apud Homerum & Herodotum. Postea Ptolemæus inquit, Henetos maximã Sarmatarum gentem esse, vt hodie Russiam & Poloniam tenet, & magnam regionem à Vistula ad Viadrum & ad Albim. Retinet autem nunc quoque gens Heneta eam regionem quæ antea à Boiis Boicmia dicta fuit. Sunt igitur vicinæ gentes Teutonicis & Cimbris mixtæ, & alicubi nomina mutata sunt imperiis ac migrationibus. Quæ cogitantes agnoscamus instabilitatem rerum humanarum & bella ac migrationes maiorum fuisse tristes pœnas, tot exercitus Romani, Cimbri & Teutonici trucidati sunt. Cogitemus autem & hoc, non tantum ad has misérias conditum esse genus humanum, sed inter tantas confusiones tamen miranda bonitate seruari reliquias, vt Ecclesia colligatur, & Deo gratias agamus, quòd nos quoque ad agnitionem filij vocauit, & diu iam honestas politias inde vsq; à Carolo primo tribuit, etsi postea quoq; magnæ vastationes factæ sunt. Et virtutem Principum celebremus,

quos

quos Deus armavit & adiuvit in patriæ defensione, & expectemus æternā patriā, in qua erit dulcissima consuetudo cum Deo, qui erit omnia in omnibus beatis.

Hæc cogitanda sunt, cū legimus veterum bella & migrationes. De reliquis appellationibus partium Germaniæ dicam in historia Harminij.

Anno vrbis sexcentesimo quadragesimo nono Mālius & Servilius Cepio Proconsules à Cimbris in aditu Alpium victi sunt, & trucidata civium & sociorum Romanorum octoginta millia. Cepio cū ei imperium abrogatum esset, in carcerem ductus est, & à carnifice necatus, & cadauer ad scalas Gemonias abiectum. triste spectaculum fuit, & insigne exemplū inconstantiae fortunæ: nam antea & Consul & Pontifex Maximus fuerat. Narrant autem punitum esse, quòd aurum ex templis Tolosanis abstulerat, quod antea Galli ex Delphis rapuerant. Et accommodatur proverbiū ad pœnas Sacrilegij.

Anno post infelicem Cepionis pugnam Caius Marius Consul secundò factus est, & mandatum est ei bellum Cimbricum. Hic non statim dimicavit, sed vsus cōsilio mulieris fatidicæ Martehæ, quam Iudæam fuisse

fuisse existimo, primum post biennium dimicauit ad aquas Sextias cum Teutonibus & Ambronibus, & trucidauit ducēta millia hostium, & cepit nonaginta millia. Interea Cimbri ingressi Italiam per Noricum Catuli exercitum ab Alpium faucibus pepulerunt, & ad Athesin flumen castra fecerūt. Huc properē veniens Marius, & exercitum Catuli cum suo cōiungens, trucidauit centum quadraginta millia Cimbrorum, & sexaginta, die vicesimo nono Iulij. Liberata igitur Italia Cimbri-
cis terroribus Marius & Catulus Romam ad triumphum redierunt.

DE BELLO SOCIALI ET BEL-
lis civilibus post Cimbricum
bellum.

ADuersus externos hostes magnæ res
Agstæ sunt vsque ad finem belli Cim-
brici. Iamq; velut parto summo Imperio
orta sunt bella intestina inter Romanos &
socios Italicos, & deinde inter Romanos
ipsos, quæ fuerunt plena crudelitatis. Hæc
exempla ostendunt, imperia non humanis
consiliis seruari, sed donec durant, seruari
diuinitus, & tamen interea horribiles pœ-
nas accedere. Nec tantum iram Dei ad-
uersus

uersus peccata conspici, sed hoc quoque quòd inter tantos fluctus ipse tamen seruat imperia donec durant. Omnia hæc bella, Sociale, Syllanum, & Iulianum, laniena fuerunt ciuium, nobilium & plebis, qualis non alia legitur.

Cæteris autē omissis, pauca de Syllano bello dicam, vt duorum Ducum naturæ, magnitudo, rerum gestarum & vitia considerentur. In Mario qui Cimbros vicerat, calliditas, crudelitas & ambitio ingens fuit. Hæc cæca ambitio in senæ causa fuit postea sæuissimi belli ciuilis. Cum Sylla Dux contra Mithridatem missus esset, impulit Marius Sulpitium Tribunum plebis, vt legem ferret de reuocando Sylla, & mittendo Mario ad gerendum bellū Mithridaticū. Huic legi cum consul Q. Pompeius aduersaretur, filium Consulis generum Syllæ occidit Sulpitius. Tanto vrbis tumultu cognito Sylla priusquàm in Græciam nauigaret, Romam cum exercitu rediit, & damnatis Mario & Sulpitio Reipublicæ tranquillitatem restituit; Sulpitium Tribunum interfecit: Marius clam fugit in Aphricam.

Deinde Sylla profectus contra Mithridatem recuperauit Græciam & alias prouincias

uincias à Mithridate occupatas.

Interea Romæ cum Cinna nouos tumultus moueret, vt Italicis iura suffragij daret, Consul Octavius eum vrbe expulit. Nactus exercitum Cinna rediit ad Urbem, & reuocato ex Aphrica Mario, præcipuos viros Romanæ nobilitatis interfecit: Octavium Consulem, Antonium Oratorem, Lucium & Caium Cæsares fratres, Catulum & multos alios.

Quum Cinna Urbem obsideret, duo fratres alter ex Cinnae exercitu, alter ex contrario, inter sese dimicarunt, cum neuter alterum agnosceret: postea victor spolians interfectum, agnouit fratrem, & rogo extructo sese impositum corpori fratris transfixit. Talia sunt spectacula bellorum ciuiliū.

Marius pater proximo anno post reditum septuagenarius & errans mente mortuus est.

Deinde Cinna & Carbo sese sine Comitibus Consules crearunt in biennium. Cumq; Cinna metuens Syllæ reditum, ad quem plurimi nobiles viri confugerant, aduersus eum ducturus esset exercitum, milites nolentes ingredi naues eum interfecerunt. Ita pœnas dedit suæ crudelitatis,
cum

cùm initio collegam Consulcm Octavi-
vium, & deinde innumerabiles præcipuos
viros curasset interfici.

Post tertium annum Sylla redit in Ita-
liam, facta pace cum Mithridate, L. Sci-
pione & Norbano Coss. ducens triginta
millia militum contra duos Consulares
exercitus, in quibus erant ducenta millia.
Sed L. Scipionis exercitus vltro ad Syllam
transiit. Norbani exercitum acie vicit, tru-
cidatis septem millibus. Hic Norbanus
postea in Rhodum fugiens cùm à Sylla
deposceretur ad supplicium in foro Rho-
dio sibi mortem consciuit.

Carbo fugit in Siciliam, vbi à Gneo
Pompeio captus & interfectus est.

Deinde & Marius filius acie victus est,
ac scripsit Sylla, se tantum viginti milites
in eo prælio amisisse, hostium verò viginti
millia cæsa esse, & octo millia capta. Ma-
rius filius cùm in oppidum Preneste fu-
gisset, & circumfessus non posset effugere,
sibi mortem consciuit.

Cùm aduersarios Sylla intra biennium
à reditu vicisset, Senatus comitiorū causa
Interregem creauit L. Valerium Flaccum,
qui legem ad populum tulit, Syllæ videri è
Republica esse Dictatorem dici, qui per-

a a

turba

turbatam Rempublicam rursus ordinaret, de qua lege Cicero inquit contra Rullum: Omnium legum iniquissimam dissimillimamq; legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sylla tulit, ut omnia quæcunque ille fecisset, essent rata.

Sylla Dictator factus anno Urbis sexcentesimo septuagesimo tertio, adiungit sibi Coss. Tullium Deculam & Dolobellam: ipse Regio more suprà eos sedit. Dictaturam tertio anno deposuit. Intercè leges necessarias tulit. Donec enim vult Deus imperia seruari, flectit summos victores ad hanc curam, ut leges, iudicia & legitimas pœnas restituant. Id sit aliàs mitius, aliàs asperius. Et cum Sylla necessario coërceret inquietos ciues, multi etià iniuste necati sunt, cum à Sylla, tum scelere eorum, qui familiares erant Syllæ, & aliorum opes occupabant, ut quidam modestius ciuis Aurelius cum interficeretur, clamauit: O' villa Aurelià quare occidis dominum tuum? Tantamq; crudelitatem in proscriptione exercuit, ut postea scriptum sit: Excessit medicina modum.

Retinentur & hodie in Pandectis leges Cornelix, de Sicariis, & de Falsariis. Sed tulit alias multas, legem Maiestatis, & de
Magi

Magistratum ordine, de iudiciis, de Re-
petundis, Sumptuariam & alias, quarum
pleræque postea quum in bellis ciuilibus
rerum abolitæ essent, à Iulio & deinde ab
Augusto renouatæ sunt.

Tribunitiâ potestaté Sylla non prorsus
fustulit. Permisit enim vt Tribuni crea-
rentur, sed duos neruos incidit: Non con-
cessit, vt prouocatio ad eos fieret: nec
concessit vt nouas leges ferrent, sed reli-
quit eis ius conuocandi senatus, vt inter-
cederent, si quis videretur iniuste opprimi.
Ideò Cicero de Syllana lege inquit: Syl-
lam probo, qui tribunis plebis iniurię po-
testatem ademit, auxilium ferendi reli-
quit. Profuit frænari nimiam vulgi pote-
statem, & augeri Senatus auctoritatem, &
tamen huic quoque frænnum iniici inter-
cessione Tribunorum, vt *ἀριστοκρατία* esset
temperata, nec tamen infinita esset vulgi
potentia. Est enim, vt Aristoteles dicit, me-
ra *δημοκρατία* extrema tyrannis. Et apud
Herodotum grauissima est oratio contra
Democratiam. Ruere inquit vulgus & im-
pellere negotia sine mente, vt feruntur
magno impetu flumina. Pompeius autem
restituit Tribunitiam potestatem. Postea
Augustus totum ius Tribunitiæ potesta-

ris ad sese transtulit, simul vt prorsus aboleret eam, & prætextu illo retineret ius conuocandi Senatus.

Hæc consilia considerentur in historiis, præsertim cum similia multa omnibus temporibus accidant. Vno & eodem die vrbs Noriberga & Augusta Rhetica petierunt contraria à Sigismundo Imperatore. Augusta petiuit institui, ne quid senatus constitueret, nisi Tribunis opificum approbantibus. Noriberga petiuit, ne liceret Tribunis impedire Senatus decreta. Nunc Carolus potestatem Tribunitiam Augustæ rursus sustulit. Et apparet Aristocratiam in magno cœtu optimam esse.

Sylla deposita Dictatura vixit bienniū. Fuit tanta in eo animi magnitudo, non solum vt pericula contemneret, viuens sine præfidiis, sed etiam vt dixerit, se rationem rerum gestarum redditurum esse. Etsi autem valde cruenta fuit eius gubernatio, tamen Mario anteferendus est, qui primū priuata ambitione Rempublicam turbauit, nec egit hoc, vt leges & iudicia valerent. Sed Sylla Mariū iniuste turbantem Rempublicam repressit, postea direxit victoriam ad hunc finem, vt leges, iudicia & legiūmæ poenæ restituerentur, quæ officia
Deus

Deus gubernatoribus commendauit.

BELLVM CIVILE GESTVM DV-
cibus Pompeio, & C. Iu-
lio Cæsare.

Post Syllæ mortem anno tricesimo bellum ciuile mouerunt Pompeius & C. Iulius Cæsar, cuius hæc fuit causa: Cæsar petiuerat se absentem fieri Consulem, antequam ex Gallia decederet, quia si priuatus in Urbem rediisset, inimici eum accusaturi & oppressuri erant. Populus igitur rogatibus Tribunis, & Consule Pompeio assentiente, iubet Caij Iulij Cæsaris absentis rationem haberi. Postea inimici sunt hortatores, ne Senatus id permittat, & Coss. Létulo & C. Marcello fit Senatusconsultum, vt ante certum diem Cæsar exercitum dimittat: si id non faciat, videri eum contra Rempublicam facere, & Pompeium inimici Cæsaris sibi adiungunt. Aduersantur Senatusconsulto Tribuni plebis, Marcus Antonius, Q. Cassius & Curio, & contendunt, ne beneficium antea promissum Cæsari eripiatur. Mox & hoc decretum Senatus facit, vt videant Coss. & cæteri Magistratus, ne quid Respublica

detrimenti caperet. Hac forma verborum Senatus vrebatur, quoties tanquam aduersus seditiosos præcipiebat Consulibus vt arma caperēt, & vim habebat similem proscriptioni, vt nos nominamus, seu interdictioni aquæ & ignis. Discedunt igitur ex vrbe Tribuni ad Cæsarem: statim & prouincia Gallia L. Domitio decernitur, & delectus tota Italia à Consulibus & à Pompeio habentur. Cæsar permissurū se iudiciū populo ostendit, & Cicero æquas pacis condiciones proponebat, vt & Cæsar & Pompeius exercitus dimitterent, & Pompeius in prouinciā suam Hispaniam profisceretur, & Cæsar Consul fieret. Has condiciones recepturus erat Cæsar, sed Pompeiani aduersabantur. Cū igitur intelligeret Cæsar & Senatusconsulti atrocitatem, & iam delectus haberi videret, iustam se causam sese defendendi habere existimans, cum exercitu procedit ad loca vicina vrbis Romæ. Cognito Cæsaris aduētū Consules & Pompeius ex Italia fugientes in Epirū traiciunt ad urbem Dirrachium, vbi exercitus quantos possunt ex Græcia & Asia cōtrahūt. Hac initia fuerūt huius belli, quo mutata veteri forma Reipublicæ, deinceps in imperio Romano

mano cœpit vnus esse summa potentia,
vt in regno.

Cæsar antequam Romam venit, properauit ad retinendum Pompeium, qui adhuc Brundisij erat, eamq; urbem circumfedit. Sed clàm nocte discedente Pompeio, Brundisini Cæsari se dediderunt. Postea primum Cæsar urbem Romam adiit, & in Senatu narrat, se necessariam defensionem suscepisse, nec se crudelitatem Syllæ & Marij imitaturū esse, hortatur vt secum Rempublicam gubernent, & Legatos de pace ad Pompeium mittant. Nec tunc noui aliquid Romæ constituit, sed properans ad Pompeij exercitū, qui in Hispania erat, urbem Romam Lepido commēdat, Italiam M. Antonio. Ipse post paucos dies in Hispaniam proficiscitur, in qua exercitus Pompeij fame coëgit ad deditiōem, & Hispanos sibi adiunxit. Deinde & laudatissimam urbem Massyliam veterem Ionū Coloniam, sociam Romanorum vi cepit. Interea Romæ Lepidus rogationem tulerrat, vt Cæsar Dictator crearetur. Rediens igitur Cæsar Romam comitia Consularia habuit, & quædam de iudiçiis & de frumento aduehendo in Urbem, tanquam Dictator ordinauit, Consules creauit sese

& Seruiliū Isauricum, ac Dictaturam post diem vndecimum deposuit, contentus nomine ordinariæ potestatis Consularis, & Urbem ac Italiam Consuli Seruilio commendauit. Cumq; multi turbulenti ciues spe nouarum tabularum cumulassent æs alienum, legem tulit de Emptionibus & Vsuris, paci vtilem, vt æstimatio rerum eadem maneret, quæ fuisset ante bellum. Ac in Vsuris si quid supra centesimam solutum esset, in sortem computaretur, & vt legitimis iudiciis debitores cogerentur numerare quæ debebant. Hæc iudicia defendit postea Seruilius Consul, qui vrbe expulit Cælium prætorem, qui plebem spe nouarum Tabularum contra Cæsarem ad mouendam seditionem sollicitabat. Cælius se cum Milone coniunxit, contrahente fugitiuorum exercitum, vt Romam rediret, sed ambo interfecti sunt Milo & Cælius.

Anno igitur septingentesimo quinto, mense Ianuario Cæsar Consul nauigauit in Epirum aduersus Pompeium. Et cum Pompeius Dirachium teneret, Cæsar eò accessit. Ibi cum multa castella faceret, inclusurus Pompeium, etsi in aliquot paruis præliis superiores eius milites fuissent, tamen vno prælio maiore victus est Cæsar,
in

in quo non gentos milites amisit. Ex eo igitur loco in Thessaliám discedit, quum quidem & fames eum cogeret loca uberiora querere. Sequitur eum Pompeius spe elatus propter Dirrachinum prælium. Cum igitur ad Pharsalum ventum esset, nec plus Germanico milliari castra distarent, in ea Thessalię ora vicit Cæsar, trucidatis quindecim millibus in exercitu Pompeij & captis viginti quatuor millibus. Nā fugientibus & dissipatis hostibus clamabat Cæsar: Miles parce ciuibus.

Pompeius fugiens accessit ad Larissam, Inde nauigauit Mitylenen, vbi eius coniunx Cornelia erat. Diuertit autem in hortum Cratippi Philosophi, non ingressus urbem: apud quem cum de fortuna quæreretur, disputauit an sit prouidentia, cum in causa meliore victus esset. Respondit Cratippus, fatales esse Imperiorum periodos, & iam conuerti Romanam rempublicam in Monarchiam.

Cum autē existimaret sibi in Ægypto futurum esse fidum hospitium, & ibi posse novos exercitus colligi, eo accessit. Vbi quia Ptolemæus adolescens regebatur alienis consiliis, deliberarunt Pothinus Eunuchus, & præceptor adolescētis regis Theo

aa s   doc

dotus Chius, & Achilles, qui præerat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, quia videbant molem belli attrahi in Ægyptū, si reciperetur. Ac re diu disputata iussit Theodorus, ut interficeretur Pompeius, addēs dictum: Νεκρὸς ἔσται. Et apud Lucanum Poethinus inquit:

Exeat aula, qui vult esse pius.

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

Et Pompeium accusat, qui cum Senatus Romanus velit Ægyptum quietam esse, ipse eò bellum transferat.

Missi sunt igitur ad interficiendū Pompeium Achilles & Septimius Tribunus militum, qui olim fuerat Centurio in exercitu Pompeij. Hic Romana lingua primū alloquitur Pompeiū, deinde Græca Achilles, iubent eum ex sua naue, in qua cum coniuge & filiis vehebatur egredi in Regiam nauem. Pompeius nihil hostile metuens transit in aliā nauē cum liberto Philippo, sed exiens recitat Sophoclis versus,

ἔσις δ' πρὸς τύραννον ἑμπορεύεται,

καὶν ἔσι δ' ἄλφ', καὶ ἐλεύθερος μόλη.

Agnoscit deinde Septimiū, & alloquitur. Cumq; legeret orationē Græcam, qua Ptolemæum allocuturus erat, Septimius à tergo cum gladio transfodere cœpit, deinde laben

labentem fodiunt Achilles & alij. Ipse in tam tristi exitu nullam deformitatē ostendit, sed gemitū edens caput inuoluit vesti, qua indutus erat. Postea transfosso & necato præcidit Septimius caput.

Consideretur autem temporis breuitas quo hæ tantæ res in Epiro & Thessalia actæ sunt. Cæsar Consul venit in Epirum mense Ianuario. Pugna Pharsalica eo anno in Septembri aut paulò ante facta est. Pompeius interfectus est primo die Octobris, cum inchoaret annum nonum & quinquagesimum. Natus est enim die ultimo Septēbris. Hic fuit exitus Pompeij, qui res magnas patriæ vtiles ante bellum ciuile gessit, & vsque ad id tempus felix & valde charus omnibus gentibus fuerat, in hoc extremo actu perfidiosè necatus est à filio eius Regis quem ipse in regnum restituerat. Est autem inter insignia exempla, quæ monent non solum fortunam instabilem esse, sed etiam sapientum magna & tristitia errata esse, sicut dicitur:

ὅδε ἐὶς ἀνδράπων ἐστὶν ἀπαντα σέφους.

Nec Cæsar quicquam asperius ei obiicit, quàm quòd dicit, hoc bellum ab eo non necessariò motum esse, & tamē magis accusat incitatores quàm ipsum.

Sra

Statim autem Deus & interfectores puniuit, cum Cæsar mense Octobri venisset in Ægyptum, & ipsi quoque insidias struerent Achilles & Pothinus, qui ut videtur, hanc gloriâ auferre voluerunt, quòd duos summos Duces Romanos sustulissent, iussit eos interfici. Ptolemæus ipse fugiens obrutus fluctibus in mari periit, cum Cæsar exercitum Ægyptium ad Alexandriam profligasset. Theodotum post aliquot annos Brutus, cum post interfectum Cæsarem Sardos occupasset, cruci affixit.

Hoc etiam considerandum est, Pompeium penè in conspectu Ierosolymæ interfectum esse, quam ante annos quindecim ceperat in ipso Paschate. Et quanquā non spoliauit templum, tamen dehortante summo sacerdote in sanctum sanctorum ingressus est. Hanc templi violationē sequutæ sunt pœnæ, consiliorum errores & insolentia, qua pericula non necessariis causis attraxit, ut de Bellerophonte dicitur, cum res magnas Pegaso insidens gessisset, postea cum in cælum Pegaso vehi vellet, excussus pedem fregit. Ac nostra ætas similia exempla uidit.

Coniunx Pompeij Cornelia cum ingenti dolore spectatrix fuit necis mariti
in

in ea naue, in qua cum ipsa Pompeius vetus fuerat, postea mox cum filiis in Cyprum rediit, inde eos in Aphricam misit ad Scipionem & Catonem. Maior natu filius Cn. Pōpeius in Hispanias anno quarto post pugnam Pharsalicam magno praelio victus est, & fugiens retractus à Cæsarianis & interfectus est. Vixit diutius alter filius Sextus Pompeius, qui Augustum & Antonium post Iulium interfectum annos octo variis bellis exercuit, occupauit Siciliam, tenuit mare, rediit in Bithyniam, & occupauit Niceam & Nicomediam. Sed deceptus à Tirio Duce Antonij cum se ei dedisset, ab ipso perfidiosè interfectus est. Hic fuit exitus duorum filiorum Pompeij, suntq; procul dissitis locis interfecti & sepulti, pater in Ægypto, maior natu filius in Hispania, minor natu filius in Asia. Hæc tristia exēpla intuentes simus memores regulæ, ne extra metas officij ruamus, nec moueamus non necessaria. Et illud Euripidis sæpe cogitemus: *ὅτι τις ἀνὴρ μεγάλα δύνανται παρὲν ἔχει φίλον, μαρτυμένων ὅδε Ἰρσπεί.*

Quum autē post Pharsalicam pugnam Iulius Consul eo anno mense Octobri Alexandriam venisset, primū ociosus ut Scholasticus in turba lectiones docto-
rum

rum audiuit. Sed infidias ei struxerunt illi ipsi, qui Pompeium interfecerunt. Ab his infidiatoribus cum exercitus Regij aduersus eum contracti essent, magna virtute & felicitate ab eo profligati sunt. In eo bello multum adiutus est Antipatri principis Idumæi & consiliis & fide, qui fuit pater Herodis. Quare ei Cæsar Iudæam regendam & fruendam tradidit.

Interea Romæ Cæsari in Consulatu successerunt anno septingentesimo sexto Calenus & Varinius. Vt autem Cæsar nomen haberet legitimi Magistratus, Dictator à M. Antonio absens creatus est in annum, ac rediens eo anno Romam ibi mansit aliquot mensibus.

Proximo anno septingentesimo septimo tertium Consul factus est Cæsar cum Lepido. Eo anno in Aphrica difficile bellum gessit aduersus reliquias Põpeianas, sed vicit tandē. Ibi Petreius Iubam Regem & sese interfecit. Seipio quoque & Cato sibi mortē consciuerunt. Afranius cum in potestatē Cæsaris venisset, interfectus est. Inde Romā reuersus Cæsar, anno septingentesimo octauo creatus est Dictator tertium in annos decem, & Consul quartum sine collega factus est. Egit censum,
ordi

ordinauit iudicia, suppleuit Senatum, & tēpore rectoribus prouinciarū pręscripsit.

Anno septingentesimo nono mense Aprili dimicauit ad Mundā cū filiis Pompeij magno cū periculo. Nā cū primus impetum in hostem faceret, ducenta in eū tela coniecta sunt, & serò ad vesperam vicit, trucidatis triginta millibus hostium.

Recepta Hispania & pacatis om̃ibus prouinciis Romā mense Octobri rediit, vbi ei noui honores decreti sunt, vt Dictator perpetuus & Imperator nominaretur, & sacrosanctus esset, id est, inuiolabilis, *ἄσφαλτος*, & vt Magistratus iurarent in ipsius acta. Ita summa potestas ei attributa est vniuersę gubernationis. Eo tempore leges Iulias tulit: & annū ordinauit, quo hactenus vniuersa posteritas vsa est, qui & annus Iulianus appellatur, cuius rationem perturbatam in bellis ciuilibus Augustus restituit. Nam ante Iulium Romani mensibus duodecim Lunaribus annum finiebant, & quia supersunt vndecim dies, qui nominantur *ἡπέντη*, intra octo annos addebantur tres menses intercalares, quod nominabant *ἐπιπλήρεις*, ita vt tres anni postremi haberent singuli tredecim menses. Hęc ratio cū esset cōfusior,

acc

nec initia annorum in diem certum inciderent, Iulius hanc politici & Solaris anni rationem de consilio Sofigenis Mathematici instituit, quem ex Alexandria Romam duxerat: nā in Imperiis certam annorū rationē esse propter multas magnas causas, iudicia, cōtractus, historias, necessariū est.

Semper autem etiam mediocres gubernatores in magnis periculis sunt. Cassius igitur quum non obtinuisset Præturā urbānam, quam appetebat, & alioqui Cæsarem odisset, primus fuit autor consilij de interficiendo Cæsare, & arte Brutum ad societatem huius consilij pertraxit. Deinde Bruti autoritas cæteros adiunxit. Facta igitur arcana conspiratione Idibus Martiis Iulius Cæsar in curia Pompeij à Cassio & Bruto & cæteris huius consilij consciis interfectus est, acceptis viginti tribus vulneribus.

Hic exitus tanti viri inter insignia exempla est non solū instabilitatis fortunæ, sed etiam ingratitudinis humanæ & perfidiæ. Quia plurimi interfectores à Iulio non solum seruati, sed etiā honoribus & potentia ornati fuerunt. Nec eo sublato pax esse potuit, etsi Cicero & alij Senatores pacem facere conati sunt. Ac statim postride in
Senatu

Senatu factum est decretū de ἀμνηστία, id est, vt omnium priorū offensionum & cædis obliuio esset, & forma Reipublicę non mutaretur, nec noua bella mouerentur.

Quàm breuis fuerit dominatio Cæsaris post rēditum ex Hispania, pacatis omnibus prouinciis, intelligi potest ex temporum serie. Mense Octobri Romam reuersus proximo Martio interfectus est, anno ætatis sexto & quinquagesimo. Anno belli ciuilis à fuga Pompeij ex Italia sexto. Nec intexam disputationem de iure. Etsi fecit quædam insolentius, tamen multò moderatior fuit Sylla & Mario & aliis, qui antea in ciuilibus bellis Rempublicam oppresserunt. Et quum reuera Iulius Magistratus esset decreto publico confirmatus, quo ei tributa erat summa potestas, & quo sanxerat Senatus eum inuiolabilem esse, iniustum fuit eum interficere. De initio belli etiam iudico, eum in casu legitimæ defensionis arma cepisse. Sed sciamus res humanas quâlibet florentes, facillimè euerti deferēte Deo, sicut scriptū est: Scio Domine, nō est hominis via eius, &c. Et meminimus dictū Herodoti in Polyhymnia: *θνητὸν οὐδὲνα εἶναι, οὐδ' ἰσχυρὰ, τὰ καὶ τὸν δὲ θεῶν γινώσκον, οὐ στερημένης: τοῖς δὲ μεγίσταις μέγισται.*

b b

Inter

Interfecto Iulio pax retineri non potuit. Senatus ad reprimendum Antonium adiunxit sibi Octavius Cæsarem. Postea se coniunxerunt Octavius Cæsar, Antonius & Lepidus, mense Decembri eiusdem anni, quo Iulius interfectus fuit. Horum Triumvirat⁹ plenus fuit crudelitatis. Multi præcipuæ Nobilitatis Romæ proscripti & interfecti sunt. Tunc & M. Cicero ingressus annum sexagesimū quartum mense Ianuario interfectus est, cuius caput cum dextra in rostris positum est.

Anno septingentesimo duodecimo Antonius & Octavius Cæsar Brutum & Cassium bello persequuti sunt. Cassius sibi ipse mortem cōsciuit. Brutus postea quoque se interfici à Stratone iussit, cum aliquanto ante recitasset hunc versum:

Ζεῦ μὴ λαθῶσι τῶν δ' ἑὸς αἵματος κτερόν.

Quo versu mala imprecatus est auctori tantarum calamitatum.

Tandem & inter Triumviros dissensiones ortæ sunt, ut dicitur:

*Nulla fides regni socijs : omniq; potestas,
Impatiens consortis erit.*

Cumq; Antonius sperans se solum potiturum Imperio, ex Ægypto magnum exercitum Romam adduceret, Octavius
Cæsar

Cæsar cum exercitu in Epirum traiecit, vbi victum & fugatum Antonium sequutus est Alexandriam. Ibi ante aduentum Octauij Cæsaris domunculam extruxerat, in qua velut in secessu dicebat se Timonis *μικροβία* vitam acturum esse. Postea ab Octauio circumfessus quum aliquoties infelicitè dimicasset, & ei falsò nuntiatum esset, Cleopatram sibi consciuisse mortē, ipse sese interfecit, anno ætatis suæ quinquagesimo sexto, anno autem duodecimo post mortem Iulij Cæsaris. Deinde & Cleopatra sibi aspidas admouit, quæ eam necarunt. Hæc facta sunt anno Urbis septingentesimo vicesimo secundo. Postea solus tenuit Imperium Octauius Cæsar, cui Senatus tribuit nomē Augusti.

DE IVDÆA ET DE ECCLESIA.

CVM in historia consideratio Ecclesiæ præcipua esse debeat, dicamus etiam in hac vniuersali mutatione generis humani, quum intra paucos annos & cessisset Romanæ potentix penè totus orbis terrarum nobis cognitus, & ipsi inter sese Romani ciues moto bello domestico collisi magnas vastationes in toto imperio fecissent, an Iudæa fuerit tranquilla, vbi sedes fuit veræ Ecclesiæ.

b b 2 Incid

Incidit autem in hanc vniuersalem generis humani mutationem & finis propriæ periodi regni Iudaici, de qua dictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda, donec venerit Siloh. Quare quum articuli illi mutationum maximè sint turbulenti, Iudæa etiam fuit inquieta, sed ipsa (vt fit) domestica fratrum discordia attraxit ingentes calamitates, quas tamen Deus mitigauit, ne funditus Ecclesia deleretur. Primum autem de Ecclesia in ea sede hæc considerentur. Sacerdotia tenebant homines prophani. Doctrinæ genus quod latissimè vagabatur in populo erat Pharisaicum. Nec tamen exigua multitudo amplexa est Epicureos furores Zadduceorum. Ita in magna multitudine extincta fuit vera inuocatio Dei partim superstitione Phariseorum, partim Epicurea prophanitate Zadduceorum. Seruauit tamen Deus pias reliquias, Simeonem, Zachariam, parentes Mariæ, & cœtum aliquem, qui horum doctrinam piè & constanter amplexus est, & verè Deum cum ipsis inuocauit in agnitione & fiducia filij Dei, & ab erroribus Phariseorum & Zadduceorum abhorruit, & eos, quoties fuit occasio, refutauit. Hic pius cœtus in quâtis fuer

fuerit periculis, intelligi potest ex morte Zachariæ patris Baptistæ. Credo enim vetustari, quæ narrat Zachariam propter piam confessionem interfectum esse. Accedebant autem aliæ magnæ calamitates propter assidua bella, donec Iudæam Augustus in provinciæ formā redegit. Postquam enim Pompeius capta Ierosolyma anno quintodecimo ante bellum ciuile susceptum aduersus Iulium, Hircano summum sacerdotium restituit, & Aristobulum cum duobus filiis Alexandro & Antigono Romam abduxit, rursus bella in Iudæa mota sunt anno post iter Pompeij septimo, ab Aristobulo, qui ex vrbe Roma clam fugiens in Iudæam rediit.

Cumq; Alexander biennio in Iudæa grassatus esset, peruenit in amicitia Crassi, cui fuit incitator vt Ierosolymam ingrederetur, vbi magnam pecuniam auferre posset. Facile persuadet auarissimo Duci, qui Templū violauit atrocius quàm Pompeius. Nam & in aditum ingressus est, & abstulit decem millia talentorum, id est, sexaginta Tonnas auri, & alia ornamenta. Eius sacrilegij postea pœnas dederunt & Crassus & hic Aristobuli filius Alexander, interfectus à Scipione, qui initio belli Pō-

bb

3

peiani

peiani Syriam regebat. Pater Aristobulus secundò reuersus in Iudæam cum duabus legionibus Iulio datis, veneno extinctus est à Pompeianis.

Fugerat Antiogonus Aristobuli filius ex vrbe Roma cum fratre Alexandro. Cumq; Iulius ex Ægypto in Iudeam venisset, petiuit sibi regnum tradi, quod Pompeius Hircano patruo tribuerat, sperans odio Pompeij Iulium fore sibi æquiores. Sed Iulius prætulit Idumæum Antipatrum, cuius sapientiã & fidem probabat. Et si Antipater moderatus erat, tamen Iudæi impatienter ferentes peregrinum dominum, subinde seditiones mouerunt. Ezechiam ducem seditiosorū fortiter oppressit Herodes, cui pater Galilæam tuendam commendauerat. Postea interfecto Iulio cum sperarent inimici Antipatri nouam rerum conuersionem, necatur Antipater veneno à Malcho, qui cum regnū appeteret Cassio interfectori Iulij misso in Syriam se adiunxit. Sed Cassius seditiosum hominem Malchum interfici iussit.

Tertio anno post interfectum Iulium cum Rex Parthorum speraret se potiturum esse Syria, cum & Cassius iam post pugnam in Macedonia periisset, adducit
exere

exercitum in Syriam. In tantis confusio-
nibus totius orbis terrarum novas spes
& Antigonus habet, impetrat auxilia à Pa-
coro rege Parthorum, & Ierosolymam in
Pentecolste occupat, fitq; magnū prælium
inter mœnia. Cumq; Phaselus & Hircanus
ad Pacorum fraude adducti essent, rex Pa-
corus regnum Iudææ tradit Antigono;
& retinet captiuos Hircanum & Phaso-
lum. Hircanus truncatur auribus, & in
Parthos mittitur, Phaselus contumelia-
rum impatiens in vinculis capite alliso ad
parietem, mortem sibi consciscit.

Interea magno cum periculo primū
in Idumæam fugiens Herodes euasit: post-
ea ad urbem Romam accessit, vbi laudata
patris fide erga Iulium, & commemorata
iocietate Antigonum cum Parthis, Antigo-
nus iudicatur hostis populi Romani, &
Herodes Rex Iudææ appellatur. Et egres-
sus ex curia medius inter Antonium &
Octauium, præcedentibus cōsulibus Do-
mitio Caluino, & Asinio Pollione, & co-
mitantibus reliquis magistratibus & sena-
toribus in capitolium ad sacrificium de-
ducitur. Hæc acta sunt anno quarto post
interfectum Iulium, ante natum Christum
tricésimo, septimo. Initium enim regni

b b 4 Hero

Herodis ab hoc anno sumitur, quo rex à Senatu Romano appellatus est. Interea in Iudæa regnat Antiogonus; & regnum annos quinque tenuit. Sed inter assidua bella, & inter tantas vastationes & petulantiam militum, qui ex crudelissimis gentibus collecti erant, Iudæis, Parthis, Arabibus, Syriacis & Romanis, familias pias ut Zachariæ, Simeonis, parentum Mariæ, & similes protectas & seruatas esse valde mirum est. Verùm hæc imago doceat nos, Ecclesiam à Deo protegi & seruari inter horribiles ruinas Imperiorum, etiam destitutam humanis præfidiis.

Rediit Herodes statim in Syriam cum Ventidio misso aduersus Parthos, & quamquam acceperat partem copiarum à Ventidio, tamen intra biennium recuperare Ierosolymam non potuit. Interea milites in vtraque parte trucidabant & spoliabant multos inermes, & multorum coniuges & filias rapiebant, quia dux Herodi additus Silo pecunia corruptus erat ab Antigono. Tandem quum Antonius venisset in Syriam ducem Solum cum duabus legionibus Herodi adiungit. Has copias quum coniunxisset Herodes cum suo exercitu, Ierosolymam quinque mensibus circumfedit, & fact

& factis aliquot præliis sexto mense eam capit, eodem die & mense, quo eam ceperat Pompeius ante annos septem & viginti. Magna cædes in urbe facta est. Antigonus abducitur ad Antonium Antiochiam, & ibi iubente Antonio tanquã hostis populi Romani securi percussus est.

Facta igitur & regni & Regij nominis translatione ad peregrinam stirpem nemo postea ex stirpe Iuda regnavit. Summum sacerdotium etiam dederunt Reges quibus libuit contra legem Mosaicam. Hircanum reuocauit Herodes ex Babylone datis muneribus regi Parthorum, sed propter mutilationem aurium non restituit ei summum sacerdotium. Postea octogenarium interfici iussit. Deleuit & summum senatum populi Iudzorum, videlicet septuaginta duos seniores, quem senatum Iudæi nominarunt Sanhedrin, vocabulo factis ex Græca appellatione, *synhedrion*.

Cum igitur magna multitudo populi errores Phariseorum & Sadduceorum amplexa esset, & in assiduis seditionibus & bellis inter impios milites cresceret prophanitas, & multi pii interficerentur, & studia veræ doctrinæ extinguerentur, quàm fuerit exigua vera Ecclesia cogitan-

b b s dum

dum est: fuit tamen aliqua, in qua manifestarunt Lux verę doctrinę de Deo & de filio Dei, de lege, de promissione Gratiz, de veris cultibus, & vera Dei inuocatio, & initia salutis æternę, scilicet Zacharias, Elisabeth, Simeon, parentes Marię, Maria virgo, soror eius, & coetus qui horum doctrinam amplexus est.

Sciamus autem, illud tempus imaginem esse huius senectę mūdi, in qua etiam vniuersalis mutatio generis humani in conspectu est. Latissimę vagatur doctrina Monachorum & Papę, vt Phariseorum & Sadduceorum, quę pugnat cum lege Dei ac Euangelio, & iubet Idola colere. Et delere nomen filij Dei palām conantur Gog & Magog, id est, Turci & alij Mahometici, & stabiliunt Idola plurimi Reges, Principes, & eorum doctores. Inter has confusiones seruat tamen Deus aliquam veram Ecclesiam, quę sonat veram doctrinam, & rectę inuocat eum in agnitione & fiducia filij. Sicut expressę dicitur de extrema senectate mundi. Erit sicut in diebus Noę, vnus adsumetur, alter relinquetur.

Cōfirmemur autem exemplo tristissimi temporis Zacharię, ne cogitemus nullam esse Ecclesiā Dei, quia adeo exiguum esse

esse videmus, & oppressam ingentibus calamitatibus. Sed firma adfensione quotidie pronuntiemus articulum in symbolo: Credo esse Ecclesiam Catholicam, & discamus, quæ & ubi sit vera Dei Ecclesia, & nos in eam includamus, & speremus filium Dei nos protecturum & seruaturum esse. Et vt nos protegat & seruet ad-
fiduis votis & gemitibus petamus, sicut dixit: Nemo
rapiet oues meas
ex manibus
meis.

*

D E O   G R A T I A.

F I N I S.

EPIGRAMMA DE
MONARCHIIS.

*

*Aspicias ut iaceant disiecti membra Colossi,
Quem Rex Chaldaea vidit in arce senex.
Stat tantum pars ima pedum ferroq; lutoq;
Mista, statim rimis corruiitura suis.
Deleuere vrbes Turci populosq; potentes,
Nec gens imperium senior vlla tenet:
Sunt igitur Turci magna pars ferrea planta,
Et sunt infirmum cetera regna lutum.
Sed Lapis absq; manu celso de monte reuulsus,
Mox aderit iudex filius ipse Dei.
Totius & planta delens ferrumq; lutumq;,
Regna dabit populo non peritura suo.
Ergo Dei Gnato dedant se pectora nostra,
Ipsius & discant iussa verenda sequi.
Ο λόγῃ Gnate Dei, nostris in mentibus adsis,
Et flatu accendas pectora nostra tuo.*

P. H. MELANTHON.

**CHRONICO-
RVM AB ORBE
CONDITO PARS
SECUNDA,**

*

*Historiam continens à CHRISTI na-
tali Augustiq; imperio, vsque
ad Carolum Ma-
gnum.*

*

**PHILIPPO MELANTHONÆ
AVTORE.**

1560.

ILLVSTRISSIMO ET

REVERENDISS. PRINCIPI
& D. Domino Sigismūdo Archiepiscopo Mei-
deburgensi, Primati Germaniæ, Administrato-
ri Halberstatensi, Marchioni Brandenburgensi,
Duci Pomeraniæ,&c. & Burggraui Noriber-
gensi,&c. Principi clementissimo S. D.

NON dubium est fateri sanos omnes,
necessariam esse cognitionem Histo-
ria omnium temporum, de Ecclesia
præsertim, & de serie Imperiorum:
qua fuerunt in genere humano præ-
cipua, quantum sciri potest. Sed no-
stra commemorations de utilitate lectionis Historia-
rum proponuntur Iuniorum causa, ut ad hanc consi-
derationē invitentur: quam si qui non expectunt, amen-
sia eorum & detestanda & deploranda est. Aliquid
igitur in vestibulo prima partu huius Compendij de
serie Temporis Mundi, de utilitate huius Lectionis di-
xi, Iuniorum causa, meaq; adhortationes multu pro-
desse optarim.

Ego quidem bono studio hoc Compendium institui,
sed faveo quod res est: ut in longo itinere, ita in hoc
opere quò longius progressus sum, eò magis defatigatus
sum. Initia Mundi & Imperiorum habet & res, splen-
didiores & scriptores meliores.

Quanta magnitudo est diuinorum operum in edu-
catione Ecclesia ex Aegypto, in constitutione & defen-
sione pòlitia Mosaiica. Quanta virtus in Monarchijs,
in Cyro, in Dario Hytaspis, in Philippo Macedone,
17 Als

in Alexandro, Antigono, Pyrrho: In Asiæ Duci-
bus, Alcibiade, Themistocle, Cimone, Aristide: In Romanis
Camillo, Fabijs, Marcellis, Scipionibus, Aemilijs, Pom-
peio, Iulio. Hos utcumque complexi sumus in priore li-
bello. Et quid dulcius est lectione Scriptorum, ex qui-
bus illorum Historia excerpere fuerunt, Prophetarum,
deinde Herodoti, Thucydidi, Xenophanti, Dia-
dori, Liuij, Iulij. At post Augustum praefer in-
iticia Ecclesiae Christi, quid in ceteris est, quod delectare le-
gentem possit?

Cohorresco intuens illa monstra Imperatorum, quae
sequuntur plurima, ac deploro hanc ingentem cala-
mitatem generis humani, quod cum in summo fastigio
conspici sapientiam & virtutem Dei velis: tamen
plurimi Imperatores spurcissima belluae fuerunt. Nec
habet sequens aetas post Augustum Scriptores disertos,
& quia ἀπὸ ἑρῶν ἔκαλόν ἐκ ἱστῶν παρὰ, & quia
deterrebantur idanei Scriptores metu Tyrannorum.
Praeterea quam tristia spectacula sunt laniena Theo-
logica, Hereticorum rabies, ululatus furiarum in im-
pijs dogmatibus, Sinonia consilia in incitandis aulis,
praestigiae Sophismatum in tuendū manifestis menda-
cijs. Quare hic mihi labor priore multo & difficilior
& molestior fuit. Pertaxi tamen & hanc partem,
quia literarum studiosos necesse est integram temp-
orum seriem nosse.

Quod autem voce divina praedictum est: In senectute
Mundi maiores fore Imperiorum & Ecclesiae confu-
siones, id in hac parte Historia conspicitur. In dilaco-
ratione Romani Imperij, quantum initio seditionum
fuit, postea quam multa gentes antea ignota inter so-
rbem terrarum partita sunt. Interea & doctrina ex-
cincta sunt, & avaritia licentiam praebeuit malis inge-
nijs spargendi infusca deliria. Harum calamitatum
confu

consideratio ad quid prodest inquires?

Existimo bona ingenia moneri primum, ut magis cogitens, in quantis periculis uiuant, deinde ut nauigantes in sauisima tempestate, duas res adhibeant: Invocationem Dei, & Diligentiam, qua suo quisque loco mandatas operas modeste facit, ne in ipsa Nave seditiosi tumultus oriantur. Ita nunc & assiduum votum petamus, ut filius Dei suam cymbam gubernet, & semper inter nos aliquam sibi Ecclesiam colligat, & prabeat ei mediocria hospitia, nec sinat fieri infinitas dissipationes. Deinde accedat hac diligentia, ut gubernator Nauis seu ex stellis, seu ex Magnetu acie iudicat, qua dirigenda sit Nauis: ita nos magna cura circumspiciamus, quae & ubi sit vera Ecclesia Deum recte inuocans, quod iudicari ex genere doctrina potest. Non enim sunt aut parua, aut obscura res, de quibus dissensiones sunt.

Facile est iudicium, qui homines, in quibus locis manifesta Idola, & manifeste absurda tueantur, & quae ad defensionem errorum parricidia addant. Hac non regi possunt grandiloquentia Scaphyli aut praestigis Sophistarum, qui sui Theatri plausus captant. Simus memores vocis Psalmi: Beati qui habitant in domo tua Domine. Et recte Nazianzenus: Ζητῶ κὺς κίβωτον, ἵνα κ' ὑμῶς ἀνὴρ ἀρίστος. Deinde cum constiteris in hac Nave, quae verè est Ecclesia, modeste facito mandatas operas, non moueto seditionem inter Remiges, quadam incommoda sapienter feras, coniunctionem tuearis, circumspice quales sint, qui seditiones mouent, & quas causas habeant. Quidam inscitia peccant, sed multo plures ambitione, cupiditate vindictae, & auaritia, qui morbi facile deprehendi possunt. Samosarenum ambitio & aulica potentia apud Zenobiam impulit, ut Iudicas tetrarchelae sereres.

Quam

Quam multi apud Constantinum, & deinde apud Julianum, ut potentiam aut opes venarentur, veritatem abiecerunt? Non indulgeamus his cupiditatibus, de quibus inquit Nazianzenus: Ταῦτα μὲν οἱσι φίλοι, ἔπεσκέπων κράτους ἴσιν, αὐτὰρ ἐγὼ χριστὸν πλίσσεται ἀτρεμίσιν.

Anteferamus universa Ecclesia salutem nostris commoditatibus. De hac enim verè dici potest illud Sophocleum:

ἂν δ' ἴσῃ ἡ σάφεια ἔταύτης ἴσιν

Πλείντη ὀρθῶς, τὸς φίλους ποιάμεθα.

Est historia pictura generis humani, in qua & Imperiorum & Ecclesia arumna & pericula cernuntur, quae aspicientes & in civili consuetudine, & in Ecclesia modesti simus, insuentes & nostram & alienam infirmitatem, cogitantes etiam illud, exorta incendia non facile resingui, & fere semper ex uno cumultu longi temporis bella & orbimutationes sequi. Quantam ruinam traxis Ariana discordia? ex qua postea Mahometici furores orsi, maximam partem generis humani à Deo auulserunt.

Hec cogitanda sunt in lectione Historiarum, & mentes ad modestiam flectenda sunt. Prodest etiam scire in Ecclesia, quid saniores quolibet tempore indicauerint, & quae ipsi verustiora testimonia protulerint. Necesse est enim nosse prima & purioris Ecclesia sententias. Spero igitur & hunc nostrum laborem studiosis profuturum esse, & ut prosit opro.

Volui autem & in hac editione mentionem tui nominis facere Illustrissime & Reuerendissime Princeps, propter easdem causas, quas exposui in prior editione, ac Celsam oro, ut & honestas doctrinas & recte docentes auctoritate tua contra rabiem Sophistarum, qui & doctrinas & disciplinam delere conantur, tuearis.

*Toto pectore autem filium Dei Dominum nostrum
Iesum Christum crucifixum & resuscitatum, seden-
tem ad dextram aeterni Patris, ac dona largientem
hominibus oro, ut semper in his regionibus Ecclesiam
sibi colligat, eamq; gubernet & protegat, Amen. Anno
1560. Die 25. Martij, quo die filius Dei Dominus
noster Iesus Christus ante annos 1526. in
cruce pro nobis victima factus est. Et
scribitur eo die creatos esse
Adam & Evam
ante annos
5522.*

**Illustriss. Celsitudinis
tuz servus**

P. H. MELANTHON.

LIBER TERTIVS

DE QVARTA MO-

NARCHIA.

*

V' m Daniel quartā Monarchiā nominat & pingit, non tantū à Iulio aut Augusto eam orditur, sed cōplectitur tempus, quo vrbs Roma sum-

munū imperiū tenuit, etiam ante bella ciuilia. Et cū adeò terribilem speciem pingit, significat bella ciuilia, & deinde scuitiam, quam Tyranni in illo Imperio in Ecclesiam exercuerunt, quia hæc duo mala maximas vastationes in genere humano ante Gotthica, Saracenicā & Turcica tēpora fecerunt. Iterū verò consideremus, quare Deus voluerit notā esse seriē Monarchiarū, videlicet: Quia vult sciri, has generis humani cōfusiones non fore sempiternas, sed aliquādo finem futurū esse,

cc 2 & se

& sequuturam meliorem Ecclesiæ vitam. Vult item sciri, quo tempore Filius Dei se ostensurus fuerit hominibus, & postea in fine Mundi iudicaturus. Ideò Monarchias distinguit, vt monstraret tempus aduētus Filij. Ac prædicit, Filium in quarta Monarchia vëturum esse. Non igitur deficiamus à Deo, sed expectemus aliam vitam, & sciamus illud tempus melioris vitæ non procul esse. Hæc & alia multa consideranda sunt, in lectione Daniëlis. Nos ad seriem redeamus. Vñtatum est ordiri quartam Monarchiã à Iulio vel Augusto. Eam consuetudinem nos quoque sequimur.

ANNO TATIO ANNORVM.

Ab interitu Iulij inchoantur anni Augusti, cum Augusto tribuuntur anni quinquaginta sex.

Imperator Octavius Cæsar Augustus tenet Imperium ab interitu Iulij annos 36. In his annis inclusi sunt anni duodecim, in quibus habuit collegã Antonium.

Cum autem inchoantur anni Augusti ab interitu Iulij, inñitium erit ab anno urbis Romæ septingentesimo vñdecimo.

Anno Mundi ter millesimo, nongentesimo vicefimo tertio.

Anno à morte Alexandri vsq; ad interfectum

fectum Iulium, vt Ptolemæus numerat, du-
centesimo octuagesimo secundo.

Anno ante Christū natū ex virgine Ma-
ria quadragesimo secūdo ab interitu Iulij.

Estq; diligenter obseruandum, vbi anni
Antonij includantur aut non includantur.

Mirandi successus Augusti consideren-
tur in integris Historiis, & opera Dei esse
agnoscamus constitutionem Imperij in
horribilibus confusionibus, quales tunc
fuerunt, Bruto, Cassio, Dolabella, Lepido,
L. Antonio, Sex. Pompeio, M. Antonio pas-
sim bella mouentibus. Hos omnes diuini-
tus oppressit Augustus, cū adolescēs primū
Consul factus fuisset, natus annos viginti.

Nomen Cæsaris habuit propter ado-
ptionē, quia Iulius eū, cū natus esset ex
Accia filia sororis Iulij, adoptauit et heredē
scripsit. Ideo fuit hostis interfectorū Iulij.

Iulia soror Iulij. Accius Balbus mari-
tus Iuliz.

Accia filia Iuliz & Ac-
ciū Balbi nūpra Octauio.

Octavius Augustus fi-
lius Octauii & Acciz.

3409

cc 3

Bellis

Bellis ciuilibus finitis, extincto Antonio, præcipua bella gessit Augustus per Tiberium in Pannonia & Norico. Item per Drusum Germanicum in Rhetia & Vindellicis. Postea non procul à Moguntia Drusus cum in prælio crus fregisset, mortuus est. Strabo inquit libro septimo inter Salam & Rhenum præliantem læsum esse. Super præ autem de Norici & Rhetie appellationibus dictum est. Noricum est inferior Bauaria & Austria. Rhetia quæ ab Alpibus usque ad Augustam Rheticam porrigitur, Tirolensis regio & vicinia.

Anno Augusti Imperatoris quadragesimo secundo natus est ex virgine Maria filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, qui est λόγος æterni patris, ac protulit ex sinu æterni patris promissionem Gratiæ, & alloquutus est primos patres, & semper colligit æternam Ecclesiam, & adsumpsit humanam naturam, ut esset Mediator, Redemptor, & Saluator, merito & efficacia, de qua tota doctrina Euangelij cognoscenda est, sicut præcipit æternus pater. Hic est filius meus dilectus, quo delector, Hunc audite. Ut autem prædictum fuit, natus est Christus ex virgine in fine
polæ

politiz Mosaicz , cùm iam peregrinus Rex esset Herodes , sicut prædictum fuit: Non auferetur sceptrum à Iuda , nec Magister à pedibus eius , donec venerit Silô.

In dicto Eliaz etiam tempora Mundi sic distributa sunt, vt significetur , Melsiam se ostensurum esse mundo post quatuor millenarios. Natus est Christus ex virgine anno Mundi ter millesimo, nongentesimo, sexagesimo tertio. Ita apparet, ferè completos esse quatuor millenarios. Estq; hic annus à morte Alexandri , annus trecentessimus vicesimus quartus. Annus vrbs Romæ septingentesimus quinquagesimus primus.

DE HARMINIO DVCE

Cheruscorum.

Dion scribit , Quinto Sulpitio & Poppeo Sabino Consulibus , trucidatas esse Romanas legiones in Germania, quarum dux fuit Quintilius Varus. Incidit autem horum Consulatus in annum vndecimum ætatis Christi , quo tempore Iudæa tranquilla erat. Cùm enim Archelaus tria

cc 4 mill

millia ciuium, qui in Templum confugerant, in Paschate interfecisset, & summum Sacerdotium traderet & eriperet quibus vellet, & magna sæuitia multitudinem irretaret, vnde crebræ seditiones oriebantur, Augustus vocatum Romam relegauit in Galliam, & dedit rectorem Iudææ Coponium. Ita tunc primum in formam provinciae Iudæa redacta est, concessa tamen genti *europææ* in Religione & Iurisdictione inferiore. Hoc modo pacē Deus Iudææ tribuit per Romanos Magistratus, vt Ecclesiæ reliquię seruaentur, & Zacharias, Simeon, Ioannes, Christus, & deinde Apostoli aliquantis per locum docendi haberent. Nam Herodes & eius posterī non faciebant finem lanienæ, trucidabant præcipuos viros & assiduis seditionibus occasionem præbebant.

Cum igitur pax esset, Coponio regente Iudæam, Christus anno duodecimo suæ ætatis Ierosolymæ in templo docuit.

Ante eum annum, aut circiter, in Germania tres legiones Romanæ interfectæ sunt ab Harminio, quem nominant Ducem Cheruscorum, quos fuisse inter Sallam & Harciniam syluam, versus Goslariā, non dubium est. Et vox Cherusci ad finis est

est adpellationi huius temporis, *Hertzische*.
Iam enim Romani domitis Noricis &
Rhetia, procedebant in Arctoam Germa-
niæ oram, quã & propriè Germaniã vetu-
stas nominavit. Sintq; notę adpellationes.

Nomen & regionem Boiemix adhuc
nouit hæc ætas. Quia Boij gens Alpina, in
ea loca transferant ad syluam Gabretam,
quæ nunc Bohemica adpellatur. Marco-
manni vicini sunt, nunc Morauj.

Ab altera parte fuerunt Hermun-
duri, qui nunc Misnenses nominantur.
Quia expresse inquit Tacitus: Albim in
Hermunduris oriri. Et Strabo vicinos esse
dicit Hermunduros Longobardis, quorũ
sedes fuit à confluente Albis & Salæ, in ri-
pa Albis occidentali, quæ nunc est regio
Meideburgensis & Halberstadiensis.

Ultra Salam ad Harciniam fuerunt Cher-
rusci, ad Northusen & Goslariam.

Sub Cheruscis & Longobardis fuerunt
Bructeri, in regione Brunsvicensi, vbi ad-
huc reliqua est adpellatio montis Bructe-
ri. Sic & Claudianus inquit: Venit accola
syluæ Bructerus Harcinix.

E regione Longobardorum in ripa Al-
bis Oriëntali, fuisse Senonas manifestè ad-
firmat Strabo, quæ regio nunc appellatur

cc 5   vetus

vetus Marchia, circa Stēdaliā & vicinas vrbes. Ac gentis integritatem ita prædicat, vt fingat etymologiam à *σπερος*, quod est à *σίβη*.

Sub Bructeris fuerunt Cauci seu Cayci ad Visurgim vsque ad Bremam. Est autem vetus appellatio. Nam cū nominat Homerus Pæonas & Mysos, adiūgit eis Caucōnas. Quare inde ad nostrum littus cum Cimbris aut Henetis progressos esse existimo.

Caucis proximi sunt Frisij. Deinde Teutones & Ditmarsi, qui tamen progressi à littore tenuerunt orā Vvestualiz & oram Cleuensē. Fuerunt in Vvestualia & Angriuarij, vnde reliquum nomē est Engern, Et appellatio Angli huic adfinis est.

Sicambri Geldrenses. Et videtur nomen factum, vel à lacubus & mari, *Sehe am Meer* vel à victoribus Cimbris.

Cimbri magnam partem littoris ad Cimbricam Chersonesum tenuerunt, videlicet tractum Megalburgensē. His vicini supra Rostochium fuerunt Burgundi.

Versus Orientē in littore fuerunt Sui, qui nunc Pomerani nominātur, & pars Prussiz.

Dein

Deinde Getę, quos Plinius Gutones appellat. Observandum est enim nomina eadem alios magis alios minus agresti & horrido sono pronuntiasse. Placet etymologia Gedani, quod dicunt à Geris & Danis nominatum esse, nec aliud nomen Gothinos, quàm Getas, esse iudico.

Progressiones gentium etiam considerandę sunt. Num Iulij tempore Suevi in Vvestualiam transierunt. Postea eis ab Augusto sedes datę sunt in Rhetia, vbi nunc reliquum est nomen Suenię.

Catti sunt Hessi, & aliquousque vicini, vnde est Cattheneinbogen. Et nomē Catti idem est quod Hassi, aliquantulum mutata veteri pronuntiatione. Hos scribit Tacitus cum Cheruscis bella gessisse de fontibus salis. Intellego igitur, Hessos & proximos Turingos, gessisse bella cum Harciniis de Salinis, quę sunt nobis vicinę in ripa Salz.

Cattis versus Rhenum, vicini fuerunt Tencteri, qui sunt à Francofordia, quę est in ripa Meni, versus Moguntiam & ripam Mosellę vsq; ad Coloniam Agrippinam, tractus vvederavv & Nassaensis & Vvidensis.

Idem nomen esse iudico Tencteros & Tun

Tungros. Nominantur autem Tungri infra Colomiam Iuliacenses, et si postea longius progressi sunt.

Sunt è regione Coloniarum versus occidentem Vbij, die Eifel. Supra Vbios sunt Treveri, Vangiones, vom Gavi, qui sunt Vvormatienses.

Supra hos sunt Nemetes Spirenses.

Charitini tractus Vvirtebergenfis. Idem nomen factum est ab hortis, Gertner.

Supra hos ad meridiem sunt Rhetij.

Ad occidentem sunt Helvetij.

Ad Septentrionem sunt Vsi, qui nunc Franci nominantur. Sunt autem multa nomina gentium migrationibus & imperiis novis mutata, ut, cum Frangi late dominarentur, magna pars Germaniarum & Galliarum, Francia dicta est.

Heneti à Vistula ad Albim procedentes, dederunt novas appellationes Silesis & multis vicinis, & si ego quidem existimo, Henetos etiam ante Gotthica tempora mixtos fuisse gentibus Teutonicis, quia Dion expresse scribit, Albim oriri in montibus Vandalicis.

Apud Tacitum sunt Elysi, videlicet Silesij aut Lusatij, mutata voce in sonum elegantiorum.

Hac

Hac breui nominum explicatione in hoc compendio contenti simus.

Pugna Harminij facta est in Vvestualia non procul à Padeborn, inter fluuios Lippiā & Amisiā. Sic enim Tacitus expressè inquit: Quacunque vastarum haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquiae Vari legionum, eaq; insepultae dicebantur. Ibi Harminius Dux Cheruscorum & Longobardorum, vt Velleius narrat, id est, harum regionum inter Albim & syluam Harciniam, quae nunc propriè nomen habent Saxoniae, seu regionis Meideburgensis, Goslariensis & Brunsvicensis, deleuit tres Romanas legiones, Quintil. Varus sibi ipsi mortem consciuit. Romae ideò tanta consternatio fuit, vt Augustus saepe exclamaret: Quintili redde legiones, quia metuebant Harminium recta in Italiam transiturum esse, vt olim Cimbri fecerant. Sed arte repressus est Harminius, quia aduersus eum vicini cōducti sunt, ab altera parte Boiemi, ab altera Sueui.

His hostibus domitis creuit Harminij potentia, cum iam teneret has regiones continuas, quae nunc nominantur Vvestualia, Harcinia, Saxonia, Marchia, Myfonia & Bohemia, quarum, si sint coniunctae

&

& concordēs, magnum robur esse manifestum est.

Cum autem annos duodecim post delectas Quintilij legiones patriam & vicinas regiones victor tenuisset, & nō solum virtus eius, sed ætas etiam formidabilis esset, dolo Tiberij Imperatoris cognati ipsius conducti, domi eum interfecerunt. Et narrat Tacitus interfectum esse anno ætatis suæ tricesimo septimo. Fuit igitur singularis naturæ præstantia, cum iuuenis res tantas gesserit. Tantum enim triennio superavit Alexandri ætatem.

Existimo Virgilium ad hunc Harminium alludere, cum alium quendam hoc nomine describit. Fuit enim Cheruscus Harminius Romæ obses.

*Deiçit Herminium, nudo cui vertice fulva
Cæsaries, nudiq; humeri, nec vulnera terrent,
Tantus in arma patet.*

Hæc de Augusti temporibus annotasse satis sit, de qua cogitantes præsentiam Dei in Imperiis agnoscamus. Cum totus orbis terrarum extincto Iulio, civilibus bellis arderet, Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, mirabiliter rexit & adiuuit: & per eum restituit in imperio pacem, leges, iudicia, & gubernationis ordinem, quo
stetit

stetit aliquantisper ad posteros hæc Monarchia. Est igitur Augustus inter sapientes, bonos & viles generi humano Princeps numerandus, & considerandum est, magnam sequetium dissimilitudinem esse, ut dona Dei discernamus à pestibus generis humani.

Anno Mundi ter millesimo, nongentesimo septuagesimo nono.

Anno à condita Roma septingentesimo sexagesimo septimo.

Anno à nato Christo ex virgine septimo decimo.

Tiberius Imperator successit Augusto. Et statim initio Senatus in eius acta iuravit. Fuerat autem adoptatus ab Augusto, cum esset Liviæ filius, & prudentiam ac circumspectionem eius in regendis exercitibus Augustus probasset. Tenuit imperium annos viginti tres. Mores privati quales fuerint, significanter ostendit descriptio Præceptoris, cum nominavit eum lutum sanguine maceratū. Fuit enim natura insuavis, ironica, & sævitiam aliquantisper occultans, & tamen impura, sæva ac Lupina.

Anno quintodecimo Tiberij Christus
ann

anno tricesimo ætatis suæ baptisatus est à Iohanne Baptista. Suntq; illustriâ testimonia Baptismo addita, in quibus se Deus manifestè patefecit, quæ cogitanda sunt quotidie in inuocatione, cum discernimus nostram inuocationem ab Ethnica, agnoscentes æternum Patrem, Filium Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum, & cogitantes cur miser æternus Pater Filium & Spiritum sanctum. Hic rursus admonendi sunt iuniores de prædictione Danielis, cuius verba cum de multis magnis rebus nos doceant & confirmant, sæpe cogitanda sunt. Complectuntur enim Euangelij summam, & simul indicant tempus, quo Messias & concionaturus & passurus erat, stante adhuc Ierosolyma, & adfirmant futurum, ut postea deleatur tota politia Mosaica. Hæc prædictio perspicuè refutat multos Iudæorum errores. Negant natum esse Messiam, negant passurum esse, ignorant doctrinam de remissione, & de iustitia, quam donat Messias, somniant instauraturum esse politiam Mosaicam. Hæ blasphemix omnes refutantur testimonio Danielis, quod extat in cap. 9. his verbis:

Septuaginta hebdomades præfinitæ
sunt

sunt super populum tuum, & super urbem Sanctuarij tui, vt finiatur prauaricatio, & obfigneretur peccatum, & fiat propiciatio pro iniquitate, & adducatur iustitia sempiterna, & compleatur visio & Prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.

Scito igitur, & intelligito. Ab exitu sermonis, vt redeat populus, & ædificetur Ierusalem vsque ad Christū Ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt. Et habitabitur, & ædificabuntur plateæ & muri in angustia temporum.

Et post hebdomades sexaginta & duas excindetur Christus. Et non erit ei populus & sanctuarium. Et vastabit populum dux veniens, & finis eius in inundatione. Et post finem belli definita desolatio.

Et confirmabit testamentū multis hebdomade vna. Et in dimidio hebdomadis cessabunt hostia & sacrificium. Et super alam erit abominatio desolatrix. Et vsque ad finem durabit præfinita desolatio.

Expresse inquit, post hebdomades septem, & sexaginta duas, id est, post hebdomades sexaginta nouem passurū esse Messiam. Et insigni verbo vsus est, Karath, quod significat excindere.

Intelligentur autem annorum hebdomades

d d

mades,

males, vt Leuitici vicesimo quinto capite lex loquitur. Nec de initio horum annorum prolixè disputabo.

Et si Cyrus concesserat Iudæis reditum in patriam, tamen absente eo res impedita est. Quia Cambyfes mouens bellum aduersus Ægyptios, noluit Iudæos cum Ægyptiis coniungi. Rursus autem post annos quadraginta sex, cum anno secundo Longimani decretum esset, vt Iudeis reditus concederetur, ædificatio Templi & reditus processerunt. Nam anno Longimani sexto, Templum completum est. Eo tempore per Prophetas Zachariã & Haggæum promissus est reditus. Ac rectius est sumere initium Hebdomadum à diuino sermone, videlicet prophetico, à secundo anno Longimani, aut à sexto. Sunt autem ab anno Longimani secundo, iuxta Metasthenem ad initium Alexandri, centum quadraginta quatuor. Ab initio Alexandri, post Darij mortem iuxta libros Macchabæorum & Iosephum, sunt anni trecenti & decem vsq; ad Christum natum. Adde triginta annos à Christo nato vsque ad eius baptismum. Erunt igitur à secundo Longimani anno vsque ad Baptismū Christi, quadringenti octoginta quatuor. Sunt autem

tem Hebdomades sexaginta nouem , anni quadringenti octuaginta duo. Deinde in dimidio sequentis Hebdomadis Christus concionatus & passus est. Nec magna discrepantia erit computationum, si certiores historias sequamur, etiam si exigue differentia occurrant, quia in Regum annis interdum pars anni duobus attribuitur. Hæc annorum Danielis congruentia cum tempore aduentus Christi piis grata sit: Deinde excidium vrbs Ierusalem perspicue testatur, Messiam exhibitum esse, cum exhiberi eum adhuc stante politia Iudaica oportuerit, in qua cum esset inchoata Euangelij prædicatio, postea deleta hoc populo Ecclesia colligitur ex gentibus.

Hic considerandum est, & quæ sunt discrimina doctrinarum legis & Euangelij, quod sit discrimen veræ Ecclesiæ à politia Iudaica, & quomodo Ecclesia inde usque ab initio generis humani collecta sit.

Anno Christi tricesimo quinto, anno Tiberij decimo nono, Paulus iter faciens ad Damascum conuersus est ad agnitionem Christi, cum iam annus post Christi resurrectionem exactus esset. Commoratus aliquot diebus in vrbe Damasco, cum ostenderet suam confessionem, Iudei hostes

d d 2 Euang

Euangelij struxerunt ei infidias. Demissus igitur ex muro in calatho discessit in Arabiam, & ibi triennio docuit. Postea venit Ierosolymam, & ibi quindecim dies apud Petrum mansit. Hic congressus Petri & Pauli factus Ierosolymę, incidit aut in vltimum annum Tiberij, aut in Caligulę initia, videlicet in annum Christi tricesimum octauum. Deinde Paulus Tarsum profectus est, vnde rediit in Syriam regnante Claudio, cüm Herodes Agrippa phrbirias mortuus esset, & in Seleucia & in Cypro docuit. Sunt autem anni ab initio Caligulę vsque ad mortem Herodis Agrippę octo, videlicet vsque ad annum Christi quadragesimũ sextum, qui est annus Claudij quartus. Tandiu Paulus in ora vicina Tarso in Cilicia docuit.

Ex Syria rediit in Ciliciam, quo tempore in Iconio & Lystris cõcionatus est. Inde rediit Antiochiam in Syriam, vnde missus est ad Synodum Apostolorum, cuius mentio fit in Actis cap. 15. Ea Synodus incidit in annum Christi quinquagesimum primum, qui est annus Claudij nonus. Annus à Conuersione Pauli sedecimus. Ideò Paulus inquit, se post quatuordecim annos rursus Ierosolymam venisse, & ibi cum

cum præcipuis viris de doctrina collo-
quantum esse.

Eo tempore fames in Asia & Europa
fuit tanta, ut modius sex drachmis emer-
tur, cuius precium mediocribus annis
erant tres sestertij, id est, numuli nostrates
viginti quatuor. Erat lege modius tribus
sestertiis, inquit Cicero in Verrinis. Drach-
mæ autem præciū est tres nostrates grossi.
Plus igitur quintuplo superabatur vſita-
tum precium. Ideò in Apocalypſi dicitur
de fame, in qua chœnix, cuius precium
erant tres nostrates numuli, valeret dena-
rio, id est, tribus grossis. De hac fame lo-
quuntur & liber Actorum Apostolico-
rum, & Suetonius & Dion.

Post Synodū Paulus rediit in Lystram,
& sibi Timotheum adiunxit, anno à sua
conuersione sedecimo, & longius proces-
sit in Galatiam, Phrygiam & Mysiam, inde
traiecit ad urbem Philippos, anno decimo
septimo à conuersione. Liberatus ex car-
cere discessit ex Philippis ad urbem Theſ-
salonicen, vbi cū Iudæi cōtra eum con-
citassent populum, à nobilibus defensus
est. Inde Athenas nauigauit, vbi amplexus
est eius doctrinam Dionysius, qui fuit
senator Arcopagiticus. Inde Corinthum
dd 3 venit,

venit, anno à cōuersione decimo octauo, vbi commoratus est annum & sex menses. Corinthi scripta est Epistola Pauli ad Romanos circiter vicesimum annū à cōuersione. Postea rursus in Asiam nauigauit, & Ephesi biennio & tribus mensibus commoratus est. Adiit & Laodiceam, vbi ad Timotheum scripta est prior Epistola. Inspexit & Galatarum Ecclesias. Expressè enim in Actis capite 19. dicitur, diu commoratum esse in Asia. Inde secundo rediit in Europam, ac in vrbe Philippensi scripsit duas Epistolas ad Corinthios. Rursus ex Philippis in Asiam nauigauit, anno à cōuersione vicesimo quarto, aut circiter, quo tempore Neronē tenuisse Imperium Romanum, annorum ratio ostendit. Nauigatio in paschate inchoata est, vt expressè in Actis dicitur, voluisse Paulum ante Pentecosten Ierosolymam venire, quò cū venisset, captus tota æstate circumducitur. In hyeme nauigat Romam, cū quidem in itinere tres menses in Insula Melite Paulus & cæteri, qui simul nauigaerant, commorati essent.

Romæ fuit in libera custodia, vbi ad eum accedere multi poterant. Et à Nerone interfectus est anno Christi septuagesimo,

mo, qui fuit postremus annus Neronis. Et quidem post paucos menses Nero sese ipse interfecit, cum pridie ingens terræ-motus fuisset, in quo species Neroni fugienti obuersata est, quasi dehisceret terra, & rumperent animæ interfectorum ab ipso, impetum in eum facturæ. Ita sensit Nero initia æternorum cruciatuum.

Tantum fuit curriculum Pauli, in quo bonam partem Asiæ minoris peruagatus est, & bis in Europam venit, antequàm Romam missus est, ubi narrat liber Acto-rum biennio eum habitasse in domo con-ducta. Ostendit autem temporum ratio, aliquantò diutius eum ibi fuisse. Nec verò tantum voce multos docuit, sed etiã opti-mis scriptis doctrinam Ecclesię illustrauit. Et Deus eius ministerium resurrectione mor-tuorum & aliis testimoniis confirma-uit. Hæc ingentia Dei beneficia grati cele-bremus, & consideremus ad quarum re-rum intellectum Pauli scripta præcipuè conducant. Non tantum dimicet de abro-gatione ceremoniarum, vt cum Monachi interpretati sunt, sed doctrinam omnibus temporibus necessariam tradit. Planissimè ostendit, Legis & Euangelij discrimen. Pu-gnat de exclusu Grati, vt discernat pro-missio

missionem Gratia à legis promissionibus. Docet quæ sint beneficia propriè per Euangelium donata. Quomodo homo sit iustus coram Deo: Quomodo tollatur peccatum & reddatur iustitia sempiterna. Quid intersit inter iustitiâ Spiritus & iustitiam politicam. Harum maximarum rerum doctrina omnibus temporibus necessaria illustratur à Paulo, qui quidè est lumen Prophetarum concionum, & eo lecto Prophetarum intelliguntur, & consensus agnoscitur.

Dion scribit, auè quæ nominatur Phoenix, ante postremum annum Tiberij conspectam fuisse. Quod si verum est, cum Phoenix sit pictura renascentium ex morte, significatum est, eo tempore Christum ex morte reuixisse, & doctrinam Euangelij spargi, quæ adfirmat mortuos reuicturos esse.

Anno Mundi quater millesimo primo.

Anno Romæ, septingentesimo octuagesimo nono.

Anno Christi tricesimo nono.

CAius Caligula successit Tiberio. Tenuit Imperium annos tres, menses decem. In cuius historia utrumque deplorandum est, quòd horribiliter degenerant nati ex parentibus, qui excelluerunt naturæ bonis, & quòd in fastigio rerum humanarum

narum sæpe terra portēta dominātur. Natus fuit C. Caligula ex laudatissima stirpe:

Drusus frater Tibe Antonia coniūx,
rij mortu⁹ in Germa filia Ammonii ex
nia accepto vulnere. Octavia.

Claudius Imperator.

Germanicus mortuus in Syria, veneno
interfectus à Pisone iussu Tiberij. Excelluit
virtute, rexit Germaniam, & deinde Arme
niam & Syriam. Latino carmine reddidit
Aratum.

Agrippina vxor Germanici, Agrippæ &
Iuliæ filia, vnde nomen est Colonia Agrip
pinæ ad Rhenum.

Ex his natus est Caligula terribilissima be
lua. Voluit se adorari. Statuam suam misit
collocandam in templū Ierosolymæ. Tres
suas sorores stuprauit. Multos Senatores
& alios crudeliter interfecit, cuius dictum
est: Oderint dum metuāt. Conatus est abo
lere Homerū & Virgilium, & libros Iuris
consultorum. Sed cum non diu regnasset,
interfectus est à Phereo Tribuno militū.

Anno Mundi quater millesimo quinto.

Anno Romæ septingentesimo nona
gesimo tertio.

dd

5

Anno

Anno Christi quadregesimo tertio.

Claudius successit Caligulæ, tenuit Imperium annos tredecim, menses octo, & dies viginti natus patre Druso. Quem suprà diximus inter Salam & Rhenu vulnus accepisse, patruus Caligulæ regnare cœpit cum annū ageret quinquagesimum. A militibus ex latebris est extractus, ac primus Imperium mercatus est, promittens singulis militibus quater dena festeria, id est, trecentos coronatos & quinquaginta. In studiis eloquentiæ eò processit, ut historias scripserit, qua in re magistrum habuit Liuium. Sed fatuitas eius multipliciter exagitata est, cum præcipuè regeretur à Libertis, quorum ingentia furta & sycophanticâ populus detestabatur: Fuitq; in eos pronuntiatus versus in Theatro: *ἀπογνῶς ἰσὶν ἐντοχῶν μαγιστῶν*, ut vulgò dicitur: Asperius nihil est misero cum surgit in altum.

Claudij tempore dira famas fuit in Asia & Europa, ut suprà diximus, in qua famæ modius frumētī emptus est sex drachmis, cum aliàs mediocribus annis vsitatū precium tres sestertij essent, id est, nostrates nummi viginti quatuor. Eius famis initium fuisse anno quinto Claudij scribitur.

6 2 6 3

In

In Ecclesia hæc facta sunt: Maria virgo, mater Christi ex hac vita discessit Claudij tempore, cum, vt Nicephorus scribit, annum ageret nonum & quinquagesimum. Fuit ergo superstes post resurrectionem filij annos aliquot, & vidit initia Ecclesiæ eius temporis, multa ingentia miracula & supplicia sanctorum, & consiliis suis rexit Apostolos.

Apud vnicum Clementem legitur & Petri coniunx adfecta esse supplicio, vbi dicitur, voce Petri confirmata est, qui iussit eam recordari Domini. Id si verum est, circiter idem tempus factum esse videtur, quo Maria decessit.

Sub Claudio & Iacobum interfecit rex Herodes Agrippa, qui & ipse non multò post phitiriasi periit. Deinde Claudius Iudæam rursus in formam provinciam redegit.

Nec multò post Synodus fuit Apostolorum, anno post resurrectionem Christi sedecimo, qui fuit annus Claudij octauus, aut circiter. In ea Synodo doctrina de Gratia & Fide repetita est, & asseueratio tradita est, non esse necessariam observationem ceremoniarum Mosaicarum. Hanc asseuerationem Apostoli non autoritate humana condiderunt, sed cum scirent
doctr

doctrinam de fine Politicæ Iudaicæ, & de discrimine regni Politici & regni Christi, & iustitiæ ceremoniarum & iustitiæ æternæ à Deo per Prophetas reuelatam esse, has diuinas prædictiones repetiuerunt & illustrauerunt.

Sed hi, qui contendunt Synodos & Episcopos habere auctoritatem condendi nouas leges, quas amplecti Ecclesiam necesse sit, citant decretum in ea Synodo factum de Idolothytis, scortatione, suffocato & sanguine. Ad hanc obiectionem respondendum est: Scortationem & esum Idolothytorum prohiberi vniuersaliter omnibus temporibus, auctoritate Decalogi. Ergo quod ad ista attinet, nihil noui constituerunt Apostoli, sed tantum repetiuerunt Decalogum, qui est lex æterna & immutabilis. Sed de sanguine & suffocato consuetudinem veterem traditam à Noe, retinuerunt. Quia usitatum fuit, cum capiebantur vrbes ex Ethnicis, eis tantum imponere præcepta moralia, non cremonias Mosaicæ. Has vrbes etiam volebant retinere consuetudinem à Noe traditam, ne homines vesceretur sanguine & suffocato, fuitque forma decreti Apostolici sumpta ex illa veteri forma, qua semper usi erant Israëlitarum captis Urbib

urbibus Ethnicis. Quare nec in hac re aliquid noui constituerunt, sed prohibitio idolothytorum & scortationis repetitio præceptorū erat de vitando cultu idolorum, & de vitandis libidinis confusionibus.

Claudij tempore & Simon Magus Romam venit, qui magicis præstigiis tantum venerationis adeptus est, ut statua ei cum hac inscriptione posita sit: Simoni Deo sancto, cum quo magna certamina Petro Apostolo fuisse scribitur. Cumq; Simon Magus tandem iactitaret, se in cælum ascensurum esse, sublatuſ est à Diabolis in aërem. Sed Petrus imperauit Diabolis ut eum abiicerent. Ita decidens in terram extinctus est. Ac leguntur illis primis temporibus contra Apostolos à Diabolis multa hostium genera excitata esse. Iudæi & Ethnici manifestam sœuitiam contra veram Ecclesiam exercebant. Magi & Hæretici variis præstigiis eam turbabāt. Multi seditiosi prætextu nouæ libertatis magnos tumultus mouebant, ut Ægyptius, qui à Felice præfide oppressus est.

Hæc exempla cōsideranda sunt, ne multitudinem hostium frangamur hoc tēpore: sed queramus veram Ecclesiam, quæ perspicua testimonia habet ex scriptis Propheti

pheticis & Apostolicis, & Symbolis. Huic nos constanter adiungamus, etiam si aliarum factiones, quarum magna est potentia & multitudo, eam oppugnant.

D O M I T I V S N E R O.

Anno Mundi quater millesimo, decimo nono.

Anno urbis Romæ Octingentesimo septimo.

Anno Christi quinquagesimo septimo.

CUm Claudius veneno necatus esset à coniuge Agrippina, Imperator factus est à militibus Domitius Nero, anno septimo decimo ætatis, cum promississet eis tantundem pecuniæ, quantum Claudius dederat, videlicet singulis trecentos quinquaginta coronatos. Vixit annos triginta, menses novem, regnavit annos tredecim, menses octo. Interfecit matrem, duas coniuges, Octaviam & Popeam, & multos præstantes viros. Exercuit magnam sævitiam in Christianos hac occasione, quòd cum magna pars urbis Romanæ incendio periisset, quod ipso volente eius familia direptionum causa excitauerat, falsò dixit autores esse Iudæos, quo nomine tunc & Christianos comprehendebant. Interfecit Paulum & Petrum. Et quidem de Paulo
idem

idem omnes adfirmant. Reliquam Neronis historiam omitto, in quo repetenda est querela: & quòd degenerant tam multi à maioribus, qui naturæ bonis & virtute excelluerunt: & quòd in summo fastigio generis humani, in quo præcipuè eminere sapientia & virtus debebant, tam multa tetra portenta dominantur.

Anno Christi sexagesimo tertio, videlicet post resurrectionem Christi tricesimo, Iacobus filius Alphei, Episcopus Ecclesiæ in Ierosolyma collectæ, interfectus est scurriliâ Ananiæ summi sacerdotis, qui & iuuenis & Zadducæus erat. Etsi epim non licebat Iudæis quenquam ultimo supplicio adficere, tamen absente Præsidente multum valuit autoritas summi sacerdotis, præsertim cum alioqui Iudæa plena esset seditionum. Erat autem mortuus Festus, & nondum venerat Ierosolymam successor Albinus. Hac vsus occasione Ananias suam factionem incitat ad interficiendum Iacobum, & alios multos accusatos propter Euangelium suppliciis adficit, etiam contra Romanorum iudiciorum ordinem. Hæc acta sunt anno decimo ante excidium Ierosolymæ, anno Neronis septimo.

Post Iacobum frater eius Simeon filius Cleo

Cleopæ, Episcopus Ierosolymæ factus est, qui vixit vsque ad Traiani tempora, functus Episcopi officio plus quadraginta annis. Eduxit Ecclesiam ex Ierosolymis aliquanto ante obsidionem trans Iordanem in oppidum Pellam. Deinde multos reduxit ad ruinas, vbi cum Iudæi odio Christiani nominis apud Traianum accusauerunt, quod cum esset ex stirpe regia, videretur nouam seditionem moliri. Quare cum annos centum & viginti vixisset, ultimo supplicio adfectus est.

Hic exitus duorum fratrum fuit, qui sanguine proximi fuerunt Christo. Nati sunt enim ambo ex vna matre, sorore Mariæ virginis, sed Iacobi pater fuit Alpheus, Simeonis Cleopas. Cur autem Ecclesia cruci subiecta sit, discendum est ex fontibus doctrinæ, quam Deus in Euangelio patefecit, vbi dicitur oportere nos similes fieri imaginis filij Dei.

Neronis tempore arsit ingens Cometa sex mensibus, progrediens ab ortu ad occasum, nonnihil deflectens ad Meridiem, vt scribit Seneca, quem vellem tempora certius commemorasse, & dixisse quo in loco, prope quas stellas accensus esset. Quid significauerit, euentus ostenderunt:

mukto

multorum civium interitus in mutatione imperij post Neronem, vt postea dicemus. Sequuta est & totius Iudææ vastatio.

Erat autem Galliarum præses vir iustus & fortis, Iulius Vindex, qui cum non toleranda esse Neronis scelera palam ostenderet, præsertim cum & Gallia novis exilationibus oneraretur, facile persuasit universæ Galliarum & suis exercitibus, vt à Nerone deficerent, fuitq; hortator Sergio Galbæ in Hispania, vt contra Neronem ad urbem Romam accederet, & orbem terrarum tam tetro tyranno liberaret, seq; promittit suos exercitus ipsi adiuncturum esse. Defecerunt à Nerone & Germanici exercitus.

Interea & Senatus legatos ad Sergium Galbam mittit, & Neronem iudicat hostem, & Hispanici exercitus Sergium Galbam nobilitate & autoritate præstantem senem, qui iam septuagesimum tertium annum attigerat, Imperatorem salutarunt. Ita consensu Senatus & præcipuorum Ducum & exercituum iuste decretum est, vt Tyrannus tolleretur: Quia summus Senatus & summi Duces debent punire Tyrannos manifestam crudelitatem sine fine exercentes. Et in hac pœna Deus ostendit
cc vtrunq;

vtrunque, conseruare se imperia honestorum Ducum consensu , & tamen punire crudelem & obscœnum Tyrannum.

Cognito aduentu Sergij Galbæ Nero fugit ex vrbe Roma. Qua in fuga ingens terræmotus factus est. Et terra Neropi dehiscere visa est , & spectra occurrerunt interfectorum ab eo. Cùm autem audiuiſſes prope esse equites à Senatu missos ad eum interficiendum , ipse gladio se transfixit. Hic exitus testimonium est iudicij diuini, & congruit ad regulas: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Et: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, eradicabitur. Fuit autem postremus eorum, qui ex Augusti filiabus & neptibus nati sunt.

Domitius Nero
pater Neronis
Imperatoris.

Agrippina vxor Domitij, filia Germanici , propneptis Augusti.

NERO IMPER.

Post eum multiplex laniena sequuta est. Sergium Galbam interfecit Otto. Deinde superatus Otto prælio à Vitellio , qui rezerat Germaniam, seipsum occidit. Vitellius

Ille adueniente Vespasiano fugiens ex latrebris extractus à militibus interfectus est, & cadauer à canibus laceratum est.

VESPASIANVS.

Anno Mundi quater millesimo tricesimo tertio.

Anno vrbs Romæ octingentesimo vicesimo primo.

Anno Christi septuagesimo primo.

HOC anno inchoamus imperium Vespasiani mox à Neronis interitu. Et si enim amplius anno durauerunt bella ciuilia, Galbæ, Ottonis, Vitellij: tamen his præteritis quia eodem anno inter se dimicauerunt, mox à Nerone Vespasianum numeramus, qui illis viuentibus in Iudæa imperator salutatus est. Regnauit annos decem minus sex diebus. Per hunc Deus restituit formam imperij, ordinem prouinciarum, distinctionem exercituum, leges & iudicia, cum sub tot portentis, Caligula, Claudio, Nerone, & in latina Ottonis & Vitellij magnæ confusiones in toto genere humano extitissent. Sed tamen aliqui fuerunt in prouinciis honesti Magistratus, quorum virtus retinuit utcumque Imperij speciem. Nunc Vespasiani consiliis & virtute melior status est. Numeratur ergo inter sa-

cc 2 pientes

pientes, iustos & viles Principes. In aureo eiusest Capricornus globum tenens prioribus pedibus.

Cum ex Iudæa discederet Romam profecturus, filio Tito mandavit, vt bellum Iudaicum gereret, quod viuo Nerone inchoatum erat. Cum enim Flori, quem Nero in Iudæam miserat, rapacitas & crudelitas præbuisset occasionem mouendi seditiones, & Cestius Syriæ præses vicinus & Florus infeliciter cum Iudæis pugnasent, multitudo Iudæorum palam rebel-lare cœpit, nacta Ducem turbulentum Manaimum, id est, Castrensem, qui milites Romanos vbicunque deprehendit occidit, & fuit hortator ad recuperandâ libertatem. Hæc magnitudo periculi cœgit in Syriam mittere Ducem virtute præstantem. Missus igitur est Vespasianus, qui initio Galilæam recepit, deinde filium iussit obsidione cingere Ierosolymam. Ea obsidio inchoata est in Festo Pascharos, videlicet 14. April. anno secundo Vespasianis Anno Christi 72. Anno post resurrectionem Christi ferè quadragesimo.

Initio belli Manaimus occiderat summum Sacerdotem Ananiam cum Romanis sentientem. Sic Ananias, qui Iacobum
Epi

Episcopum Ierosolymæ & alios sanctos multos interfecit, pœnas dedit. Successit ei summus Sacerdos Ananus Romanorum hostis, hunc Zelotæ aliquanto post interfecerunt. Nam Iudæi & inter sese & cum Romanis dimicarunt. Legatur autem integra hystoria, & non solum magnitudo calamitatum, sed etiam causæ considerentur. Ostendit Deus in hoc horrendo exemplo iram suam aduersus omnia peccata & præcipuè aduersus sæuitiam, quæ exercetur contra veram Ecclesiam Dei. Vocatq; Deus hoc tristi spectaculo omnes homines ad conuersionem, ac denuntiat pœnas æternas & præsentis omnibus, qui non confugiunt ad Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum, sicut secundus Psalmus expressè concionatur: Osculamini filium, ne quando exardescat ira eius, &c.

Cogitemus autem cum Deus non pepercerit illi stirpi, quam antea prætulit omnibus gentibus, in qua tam multa de sese testimonia edidit, ex qua nati erant Patres & Prophete: Quanto minus parcat aliis regnis & gentibus, quæ habent similia delicta, vt & Paulus monet: Cum naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi par-

cet. Voluit autem Deus & alia multa significare deletionem politię Iudaicę.

Primum, vult hanc ultiſimam euerſionem reſtimonium eſſe, quòd miſſus ſit Meſſias, quem ſtante hac politia conſpici & audiri docentem & oſtendentem reſtimonia & morientem & reſuſcitatum oportuit, vt Daniel prædixerat.

Secundò, hæc rudera & hi cineres oſtendunt, Meſſiam non miſſum eſſe ad conſtituendum regnum politicum: ſed ad reſtituenda bona æterna, vt Daniel inquit: Adducetur iuſtitia ſempiterna.

Tertiò, hæc rudera & hi cineres oſtendunt ceremonias & forenſes leges Moyſi non oportere imponi Eccleſiæ, vt & tunc multi contendebant, & sæpe aliis temporibus ea quæſtio præbuit occasionem magnis tumultibus.

Die 10. Auguſti templo ignis iniectus eſt, quo conflagrauit, nec poſtea vnquam reſtitutum eſt, eſſi Iudæi politiam ſuam & templum magnis ſeditionibus motis ſæpe reſtituere conati ſunt. Sed euentus oſtendit, omnes humanos conatus contra decretum Dei infelices & irritos eſſe.

Deinde die octauo Septembris, quantum vrbiſ reliquum fuit, combuſtum eſt.

Sunt

Sunt autem anni ab exitu ex Ægypto vsq;
ad hanc vltimam politiz Iudaicz destru-
ctionem, mille quingenti octuaginta duo.
Hic numerus diligenter cōsiderandus est,
vt nunc quoque non procul abesse tem-
pus cogitemus, quo filius Dei rursus se ge-
neri humano ostendet, & omnia regna im-
pia delebit. Hæ commonefactiones in
hac insigni historia adiungendæ sunt ad
tristissimi exempli lectionē. Interca tamen
& Ecclesia, quæ Ierosolymæ fuerat, serua-
ta est trans Iordanem. Et postea cum me-
diocri tranquillitas, rursus in Iudæa esset,
ad Ierosolymæ ruinas rediit.

Anno Mundi quater millesimo, quadra-
gesimo tertio.

Anno Romæ octingentesimo tricesimo
primo.

Anno Christi octuagesimo primo.

TITVS VESPASIANVS.

Titus Vespasianus patri successit. Te-
nuit imperium annos duos, menses
duos, dies viginti. Vixit annos triginta no-
uem, mēses quinque, dies viginti quinque.
Laudatissimus fuit, ac propter iustitiam &
beneficētiā nominatus est Amor & De-
liciz generis humani. Patrem viuētem

debita pietate coluit, & tamen confilia gubernationis adiuuit, cumq; disertus esset in Latina & Græca lingua, plurima edicta formauit, & plurimas orationes in Senatu patris nomine habuit.

Imperium eius fuit incruentum, nec recepit accusationem contra eos, qui dicebantur maledixisse Imperatori, inquit: Ego cum nihil faciam dignum propter quod contumelia adficiar, mendacia nihil curo. Delatores etiam, qui propter prædā alios accusabant (nam pars bonorū delati ad delatorem perueniebat) cæsos flagellis aut fustibus deportari iussit. Fratri Domitiano cum insidias ei strueret, pepercit, eumq; lacrymans hortatus est ad mutuum amorem, cum quidem successorem eum iam nominasset. Sed tamen opinio fuit, veneno extinctum esse Titum, quod frater dari ei curasset.

Anno Mundi quater millesimo, quadragesimo quinto.

Anno Romæ octingentesimo, tricesimo tertio.

Anno Christi octuagesimo tertio.

DOMITIANVS.

Domitianus successit fratri. Tenuit imperium annos quindecim, diffimilis

milis patri & fratri, crudelis, occultator,
diffidens, suspicax, & infidiator, obscœnus
& rapax.

Domitiani tempore bellum aduersus
Romanos motum est à Decebalò, qui Da-
ciam & vicinas regiones tenuit ad Istrum.
Nec dubium est tunc Daciam dictam esse,
quæ nunc est partim Transyluania, partim
Vvalachia.

Virtus Decebali à Dione his verbis de-
scripta est: δυνὸς μὲν συνεῖναι πολέμῳ: δυνὸς
τε καὶ πράξαι: ἐπιλθὼν ἑντοχῶ: ἀναχορῆσαι
καίριος, ἐνίδρυς τεχνίτης, μάχῃς ἐξέτατης, & κα-
κῶς μὲν νίκη χρήσασθαι, κακῶς δὲ καὶ ἡττῶν ἀφ-
θύναι αἰδώς.

Tanta virtus cùm fuerit Decebali, Ro-
manos exercuit annos circiter sedecim, &
vix tandem à Traiano Imperatore victus
est, vr infrà dicitur. Etsi autem Domitia-
nus aduersus eum suscepit expeditionem,
tamen non accessit ad hostes, sed abdidit
se in iustra libidinum, & multos amicos
interfici iussit. Cumq; C. Fuscus missus cō-
tra Decebalū cum legionibus trucidatus
esset, pecunia pacem emit, ac rediit trium-
phaturus, & passim trophæa victoriæ col-
locauit. Poëtæ etiam quia videri non ru-
dis Poëticæ voluit, fictis laudibus vtran-

que expeditionem, priorem aduersus Cat-
tos, & posteriorem contra Dacos cele-
brant, vt Stautus inquit:

Frena tenentem

Rhenns, & attoniti vidit domus ardua
Daci.

Item:

Et coniurato deiectos vertice Dacos.

Sed de expeditione in Germaniam con-
tra Catto8 Dion inquit: Profectus in Ger-
maniam, ne quidem conspectis hostibus
rediit. Catto8 autē tenuisse Hassiam & vi-
cinās aliquas regiones, vestigia veterum
appellationum indicant, Castella & Cate-
nelnbogen. Et Traianus postea cum eos
compesceret, in vicinis locis exercitum ha-
buit, & in vrbe Colonia Agrippina primū
accepit decretū de successiōe in Imperio.

Exercuit autem Domitianus multiplicē
crudelitatem. Trucidauit multos Christia-
nos, Iudæos & Ethnicos. Fortassis autem
& propter Iudæorum tumultus asperior
Christianis factus est, quos passim interfi-
ci iussit. Hæc post Neronē proxima perse-
cutio in Christianos numerata est, in qua
& Ioannes Euāgelista, cum Ecclesiā Ephe-
sinam doceret, relegatus est in Insulam
Pathmon.

Cum

Cum autem Domitia coniunx reperisset Catalogum interficiendorum, scriptum in pagella, in quo & ipsius & multorum amicorum & libertorum nomina erant: re deliberata cum illis, Liberti Domitianum interfecerunt. Sed amici prius cum Nerua egerunt, ut Imperiū illo interfecto reciperet, ne milites seditionē mouerent.

DE ECCLESIA HVS

temporis.

Domitiani tempore superstites fuerunt in ea parte orbis terrarum, quæ nobis propter Romanum Imperium nota est, Iohannes Scriptor Euangelij, qui post resurrectionem Christi vixit annos septuaginta duos. Dicitur enim ex hac vita decessisse anno quarto Traiani, anno Christi centesimo secundo, anno ætatis sue octogesimo nono.

Simeon filius Cleopæ, Episcopus Ierosolymæ, interfectus tempore Traiani, cum attigisset annum centesimum vicesimum.

Ignatius Episcopus Antiochiæ, qui adfirmat se Christum post resurrectionem vidisse.

Clemens Episcopus vrbis Romæ, cuius mentionem fecit Paulus in Epistola ad
Phil

Philippenses. Et hic Traiani tempore Epistolam ad Corinthios scripsit, quam diu Ecclesia Corinthiorum quotannis relegere solita est.

- Titus in Creta, qui attigie annum ætatis suæ nonagesimum quartum. Et his adiuncti fuerunt multi eorum auditores, qui cum eis incorruptam Euangelij doctrinam retinuerunt.

Polycarpus auditor Iohannis, passus sub Marco Antonino Philosopho, et Vero Imp. Hi & similes multi, & auditores cum eis cõsentientes, fuerunt vera Dei Ecclesia. Et hi doctores, quos nominavi, testes & adsertores fuerunt veræ & incorruptæ doctrinæ.

Simul autem illo tempore horribiles confusiones fuerunt. Ethnici & Iudæi palam erant hostes filij Dei. Deinde alia organa Diabolorum tetros furores sparserunt. Ita multos diuersos hostes Ecclesia habuit: sicut nunc non soli Turci & Papistæ sunt hostes veræ Ecclesiæ, sed etiã multi fanatici homines, Anabaptistæ, Seructistæ, Stenckfeldiani, &c. Plurimi autem impostores tunc Domitiani tẽpore exorti sunt, & vt fit in erroribus & dissensionibus, vno capite Hydræ præciso postea tria nata sunt.

sunt. Nec singulorum furores recitabo. Sed hanc considerationem iudico vtilem esse, de quibus controuersis præcipua fuerint certamina in Ecclesia, quorum similia deinceps mota sunt, & hoc tempore mouentur.

Quatuor fuerunt præcipue controuersie.

Prima de filio Dei. Cerinthus & Ebion contenderunt, tantum esse humanam naturam in Christo. Et nihil esse Christum antequam ex virgine natus est: sicut & postea Samosatenus, & recens Seruetus contenderunt.

Secunda controuersia fuit similis Anabaptistice, vt Carpocratis & multorum, qui finxerunt Christianos oportere facultates conferre in commune, & probauerunt confusiones libidinum.

Tertia fuit Ebionis & multorum aliorum qui contenderunt oportere seruari cerimonias Mosaicæ.

Quarta fuit tetra confusio orta ex questione de causa Mali. Martion & ante eum Basilides posuerunt duo principia contraria, coæterna, Bonum & Malum, *quæ sunt ex ætæ*: & finxerunt Stoicam necessitatem in bonis & malis actionibus, & multa portentosa

iosa deliramenta addiderunt.

Harum quatuor Sectarum contagia semper postea hæserunt in Ecclesia. Omnes autem Sectæ de Iustitia communem errorem habuerunt, homines esse iustos propter propria opera, & alij impostores plus, alij minus præstigiis addiderunt, vt Menander fuit Magus: Aliqui imitati Theogoniam Hesiodi fixerunt magnam turbam Deorum, quam allegoricè interpretati sunt, vt eluderent doctrinam de Filio Dei, & de Spiritu sancto.

Hæc præfari in genere volui, quia Diabolus similes furores omnibus temporibus spargit, paululum mutata specie. Necessè est igitur considerare integrum corpus veræ doctrinæ, & tenere confirmationes & refutationes.

Primum autem confirmetur pij aduersus hoc ingens scandalum videlicet, quòd in tot dissidiis dubitatio oritur, vbi sit veritas: & an aliqua sit Ecclesia. Dei distincta à cæteris gentibus. Huic scandalo opponamus articulum Fidei: Credo esse Ecclesiam sanctam, Catholicam. Et quæramus, quæ & vbi sit illa Ecclesia, scilicet, quæ retinet scripta Prophetica & Apostolica & Symbola: Et intueamur miracula, quæ
Deus

Deus voluit esse testimonia huius doctrinae. Discamus etiā ex ipsa doctrina à Deo tradita, semper horribile odium esse in Diabolis & eius organis aduersus Ecclesiam, ut in prima concione dicitur: Inimicitias ponam inter Serpentem & Mulierem. Non igitur excutiant nobis fidem hæc tristia spectacula. Cogitemus & hoc: Cum in illo flore Ecclesiæ tantum fuerit dissidiorum, hanc ultimam senectam non fore tranquilliores.

Quia verò easdem cōtrouersias Diaboli sæpe renouant, pertinet ad Historiam scire qui fuerint adsertores veritatis, quibus vñ sint testimoniis. Iohannes refutauit Cerinthum & Ebionem. Fuit auditor Iohannis Polycarpus, Episcopus Smyrnæ: Polycarpi Irenæus, cuius extat liber, qui perspicuè defendit hanc sententiam: quòd in Christo, nato ex virgine Maria sint duæ naturæ: λόγος, & natura humana adsumpta ex virgine: & quòd λόγος non significet sermonem euanescentem, sed λόγον ὑφισταμένον, qui semper adfuit Ecclesiæ, & cum Abraham & aliis patribus loquutus est. Huius Scriptoris testimoniū prodest ad confirmandam veritatem αὐτοῦ λόγου, quæ postea in Symbolo Niceno recitatur,
nam

nam Irenæus antecessit Synodum Nicenam ferè ducentis annis.

Scribit idem libro tertio, Polycarpum narrasse historiam de morte Cerinthi. Cū Iohannes Ephesi venisset in balneum, & ibi videret sedere Cerinthum inter suos applausores, disputantem & blasphemias contra filiū Dei spargentem, dixit Iohānes suo comitatui: discedamus, quia statim domus obruet sonantē has blasphemias, & auditores. Egresso Iohanne domus statim collapsa Cerinthum & turbam reliquam oppressit.

Sunt apud Irenæum & aliæ refutationes, vtilis nostris temporibus aduersus Anabaptistas & alios de magistratibus & ceremoniis Moyſi. Rursus autem infrā de ple-riſque controuersiis dicetur. Hæc nunc monuisse satis sit de controuersiis temporum Domitiani.

Anno Mundi quater millesimo sexagesimo primo.

Anno Romæ octingentesimo quadregesimo nono.

Anno Christi nonagesimo nono.

N E R V A.

Nerva Cocceius interfecto Domitiano successit agens annum sextum & sexage

sexagesimum. Tenuit Imperium annum vnum, menses quatuor, & dies novem. Princeps iustus & beneficus fuit, iniuste damnatos sub Domitiano restituit. Prohibuit scuitiam quæ in Christianos exercebatur, & sycophantas quosdam occidi iussit, inter quos fuit & Sura Philosophus. Iussu eius delecti sunt Senatores, qui agros emerent data pecunia ex publico, & diuiderent egenis ciuibus. Sustulit sumptuosa spectacula. Marcum Vlpium Traianum natum in Hispania, propter virtutem adoptauit, & successorem fecit præsentem Senatui, eiq; insignia Imperij misit in Germaniam ad urbem Coloniam Agrippinam. Postea febre mortuus est.

Scribunt Suidas & Nicephorus, Nerue tempore Iohannē Apostolum ex Pathmo Ephesum rediisse, vbi post reditum annos quatuor vixit. Et reditum eius ornauit Deus illustri testimonio, quia Drusianæ, quæ efferebatur cum Iohannes in urbem ingrederetur, per eum vita restituta est.

Anno Mundi quater millesimo sexagesimo secundo.

Anno Romæ octingentesimo quinquagesimo.

Anno Christi nonagesimo nono.

ff

TRA

T R A I A N V S.

VLpius Traianus Hispanus anno suæ ætatis quadragesimo secundo imperare cœpit, cum ad eum Nerua decretum de adoptione ad urbem Coloniam Agrippinam misisset. Tenuit Imperium annos novemdecim, menses sex, dies quindecim, princeps sapiens, iustus, consilio & fortitudine in bellis excellens. Neruæ acta cōfirmavit reductis exulibus iniuste condemnatis, & Romæ leges & iudicia restituit, ius frequenter ipse dixit. Estq; Senatus decreto hic honos ei habitus, ut Princeps optimus nuncuparetur. Bibliothecas instruxit, inter quas vnam à gentilitia appellatione Vlpianam nominavit. Familiarem doctorem habuit Plutarchum, cuius extant utilia scripta. Præfecto Prætorio tradens Gladium dixit: Hoc gladio pro me utaris donec iusta facio: si iniusta fecero, cōtra me utaris. Hæc verba si intelligantur de depulsione notorię & atrocis iniurię, iusta oratio est præsertim ad Duces exercitus.

Bella tria præcipua gessit, primum contra Decebálum, qui circiter annos sedecim Romanos bello exercuerat, & recens Iazygas, qui nunc Transylvani nominantur, vexauerat. Tandem mora & præliis
aliq

aliquot victus, mortem sibi consciuit.

Pontem fecit, quo Istris ripas coniunxit in Bulgaria magno & mirando opere. Nec procul inde Nicopolin condidit, ad quam magno prælio victus est Sigismundi Imperatoris exercitus à Baiazere Imperatore Turcico.

In secundo bello Orientem adiit, vbi Armeniam occupavit : & progressus in Assyriam ad Arbella vsque, Parthos repressit. Ac vt gloriæ fuit audior, dixit se Alexandri exemplo in Indiam processurum esse, si esset iunior. Fuit autem fatalis limes Imperij Romani Assyria.

Et vt ingens felicitas nec diuturna est, nec sine aliqua insigni calamitate, ita Traianum tunc fortuna deseruit, quia & ipse sæuitiam aduersus Ecclesiam exercuerat. Numeraturq; ea persecutio tertia, in qua Simeon filius Cleopæ, natus ex sorore Mariæ virginis, Episcopus Ierosolymæ anno ætatis suæ centesimo & vicesimo interfectus est, cum quidem Iudæi eum accusassent, quòd natus ex posteris Dauid videretur aliquando seditionem moturus esse.

Est & Ignatius Antiochenus Episcopus Romam ductus, & bestiis obiectus iam

ff 2

senex:

senex : qui familiaris fuerat Apostolis , & Epistolas ad Ecclesias aliquot scripsit , in quibus testimonia sunt de filio Dei, quòd sit λόγος οὐσιώδης. Hoc enim vocabulum extat in quadam eius Epistola.

Reuocatunt autem Traianum ex Assyria crudelissimę seditiones Iudæorum, qui in Ægypto & Cyrene & Cyprio quadringenta millia hominum tanta immanitate trucidarant , vt carnes interfectorum comederint , & cruore eorū facies suas pinxerint. Hic furor Iudæorum eò magis admirandus est, quòd recens adhuc erat memoria excidij Ierosolymæ. Nam à secundo Titi anno vsque ad Traiani decimum octauum tantum sunt anni triginta quatuor. Sed cùm impendent fatales pœnæ, homines abiecti à Deo singularibus furoribus attrahunt exitia , vt ostendunt non solum Iudæorum , sed etiam aliarum gentium historiarum. Talia exempla intuentes cohorrescamus , & metuentes iram Dei doctrinæ diuinæ obtemperemus , & regi nos à Deo veris gemitibus petamus.

Hos Iudaicos tumultus antecessit ingēs terræmotus in Syria , qui durauit aliquot dies , & multa ædificia euertit , quorum ruinis magna hominum multitudo oppressa

pressa est. Ipsum Traianum scribit Dion à spectro eductum esse in locum tutiorē ex ea domo Antiochiæ, in quam diuerterat.

Vt igitur seditiones in ea vicinia opprimeret, bellum mouet contra Agarenos, qui fuerunt pars Arabum, dicti ab Agar ancilla Abrahæ.

Existimo autem eò colluuiem Iudæorum confluisse.

In eius belli apparatu cū cœpisset ægrotare hydrope Traianus, profectus in Ciliciam ibi mortuus est anno ætatis suæ sexagesimo quarto, cū imperasset annos decem & nouem, menses sex, dies quindecim. Ita cū postremam hanc expeditionem ad Orientem multæ calamitates exceperint, etiam in hoc Principe cernitur Fortunæ inconstantia.

Anno Mundi quater millesimo octuagesimo.

Anno vrbs Romæ octingentesimo sexagesimo octauo.

Anno Christi cētesimo decimo octauo.

A D R I A N V S.

PVblius Ælius Adrianus successit Traiano. Tenuit imperium annos viginti, menses vndecim, Filius Adriani Senatoris,
ff 3 qui

qui consobrinus fuit Traiani, fuitq; pater-
na origine ex oppido agri Piceni Adria.

Discedens Traianus ex Syria æger, re-
gendam eam Adriano dederat. Quare mo-
riente eo cum & exercitus præcipui in
iis locis essent, & magna esset autoritas
Adriani propter cognationem Traiani, &
propter ipsius industriad nemo ei præla-
tus est. Et adoptatus à Traiano dicebatur,
seu verè, seu fingente Plotina coniuge
Traiani, quæ amabat Adrianum. Scripsit
ad Senatum se non accipere Imperium,
nisi & Senatus id iussisset.

Initio Imperij vt citius Romam venire
posset, & Prouinciæ in Oriente tranquil-
liores essent, cum adhuc in Assyria esset,
volens cessit de Assyria, & pacem fecit, com-
tentus veteri limite, & Syriæ & aliis pro-
uinciis rectores dedit. Ipse Romam venit,
vt ibi iudicia restitueret, & prouincias or-
dinaret. Et quia Iudæi non desinebant tu-
multuari, Iulium Seuerum ex Britannia
accerfuit, & in Syriam misit, vt Iudæos
opprimeret, qui non ausus magna prælia
facere & dimicare cum audacissimis latro-
nibus, traxit bellum. Interea vires Iudæo-
rum confirmatæ sunt.

Vt autem propter Religionis speciem
& plu

& plures concurrerent, & cresceret audacia, Dux seditionum tribuit sibi titulum Messiae, & exaltaret ad vaticiniū: Orietur Stella ex Iacob, nominatus est Bencochab, id est, filius Stellæ. Alij scribunt Barcochab, quod prorsus idem est. Nam & Ben & Bar significant Filium. Hic annos aliquot in ipsa Iudæa tenuit quinquaginta Castellæ, & nongentos & octoginta vicos, & munivit oppidum Bethoron situm in Benjamin & Ephraim, quod olim & Salomon munierat. Ex ea arce cum eruptiones facerent, sæpe Romanos profligarunt. Sed rediit in Syriam Adrianus, & oppidum Bethoron obsedit annos tres, & sex menses. Ibi cum multi in præliis interirent, & plures fame & pestilentia morerentur, tandem oppidum vi captum est, & interfectus est Dux seditionis Bencochab, quem postea Iudæi nominarunt Bencozba, id est, filium Mendacij, quod falso iactasset se Messiam esse, & recuperatorem Iudææ. Numerus intersectorum scribitur fuisse, Quinquies C. millia hominum. Alij qui pestilentia & fame perierunt, non potuerunt numerari. In hoc bello potentia Iudæorum, quanta reliqua fuit, fracta est, & exemplum propositum est dignum conspectu
 quoniam ff 4 derat

deratione, quod ostendit, quales furores sint in impiis à Deo abiectis, cum fatalibus pœnis virgentur: Et simul monet, ne falso prætextu Religionis seditiones moueantur, sicut nostro tempore fecerunt Anabaptistæ Monasterienses, quorum rex verè fuit Ben Cosba, id est, filius mendaciarum.

Iudæi ipsi hanc Historiam atrocissimè narrant, & dicunt bellum hoc cōtinuatum esse sex annos. Ipse Adrianus scripsit ad Senatum Romanum, ne hanc victoriam paruo labore partam existimarent: & ad pacem Orientis scirent plurimum conducere huius seditionis oppressioem.

Nec tantum Romanis, sed etiam Christianis fuit hostis ille Ben Cosba. Vbiunque enim occasio fuit, crudelissimè interfecit Christianos in Palæstina. Cum igitur postea Adrianus pelleret Iudæos, distinxit ab eis Christianos: Et cum in Ierosolymæ ruinis rursus ædificari urbem sineret, quam nominavit à suo nomine Æliam, cōcessit ut ibi Christiani habitaret. Fuitq; primus Episcopus ibi Marcus, non ex Iudæis parētibus natus. Adeo igitur tūc mutata est vrbs Ierosolyma, ut nec ritus nec ciues Iudæos, nec nomē vetus retinuerit, ut clarè conspici posset, deletam esse potestatem

tiam Iudaicā, & Deum nolle eam restitui.

Hæc Iudaica Historia in vita Adriani præcipuè digna est consideratione. In ipso verò quæ magnitudo ingenij, eruditionis, industriæ & consilij fuerit, legatur apud alios. Studia doctrinarum intellexit, & ornavit. Removit à munere docendi parum idoneos, datis alimentis, & magis idoneos præfecit. Certavit cum doctis scribendo & disputando. Quotannis sibi scripsit ipse prædictiones Astronomicas, respondit & ineptè iocantibus. Quidam Poëta versus ei exhibuerat:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic mox respondit, deridens eius Cynicam simulationem:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per Tabernas,
Latitare per Popinas,
Culices pati rotundos.

Moriturus pronuntiavit hos versus:

Animula vagula blandula,
Hospes comesq; corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles dabis iocos.

ff 5

Talis

Talis est querela & dubitatio in mentibus non confirmatis Iude doctrix Christianæ. Mortuus est anno ætatis suæ 63. Ossa condita sunt in mole Adriani, quæ nunc Romæ est Arx sancti Angeli.

Anno Mundi quater millesimo, centesimo primo.

Anno Romæ octingentesimo, octuagesimo nono.

Anno Christi ceteresimo, tricesimo nono.

A N T O N I N U S P I U S :

Antoninus Pius adoptatus ab Adriano tenuit Imperium annos viginti tres. Solus omnium Principum sine civili sanguine fuit. Senatus auctoritatem plurimi fecit. In iudicando Iurisconsultos adhibuit, Ulpium, Marcellum, & Iabolum. Stipendia literarum & Philosophiæ doctoribus etiam in provinciis attribui constituit. Nemini bellum intulit, sed inferentes repressit, ac in limitibus nominatim scribuntur repressi Daci & Alani. Sæpe repetiuit dictum Scipionis: Malle se unum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Facere dicta etiam placide tulit. Ingressus in domum amici cum ibi vidisset Porphyreticas columnas, interrogauit unde allatæ essent. Respondit paterfamilias:

hās : In aliena domo surdum & mutū esse decet, id est, Nec fabellas efferentem, nec curiosè sciscitatem aliena, nec petacē. Delectatus est Imperator hac libertate. Mortuus est anno ætatis suæ septuagesimo.

M. A N T O N I N U S

Philosophus.

Marcus Aurelius Antoninus Philosophus successit Antonino Pio, volente Senatu. Tenuit Imperium annos decē & novē, dies yndecim. Initio Imperij collegā fecit fratrē L. Verū. Ac primū tūc regnare duo Augusti pari potestate cœperunt.

Sciendū est autē, nō fuisse eos natura fratres, sed adoptione. Et vt discerni familiæ possint, sciēdum est ab Adriano adoptatū fuisse initio Æliū Verū, quo mortuo ante ipsum, deinde adoptavit Antoninū Pium.

Ælius Verus.

L. Verus, natus ex Ælio Vero.

Antoninus Pius adoptavit Marcum Antoninum Philosophum natū ex fratre vxoris Antonini Pij, videlicet ex Annio Vero. Adoptavit Pius & L. Verum, filium Ælij Veri.

Morces

Mores Collegarum dissimiles fuerunt. L. Verus voluptatibus deditus fuit, sed Marci virtus texit vitia Lucij, & moderatione ac patientia Marci concordia retenta est, sicut inter dissimiles non potest retineri concordia, nisi alterius sapientia & sanet & ferat deteriolem.

Mota & repressa est sœuitia aduersus Christianos Marci tempore, vt postea dicam; sed in omnibus aliis partibus gubernationis princeps optimus fuit, sapiens, iustus, modestus, beneficus, amans & intelligens doctrinarum. Nec infeliciter gessit bella. Extat eius laudatio insignis, & digna memoria apud Dionem, his verbis: ὁμοιος Ἀλφ' πάντων ἐγένετο: καὶ ἐν οὐδενὶ ἡλλιώθη, ἀγαθὸς δὲ ὡς, καὶ οὐδ' ἐν προσποιήσῃ ἐχεν, παμπόλλα δ' ἐκ' ὑπὸ παιδείας ἀφελήθη. Sunt autem duæ egregiæ virtutes in magnis & in paruis: cōstantia in perferendis aduersis, quæ ferre necessaria causa est, & misericordia erga ciues vbi decet leniri asperitatem, vt, Cyrus, Scipio fuerunt firmi aduersus hostes pertinaces, misericordes erga cedentes, iuxta dictum: Parcere subiectis, & debellare superbos. Quia iustitia & beneficentia sunt necessariæ virtutes. Has etiam prædicat in Antonino
Dion

Dion his verbis: ὁ δὲ μέγας ἀτυχὲς ἄν, οἷον ἀπασι τοῖς ἀναρτοῖς ἀντίχειν, ἄχατο φι-
 εῖν ὑπὸ τῶν παθῶν ἐς τὸ ἀνθρώπινον.
 Accessit ad auditoria Philosophorum, etiam cū esset Imperator, egressus an-
 num quinquagesimum. Et cū sumptua-
 rias leges ferret, non caruit obrectatori-
 bus, qui calumniosè interpretati sunt eius
 seueritatem, & dixerunt eum tyrannidem
 exercere prætextu Philosophiæ, sicut vfi-
 ratum est rectissimas voluntates calum-
 niis lacerare.

Extat liber M. Antonini de seipso, qui &
 recens editus est. In eo libro sunt commo-
 nefactiones de virtutibus Principi neces-
 sariis: de iustitia, de beneficētia, de patien-
 tia in ferendis iniuriis, ne maiora mala
 oriantur, iuxta dictum Periandri: μὴ ἴσθι κα-
 τὸν κακόν. Bella gessit præcipua quatuor.
 Oppressit seditiones in Britannia. Catos
 depulit à Rhetia & compescuit. Aduersus
 Parthos misit fratrem L. Verum, qui man-
 sit Antiochiæ indulgens voluptatibus. Sed
 duce Cassio Parthi repressi sunt, & facta
 est pax hac conditione, ne in Syriam Par-
 thi transirent.

Maius autem bellum fuit, ad quod ipse
 cum fratre profectus est, aduersus Mar-
 coma

comannos & Quados. Nec verò dubium est, Marcomānos fuisse eos, qui nunc Moravi dicuntur, & vicinos aliquos: quia Ptolemæus expressè inquit, fuisse Boiemæ limites Sudetes Montes, qui sunt iuga versus Meridiem, Voirlandos, & Mylos; Et è regione Syluam Gabretam, id est, altitudinem latam. Et sub ea sylua fuisse Marcomannos, vbi nunc est Moravia.

Vicini Marcomannis fuerunt Quadi, videlicet Silesiæ pars, & regio inter Vratislaviã & Cracouiã, & ad Carpathũ. In hoc limite Imperij semper bella difficilia Romani gesserunt. Tunc verò ad alias difficultates accesserat tanta siccitas, vt milites & equi siti perirent. Erat autè in exercitu Romano Christiana legio, quæ nomē habebat à Melite, vbi Paulus semina Euāgelij sparserat. Hæc legio nō solū ferro, sed etiam precatione præliabatur: & cū publicam precationē indixisset, qua peteretur pluvia & bonus exitus belli, mox ingens tempestas orta est, in qua simul Deus & largā pluviã Romano exercitui dedit, & crebra fulmina contra Quados iaculatus est. Hac victoria præcibus Christianorum parata Imperator huic legioni nomen dedit *αἰγυρίεσσαν*, id est, fulminatrix. Hoc

• xcm

exemplum memoria dignū est, quia ostendit legitimā militiā Deo placere, & Deum propter Ecclesiam Imperiis sæpe benefacere, sicut benefecit Cyro, Constantino, Theodosio propter Ecclesiam, ut scriptū est: Si quis dederit potum aquæ uni ex minimis meorum, habebit mercedem, sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostendit. Ac post hanc victoriam M. Antoninus decreta contra Christianos edita aboleuit.

In bello Marcomannico biennium consumptū est. Fitq; mentio inter socias gentes Hermundurorum & Nariscorum. Ceterum est autem, Hermunduros esse, qui nūc superiora loca in Mysnensi regione tenent, Nariscos esse Voitlandos & proximos vicinos, facta appellatione à Norico.

In reditu ex bello Marcomannico collega L. Verus mortuus est apoplexia. Marcus cum superstes fratri fuisset annos octo, mortuus est anno ætatis suæ sexagesimo primo.

Horum Imperatorum tempore crevit Ecclesia, non solum multitudine, sed etiam eruditorum numero: quia Principes eruditi fuerunt multi. Ad eos scripserūt Apologias pro Christianis Iustinus, Aristides, Athenagoras & alij, ferè similibus vñ argumen

gumēris In collatione doctrinæ Christianæ & Ethnicæ ostenderunt rectius sentire Christianos, vnū esse Deum, omniū creaturarum conditorem: & improbauerunt turbam Deorum, quam finxerunt Ethnici. Ostenderunt & leges Christianorū de castitate & coniugis honestas esse; & improbauerunt libidinum cōfusiones, quas Ethnici admittebāt & probabāt. Improbauerūt & Gladiatorū pugnas, in quibus per ludū homines interficiebantur. Et hac demōstratione damnarunt Ethnicas opiniones & superstitiones, quòd impossibile sit, esse cœtum Deo placentem, qui probet legem cōtrariam legi naturæ. Iustinus etiam tempora confert, & ostendit doctrinam Christianam antiquiorem esse Ethnica, & Historiam Mosaicam vetustiorē Græcis esse. Inde & dictum est Terulliani: primum quodq; verissimum est.

Tempore M. Antonini Romam venit & Polycarpus Smyrneus Episcopus, Iohannis Apostoli auditor, ac vidit ibi & refutauit Marcionem hæreticum, & multos ab eo seductos ab errore reuocauit. Cū Marcion ei obuiam factus interrogasset, an se agnosceret, inquit ille: Agnosco primogenitū Diaboli. Nam quæstio de causa
mali

mali tunc quo que ingentia certamina peperit. Marcion cōstituit duo principia, pariter æterna, inter se pugnantia, videlicet duos Deos, quorum alterū dixit esse causam peccati, sicut postea Manichæi nominarunt *ἡλω*, & ortos ab hoc principio dixerunt nō posse conuerti ad bonū. Alterū dixit esse bonū, quod Manichæi nominarunt Lucē, & dixerūt ortos à luce nō posse damnari, quidquid faciant: ac Stoicam necessitatem in bonis & malis constituerūt.

Hæc tetra deliramenta latè sparsit Marcion in Asia, & Romæ: quæ nata sunt ex Stoicis disputationibus de necessitate, quæ eò sunt perniciosæ moribus, quia cū fundamentum hoc positum est, omnia necessariò fieri, diligētia abiicitur regendi mores, & accedit aut desperatio, aut in securis confidentia. Si quis cogitat, se ab *ἡλω* ortum esse, non expetit conuersionem.

Vt autem & species inusitata sanctitatis offunderetur hominum oculis, Marcion prohibuit coniugium: & tamen ipse Diaconi in Cypro coniugem abduxit, quæ postea reuersa ad maritum narrauit magnam turpitudinem istius Sectæ.

Talia fuerunt certamina in illa aurea ætate primæ Ecclesiæ, mox post Aposto-

gg los.

los. Polycarpus supplicio affectus est Smyrne, tempore M. Antonini, anno sexagesimo post Iohannis Apostoli mortem, cum quidem diceret, se octuaginta sex annos Deo seruire. Audiuit igitur Iohannem anno decimo sexto ætatis suæ, aut circiter. Doctrinā fuisse Polycarpi eam, quæ recitatur in Irenæo, non dubium est, nec alia fuit Iohannis: & quidem cum voce Ecclesiæ nostrarū planè congruit Irenæus.

Anno Mundi quater millesimo, centesimo, quadragesimo tertio.

Anno Romæ nongentesimo, tricesimo septimo.

Anno Christi centesimo, octuagesimo secundo.

COMMODVS.

Commodus successit patri M. Antonino Philosopho. Regnavit annos duodecim, & menses nouem, à prima statim pueritia turpis & crudelis. Videturq; Romanæ Monarchiæ tempus à Iulio vsq; ad M. Antoninum Philosophū velut ære per fuisse: Postcā plurima tetra Monstra regnarunt, sequutæ sunt assidua seditioes, & multa bella ciuilia: nobilitas defeta est partim à Tyrannis, partim in bellis ciuilibus:

bus: Exercitus ex barbaris gentibus collecti: disciplina vetus extincta, magistratum & militum in provinciis rapacitas & libidines creverunt.

Cum autem tantas in genere humano confusiones intuemur, deploramus miseras humanas, & cogitemus simul, non tamen uniuersum genus humanum tantum ad hæc horrenda mala nasci: sed verè fudum Dei missum esse, ut inde Ecclesiam æternam excerpatur, cuius efficiamur ciues: & protegi ac seruari nos in ea petamus, sicut Israëlitarum seruari sunt intra domos, quarum limina sanguine Agni conspersa erant.

Hæc breuiter dicere malui, quàm horrenda flagitia Commodi recitare: Qui cum multos Senatores & alios iniuste interfecisset, tandem per præfectum Prætorio Letum & concubinam Martiam strangulatus est.

Interea tamen creuit Ecclesia. Nam sub Commodi scribunt magnam frequentiam fuisse Collegij Alexandrini, & floruisse eo tempore interpretes doctrinæ Prophetiæ & Apostolicæ, Pantænū, & Clementem, qui narrat se fuisse auditorem Pantænij. Dicitur autem Pantænus postea Euangelium

gelium docuisse in India, ac fuisse plures tunc, qui nominabantur Euāgelistæ, id est, quorum singuli Euangelium in multis prouinciis docebant. Vnde intelligi potest, quid Paulus nominauerit Euangelistas, cum discernit eos à Prophetis, Apostolis, Pastoribus & Doctoribus.

Clementis libri exrant, in quibus refutationes sunt Ethnicorum, Iudæorum, & multorum Hæreticorum, quorum plerique doctrinam similem Anabaptisticæ sparserunt, & addiderunt furores superiorum, de duobus principiis contrariis, & pariter æternis bono & malo; & contenderunt in Christo tantum esse humanam naturam: prohibuerunt certos cibos: iusserunt omnia in commune conferri: alij coniugia prohibuerunt: alij promiscuos concubitus approbauerunt.

Narrat de prohibitione coniugij hæreticos citasse colloquium Christi & Salomes, quod ait in Euangelio Ægyptiorum scriptum esse: Interroganti Salome, quando venturum esset regnum Dei, respondet Christus: Cum cessabit opus mulieris. Inde ait Clemens Hæreticos argumētatos esse, desitura coniugia postquam Christus natus sit, & iam inchoata sit. Euangelij prædicatio.

dicatio. Tales Iudi sunt Hæreticorum, detorquere dicta in peregrinas sententias. Christus nominat opus mulieris, scilicet Heuæ, peccatum & mortem. Illi generationem interpretati sunt, quæ est opus Dei, institutum vt fiat copulatione Maris & Fœminæ.

- Sic & definitionem Iustitiæ malè detorsisse eos narrat. *δικαιοσύνη ἐστὶ κοινωμία θεοῦ μετὰ ἰσότητος*. Ergo omnes omnium rebus & vxoribus æqualiter vtantur. At definitio, si non reicienda est, loquitur de Æqualitate ordinata lege Dei, quæ dicit: Non mœchaberis: Non furtum facies. Talis sit æqualitas, qualis lege ordinata est.

Cæterùm ipsa definitio si non insulsè enarretur, legalis est, non Euangelica, quia non facit mentionem Mediatoris, sed loquitur de Effectu, videlicet de Nouitate iuxta primam & secundam tabulam Decalogi. Nouitas iuxta primam Tabulam est communicatio, qua se Deus nobis communicat, id est, qua fulget in nobis, rectè agnoscitur, & accendit in nobis verbo timorem, dilectionem, fiduciam Dei, &c. Deinde in secunda Tabula iustitia est æqualitas, id est, dilectio proximi ordinata lege Dei. Hæc interpretatio con-

gruit cum Osiandrica definitione, de iustitia Essentiali. Necesse est autem prius teneri definitionem iustitiæ Fidei, quæ propter Mediatorem persona placet Deo per Misericordiam, iuxta dictum iustificati fidei pacem habemus.

Hæc de libris Clementis brevitè dixi, ut sciant immiores, contineri in eis & Historias, & disputationes aliquas consideratione dignas.

Anno Mundi quadringentesimo, centesimo, quinquagesimo sexto.

Anno Romæ nongentesimo, quadragessimimo quarto.

Anno Christi centesimo, nonagesimo quarto.

P E R T I N A X.

Pertinax successit Commodò interfecto. Regnavit menses duos, dies viginti quinque, natus Libertino patre, docuit Grammaticam. Postea factus miles virtute crevit. Rexit Rhetiam, Noricum, Mysiam, & Daciam. Et quia præfectus urbis erat, interfectores Commodi ut defensionem haberet, imperium ad eum deduxerunt. Mox & à Senatu appellatus est Imperator. Sed cum milites prætorianos qui

qui Commodi tempore infinitam licentiam habuerat, coërceret, venit in odium, & ab ipso Leto Præfecto Prætorio, qui eum imperatorem fecerat, interfectus est, anno ætatis sexagesimo primo.

DIDIVS IVLIANVS.

CVM autem in illa seculi turpitudine nec in principibus autoritas esset, nec in militibus modestia, Sulpicianus præfectus urbis & Didius Iulianus palam & imprudenter mercati sunt imperium. Sulpicianus promisit singulis Prætorianis quingentos coronatos, videlicet sestertia viginti. Iulianus promisit sexcentos coronatos & viginti quinque, videlicet sestertia viginti quinque. Ita vicit Iulianus, qui tenuit Imperiū duos menses, & dies quinque. Cumq; esset heluo & aleator, nec daret promissa militibus, statim venit in odium. Et alibi exercitus in Pannonia Imperatorem appellavit Severum, cuius fuit excellens ingenium & virtus. Inde civile bellum, ingens ortum est inter Severum & Pescennium Nigrum, Syriæ rectorem, & Clodium Albinum Britanniae rectorem, quos significarunt Parelia in primo sacrificio Iuliani conspecta.

Anno mundi quater millesimo, centesimo quinquagesimo septimo.

Anno Romæ nongentesimo, quadregesimo quinto.

Anno Christi centesimo nonagesimo quinto.

S E V E R V S.

Seuerus Imperator successit interfecto Iuliano. Regnavit annos octodecim. Natus fuit in vrbe Aphricæ Lepti Equestri loco, Romæ educatus à M. Antonio Philosopho. Propter industriam primū Quæstor in Betica factus est. Deinde quatuor legionibus præpositus est in Hispania. Postea Lugdunensem provinciam magna cum laude rexit. Deinde Pannoniam & Germaniam. Cùm interfectus esset Iulianus Romam accessit, & honorificè à militibus & à Senatu exceptus est, & Imperator appellatus.

Scribit Dion, se nullam vidisse splendidiorem pompam, quàm ingressum eius in urbem Romam. Vbi cùm ad portā venisset, descendens de equo pedes accessit ad Capitolium. Deinde milites qui Pertinacē interfecerant exautoratos expulit ex imperio. Interfecit & Letum præfectum prætorio,

rio, qui autor fuerat necis Commodi & Pertinacis. Iudicia restituit, & pace in Occidente cōstituta, in Orientem profectus est cōtra Pescenium Nigrum, qui à Syriaco exercitu Imperator appellatus erat. Cū hoc vetus ei amicitia in Gallia fuerat: & non defuit virtus Pescenio. Vicit autem tribus magnis præliis Seuerus. Primò ad Cizycum. Deinde ad Niceā. Tertiò ad Issum in Cilicia, vbi Dariū vicit Alexander. Cūq; in exercitu Pescenij viginti millia trucidata essent, fugiens Pescenius Antiochiam ibi interfectus est, & caput pilo infixum circumlatum est.

Initio belli occupauerat Pescenius Byzantium, quod Seuerus obsidione cinxit totum triennium: ac defensum est tanta pertinacia, vt ad humanas carnes ventum sit. Tandem verò cū Byzantij & fame & tempestatibus coacti deditionem facerēt, Seuerus iussit demoliri muros. Ita vrbs à Carthaginensibus condita, & quæ diu floruerat deleta est. Nam à Philippo Macedone (quāquam vrbs multò vetustior est) ad Seuerum Imperatorem, sunt anni circiter quingenti. Postea à Constantino instaurata est. Interuallū à Severo ad instaurationē sunt anni centum & amplius triginta.

gg s

Cūm

Cum autem Seuerus iam maximam Romani Imperij partem teneret, rediens in Italiam, bellum mouit aduersus Albinum, quem antea Collegam fecerat, Rexerat Britanniam Albinus, & Frisios domuerat, ac propter nobilitatem Romæ senatoribus carus fuit. Fitq; primum in historia Romana Frisiorum mentio in rebus gestis huius Albini. Obiecit autem Seuerus Albino, quod societatem non bona fide coluisset. Vicit Albinum ad Lugdunum magno prælio, in quo ipse Seuerus ictus de equo decidit, & extinctus putabatur. Victor Albini caput præcisum Romam misit. Deinde solus tenens Imperium magnâ crudelitatem exercuit. Interfecit aduerſariorum amicos, & multos alios prædæ causa. Vxorem habuit primam Martiam, quam Romæ duxit tempore M. Antonini, ex qua ei filius natus est Bassianus. Hac mortua noluit vxorem ducere, nisi quæ haberet Regiam *virtutem*, vt fuit studiosus & peritus Astrologiæ. Duxit igitur in Syria Iuliam, ex qua natus est alius filius Geta, quem vt postea dicemus, interfecit frater Bassianus.

Postremam expeditionem Seuerum in Britanniam suscepit, vbi mortuus est Eboraci.

raci. Vixit annos sexaginta, quinque, menses nouem, dies viginti quinque. Moriturus deplorans humanas miseras dixit: Omnia fui, & nihil mihi prodest: *πάντα εἶδη, καὶ οὐδ' ἐν ἐμοὶ λυσιτελεῖ.*

Filiis misit legendam Micipsæ orationē, quæ extat apud Salustium, in qua hæc sunt verba: Concordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur.

Apud Dionem hæc, de eo verba sunt: Erat corpore robustus, nisi quod senex podagra laborauit, acies mentis fuit æquissima & validissima, doctrinas appetiuit & intellexit, nec tamen garrulus fuit. Non ingratus amicis, sed aduersus inimicos acerrimus. Intentus in ea, quæ agēda erant, nihil morabatur fabellas & rumusculos, qui de ipso spargebantur.

In eius Historia exemplum est insigne aulici Plauciani, qui summam potentiam nactus, postea ea abutitur; & à Domino tollitur.

Plaucianus enim Afer ex tenui loco euectus est ad summam potentiam & maximas opes à Seuero; adeoque carus ei fuit, ut filiæ eius dederit, Seuerus Bassiano. Sed scribit Dion de Plauciano: Omnia concupiscebatur omnia petebat, omnia accipiebat, nec gent

gentem, nec urbē vllām relinquebat non spoliātam, sed omnia & vndecunque rapiebat. Cætera magis tetra omitto. Talis cum esset, non potuit diuturna esse felicitas. Sed primum hoc furore punitus est, vt vitæ Seueri & Bassiani insidias strueret, quibus deprehēsis Plaucianus à Seuero in Palatium vocatus ibi interfectus est: & cadaver monstratum Iuliæ vt lætaretur, & filiæ Plauciani, vt dolore adficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui fiducia potentia suæ nimiam licentiam sibi sumpserat, oblitus huius præcepti: Fortunam reuerenter habe, quicumque repente Diues ab exili progrediēre loco.

Exercuit Seuerus etiam sæuitiam contra Christianos, in qua Leonides pater Origenis propter cōfessionem supplicio adfectus est, qui quidem filium magna cura doceri curauit.

Est igitur Origenes factus Catechetes in Alexandrina Ecclesia, agens annum decimum octauum. Variā historiā continet rota eius vita, quæ legatur apud Eusebiū.

Iuniores hoc studij & diligentia exemplum meminerint, quòd linguā Ebræam studiosè didicit, & interpretationes contulit. Opus igitur contexuit, quod nominavit

navit ἑξαπλον, id est, distinctum in sex lectiones seu columnas.

Prima erat Ebræa, scripta Ebræis literis.

Secunda Ebræa, scripta Græcis literis.

Tertia, Græca interpretatio septuaginta interpretum.

Quarta, Aquilæ.

Quinta, Symmachi.

Sexta, Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conservare: & cōsideratis interpretationibus eligi maximè propriam. Hi libri in se richunte adseruati sunt, quorum similes adhuc Hieronymi tēpore reliquos fuisse apparet, quia sæpe recitat illorum interpretum verba. Tales libri non sine magno sumptu, & multorū collatis operis adornari potuerunt. Quare inde illius tēporis liberalitas in iuuantis studiis æstimeretur.

De doctrina Origenis olim quoque magnæ contentiones fuerunt. Sed nō multa ipsius scripta ad nos peruenierunt: Quæ in Latinam linguam conuersa sunt, apparet mutila esse, & non rectè consulta. Potest etiam fieri, cum tam multa scripserit, ut nō semper fuerit intentus, sicut dicitur: *καὶ οὐκ ἔτι πάλιν ποιεῖν, καὶ τὰ καίρια*, & manifestū est cum in enarratione Epistolæ Pauli ad Rom

Romanos scriptæ sæpe errare.

Hoc notum est, fuisse eum immodicum in Allegoriis, quod ita accidit: Cum Ethnici deriderent Mosaiica scripta propter ritus de cibis & sacrificiis, Origenes tradidit interpretationes allegoricas, ut reconditam sapientiam continere viderentur, sicut Pythagoræ dicta, aut poemata. Verum est autem, umbras aliquas in ritibus traditas esse, quæ aliud significant. Ut, Agnitionatio, significat Christi mactationem. Cum Psalmus dicit: Asperges me Domine Hyssopo, & mundabor, Hyssopus tincta in sanguine vituli, significat ibi sanguinem Filij Mediatoris. Arca in adyto templi, significat Ecclesiam, quæ est custos doctrinæ à Deo traditæ, sicut in Arcâ tabulæ Decalogi collocatæ erant. Sed talium figurarum oportet concinnam accommodationem ad res significatas fieri, oportet etiam modum esse.

Sed Origenis tempore gustata harum picturarum dulcedine hic ludus nimium crevit. Cum enim solus Homo habeat naturam imitatricem, usuratum est noua, & præsertim admirabilia, ut in vestitu imitari. Quare ætas illa nimium delectata est Allegoricis picturis, & amisit principalem doctrinam.

Idcò

Ideò Epiphanius & multi alij reprehenderūt scripta Origenis, & monuerunt, nō omnia in Allegorias transformanda esse, sicut eruditè inquit Epiphanius: τὰ ρήματα τοῦ & πάντε ἀλληγορίας δεῖται, ἀλλ' οἷς ἐχρ' θεωρίας ἢ δεῖται καὶ ἀποδείξεως, εἰς τὸ εἰδέναι ἰσότης υποδείξεως τὴν δύναμιν, hoc est, Verba Dei non omnia indigent Allegoriis, sed sicut se habent. Indigent autem speculatione & sensu, ad sciēdam cuiuslibet rei substantiam: nam in articulis fidei, in lege moralit, & in promissione gratiæ, necesse est retineri nativam verborum significationem. In aliis materiis, vt in ritibus, picturæ sunt, quæ aliud significant. Et tamē iudicio opus est, vbi etiam verborum proprietas retineatur.

Ait autem Epiphanius: Speculatione opus esse, id est, grammatica & dialectica, videlicet consideratione phrasis, collatione locorum, definitionibus, distinctionibus, & iusta consequentia in argumentis.

Ait & sensu opus esse, id est, experientia monstrante vocabula, vt, experientia ostendit, quid significant, Vita, Mors, Dolor, Timor, Consolatio, Lætitia, Fides, &c.

Hæc de Origene ideo breuiter dixi, vt iuniores discernant materias: & considerent,

rent, vbi Allegoriæ locus fit. Quia non omnia in Allegorias transformanda sunt. Anno Mundi quater millesimo, centesimo septuagesimo quinto.

Anno Romæ nongentesimo, sexagesimo tertio.

Anno Christi ducentesimo, decimo tertio.

ANTONINVS BASSIANVS.

ANtoninus Bassianus Caracalla, Seueri fili⁹ ex prima cōiuge Martia, regnavit annos septem. Nomen Caracallæ habuit à figura vestis, qua & ipse vsus est, & cuius similes militibus & populo donavit. Crudelissimus & incestus. Initio Imperij fratrem Getam natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris collegam esse, interfecit pendentem de collo matris Iuliæ, & clamantem: Mater opem fer mihi, interficior. Ac mater non tantum sanguine filij respersa est, sed etiam vulnus in manu accepit. Hæc tamen postea priuigno Bassiano nupsit, & quidem inuitans eum. Cum enim quasi per negligentiam coram eo nudasset sinum, & ille diceret: Vellem si liceret, illa contra ait: Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, nō accipere?

accipere? Publicè igitur eam duxit, & vxoris loco habuit. Quare & postea Alexandrini eam locastam, & ipsum nominauerunt Oedipum, sed huius ioci magnas poenas dederunt. Trucidauit enim in vrbe Alexandria Bassianus multa millia ciuium.

Romæ iniuste plurimos Senatores & alios interfecit, & inter hos Papinianum iuriconsultum Præfectum vrbis, docentem ius, quòd excusare necè Getæ noluit. Cùm enim iussus esset eam excusare, recusans respondit: Non tam facillè est excusare parricidium, quàm facere. Hæc fortitudo necessaria est, malle mori, quàm defendere iniustam causam.

Cùm vellet Bassianus in omnibus rebus imitator esse Alexandri, scholas Aristotelicæ Alexandriæ aboleuit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens Aristotelem iuuisse consilium mittendi venenum ad necandum Alexandrum.

Venit in Galliam, vbi Proconsulem Narbonensem & multos alios magistratus occidit. Inde accessit Rhodum, & trucidatis aliquot milibus Germanorum nominauit se Germanicum. Satellites etiā multos ex Germanis sibi delegit. Postea transiit in Asiam, & mouit bellum Parthicum,

h h

vbi

vbi cum multa turpiter & crudeliter fecisset, consilio Macrini præfecti prætorio, à satellite Marciali, cuius fratrem interfecerat, occisus est.

Cadaver missum est nouerca & vxori Iulix, quæ Antiochiæ erat. Illa supra corpus Bassiani iacens sibi mortem conscuit. Hic fuit exitus incestæ consuetudinis. Vixit Bassianus annos quadraginta tres.

Anno Mundi quater millesimo, centesimo, octuagesimo secundo.

Anno Romæ nongentesimo, septuagesimo.

Anno Christi ducentesimo, vicesimo.

POPILIUS MACRINVS.

POpilius Macrinus Præfectus Prætorio, post Bassiani necem factus est Imperator ab exercitu, qui in Assyria erat, ne milites tam procul ab Italia sine principe essent. Regnavit menses quatuordecim. Fuit Libertinus, & factus est Tabellio sub Commodò. Fecit Cæsarem filium Diadumenum.

Initio Imperij sibi & Reipublicæ consulens pacem emit à Parthis data pecunia. Deinde Antiochiæ ludis deditus, venit in odium militum propter asperitatem & tenacitatem.

Inter

Inter cetera eius facta hoc narratur: Cum duo milites hospitam vi cōpressissent, inclusit eos in duos boues, exertis capitibus ut colloqui possent, donec extincti sunt.

Quia autē Bassiani memoria grata fuit militibus, & filius Bassiani dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit Heliogabali, exercitus pecunia corruptus ab auia Heliogabali ad eum defecit, & mox seditionem mouit aduersus Macrinum, qui post infelicem pugnam fugit in Bithyniam. Ibi cū audiisset filium Diadumenum interfectū esse, latitans in suburbano quodam Macrinus & ipse interfectus est.

Hic fuit exitus eius, cū nō multò ante scripsisset ad Senatum Romanum, se nolle imperium accipere, nisi volente Senatu, quia multi mallet interfici Imperatores, quàm viuere non potiti hoc summo fastigio honorum, quod & ipsi accidit.

Et si autem totam Heliogabali mentionem prodesset deletam esse ex omnibus monumentis, propter horrendam spurci-
ciam, tamen stirps recitatur propter Alexandrum Seuerum, quia ex eadem stirpe turpissimum monstrum & honestus princeps nati sunt.

Julia nupta Senero, & deinde Bassiano,

h h 2

de qua

de qua suprà diximus, sororē habuit Mæsam, quæ Romæ apud Iuliam diu vixit.

Hæc Mæsa filias duas habuit. Alterius nomen est Soæmis, alterius Mammæa.

Soæmis consuetudinem habuisse cum Bassiano dicitur, cum Romæ adolescens esset. Inde natus dicitur hic Heliogabalus.

Auia & mater sequutæ Bassianum cum Iulia, redierūt ad urbē Emesam in Syriam.

Ibi & Mammæa vixit, nupta viro nobili Vario Marcello. Ex hoc Vario & Mammæa natus est Alexander Seuerus: Fuerunt igitur sororū filij duo dissimilissimi cognati, Heliogabalus & Alexāder Seuerus.

S O R O R E S.

Iulia nupta Seuero, deinde Bassiano.
Mæsa, cuius filiz

Soæmis concubina Bassiani.

Mammæa nupta Vario Marcello.

Filius Heliogabalus.

Filius Alexander Seuerus.

Nomen Heliogabali est ab idolo, cuius sacer

sacerdos fuit hic Soæmidis filius. Fuit autem nomen vrbs in Phœnicia Gebal, clara artificum industria. Inde nominatum esse idolū existimo, el Gebal, id est, Deum Gebal. Postea Græci El mutarunt in ἑλιος. Fortassis partim Græca, partim Syriaca vox est, ἑλιος & Gabal, quod significat terminum seu metā, quia sol terminator est, & metas annorum facit, fuitq; statua figura triāguli, vt Phœnicum & Chaldæorum idola significarunt multa de astris.

Anno Mundi quater millesimo, centesimo octuagesimo quarto.

Anno Romæ nongentesimo, septuagesimo secundo.

Anno Christi ducentesimo, vicesimo secundo.

VARIUS HELIOGABALVS.

Varius Heliogabalus filius Bassiani vt existimabatur Mæsa auia calliditate & largitionibus factus est Imperator. Regnavit biennium, & septem menses. Superavit turpitudine omnes, qui in historiis infames sunt propter libidines. Nominatus est Sardanapalus, sed multo fuit cōtaminatio. Fecit Cæsarem consobrinum Alexandrum, persuasus à matre & Mam-

h h 3 mza,

mæa, quæ meruebant oppresso isto, Imperium peruenturum ad alienum. Sed postea misit milites, qui Alexandrum trucidarent. Hoc cum Prætoriani milites rescuissent, qui Alexandri mores probabant, ipsum Heliogabalum in cloaca, in quam fugerat, interfecerunt. Postea tractum per Circum carnifices in Tybrim abiecerunt. Deinde & mater Soæmis, & multi seclerum ministri interfecti sunt.

Anno Mundi quater millesimo, centesimo octuagesimo septimo.

Anno Romæ nongentesimo, septuagesimo quinto.

Anno Christi ducentesimo, vicesimo quinto.

A L E X A N D E R S E V E R V S.

Alexâder Seuerus natus ex Mammæa, factus est Imperator, consensu Prætorianorum & Senatus. Tenuit Imperium annos tredecim, menses tres. Mores fuerunt casti & iusti. Initio Imperij, mox remouit ab officio infames, qui antea sub turpissimo Tyranno creuerant. Delegit autem ex Senatu & ex doctis viris præcipuos, excellentes sapientia & virtute, quos ad consilia adhibuit, & ad domesticam famil

familiaritatem. Græcè eleganter doctus fuit, adeò vt vitas bonorum Principum Græco carmine descripserit. Ex Latinis legit plurimum Ciceronis officia, & libros de Republica. Familiarissimus ei ex omnibus Iuriconsultis Vlpianus fuit, quem & cum milites in eum impetū facturi essent, rexit sua purpura, & milites repressit.

Nihil fecit asperius toto Imperij sui tēpore, quàm quòd fumo necauit Thurinum Verconium, quia solitus esset fumos vendere, id est, fingere responsa Imperatoris, accepta pecunia, cum causas nunquam ad Imperatorem retulisset, iussitq; præconem clamare: Fumo punitur, qui fumos vendidit. Compererat enim, sæpe eum ab vtrâque parte pecuniam accepisse. Suplitij exemplum sumptum fuit ab Auidio Cassio. Scribit autem Lampridius, Alexandrum deinceps in cauendis fumi vëditoribus cautiorem fuisse, nec passum esse, vt de aliis quispiam malè apud se loqueretur. In eos, qui corrupti pecunia iniuste iudicauerant, duriter animaduertit, sæpe hunc versum recitans: ὁ πρὸς καὶ ψας, καὶ ὁ λήγας δούς, ἐκχούειται.

Disciplinam militarem seuerè rexit, exautorata semel integra Legione, & Tri-

h h 4

bunis

bunis militum affectis: capitali supplicio. Cum fustibus subiiciebantur milites, qui socios iniuria affecerant, iussit præconem clamare: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Hæc mandata Tribunis militum dedit: Si vis Tribunus esse, imò si vivere vis, manus militum cõtine: Nemo segetes atterat: Nemo salem, oleum, ligna auferat: Nemo ouem alterius rapiat: Annona sua miles contentus sit: Ex præda hostium, non ex lacrymis Prouincialium habeat.

Stipendia constituit non solum docentibus literas & artes: sed etiam discipulis pauperum ingenuorum filiis. In templa aurum inferri vetuit, recitans Persij versiculos ex Satyra secunda:

Dicite Pontifices: in templis quid facit aurum?

Quin superis iustos mores, castosq; dicamus.

Expeditiones magnas duas suscepit. Priorem versus Orientem contra Persas. Vicit Artaxerxen, qui antea Regem Parthorum Artabanum interfecerat, & à Parthis regnum ad Persas rursus transtulerat. Altéra expeditio suscepta est versus Occidentem, in Germaniam, vbi cum milites asperius regeret, venit in odium, & quidem

dem matris Mammæ accusata est avaritia, quæ dicebatur expilare Prouincias, & impedire liberalitatem filij erga milites.

Erat autem barbarus Thrax inter Duces Maximinus, ad quem deferbatur Imperiũ. Hoc duce milites seditiosi Moguntia Alexandrum cum matre Mamma trucidarunt. Vixit annos viginti nouem, menses tres, dies septem. Mortuus die suo natali, qui fuit dies mortis Alexandri Magni, videlicet 28. Iunij.

Inter signa, quæ mortẽ eius præcesserũt fuit hoc quoq; : Mulier fatidica in Gallia ex sacerdotũ familia, qui Druidæ nominabantur, proficiscenti in Germaniam dixit: Vade nec speres victoriã: nec confidas militi tuo. Fuerunt autem Druidæ sacerdotes gentis Gallicæ, nominati, vt ego existimo, a fidelitate, quasi dicas, Die Treuven.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo.

Anno Romæ nongentesimo, octuagesimo octauo.

Anno Christi ducentesimo, tricesimo octauo.

MAXIMINVS.

Maximinus occiso Alexandro filio Mammæ natus in Thracia infimo loco,

loco, factus est Imperator sine Senatus auctoritate. Regnavit annos tres. Filium Maximinum Cæsarem fecit. Cum pastor in Thracia fuisset, Romam venit Seueri tempore, vbi propter robur corporis, cum cursu pedes æquaret currentem Seueri equum, receptus est inter custodes corporis Seueri. Postea sub Bassiano Tribunus militum factus est. Sub Macrino rediit in patriam, & ditatus prædia emit. Sub Helio-gabalo Romam rediit, sed sub tali portento militare noluit. Postea sub Alexandro rursus Tribunus factus tanto in honore fuit, vt Alexâder sororem filio ipsius conjugem dare voluerit, nisi mater soceri crudelitate deterrita fuisset.

Cum Imperator factus esset, nō solum in milites in castris crudelitatem exercuit, sed etiam Romæ delatos Senatores citò multos interfecit, & multis facultates eripuit. Ac alij eum Cyclopē, alij Busridem, alij Antæum propter szuitiā nominarunt.

Cum igitur in Africa procurator fisci, quem ipse eò miserat, propter rapacitatē interfectus esset, exercitus, qui ibi erat, senem nobilissimū materna origine à Traiano ortum, Gordianū, propter iustitiam Imperatorem fecit recusantem, quia iam
octo

octogenarius erat. Erat autem tanta iniustitia & modestia eius, ut Africanæ ciuitates sibi Scipionem aut Lelium redditum dicerent. Oppressi sunt tamen Gordiani duo pater & filius à Capelliano duce Maximini. Sed Romæ Senatus eum iudicauit hostem, & Imperatorē fecit Gordianum tertium, adiunctis duobus consularibus Pupicno Maximo præfecto Urbis, & Cælio Balbino. Maximinus iratus Senatui & Romam ducturus exercitum, in via retinetur ad Aquileiā, quæ cum recipere noluerat. Hanc cum obsideret cum filio, & fames in castris esset, milites cognita voluntate Senatus, medio die quiescētem in tentorio Maximinum patrem & deinde filium interfecerunt. Hos versus in theatro corā ipso Græcè quidem recitauit, significās eum crudelitatis pœnas daturum esse, quantumlibet cōsideret suo robore.

Elephas grandis est, & occiditur.

Leo fortis est, & occiditur.

Tigris fortis est, & occiditur.

Caue multos, si singulos non times.

Cum autem Græcè loquentem non intelligeret Maximinus, & interroganti alia sententia diceretur, enasit mimus sine supplicio.

Anno

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo tertio.

Anno Romæ nongentesimo, nonagesimo primo.

Anno Christi ducentesimo, quadregesimo primo.

G O R D I A N U S T E R T I U S.

Gordianus tertius interfectis Maximianis ad Aquileiam, & Romæ occisis in seditione militari Balbino & Pupieno, imperare cepit anno ætatis suæ sedecimo. Regnavit annos sex. Vixit annos viginti duos, amans iustitiæ, pudicus & alienus à crudelitate. Sapientem & iustum gubernatorem habuit socerum Misitheum, quem fecit præfectum Prætorio. Duxit exercitum contra Persas, qui Antiochiam occupaverant, & eam recepit profligatis Persicis exercitibus. Sed mortuo socero Misitheo, Philippus Arabs cum fieret præfectus Prætorio, adolescentem Gordianum interfecit.

Tristia signa initio imperij Gordiani fuerunt: eclipsis solis tanta, ut medio die nocturnæ tenebræ fierent: & terræmotus tantus, ut magnæ vrbes corruerint, & multi homines ruinis oppressi sint.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo nono.

Anno

Anno Romæ nongentesimo, nonagesimo septimo.

Anno Christi ducentesimo, quadregesimo octavo.

PHILIPPVS ARABS.

Philippus Arabs obscuro genere natus, factus est Imperator necato Gordiano. Regnavit annos quinque. Facta pace cum Persis accessit ad urbem Romanam, ubi anno secundo imperij sui Ludos seculares fecit ingenti pompa, calendis Maij, cum millesimus annus esset urbis Romæ. Quia Roma ædificari primum coeperat die vicesimo primo Aprilis, ut suo loco dictum est.

Diligenter autem hic millesimus annus Urbis observandus est: quia temporum annotatio in multis historiis inde sumitur. Magna pars urbis Romæ in illis ludis secularibus propter nocturnos lychnos conflagrauit.

Narrant hunc Philippum Arabem primum ex Imperatoribus Romanis factum esse Christianum. Cumq; in paschate ad coenam Domini accessurus esset, non admissus est ab episcopo Romano Fabiano, nisi prius inter cæteros, quorum explorabatur

batur pœnitentia, in templo staret: sicut mos fuit reos manifestorum scelerum per aliquot dies stare certo loco, & egredier templo ante administrationem cœnæ Domini. Postea cum viderentur seriò emendationem promittere, ad cœnam Domini admittebantur.

Rituum pœnitentiæ memoria tradita est, & magna certamina tunc quoque fuerunt: An peccata remitterentur sine illis ritibus. Vnde satis apparet, tunc à multis non perspicuè traditam esse doctrinam de fide gratis accipiente remissionem peccatorum propter Mediatorem. Quid igitur intellexerit ille Arabicus miles, & qualis eius pietas fuerit, nescimus. Sed tamen odio Christiani nominis defecit ab eo Decius, qui regebat exercitum in Illyrico, ubi cum Imperator nominatus esset, aduersus eum expeditionem Philippus suscipit: sed Veronæ à suis militibus interficitur. Romæ filius Philippus à Prætorianis trucidatus est.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo, decimo quarto.

Anno Romæ millesimo secundo.

Anno Christi ducentesimo, quinquagesimo secundo.

DECIVS.

D E C I U S.

DEcius Imperator factus est. Regnavit annos duos. Natus in Pannonia inferiore in familia nobili, crevit virtute & scientia rei militaris. Filium Decium Cæsarem fecit volente Senatu. Etsi autem breue est tempus imperij illius, tamē duæ magnæ res eius tempore acciderūt. Atrocissimam persecutionem contra Christianos Decius movit. Occidit Romæ Fabianum episcopum. In vrbe Ierosolyma Alexandrum. Antiochiæ Babylam senem, qui cum tribus filiis iussus erat sacrificare idôlis. Quod cū facere recusarent, ducti sunt ad supplicium, pater & tres filij. Cumq; supplicio adficiendi essent, pater petiuit prius interfici filios, ne spectantes patris necem fierent languidiôres. Ipse interea & mater astantes confirmaverunt filios. Postea mater cū fuisset spectatrix necis mariti & filiorum, eos sepeliit. Hæc constantia fidei & fortitudo Babylæ Episcopi & filiorum in historia Decij præcipuè recitatur, etsi passim magna agmina Christianorum trucidata sunt.

Interea Decius & Getas, qui postea Gordiani nominati sunt, qui Istrū trāsierant, reprimere conatus est. Et priore prælio triginta millia

millia Gottorū interfecit. At in posteriore prælio, cū Gotti arte traxissent Deciū in loca palustria, filius fortiter dimicās in prima acie interfectus est. Pater ira & dolore longius procedēs mersus est in paludē, & ibi periit, cū vixisset annos quinquaginta.

In hac historia primū scribitur, Gotos bellum intulisse Romanis, & intra limites Romani Imperij transiisse. Nec dubium est, eandem gentē nuncupatam esse Getas & Gotos: & linguam eorū Teutonicam esse manifestum est. Vbi olim in Asia sedes fuerint, ex Herodoto apparet.

Inde progressi accesserunt ad Thraciam. Et postea longū tractum à Pannonia vsq; ad littus Balticum & vicinas insulas compleuerunt. Inde rursus effusi, primū Pannoniam, deinde Italiam occuparunt. Nomen Getæ, Gedid, militem significat.

Anno Mundi, quater millesimo, ducentesimo, decimo octauo.

Anno Romæ, millesimo sexto.

Anno Christi ducentesimo, quinquagesimo sexto.

V A L E R I A N V S.

Valerianus Imperator ab exercitu in Rhetia factus est senex. Regnavit annos

nos quatuor, natus in familia Romana nobilissima, videlicet Cornelia. Propter iusticiam & fortitudinem Senatui adeo carus, ut antea Censor consentientibus Decij Imperatoris & Senatus suffragiis factus fuerit. Postea cum alibi alij Imperatores ab exercitibus creati & interfecti essent, hunc libenter & Senatus & omnes exercitus receperunt.

Fuit initio mitis erga Christianos, sed postea à Mago Ægyptio incitatus est, ut persecutionem moueret, qui persuasit etiam ei, ut humanas hostias mactaret. Non diuturnus fuit hic furor. Profectus enim anno quarto Imperij in Orientē Valerianus contra Persas, victus & captus est à Rege Persico Sapore, qui aliquot annos, quoties equum conscendit, pedem cervici Valeriani imponens, pro scabello eo usus est. Tandem in extrema senectā viuenti cutem à ceruice ad pedes detraxit.

Id insigne exemplum inconstantie fortunæ consideremus. Sed simul etiam iudiciū Dei agnoscamus, qui sic puniuit crudelitatem, quam aduersus Ecclesiam exercuit, & impietatem in mactatione humanarum hostiarum, & deploremus tantos furores in summo Imperij fastigio.

ii

Eius

Eius tempore Cyprianus in Africa traditus est.

Dionysius Alexandrinus, qui multis erroribus aduersatus fuit, senex in exilium pulsus est.

Cheremon episcopus in urbe Nilopoli, cum in exilium pulsus esset cum magna multitudine Christianorum, & propter senectam ipse & coniunx procedere non possent, spectante multitudine in cœlum sublati sunt Cheremon & coniunx. Ita Deus testimonium præsentiæ suæ inter exules ostendit.

Tempore Valeriani & Novatus presbyter Romanus, atrox dissidium in Ecclesia excitauit, negans recipiendos esse lapsos, qui cum meru suppliciorum negassent se Christianos esse, postea ad poenitentiam redibant. Hæc species seueritatis multos traxit, ut Nouati sententiam sequerentur. Et hæc durities postea transacta est ad alios lapsus. Quare nominabantur Cathari, qui non recipiebant lapsos in manifesta delicta.

Non multò post Alexandria Miletius eodem dogmate Ecclesiam distraxit.

Sed refutauit hunc errorem firmissimis testimoniis Dionysius Alexandrinus, citans

tans etiam exempla superiorum ætatum. Et exemplum Petri notū est, de quo cū antea dictum esset: Beatus es Simon: Caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus cœlestis: tamen ipse postea & lapsus & receptus est. Et Paulus recepit Corinthium, qui post incestū redit ad pœnitentiam. Et dulcissima vox omnibus nota sit: Quoties remittā? Non septies, sed septuagies septies. Quibus verbis significatur & ingēs infirmitas, & simul amplissima consolatio proponitur. Et Apoc. 3. dicitur: Age pœnitentiā: Ecce sto ad ostiū, & pullo, si quis audiet vocem meam, & aperiet, ingrediar ad eum. Rectatur & digna consideratione historia de Ioanne Apostolo, qui adolescentem ex sodaliterio latrunculorum reduxit. Sitq; grata piis hæc vera commonefactio, & magis ament doctrinam, quæ in Ecclesiis nostris de hac questione traditur, cū videant Ecclesias nostras consentire cum iudicijs sinceræ antiquitatis. Magis etiam ament ritum privæ absolutionis, quia veteres etiam hunc ritum citant tanquam testimonium de recipiendis lapsis. Nota sit autem integra explicatio controuersie huius alibi tradita, ut sint præmuniti animi contra Ana-

baptistas , qui nostro tempore etiam No-
uati & Meletij errorem sparserunt.

Anno Mundi quater millesimo , ducen-
tesimo, vicesimo tertio.

Anno Romæ millesimo, vndecimo.

Anno Christi ducentesimo , sexagesimo
primo.

G A L L I E N V S.

Gallienus filius Valeriani patre capto
regnavit annos vndecim , similis Ne-
roni aut Domitiano , deditus obscænis
voluptatibus & crudelis. Quare cum du-
cibus & exercitibus inuisus est, numeran-
tur eius tempore triginta Duces, qui à suis
exercitibus facti sunt Imperatores , qui
partim inter sese dimicarunt, partim à suis
militibus interfecti sunt. Hæc laniena Du-
cum vires Imperij duriter afflixit , & gu-
bernationem vbique turbavit. Vnus fuit
ex Ducibus excellens vir Posthumus , qui
Galliam rexit. Hic cum septem annos te-
neret Imperatorium nomen, & Gallienus
exercitum aduersus eum misisset, Francos
sibi adiunxit, qui tunc ad Rhenum acces-
serant. Hic primum fit Francorum men-
tio in bellis Romanis.

Semper autem prudentes viri quæsiue-
runt gentium, ac præsertim maiorum suo-
rum

rum stirpes: & quia regni invitat ad cogitationem de parentibus: & quia gratum est, virtutem & honesta exempla maiorum intueri: & quia honestæ gentes disciplinam maiore cura retinuerunt.

Fuisse autem excellentem virtutem gentis Franciæ, ostendit magnitudo rerum gestarum, quòd in Gallia regnum constituerunt, quo multis seculis nullum est in genere humano magis ornatum legibus, doctrinis & iudiciis: & quòd Italia dignos esse censuit, in quos transferret Romani Imperatoris dignitatem: & quòd voluit totius Europæ præcipuos custodes esse.

Laudanda est igitur diligentia eorum, qui Franciæ gètis originem quæsiuerunt. Sed iustè reprehenduntur inepti Scriptores, qui fabulas ex sese finxerunt de filiis Hectoris, quas omitto, & ex Troia Francos educunt.

Nomen Francorum celebre esse coepit tempore Gallieni Imperatoris, quia Posthumus eos armavit contra Gallienum. Sed tunc fuisse eos in ripa Rheni, & vicinos Galliæ Posthumi historia ostendit. Deinde expressè scribitur, Aurelianium triginta millia Francorum prope Moguntiam trucidasse. Postea Constantinus dimicavit

cum Francis & Alemanis, & Reges eorum captos obiecit bestiis. Et Hieronymus in vita Hilarionis inquit: Inter Saxones & Alemanos Franci sunt, gens non tam lata, quàm valida.

Alemanos autem nominatos esse, qui sunt inter syluam Martianam, Alpes, & Noricum non dubium est, propemodum ubi nunc sunt Sueui. Interiecti autem inter Sueuos & Noricos & syluam Turingicam sunt Franci tunc quoque, sicut & Strabo inquit Francos esse inter Noricos & Vindelicos, ut inter hos nunc quoque interiecti sunt. Et nomen Francū est à Frey quod liberum significat. Et principum nomina sunt nostræ linguæ voces, *marmond*, *Ludwig*, *Helffrich*, & alia multa.

Satis igitur perspicuū est: non transisse Francos ex Gallia in nostras regiones, inter Rhenum & saltum Turingicum: sed transisse eos ex nostris regionibus à saltu Turingico ad Rhenu, & inde in Galliam.

Sed quæ prima sedes Francorum fuerit, dubitatur. Beatus Rhenanus vicinos Frisii fuisse & inde ad ripam Rheni ascendisse existimat, quia non dubium est, Cōstantini tempore Frācos tenuisse Sycambrorū regionem, & Bataviā, id est, Hollandiam.

Et

Et Claudianus scribit ad Stilliconem:

Rhenumq; minacem

Cernibus infractus adeò miscere cogis,

Vt Salus iam rursus colat, flexosq; Sycambri

In falcem currunt gladias, geminasq; viator

Cùm videat ripas, que sit Romana requirat,

Vt iam trans flumens non indignante Cayco

Pascat Belgæ pecus: mediūq; ingressa per Albim

Gallia Francorum montes armenta pererrent.

Intelligi autem & Salios Francos ex

Marcellino notum est. Quod nomen cùm

à Sala flumine factum esse scribatur, tunc

quoque Francos regionem ad Salam ver-

sus Mœnum & Rhenum tenuisse apparet,

vnde & Salingi Franci dicti sunt.

Oppidum est è regione Colonie Agrip-

pinae *Tewsch*, ubi tabula in veteri monaste-

rio reperta est, in qua scriptum fuit eam ar-

cem à Constantino constructam esse in ter-

ra Francorum, ut ibi præsidium ad defen-

sionem Colonie Agrippinae collocaretur.

An autem descenderint à ripa Mœni,

quæri potest. Strabonis & Hieronymi di-

cta magis significant descendisse eos ad

Rhenum, quam primum in littore Frisia-

co natos esse.

A Gallici Imperatoris morte ad Hono-

rii Imperatoris tempus sunt anni circiter

200 ii 4 cent

centum & triginta. Intra hoc tēpus Frānci cum multis Imperatoribus dimicarunt, & latē in ripa Germanica Rhēni processerunt. Sed Honorij tempore trans Rhenum potiti sunt vrbe Treuironū, & longius in Celticam & in Belgicam progressi sunt.

Scribitur autem hac occasione vocatos esse à Treuiris, quia præsēs Honorij Lucius rapuerat vxorem viri nobilis. Vt igitur libidinosus præsēs expelleretur, accersita sunt auxilia Frāciā, sicut sæpe propter libidines magna regna mutata sunt. Primum autem regem Frānci post transitum in Galliam Vvarmundum nominant. Ab hoc initia pulcherrimi regni Francici, quod Celticam, Belgicam, & magnā Germaniæ partem tunc complexum est, recensentur, vt postea sub Honorio dicetur. Nunc ad seriem temporum redeo.

Posthumus cum haberet auxilia Gallica & Francica, septem annos tenuit imperium, & sæpe vixit exercitus Gallieni. Tandem fraude interfectus est, Lolliani Ducis infidiis, quem statim Victorinus præsēs Colonix Agrippinæ interfecit. Gallienum postea interfecit prope Mediolanum Cecropius Dalmata. Multiplex enim Ducum inter sese, qui tunc Imperatores dici vellent

læterunt, lanicena fuit.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo, tricesimo tertio.

Anno Romæ millesimo, vicefimo primo.

Anno Christi ducentesimo, septuagesimo primo.

FLAVIVS CLAVDIVS.

Flavius Claudius Imperator factus est ab exercitu ad Mediolanum, cuius iudicium postea comprobavit Senatus. Regnavit annum vnum & menses novem. Quanta fuerit ipsius virtus, ex Senatus testimonio apparet, in quo hæc verba recitata sunt: *Claudi Auguste tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu verè princeps.* Hæc præconia multas eximias virtutes complectuntur. Dum autem Gallienus in luxu & popinis viuit, & per seditiones multi se Imperatores nominât, & inter sese dimicant, trecenta millia Gottorum & Herulorum ad fluvium Tyram collecta, trāsierunt partim in Mysiam, partim in Macedoniam, & latè grassati sunt rapinis & cædibus. Obsederunt etiã magnas vrbes Thessalonicâ & Cassandream. Aduersus hos Claudius duxit exercitū, & magna celeritate disper-

fos in diuersa loca oppressit, tãtamq; multitudinem feliciter deleuit. Aliquantò post hæc prælia, morbo extinctus est. Postea eius mortem Senatus honoris ipsius causa clypeum aureũ, in quo imago eius expressa fuit, in Capitolio collocauit.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo, tricesimo quinto.

Anno Romę millesimo, vicesimo tertio.

Anno Christi ducentesimo, septuagesimo tertio.

VALERIUS AURELIANVS.

Valerius Aurelianus, natus in Syrmio, in familia ignobili, matre sacrificula Solis, cum sub Claudio præcipuus Dux esset contra Gotos, & ductor Equitum, post eũ ab exercitu Imperator factus est, cuius iudicium comprobauit Senatus. Regnavit annos sex. Militari virtute excelluit, sed propter crudelitatem venit in odiũ.

Fuit autem digna laude seueritas eius in regenda disciplina. In pœna militis, qui hospitam per vim compresserat, imitatus est Bessi supplicium: Inflexis duabus arboribus eum alligauit, quæ cum rursus erigerentur, miles discerptus est.

Antequam factus est Imperator Aurelianus

lianus, pugnavit cum Francis ad Moguntiam, vbi triginta millia Francorum trucidata esse scribitur.

Postquàm autem successit Claudio, terribilis expeditio Marcomannorũ & Sueuorum retraxit eum in Italiã, qui iam Mediolanum ceperant, & terrorem vrbi Romæ similem Cimbrico iacusserant. Muniro igitur limite Imperij, properans in Italiam, apud Placẽtiam deleuit Marcomannos & Sueuos, sed magna clade Romani exercitus prius accepta. Fuerunt autem Marcomanni partim Boiemi, partim Moravi & Austriaci, vt nũc nominamus, Sueui Alpibus vicini, qui se cum Marcomannis coniunxerant. Pacata Italia Romam profectus Aurelianus, seditiones urbanas sedauit, & multis ciuibus interfectis, vt cunque iudicia restituit, & constituto Urbis statu, duxit exercitum aduersus Zenobiam, quæ Syriam & vicina loca tenebat, & filijs regna quærebat. Hæc Regina velut Semiramis duxit exercitus, & antea fortiter repulit Persas. Postea, cum Syriam Romanis ademptam tradere filijs conaretur, repetenti eam Aureliano, cessuram se esse negauit. Facta sunt igitur aliquot prælia in quibus Zenobia duce aliquoties Romani

mani exercitus pulsi sunt. Tādem circumfessa Palmyra cum Zenobia ex ea vrbe in loca tutiora discederet, conspectam in eo itinere Aurelianus cepit. Hic belli finis fuit. Viua Romam ducta est, vbi in triumpho splendidissimè ornata currum Aureliani in magna turba captiuarum, antecessit cum filiis & filiabus. Postea concessum est Zenobiz, vt Romæ more priuatæ matronæ cum filiabus viueret. Romæ Aurelianus cum alia quædam paci vtilia constituit, tum etiam *apostolos* sanxit, ne audirentur, qui deferebant malè locutos de Principibus. Deinde rursus ex Vrbe ad bellū Vindeliciū discessit, vbi Boios quos nunc Bohemos nominamus egressos ex saltibus suis & populantes oram Vindelicam repulit. Inde rediturus in Oriētem non procul à Byzantio interfectus est à militibus, incitatis à scriba Mnestheo, cui Aurelianus necem minitatus fuerat, sed statim exercitus de Mnestheo pœnas sumpsit eumque bestiis obiecit.

DE ECCLESIA.

DVm inter sese Romani Duces sub Gallieno belligerātur, creuit Ecclesiæ multi enim libentius amplexi sunt doctrinam
nam

nam de vero Deo, cùm viderent scelera, furores, & pœnas impiorum Principum, qui idôla defendebant. Simul autem, vt fit in confusionibus Imperiorum, praua ingenia sparserunt impias opiniones. Ac præcipuè duæ furiz diuersis locis valde perniciosæ fuerunt: Manes in Persia, à quo Manichæi nominati sunt, & Paulus Samosatenus Antiochiæ. Attigit Aureliani tempora vterque. Imposturæ autê dissimiles fuerunt. Manichæa pugnans cum iudicio rationis & ciuili consuetudine vitæ, absurda, monstrosa, barbarica, spectro similis, seu Chimæræ, seu Empusæ conflata ex Stoicis deliramentis, & fanaticis furoribus, ac simulatis adflatibus. Samosaténica verò, vt bella meretricula fucata Philosophicis coloribus, lasciuiens, & blandis illecebris inuitans curiosa ingenia, non tunc primùm nata, sed antea Plotini disputationibus Alexandriæ compta. Cognosci vtraq; ex nostræ ætatis spectaculis potest. Furores Anabaptistici similes sunt Manichæorum. Seruetus Hispanus, qui diu fuit in Academiis Mahometicis in Numidia, Samosaténicam illam meretriculam in theatrum reduxit.

Cùm autem necesse sit vetera certamina, &

na, & veræ Ecclesiæ iudicia nosse, nō prætereundæ sunt hæ maximarum rerum controuersiæ; præsertim cum res ostendat id, quod Thucydides inquit accidere, vt donec eadem hominum natura manet, similia multa accidant.

Vt autem de nostræ ætatis controuersis rectius iudicare possimus, prodest collatio veterum certaminū & iudiciorum.

Nec difficilis est refutatio Manichæorum, quia multi sunt manifesti furores. Et extant verustæ refutationes scriptæ ab Irenæo contra Marcionem, & ab Augustino contra Manichæos, quas legere eruditos vtile est, & multæ recentes contra Anabaptistas.

Fuerunt autem hæc præcipua capita Manichææ sectæ, vt Stoici dixerunt: Duo principia esse pariter æterna, *τοῦ καὶ ὕλη*, ita Manichæi duo principia pariter æterna, & inter se pugnantia finxerunt, Bonum & Malum. Bonum nominarunt lucem, Malum, tenebras & materiam, quam dixerunt malorum omnium causam esse. Ortos à malo nominarūt *χοιρὸς καὶ ὀλιγὸς*. Hos dixerunt quia haberent semina malæ materiæ, necessario sceleratè facere, nec posse ad Deum conuerti. Contra verò or-

tos à bono Deo , necessariò recta facere, nec damnari eos posse , quia sint in eis lucis semina: Nec teneri eos lege etiam cum contraria legi faciant, quia lex tantum indicet ortos à materia.

Ita docuerunt omnia necessariò fieri, bonas & malas actiones , & prorsus nullam esse humanæ voluntatis libertatem in bonis & malis actionibus interioribus & exterioribus.

Reiectis etiam Prophetiis & Apostolicis scriptis, nouum Euangelium scripserunt, & vt antecellere communi hominum multitudini & semidei viderentur, simularunt enthusiasmos seu adflatus, subito in turba se in terram abiicientes & volut attoniti diu tacentes, deinde tanquam redeuntes ex specu Trophonio, & plorantes multa vaticinati sunt. Prorsus vt Anabaptistæ recens fecerunt in seditione Monasteriensis. Etsi autem in quibusdam manifesta simulatio fuit, tamè aliquibus reipsa à Diabolis furores immisos esse certum est. Fecerunt etiam cōiugium , politicum ordinē, magistratus, & iudicia, opera esse non lucis seu boni Dei, sed mali principij. Hi furores multa tetra scelera , libidinum confusiones, & seditiones pepererunt. Si-

cne

cut historię Clementis, Epiphanij Eusebij, inde vsque à Marcionis tempore narrant, in quibus scribitur colluuiem Marcionis oppidum Phrygię Pepuzam nominasse Ierosolymam, & ibi seditionem mouisse, profus ut Anabaptistę seditionem in vrbe Monasteriensi mouerunt.

Tandem verò Manes dicitur hoc modo periisse. Cùm se pro medico venditaret apud regem Persicum, & filium eius in curatione seu dolo seu inscitia necasset, Rex Persicus cutem ei detrahi iussit, & sic eum interfici.

Cohorrescamus autem hæc monstrosa dogmata legentes, & considerantes quanta multitudo fascinatorū in ea secta fuerit, & quandiu hæc pestis durauerit. Nam ut Marcionis tempora omittam, post Aurelianū Manichæi magnos cœtus in Persia, Ægypto, Africa, & in multis Asię locis habuerunt, amplius ducentis annis.

Hæc cogitantes agnoscamus & esse Diabolos, & horribiliter insidiari Ecclesię, & nō adsentiamur inexploratis dogmatibus, sed doctrinā Ecclesię recte discamus, & assiduis votis à Deo petamus, ut nos doceat & gubernet, sicut Propheta clamat: Fac cū seruo tuo secundū misericordiam tuam,

tuā, & iustificaciones tuas doce me. Sintq; in conspectu firmæ refutationes, sumptæ ex perspicuis testimoniis diuinis, quæ affirmāt esse vnum & æternum principium bonum, Deum verum creatorē omnium creaturarum, & vniuersæ materiæ corporum, nec esse aliud æternum principium pugnans cum bono, nec peccatum ortum esse ab æterna natura, nec ex materia, sed à voluntate Diabolorum & primorum parentum, qui se liberè auerterūt à Deo, quia scriptum est: Non Deus volēs impietatem tu es. Item, Iohannis octauo: Quando mendacium Diabolus loquitur, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater mendacij.

Falsum est etiā propter materiam diuersam alios posse conuerti, alios non posse conuerti, quia certum est non esse discrimen in propagatione hominum propter diuersas materias. quod ad peccatum attinet, sed omnes homines ex Adam & Heua propagatos, ex cōmixtione maris & feminæ nascentes, adferre peccatum originis, vt capite quinto ad Romanos perspicuè dicitur. Rursus etiam omnes, qui in veris doloribus voce Euangelij, id est, promissione gratiæ eriguntur, fiunt hæredes
kk æter

æternæ salutis, nec consolatio excutienda est his imaginationibus, quæ fingunt discrimen in hominum materia esse, aut in Deo *προσωποληψία*. Sed utraque concio vniuersalis est: Accusatio peccati in omnibus, qui nati sunt ex commixtione maris & foeminæ: & Promissio gratiæ, iuxta hæc dicta: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Iohannis 3. Sic Deus dilexit mundum, ut vnigenitum filium dederit, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Item: Deus vult omnes homines saluos fieri. Item: Non est in Deo *προσωποληψία*, &c.

Quod etiam Manichæi dixerūt: Omnia necessariò fieri, bonas & malas actiones, tetrum & Diabolicum mendacium est, contumeliosum contra Deum, & perniciosum moribus. Manifestum est enim Paulum adfirmare esse aliquam iustitiam carnis, quæ est externa gubernatio, qua homo liberè regit externa membra, ne faciant contra legem Dei. Ideò inquit: Lex pedagogus est. Aliqua igitur libertas est, & in non renatis, videlicet regendi externas actiones, seu, ut nos loquimur, regendi locomotiuam. Multò verius est libertas

tas in renatis. Ioseph adiuuatur à Spiritu sancto, ut heri coniugem fugiat, & tamen liberè, & volens non coactus fugit. David liberè, & volens non coactus rapit alterius coniugem, & poterat imperare externis membris, ne alienam attingeret, præsertim cum antea domicilium fuisset Spiritus sancti. Possè igitur labi renatos ostendunt exempla Pharaonis, Saulis, Daudis, Petri, & aliorum innumerabilium, quorum aliqui rursus ad Deum conuertuntur, ut Aharon, David. Aliqui ruunt in æternum exilium, non quòd sint ab alia materia orti, sed suæ voluntatis malitia.

Errores Manichæorum de coniugio & politico ordine, cum manifestè impij sint, testimonia sunt eam sectam & similes, Diabolorum organa esse. Cum igitur filius Dei velit discerni veram Ecclesiam ab impia colluie doctrinarum voce, sicut scriptum est: Oves meæ vocem audiunt, Item: Ex fructibus eorum cognoscetis eos, sciamus Manichæos & similes cum manifestè impios furores defendant, nequaquam esse ciues Ecclesiæ Dei, & fugiamus & execremur eos tanquàm hostes Dei, & agmina Diabolorum. Extant autè scripta de Coniugio & Politico ordine in

nostris Ecclesiis edita, quæ Manichæis, Anabaptistis & aliis fanaticis opponi volo. Nam huius scripti modus non patitur ea hîc repeti. Sed nota sunt piis, & alibi sæpe repetita sunt. Et mihi gratû est prorsus eadem ab Irenæo dicta esse.

Adiiciam pauca & de Paulo Samosateno, qui blasphemiam renouauit, quâ non tantum ab Ebione & Cerintho post Apostolos sparsam esse iudico, sed existimo primum à Diabolis impulsam esse Cain, ut doctrinam de Messia irrideret, & negaret tunc adesse Ecclesiæ filium Dei. Deinde securæ sunt maiores tenebræ & Ethnica idola. Postea in populo Israël Pharisei & Zadducæi etiam negauerunt in Messia fore diuinam & humanam naturam. Ita deinceps semper habuit Diabolus sua organa, quæ filium Dei contumelia adfecerunt, spretis testimoniis Prophetis & Apostolicis, donec tandè eam blasphemiam horribili potentia Regni Mahomerici latè propagauit & stabiliiuit. Hæc ingétia mala consideremus, & Propheticæ & Apostolicæ doctrinæ testimoniis nos confirmemus, & simul petamus nos ab ipso filio Dei doceri & confirmari.

Existimo autem Samosateno tunc fuisse
hanc

hanc occasionem spargendæ blasphemię: Zenobia mulier Arabica, quæ Antiochiā & Syriam tenebat, didicerat, vt multi alij Arabes doctrinam Iudaicam. Huic Regi-
næ cum familiaris esset Paulus Samosate-
nus Antiochenus Episcopus, vt eam ad
Christianos inflocteret, doctrinā de Messia
transformauit in Iudaicas opiniones. Et
recens in schola Alexandrina Plotinus al-
legorias *πρὸς λόγον* suæ philosophiæ mi-
scuerat. Et adparet multorū disputationi-
bus hæc agitata esse. Inde sumpsit præsti-
gias Samosatenus, & contendit in Christo
tātū esse naturam humanam, & *λόγον* in
Iohāne non intelligi oportere aliquid sub-
sistens seu *ὑπάρχον*, sed posse intelligi de-
cretum seu sonum euanescentem promissio-
nis. Hæc in illo gynæceo Zenobiæ &
inter alios homines curiosos magnos
plausus ciebant. Estq; defensio Samosate-
nus à Zenobia circiter decennium.

Aliquoties autem vicinarum Prouin-
ciarum Episcopi ad refutandum Samosa-
tenum conuenerunt. Fuitq; præcipua au-
toritas duorum qui Samosateni contra-
dixerunt Dionysij Alexandrini & Grego-
rij Neocæsariensis, qui miraculis clarus
fuit. Huius erat confessio, quam prodest

...

kk 3 omnib

omnibus notissimam esse, quæ recitatur
in libro septimo historiarum Eusebij:

Vnus Deus Pater Verbi viuentis, sapien-
tiæ subsistentis & imaginis suæ, perfectus
perfecti genitor, Pater filij vnigeniti. Vnus
Dominus, solus ex solo, imago Patris, ver-
bum efficax, Filius verus veri Patris, & in-
uisibilis ex inuisibili, sempiternus ex sem-
piterno, immortalis ex immortali. Vnus
Spiritus sanctus ex Deo substantiam ha-
bens, qui per Filium adparuit, sanctificans,
& per quæ Deus super omnia & in omni-
bus cognoscitur.

Talia verustatis iudicia & testimonia
recenseri in Historiis vtile est, quia cum
seruet Deus Ecclesiam, nec sinat eam prorsus
deleri, excitat aliquos, qui veritatem
in Prophetis & Apostolicis scriptis & te-
stimoniis traditam retineant & aliis osten-
dant, ac in magnis certaminibus eos adiu-
uat, & suis testimoniis ornat. Hanc Eccle-
siam vult Deus tanquam monitricem au-
diri, sicut scriptum est: Nisi vitula mea
arassetis, non inuenissetis. Vult autem fon-
tes considerari ex quibus hi testes doctri-
nam hauserunt. Tunc igitur ostenderunt
pij senes semper & Prophetas, & deinde
Apostolos idem docuisse, videlicet missum
esse

esse ad Ecclesiam ab initio Filium Dei, & hunc allocutum esse Patres, & custodem fuisse Ecclesie, sicut Paulus inquit, adfuisse Christum Patribus in deserto. Et Iacob inquit: Benedicat his pueris Deus, & angelus qui eripuit me ex omnibus malis. Ac dicta, quæ adfirmant adfuisse Ecclesie Messiam antequam adsumpsit humanam naturam, perspicue ostendunt τὸν λόγον, qui adsumpsit humanam naturam, nequam esse sonum evanescentem, sed aliquid viuum, intelligens, subsistēs & ἰδιόρρυθμος, sicut ipse Dominus inquit: Antequam Abraham natus est, ego sum. Item: Glorifica me ea gloria, quam habui apud te antequam esset mundus. Item: Nemo ascendit in cælum, nisi qui ex cælo descendit filius hominis, qui est in cælo. Et dicta Prophetica multa congruunt. Micheæ 5. Egressus eius ante dies mundi. Zachar. 12. Adspicient me, quem confixerunt. Deinde omnia dicta in Prophetis & Apostolicis scriptis de omnipotentia & invocatione Messie, firma testimonia sunt de eius divinitate, qualia hæc sunt: Ego vitam æternam do eis. Item: Sine me nihil potestis facere. Ego sum vitis, vos palmites. Et Ephes. 1. Qui est caput omnia in omnibus.

kk 4 perf

perficiens. Et valde illustria sunt dicta Coloss. 1. Per Christum condita sunt omnia, & ipse est ante omnia, & omnia per eum consistunt. Hæc cum de Christo iam manifestato dicantur, necesse est in eo esse naturam diuinam. Et ad Ebræ. 1. dicitur: Per quem secula fecit, qui est ἀπὸν γένεσιν gloria, & character substantiæ eius ferens omnia verbo potentia suæ, &c.

Talibus dictis nos confirmemus, & testimonia veteris Ecclesiæ adiungamus Irenæi & aliorum. Et quidem adfirmat Irenæus se doctrinam suam accepisse à Polycarpo Iohannis auditore. Discernit igitur Paulus Christum à cæteris sanctis, ait in eo habitare diuinitatem *συμμετέχων*, quasi dicat: In cæteris vt in Elia, Dauide habitat diuinitas effectiue & separabiliter. Ac in Christo inseparabiliter, & ita vt humanæ naturæ vnita sit mirando modo vnione hypostatica. Vetustas vsa est qualicunque similitudine, quæ extat apud Athanasium, Cyrillum, & Iustinum: Sicut anima gestat corpus humanum, sic gestari inquit ab imagine coeterna Patri naturam humanam in Christo. Verba apud Iustinum hæc sunt: *οὐκ ἐστὶν τὴν ἰσότητα αὐτῷ ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ σώματος ὅπως ἐνδεχόμενον, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ*

ἵνα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κυρίου καὶ κατὰ πάντα
ὑποταγῇ.

Hæc breuiter inserui historiæ, vt Lectores & veteris Ecclesiæ iudicia considerēt, & ab his cōmonestati testimonia in fontibus quærant, & confirment in mentibus veras sentētias de Filio Dei, vt ardeat inuocatio, & alacriter confugiant ad eum, sicut præcipit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo quadragesimo primo.

Anno Romæ millesimo, vicesimo nono.

Anno Christi ducentesimo, septuagesimo nono.

T A C I T V S.

Tacitus Imperator factus est ex Senatusconsulto, cū sex mensibus sine Imperatore exercitus essent, & Senatui iudicium permitterent, qui propter virtutem elegit Tacitum. Sed & senex fuit, & sexto mense Imperij mortuus est in vrbe Tarso. Quanquam autem Florianus Taciti frater succedere ei conatus est, tamen exercitus elegit Imperatorem Valerium Probum, cuius virtus exercitibus nota erat. Cū igitur in concione militari di-

kk 5 Etum

atum esset, quærendum esse Imperatorem fortem, sanctum & probum, tota multitudo quasi omen sequens acclamauit: Probe Auguste Dij te seruent.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo quadragesimo secundo.

Anno Romæ millesimo, tricesimo.

Anno Christi ducentesimo, octuagesimo.

V A L E R I V S P R O B V S.

Valerius Probus factus est Imperator suffragiis exercitus qui Tarsi erat, & libenter receptus à Senatu & omnibus exercitibus. Regnavit annos sex, & menses tres. Natus fuit in Syrmio ex patre Tribuno, vir iustus & fortis.

Initio Imperij duxit exercitus ex Oriente in Galliam, quia & Franci eam inuaserant, & Lugduni Proculus, & dux limitis Rhetici Bonosus, nominauerant se Imperatores. Depulsis igitur ex Gallia Francis, & interfecto Proculo, pacata Gallia, Probus Bonoso, qui Rhetiam tenebat, & Alamanis bellum intulit, quos ultra Nicrum cedere coëgit.

In hac Historia primum inuenio nomē Almanorum, quæ appellatio aboleuit nomen Rhetiar. Nec dubium est propriè hæc vocem

vocem in veteribus historiis tribui populis, qui sunt inter Alpes & Moguntiam.

Vnde nomen factum sit quæritur. Quidam deducunt à lacu Lemano. Alij existimant esse, quasi *allerley Man*, id est, promiscuam multitudinem, quæ concurrit ad libertatem recuperandam propter tyrannides Romanorū Ducum. Agathias à Græca voce dictos esse scribit, quasi *ἀλήμονες*, id est, errantes seu vagabundos. Ego existimo idem nomen esse Alanorū & Almanorum.

Sunt autem hodie Alani non procul à Constantinopoli, quorum tanta est virtus, ut adhuc retineant libertatē & Ecclesias. Fuisse eos olim Getis & Dacis vicinos apparet ex Dionysij versibus, ubi dicitur.

Δάκων δ' ἄπειρος ἄμα, καὶ ἀλάντες ἀλανοί,
id est, Lataq; Dacorū regio, fortes & Alani. Est & apud Marcellinum libro 21. longa Alanorum descriptio. Bella cum Hunnis gesserunt tempore Valentis.

Et si autem nomen Almanum vicinum est, & effusam esse Alanorum gentem in Occidentem constat: tamen non adfirmo inde factam esse appellationem Almanorum. Cæterum etymologia dulcis est Alman ab Elam, quod est iuuenis, vnde & Alma est, quod virginem significat.

Ut

Vt autem Francorum primum sit mentio in Gallieni historia : ita obseruabis inter gentes à Probo victas primum nominari Alemanos. Repressit autem Probus utranque gentem, Francos & Alemanos, trucidatis quadringentis millibus hominum. Franci in Belgico victi sunt, & receptæ Gallicæ ciuitates sexaginta, Alemani ad Nicrum profligati sunt.

Simul in Rhetia Bonosus, qui se Imperatorem nominauerat, & Alemanos concitauerat, victus est. Hic laqueo sibi vitam finiuit. Et quia fuerat heluo, & habuerat ventrem deformiter tumidum, iocus militaris sparsus est : Non hominem pendere, sed amphoram.

Pacatis his regionibus Probus in Asiam duxit exercitus per Thraciam, vbi Gothos repressit, & multa millia in agris imperij collocauit. Latrocinia in Cilicia sustulit. Cum Persis & Parthis pacem fecit, ac regressus ad bella magis necessaria, Sarmatica & Gotthica. Cum in Syrmio milites oneraret labore siccandi paludes, aliqui tumultuâtes seditionem aduersus eum mouerunt, & fugientem Probum Imperatorem in speculam interfecerunt. Reliquus exercitus dolens extinctum, esse iustum,

Iustum, fortem, felicem & vtilem Imperatorem, sepulcrum ei fecit, cum hac inscriptione: Hic Probus Imperator verè probus situs est, victor omnium gentium barbararum, victor etiam Tyrannorum.

Quamquam autem excellens in eo virtus fuit, & gubernatio felix: tamen exemplum est non solum inconstantiae fortunae, sed potius ingratitude, lenitatis & furor vulgi, quod cum temerario impetu & seditiose oppressit. Et ad regulam congruit: ὅχλος σὺν ἀμαθίᾳ μέγιστον κακόν. Item: λαὸς μὴ πίστιν, παύτερος ἐστὶν ὄμιλος.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo quadragésimo octavo.

Anno Romæ millesimo, tricesimo sexto.

Anno Christi ducentesimo, octuagesimo sexto.

CARVS NARBONENSIS.

Carus Narbonensis, cum praefectus Praetorio esset, propter virtutem suffragiis militaribus Imperator factus est. Regnavit biennio. Filios nuncupavit Caesares, Carinum & Numerianum.

Probus honorificum testimonium de eo ad Senatum scripsit his verbis: Felix esset nostra Respublica, si plures Carissimi
ica

les haberemus. Ideò Senatus libèter comprobavit militarem suffragationem, præsertim cum virtus eius nobilitate generis & eruditione ornata esset.

Quia verò audita Probi morte vicini Pannoniis Sarmatæ rursus in Pannoniam & Thraciam irruptiones faciebant, primum omnium Carus Sarmatas repressit, sedecim millibus interfectis, & viginti millibus captis.

Pacata viciniâ transiit in Asiam ad bellum Persicum. Cumq; ad fatalem Imperij Romani limitem, ad fluvium Tygridem pervenisset, mortuus est.

Successurus erat filius Numerianus, qui propter nobilitatem, optimos mores, eruditionem, & patris memoriam à Senatu & exercitu diligebatur. Sed eius focer Arius Aper, ut imperium in sese transferret, occidit eum. Id cum comperisset exercitus, in concione accusato Apro Imperatorem eligit Diocletianum, qui mox Aprum palam spectante exercitu interfecit. Id factum congruit cum vaticinio mulieris in Tungris, quæ una Druidum fuit. Sunt autem dictæ sacerdotes Druidæ, à fidelitate, *Trew*, quasi dicas: *die vertraweten*. Hæc prædixerat Diocletiano, obiurgans eum quòd
parcè

parcè solueret in hospitio, futurum esse Imperatorem cùm Aprum occidisset.

Facta autem pace cum Persis Diocletianus exercitum reduxit in Europam, & Carino in Dalmatia nominanti se Imperatorem occurrit. Carinus dissimilis patri & fratri cùm flagitiosissimus esset, & Helio-gabali mores imitaretur, ab exercitu desertus & occisus est.

Cùm igitur & Orientis & Occidentis exercitus Diocletianum fecissent Imperatorem, Senatus militarem suffragationem comprobavit.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo quinquagesimo.

Anno Romæ millesimo, tricesimo octavo.

Anno Christi ducentesimo, octuagesimo octavo.

DIOCLETIANVS.

Diocletianus natus in Dalmatia, patre scriba Senatoris Amilini, matre Dioclea, Imperator factus est. Regnavit annos viginti. Initio Imperij reducens exercitum ex Asia vicit Carinum in Dalmatia, qui patri Caro succedere conabatur. Postea cùm multi novi motus in provinciis orti essent,

essent, & metueret futurum ut alibi alij crearentur Imperatores, maluit ipse collegam fidum suo iudicio eligere. Adiunxit ergo sibi collegam Maximianum, fortem & peritum rei militaris, sed truculentum & libidinosum. Hunc pari potestate Augustum nominavit. Horum integra man- sit concordia, & Diocletianus se Iovium nominavit, Maximianum Herculeum. Cumq; propter diuersarum Gentium mo- tus opus esset pluribus fidelibus Ducibus, duo Augusti rursus nominant duos Cæ- sares: Diocletianus Galerium Maximinum, natum in Thracia ripensi. Maximianus Fla- uium Constantium *χλωρον*, cuius virtus tan- ta fuit, ut Carus Imperator, si vixisset, in- terfecturus filium flagitiosum decreverit successorem nominare hunc Constan- tium. Coniugiis etiam fœdera confirmata sunt. Diocletianus filiam Valeriam dat Maximino: Maximianus Hercules præ- vignam Theodoram Constantio. Duo in Orientem profiscuntur. Diocletianus Ægyptum recipit, obsessa Alexandria octo- menibus magnam multitudinem truci- dauit. Achilleum, qui se nominauerat Im- peratorem obiecit bestiis dilaniandum.

Maximinus contra Narseum Regem
Persæ

Perfarum missus primū victus est. Postea vicit capta regia gaza.

Maximianus primū in occidēte Galliam pacavit, oppresso Æliano, qui ut se Imperatorem faceret, agricolas concitauerat. Deinde cum in Africa milites quinquagenarij seditionem mouissent, qui volebant dimissionem fieri, & dari agros quinquagenariis, profectus eò Maximianus eam seditionem repressit.

Difficillima pars bellorum mandata fuit Constantio, ut Francos & Alemanos domaret, qui cum sæpe cum eis conflixisset, tandem sexaginta millibus Francorum & Alemanorum trucidatis recuperavit Belgicū & Rhetiam. Eo tempore Spiram ad Rhenum condidit, vbi matrem Claudiam sepeliit. Natus est enim Constantius ex Romana stirpe nobilissima, patre Eutropio, & matre Claudia filia Imperatoris Claudij, qui antecessit Aurelianum.

Pacatis iam omnibus Prouincijs Imperatores Diocletianus & Maximianus, cum circiter decem annos regnassent, Nicomediæ conueniunt, & de delendis Christianis deliberant: quia dissensio Religionis magnas discordias in familiis & in Imperio pariebat. Et quia inter ipsos Chri-

II stia

Christianos multa diffidia erant, diuulsos inter sese facilius opprimi posse sperabāt iuxta dictum: Concordia res parue crescunt: discordia maximæ dilabuntur. Erāt etiam multi transfugæ & alij sycophantæ inter eos, qui Christiani nominabātur, qui tanquam Furia & ἀλέσγοι incitabant & armabant Imperatores.

Durauit hæc sæuitia circiter decēnium, & numerari potest inter exempla diurnæ crudelitatis præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Ægypto Pharaonum tempore, & deinde Antiochi, experta est.

Edictum propositū est, simile Antiochi edicto: Vt omnes homines ubiq; sacrificarent Diis Imperatorum: non sacrificaturi afficerentur suppliciis: & ut templa & libri delerentur. Nulla magna vrbs fuit, in qua non quotidie circiter centum raperentur ad supplicia. Conspectum est, bestias parcere multis, qui eis obiecti erant. Abstineret etiam à sanctorū cadaueribus. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse Tyrannis. Et tamen bestia sepe lacerarunt ipsos carnifices & impios spectatores. Annotatum est, in vno mense septemdecim millia in diuersis locis interfecta esse. Hæc fiebant Diocletiani, Maximiani & Maximini crudeli

delitate. Postea etiã Maxentij, Cõstantius, qui Galliã & Germaniam regebat, non fuit huius scuiticę socius, sed Christianis in hac parte Imperij, quam ipse tenuit, pepercit.

Militabat eius filius Constantinus apud Diocletianum in Ægypto, vbi & Diocletianus & Maximinus insidias ei struxerunt, vt eum è medio tollerent, sed effugiens rediit ad patrem in Galliam.

Ita cùm in Asia, Syria & in Italia nobilissimi homines interfecti essent, & in multis vrbibus solitudo esset, Diocletianus & Maximianus imperium vno die volentes deposuerunt: vel dolore, quòd perfici non posse viderunt ea, quę moliti fuerant: vel metu Constantini. Diocletianus sibi ipse postea mortem consciuit, cùm Maxentium Constantinus interfecisset. Qua in re considerandę sunt vehementes naturę, quę incendia animorum diffimillima habent, nec secundas res nec aduersas moderatę ferunt. Mouent iniustas res cæco & ingenti impetu. Postea frustrati opprimuntur magnitudine dolorum, sicut accidit Antonio & aliis multis.

Magis ostendit metum Maximianus, qui Romam rediit, vt à Prætorianis reciperetur, & rursus nominaretur Imperator. Sed

cum filius Maxentius eum expelleret, fugit Massyliam ad generum Constantinum, cui cum strueret insidias, filia maritum patri prætulit, quæ detexit insidias. Ita, cum Deus Maximianum Constantino mirabiliter obtulisset, interfectus est Maximianus Massyliz. Hic exitus fuit duorum scvissimorum Tyrannorum, Diocletiani & Maximiani.

Romę Maxentius, Maximiani Herculei filius, eo dominabatur crudelius; quia Severum ad Rauennam vicerat, qui exercitum contra eum Romam ducturus erat. Cumq; & scvitiã contra Christianos Maxentius exerceret, & raperet honestas matronas & virgines, & militibus concederet licentiam omnium scelerum, Senatus Constantinũ ex Gallia accersivit: Cui dubitanti an Romam duceret exercitum, ostēdit Deus illustre signũ victoriæ. Nam medio die in clara luce vidit Constantinus in cœlo igneam crucem, cum literis: *in hoc signo vinces*, id est, In hoc vince.

Scribit Eusebius, hanc se narrationem ex ipso Constantino audiuisse.

Itaq; tanquam ducente Domino nostro Iesu Christo Romam cum exercitu properat. Etſi Maxentius imparatus erat, tamen

men occurrere fortissimo exercitui vsque ad pontem Miluium ausus est. Ibi prælio victus & cum magna multitudine in flumen merfus periit. Ideò Christiani dixerunt, interitum Maxentij similem fuisse poenæ Pharaonis.

Sustulit ergo initio Constantinus duos Tyrannos, Maximianum & eius filium Maxentium, cum quidem Constantius à Maximiano Cæsar nuncupatus esset. Cum igitur potitus esset Constantinus Occidentis imperio, teneretq; eam partem, in qua plurimum roboris erat: Italiam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniā & Britanniam, cum Licio tenente Illyricum, quem Maximinus Cæsarem nominauerat, facit fœdus, eiq; sororem Constantiam dat vxorem, & mittit eum in Asiam contra Maximinum. Interea pacem in Occidente restituit, abolet decreta Tyrannica, & vetat Christianos iniuria adfici: & in prouinciis iudicia & præsidia ordinat.

Victus autem Maximinus à Licio ad Tarsum, postea phthiriasi inter sæuos cruciatus periit, cum examina vermium ei in inguinibus nata essent. Quo poenæ modo significatum est, libidines eius puniri.

Extinctis igitur quatuor Tyrānis; Dio-

ctetiano, Maximiano, Maxentio & Maximino, tenent Imperium postea duo collegae: Constantinus & Licinius, & paulisper in imperio pax fuit.

Initium autem Imperij Constantini collocatur paulò ante Maxentium, videlicet in annum Mundi quater millesimum, ducentessimum, septuagesimum secundum.

Annum Romæ millesimū, sexagesimum.

Annū Christi trecentessimum, decimum.

Sunt ergo ab initio Diocletiani ad hunc annum, qui est initium Constantini Magni, viginti duo anni. Intra hos annos in toto genere humano horrendam laniationem aduersus ciues & hostes, & inter sese exercuerunt Imperatores. Suntq; anni à Iulij initio vsq; ad primum annum Constantini trecenti quinquaginta septem, qui mutationem in Imperio insignem fecit. Ac à Iulij initio vsque ad captam Romam ab Alarico sunt anni quadringenti sexaginta & vnus.

CONSTANTINVS MAGNVS.

Constantinus Magnus tenuit Imperij annos triginta duos, minus duobus mensibus. Vixit annos sexaginta sex.
Natus

Natus est in familia, cuius fuit præcipua
nobilitas in Dardanis, ex Romana stirpe,
cuius hæc series traditur:

Eutropius. Claudia vxor filia Cri-
spi, fratris Claudij
Imperatoris.

Constantius *χλωρὸς*,
Imperator, conditor
Spiræ: qui vicit Fran-
cos & Alemanos.

Helena Bri- Theodora, Maximiani priui
tānica: pri- gna, secunda coniunx Cō-
ma coniūx stantij.
Cōstantij

Constantin⁹
Magnus.

Anniba- Constā- Constā-
lianus tius pa- tia Lici-
Dalma ter Galli nij con-
tij pa- & Iulia- iunx.
ter. ni.

11 4 com

CONSTANTINVS MAGNVS.

Mineruina prima conuinx Faufta fecun-
Constantini Magni. da coniunx

Crispus.

Constantini
Magni, filia
Maximiani,

ex qua Constantinus hos suscepit filios,

Con-
stan-
tinū
secū-
dū.

Con-
stan-
tium.

Con-
stan-
tem.

Con-
stan-
tiam,
con-
iugē
Galli.

Hele-
nā cō-
iugē lu-
liani
Impe-
ratoris.

Dalmatium Orienti præfecit Constan-
tinus patruus, sed postea regnante Con-
stantio interfectus est. Gallum Constātius
Cæsarem fecit, & post Dalmatium Oriēti
præfecit. Hunc quoq; crudeliter dominan-
tem Constantius interfici iussit. Iulianus
post Constantiū Constantini filium, Impe-
rator factus est. Post hunc successor Ioui-
nianus Pannonius ex alia familia fuit.
Suntq; anni ab initio Constantini Magni
vsq; ad mortē Iuliani, quinquaginta octo.

Post

Post Maxentij interitum rexit Occidentem Constantinus. Licinius verò Orientem, qui Maximinos deleuerat. Deinde pax fuit in Imperio Romano, & Imperatorum concordia circiter quinquennium. Cum verò Licinius paulatim odium aduersus Christianos ostenderet, & aliquot nobiles viros propterea quòd abiicere professionē Christianam noluerant, interfecisset, multorum etiam raperet facultates & cōiuges, & multi exules ad Constantinum confugiunt, & petunt suscipi defensionem Christianorum. Erant fœdera inter collegas Licinium & Constantinum, & Licinius coniugem habebat sororē Constantini Constantiam. Primùm igitur hortatur Constantinus Licinium, vt iuxta edicta, quæ antea simul ediderāt, parcat Christianis. Ille contrà superbè respondet: Se non impediendum esse in ea parte Imperij, quā regeret: & bellum minitatur. Cum autem iam Licinius violato priori edicto fœdus rupisset: & iusta sit defensio etiam contra socios, ad depellendā manifestam sæuitiam, Constantinus cum filio Crispo exercitum in Thraciam ducit, vbi ad urbē Adrianopolim, quæ nunc quoque nota est, fuitq; olim Odrissa, magno prælio vincit

cit Licinium, de quo & miracula narrantur: Cōspectas esse in aëre flammas supra exercitum Constantini. Scribit Marcellinus in exercitu Constantini, qui contra Licinium ductus est fuisse Francorum auxilia, qua ex re adparet Constantinū Francorum virtutem magni fecisse.

Fugit ex Europa Licinius in Bithyniam, & rursus exercitum collegit. Sed ibi quoque victus pacem petit, missa ad victorem sorore ipsius Constantia, quæ vitam Licinio marito impetrauit: sed ita, vt priuatus Thessalonicae cum coniuge viueret.

Aliquantò post Licinius, cū res novas moliretur, à Constantini præsidio Thessalonicae interfectus est. Extinctis igitur quinque Tyrānis: Diocletiano, Maximiano, Mazentio, Maximino, & Licinio tenet monarchiam solus Constātinus, qui cū leges & iudicia deleta essent, & non solum bellis ciuilibus, sed etiam sæuitia, quā Tyranni contra Christianos exercuerant, vastatae essent Prouinciæ, victor Constantinus & Ecclesias & Imperium restituere cœpit.

Estq; hæc mutatio vna inter præcipuas generis humani mutationes, difficilior quàm fuit Augusti victo Antonio, aut Iu-
lij

lij victo Pompeio. Bellum certè cum Licinio longè maius fuit, quàm vel Iulij vel Augusti bella. Nam & Ducum par fuit magnitudo animi, & potentia & causa maior fuit, quàm Iulij vel Augusti. Dimicarunt enim in vtram partem fieret inclinatio: an deinceps totus orbis parèret Christianis principibus, deleturis Ethnicas religiones: an verò parèret Ethnicis, deleturis Christianos. Et multi erant Duces & milites nobilissimi in exercitu Constantini, quorum patres & matres crudelissimè interfecti fuerāt. Fuit igitur causa longè maior, quàm vlla in Imperiis vnquam fuit: & habebat robur imperij Constantinus, vt de eo dici possit: & causaq; valet, causamq; tuentibus armis.

Vt autem Deus victoriam dedit Constantino: ita postea eum adiuvit in constitutione Imperij. Restituit leges & iudicia, & multas novas leges condidit, præsertim de coniugiis & pudicitia sanxit, vt capitali supplicio adficerentur mœchi, & omnes qui se deinceps polluerent libidinibus cōtra naturam, & scorta mascula iussit vbiq; interfici. Prohibuit & ciuibus polygamiā. Sanxit, ne Christiani vlla iniuria propter professionem adficerentur: & vt ad honor

nones admitterentur. Nominatim verò excepit hæreticos. Curauit rursus ædificari Christianorum templa, & redditus attribuit pastoribus.

Pro militum vtilitate sanxit, vt prædia ex quibus antea milites habuerant stipendia, transfirent ad hæredes, & fierent propria familiarum, sed ita, vt certum numerum militum præberēt. Id initium est eius moris, qui nunc seruatur in feudis, vt nominamus, id est, prædiis militum.

Hoc beneficio tenuit Cōstantinus obligatos omnes honestos milites. Ideoque hunc morem instituit, vt mallet in coniugiis honestè viuere, & procreare sobolem, quàm vagari vt antea.

Anno Mundi quater millesimo, ducentesimo nonagesimo septimo.

Anno Romæ millesimo, octuagesimo quinto.

Anno Constantini vicesimo sexto.

PAcatiano & Mecellio Coss. inchoata est instauratio murorum Byzantijs, qui à Seuero Imperatore destructi fuerant. Estq; interuallum inter destructionem factam tertio anno Seueri ad hanc instauracionem, anni centum & triginta. Suntq; ab
inflau

instauratione donec à Mahometo capta est, mille, centū & octodecim anni. Capta est enim à Mahometo anno millesimo, quadringentesimo quinquagesimo tertio. Sunt vrbium & Imperiorum fatales periodi. Et multa Heroici viri faciunt fatali imperu, de quibus secus videtur aliis.

Verum est, vrbis Romæ, Italiæ & Imperij statum valde langufactum esse, translata dignitate & translatis familiis & opibus ex Italia in Thraciã. Nec quæro, quæ res mouerit Constantinum. Etsi situs Byzantij valde opportunus est ad tenendum Occidentis & Orientis imperium. Et tunc assiduis præsiidiis in eo loco aduersus Gothos & Sarmatas opus erat, quæ quidē ibi commodissimè ali poterāt. Sed potio rem causam tantæ mutationis Fatum fuisse existimemus. Cùm Deus puniturus esset Italiam & Romam aduētū peregrinarum gentium, prius voluit alibi arcem Imperij & doctrinarum condere.

Ipsa vrbs Byzantium olim à Carthaginiensibus condita esse scribitur, & nominis etymologia concinna est: Beth Zona, id est, domus cauponæ seu meretricis: Quia propter vbertatem soli, & loci oportunitatē copia ibi magna est omnium rerum

rerum necessariorum.

Constantinus nominauit *νίαν πόλιν*, quia voluit has duas ciuitates vnā esse, & ciues in hac noua Roma tam fieri Consules, quā eos qui in vrbe Roma nati erant & habitabant. Vicit autem consuetudo, vt hæc vrbs dicta sit Cōstātini vrbs, quæ quidem ab instauratione, vsque ad hanc postremam expugnationem factam à Mahometo, etiam præcipua omniū doctrinarum sedes fuit.

AN CONSTANTINVS VRBEM

Romam, & Occidentis Imperium

Romano Episcopo

donauerit.

VSitatē nominatur liber Decretorum, in quo & vetera & recentia decreta multa, partim vera, partim commentitia & notha, & sententiæ scriptorum truncatæ recitantur. In eo libro dist. 96. extat fabulosa narratio, in qua fingitur Constantinus Romano episcopo Syluestro donasse urbem Romam, & Occidentis Imperium, Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, & alias vicinas prouincias.

Huius fabulæ refutatio scripta est à multis doctis viris. Et has disputationes nosse

co

eo prodest, vt discrimen intelligatur potestatis politicæ & ministerij Evangelici. Nec existimetur, Apostolis aut eorū successoribus mandatum esse noua imperia constituere, aut regna trāsferre, sicut falsò dicitur in versu:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Considerandum est igitur in historiis, quomodo paulatim creuerint opes episcoporum: & quando accesserint imperia.

Pastoribus, & aliis qui in tēplis & scholis docent, victus debetur. Quare initio cōrulerunt pecuniam homines locupletes & benefici, & ad doctores alendos, & ad iuuantos egentes, dignos publica beneficentia, videlicet ægros & exules. Hæ collationes omnibus temporibus vsitatæ fuerunt, & legē Mosaica ordinatæ sunt. Fuerunt igitur & in ecclesiis publica æraria, sicut & Tertullianus Stripis mentionem facit, & nomen Missa tales contributiones significat Deuterono. sedecimo.

Sed Imperia nec Apostoli, nec episcopi, nec pastores, nec præfecti ærariis habebant: sed hi, vt alij ciues priuati parebant quolibet loco suis Magistratibus armatis, Nec ante Pipinū Caroli patrem legimus habuisse Romanos episcopos Italix par-

tem:

tem: aut tenuisse imperium in ea parte. Sed cum Longobardi pulsus Hexarchis, qui Rauennam & alias quasdam vrbes roxerant, eam partem occuparent, & iam Romę minitarentur, accersitus est Pipinus Caroli pater, qui repressit Longobardos, & vrbibus quas Hexarchi roxerāt libertatem restituit. Et quia magna erat Pontificum autoritas, vrbes quę Romę propiores erant, cum defensione indigebant, ad Pontifices confugiebant, ita paulatim aliquę velut proprię, Romanę sedis factę sunt. Postea igitur Ludouicus Pius tenens omnia, quę Longobardi tenuerant, & tenens cęteras vrbes vsque ad urbem Romanam, expresse distinxit loca, quę volebat Romanam sedem tanquam propria tenere ab iis, quę voluit Imperij partem esse. His initiis pars illa Romę propior cępit esse propria Pontificum, non Pipini aut Caroli donatione, sed Ludouici Pij.

Pręterea tradere Imperium est iuramento obligare Senatū Romanū & exercitus, vt illi obtemperent, cui Imperium traditur. Manifestum est autē nec Senatū nec exercitus tunc iurasse Romano episcopo. Sed Constantius, Iulianus, & deinde successores soli fuerunt exercituum domini.

Romę

Romæ etiam præfectos vr̄bis constituerunt: Constantius Leontium, qui seditiones Romæ ortas oppressit, & autorem seditionis vr̄be Roma expulit, & postea cum nobilem virginem vituperasset, ultimo supplicio adfecit. Iulianus Imperator præfectum vr̄bis constituit Apronianum, & deinde alij alios. Iustinianus in Italiam misit Bellisarium, qui & Syluerio Pontifici Gotthos reuocanti ad Romam occupandam, dignitatem ademit, eumq; relegauit. Postea Narses annos sedecim Italiæ rector fuit. Deinde Exarchi Imperatorum vicarij fuerunt circiter annos centum & sexaginta à Iustino secundo vsque ad Pipinum. Testis est igitur Historia, Romanos episcopos non tenuisse Imperium vr̄bis Romæ aut Occidentis.

Additur & argumentum à persona seu officio Episcopi. Primum hoc manifestè falsum est, quod multi scribunt: Petro datam esse summam potestatem, etiam Imperia constituendi. Quia hæc dicta discernunt ministerium Euangelij & politica imperia: Sicut Pater meus misit me, ita ego mitto vos: Regnum meum non est de hoc mundo: Reges gentium dominantur: Vos autem non sic. Arma militiæ nostræ non
mm sunt

sunt carnalia. Ergo etiam si mittitur Petrus ad ministerium Euangelij, non tribuitur ei simul autoritas politica, constituendi aut mutandi Imperia, aut colligendi exercitus, aut bella mouendi: sicut horū nihil fecit Paulus, etiam si flagitiosissimam beluam Neronem tenere florentissimum Imperium videbat. Sed quanquam dolebat talem pestem hoc fastigiū generis humani tenere: tamen ordinem politicum Imperij sciebat Dei opus esse, & venerabatur.

Quòd verò in constitutione Bonifacij citant dictum: Ecce duo gladij hīc. Non sequitur hac voce armatum esse Petrum Imperio. Nam & ipse Filius Dei praeliari eum prohibet. Et cum Christus inquit: Satis est, significat querclam de duplici genere hostium. Satis est & Pontificum & Pilati gladios aduersus vos stringi.

Cum autem distincta sint officia: Euangelicum & politicum, & de politico expressè dictum sit: Omnis anima potestati quæ præest, sit subdita, contrarium esset mandato diuino, & seditiosum, rapere dominationem, quam legitimus magistratus tenet. Fuisset igitur seditiosus & prædo Romanus episcopus, si Constantini potestatem aut exercitus aut prouincias subd

subditas non donatas ad sese transtulisset, ut reuera seditiosi fuerunt deinde Pontifices, qui urbem Romam, aut alias, quæ fuerunt propriæ Imperatoris, non donatas occuparunt.

II. ARGVMENTVM.

Et si Historia testis est, ut dixi, non esse factam donationem Urbis aut Prouinciarum à Constantino: tamen etiam si oblata esset potentia illa Syluestro, non licuisset eam ipsi accipere in ea functione, in qua erat, & successoribus tradere. Quia unusquisque facere debet officia suæ vocationis, iuxta dictum: In hoc sitis ambiciosi, ut sitis quieti, & faciatis propria. Pastor debet docere: Rex gubernare exercitus, stipendia, bella, pacem corporum. Non sunt hæc igitur mādanda pastori, sed unusquisque suo loco memor sit regulæ: Propria facite. Item: Unusquisque sicut eum vocauit Deus, ita ambulet. Et Siracidæ tertio: Qui amat periculum peribit in eo. Altiora te nō stolidè quærito. Quæ tibi Deus præcepit, ea sanctè cogita. Itaque dictum: Vos non sic, non tantum sic intelligatur, quòd cum ministerio Euāgelij non tradat Christus politicam potestatem: sed etiam ne accipiatur & exerceatur à tenente minimum ministerium.

sterium. Huc adiungatur dictum: Nemo militans implicat se negotiis secularibus. Ita nec pastores vult Paulus occupatos esse negotiis impediētibz ministerium Euangelicum. Hæc breuiter commemorauī de fabula donationis, vt moniti iuniores & Historias considerent: & rectè discernant ministerium Euangelicum, & politicam potestatem.

DE NICENA SYNODO.

FEcerat pacem in Imperio Constantinus deletis Tyrannis: & tulerat honestas leges: & restituerat iudicia, prohibuerat sæuitiam exerceri in Christianos: fovebat Ecclesias, & attribuerat reditus: ademerat templa hæreticis, Marcionitis, Manichæis, & Samosatenicis.

Hanc tranquillitatem & Imperij & Ecclesiarum turbauit Diabolus, qui odio Dei ab initio post lapsum contumelia affecit Deum, & primis parentibus exitium machinatus est. Idem semper agit. Ac tunc quoque horribile incendium in Ægypto excitauit, quod vagatum est per totum Orientem. Impulit presbyterum Alexandrinum Arium, vt fereret impium dogma, astutè fucatum cōtra diuinitatem Christi.

Scrib

Scribunt autem, dolore repulsæ motum esse Arium, cum non esset factus Episcopus, ut aduersaretur Episcopo Alexandro.

Existimo autem Arium reipsa idem sensisse, quod senserunt Ebion, Samosatenus, & similes, sicut & Alexander Episcopus Alexandrinus de eo scribit: Sciris recens motam doctrinam contra Ecclesiæ pietatem, esse Ebionis, Artemæ & Samosateni contagiū: qui in Synodis & iudiciis Episcoporum ubique ex Ecclesia eiekti sunt.

Sed cum non auderet Arius expresse negare λόγον esse ὑφιστάμενον, astutè alia specie struit insidias: Dicit non esse coæternum patri λόγον, sed summam creaturam ex nihilo conditam. Et vsus est his formis loquendi: ἦν πῶτε, ὅτε οὐκ ἦν λόγος, hoc est: Erat Pater, cum nondum esset λόγος. Item, dixit esse λόγον ἐξ οὐκ ὄντων, ex non existentibus, id est, ex nihilo. Hæc est summa sententiæ Arij, quam si quis propè aspiciet, deprehendet eam vicinam esse Samosateni impietati. Negat autem reipsa Filium esse de essentia Patris, & omnipotentem, quia dicit esse ἐξ οὐκ ὄντων.

Pij opposuerunt caput primum Iohannis, ubi dicitur: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Itē dicta de omnipotentia Filij, ut innox Iohannis

primo dicitur : Omnia per ipsum facta sunt. Item : Ego vitam æternam do eis. Et : Sine me nihil potestis facere. Matthæi 18. Vbicunque sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Adesse vbiq̃ue, exaudire & opitulari vbiq̃ue, propria sunt diuinæ naturæ. Col. 1. Omnia per ipsum & in ipsum cōdita sunt, & omnia per eum consistunt. Ebræ. 1. Per quem & secula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substantiæ eius sustentās omnia. Dicta etiam de inuocatione testantur Filium omnipotentem esse, sicut Ecclesiā semper dixit : *χρίσι ιλέησον*.

Talia testimonia sint in conspectu, & in quotidiana inuocatione cogitentur. Ac confirmati testimoniis veræ sententiæ loquamur & historiam & certamina.

Cū autem Arius traxisset in suam sententiam aliquot Episcopos, & iam non obscura discordia esset, Constantinus edictum mittit in omnes regiones, quo conuocat omnes Episcopos ad urbem Bythinæ Niceam, vt ibi in Synodo confessio singulorum, & confessionis testimonia audiantur : & quantum fieri posset, discordia tollatur. Curat & publicis vehiculis eos aduehi.

Conu

Conuenerunt igitur trecenti, decem & octo Episcopi. Inter hos Martyres multi fuerunt mutilati aliqua corporis parte, cum adhuc sæuitiam exercerent Maximinus, & Licinius. Aduenerunt presbyteri, legati Episcoporum, qui propter senectam & morbos accedere non potuerant. Adfuerunt & laici multi, viri docti & pij. Hæc Synodus inchoata est anno trecentesimo vicesimo octauo Christi. Anno Imperij Constantini decimo nono.

Est autem dignissimum opus sapientibus & magnis Regibus, iusto modo & ordine tollere dissidia Ecclesiarum, indicare & rectè regere Synodos, sicut fecerunt Constantinus, Theodosius primus & Theodosius secundus, & Martianus, ut infra dicetur.

Nec rectè sentiunt, qui dicunt, hanc curam indicendi Synodos ad solos Episcopos pertinere: Quia lex diuina & politicæ potestati & doctoribus præcipit tollere blasphemias & idôla. Cum igitur dissidia oriuntur, etiam politica potestas curet legitimam cognitionem institui, in qua doctores & alia membra Ecclesiæ idonea, & ipsi Principes, re inquisita, dicant suas sententias. Quia iudicium illud non est vnius

m m 4 grad

gradus, sed omnium membrorum Ecclesie, quæ sunt idonea ad iudicandū. Postea cum veritas patefacta est, fiat exequutio. Doctores refutent & damnent blasphemias. Potestas politica prohibeat externam professionē impiam, remoueat blasphemos, ne virus suum adfuerit aliis.

Hanc sententiā verissimam esse non dubium est. Et singuli Principes in sua ditione piam concordiam hoc modo tueantur. Sed non seruiant alienis odiis: nec sine pia cognitione gladios stringant: sed audiant utranque partem, sicut Deus sæpe præcepit. Et iuramentum Atticum erat: *ἐμὸν ἀποστόλῃ, & sint normæ iudicij scripta Prophetica & Apostolica & Symbola.*

Adsedit igitur Constantinus inter Episcopos, sede non altiore: & initio hortatus est eos ad placidam collationem, & ad inquisitionem veritatis, omiſſa Sophistica, & deposita animorum acerbitate.

Primam sententiam dixit *ἱεράτης* Antiochenus Episcopus. Post longa certamina scriptū est Symbolum Nicenum, quod adhuc in Ecclesiis retinetur, quod plurimi sua subscriptione comprobarunt: & subscripsit ipse Constantinus, qui ait, se adfuisse ceu vnum ex ipsis. Ac valde lætor, inquit,

inquit, me fuisse vestrum comministrum, donec omnium conueniens inquisitio facta est, & veritate in lucem prolata, concordia constituta est.

Tres autem fuerunt magnę causę, quę ad doctrinā pertinuerunt, de quibus præcipuè Synodus testimonia ostendit. Rursus damnatum est impium dogma Samosatēni. Deinde & Arianum. Postea & Nouatī & Meletij error damnatus est, qui docuerunt, lapsos redeuntes ad pœnitentiam non recipiendos esse. Quę de re Imperator falsè reprehendens arrogātiā Acesij Nouatianorum Episcopi, inquit: Scalas Acesij admoue, & solus in cœlum ascende. Hac ironia significabat, illum falsò fingere, se & suos sine peccato esse.

Postea deliberationes alię accesserunt: vt eodem die omnes Ecclesię Pascha celebrarent: nec alij Iudaicū diem, alij alium obseruarent. Item: vt Alexandrinus Episcopus inspector esset Ecclesiarum Orientis, Romanus Occidentis.

Quędam etiam de temporibus publicę pœnitentię ordinarunt, quod ritibus eius ætatis tributum est. Nec verò existimandum est, voluisse eos hæc decreta paria esse articulis Fidei.

mm 5 Prop

Propositum etiam fuit à quibusdam, vt Sacerdotibus maritis prohiberetur consuetudo coniugalìs.

Sed senex Paphnutius, cui & in confessione oculus effossus erat, & qui Episcopus erat in Ægyptiaca Thebe, dissuasit hanc legem, dicens coniugia non dissolueda esse, & coniugalem consuetudinem castitatem esse. Synodus Paphnutij sententiam sequuta, censuit nequaquam recipiendam esse contrariam.

Decreta etiam hæc facta sunt: Ne quis se castraret. Item: Ne Clerici vsuras acciperent: & ne haberent secum mulieres, quæ non essent coniuges. Inde apparet in ea Synodo de multis negotiis deliberationes incidisse, quæ discernenda sunt.

Accidit hoc quoque: Cùm multi Episcopi priuatas inter se accusationes Imperatori exhibuissent, vt Imperator obsignatas omnes asseruari iuberet, dicens: Prius publicam causam agendam esse, deinde se de illis acturum esse. Hunc fasciculum in exitu Synodi proferri iussit, & adhuc obsignatum in ignem coniici inspectantibus omnibus Episcopis. Et addidit hæc verba: Sacerdotum crimina non efferenda esse in publicum, quia talibus scandalis hominum animi

animi à doctrina alienentur. Ac *apertas* priuatarum offensionum sanxit: & hortatus est, vt eandem vocem doctrinæ sonarent omnes, & Ecclesiarum concordiam tuerentur.

Hic fuit exitus Synodi Nicenæ, quæ durauit triennium, & aliquanto diutius.

Ipso Synodi tempore Imperator celebravit vicesimum annum Imperij sui. Inde sciri potest tempus, quo hæc Synodus conuocata est.

Profuit piis huius Synodi confessio, & prodest nunc quoque. Sed tunc neque prorsus extinctum est Arianum incendium, & aliquantò post latius in Asia vagatum est, quàm antea. In ea distractione Ecclesiarum, quia dubitatio odium doctrinæ parit, deinde multitudo pertæsa obscurarum disputationum & rixarum inter Christianos, libèrius recepit Mahometi dogma plausibile prophanis ingeniis, quia tantum est particula legis, proposita ad tuendam pacem inter ciues.

Seneca inquit: Nunquam vitia bona fide mansuescunt, ac repressa aliquantisper, tamen erumpunt. Ita cum aliqui impij Episcopi clam sentientes cum Ario metu Imperatoris simularent, se Nicenum Symbolum

lum amplecti, paulatim sese aperuerunt. Sicut in Euripidis versibus dicitur:

ὁ μὴ πονηρὸς ἔσθ' ἐν ἄλλο πλὴν κακὸς
ὁ δ' ἐσθλὸς ἐσθλός, ἔσθ' ἐν συμφορᾷ ὑπὸ
φύσιν διέφθιρε : ἀλλὰ χρηστὸς ἔσ' αἰεί.

Cumq; inflectere animum Imperatoris conarentur, nacti sunt ad eam rem artificem idoneum, Sacerdotem, qui apud Constantiam sororem Imperatoris, quæ fuerat nupta Licinio, erat. Is adflavit Constantiæ Arii contagia, & perfecit ut fratri hortatrix esset, ut Arium ab exilio reuocaret, & causam rursus cognosci iuberet. Accenditur & odium contra Athanasium.

Procedunt in aula artificia Sinonis & Aniculæ. Reuocat Arium Constantinus, & mandat causam rursus cognosci in Tyro. Ac verba sunt in epistola Imperatoris: Si quis recusabit venire, mittam qui eum doceat nō aduersari huic edicto: & mandat seuerissimè Ecclesiā liberari à blasphemiiis. Confluunt ergo Episcopi, sed præcipuè colludentes cum Ario. Et eò accessurus erat Imperator. Nam & in Iordane decreuerat Baptismum accipere. Sed dum hæc apparat, in morbum incidit in vrbe Nicomedia. Ibi cum baptizatus esset, aliquantò post in suburbano mortuus est,

anno

anno ætatis suæ sexto & sexagesimo.

Anno imperij tricesimo secundo, minus duobus mensibus.

Verùm ante mortem vocavit Constantinopolim Imperator Episcopos, qui in vrbe Tyro conuenerant: ac simul Arium & Alexandria accersuit. Voluit enim coràm huius iudicij gubernator esse. Eò cum venisset Arius, ortum est ingens certamen inter Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum rectè sentiètem: & Eusebium Nicomediensem, qui astutissimè subleuabat Arium. Cùm autem instaret magnum certamen, post aliquot dierum congressus, Alexander Episcopus noctu manens in templo precatur Deum, vt ipse veritatem tueatur. Mane cùm longa esset expectatio, tandem factio Ariana ad publicum confessum accedit. In eo itinere Arius deflectit de via, subita consternatione oppressus, ac confidens in latrinam ibi effudit intestina, & extinctus est. Multitudo cognito eius interitu dilapsa est, & rursus cœpit autoritas maior esse rectè sentientium.

Id exemplum & pios commonefaciat, Veritatis defensionem petendam & expectandam esse à Deo: & puniri insignibus
exem.

exemplis hostes Veritatis , vt suprà de Montano & Priscilla dictum est, qui sibi ipsis fregerunt gulas laqueis. Ita & pœnas dedit Arius insigni exemplo, quod penè simile est Iudæ exitio.

Aliquantò post mortuus est Constantinus Imperator, cuius virtutē & fortunam fuisse Heroicam, euentus ostendunt. Quia singulari felicitate deletis Tyrannis pacem orbi terrarum restituit : & fecit intignem mutationem in Imperio Romano, quæ tamen postea profuit generi humano, cum illa pars Mundi versus Orientem defensa est per Constantinopolitanos Principes, Italia occupata à Gothicis & aliis peregrinis gentibus.

Fuit iustus & seuerus, sed domesticas duas calamitates insignes habuit : filium præstantem virum Crispum, natum ex prima coniuge Minervina, quem iam Cæsarem nominauerat, falsò accusatum à nouerca, interfici iussit. Fuit autem nouerca Fausta, filia Maximiani Herculei, quæ ad suos filios transferri Imperium volebat. Postea Constantinus depræhensa calumnia & coniugem Faustam iussit necari.

Nec tantum his domesticis calamitatibus senectus Constantini adstricta est : sed
acces

accessit etiam consiliorum inconstantia, quæ auxit Ecclesiarum discordias. Arium exulantem reuocauit. Contrà verò Athanasium in exilium misit in urbem Treuitorum. Et si igitur fundamenta concordie Ecclesiarum in Synodo Nicena iecerat, & maximè cupiebat Ecclesiam relinquere tranquillam, tamen id non perfecit, sed creuerunt discordie diabolorum fraudibus, qui organa habuerunt aliquot Episcopos & sycophantas, qui Sinoniis artificijs senem Imperatorem deceperunt.

Nec Imperij pax mortuo Constantino fuit diuturna: nec posteritas eius felix fuit. Nam fratres ipsi inter sese dimicarunt. Adeò nulla est quantumuis magna felicitas in hac vita, cui non multæ calamitates misceantur. Suntq; digna cōsideratione verba Herodoti in Polyhymnia: *ἵνα γὰρ θεὸς θνητὸν οὐδέναι, οὐδέ τι ἰσοσταλῇ, τὰς κακὰν ἐξ ἀρχῆς γινόμενῃ οὐ συνμίχθῃ: τοῖς δὲ μεγίστοις μίξιται.* Monent autem talia exempla, vt simus modesti, retineamus timorem Dei, & non moueamus non necessaria, & ardentius petamus nos à Deo regi & protegi.

Anno Mundi, quater millesimo, trecentesimo tertio.

Anno Romæ millesimo, nonagesimo primo.

primo.

Anno Christi trecentesimo, quadagesimo primo.

Flij Constantini successerunt patri, diuisione Imperij in testamento hoc modo facta: Constantinus natu maximus tenuit Hispaniam, Galliam, Alpes & Britanniam, Constans Italiam, Africam, Græciam & Illyricum, Constantius minimus natu Orientem tenuit. Hic cum non esset par ingenio fratribus, tandem Monarchia potitus est. Cum enim maximus natu Constantinus superbior & inquietior esset cæteris, non contentus suis prouinciis, fratri Constanti bellum intulit, ut Italiam occuparet. Sed cum ad Aquileiam peruenisset, prælio victus est à Constantis exercitu: & cum equus vulneratus Constantinum excussisset, multis ictibus confossus est, anno ætatis vicesimo quinto, imperij nondum finito triennio.

CONSTANS IMPERATOR.

Accesserunt igitur Constanti ad suam partem omnes Prouinciæ, quas frater Constantinus tenuerat. Regnavit annos tredecim, vixit annos triginta. Fratrem vicit anno ætatis suæ vicesimo. Fuit initio iustus & strenuus: sed postea propter

pter morbum articulare deditus voluptatibus neglexit gubernationem, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Augusta Rhetica contra eum factus est Imperator Magnentius, qui tunc præerat Rheticæ. Hic interfecit Cōstantem quiescentem in cubiculo. Estq; mors eius eo insignior, quòd Magnentium antea in Illyrico ipse seruauerat tectum sua purpura, cùm milites eum interfecturi essent. Nunc talem gratiam Seruatori reddidit, qualem Cassius & Brutus Iulio reddiderunt. Sed seipsum quoque aliquanto post interfecit, vt mox dicam.

CONSTANTIUS IMPERATOR.

CONstantius enim tertius frater, vt pueniret Magnentium, septuaginta milia hominū aduersus eum duxit. His occurrit in Illyrico cum exercitu triginta milliū Magnentius, confusus robore Gallico & Germanico. Etsi autem victor fuit Constantius, tamen cædes tanta facta est, vt in eo prælio vires Romani Imperij ita cecidisse dictum sit, vt peregrinæ gentes, quæ postea in Galliam & Italiam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Magnentius victus Lugdunum fugit, vbi cùm necasset

nn ami

amicos , quorum ei fides suspecta fuit, postea sibi ipse mortem conscivit.

Solus igitur Constantius Monarchia potitus regnavit annos viginti quatuor. Mortuus anno ætatis suæ quadragesimo primo. Successit igitur patri adolescens circiter annum decimum octavum ætatis suæ, qua in ætate facile ab astutis Hypocritis deceptus est. Ac idem ille Presbyter, qui Constantiam sororē Constantini Magni ad Arianos inflexerat, huius Principis animum ad eos inflexit, quia custos testamenti patris fuerat. Idq; primum Constantio exhibuit. Fuit autem felix in bellis civilibus. Postea duxit exercitum aduersus Alemanos , cum quibus, cum pacem peterent, foedus fecit. Id actū esse in Rauracis scribit Marcellinus. Nec verò dubiū est Rauracos fuisse, vbi nunc vrbs est Basilea ad Rhenum. Postea nominantur Reges Alemanorum ad Argentoratum Festradius & Gnademarius. Vndecunq; igitur appellatio Alemanorum fuit, tunc eas gentes complexa est, quæ sedes tenuerunt ab Alpibus ad Moguntiam vsq;. A' Moguntia Rheni ripam & Belgicum Franci tenuerunt. Hæ duæ adpellationes illis temporibus præcipue fuerunt in hac regione, quæ ab

ab Alpibus inter Rhenū & saltum Turin-
gicum vsque ad mare porrigitur. Ac sæpe
cum Romanis Alemani & Franci dimica-
runt. Postea inter sese magna bella gesse-
runt, donec Francorū fortuna fuit victrix.

Sed redeo ad Constantium. Is ex Orien-
te discedens aduersus Magnentiū, præsse
iussit Oriēti filium Constantij, qui fuit fra-
ter Constantini Magni, nomine Gallum,
eumq; adoptatū Cæsařem dixit. Sed multa
crudeliter & petulanter facientem iussit
interfici, cū annos quatuor Oriēti præ-
fuisse. Deinde Iulianum Galli fratrem, na-
tum patre Constantio, qui fuit Constāini
Magni frater (vt iam dictum est) adopta-
tum Cæsařem dixit, eumq; aduersus Ale-
manos misit, quos Iulianus magno prælio
ad Argentoratum vicit. Idem postea de-
scendens ad Agrippinam Coloniam, rece-
pit eam, occupatam à Francis quos Salios
nominant, à flumine Sala dictos, vt Mar-
cellinus dicit. Hi Tungrorum sedes, id
est, regionem Iuliacensē tunc tenebant.
Postea & Francos Attuarios vicit, qui
fuerunt vbi nunc Leodium est.

Interea Constātius Imperator bella cum
Sarmatis & Persis gessit. Cū autem audi-
uisset, Iulianum Imperatorē & Augustum
nn 2 dici,

dici, & cum exercitu ad Byzantium accedere, relicto Persico bello exercitum contra eum duxit. Sed in reditu in Cilicia febre extinctus est, Anno Imperij vicesimo quarto, ætatis quadragesimo primo.

Ipse narrauit, se speciem, quam antea in secundis rebus sæpe lætam vidisset, tunc cùm ægrotaret, vidisse mœstam, & lugenti similem. Qua de re eruditi disputarunt, fuisse Genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari: & citantur Græci versus: ἀπ᾽ αὐτῇ δαίμων ἀνδρὶ τῷ γυναικίῳ ἀπαντᾷ ἐνὶ μουσαγωγῶς τοῦ βίου.

ECCLESIAE CERTAMINA POST
mortem Constantini Magni.

ETiam sapientum & bonorum Principum animi sunt mutabiles. Ita Constantinus Magnus biennio ante mortem à sorore Constantia persuasus, exulantem Arium reuocauit, & Athanasium relegauit. Ea mutatio voluntatis in Principe rursus accendit Ariana certamina. Nam cùm pulso Athanasio reuersus esset Alexādriam Arius, veluti triumphans: valde confirmauit suam factionem: Et multi Episcopi qui antea metu tacuerant, apertè eius sententiam propugnare cœperunt, præsertim post

post Constantini mortem.

Laruit autē exul Athanasius apud Maximinum Episcopum Treuironum annos duos & menses quatuor. Nam filius Constantinus vir magnanimus, qui ex testamento patris Gallias tenebat, perfecit ut Athanasius in Alexandriam reduceretur. Iamq; Arius mortuus erat, ut antea dictum est: & adolescens Constantius nondum aperte ruebatur Arianos, etsi familiares ei erant Episcopi quidam Ariani.

Receptus Athanasius triennio retinet gubernationem. Interea artificijs Eusebij Nicomedensis & aliorum magis alienatus Constantius ab Orthodoxis, pellit ex Constantinopoli Paulum, & ex Alexandria Athanasium recte sentientes. Cum exercitu Georgius quidam præficitur Ecclesiæ Alexandrinæ. Abdidit igitur se in latebras Athanasius. Cumq; ab adversariis ad necem studiosè quæreretur, aliquantò post effugiens Romam profectus est. Rursum igitur exulat: & Romæ aliquantisper manent apud Iulium Episcopum, & ipse & Paulus Constantinopolitanus. Deinde ad Constantem Imperatorem accedunt, qui victor Occidentem tenebat. Apud hunc tandem res eò deducitur, ut cōsensu

fratrum Constantis & Constantij Synodus indicta sit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica cōuenit, Anno decimo post mortem Constantini Magni, Anno Christi trecentesimo quinquagesimo primo. Conuenerunt in vrbe Sardica ducenti quinquaginta Episcopi. Inter hos fuerunt Athanasius & Hosius Cordubensis Episcopus, quæ Epistola Synodi dicit grandem natu fuisse, *ἰσχυρότατον*, & maximè dignum honore propter perpetuam constantiam in confessione veritatis inter multas afflictiones. Hæc Synodus testata est, se amplecti Nicenum Symbolum: & damnat ab eo dissentientes. Extat Synodi decretum apud Theodoretum, in quo hæc verba sunt: *μηδὲ ποτε πατέρα χωρὶς υἱῶ: μήτε υἱὸν χωρὶς πατρὸς, μήτε γινώσκειν, μήτε εἶναι δύνασθαι.*

Tanta fuit autem eius ætatis calamitas, vt eodem tempore *ἀντισυνόδῳ* in Thracia in vrbe Philippopoli conuenerit, quod accidit, quia non fuit vnicus gubernator, vt fuerat Nicenæ Synodi Constantinus: & iam non erat Imperatorum consensus: & adolescēs Constantius à suis assentatoribus deprauabatur. Talia mala oriuntur ab iis, qui Principum voluntates distrahunt. Et quarto anno post hanc
Syno

Synodum sequuta est Synodus Syrmien-
sis, cui interfuit Constantinus, contraria
Sardicensi. Cogitandum autem est, quan-
ta calamitas fuerit, cum subinde concur-
rerent Synodi, Antisynodi, & retractatio-
nes priorum Synodorum. Fuerunt enim im-
piæ Synodi frequentiores post Sardicen-
sem sex corrumpentes Nicenum Symbo-
lum, videlicet: in Syrmio, Arimino, Medio
lano, Seleucia Isauriæ, Constantinopoli,
Antiochia, de quibus mox pauca dicam,
ut considerentur Ecclesiæ calamitates.
Prius enim Athanasij historiam breuiter
complectar.

Post Sardicensem Synodum Constans
Imperator à fratre Constantino periit, ut
Athanasio gubernationem Alexandrinæ
Ecclesiæ restitueret: & palàm minitatus
est, se eum reducturum esse, si frater non
restituatur. Ibi quanquam diu res arte differ-
tur: tamen Constantij amici metuentes
fratrē suadent, ut potius reditū Athanasio
concedat, quàm bellū ciuile attrahat. Tan-
dem igitur concedit Athanasio reditum
Constantinus: sed aliquanto post mortuo
Constante rursus iubet eum eiici Constan-
tius, qui fuerit fratri incitator ad bellum
mouendum. Exulat igitur tertio Athana-
n n 4   sius,

fius, latitans in Libya sex annos, vsque ad mortem Constantij.

Interea magnam crudelitatem exercuit Alexandriae Episcopus Georgius. Virgines duxit ad ignes, minitās eis necem, nisi iurarent se abiecturas esse doctrinam Athanasij.

Rediit autem Iuliani tempore Athanasius. Et postea quanquam Iulianus cum interfici iusserat, tamen mansit in gubernatione Ecclesiae Alexandrinae vsque ad annum septimum Valentiniani. Suntq; anni sex & quadraginta ab initio gubernationis Athanasij vsq; ad eius mortē. Interea quātas viderit Ecclesiae calamitates, & quas ærumnas ipse tulerit, in quibus tamē diuinitus seruatus est, series historiae ostendit.

Nicenae Synodi finis incidit in annum viceesimum primum Cōstantini. In annum Christi trecentesium, viceesimum nonū.

Anno tricesimo Cōstantini: Anno Christi trecētesimo, tricesimo nono fuit Synodus Tyria, & recepus est Arius, qui tamen aliquanto post Constantinopoli mortuus est, cū ex Tyro Synodus eò vocata esset.

Anno decimo post mortem Constantini.

Anno Christi trecentesimo, quinquagesimo

fimo primo.

Anno post Nicenam Synodum tricesimo primo fuit Synodus Sardicensis, pia, confirmans Nicenam.

Anno Constantij quinto decimo, videlicet quinto post Sardicensem Synodum, fuit Synodus Syrmienfis, in qua & ipse Constantius adfuit, moto bello aduersus Magnentium, contraria Nicenæ.

Sequuntur Syrmiensem exiguis intervallic Synodi impiæ: Ariminensis, Seleucienfis & Antiochena.

Occasio autem conuocandæ Synodi Syrmienfis hæc fuit: Vt semel motis rebus multi exemplo fiunt audaciores, & novos tumultus mouent, & *ἀναρχία* cōcedit licetiam, Photinus Syrmienfis Ecclesiæ Præbyter & Arianos & Orthodoxos vituperare cœpit, & abiecta vtraque sententia renouauit blasphemiam Samosateni. Negauit esse duas naturas in Christo nato ex virgine. Ac *λόγον* in Iohanne interpretatus est decretum de redemptione hominis, & restitutione vitæ æternæ, per hunc hominem, quem ad id missurus esset. Et contendit, nequaquam esse *λόγον ἰφιστάμενον*, qui fuisset antequàm hic homo Christus ex virgine natus est.

an 5

Fuit

Fuit autem tanta Photini confidentia, ut se audiri coram ipso Imperatore Constantio postularit. Aderant ex Asia præcipui Episcopi, inter quos cū excelleret Basilus Ancyrae in Galatis Episcopus Ariannus, hic acerrimè refutavit Photinum. In ea causa decreta facta sunt laude digna, quod λόγος sit ὑφιστάμενος. Extant ea decreta in Socrate Scholastico, quæ digna sunt consideratione.

I. DECRETVM.

εἰ τις, τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, μὴ τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν λέγειν, ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est, Si quis hoc: Faciemus hominem, nō Patrem ad Filium dixisse, sed ipsum ad sese Deum dixisse, Anathema sit.

II. DECRETVM.

εἰ τις τὸν ἱακῶβ μὴ τὸν υἱὸν ὡς ἄνθρωπον κατεπνικαλαικέναι: ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον θεόν, ἢ πατέρα αὐτοῦ λέγειν, ἀνάθεμα ἔστω. Hoc est: Si quis cū Iacob non filium tanquam hominem coluclatum esse dixerit: sed non genitum Deum, aut partem Dei, Anathema sit.

III. DECRETVM.

οἷς τις τὸν ἱερεῖα κύριον πρὸς κυρίου, καὶ ἐπὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ἐκλαμβάνει: ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγειν διδραχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. ἱερεῖα γὰρ

ἢ κύριος ὁ υἱὸς πατρὸς κυρίου τοῦ πατρὸς. Hoc est: Si quis hoc: Pluit Dominus à Domino, non de Patre & Filio accipit, sed ipsum à seipso pluisset dixerit, Anathema sit. Pluit enim Filius dominus à patre domino.

Hæc recito, quia ostendunt, & veritatem hæc dicta in Moyse de Filio intellexisse.

Agitata est etiam tunc quæstio de his modis loquendi: Pater natura genuit Filium, non genuit voluntate, id est, contingenter, sicut contingenter creaturas condidit.

De his modis loquendi extant commonefactiones in Nazianzeno & in Longobardo lib. 1. Dist. 6.

Cætera acta Synodi Syrmienensis impia & perniciofa fuerunt. Processit enim Synodus ad controuersiam Arii, cui ut humano consilio mederetur, conata est silentio obruere mentionem vocabuli ὁμοῦσιος & voluit in Symbolo poni ὁμοιος pro ὁμοῦσιος. Hunc cothurnum si vtrique pars acciperet, existimabant discordiæ finem fore, quia vtrique pars Filium esse fateretur, & quidem similem Patri, ommissa quæstione: An sit ὁμοῦσιος. Subscripsit huic decreto & pius senex Hosius Cordubensis Episcopus

scopus, coactus ut narrant, cum tamen antea veritatem constanter defendisset. Ita discessum est ex Syrmio. Sed mox ambiguitas ab Orthodoxis repudiata est, quod insidiosa esset. Et semper in docendo ambiguitas dissensiones parit.

Post biennium Constantius Mediolanum venit, cum iam victus esset Magnentius. Ut igitur Syrmienſia decreta confirmarentur, incitant eum Ariani, ut in Italia Synodus conuocet. Et scribit Theodoretus de leuitate Constantij hæc verba : τὸν πᾶντα πᾶντος ἀνδρόμεινον, quod facile ad mala consilia impelleretur. Vocat igitur Episcopos Mediolanum, ubi Ariani ausi sunt primum postulare, ut Synodi Tyriæ acta confirmarentur, & rursus ex Alexandria pelleretur Athanasius. Huic postulationi constantissimè aduersati sunt Paulinus Episcopus Treurenſis, & Dionysius Episcopus Albæ in Latio, intelligentes moliri ipsos oppressionē Symboli Niceni. Cum igitur Imperatori coram dicerent, iniusta peti, discesserunt. Ita subito hæc Synodus dissoluta est. Sed sequenti anno plures Ariminum conuocat. Ibi maiora & longiora certamina fuerunt. Palàm petita est Syrmienſis decreti cōfirmatio. Et nominatim
postu

postulatum est, ut deleretur in Symbolo *ὁμοούσιον*. Sed Occidentales circiter ducenti contradixerunt, qui ad Constantium Legatos & scriptum de sua confessione miserunt. Sed Constantius ut eluderet acta contando, rescripsit, ne ex Synodo discederēt, donec Legatos auditos remitteret. Cū autē mora longior esset, pij ad suas Ecclesias redierunt. Hic fuit exitus Synodi Ariminensis.

Interea verò dat mandata Constantius in Oriente & Occidente, ut Syrmienti decreto subscribatur, & pellantur ex Ecclesiis, qui nolint subscribere.

Eodem tempore Synodus fuit Orientalium in vrbe Isauriæ Seleucia, vbi maior fuit numerus Arianorum, ac plurimi receperunt vocabulū *ὁμοιον*. Sed cū magnæ altercationes ortæ essent de hoc cothurno: An *ὁμοιον* intelligendum esset de essentiz similitudine, an verò volūtatis, & aperte affirmarent plurimi, se tantum voluntatis similitudinem intelligere, surrexit Legatus Cæsaris, & dixit, se non adfuturū sine rixantibus. Cū igitur hic nollet in confessum redire, discesserunt & multi Episcopi. Hic fuit exitus Synodi Seleucensis.

Con

Concurrerunt passim alibi aliis. Sed breuiter recito frequentiores Synodos, quarum tristia exempla intuentes cogitemus, quanta fuerit Ecclesiæ calamitas, cum subinde maiores distractiones ex Synodis orirentur.

Post biennium cum iam Constantius Antiochiam venisset propter bellum Persicum, Synodus eò cōuocata est, quæ magis turbulenta fuit prioribus, & cumula-uit blasphemias. Quia ibi ne hoc quidem recipere impij voluerunt: Filium similem esse Patri, & contēderunt esse dissimilem Patri Filium.

Exemplum verò extat Sophisticæ in hac narratione insigne. Vñsus est enim Aca-cius hoc Argumento:

Pater neminem colit.

Filius colit Patrem.

Ergo sunt dissimiles.

Cum; vñsus esset hic præstigiator verbo *ἀσεβής*, pro non colente alium, quod alioqui significat impium, totius populi clamore reprehēsa est prophanitas vocabuli. Postea etiam vocabulum aliter interpretabatur, tamen iusto odio Sophisticæ explosus est. Et addit Historicus: *περὶ τῆς αὐτοῦ ἀσχολούμενοι λέξεως, τὴν ἐκκλησίαν διίστασθαι,*

Circa

Circa tales occupati dictiones Ecclesiam distraxerunt. Vt omnibus ætatibus in defensione falsorum dogmatū singulares argutiae excogitantur, quæ ipsa nouitate capiunt rudes.

Synodi autem Antiochenæ finis fuit Constantij dicessus, qui rediturus erat Byzantium, vt Iulianum reprimeret. Sed in reditu in Cilicia morbo extinctus est.

Breuitè autem de his impiis Synodis dixi, vt videant iuniores, sæpe etiam in Synodis frequentibus magnos errores confirmatos esse: nec anteferendas esse Synodos perspicuis testimoniis, quæ tradita sunt in scriptis Prophetis & Apostolicis.

Ac iuste reprehenditur πολυπραγμοσύνη Constantij, qui toties conuocauit dissimilimos homines, fuitq; infelix, quia malorū consiliis regebatur, qui aut stabilire impia dogmata, aut arte maiores distractiones facere conabantur, ne ipsorum autoritas labefactaretur. Sicut & nostro tempore arte factas esse distractiones vidimus.

Dux autem fuerunt piæ & viles Synodi tempore Constantij: Altera Sardicensis, de qua suprâ dictū est, viuentē adhuc Constante: Altera circa id tēpus fuit Gangrēsis in oppido Galatarum Gangra, quod nomen

men scribunt significare Capream, lingua Heneta. Et hodie Boiemis id vocabulum Capream significat.

Narratur occasio, quod Eustathius quidam secessus quæsiuerit tanquam monachus. Hunc imitati multi, ritus novos instituerunt: Prohibuerunt coniugium, & multas nuptas ad se attraxerunt, quarum aliquæ etiam virili vestitu tectæ latere voluerunt. Fuitq; cum multis stupri consuetudo. Damnauerunt habentes proprium. Noluerunt accedere ad cōmunis Ecclesiæ sacramenta, quia administrarentur per sacerdotes maritos. Instituerunt & delectū ciborum, &c.

Anno Mundi quater millesimo.

Anno Romæ millesimo, centesimo, decimo quinto.

Anno Christi trecentesimo, sexagesimo quinto.

I V L I A N U S A P O S T A T A.

Iulianus Apostata regnavit solus annum & menses septem, cum antea à Constantio Cæsar dictus collega eius fuisset sexennio. Natus est patre Constātio, fratre Constantini Magni, & matre Basilina nobilissima foemina. Adolescēs ab Episcopo Nicomædiae

medix doctrinam Ecclesix didicit, & professione Christianus fuit, ac institutus in collegio Nicomedensi, cum valeret ingenio & eloquentia, citò factus est lector in Ecclesia. Interea clam auditor fuit Libanij, qui tunc Nicomediae rhetor fuit, studiosus Atticæ elegantix, vt ostendunt eius scripta, quæ adhuc extant. Ille inflexit eum ad Ethnicos. Paulatim & aliis Ethnicis disertis & Philosophis familiaris factus, Iamblico, Maximo Byzantio & aliis, cœpit superbè fastidire Ecclesix doctrinam, & anteferre opiniones Ethnicas natas in humana ratione, & palam hostis factus est Christi.

Postea ingenij vanitate dedit se & magicis artibus & ex Magorum præceptis maculavit humanas hostias divinationum causa. Ac solus Imperio potitus edidit edicta cōtra Christianos, & rursus iussit aperiri templa idolorū & eis sacrificari, & in nomismate symbolum fecit: Iouem diadema ipsi imponentem, Palladem circumdantē ipsi chlamydem, Mercuriū tribuentem ipsi sceptrū. Reditus Ecclesiis eripuit, ne possent ali docentes & discentes, & virulentos iocos addidit: Se facere expeditiones ad regnum cœleste spoliatos facultatib

tatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: Beati pauperes, quia eorum est regnum cœlorum. Vetuit Christianis tribui honores militiæ. Prohibuit Christianorum filios admitti in scholas rhetoricas, dicens: *οὐκ εἰσὶν ἄξιον βαλόνεσθαι*, propriis pennis ferimur. Scripsit & ipse libros contra Ecclesiæ doctrinam, in quibus præcipuè exagitat prohibitiones vindictæ. Ait tolli magistratus, iudicia, pœnas, legitima bella, confirmari latrocinia in infinitum: denique pugnare eam doctrinam cum sensu communi, & tollere nervos humanæ societatis.

Refutarunt has calumnias Nazianzenus & Cyrillus, qui tamen & ipsi frigide respondent. Distinguunt consilia & præcepta, cum responsio vera, firma & luculenta hæc sit: Evangelio maximè confirmari & muniri politicum ordinem: nec prohiberi vindictam ordinatam, quæ ad officium magistratus pertinet, sed inordinatam, quam privati exercent, sicut hæc distinctio Dei beneficio in nostris Ecclesiis perspicuè illustrata est.

Iudæos etiam hortatus est odio Christianorum, ut suam politiam instaurarent, & eis defensionem & immunitates promisit.

uist. Conuenit igitur ingens multitudo
 iudeorum, & magna spe collatis sumpti-
 us & opibus templum ædificare cœpit,
 cum fundamenta iacerent, magno ter-
 motu dehiscente terra inter fulmina to-
 m opus disiectum est, & multa millia lu-
 eorum ruinis oppressa sunt. Ita didice-
 nt iudei se frustra niti contra Dei decre-
 m. Inter ædificandū signa crucis in vesti-
 & in panibus passim iudeis facta sunt,
 similia exercitui Iuliani facta sunt ante
 nū accedēti ad Byzantiū initio Imperij,
 Cæterum & priuatim propter Christia-
 m professionem aliquos interfecit, mul-
 honores ademit, vt Iouiniano, Valenti-
 ano & Valenti. Cum scripta legisset, in
 ibus doctrina Christiana defenderetur,
 ididit ea cum hac breui inscriptione:
 ὄντω, ἔστω, κατ' ὄντω.

Vicissim autem & nostri scripta contra
 m ediderunt. Et extant Nazianzenī duc-
 ationes, in quarum altera & gestuum
 us descriptio est memoria digna, quæ
 nificat ex gestibus coniecturam de in-
 niis & voluntatibus fieri. Verba hæc
 it: Fecit me vatem gestuum ipsius de-
 mitas & ingens admiratio, siquidem
 timus vates est, qui ex coniecturis opti-

mè ratiocinatur. Nequaquam verò mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: Colli crebræ conuersiones, humeri alternis subsultantes, oculi torui, vagabundi & furibundum quiddam contuentes, pedes instabiles, crebræ geniculationes: Nasus contumeliam & contemptum spirans, figura vultus derisionem significans, quomodo variabatur: Risus crebri altum crepantes: Nutus, renutus sine sermone: Sermo interruptus, non complens sententiam: Interrogationes crebræ, confusæ & stultæ: Responsiones incōcinnae, coaceruatae, inter se diffidentes & sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi ante facta, qualem esse postea facta ipsa ostenderunt. Etsi adessent qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, testes essent huius meæ narrationis, qui meminerunt etiā, me edidisse hanc vocem:

Quantā pestem Romana Monarchia nunc alit?

Fuit autē Athanasij vaticinium verum, qui cū Ecclesiæ passim in magno dolore & metu essent, dixit hunc Tyrannum nebulam esse citò transituram. Congruit enim exitus eius cum Psal. 55. Viri sanguinum & dolosi non attingent dimidiū dierum suorum. Cumulanerat scelera, cultum idolo

idolorum, blasphemias, magiam, scuritiam erga Christianos, seditionem contra Imperatorem. Quanquam igitur antea cum Cæsar esset, feliciter represserat Alemanos & Francos: tamen solus Imperio potitus citò periit. Nam bellum gerens cum Persis, in prælio vulnus in hepate accepit à milite, qui quis fuerit, nescitur. Relatus in castra sanguinem caua manu excipiens sursum sparsit, clamans: Vicisti tandem Galilæe. Hac voce emissâ, qua faterur impiam suam voluntatem, & ostendit ingentem fremitum, & sensum pœnarum, extinctus est, anno ætatis suæ secundo & tricesimo.

Narrant Didymum Alexandrinum in somnio vidisse candidos equos, & in his equites dicere: Narrare Didymo, hac hora Iulianum interfectum esse.

Iam Lector integram Iuliani historiam intueatur, quæ exiguo tempore insignes mutationes habuit. Decennio cum collega esset Cōstātij in bellis legitimis aduersus Alemanos & Francos, fuit felix. Postea mouit seditionem, & occupauit Cōstātij prouinciā. Ostendit se hostem esse Christi, scuritiam exercuit in Christianos gladio, stylo & variis technis, bonorum & saculcarum ereptione, & incitatis Iudæis.

Palàm etiàm exercuit magicas artes. Hæc
scelera tristis exitus citò sequutus est.

DE TEMPO DELPHICO.)

VTilissimum est autem in historia Iu-
liani hoc considerare, quòd Deus
duobus illustribus miraculis ostendit eo-
dem tempore, suam iram aduersus Iudæos
& Ethnicos. Dixi antea quid acciderit Iu-
dæis cum Ierosolymæ concedente Iulian-
no rursus condere templum cœpissent.
Terra motu disiectæ sunt mœles, & ab-
sorpti multi homines; & pars operum &
machinarum & multi homines fulminibus
accensi perierunt.

Eodem tempore in alia orbis terrarum
parte Delphicum templum, quod Ethni-
cis præcipuum fuit, diuinitus, non homi-
num manibus, deletum est terra motu &
fulminibus, cum Iulianus Legatos eò mi-
sisset, interrogaturos de euentu belli Per-
fici. Sepe antea direptum, & aliquoties de-
letum est Delphicum templum, sed rursus
extructum & ornatum. At post hanc euer-
sionem diuinitus factam Iuliani tempore,
nunquam deinceps instauratum est.

Primi narrantur Phlegiæ, qui fuerunt in
Thessalia lapide, combussisse Delphicum
temp

templum. Deinde partes aliquas, Xerxis milites. Post hunc Phocenses ipsi: deinde Brenni exercitus accendit. Toties & instaurationes factæ sunt. At post Iulianum, nulla facta est instaurationis.

Horum duorum templorum Iudaici & Delphici euerfio diuinitus facta eodem tempore, infolentiam Iudeorum & Ethnicorum valde repressit, & pios confirmavit. Hæc miracula in Iuliani historia considerare valde prodest.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo vicesimo nono.

Anno Romæ millesimo, centesimo decimo septimo.

Anno Christi trecentesimo, sexagesimo septimo.

IOVINIANVS.

Iovinianus militum suffragiis factus est Imperator. Vixit in Imperio septem menses. Notus enim fuit militibus, & quia duor fuerat ordinis domesticorum, & quia pater Varronianus clarus fuit, qui fuit Pannonicus, Comes ordinum agri Singidunensis, qui non procul abest ab Vlpia Traiana, quæ nunc Corona nominatur.

00 4 Initio

Initio professus est se Christianum esse, & amplecti Nicenam Synodum. Pacem fecit cum Persis, reddita ipsis Mesopotamia. Quia cum sciret Imperium à Iuliano turbatum esse, redire in Asiam cogitabat, ut tranquillitatem Ecclesiis & multis gentibus restitueret. Iussit reuocari exules, qui pulsati erant propter veram professionem. Mandauit Ecclesiis restitui partem reddituum, quos eis Iulianus ademerat, ac testatus est propter famem nunc veteres redditus integros non posse restitui. Iussit rursus claudi idolorum templa.

Cum autem Antiochiæ aliquandiu moraretur, multis prodigiis sequentia mala significata sunt: Cometa interdiu conspectus est. Conflagrauit locupletissima Bibliotheca Antiochena. Breui post Iouinianus cum ad Bithyniam accessisset, mortuus est morbo, qui ex intemperantia ortus esse existimabatur.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo tricesimo.

Anno Romæ millesimo, centesimo decimo octauo.

Anno Christi trecentesimo, sexagesimo octauo.

V. A. L.

VALENTINIANVS PRIMVS.

Valentinianus Imperator militum cōsensu factus est, cū iterū Tribunus militum à Ioniniano factus esset. Nam sub Iuliano dimissus erat, eo quòd sacrificulum pugno percusserat, aspersus lustrali aqua in ianua templi, vbi idòlo Iulianus sacrificabat. Tenuit Imperium annos vndecim. Natus fuit in Pannonia in oppido Bibalis in ripa Savi, quod non procul fuit à Taururo, quod nunc est Belgradum.

Post triginta dies accersivit inde Valentinianum fratrem, eumq; consortem Imperij fecit, & Augustum nuncupavit, aliquantò post & Gratianum filium Valentinianus Imperij consortem fecit, & Augustum nominavit. Fuit autem infelix fratrum dissimilitudo. Suntq; initio Imperij ingenti terræmotu significata mala, quæ ex impietate & senectute Valentis orta sunt: magnis spatis & horrendis hiatibus mare terras reliquit. Commendavit autem Valenti Orientem frater. Ipse audita fama novorum bellorum, quæ Alemanni & Saxones moverant, properavit in Galliam. Dux enim Alemanorum Brando Moguntiam cepit, & inde magnam Christianorum

o o s mult

multitudinem viros & mulieres abduxerat. Aliquot magnis præliis Valentinianus Alemanos repressit. Ad Nicrum etiã condidit arces. Deinde infra Cotoniã Agrippinam in Tungris repressit Saxones.

In vrbe Constantinopoli Valentinianus æneum modium collocauit, ne mensuræ diminui possent, & quibusdã qui diminuerant præcidit manus, quas ibi suspendit. Hæc Suidas.

S A X O N E S.

Primùm autem hic in bellis Imperatorum fit mentio Saxonum, cum quibus & postea tanto cum periculo dimicatum est, vt Sidonius Apollinaris Episcopus Arelatensis scribat: *Nullus hostis haste Saxonum truculentior est, nec robore tantum ex hacia, sed etiam consilio & arte vincit.* Ac limites veteris Saxonie fuerunt ad Occasum Amasis, ad Ortum Albis, ad Meridiem Boemi & Franci, ad Septentrionem Cimbrica Chersonesus, & in vicino littore Hæti.

Vt autem ex Oriente cæteras vicinas gentes progressas esse verisimile est, Getas, Daos, Cimmericos, Germanios, Syeuos ita & horum vicinos Sacas ex Asia progressos

gressos esse existimo, & inde originem & nomen esse Saxonum. Alij nomen Saxones faciunt ab Afcanes, sed sonus propior est vocabulo Saxe; & fuisse Sacas inter præcipuas gentes Persici regni, ex Ctesia, Herodoto, & Xenophonte apparet.

Nomen Afcanes significat custodem ignis. Nomen Saxe æquale est, quasi dicas, iasti & libert, vel vates. Dùm attem Valentinius reprimat Alemanos & Saxones, interea Theodosius Magister equitum, qui postea factus est Imperator, bellum gerit in Rhetia, inde mittitur ad pacandam Africam contra Firmum. Rediit deinde Valentinianus in Pannoniam commendata Gallia & vicinis Provinciis filio Gratiano. Intulerant enim Quadi bellum vicinis Pannoniis. Sed territi aduentu Valentiniani pacem petunt. Ibi cum in excusatione quædam falso dixissent, iratus Valentinianus magna vocis contentione eos obiurgavit. Eam commotionem subita febris secuta est, qua intra paucos dies extinctus est anno ætatis quinquagesimo quinto, cum tenuisset Imperium annos quindecim, menses octo, & dies viginti. Defendit Ecclesiæ pacem, amplexus Symbolum Nicenū. Fratri Valenti sæpehorta-

tor fuit, ut & veritatem amplecteretur, & ne seuitiam in recte sentientes exerceret.

Valentinianus duas vxores habuit, Seueram & Iustinam. Ex Seuera natus est Gratianus, qui Imperator factus, postea Theodosium & Valentinianum secundum sibi Collegas adiunxit. Interfectus est autem Gratianus à Præfide Galliarum Maximo, qui deinde apud Aquileiam à militibus suis vinctus Theodosio traditus est, qui eum occidit.

Ex Iustina nati sunt Valentinianus secundus, Iusta, Grata & Galla, quam postea duxit Theodosius. Postquam autem Valentinianus secundus à Gratiano fratre consors Imperij factus est, cum in vrbe Galliarum Vienna non cauet insidias, ab Arbogasto interficitur. Hi tristes exitus fuerunt filiorum Imperatoris, qui iustitiæ cultor fuit.

Redeo autem ad Valentem, qui superstes fuit fratri circiter triennium, cum antea simul cum fratre tenuisset Imperium annos ferè vndecim, indoctus & crudelis, amplexus Arianam impietatem fratre cum dehortante, Orthodoxos Episcopos in exilia misit. Initio bellum gessit cum Procopio Iuliani cognato, qui rapere Imperium conatus

natus est. Hunc acie victum milites traderunt Valenti, qui eum occidi iussit. Deinde repressurus Persas duxit exercitum ad Antiochiam. Eo tempore multa fecit crudeliter contra Orthodoxos. Renocatus autem in Thraciam, quia Gotti urbem Constantinopolim oppugnabant, in quorum exercitu nominatur Dux Bridigerus, nominantur & Turingi. Reprimere Gottos cœpit, sed cum ad Adrianopolim præliaretur cum eis, vulnere accepto cecidit ex equo, & in proximum tugurium ductus est, quod cum sequentes hostes incendissent, ipse quoque flamma consumptus est. Ita poenas dedit iniustæ sententiæ, quam aduersus Orthodoxos exercuerat, & quidem proficiscenti ad prælium prædixit vir sanctus, igni perituum esse.

Anno Mundi quater millesimo trecentesimo quadagesimo quarto.

Anno Romæ millesimo centesimo tricesimo secundo.

Anno Christi trecentesimo octuagesimo secundo.

GRATIANVS.

Mortuo Valente Gratianus Valentiniani primi filius natus ex Seuera in vrbe

yrbe Syrmio: & Valentinianus secundus Gratiani frater natus ex Iustina, successerunt. Fecit autem Gratianus consortem Imperij Theodosium, cum quo annos quatuor regnavit, cum antea cum patre annos octo, cum patruo tres regnasset. Fuit eruditus. Scripsit carmen eleganter, & Oratoribus ætatis suæ præcipuis annumeratus est. Extat eius Epistola ad Ambrosium Mediolanensem Episcopum scripta, in qua profitetur se amplecti Symbolum Nicenum, & in fine addidit Epiphonema: Agnoscere se hanc suam confessionem non ita splendide scriptam esse, ut magnitudo rei possit, sed dicere se de Deo quantum in hac infirmitate humana iuxta scripta Prophetica & Apostolica possit, non tantum quantum de magnitudine rerum diuinarum se dicere posse optet.

Mortuo Valente reuocauit exulantes Episcopos Orthodoxos, & eiecit ex Ecclesiis hæreticos, & Symboli Niceni professionem omnes Ecclesias communi consensu amplecti iussit.

Viuo Valente post mortem patris ad Argentoratum Alemanorum triginta milia trucidauit. In eo prælio socios habuit Francos, ut scribit Marcellinus, & addit post

post eam victoriam vicinas Prouincias aliquandiu tranquillas fuisse. Quare Gratianus Pannoniam adit, vt Valenti contra Gotthos opitularetur. Sed Valēs non expectato eo dimicans perit.

Cū igitur Gratianus fortem, fidelem, & peritum collegam quæreret, adiunxit sibi Theodosium. Hic Gotthos in Thracia repressit. Ipse Gratianus in Galliam rediit, vbi omīssa cura gubernationis deditus venationi & ludis, & Alanos milites domesticis antefereus in odium venit, & Lugduni à Maximo Galliæ Præfide interfectus est, anno ætatis vicesimo nono.

Interea Valentinianus Mediolani fuit adolescens, vbi Iustina eius mater fauens Arianis Ambrosium Episcopum pellere conata est, & missis Gotthicis satellitibus, vi iussit eum ex templo eiici. Hi cū irrupissent ad eum armati, affirmat se Ambrosius non discessurum esse à suo grege, sed si velint eum interficere, in tēplo se expectare omnes casus. Ipse scribit de Gotthis hæc verba: Olim plaustra eis domus erāt, tunc templa pro plaustris habent: vociferantur, omnia Imperatoris esse. Sed Deus affirmat, suas domos esse tēpla, in quibus sonat vera doctrina: Domus mea domus
ora

orationis vocabitur. Citat & hoc : Date Deo quæ Dei sunt, & Cæsari quæ sunt Cæsaris.

Cùm autem Valentinianus Maximum fugiens, auxilium à Theodosio peteret, rescripsit ei Theodosius, puniri eius impietatem, se ipsi non defuturū esse, si veram sententiam amplecteretur. Occurrit igitur Maximo venienti Aquileiam Theodosius, vbi cum prælio superatum Maximum sui milites Theodosio tradidissent, iussit eum Theodosius interfici, quia & Gratianum occiderat, & postea misso ad eū Ambrosio Moguntiam, cedere de Imperio noluerat. Scribunt & Episcopum Martinum eū ei familiaris esset, dehortatorē fuisse belli aduersus Theodosium mouendi.

Ambragatius dux Maximi sese in mare præcipitavit. Pacata Italia & vicinis Provinciis Theodosius Romam accessit, vbi & templa idolorū claudi curauit, & multa turpia exempla sustulit. Valētinianus verò in Galliam discessit, quam post Maximi interitum rexit annos circiter quinque. Erant autem apud eum Eugenius scriba, & dux exercituū Arbogastus vir Gotticus, qui Francos represserat. Per hos duos Eugenium & Arbogastum corrupti cubicularij

larij Valentinianum in vrbe Galliz Vienna laqueo strangulant. Eugenius qui se Imperatorem nominauerat, postea captus non procul à Mediolano prostratus ad pedes Theodosij à militibus trucidatus est. Arbogastus sibi manu sua mortem conscipit. Ita seditiosi & parricidæ pœnas dederunt.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo quinquagesimo quinto.

Anno Romæ millesimo, centesimo tricesimo tertio.

Anno Christi trescentesimo, octuagesimo tertio.

THEODOSIVS.

Theodosius patre Honorio, matre Termantia Hispanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubiè literarum & veræ pietatis cultor, iustitia & fortitudine excellens, postremus Romanum imperium in Occidente & Oriente tenuit integrum. Nam sub filio Honorio Franci in Galliam progressi sunt, & mox Vvaramudus regio nomine in Gallia regnare coepit, & Roma capta est ab Alarico rege Gotorum.

Tenuit autem Imperium Theodosius annos decem & septem, quibus comprehen-

pp dun

duntur anni duodecim, quibus Gratiani & Valentiniſapi ſecundi collega fuit. Cum Magiſter equitum eſſet ſub Valentiniano primo, pacavit Rhetiam & Africam. Deinde poſt mortem Valentis factus Gratiani collega multis præliis vicit Gothos, donec Athalaricus rex Gothorum, qui Frigiderno ſucceſſerat, pacem petiit. Inſtitutus Conſtantinopolim, ibi cum ordinem gubernationis ſenatorum & ducum, & principis pietatem, iuſtitiam & modetiſtiam conſideraſſet, dicit ſe agnoſcere à Deo hoc imperium ordinatum eſſe, nec fore felices eos, qui euertere conentur.

Poſtquam verò Maximus Galliar præſes Gratiano interfecto & Gallia occupata in Italiam tranſijt, & multos crudeliter interfecit, neceſſe fuit eum parricidæ occurrere. Hunc cum viciffet, & interfici iuſſiſſet, Romam profeſtus, multa ibi emendavit, ac Valentinianum ſecundum in Galliam miſit, ipſe Conſtantinopolim rediit, ut diſcordias in Eccleſia tolleret, & eos convocavit Episcopos ex multis provinciis, ac monitus à Neſtario Episcopo iuſſu ſcripta veterum Patrum proferri, qui ante diſſidia vetuſtæ & purioris antiquitatis teſtimonia ediderant: Quia verba Prophe-

tica

tica & Apostolica prauis interpretationibus Hæretici eludebāt. Hæc Synodus sua decreta Romam ad Damasum Romanum Episcopum misit, cuius nomine extant asseuerationes de multis quæstionibus, quas postea recitabo. Interea Theodosius non solum claudi idolorū templa in multis locis iubet, sed etiam prorsus destrui. Et Sacrificia Ethnica & Orgia Bacchi, quæ tempore Valentis adhuc durauerāt, prorsus aboleuit. Ita pacis tempore Ecclesias, honestas leges & iudicia restituit. Hoc exemplo commonefacti pij Principes sciant se debere idōla, blasphemias & impiōs cultus externos abolere.

Hæc dum in pace vtiliter agit in Oriente, nouum & terribile bellum in altera orbis parte mouetur. Interfecto Valentiniano Eugenius & Arbogastus adducunt ingentem exercitum ad Alpes, vt Italiam occupent, & ostendit Eugenius se Iuliani exemplo instauraturum esse Ethnica sacra. In vexillis Hercule pingit. Iam Theodosio non solum de Imperio aduersus seductos & patricidas dimicandum erat, sed etiam Christiani defendendi erant. Rediigitur ex Thracia in Italiam & exercitum adducit, cui decē millia Gotthorum

adiunxerat. In vexillis pingi literas curat
X P Σ, significantes nomen Christi. Sic &
 aureos cudi iussit, in quibus tenet vexil-
 lum, in quo erant hæ literæ **X P Σ**. Videbat
 autem Theodosius difficilem & periculo-
 sam pugnam fore, quia magna multitudo
 & magnum robur fuit Galliçi exercitus,
 & prælium in angustiis Alpium duces dis-
 suadebant. Sed ipse cum noctem in preca-
 tione cōsumpsisset, eiq; in somnio species
 oblata esset, quæ fuerat hortata eum ad
 præliandum, duxit exercitum intra fauces
 Alpiū, & acerrimo prælio vincit hostem,
 cum quidem & diuinitus adiuuaretur ma-
 gnis ventorum flatibus, qui contrarij erāt
 hostibus. Quare & Claudianus scripsit,

O nimium dilecte Deo, cui militat æther

Et coniurati veniunt ad classica venti.

Eugenius adductus ad Theodosium,
 cumq; prostratus ad pedes eius veniam
 peteret, a militibus astantibus capite trun-
 catus est. Arbogastus in fuga, ne retractus
 in conspectu victoris pœnas daret, ipse
 sibi manu sua mortem consciuit.

Pacato rursus Imperio in Oriente & in
 Occidente Theodosius Mediolani māsit,
 & Stilliconem ducem natum in gente He-
 necta ad restituendam pacem in Gallia &

Ger

Germania misit: quia seditiosis Eugenio & Arbogasto coniunctæ fuerant. Eo tempore Stillico has regiones vicinas Albi & Harcitiæ peruagatus est, ut ex Claudiano intelligi potest, qui inquit:

*Germanis responsa dabat legesq; Caycis
Arduum; & flauis significabat iura Suenis.*

Item:

non indignante Cayco

Pascat Belga greges.

Et quidem dicit, non armis, sed opinione iustitiæ motas has gentes, quieuisse:

Nec fama scilicet

Iustitiæ, videre pium, videre fidelem

*Quem veniens timuit, rediens Germanus
amavit.*

Ante tubam nobis audax Germania seruis.

Inuenio & tunc Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos esse ad defensionem limitis Imperij contra Sarmatas, siue ad Viadrum siue ad Vistulam.

Recitatis bellis Theodosij, quæ & iusta & Ecclesiæ necessaria fuerunt, vita domestica & acta in pace considerentur. Natus ex Christianis parentibus in Hispania rectè didicit Ecclesiæ doctrinam, & amplexus est Symbolum Nicenum, & nullius hæreseos contagio infectus fuit: Coniu-

gem habuit priorem Placillam, ex qua nati sunt Arcadius & Honorius. Huius matronæ castitas, pietas & beneficentia erga pauperes valde prædicatur. Hæc mortua duxit filiam Valentiniani primi Gallam, ex qua nata est Placidia Galla, quæ postea nupsit Constantio. Baptismum accepturus Thessalonica, vbi ægrotauerat post prælia Gotthica, interrogavit Episcopum de doctrina, ne ab hæretico Episcopo baptismum acciperet. Is cum confessionem suam & suæ Ecclesiæ exposuisset, & ostendisset se amplecti Symbolum Nicenum, Theodosium baptizavit. Hæc circumspectio pietatem eius ostendit, quæ declarant & acta ipsius in Synodis & euersione idolorum.

Exemplum est pœnitentiæ & reuerentiæ erga Ecclesiam, quod ab Ambrosio exclusus ex templo, & lamenti, ostendit pœnitentiam, & octo mēribus non rediit in templum, donec acciperet sententiam absolutionis ab Ambrosio. Fuit autē hæc causa, cur ab Ecclesia arceretur: Victo Maximo cum Mediolani esset Theodosius, per seditionem multitudinis in vrbe Thessalonica interfecti sunt Vdericus Præfectus & multi nobiles viri. Iratus igitur Imperator eò cohortes aliquot misit, quæ septem

prem. millia hominum interfecerunt. Ambrosius iniustam crudelitatem esse sentiens, quod non inquisitis fontibus promiscua cæde sanivum esset in turbam innocentem & fontes, iubet Theodosium agnoscere delictum. Etsi autem seueritas Ambrosij pia fuit; tamen causa consideretur indignationis Theodosij. Non fuit causa euersio statuarum Imperatoris aut coniugis, aut petulantia conuictorum, ut aliqui narrant. Talia errata atrociter punire tyrannicum est. Nec id solum mouit Theodosium, quod Præfectum, & multos viros nobiles multitudo iniuste trucidauerat, etsi hic dolor mouere Principem non leuiter debet; sed alia fuit in Principe casto maior causa dolorum: Rapuerat Auriga gubernator Ludorum Circensium adolescentem ad stuprum. Hunc Aurigam Præfectus vir honestus incluserat carceri. Quia vero populus industria huius Aurigæ delectabatur, poscit ut impunitus dimittatur: Quod cum denegaret Præfectus, per seditionem occisus est.

Tria igitur magna scelera concurrunt: quod noluerunt puniri tantum scelus Aurigæ; quod seditionem in causa turpissima mouerunt; quod Præfectum & alios viros

nobiles trucidauerunt. Propter has tantas causas cū Princeps iusto dolore exarscit, non existimetur deliquisse more Tyrannorum, qui propter nullas aut leues causas magnā scruitiam exercent, etsi excessit modum, sed in magnis viris Nemesis valde inflāmatur. Hanc excusationē Theodosij addidi, quia multi de causa errant.

Cū autem instaret Festus dies Mense Decembri, quo publicē celebratur recordatio natiuitatis Christi ex virgine, accessit Theodosius ad templum, & reuerenter petiuit absolutionē, quam & pronuntiavit ei Ambrosius. Addidit autem commonefactionem, vt ferret legē, vt post rescripta Imperatoris differantur supplicia capitalia dies triginta, ne Rei iniusta ira rebus non satis inquisitis interficerentur. Sumptum est autem exēplum ex veteri Attica consuetudine.

Vt autem maximē prodest discernere bonos Principes à malis, vt Dei opera, & virtutum exempla considerētur: ita nō est inutile conferre bonos. Constantinus bella maiora gessit, & terribilior fuit. Sed Theodosius etiam magnis rebus gestis, in toto Imperio pacē fecit, Ecclesias protexit, & dissidia sustulit conuocata pia Synod

nodo, fuitq; in coniugiis felix. Vterque veritatis eo fuit studiosior, quia litteras norunt, & fontes doctrinæ melius cognoscere potuerunt quam indocti. Vtrunque Deus protexit, ne à Tyrannis violeretur, quia ambo Deum rectè coluerunt, & Ecclesiis benefecerunt. Congruit exitus ad dictum: Plantati in domo Domini etiam in senecta floreant.

Mortuus est autem Theodosius Mediolani anno ætatis sexagesimo quinto, die Septēbris decimosextimo: ante Imperij decimosextimo. Corpus Cōstantinopoli sepultū est. Extat laudatio Theodosij apud Ambrosium, qui inquit: Dilexi virum, qui cū corpore solueretur, magis de Ecclesiarum statu, quā de suis periculis angebatur.

Post eum, Imperium in Pannonia, Italia & Hispania à Gothicis & Vandalis, deinde ab Hunnis dilaceratum est. Galliam verò partim Franci, partim Burgundi occuparunt. Prius autem quā de successoribus dicam, aspiciamus Ecclesiam qualis fuerit post mortem Constantij, sub Constantio, Iuliano, Ioviniano, Valentiniano primo, Valente, Gratiano & Theodosio.

In Oriente quia Constantinus deceptus blanditiis sororis reuocauerat Arium, in

pp s Eccle

Ecclesiis passim, magis excitatum est incendium Arianae impietatis, & crebris Synodis dissidia aucta sunt. Hæc mala cum Imperator Constantius, qui Occidentem tenebat, reprimere conaretur, perfecit ut Synodus pia conveniret in urbe Sardica, anno post Nicenam Synodum vicesimo. Et si autem Sardicensis Synodus pia Decreta fecit, & Occidenti profuit, tamen Constantius cum non solum propter adolescentiam levis, esset, sed etiam natura futilis, & domi ab assentatoribus regeretur, favit Arianis, & permisit ut late spargerent errorem.

Fueruntq; post mortem Constantij alia Sydoni contraria Sardicensi: Prima Symiësis anno quarto post Sardicensem. Mox sequuta est Ariminensis, ubi cothurnus factus in Symio profertur, videlicet, ut pro *in eo* in Symbolo legeretur *in eo*. Discedentibus igitur piis ex Arimino, cum Imperator faveret impiis, audacia in Oriente crevit, & impia Synodus futilitate Imperatoris in urbem Iconicæ Seleuciam convocata est.

Biennio post Synodum Seleucianam rursus frequens Synodus impiorum convenit Antiochiæ, quò Constantius propter

pter bellum Persicum exercitus duxerat,
vbi vt fit inter malos dissidia creuerunt.
Natum est ibi rerum sophisma, de quo su-
prà diximus: Pater est *averēs*, Filius est
gōēs. Ergo est inæqualitas.

Mota est contentio de Spiritu sancto:
An sit, *ὁπισώμενος*. de qua controuersia
postea vt dicam, regnante Theodosio in
Synodo Cōstantinopolitana & in Damasi
Decretis vera doctrina restituta est.

Ex Antiochena Synodo Constantius
rediturus in Europam aduersus Iulianū,
in itinere mortuus est, cum Ecclesias dila-
cerasset multis impiis Synodis.

Secuta est maior calamitas sub succes-
sore Iuliano Apostata, anno Christi trecē-
tesimo sexagesimo sexto. Ad priora dissi-
dia accesserunt multa mala: Iulianus ipse
palam defecit ad Ethnicos, & Ecclesiis re-
ditus ademir, & in multos Christianos sæ-
uitiam exercuit. Publica etiam Ethnico-
rum sacrificia restituit, & multi exemplo
Principis a vera Ecclesia defecerunt, vt di-
citur: Scilicet in vulgum manant exempla
regentum.

Post biennium extincto Iuliano le-
uitæ sunt hæ calamitates. Iovinianus
enim Symbolum Nicenum amplecti se
pro

professus est, & Ecclesiis pios pastores & redituum partem restituit. Sub Valentiniano etiam mediocris tranquillitas fuit Ecclesiatum Occidentis. Sed Valens in Oriente confirmavit Arianorum impietatem, & multos pios Episcopos ex Ecclesiis expulit. In his tristissimis spectaculis dubitet aliquis: An & ubi fuerit vera Ecclesia, cum tantum esset dissidiorum & furorum in maxima parte generis humani. Etsi autem vera Ecclesia exigua fuit, & oppressa Constantij, Iuliani & Valentis tyrannide: tamen Deus servavit reliquias. Romæ duo erant Episcopi; alter præerat piis: alter Arianis. Erant & duo Constantinopoli: Nazianzenus rectè docebat: sed Regium templum tenebat Demophilus Arianus. Basilii Cæsares propugnator fuit veræ doctrinæ. Ambrosius Mediolani. Hilarius in Gallia, & quidem in Occidente minus contagiorum fuit quam in Oriente.

Non igitur cogitemus, nullam esse Dei Ecclesiam, cum horribiles generis humani confusiones intuemur. Sed firma assensione teneamus articulum: Credo esse Ecclesiam Catholicam, & simul sciamus hunc esse cœtum, qui fundamentum retinet, & nos in hunc cœtum includamus, & testi-

mo

monia diuina aspiciamus, quibus suā doctrinam Deus confirmauit. Deploremus etiam miseriam generis humani, quod semper horrendæ confusiones sunt, fuerunt & erunt, quarum causæ notæ sunt ex doctrina Ecclesiæ, & veris gemitibus petamus nos regi & protegi.

Hæc admonitio in historiis sæpe repetenda est, & contra talia spectacula nos confirmemus. Deinde tales historiæ multa de Synodis monent. Vult Deus esse iudicia Ecclesiæ, vult conuenire pios, vt confessionem ostendant, & falsa dogmata reiiciant, sicut Actor. 15. conueniunt Apostoli.

Multæ fuerunt piæ Synodi, vt anno Christi decentesimo septuagesimo tertio Antiochena, in qua senes multi conueniunt, qui dixerunt testimonia contra Samosatenum. Deinde anno Christi trecentesimo vicesimo octauo Nicæna contra Arium & Nouatianos. Anno trecentesimo quinquagesimo Sardicensis, quæ Nicenam confirmauit. Anno trecentesimo octuagesimo quinto, Constantinopolitana initio Theodosij primi, in qua vera doctrina de filio & Spiritu sancto illustrata est.

Inc

Inter ea verò ~~multa~~ concursationes impie fuerunt, in quibus magna frequentia fuit Episcoporum. Vt paulò ante mortem Constantini Synodus Tyria fuit; anno Christi trecentesimo quadragesimo quinto, contraria Nicenæ. Deinde Constantij tempore anno Christi trecentesimo quinquagesimo sexto Syrmienfis, cui interfuit Imperator, contraria Nicenæ. Anno trecentesimo sexagesimo secundo Ariminensis. Anno trecentesimo sexagesimo secundo Seleuciensis. Anno trecentesimo sexagesimo quinto Antiochena, cui Constantius Imperator interfuit paulò ante mortem. Hæ tres etiã corruerunt Symbolum Nicenum. Sint igitur in conspectu etiam impie Synodi, ut refutari possint hi, qui vociferantur, Synodos non posse errare.

Cum autem in Ecclesia oporteat esse iudicia, sciamus normam esse iudiciorum scripta Prophetica & Apostolica & Symbola. Curanduni est igitur, ut Synodi recte regantur, nec discodant à norma, ut aut multitudini, aut Tyrânis assententur, sicut tunc sententia gratæ Constantio dicebantur, & regula tenenda est: *ὁ δὲ δικάζων ἐκ πλά-*
τος, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἀληθείας.

Fuit Cōstantini tempore & Gangrensis Syno

Synodus, quæ pia fuit. Est autem Gangra
 urbs vicinis Galatis, in ea parte quam He-
 nen tenuerunt. Et scribunt veteres lingua
 Hænotæ Gangræm significare Capream, &
 nunc quoquo Hænotæ Capream nōnunt.
 Ibi aduersus Eustathium quendam & eius
 imitatores decreta facta sunt, qui certos
 cibos & coniugia prohibebant, & nole-
 bant accedere ad eas Ecclesias, ubi Sacer-
 dotes erant maximè huius Synodæ memo-
 ria retinenda est, ut & hæc veteris testimo-
 nium cōtra superstitiones de cibis, & pro-
 hibitione coniugij notum sit.

Deinde post Valentem regnante Theo-
 dosio ex prioribus auctoribus aliquantu-
 lum emersit Ecclesia. Hic enim Synodum
 convenire iussit Constantinopoli, in qua
 contra Arianos & contra Macedonium &
 Eonometriū & similes, qui negabant Spiritū
 sanctum esse *ipsius* decreta facta sunt.

Eodem tempore & Damasus Rōmæ
 Synodum convocavit, & decreta facta
 sunt communi deliberatione piorum, qui
 Constantinopoli & Rōmæ erant, quæ re-
 citantur à Theodoro libro 4. Sunt quod-
 que reuocati exules pulsi ex Ecclesiis tem-
 pore Valentis. Consilium etiā Theodosij
 memoria dignum est, qui, cum Hæretici
 clude

cluderent testimonia Prophetica & Apostolica, iussit proferri testimonia ex piis Scriptoribus, qui ante dissidia illa fuerant, & codices ex veteribus Bibliothecis suo sumptu protulit, ut consensu purioris antiquitatis convicti Heretici cederent. Idē, si nunc fieret, multarum dissensiones recte tollerari possent. Etsi enim vociferantur adversarij nostri, se defendere veterem consensum: tamen oppugnant re ipsa, ac ludunt nomine consensus, cum intelligunt tantum recentium temporum consuecudinem pugnantem cum antiquitate. Manifestum est enim multa terra deliria recepta esse ignota vetustati. Etsi autem Fides nititur verbo Dei, & norma iudicij esse debent scripta Prophetica & Apostolica & Symbola: tamen vocem purioris Ecclesie docentis & commonfacientis audire pium est, iuxta dictum: Nisi arassetis vitula mea, non invenissetis.

Consideremus autem ætates Scriptorum, & fide dignos discernamus ab impuris. Ætas Theodosij habuit laudatos Scriptores: Basilium, Ambrosium, Nazianzenum, Theodoretum. Extat & Hieronymi confessio ad Damasum.

Vixit autem Hieronymus annos viginti post

post Theodosium, & mortuus est in Bethlehem anno ætatis nonagesimo primo, Anno Christi quadringentesimo vicefimo, die Martij ultimo.

Interfuisse scribitur Synodo Treurenfi cum Martino Turonēfi & Ambrosio, cum aliquantò ante Damasus esset mortuus.

Post Damasum Romanus Episcopus fuit Ciricius, qui Presbyteros cœlibes, cū ducebāt vxores, remouebat à ministerio, & Presbyteris maritis prohibuit consuetudinem conjugalem, & non obtemperantes remouit à ministerio. Extant verba eius in libro Decretor. Distinct. 82. vbi contra coniugium & Declamatio contumeliosa edicto inseritur, & insulse citatur dictum Pauli: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Hic cogitetur quantum scelus sit tali Sophistica ludere in Ecclesia. Certum est enim apud Paulum dici, in carne eos esse, qui reguntur carne, non spiritu sancto, & amittentes fidem & bonam conscientiam obtemperant cupiditatibus carnis, vel non frænant cupiditates carnis, quæ pugnant cum lege Dei.

Post Ciricium decreta de cœlibatu magis etiam exasperata sunt. Nam & Gregorius iussit remoueri ab officio Presbyteros

maritos, qui ostendebant se nolle abstinere à consuetudine coniugum. Hæ distractiones præsentium coniugiorum, & prohibitiones futurorū per sese magna peccata fuerunt, & causæ fuerunt multorum scelerum. Sed de sequentibus decretis suo loco dicetur. Consideranda enim sunt tempora, ut ostendi possit, leges de cœlibatu post Apostolos humana audacia conditas esse.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo sexagesimo secundo.

Anno Romæ millesimo, centesimo quinquagesimo.

Anno Christi quadringentesimo.

MORUO Theodosio successerunt filij Arcadius in Oriente, & Honorius in Occidente, quos viuos Theodosius consortes Imperij fecerat, & Imperatores & Augustos nominauerat. Sed propter ætatem adiunxit tutores præcipuos duces, Arcadio Ruffinum, Honorio Stilliconem, Gildonem Africæ præesse voluit. Hos cum putaret fidos fore, quāquā sapiens Princeps, tamen deceptus est. Impulit enim eos ad perfidiam regni cupiditas, ut ille inquit: Si violandum est ius, regnandi gratia violentes, in aliis pium esse decet.

Ac

Ac primus Ruffinus natus in gente Gallica attraxit Alaricum regem Gothorum, qui antea duxerat Gotthica auxilia sub Theodosio gerente bellum aduersus Eugenium. Terrebat enim metu Gotthici exercitus Arcadium, & postulabat se fieri Collegam Arcadij, & Imperatorem nominari. Sed hoc petentem ante tribunal Italici milites trucidarunt. Hic exitus perfidie fuit Ruffini.

Post Ruffini mortem & alius Dux Gotthicus & Arianus nomine Caianus, seditionem aduersus Arcadium mouit, in qua manifestis miraculis Deus ostendit se urbem Constantinopolim & Arcadium protexisse. Antecessit autem hunc tumultum ingens Cometa, qui flammis ad terram usque sparsit. Ac disertè inquit Historicus: Neminem fuisse, qui talem Cometam antea vidisset.

Primum autem cum incendere Regiam Arcadij in vrbe Constantinopoli Caianus noctu conaretur, conspectus est exercitus angelorum, qui depulit Caiani milites. Constabat enim domum non custoditam esse humanis præfidiis. Cum autem cognitis consiliis Caiani Arcadius præfidia accerseret, aperte bellum Caianus moli-

q q 2 tur:

rur: Occupat Phrygiā, & passim direptiones & vastationes facit. Tandem raribus ad urbem Constantinopolim accedit. Huic classis Arcadij occurrit, quę habuit ventos secundos, qui rates Caiani euerterunt, & exercitum eius in mare demerferunt. Ipse cum euasisset, postea in vicinis montibus deprehensus interfectus est. Hęc diuina testimonia confirmauerunt pios in verā doctrinā, & auctoritatem Arcadij auxerūt, qui & ipse constanter retinuit Symbolum Nicenum, nec fuit crudelis. Reprehenditur autem quod nimiam potentiam permiserit Eunuchis & vxori Eudoxiæ, quæ Iohanni Chrysostomo inimica fuit taxanti eius fastum. Et quidem Eunuchus Eutropius, cuius fuit summa potētia iustas poenas dedit. Hunc talem fuisse præstigiatorē scribunt, ut Gorgoni comparatus sit, ut sæpe in aulis regnant tales pestes, qualis apud Tyberium fuit Seianus, apud Seuerum Plautianus. Hic Eutropius cum venderet magistratus & sententias, datus ac eriperet Prouincias quibus vellet, & tandem Consul factus esset, transferre in se imperium conatus est. Sed in ipso Consulatū Arcadius ei caput præcidit iussit. Scribunt autē hunc ipsum Eutropium fuisse ante

ante id tempus suaforem legis, vt liceret fontes ex templis vi abducere, qua lege postea & ipse ex templo extractus est. De Eudoxię odio aduersus Iohannem Chrysostomum postea dicetur.

Vixit Arcadius annos vnum & triginta, tenuit Imperium post mortem patris annos tredecim, ac filium reliquit pium & salutarem Orienti, quem pater viuens Augustum nominauerat.

F R A T R E S.

Valentinianus habuit duas vxores.

Valens.

Seueram,
ex ea fili⁹
est Gratia-

Iustinam,
ex qua,

nus. Hic collegam fecit Theodosiũ, in terfectus Lugduni à Maxi-
mo.

Valentinia - Iusta. Gra- Galla
nus secun - ta. ambæ quam
dus, strangu factæ mo duxit
latus Viennę nachæ. Theo
in cubiculo dosi⁹,
fraude Euge
nij.

Theodosius Collega Gratiani,
cuius vxores.

Placilla Galla, ex qua est Placidia
ex hac Galla abducta ex vrbe Ro-
sunt Ar ma per Alaricum, & data
cadius, Athaulpho Gotthico, post
Hono- ea recepta per Constantiũ.
rius. Ex his scilicet Cōstantio &
Placidia sorore Honorij na-
tus est Valētinianus tertius.

Ex Arcadio sunt.

Theodosius I I. habuit Pulcheria.
coniugem Eudoxia, filiã Placilla &
Leonis Philosophi Arche Marina.
nienfis.

Filia.

Eudoxia nupta Valentiniano tertio,
abducta in Africam per Gensericum
cum duabus filiabus Placidia I I. &
Eudoxia I I I.

Placidiam duxit Olibrius, qui septem
mensibus Romæ Imperator fuit. Eudo-
xiam I I I. duxit filius Genserici, cui filium
peper

peperit Hildericum. Deinde relicto marito propter Arianam Sectam, Ierosolymæ mortua est.

Ex priore Placidia filia primi Theodosij, & Constantio, quem Honorius Collegam fecit, natus est Valentinianus tertius, interfectus propter adulteria & necem Aetij, ultimus Occidentis Imperator vsque ad Carolum Magnum, cū multi interea se Imperatores nominarunt, & varię fuerunt dilacerationes. Valentiniani filiz fuerunt Placidia secunda nupta Olibrio. Eudoxia tertia nupta filio Genserici.

DE HONORIO.

Honorius Theodosij primi filius, frater Arcadij tenuit Occidentem annos vnum & triginta. Initio Imperij edito prohibuit gladiatorum pugnas. Promulgator legis obrutus est lapidibus.

Anno eius octauo, Anno videlicet Christi quadringentesimo sexto Franci occuparunt urbem Treuironum accersiti à Senatore, cuius uxorem rapuerat Lucius præses Romanus. Ita libidines occasionem mutationis Imperij præbuerunt, vt sæpe accidit. Cumq; ex urbe Treuironū deinde in Belgicum & Celticam progressi sunt,

q q 4 initium

initium regni Francorum ab occupatione
urbis Treuironum sumitur. Et quanquam
antea quoque Reges Francorum nomi-
nentur priusquam in Galliam transierunt,
tamen postquam in Galliam transierunt,
in hac serie primus Rex nominatur VVa-
ramundus.

Suprà de gentis origine dixi, de qua ci-
taui Strabonem, qui Francos inquit sedes
habuisse inter Noricum & Vindelicos. Et
Hieronymus inquit: Francos inter Saxo-
nes & Alemanos habitare gentem, non
tam latam quam validam. Fuisse eos vici-
nos fluuii Salæ ex Marcellino apparet.
Progressi igitur à Meno ad ripam Rheni
accesserunt, ubi cum Aureliano, Probo &
Constantino dimicarunt, & quidem fuisse
exercitum Francorum inter auxilia Con-
stantini contra Licinium scribit Marcel-
linus. Deinde paulatim confirmatis viri-
bus in Galliam transierunt, & sumitur ini-
tium ab occupatione urbis Treuironum.

Hæc fuerunt initia dilacerationis Im-
perij Romani versus Galliam. Altera dila-
ceratio à Pannonia versus Italiam à Got-
this facta est, nec dubium est Gothos
Getas esse, qui olim in Asia fuerunt, vt He-
rodoti historia ostendit. Inde paulatim,

vt

vt multæ aliz gentes, progressi sunt versus Pannoniam, inde accesserunt ad Vistulam & ad littus Balticum, & Scandiam occuparunt. Cùm enim primorum hominum sedes in Oriente fuerit, consentaneum est inde verius Occidentem progressos esse posteros, nec primum natos esse in scopulis nostri maris, vt quidam ineptè fabulantur.

Alexander non procul ab Insula Peuce, quæ notissima est, paululum supra Byzantium dimicauit cum rege Getico Syrmio, vnde Syrmium dictum est. Aliquantò post Lyfimachus à Rege Getico acie victus & captus est, & liberaliter dimissus concessit, vt ad Istrum Getæ sedes haberent, & regi Getarum filiam dedit vxorem, vt narrat Pausanias. Tunc igitur regionem vicinam Byzantio ad Istrum tenuerunt, & Græcis noti fuerunt, & paulatim latius dominati sunt. Nominat enim Strabo ducem Getarum Vuarfestum, qui Thraciam Romanis temporibus populatus est. Deinde notissimum est Romanos Imperatores in vicina ora Pannoniæ cum Getis & Gotthis sæpe dimicasse. Narrant & hodie Gotthos tenere Chersonesum Tauricam, quæ non procul abest à Constantinopoli, & lingua

q q s cos

eos nostra loqui affirmant. Diu igitur Getarum sedem fuisse eas regiones ad Tyram & ad Istrum constat, quæ nunc sunt partim Vualachia, partim Bulgaria.

Valens Imperator non procul à Constantinopoli ab eis victus est. Deinde repressit eos Theodosius. Auxilia etiam eorum sibi adiunxit contra Maximum & Eugenium, & stipēdia eis dedit. Hæc cum deinde Arcadius & Honorius pendere nollent, bellum cōtra eos mouerunt. Erat autem Stillico ortus ex gente Henera, inimica Gotthis. Ideò contra Gotthos & Francos attraxit in Galliam Burgundos, Sueuos, Alanos, & alias gentes littori Baltico vicinas. Hæ fuerunt occasiones bel-
lorum Gotthicorū & Vandalicorū, quibus in Occidente imperium dilaceratum est.

Anno autem Honorij decimo octauo, Anno Christi quadringētesimo nono Radagisus ducenta millia Gotthorum in Italiam duxit. Sed cum transisset Apeninum ad Fesulam, multitudo fame dissipata à Stillicone Consule oppressa & deleta est. Radagisus fugiens captus & strangulatus est, captiuorum greges singulis aureis venditi sunt. Etsi autem hæc initia Gotthis in Italia non fuerunt læta, vt plerunque
Deus

Deus scelera vtriusque partis variis bellorum vicibus punit : tamen non mox finis fuit horum bellorum. Reliquiæ crearunt regem Alaricum, qui ductor fuerat exercitus apud Theodosium contra Eugenium. Cum his paciscitur Stillico, ut in Gallias discedant, vbi simulabat se eos Francis oppositurum esse. Discedunt igitur ad Alpes: ibi die Pascatos, cum iussu Stilliconis quidam ex eius Ducibus fraude eos adortus esset, Gotthi fuerunt victores. Aliquantò post Honorius seu verè seu falsò suspicans Stilliconem Imperium ad se trāslaturum esse, iubet eum & filiū eius Eucheriū interfici.

Cum igitur Italia Duce orbata esset, Alaricus omīssa Gallia pergit Romā, & circūfessam biennio capit calendis Aprilis anno decimo octauo Honorij. Anno Christi quadringentesimo decimo quarto. Anno Romę millesimo cētesimo sexagesimo quarto. Anno post Radagisi mortē quinto.

Vrbs non est deleta, multitudo etiā, quę in Christiana templa confugerat, non interfecta est, sed ex templis & ex aliis thesauris publicis & priuatis ingens praeda congesta est, & Placidia Galla filia primi Theodosij, Imperatorū Arcadij & Honorij soror capta est & despōsata cognato Alarici

rici Adaulpho, nā Alaricus iam senex erat.

Vt autem reliquam Italiam occuparet & spoliaret Alaricus, duxit exercitum in Campaniam, & ad Siciliam vsque accessit, vbi in vltima Italix ora morbo extinctus est Rex Gotthicus. Post eum factus est Adaulphus rex, qui exercitum in Italiam reduxit, vbi Placidix intercessione lenitus non deleuit urbem, vt fuerant hortatores Gotthi, & pace facta cum Honorio propter affinitatē discessit in Galliam, & inde in Hispaniā, cuius magna pars iam à Sueuis, Vandalis & Alanis occupata erat, qui ex Gallia à Constantio pulsū erant. Anno autē tertio post discessum ex Italia Adaulphus in Hispania à suis interfectus est, aduersus hunc misit Honorius ducem Constantium patricium Romanum, qui Galliam Narbonensem & vicinam partem regebat, & feliciter inde Vandalos expulerat. Hunc iussit repetere Placidiam, spem ei & coniugij & Imperij faciens.

Erāt autem in Hispania discordiæ inter Gotthos & Vandalos, & Constantius malebāt fœdera cum Gotthis renouari, ne nouum bellum Galliæ & Italix attraheret. Reddit igitur volēs Placidiam, quam Honorius dedit Constantio vxorē, & ipsum
conser

consortem Imperij fecit. Ex his, videlicet ex Constantio & Placidia filia Theodosij primi natus est Valentinianus tertius, ultimus Imperator Occidentis vsq; ad Carolum Magnum.

Vuallia in Hispania bellum Vandalis infert. Franci produnt in Belgico, in Italia & Gallia Narbonensi. Postquam Constantius Cæsar factus est, pax fuit. Sed post reditum Placidie tantum biennio vixit Honorius, & aliquantò ante eam mortuus est Constantius, post quem Galliam rexit Ætius natus in Mysia, id est, Vualachia Dux sapiens & fortis. Præfecerat Honorius Africæ Bonifacium Thracæ, ad quem multæ sunt Augustini epistolæ. Ac fuerunt tunc præcipui gubernatores Occidentis. In Oriente tunc Imperator erat Theodosius secundus adolescens Arcadij filius, cui pater tutorem dederat virum excellentem sapientia & virtute Anthemium, de quo inquit Græcus Historicus: *φρονιμώτατος καὶ δόξαν καὶ ἡν.*

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo septuagesimo quarto.

Anno Romæ millesimo, centesimo sexagesimo secundo.

Anno Christi quadringentesimo duodecimo.

decimo.

Anno Honorij decimo quinto.

T H E O D O S I V S.

Theodosius secundus Arcadij filius natus ex Eudoxia filia seu Gratiani seu Botonis successit mortuo patri natus annos ferè nouē. Tenuit Imperiū Orientis à morte patris annos quadraginta duos. Vixit annos quinquaginta vnū. Tutorem habuit Anthemium, cuius sapientia non tantum publica negotia feliciter gubernata sunt: sed etiam adolescens ad doctrinas, pietatem & optimos mores assuefactus est, cum pleriq; tutores indulgentiores sint Principibus. Sed adiutricem habuit Anthemius Pulcheriam Theodosij sororem excellentem ingenio, eruditione & pietate, cuius consilio etiam postea regnante Theodosio res maximæ gubernatae sunt.

Fuit Theodosius Princeps eruditus, firmus in doctrina Symbolorum, & rectè inuocās Deum. Vt Gotthi trāquilli essent, pacem cum eis fecit, & eorum auxiliis vsus est contra Hunnos & Persas. Cum Persas duobus magnis præliis vicisset, tamen de pace facienda victor legatos ad
eos

eos misit, ita postea Orientem tenuit pacatum, nec in pace voluptatibus se dedit, sed vtilis leges condidit, quarum multæ adhuc extant, ut de coniugiis. Et in Ecclesijs concordiam constituit, conuocavit piam Synodum Ephesinam, in qua Nestorij impietas damnata est, ut postea dicemus, qui contendebat in Christo non fuisse duas naturas vnitas inseparabiliter, sed humanæ naturæ affuisse λόγον, ut cæteris sanctis, Dauidi aut Esaia.

Mos fuit Theodosio mane precatio-
nes dicere & Psalmos canere cum cōiuge
& sororibus. Habuit autē coniugē Eudoxίαν filiam Leontij Philosophi Athenien-
sis, adēdō eruditam, ut poëmata scripserit
de victoria Arcadij. & de victoriis mariti.
Ab ipso dicuntur esse cōgesta ἡμερόμνηται.
Scripsit Theodosius sua manu libros novi
Testamenti, quorum aliquam partē quo-
tidie legit. De dogmatibus cum doctissi-
mis viris ita disseruit, ut intelligi posset eū
non inferiorem esse eruditione. Biblio-
thecā Byzantij vndiq; veteribus libris Ec-
clesiasticis & Ethnicis coemptis valde au-
xit. Talis cūm domi esset, tamen & militiæ
labores patienter tulit. Duces habuit præ-
cipuos Gratianum, Ardaburiū, Asperem,

Ario

Ariobindā, quos fuisse Gotthos historiæ ipse narrant, & appellationum sonus ad nostram linguam cōgruit. Misit Asperem & Gratianum in Africam, sed Genëricus eorum exercitum vicit. Martianum captum dimisit, quia viderat eum inter reliquos captiuos dormiētem regi ab aquila. Is postea in Imperio successor fuit Theodosij. Placidè autem mortuus est Constantinopoli Theodosius secundus, cum vixisset annos quinquaginta vnum. Sepultus est in sepulchro Theodosij primi & patris Arcadij. Mortem eius antecessit terræmotus, qui durauit sex menses, concussit Constantinopolim & multa Asiæ loca. Dehiscēte terra multa oppida absorpta sunt. Mare alibi fugiens hiatus absorptum, alibi in terram effusum multa oppida obruit. Hæc prodigia sequentes Imperij ruinas & mahometica initia significauerunt.

Anno mundi quater millesimo, trecentesimo nonagesimo secundo.

Anno Romæ millesimo, centesimo octuagesimo.

Anno Christi quadringentesimo, tricesimo.

Anno Theodosij secundi decimo nono.

Mortuo Honoria consortem Imperij fecit

fecit Valentinianum tertium Theodosius secundus, natum ex Cōstantio & Placidia prima, Honorij sorore. Tenuit Imperium Valentinianus tertius annos triginta. Coniugem habuit filiam Theodosij secundi Eudoxiam secundam. Fuit vltimus Imperator Occidentis vique ad Carolum Magnum. Etsi interea multi seditiosi nominari Imperatores voluerunt, qui tamen vix exiguam partem Italiae habuerunt. Poenas autem cumularunt & Valentiniani mores, qui mœchus, magus, & ducum bene meritorum parricida fuit.

Duo tunc præcipui duces in Occidente fuerunt: Bonifacius, quem scribunt Thracem fuisse, qui rexit Africam: & Ætius natus in Vualachia, qui rexit Narbonensem Galliam, inter hos cum simultas esset, Bonifacius metu Imperatoris dicitur attraxisse Gensericum in Africam. Alij magis significant Gensericum possessione Hispanis pulsum à Vnallia rege Gotthico quæsiuisse sedes in Africa. Quæcunq; causa fuit ingressi in Africam Vandali vicerunt Bonifacium & alios Romanos exercitus, & Carthaginē occuparunt. Anno Theodosij secundi tricesimo quarto. Anno Valentiniani tertij decimo septimo. Anno Chrilli
rr qua

quadringentesimo quadragésimo quinto.

Cum autem Genſericus deſenſor eſſet Arianæ impietatis, magnam crudelitatem in pios exercuit. Meruens igitur odia ſuorum cum Valentiniano pacem fecit, qui conceſſit ei partem Africæ, quam vſq; ad Bellifarij tempus retinuerunt annos nonaginta ſex. Attraxit autem Gêlericus Attilam & Hunnos cōtra Gotthos in Hiſpaniam. Progreſſus igitur Attila ex Pannonia cum quingentis millibus in Germaniā & Italiam peruenit ad Tholoſam vſq;, ibi Ætius optimo conſilio ad ſocietatē belli adiunxit Francos, quorum rex fuit Mero-ueus nepos Vuaramūdi, & Gotthos, quorum rex fuit Theodericus, qui Vuallicę ſucceſſerat. Nunquā duos maiores exercitus inter ſeſe oppoſitos fuiſſe ſcribitur. Pugna facta anno ſecundo Martiani, anno Valētiniani terrij viceſimo ſeptimo prope Tholoſam ab hora nona diei tota nocte vſq; ad ſequentem diem, & trucidata ſunt centum & octoginta millia hominū. Attila fractus hac clade & meruens filium Theoderici regis Gotthici, reliquias exercitus ſui abduxit: ita victores exiſtimati ſunt Ætius, Franci & Gotthi. Et Regis Gotthici Theoderici interfecti filius Vorismundus

duſ ardens iuſta ira fugientem Attilam ſequendum eſſe cenſuit. Eſſi autem Aëtius vidit vtile eſſe reliquias exercitus deleri, ne Attila Italiam inuaderet: tamen ſequi eum noluit, cuius conſilij quam habuerit cauſam non diſputo. Fortaſſis vt ſapientes dicunt, hoſti fugienti argenteum pontem faciendum eſſe, cogitauit non ſine maiore periculo ruruſ ſuſ dimitcaturuſ ſe eſſe, aut Valéciniuſ propter malos mores odit. Interea enim dum hæ reſ magnæ ab Aëtio geruntur, Valentinianuſ Romæ adulteria exercet.

Fuit inter præcipuoſ viroſ tunc Romæ Maximuſ, ex eiſ Maximi ſtirpe, quem Theodoſiuſ ante annoſ aliquot bello viciſ. Huic Maximo cū in ludo annulū detraxiſſet Valentinianuſ, mittit eū ad Maximi coniugē, & eam, ſimulans maritū hæc agere, vocat ad coniugē Imperatoriæ. Hæc fallacia adductā in Aulam Maximi coniugem vi cōprimit. De hæc iniuria cū apud maritū illa queritur, cœpit iſ de Imperio rapiendo, & de Valentiniano necando cogitare. Alienat eiſ animū ab Aëtio, quem fingit appetere Imperiū. Falſa igitur ſuſpiciōe motuſ Valentinianuſ, iubet interfici Aëtium optimè meritum, vt Alexāder Par-

rr 2   menio

menionem interfecit. Postea cū interrogaret Valētinianus quendā: an existimaret iustē interfectū esse Ætium: Nescio, inquit ille, an iustē eum interfeceris: hoc scio, te dextrā tuam sinistra præcidisse. Nec multo post incitat Maximus duos milites Ætij, vt Valentinianum Imperatorem interficiant. Ita pœnas dat libidinum, magis & necis Ætij, Valentinianus tertius.

Deinde Maximus rapit Imperium, & ducit vxorem Eudoxiam secundam, quæ fuerat coniunx Valentiniani tertij. Apud hanc cū iactaret Maximus, se amore ipsius & spe huius coniugij motum interfecisse priorē maritum Valentinianū, irata mulier accersit Gensericum ex Africa Romam: hoc veniente Maximus cū fugere conaretur, interficitur à Romano milite Vrso. Gensericus Romam ingressus cum ingenti exercitu, flectitur à Leone Episcopo & Eudoxia, ne urbem incendat, dies tamen quatuordecim direptioni & quarrendæ prædæ tribuit, Eudoxiam auxit cum filia Eudoxia tertia, matrem duxit Gensericus, filio autem dedit filiam Eudoxiam tertiam, vt postea dicitur.

Considerentur autē hic insignia exempla iudicij diuini in Valentiniano & Maximo

mo iuxta regulam : Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Tempora etiam conferantur, ut videas, quàm breui spatio pœnæ aliæ alias secutæ sunt in Imperij ruinis : Bis capta est Roma intra annos quadraginta quatuor. Primum ab Alarico Gotticho rege anno Christi quadringentesimo decimo quarto, tempore Honorij. Deinde à Genserico rege Vandalico anno quadringentesimo quinquagesimo nono, anno Martiani sexto.

DE ECCLESIA.

ARcadij tempore fuit Episcopus Constantinopolitanus Ioannes, cui nomen Chrysostomi tribuerunt, quæ antea Presbyterum Antiochenum fuisse scribunt. Huic eloquentia auctoritatem & potetiam auxit. Quare multa & in aula egit, & aduersus vicinos, quibus præerat. Fuit autem ingrata eius seueritas, quæ aliquibus nimia visa est, cum verum sit, in gubernatione iustitiam temperatam *ἐπιεικέως* dominari debere. Luxum & spectacula quæ multa vitia alebant, iuste taxabat, quare in odium multorum, ac præcipuè coniugis Arcadij venit Endoxiæ, quæ statuam sibi non procul à templo in columna marmo-

rea collocauerat, apud quam histriones & mimi crebras comœdias exhibebāt. Hanc statuat & hos ludos præsertim templo vicinos tolli Chrysostomus voluit. Quamobrem cum Eudoxia ei irascitur, arte res eò deducta est, vt excussus Episcopi dignitate in exilium mitteretur. Ad tales machinationes opus est sycophanta.

Habuerat apud se Chrysostomus hypocritam astutum & facundum Seuerianum, cuius auxit existimationem, quia sæpe iubebat eum publicè concionari. Sed aulæ, spes potentiz & ambitio sæpe mutant homines. Hunc Seuerianum Eudoxia contra Chrysostomum incitat, qui nactus cum alias causas, tum verò & hanc, quòd inter Epiphanium & Chrysostomum magna dissensio de libris Origenis orta esset. Adiungit igitur se factioni Episcoporum, qui alioqui Chrysostomum oderant. Cum adiuuaretur ab Eudoxia, perficit, vt Chrysostomus eiiceretur, qui in concione Eudoxiam comparauerat Herodiadi, inchoans concionem: iam iterum insanit Herodias. Et si conuicium fortassis asperius fuit: tamen reprehensio statutz & ludorum iusta fuit, sed accesserant odia aliorum ex aliis causis.

Cæte

Cæterum de libris Origenis inferior fuit Epiphaniij sententia, qui eos condemnari voluit, quàm Chrysostomi, qui cõdemnationi aduersatus est. Improbauerat eos & ante Constantini tempora Methodius Lycie Episcopus & deinde Tyri, vir sanctus, qui propter allegorias comparauerat eum fœnibus. Idq; reprehendit, quòd intempestiuis allegoriis discesserit à natua sententia in scriptis Prophetiis & Apostolicis, & dogmata quædam corruerit. Nec dubium est, errores quosdam dogmatum insignes sparsos fuisse in libris Origenis, ut ostendit Epiphanius. Libri autem Origenis, qui nũc extãt, partim sunt mutili, partim sunt centones ab aliis assuti, & in his quoque obuia sunt manifesta errata.

Sunt & in Chrysostomo contagia quædam errorum, quæ pius Lector & rectè eruditus agnoscere & iudicare potest. Multa tamen, præsertim de moribus, honestè dicis. Cùm Episcopi cæteri in Synodo statuere vellent, lapsos post Baptismum, & redeuntes ad pœnitentiam, semel tantum recipiendos esse: Ille cõtrà dixit: Imò millies agens pœnitentiã ingredi: *χρὴ μὲν ποτὶς αὐτοῦ ἵνα εἰσέλθῃ*. Hanc vocẽ tunc reprehensam iudico probandam esse, si rectè intelligatur,

tur, quia fuit oppofita errori Neutianorum.

Mortuus eft autem Chriftoftomus in exilio in Armeniæ limite anno ante mortem Arcadij, qui mortuus eft anno Chrifti quadringentefimo duodecimo, biennio ante quàm vrbs Roma ab Alarico capta eft. Vir eloquens fuit, fed fcripta magis declamatoria funt, quàm *doctrinaria*. Quare interdum extra metas currit, ut in hyperbolis laudum vitæ monafticæ.

Tempore Theodofij fecundi. celebres Synodi de his controuerfiis fuerunt, Pelagiana & Nestoriana, Anno Chrifti quadringentefimo vicefimo primo, Anno Theodofij fecundi decimo, Anno Honorij vicefimo quinto. Carthaginenfis Synodus, in qua fuerunt Epifcopi ducenti decem & feptem, inter quos præcipuè clarus fuit Auguftinus egreffus annos fexaginta, damnauit Pelagij errores.

Fuit autem Pelagius Monachus Romæ, qui doctrinam Euangelij de lege, de peccato, de gratia prorsus in pharifaicam feu philofophicam transformauit. Contendit non effe peccatum originis, & homines libero arbitrio poffe fatisfacere legi Dei: Vocabulò gratiæ dixit fignificari non remiffi

remissionem peccatorum gratuitam, & donationem Spiritus sancti, sed ipsam doctrinæ promulgationem. Satisfieri autem lege Dei externa obedientia: Nec peccata esse prauas inclinationes, & hominem externa disciplina coram Deo iustum esse, etiam sine Spiritu sancto, & mereri remissionem peccatorum & vitam æternam: Fidem esse notitiam legis & historiæ, ut vulgus loquitur, cum de professione utitur vocabulo fidei. Hæc cum sint plausibilia rationi, quæ disciplinam externam intelligit, summa huius doctrinæ omnibus temporibus late vagata est. Apud Iudæos pharisaica erat, postea Origenica reprehensa à Methodio viro sancto. Deinde Pelagiana: nec aliud est doctrinæ genus reipsa in Scoto & Occam & similibus.

Hæc collatio utilis est ad indicanda doctrinarum genera. Opposuit autem refutationes Augustinus, qui affirmat esse peccatum originis, & discernit externam disciplinam ab obedientia interiore. Concedit in homine, etiam non renato, esse libertatem seu facultatem faciendi externa legis opera, sed negat sine Spiritu sancto posse fieri interiora opera, scilicet verum timorem Dei, veram dilectionem Dei, lætitiā

acquiescentem in Deo, fiduciam accipientem remissionem peccatorum. Pugnat acerrimè, ne vocabulo Gratia intelligatur doctrina, sed donatio Spiritus sancti. Extabat illis temporibus decretum illud: Impossibile est legem fieri sine gratia, quod prodest notissimum esse, & sic declaratum est, ut complectamur & gratuitam imputationem iustitiæ, & donationem Spiritus sancti. Renati faciunt legem per gratiam, id est, placent Deo imputata iustitia propter Mediatorem & simul Spiritus sanctus in eis inchoat fidem & nouam obediētiam, quæ tamen non satisfacit legi Dei, sed placet propter Mediatorem fide.

Sunt autem discernenda tempora librorum Augustini, quia & ipsi accidit in hac causa, ut fuerint *δι' ἑνὸς φρονήσεως ἐν πολλαῖς*. Et ipse inquit, se scribendo proficere. Quamquam autem in posterioribus libris alicubi sunt *ἀκυρολόγηται*: tamen certum est re ipsa congruere eius sententiam cum nostris Ecclesiis, sed accedat in indicando dexteritas & candor.

De eadem cōtrouersia & alia Synodus Mileuitana in Africa fecit decreta contra Pelagium. Scripsit autem utraque Synodus ad Innocentium Episcopum Romanum.

num, cumq; hortatur, ut ipse improbet errores natos Romæ, nec propagari eos patiatur. Extant Epistolæ & Synodorum & Innocentij in libro Epistolarum Augustini. Fugiens igitur Pelagius ex urbe Roma peruagatus est orbem, ut suffragatores quæreret, sicut factionū duces variis modis attrahunt socios. Venit Ierosolymam, ubi Hieronymus ei adhuc viuens aduersatus est. Inde in Britanniam discessit, quæ iam defecerat à Romano Imperio. Quæratius ibi hospitium habuit.

Hæc certamina etiam viuente Pelagio diu durauerunt, quod indicant tot Synodi & Scriptorum tēpora. Nam Hieronymus decennio ante mortem Augustini decessit. Dixi enim suprà, Hieronymum Stridonensem mortuum esse in Bethlehē anno ætatis suæ nonagesimo primo: Anno Christi quadringentesimo vicesimo.

Extant autem nominatim contra Pelagianos Hieronymi scripta, in quibus hæc sunt verba: Tūc iusti sumus, cum nos peccatores esse confitemur: & Iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit.

Augustinus autem mortuus est anno ætatis suæ septuagesimo sexto: Anno Christi
sti

sti quadringentesimo tricesimo : Regnantibus Theodosio secundo & Valentiniano tertio, obsidēte urbem Hipponē Genserico, vbi Augustinus fuerat Episcopus annos quadraginta, inde vsque ab initio Arcadij ferē ad finem Theodosij secundi, inter magna cerramina. Refutauit enim Manichæos, Donatistas & Pelagianos, & scriptas refutationes posteritati vtilis reliquit.

Mense tertio obsidionis mortuus est, sæpe deplorans non solum Imperij ruinā, sed multò magis Ecclesiarum dilacerationes, quia Gensericus Arianus erat, & successores magnam sœuitiam contra rectē sentientes exercuerant. Cùm igitur & magnarum calamitatum spectator esset, & præuideret tristiora mala secutura esse : nā post Vandalicorum regum impietate, deinde statim Africam furores Mahometici oppresserunt, assiduus & ardentibus votis Ecclesiam Deo commendauit.

DE SYNODO EPHESINA.

Non diu post Augustini mortem conuocata est Synodus Ephesina à Theodosio secundo. Expressè enim scribitur, Theodosium literas misisse ad omnes Archie

Archiepiscopus, ac præcepisse, ut Ephesus venirent cum Episcopis: si quis non veniret, reum fore. Est autem pronuntiatus de cōtrouersia à Nestorio mota, qui cū natus esset in Syria, factus est Episcopus Constantinopoli propter facundiam. Aiunt fuisse indoctū, & spreuisse probata veterū scripta, & cū esset iuuenis audax, loquax, & gloriæ cupidus, accidit quod in versu veteri dicitur:

ὁ φιλοδοξῶν πρῶτον ποτεία.

Dogma ipsius reipsa hoc fuit: ὁ λόγος affuisse homini Christo per assistentiam. Sic enim loquitur, seu societatem, sicut affuit Heliae & aliis Prophetis, nec fuisse duas naturas in Christo vnione hypostatica vnitas. Ideo solitus est dicere: Noli gloriari Iudæa, nō enim Deum crucifixisti, sed hominē. Hoc cū plausibiliter diceretur, habuit multorum studia. Cumq; saniores, qui insidias intelligebant, aduersaretur ei, excusabant eum sui, quod certamen inter ipsum & aduersarios λογομαχία videretur. Sed reipsa nequaquam fuit λοσομαχία. Etiam veteres quidam iudicauerunt eum renouare Iudaicum Samosatēni dogma, etiam si aliquantō aliter pingeret, sicut sæpe renouatum est, & existimo eum suas præstigia

gias ad illam metam direxisse.

Ostendunt & decreta cōtra Nestorium facta, controuerſiam fuiſſe de re maxima, non *λογομαχίαν*. Sic enim loquitur decretum: Si quis in Christo diuidens *ὑποστάσεις* post vnionem, & dicens *λόγον* cōiunctum fuiſſe homini ſocietate ſeu poteſtate, non naturali vnione, anathema ſit. Hinc & doctrina de cōmunicatione Idiomatum tradita eſt. Pugnatum eſt de his propoſitionibus loquentibus de Christo: Deus eſt paſſus: Deus eſt crucifixus, vt ſciretur hanc perſonam Chriſtum eſſe Deum, nec *λόγον* tantum affuiſſe ei, vt Eliæ aut aliis Prophe- tis: Nominatur enim figura loquēdi cōmunicatio Idiomatū, cum proprietas vni naturæ conueniens tribuitur perſonæ in concreto, vt ſignificetur in ea perſona duas naturas eſſe vnitas vnione hypſtati- ca. Veruſtas uſa eſt hac ſimilitudine: Sicut anima & corpus ſunt vnum completum *ὑφισταμένον*, ita, vt anima geſſet corpus, quod diſſoluitur ab anima deſertum: ſic *λόγος* geſtat naturam humanam, animam & corpus, ſed inſeparabiliter. Extat hæc ſimilitudo apud Athanaſium, Cyrillum, & Iuſtinū, qui tamen addit correctionem: *τοὺς καὶ τὴν ἰνστικτὴν ψυχὴν πρὸς τὸ αὐτὸ*
104

ποῖοντις ἕως ἰσοδυναμίας, καὶ ἀφαιδίου γὰρ το
 παράδειγμα εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα κατὰ π γέν.
 Et tamen ut retineatur discrimen natura-
 rum, non dicitur: Diuinitas est passa, quia
 vocabulum in abstracto significat natu-
 ram secundum se cōsideratam, sed cōcreta
 significant personam, in qua sunt duæ na-
 turæ. Et hac doctrina de communicatione
 Idiomatum opus esse intelligi potest ex
 multis dictis Christi: Antequam Abraham
 natus est, ego sum: Vbicunq; sunt duo aut
 tres congregati in nomine meo, in medio
 eorum sum: Aspicient me quem confixe-
 runt. Talia dicta plurima obuia sunt, quæ
 illustrantur ex doctrina de communica-
 tione Idiomatum.

Hæc commemoro, ut intelligi possit,
 Nestorij controuersiam non fuisse λήσε-
 μαχίαν & si tunc quoque alij aliter iudica-
 uerunt. Synodus Ephesi conuenit anno
 Christi quadringentesimo tricesimo quin-
 to, anno Theodosij secūdi vicesimo quar-
 to. Fuit turbulenta. Nam Cyrillus Alexan-
 drinus Episcopus cum suis suffragatori-
 bus damnauit Nestorium. Ioannes Antio-
 chenus & eius suffragatores excusarunt
 eum, & Cyrillo aduersati sunt. Sed Cyril-
 lus rectissimè docuit, aliter λήσε in Chri-
 sto

sto esse, aliter in Helia. & aliis Prophetis. Post discessum, cū Ecclesia Cōstantinopolitana probaret Cyrilli sententiā, Nestorius in loca barbarica infra Thebas. Ægyptias relegatus est, vbi in exilio scribitur mortuus esse, lingua consumpta à vermibus. Existimo ipsum phthiriasi extinctum esse.

Ante Nestorij certamen accidit Cōstantinopoli in templo tragicum exemplum, quod tunc quoque multi dixerunt signū esse futuri dissidij. Confugerant in tēplum aliquot serui, quibus dominus eorū atrociaminatus erat. Cumq; iuberētur egredi, gladiis repellebant homines, tādē & interfecto sacerdote & alio vulnerato se ipsos ibi interfecerunt. Ea de re citati sunt versus digni memoria:

σημεία γὰρ τοιαῦτα γίγνασθαι φίλοι
ὅταν τι ναοὶς ἐγκατασκήψῃ μίση.

Fuit Theodosius secūdus princeps laude dignus propter pietatem, iustitiam, castitatem & modestiam. Profuit eius gubernatio Ecclesiis, in qua multa rectē egit Pulcheriæ sororis consilio: & Deus eum cōtra inimicos Rufinum, Cainam, Persas & alios Barbaros mirabiliter defendit. Protexit etiā eum aduersus Attilam, à quo tamen pacem emit data magna pecunia.

Hoc

Hoc ipso tēpore non multò ante mortem Theodosij mota est primùm Euty-
chis controuersia. In hoc postremo actu
fuit incautior Theodosius, sed culpam
ipse quoque in uxorem Eudoxiam contu-
lit, quæ fuerat æquior factioni Euty-
chis, sicut extremus actus Constantini cum re-
uocauit Arium, fuit infelix, quem etiam
mulier soror Cōstantini rexerat. Cū au-
tem discordia inter Pulcheriam & Eudo-
xiā incidisset, cessit Pulcheria, & abstinuit
à cōsiliis gubērationis, ideo facilius fuit
Eudoxiæ rueri & euehere quos volebat.

Indicta est Synodus altera Ephesi infe-
lix, in qua iudices armatis militibus septi
fuerunt, & confirmata est Euty-
chis opinio factione Dioscori Episcopi Alexandrini.
Flauianus Episcopus Constantinopolita-
nus rectē sentiens calcibus ex confesso ex-
pulsus, & triduo post mortuus est, mor-
tuum etiam Dioscorus pedibus calcavit.
Est & Theodoreto, cuius exstant scripta,
adempta dignitas. Denique ita acta sunt
omnia, ut hæc Synodus sit infamis, & no-
minata sit *anathema*, id est, latronū cōcursus.
Monet igitur exemplum, ut in conuo-
candis Synodis circumspici sint Princi-
pes, & quòd Theodosio alioqui bono
ss Princ

Principi hæc acta notam asperferūt, simus memores humanæ infirmitatis, de qua dictum est: Non est iustus in terra, qui cum bona fecit, non etiam peccet. Item: *μῆτιρ θεοῦ γέρας πέλεια ἀρετή*. Postea Theodosius agnoscēs errorem, obiurgauit coniugem, quæ simulans votum, profecta est Ierosolymam. Ita post septem annos Pulcheria in aulam reuocata est, nec diu post Theodosius vixit, cuius morte & Atrilæ bellis impedita est cognitio controuersiz Eutychis vsq; ad tertium annum Martiani. Quæ fuerint præstigiæ Eutychis, tunc exponā, cum de Chalcedonenſi Synodo dicetur.

DE CRETENSIS MOSC.

IN temporibus Theodosij extat narratio apud Socratem historicum de Cretensi Mosc, quam propter Scriptoris grauitatem nolui omittere. Posse enim accidere miras imposturas, etiam nostra ætas vidit in exemplo Monasteriensi, vbi fanatici homines simularunt enthusiasmos, & nouum regnum constituere cœperunt: Sicut & olim in oppido Phrygiæ Pepuza fanatici homines concurrerunt, & magnā pecuniam prætextu vaticiniorum collegerunt, donec tandem Montanus eorum
magi

magister sibi laqueo vitam finivit, & alij aliis casibus perierunt.

Talia exēpla meminisse vtile est, ne prestigiatoribus inexplorato doctrinæ genere credatur, & vt precatio sit ardentior, vt Deus regat mentes, ne laqueis Diaboli implicētur, sicut vidimus ipsi ingeniosos homines horribiliter euersos esse in seditione Agricolarum, & vrbe Monasteriensi.

Historia verò Cretēsis hæc est: Quidam impostor simulauit se esse Mosē, cœlo demissum, vt reducat Iudæos in patriam per mare. Vagatur integro anno per Cretam, & Iudæis diem constituit: Fingit vaticinia, colligit pecuniam, & tandem die constituto adducit multitudinem ad litus, vbi iubet primos desilire in mare, quorum aliqui cūm desiliissent, perierūt. Mox ad eum locum vicini nautæ properant, & aliquos recipiunt, & ad multitudinem vociferantur, ne desiliant. Ita multitudo seruata est, & impostor se subduxit. Hæc fuit occasio multis, vt relicto Iudaismo amplecterentur doctrinam Christi. Cūm autem singulis ætatibus aliqui tales sint Cretenses Mosæ, qui falso prætextu religionis tumultus excitant, commonefaciat lectores hæc historia, vt sint memores dicti: Pro-

bate spiritus, an ex Deo sint. Et cogites
illud Epicharmi: *ὁ θεὸς καὶ μέμνηται ἀνθρώπων
ἀρετῶν καὶ τῶν ὀργῶν.*

Anno Mundi quater millesimo, qua-
dringentesimo decimo sexto.

Anno Romæ millesimo, ducentesimo
quarto.

Anno Christi quadringentesimo, quin-
quagesimo quarto.

M A R T I A N V S.

Martianus Theodosio secundo in O-
rientis Imperio successit, cum fuisset
antea ductor exercitus Theodosij secundi
in Africa contra Gensericum, & deinde in
Syria contra Persas, non solum propter
militiam antecellens autoritate, sed etiam
propter iustitiam & pietatem. Cum igitur
magna esset autoritas Pulcheriæ sororis
Theodosij secundi, hæc Martianum iam
ingressum senectam propter virtutem ad
coniugium & ad Imperium inuitavit, sed
hoc pacto, ne eam attingeret, quia iam
grandiæscula moritura esset virgo. Tenuit
Imperium Martianus annos sex & men-
ses sex. Et ut Ecclesiæ discordias sedaret,
fecit & cum Persis & cum Vādalis in Afri-
ca pacem. Nam ibi olim captivus promi-
serat

serat Genferico ſe, ſi Imperator fieret, non illaturum bellum Vandalis. Genfericus enim contemplanſ captiuos, viderat ei dormienti in campo & in æſtu aquilam regere caput, ne radiis Solis læderetur. Hoc ſpectaculo delectatus dimiſit eum, præſagiens Imperatorem fore, & pactus eſt, ne Vandalis bellum inferret.

Anno ſecundo Martiani Attila victus eſt ad Tholoſam magno prælio, vt ſuprà diximus. Inde egreſſus, cum vires in Pannonia repararet, Italiam inuaſit capta Aquileia: Mediolanum & Ticinum diruit, & cum Romam accellurus eſſet, miſſi obuiam Leo Romanus Epicoſopus, & pars Senatus petiuerunt pacem, & ſupplices orauerunt, vt parceret vrbi Romæ, quæ tot excellentes viros olim genuiſſet, quorum virtus in toto orbe clara ſit. Flectitur præter omnium opinionem Attila, & exercitum in Pannoniam reducit. Interrogatus cauſam, cur ſubitò oratione ſupplicum motus eſſet, dixit ſe viſiſſe ſenem aſtanteſ Leoni Romano Epicoſopo, ſpecie ſupra humanam terribili minitanteſ ei mortem, niſi ſupplicibus parceret. Ita etiam terribiliſſum Tyrannorum impetum ſæpe Deus frangit. Redit inde in Pannoniam, & vt natura fuit

inquieta, minitatur vicinis omnibus. Sed iam fatalis finis instabat tantæ sæuitiæ. Et si multas habuit coniuges Attila more gentis: tamen iuuenulam ducit, quam nominant Hildico filiam regis Bactrianorum. In iis nuptiis cum & laboribus certaminum equestrium, & vino & Venere corpus eius inflammatum esset, nocte extinctus est, sanguine copioso in fauces exundante, & ex ore erumpente. Tantum enim hic euentus describitur, & epiphonema additur: Iustum fuisse suo sanguine necari, qui tam multum humani sanguinis hauserat, sed aut venę ruptæ sunt, aut apoplexia antecessit, cum qua hæc effusio sanguinis facile accidere potuit. Nec tantum ipsius mors exemplum est iudicii diuini, sed etiam filiorum interitus post ipsum, & regni dissipatio.

Conferri Monarchæ aliter alij possunt, sed in his tribus hæc similia sunt: in Alexandro, Attila & Tamerlane, quod ex paternis regnis angustis progressi, magnos exercitus duxerunt, & magna parte orbis terrarum positi sunt, quam tamē non diu tenuerunt: & cum essent mortui, regna variè dilacerata sunt, iuxta dictum: Summisq; negatum est stare diu. Ac ostendunt hæc

hæc exempla, non solis humanis consiliis
& viribus parari & teneri imperia: sed ve-
ram esse Danielis vocem: Deus transfert
& stabilit regna.

De annis Attilæ narrationes dissimiles
sunt, sed ab expeditione, in qua in Germa-
niam & Galliã eduxit ex Pannonia quin-
genta millia hominum vsque ad mortem,
inuenio annos circiter duodecim. Prosper
enim scribit Coss. Theodosio & Albino
Attilam interfecto fratre Buda solum re-
gno potitum. multarum gentium exerci-
tum duxisse. Hic fuit annus Christi qua-
dringentesimus quadragessimus septimus.
Pugna ad Tholosam, in qua victus est ab
Actio, facta est secūdo Martiani anno. Hic
fuit annus Christi quadringētesimus quin-
quagesimus quintus. Consumpti sunt igitur
anni circiter sex in vastatione Germa-
niæ & Galliæ, quo tempore multi sancti
viri. & matronæ passim interfecti sunt. Cap-
tæ & dirutæ præcipuæ vrbes, Colonia
Agrippina, Tungria, Argentoratum, vrbs
Rauracorum, Lugdunum, & aliæ multæ,
sed vrbs Aurelianensis pietate Episcopi
Anniani mirabiliter defensa est. Nam cum
Attilam frustra precatus esset, vt vrbi par-
ceret, postea veniente Actio sæua tempe-

stas inter præliandum magnam multitudinem Hunnorum perdidit, ita reliquit obsidionem Attila. Deinde post pugnam ad Tholosam circiter quadriennium vixit: mortuus est enim viuentē Martiano, cui dormientia nocte, qua mortuus est Attila, species in somnio ostensa est fracti arcus Attilæ. Quanquam igitur regnum tenuit amplissimum, tamen vastationes tantum fecit: nec constituit formam regni, nec vni ex filiis Monarchiam tradidit, nec provincias eis distribuit. Fuit igitur Tyrannus, & cursus eius Europæ fatalis pœna fuit, & de filiis accidit quod scriptum est: Semen impiorum peribit. Rursus enim in Pannonia Gothi regnum recuperarunt. Cum enim filij Attilæ inter se de successionē circiter triennium dissiderent, Rex Gepidarum Ardaricus bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum, & filio Attilæ Ellac maximo natu, potitus est & regno Pannoniæ. Alter autem frater Chaba cum parte Hunnorum in veterem patriam discessit. Pars in Pannonia mansit, et si regnum Gothi tenuerunt annis circiter centum, donec Hunni & Auares Iustiniani Imperatoris tēpore, tunc effusi sunt in ea loca, quæ

quæ nunc Bulgari & Vualachi tenent, & in vicinam Pannoniam.

Varia mutationes in omnibus regnis acciderunt, ut sunt res humanæ instabiles. Et Deus omnium gentium peccata mutationibus imperiorum & vastationibus punit. Sed propter regionis fertilitatem & opportunitatem præcipuè in Pannoniam sæpe infusæ sunt peregrinae gentes. Hoc igitur loco facta insigni mutatione post Attilam aliquid de veteribus appellationibus inferere volui. Notissimum est vocabulum Cethim, unde nomen est *μακεδονίας*, id est, Macedo, & Liber Macchabæorum ait Alexandrum egressum esse ex terra Cethim. Hodièque fluuius dirimens Macedoniam & Illyricum nominatur Cethim. Quæ autem & ubi sit Macedonia, notum est. Fuerunt autem vicini Macedonum Thucydidis tempore Pæones ad Strymonem, & significatio vocabulorum eadem est. Nam Pæon Græcis idè est, quod Hebræis Cethim, quod significat percussores. Alij nomen Pæon fecerunt a Pæan, quod vetustis est carmen triumphale, aut est nomen patris Philoctetæ, qui fuit Herculis comes. Sive igitur à victoriis, sive ab Herculis comite nominati sunt Pæonij,

nomen esse antiquissimum testantur Homerus, Euripides & Thucydides. Et quia vox Græca est, coloniam esse Græcam apparet. Cū verò paulatim à Strymone progressi sunt ad Istrum, deinde nominata est Pannonia voce aliquantulum deflecta à Pœonia. Cumq; stirps fuerit Græca, vrbes veteris Pannoniæ magis ornatae fuerunt legibus, ædificiis, disciplina, quàm aliæ vicinæ. Post prædicationem Apostolorum citò etiam Ecclesiæ ibi constitutæ sunt, & studia Græcæ linguæ ibi floruerunt. Nam Irenæus Episcopus in Syrmio supplicio affectus est. Fuisse autem Thucydidis tempore Getas vicinos Pœoniis manifestum est, & Alexander cum Getico rege Syrmobellum gessit, inde Syrmium denominatum esse à Syrmio consentaneum est.

Diu autem Romani Pannonios defenderunt contra vicinos Getas & Dacos, donec tandem Valentis Imperatoris tempore Getæ victores Pannoniam occuparunt, & eisdem esse Getas & Gotthos non dubium est. Verustior autem sedes Getarum in Asia quæ fuerit, ex Herodoto intelligi potest.

Valentiniani I I I. tempore Attila Hunnos in Pannoniã adduxit, & latè regnavit,
cui &

cui & Gotthi parère non recusarunt. Vbi autem veteres Hunni fuerint, ex Plinio intelligi potest, qui collocat eos apud Tocharos, qui Bactrianis vicini fuerunt. Sonus vocabuli certè congruit cum verbo Chana, quod est castra posuit. Inde potest esse Hunni, quasi castra ponentes. Sed tertio anno post Attilæ mortem Gotthi rursus potiti sunt regno Pannoniæ. Nam Gepidæ, qui nunc sunt Sepusij, pars fuerunt Gothorum. Fuit autem Ardaricus, qui filium Attilæ vicit, Rex Gepidarum.

Post annos centum tempore Iustiniani redierunt Hunni, & adiuncti eis fuerunt Auares, qui occuparunt Thraciam & vicinas regiones & Pannoniam. Fuerunt autem Auares Hunnorum vicini ex ea regione, quæ hodie retinet nomen Iura ultra Moscouiam. Et nomen Vngari usurpari cœpit, compositum ex Hunnis & Iura, sicut apud Iornandem scribitur Hunnuar, quod Hunni & Auares mixti fuerunt.

Etiam autem tunc Longobardi Noricum & vicina loca occuparunt: tamen inde citò discesserunt, & Vngari possessionem regni tenuerunt inde usque à Iustiniano ad regem Matthiam annos circiter octingentos. Interea magna bella cum Bulgaris, postea

postea cum Longobardis in Italia, deinde cum Germanis post Arnolphum Imperatorem tempore Henrici Aucupis, & deinceps gesserunt, sed tamen possessio Pannoniæ penes Hungaros mansit, qui recens circiter centum annos Deo iuvante fortiter represserunt Turcos, ac velut murus reliquæ Europæ aduersus eos fuerunt. Quod verò quidam narrant Carolum potitum esse Pannonia, & coloniam eò deduxisse, inanis fabula est. Sed Teutonicam linguam retinentes ad Carpatum & in viciniâ reliquæ sunt Gotthorum veterum.

Hæc breuiter hîc recitavi, vt series rerum Pannonicarum aliquo modo in conspectu esset.

Vt autem Ardaricus vicit filium Attilæ Ellac: Ita circa Budam Vuallermir rex Gotthicus vicit alium filium Attilæ Dincionem. Reliquit autem hæredem fratrem Theudomir, cum quo summa concordia vixerat. Is Theudomir pater est Theoderici Veronensis, vt nos nominamus, qui à Zenone in Italiam missus Odoacrum oppressit, & Italiam rexit annos triginta tres.

Q U O T E M P O R E C O N -

ditâ sit vrbs Veneta in sinu maris Adriatici.

Gen

Gentem Henetam vicinam fuisse Phrygiæ manifestum est ex Homero & Apollonio. Ea regio postea dicta est Paphlagonia à Paphlago Phinei filio. Deinde Galatis in ea regione sedes datæ sunt, quos in Asiam attraxit Antiochus Hierax inter Phrygiâ & Chalybes, qui venas ferri & argenti habuerunt, vnde nomen fuit Alybe ab Hebræa voce lobel, quod propriè significat Metallum. Ex voce autem Alybe factum est nomen Chalybes.

Mentionem facit Henetorum & Herodotus, sed tunc cùm tenuerunt littus maris Adriatici. Consensaneum est autem vetustiore sedem fuisse, quam tenuerunt belli Troiani tempore propè Phrygiam. Ac narrant post bellum Troianum ab Antenore ad sinum maris Adriatici Henetos ductos esse, fortassis idem duxit eos in vicinam Illyriâ. Ptolemæus scribit Henetos esse maximam gētem Sarmatiz. Compleverunt enim magna spacia, quæ nūc nominantur Russia & Polonia. Inde & ad littus maris Baltici effusi sunt, vnde Ptolemæi tēpore nomen fuit vsitatū sinus Venetici.

Nomen Heneti prorsus vt sonat significat Hebræis vagabundos seu *vagabundos* qui latè processerunt. Non poterāt autem
fine

sine consilio, iustitia, & fortitudine tam latè dominari & regna constituere. Hæc de vetustate & virtute gentis Henetæ considerentur.

Cumq; linguæ discernant gentes, comprehendo appellatione Henotorum nationes, quæ linguam retinent, cuius hodie vsus est apud Henetos sparsos ad finem maris Adriatici, qui & nunc appellantur Veneti. Retinent nomen & Heneti in littore Arctoo lingua illa vicina mari Adriatici vtentes.

Quanquam autem in Dialectis exigua dissimilitudo est: tamen eandem esse originem harum gentium consentaneum est, Illyricæ, Polonicæ & Boiemicæ, & nostrorum Henotorum, & alibi loquentium eadem lingua.

Nominabatur autem olim tota regio in littore Sinus Adriatici Venetia, videlicet circa Patauium & Vincentiam. Et scribit Polybius, in eo littore aliam esse linguam, quàm sit alibi in Italia.

Cum autem Attila obsideret Aquileiam, & magnas vastationes in vicinia faceret, multi homines nobiles & honesti sperantes se tutos fore in aquis, occuparunt in vicino mari locum, qui adhuc vocatur

Riuus

Riuus altus & cumulata arena, domos extruxerunt, & vrbi nomen Venetiar à vicina regione indiderunt.

Inchoatam esse ædificationem scribunt anno Martiani tertio, videlicet anno Christi quadringentesimo septuagesimo sexto. Ac singulari felicitate vrbs adeò creuit, vt multis seculis vnica vrbium Regina in toto genere humano antecellens cæteris omnibus forma gubernationis optima, excellētia artium, & gloria rerū gestarum.

Anni sunt autem ab inchoatione vsque ad hunc annum Christi millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, mille octoginta tres. Tot annis nunquam in externi hostis potestatem venit, etſi multa bella varia fortuna gessit, in quibus sæpe victrix multarum insularum & vrbium domina facta est.

DE SYNODO CHALCEDONENSI.

ANno secūdo Martiani Synodus conuenit in vrbe Chalcedone, quæ è regione Byzantijs sita est, in qua sexcenti & triginta Episcopi fuerunt edicto Martiani Imperatoris conuocati, qui & ipse disputationi interfuit, ne seditiosis tumultibus
facul

facultas dicendi sententias impediretur. Et verba Martiani recitantur distinct. 96. Nos ad confirmandam fidem, non ad ostendendam potentiam exemplo Constantini Imperatoris pij Synodo interesse volumus, ut inuenta veritate dissidia tolerantur.

Dictum est autem supra non multo ante Theodosij secundi mortem convocata fuisse Synodum alteram ad Ephesum, quæ propter necem Flaviani & alias seditiones ibi motas nominatur *ἀνεμική* Synodus. Ibi cum Eutythis factio impediret cognitionem, creuerunt postea discordia. Statim igitur Martianus post mortem Theodosij doctrinam Eutythis cognosci voluit, & piam concordiam restituere.

Fuit Eutyches Monachus Constantinopoli eo tempore, quo fuit ibi Episcopus Nestorius, quem cum dampnatum esse sciret, quod contenderat *λόγον* tantum affuisse homini Christo tanquam socium, ut affuit Eliae & aliis sanctis, ipse Eutyches postea ad contrariam hyperbolen delapsus confessionem naturarum finxit. Dixit naturam humanam conuersam esse in *λόγον*. Nec tribuit proprietates suas cuique naturæ sed contendit τὸν λόγον mortuum esse, & natu

naturam humanam esse ipsam τοῦ λόγου naturam. Denique vniuersam doctrinam Ecclesię de communicatione Idiomatum deleuit. Extant acta Synodi apud Nicephorum.

Vtile est autem piis tenere aliquas illustres refutationes errorum, quę sunt accurate scriptę à Theodoro, qui cū in Synodo, quę λατρινή nominatur, officio Episcopi iniuste spoliatus esset, nunc in Chalcedonensi restitutus est. Is recte scribit duas in Christo nato ex virgine naturas esse, λόγον, & assumptam naturam humanam, & utranq; retinere suam proprietatem, nec faciendam esse confusionem naturarum. Verē natura humana est non spectrum, assumpta à λόγῳ, nec est ipsa natura assumpta τοῦ λόγου, ut & Petrus distinxit naturas 1. Pet. 4. Cū Christus passus sit pro nobis carne. Et in Actis cap. 2. Non relictā est anima eius in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Et Lucę 24. Spiritus carnem & ossa non habet.

Hęc & similia testimonia sint in conspectu, quę perspicuē affirmant verē humanam naturam in Christo esse, & simus memores dicti Iohannis in Epistola: Omnis spiritus qui non fateretur Iesum Christum
t t in car

in carne venisse, ex Deo non est.

Ibi etiam Theodoretus narrat, quomodo vetustas de humana natura locuta sit citata sententia Irenæi : Quiescente λόγῳ in crucifixione & morte, præsentem tamen apud humanam naturam in perferendo & resurgendo ἐν τῷ ὑπαρμένει καὶ ἀναστάνει ἡσυχάζει τῷ λόγῳ ἐν τῷ σαυροῦσθαι καὶ ἀποθνήσκειν. Sic & Athanasius loquitur in libro de Incarnatione verbi : Cum non esset possibile ipsum mori λόγον, quippe immortalem patris filium, corpus, quod mori posset, accepit.

Sic vetustas locuta est, & tamen retinet hos modos loquendi in concreto de persona: Christus mortuus est. Et de Christo: Deus mortuus est, ut significetur hanc personam Christum verè Deum esse: ac Nestorij impietas refutetur, qui fingebat τὸν λόγον adesse Christo ut socium, sicut omnibus sanctis adest. Latini nominarunt hanc loquendi formam communicationem Idiomatum, de qua Theodoretus ait: καὶ ἐν τῷ προσώπῳ γίνεται τὰ τῶν φύσει ἴδια.

Tandem post longa certamina Martinus perfecit, ut decretum communi consensu plurimorum fieret, in quo primum omnes testati sunt, se amplecti Nicenæ Synodi

nodum Symbolum. Deinde damnata sunt dogmata Nestorij & Eutychis.

Hic labor Martiani etiam multis profuit, tamen non ubique extinxit dissidia, sed in urbe Ierosolyma mulier inquieta Eudoxia vidua, quæ fuerat Theodosij secundæ vxor, fouebat reliquias factionis Eutychianæ.

Aliquantò post cum contra Zenonem Imperatorem Basiliscus seditionem mouisset, ut armaret se multorum Episcoporum fauore, publicè edictum proposuit, quo Acta Synodi Chalcedonensis prorsus damnauit. Huic edicto subscripserunt Episcopi plures quingentis. Fuit & huic Basilisco incitatrix vxor.

Miror autem rabiem ingeniorum, quòd tanta fuit pertinacia in manifesta absurditate, videlicet in hoc prodigioso errore, quòd non humana natura, sed diuina mortua fuerit.

Vt autem Nestorius rectè Samosatenum impietatem restituit: ita suspicor Eutychen idem voluisse, etiam si aliter pinxit suum dogma. Sed Basiliscus breui poenas dedit sui furoris. Captus enim à Zenone missus est cum vxore & aliis quibusdam in carcerem, ubi in magno frigore & fame captiui se mutuò complexi, & deplora-

rantes suam calamitatem extincti sunt.

VANDALORVM SÆVITIA

in Africa.

CVM initia sævitiæ Vandalorū in Martiani tempora incidant, breuiter hīc complectar seriem regni, quod in Africa Vandali tenuerūt annos nonaginta quinque. Numerat Plinius Vandalos inter Germanos in littore maris Germanici, vbi nunc Megelburgenses & Pomerani sunt. Non dubito autem Vandalos ex Heneta stirpe esse, sed credibile est, cū vicini crebra inter se bella gesserint Heneti & Germani, vsque ad recentia tempora, aliās aliās victores fuisse, & partem Henetorum linguam & leges Germanicas accepisse. Eam partem existimo Vandalos à Plinio nominari.

Cū autem linguæ discernant gentes, facile intelligi potest, aliam esse gentem Henetam, aliam Teutonicam. Et adhuc in eo littore gentes quædam Heneta lingua loquuntur. Et arbitror non recens in ea loca venisse Henetos, sed olim cum Getis & Dais paulatim progressos esse.

Dion scribit fontes Albis esse in Vandalicis montibus. Diu igitur diuersæ gentes
ibi

ibi fuerunt in ea regione, quæ habuit Boiemiz nomen. Boij, Marcommāni & Heneti. Boij significat aduenas. Marcomanni limitaneos. Heneti latè vagantes.

G E N S E R I C V S I. V A N -
d alorum Rex.

ANno quadringentesimo tricesimo quarto, cū de Hispaniæ possessione inter sese Gotthi & Vandali dimicaret, Gensericus Rex Vandalorum impar Gotthis, incitatus à Bonifacio Duce Valentinianni adduxit in Africam quinquaginta millia Vandalorum. Et occupata parte Africæ concedente Bonifacio deinde Hipponem, Carthaginem & alias vicinas vrbes fraude & armis cepit. Vexauit Siciliam. Populatus est urbem Romam & Campaniam Martiani tempore. Post Carthaginem captam tenuit regnum annos triginta septem, vir astutus, intentus in occasionem varias, fœdera faciens & violans pro opportunitate. Interdum victus arte se rursus erexit. Penè Sertorio similis, Regnum in aliena terra non magnis copiis adeptus. Addictus Arianis expulit Episcopos roste sentientes.

Honoricus successit Genserico anno Christi quadringentesimo sexagesimo sexto. Tenuit regnum annos septem, cuius tempus insigne est ingenti crudelitate regis, fame & pestilentia Africæ, & retro exitu Tyranni. Honestas mätrones & virgines nudatas suspendit, facibus vssit corpora, præcidit mamillas & brachia nolentibus assentiri Arianæ impietati. In ipso supplicio Dionysia matrona nobilis filium vnicum Maioricum raptum ad necem confirmavit inquiens: Memento fili, te in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti baptizatum esse.

Cum talibus suppliciis & exiliis multa millia hominum sustulisset Honoricus, secuta est sterilitas propter siccitatē, in qua & homines & pecudes fame perierunt, & late vagata est pestilētia, in qua & *obsequium* regis corpus ita putrefactum est, vt alia membra post alia deciderint. Vxor Eudoxia filia Imperatoris Valentiniani, mater Hilderici pij regis discessit à marito tanquam voti causa Ierosolymam proficiscens, vbi in lacrymis & precatione vixit.

III. REX.

Gundamundus natus ex fratre Honorici

norici successit, qui regnum tenuit annos duodecim, exercuit & hic sequitiam aduersus rectè sentientes.

IIII. REX.

Thrasimundus regnavit annos viginti septem, qui quanquam erat Arianus, tamen sequitiam non exercuit.

V. REX.

Hildericus natus ex Eudoxia, rectè sentiens, restituit Ecclesias in Africa. Tenuit regnum annos septem. Sed per seditionem à Gilimero captus est, & aliquanto post necatus.

VI. REX.

Gilimer natus ex fratre Honorici, fuit audax & peritus rei militaris, movit seditionē aduersus Hildericum, quia Vandalī eum oderant dissentientem ab Arianis. Capto igitur Hilderico & filiis, & quibusdam cognatis eius regnum tenuit Gilimer annos quinque. Hildericum etiam postremo anno interfecit. Quia verò Iustiniano cum Hilderico fœdus erat, liberare captum studebat. Sed cum Gilimer superbe responderet, & multi in Africa defensionem contra impium & crudelem Regē peterent, misit eò Iustinianus ducem Bellisarium excellentem Iustitia, scientia rei mi-

litaris, fortitudine, beneficentia & modestia. Huic, cum primo prælio vicisset Gilimerum, Carthaginenses vltro urbem patefecerunt. Postea fugientem Gilimerum ex alijs locis in alia & in solitudines coëgit Bellisarius fame, vt sese dederet, & duxit eum captiuum Constantinopolim, vbi cum in triumpho Bellisarij supplex ad Iustinianum duceretur, cogitans fortunæ vices in hac calamitate, in quâ senex inciderat, hæc verba edidit: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Ita pœnas dedit Gilimer crudelitatis, quâ exercuerat aduersus Hildericum & multos alios. Et simul cum eo reliquæ Vádalorum in Africa deletæ sunt, quam tenuerát Vandali annos nonaginta quinque. Ac rursus Africa Romanorum prouincia facta est vsque ad Heraclij tempora. Postea eam Saraceni inuaserunt.

Fuit autem Iustinianus beneficus erga Hilderici filios & nepotes, & eis in Thracia dedit prædia & victû. Sed Gilimerum longius in Galliam relegauit.

Hanc seriem regni Vandalici in Africa breuiter hîc comprehendere volui, vt tota in conspectu esset, etiamsi posteriora bella ad sequentium Imperatorum tempora pertinent.

Anno

Anno Mundi quater millesimo, quadringentesimo vicefimo tertio.

Anno Romæ millesimo, ducentesimo vndecimo.

Anno Christi quadringentesimo sexagesimo primo.

DE LEONE.

LEO natus in Thracia factus est ex Tribuno militari Imperator Constantinopoli Senatus & exercitus suffragatione, coronatus ab Anatolio Patriarcha. Atque hunc primum inuenio à Patriarcha coronatum. Nec verò coronatio seu Patriarcha dedit Imperium, sed testis fuit eum qui electus erat, Christianum esse, & alienum esse à falsis dogmatibus. Eāq; ob causam professio doctrinæ ante coronationem petebatur, ut postea in Anastasij Imperatoris coronatione dicetur. Tenuit Imperium Leo annos septemdecim. Princeps iustus, & eo utilis, quia cum ipse alienus esset à falsis dogmatibus, Ecclesiæ minus turbatae sunt, nec Episcopi rectè sentientes ex suis sedibus expulsi sunt.

Fuit autem tunc magna potentia duorum Principum, qui quāquam Gotthi erāt & Arianī, tamen inter Patricios asciti fuerant,

rant, Asparis & Ardaburij, quorum suffragatione præcipuè adiutus erat Leo. Sed hi cum postea insidiarentur vitæ Leonis, ac dicerent: *φάσμεν ὅτι λέοντα πρὶν αὐτὸν ἡμεῖς ἀρτίστηται*, iussu Leonis interfecti sunt.

Iam verò in Occidente ruere Imperium Romanum cœperat. Franci magnâ Germaniæ & Galliæ partē tenebāt: Ostgotthi Pannoniam, Vvestgotthi Hispaniam, Gensericus Africam. In Italia multi Imperatores creabantur, qui nec diù tenebant Imperium, nec exercitus magnos habebant. Cumq; verum sit illud Homericum *ἔκ ἀγαθὸν πολυκχιρανίη*, mox post Leonis mortem inuasit Italiam Odoacer Rugianus, & crudeliter in ea grassatus est annos quatuordecim, ut postea dicitur.

Voluit autem Deus in Oriente aliquantisper adhuc durare Romani Imperij formam, quod complectebatur Thraciam, Macedoniam, Græciam, Illyricum, minorem Asiam, Syriam & Ægyptum. Fuitq; Leonis gubernatio mediocriter trāquilla.

At in Italia interfecto Valentiniano, Maximus, ut suprâ dictum est, inuasit Imperium, qui fugiens Gensericum captus, discerptus & in Tyberim abiectus est mense Imperij secundo.

Post

Post hunc Senatus creauit Imperatorem Auitum, cum quo Martianus fecit fœdus. Nondum finito anno cepit Auitum Richimer Gotthus apud Placétiam, & deponere eum Imperiũ coëgit. Interea Rauennæ Maiorianus, cuius virtus laudatur, Imperator factus est, cumq; bellum Vandalis in Africa inferret, tertio Imperij anno mortuus est. Successit Rauennæ Seuerus, qui Romæ tertio Imperij anno veneno extinctus est.

Misit igitur Martianus Anthemium Generum in Italiam, vt Imperium Occidentis teneret. Hic Collegam fecit generum Richimerum Gotthum, qui vt Arianis in vrbe Roma traderet Ecclesiam, cum socero id prohibente in ipsa vrbe Roma dimicauit, & victor socerũ interfecit anno Imperij quarto, & bona ciuiũ diripuit. Quadagesimo autem die post soceri mortem morbo extinctus est Richimer parricida.

Tales confusiones accidunt ruentibus Imperiis. Agnoscamus igitur non durare Imperia nisi Deo conseruante, & petamus à Deo salutare gubernatores.

Richimero successit Olybrius, missus à Leone Romam, quia adfinitas Imperatorum ei auctoritatem addebat. Habuit enim

VXO

vxorem Placidiam filiam Valentiniani, sed septimo Imperij mense mortuus est.

Post hunc à militibus Rauennæ Imperator factus est Glycerius, cui, cùm non totum annum regnasset, eripuit Imperium Iulius Nepos, & fecit eum Episcopum in Dalmatia. Cùm autem Iulius Nepos Orestem fecisset magistrum militum, hic Orestes instructus exercitu Imperatorem fecit Rauennæ filium adolescentem, qui nominatur Augustulus, ac fœdus fecit cum Vandalis in Africa.

Iam autem Odoacer Rugianus exercitum in Italiam adduxerat. Vt igitur defenderet Italiam Orestes contra eum, ad Ticinum vsque exercitum ducit. Ibi robur Italiæ extinctum esse scribitur. Orestes victus fugit in urbem Ticinum, qua expugnata Odoacer Placentiam adduci Orestem iussit, ibiq; eum spectante exercitu interfecit. Vrbes vicinæ consternatæ dedicationem fecerunt. Augustulus fugiens Imperio se abdicat, quod circiter annū vnum tenuerat, ac deinde in Campania priuatus vixit tanquam exulans.

Hic finis fuit Imperatorum Italicorum Anno Christi quadringentesimo septuagesimo quinto, cùm adhuc Leo Constantinopo

tinopoli viueret.

Odoacer autem Romam ingressus regem se vr̄bis Romæ & Italiæ nominauit, & triumphans in Capitolium ascēdit. Magnæ cædes & direptiones in vr̄be Roma & alibi factæ sunt. Agrorum tertiam partem suis attribuit, ac regnauit annos quatuordecim. Misit enim Zeno Theodoricum Gotthicum regem in Italiam tanquā Vicarium seu socium, qui duobus magnis præliis Odoacrem occurrentem vicit, altero ad Aquileiam, altero ad Padum. Victus Odoacer fugit Rauennam, vbi triennio circumfessa vr̄be multa prælia facta sunt, donec tandem Odoacer à Theodorico Gotthico Rege interfectus est. Ac respondit euentus voci, quam in Appennino audierat Tyrannus Odoacer: Vade pellite, non enim redibis.

Anno Mundi quater millesimo, quadringentesimo, quadragesimo primo.

Anno Romæ millesimo ducentesimo, vicesimo nono.

Anno Christi quadringentesimo, septuagesimo nono.

Zeno gener Leonis regnare cœpit: Tenuit Imperium annos septemdecim. Natus in Cilicia obscuris parentibus, ductor

Etor exercitus sub Leone, raro exemplo à filio factus Imperator. Nam Leo Imperatorem fecerat Leonem secundum, natum ex Zenone genero & Ariadna, quæ fuit filia primi Leonis. Moriturus autem filius Imperatorem fecit patrem. Præcipuè memorabilia in eius Imperio hæc acciderunt: Basilisci seditio, Theodorici Gottici Regis in Italiam expeditio, & mors ipsius Zenonis.

Primum igitur pauca de Basilisco dicam, qui fuit frater socrus Zenonis. Hæc absente Zenone in Cilicia Imperium in fratrem transtulit, qui ut confirmaret vires, adiunxit sibi factionē Episcoporum, qui aduersabantur Synodo Chalcedonensi, ut sæpe religio prætexitur prauis cupiditatibus. Episcopi rectè sentientes ex suis sedibus pulsi sunt. Hæc cum fiunt, redit Zeno, ac duces Basilisci obuiam missi defecerunt ad Zenonem, quo reuerso in urbem Byzantium, Basiliscus fugiens in templum, quod polluerat, inde eductus & captus, & cum vxore in exilium missus, ubi cum frigore & fame morituri essent, complexi se mutuò Basiliscus & vxor, & cognati aliquot, calamitatem suam deplo-
rauerunt.

Hic

Hic fuit exitus seditiosi hominis, & qui factionem impiam confirmauerat, vt regno potiretur.

Priusquàm verò ad Gotthicas res in Italia gestas accedo, de morte Zenonis dicam. Scribunt eum crapula extinctū esse. Narrant autem ab vxore temulentum adhuc viuentē in sepulchrum inclusum esse atque ita necatum.

Anno Mundi quater millesimo, quadringentesimo quinquagesimo quinto.

Anno Romæ millesimo, ducentesimo quadragesimo tertio.

Anno Christi quadringentesimo, nonagesimo tertio.

DE THEODORICO GOTTHICO

*Rege, & Gotthorum regno
in Italia.*

THeodoricus Rex Gotthicus, qui Pannoniam tenuit, missus à Zenone in Italiam, quam tenuit annos triginta tres. Adolescens fuit obses apud Martianum & Leonē, vbi Romana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum remissus, socius Romani Imperij fidelis fuit. Consideretur autem quo patre natus sit.

Regnum Pannoniæ Gotthi tenuerunt
ante

ante Attilam , sed Attilæ potentia ceden-
tes , donec is vixit , in seruitute fuerunt.
Cum autem filij Attilæ post eius mortem
discordes essent, tres fratres Gotthici recu-
perarunt Poannoniam: Vvalamir, Theod-
mir & Vvidmir. Inter hos primus regnavit
Vvalamir maximus natu, cum Attilæ filios
aliquot præliis superasset : ipse deinde in
prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regio-
ne, quæ nunc est Austria, periit.

Deinde regnavit Theodmir. Hic pater
Theodorici huius, quem nominamus Ve-
ronensem, fuit, & victores Sueuos & Ale-
manos à Pannonia depulit.

Tertius frater Vvidmir duxit exercitum
in Italiã, vbi mortuus est. Quia verò Theo-
doricus absente patre Sarmates, qui Got-
thorum & Romanorum terras populati
fuerant , repulerat , Zeno Imperator eum
ad se vocat, & facit eum Patriciũ & Con-
sulem. Ac misit eum in Italiam contra O-
doacrum Rugianum , quem duobus ma-
gnis præliis vicit , & deinde cum Rauen-
nam triennio obsedisset , interfecit. Poti-
us Italia urbem Romam Senatũ regen-
dam commendauit : Sui regni arcem Ra-
uennã esse voluit : seditiones Romæ omnes
propter electionem Pontificum sedauit.

Et ext

Et extat in Græco scriptore laudatio ingenij & iustitię eius : *δικαιοσύνης ὑπερφυσικῆς ἐπιμειλίῃς τε, εὐνοίας τε καὶ ἀνδρείας* eis ἀκρόβ ἐλάλουν. Sed postremus eius actus cruentus fuit. Iohannem Romanū Episcopum; quia Arianis templa tradere nolebat, carceri inclusit. Nam & ipse Theodoricus, ut plerique Gotthi, Arianus fuit. Hic Iohannes Episcopus in carcere mortuus est.

Cum magna autoritas Romę duorum Senatorum esset, Symmachi & Boëtij, quę gener Symmachi fuit, euocauit eos Tici-
num, & diu captiuos tenuit, quia aliquibus eius decretis aduersari fuerant: Et, ut ego existimo, quia impedierant, ne Arianis Ecclesię traderentur, & bona eorum publicauit, & tandem ipsos interfici iussit. Hanc iniustam crudelitatem hæc pœna fecuta est: Non multo post eorum necem; cum cœnanti propositum fuisset in mēsa grande caput pœcis; visus est sibi cernere caput Symmachi horribili rictu; & flammis oculis mirantibus ipse. Subito igitur confectus & tremens iussit se in lectum collocari, & accersito medico Elpidio narrauit amicis terribilem illam Symmachi speciem conspectam, & in deploratione cœlestis sui paulo post exstinctus est.

VV

Greg

Gregorius Pontifex scripsit, quendam in solitudine in insulis Aëoliis viuentem vidisse deiici Theodoricum in illarum insularum voragines, quæ eiciunt globos flammarum sicut Aetna.

Extant scripta Boetij de præcipuis disciplinis, ex quibus iudicari potest, fuisse eum omnium Romanorum, quorum reliqua sunt scripta, eruditissimum. Ad hoc decus addidit & veræ doctrinæ de Deo professionem, & vtiliter scripsit de discrimine naturæ & personæ. Et hortandi sunt studiosi, vt eius libros legant. Coniugem eius filiam Symmachi scribit Procopius Totilæ tempore inter cæteros mendicos Patricios victum mendicando collegisse. Hunc autem Symmachum Boetij socerum multo recentiore esse Lector sciat illo superiore Symmacho, qui Theodosij tempore contra Christianos scripsit, & cui respondet Ambrosius.

Habuit autem coniugem Theodoricus filiam regis Francisci Ludoici, cuius nomen fuit Adelheda, quod aut est *adaltum*, aut Germanicum à nobilitate dictum. Sororem habuit Amelfredā, quā Regi Vandalorum in Africa despondit. Huius filiam Amelbergam, dedit Regi Turingorum
Herm

Hermanfrido. Filia verò Theodorici fuit **Amalosuntha.** Hæc nomina putant alij à celo dicta esse, quasi *Himelfried, Himelfchonheit*, sed verius est esse à dictione *Hamel*, quod est agnus seu aries. Id enim nomen fuit familiæ Theodorici, quæ sic à vellere laonis dicta est. Inde enim Gotthi ex Colchica in Europam progressi fuerant, ut adhuc in Taurica Chersoneso Gotthi sunt nostra lingua loquētes. Erit igitur etymologia Amalosunthæ, Amalorum *schonheit*. Hanc filiam suam Theodoricus despondit Eutarico Vuiderici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Ex his parentibus Eutarico & Amalosuntha natus est Aralaricus, qui orbatu patre successit Theodorico in regno Italiæ, natus annos octo, sed mater excellēs prudētia & virtute aliquandiu iustē & feliciter gubernavit. Decreta extāt filij nomine de Ecclesiarū libertate, & Canonica Episcoporum electione, & stipendiis docentū in scholis. Offendit autem Gothorum voluntates duabus rebus institutione filij, quem litteras doceri voluit, & iustitia, qua licet iam **Ducem** & militum coercerebat, ne quæ in Italia iniuriis **officerent.** Perierunt autem mater, ut filio **regem** Gothici Principibus

bus præficerentur, qui & adolefcentem ad
militaria exercitia affueſceterēt, & cunſilia
publica regerēt. Hi plus licentia in ocio
& adoleſcenti & militibus permiferunt.
Sed adoleſcens dum voluptatibus indul-
get, mortuus eſt, poſtquam annos octo
cum matre regnavit. Mater deinde tres il-
los gubernatores filij interfici curavit, &
ut ſe muniret, Theodatum Gothum ſibi
ad regni ſocietatem adiunxit, & cum Juſti-
niano Imperatore foedus facit. Prætulit
autem cæteris Amaloſuntha hunc Theo-
datum, quod & natus erat ex Amalfreda
ſore Theodoricæ, & reſerat Hetruriam,
& exiſtimabatur propter ſtudia doctrina-
rum, quia Platoniceus haberi voluit, fore
juſtior: ſed longè eam ſefellit opinio. Nam
avaritia generis nobilitatem in eo dede-
corabat, & naturæ prauitatem in eo non
emendauerant literæ, iuxta dictum: Sincera
eſt niſi vas, quodcunq; inſudis, acce-
ſcit. Imponebat Italiæ iniuſta tributa, &
multos excutiebat ex facultatibus quæli-
cunq; prætextu circumuentos calumniis.

Hanc iniuſtitiam cum reprehenderet
Amaloſuntha, incluſa eam in carcerem.
Ibi aliquantopoeſſente Theodatus in-
fecta eſt, qui tamen non multo poſt ingra-
titudi-

studiiis pœnas dedit, iuxta dictam: Non
recoder malum à domo ingrati.

Theodatus regnavit duos annos post
Theodatum Amalosyntham, avarus, in-
solens in rebus secundis, in aduersis timi-
dus. Cum bellum ei inferret Iustinianus
propter necem Amalosynthæ, initio tre-
pidus Italiam se ei traditurum esse promisit.
Sed cum in Hlyrico dissipatus esset Iustini-
aniani exercitus, elatus noua spe Legatos
Iustiniani retinet inclusos carceri. Ibi verò
Iustinianus Bellisarium, cuius virtus & fe-
licitas iam cognita erat multis gentibus,
cum & in Oriente Persas vicisset, & recens
deletis Vandalis Africam recepisset, misit
in Italiam. Hic recuperata Sicilia ingressus
Italiam, primùm obsedit Neapolim, in qua
et si vi eam ceperat, tamen seuerè præcepit,
ne sœuitia exerceretur in ciues, eorū con-
iuges & liberos, iussitq; ciues domos &
res suas tenere. Et quidem hac vsus ora-
tione ad milites scribitur. Diminuis se po-
timum esse urbem, quæ putabatur inexpugna-
bilis, & Deo hanc gratiam referendam esse,
nequid crudeliter aut libidinosè fieret. Pe-
petit & Gotthico præsidio cui concessit,
ut fide publica tuto discederet. Interea Ro-
mæ erat Gotthorum Rex Theodatus, qui

leu mens seu spretus à suis, non parabat se
aduersus potentissimum hostem. Itaq; Got-
thicus exercitus vicinus urbi Romæ ira-
tus Theodato creat Regem. Vigem vi-
rum bellicosum, qui felices duxerat exer-
citum Theodorici tempore. Cognita no-
ui Regis electione ex urbe Roma fugit
Theodatus Rauennam cōcessurus, quem
Optares iussu Vitigis, fugientem interfec-
cit. Cupidius enim hic Optares mandatis
Vitigis paruit, quia coniugem ei ademer-
rat, eamq; alteri pecunia corruptus tradi-
derat. Ita pœnas dedit Theodatus cum
aliorum scelerum, tum ingratitude erga
Amalosuntham. Venit Romam Bellia-
rius, & eam magnis operibus muniit.

Viriges quartus Rex Gotthorum re-
gnauit annos quinque. Ac belli Got-
thici epitalis in huius Vitigis, & deinde
Torilæ tempora incidit, in qua ingens Ita-
liæ vastatio facta est. Roma sæpe capta est,
Mediolanum funditus deletum à Gothis,
qui triginta millia ciuium ibi interfecer-
unt, sunt & aliæ multæ vrbes utrinque
capte, magni exercitus trucidati, magnæ
multitudo hominum pestilentia & fame
absumpta est, matres filiorum carnibus in
Eguria pasto scribuntur.

Init

Initium autem belli cum Virige gēsti Romæ factum est, quam Viriges anno integro & diebus novem obsedit. Multa ibi magna prælia facta sunt. In primo autem maximè virtus Bellisarij conspecta est. Exercitus Virigis erat cētum & quinquaginta millium Gotthorū robore & peritia rei militaris excellētium. Hi cum vidissent Bellisarij exercitum qui egressus erat ad sperulanda hostiū castra, contempta paucitate prælium cient. Et quia agnoscebatur equus Bellisarij gilvus & albo capite, Gotthi rectè existimātes Duce interfecto facilem fore victoriā, sese cohortantur, ut quàm plurimi cōglobari in vnū hunc impetum faciant, cōtinuo clamore hanc vocem sonantes: In Falam, id est, giluum equum.

Semper autem veteri Laconico more proximos apud se delectos equites habuit Bellisarius, excellentes fortitudine, scientia rei militaris, iustitia & fide. Ab his tunc quoque fideliter defensus est, & pugnavit ipse suo loco fortissimè, donec in collem intervallo mediocri à castris distitum evasit, quò Gotthi, cū iam nox instaret, progredi non sunt ausi. Ita divinitus servatus rediit intra vrbis Romæ mœnia, cū iam periisse diceretur, ac rediens multos

dubitantes ad officium reuocant.

Postea durante obsidione, cum sepe tentaretur oppugnatio, & in ipsis moenibus crebra praelia fierent, vno die triginta Gotthorum millia perierunt. Ea clade cum fracti essent Gotthorum animi, lenta deinde fuit obsidio. Cum verò in vrbe ad cæteras miseras fames accessisset, veniunt in suspicionem Senatores quidam Romani, & cum his Pontifex Syluerius, quòd de vrbe tradenda cum Gotthis agerent. Quare Bellisarius & Pontificem & alios qui accusati fuerant, in exilium misit, & successorem dedit Syluerio Vigilium, qui fuerat Diaconus. Hæc in libro quoque Decretorum, vt nominatur, recitantur, causa 23. quest. 4. vbi Syluerius narrat se propterea contra Bellisarium & Vigilium edidisse fulmen excommunicationis.

Vitiges tandem omissa obsidione Romæ cum sexagies septies ibi dimicaturus esset, ducit exercitum ad oppugnationem Arimini. Postea obsidionum & ditionum variegatae vices fuerunt. Mediolanum etiam à Gotthis deletum est, magna ibi caede facta. Tandem ad Rauennam Bellisarius accessit, vbi granaria cõflagrauerant. Ibi cum de pacis cõditionibus sepe colloquia haberent

berentur, tandem astute Bellisarius obtinuit, ut Ravenna dederetur, in qua erat Vitiges, quem captum honorifice custodit.

Etiā autem nondum tota Italia pacata erat, & adhuc multas urbes ad Badum & Arthesin Gotthi tenebant: tamen quia inclinatio magnæ potentie Gotthicæ Bellisarij consiliis & virtute facta erat, ipse Constantinopolim redit, & eō Vitigem captum abduxit. Reuocatum autē scribunt a Iustiniano propter bellum Persicum & Gothæ morum. Sed existimo facilius ex Italia eum discessisse propter Iustiniani suspicionem & cæterorum ducum Iohannis & Narsetis malevolentiam, quorum voluntates ab eo alienatæ erant, sicut excellentem virtutem invidia comitatur.

In hunc Vitigem adductum Constanti-
nopolim Iustinianus nihil asperè cōstituit,
quia perfidia suorum captus erat. Ideo
propter reuerentiam regij nominis fecit
eum patricium. Gotthi Regem creauerunt
Ildobadū, qui cū Vitigis cognatum in-
terfecisset, nō diutius anno regnavit. Nam
& ipse in convivio obruncatus est. Mox
& successor eius interfectus est. Ita intra
bienniū duos reges Gotthi interfecerunt.

Cū igitur & Romanis bellis & dome-

sticis discordiis potētia Gotthica languē-
facta esset, Rex Gotthorum Totila factus
est, qui breui magnam partem Italiae rece-
pit, cum initio exiguas copias haberet:
quia Græci Duces & præfecti propter ra-
pacitatem in odio erant, & in gubernā-
tione non erant concordēs.

Totila penultimus Rex Gotthorum,
regnavit annos decem. Res Gotthi-
cas singulari virtute & felicitate rursus
erexit, & si tandem ipsius etiam fortuna
conversa est, sicut ei Benedictus Abbas
prædixit, qui inquit ad eum: Multa mala
facies: Romam ingredieris: Novem an-
nis regnabis: Decimo morieris. Ac fle-
xisse eum Benedicti adhortatio dicitur, ut
minus crudelis in victoriis fuerit.

Initio ad Placētiam vicit Romanū exer-
citus duplo maiorem suo, insigni strate-
gemate. Nam Gotthicus exercitus erat
tantum quinque millium virorum. Deinde
procedens occupavit magnam Italiae par-
tem, & ubicunque coepit nobiles matro-
nas, virgines & pueros, misit inuiolatos
additis præfidiis ad suos. Itaq; propter in-
stitiā plures ad eum deficiebāt. Neapolim
fame coëgit ad deditionē, quam cum oc-
cupasset, mox frumentū iuvchi curavit, &
præfi

præsidium addidit, ne in tanta fame frumentum subito diriperetur, sed ut ordine vendi, & egentibus distribui posset. Prohibuit urbem Neapolitanæ direptionem, & præsidium Romanum dimisit additis etiam nauigiis & viatico.

Cùm autem Iustinianus intellexisset Gothos rursus superiores esse in Italia, & iam à Totila Romam obsideri, Bellisarium secundo in Italiam mittit, sed neque accedere ad obsessam urbem Bellisarius potuit, nec exercitum habuit parem hostibus. Interea dum urbis Romæ obsidio fere biennio durat, simul alibi multæ urbes iam à Totila, iam à Bellisario & ab aliis ducibus occupantur, multi fame & pestilentia, multi in præliis pereunt, & fit vniuersæ Italiæ vastatio. Placentia tandem Gotthis dedita est, cùm præfidiū ibi vesci humanis carnibus cœpisset. Romæ etiam tanta fames fuit, ut pater, qui multos filios habuerat, spectantibus multis sese de ponte in Tybrim præcipitanerit, iubens filios petentes cibum se sequi. Milites igitur Isaurici portam Asinariam Totilæ patefecerunt. Gotthi ingressi urbem passim obuios interficiunt, fit direptio, & magna pars ædificiorum incendio perit. Iubet Totila & muros

muros dirui. Cumq; totā urbem Romā
 Gotthi delere vellent Pelagio Pontifice
 deprecante, prohibuit Totila exdes & in-
 cendia: Etsi fuit ante Rōmā ab Alarico &
 Genserico capta & direpta, tamen destruc-
 ta non fuit, sed in hac tertiā occupatione
 destructa est, sicut prædictū fuit à Sibylla:
ῥώμη μὲν ῥώμη ἔσται καὶ δὴλ' ἄδελ'.

Admoneant autem nos exempla ruten-
 tium Imperiorum & magnarum urbium
 de iudicio Dei. Pleraq; propter Idola, ty-
 rannidem & libidines delentur. Rōmæ ad
 hæc scelera accesserat sæuitia aduersus
 Christianos inde vsq; à Nerone. Tandem
 igitur Italia vniuersa horribiliter vastata
 est, & in exterarum gentium potestatem
 venit. Repero autem & tempora, quibus
 & antea capta est.

ROMA QVOTIES

capta sit.

I. Tempore Honorij Alaricus Gotho-
 rum rex Romam biennio circumsessam
 cepit, Anno Rōmæ millesimo sexagesimo
 quarto: Anno Christi quadringentesimo
 decimoquarto.

II. Tempore Martiani Gensericus Van-
 dalus Romam spoliavit abducta inde Eu-
 doxia,

doxia; quæ fuerat coniunx Valentiniani.
Anno Romæ millesimo ducentesimo nono:
Anno Christi quadringentesimo quinquagesimo nono.

III. Tempore Iustiniani Totila cepit
& destruxit urbem circumfessam circiter
biennium, Anno Romæ millesimo ducentesimo
nonagesimo sexto: Anno Christi
quingentesimo quadragésimo sexto. Ab
Augusto anno quingentesimo quarto:
Anno post destructionem Carthaginis se-
ptuagentesimo. Quod eo adiucio, quia Sci-
pio incendium Carthaginis aspiciens ac
lacrymans dixit: Se cogitare simile fore
aliquando excidium Romæ. Deinde cum
Belisarius, qui Romam destructis muris
receperat, discessisset, triennio post destru-
ctionem Totila rursus eam cepit, & ali-
qua ex parte instauravit.

N A R S E S B E L L A

in Italia.

Manifesto autem Totila post triennium
obcepit urbem Romam Narfes anno
Christi quingentesimo quinquagesimo se-
cundo. Post id tempus usque ad Agilolfum
regem Longobardorum nemo peregrinus
urbem Romanam oblidit. Narfes si-

mul

mal complecti hic volui, vt cogitari possit, quantæ fuerint calamitates, cum tot obfidiones exiguis intervallis acciderint. Nunc Totilæ interitum addo.

Cum Bellisarius ex Italia discessisset, cuius fortuna in hac posteriore expeditione non fuit similis priori, Iustinianus summum Ducem in Italia esse iussit Narsen, qui pecunia instructus magni exercitum collegit. Adiunxit sibi etiam Herulorum & Longobardorum auxilia. Cum igitur collecto exercitu Rauennam venisset, mittit Legatos ad Totilam pacem certis conditionibus facturum. Totila nullam pacis conditionem audire volens respondet, dimicandum esse armis, & exercitum adversus Narsen ducit vsq; ad Apenninum. Ibi magno prælio facto Gotthi tandem victi, & in fuga dissipati sunt. Totilam insignè equo aureis armis, purpura & proceritate corporis fugientem cum quinque comitibus sequitur vir Gepida Asbadus, à quo vulneratus in castra vehitur à quatuor comitibus, vbi paulò post mortuus est. Quintus comes, qui Asbadum, ne sequi posset, repressit & vulneravit, etiam suo vulnere perit.

Hic exitus est Totilæ, qui etiam exemplum est inconstantiæ rerum humanarum.

Inclia

Inclinatam potentiam Gothicam, cum haberet exiguas copias, feliciter restituerat. Postea res magnas toto decennio gesserat, tandem spreta pace superatus vno prælio & fugiens interficitur. Reliquiæ tamen Gothorum Regem faciunt Teiam, qui in vrbe Ticino erat, vbi sumpta ex veteribus thesauris pecunia, exercitum colligit, & à Francis auxilium petit. Interea Narses ad urbem Romam accedit, eamque vi capit, pulso Gotthico præsidio.

TEIAS Rex Gotthorum ultimus, in Italia interfectus est nondum primo anno regni exacto. Cum enim exercitum duceret in Campaniam, vbi præsidium quod Romæ fuerat Cumas se contulerat, idque Narses obsederat, ibi magno prælio Narses ad Nuceriã vicit Gotthos. In eo prælio prorsus & vires Gotthorum conciderunt, & ipse Teias prælians interfectus est. Illi qui Cumis erant, deditionem fecerunt concessa vita. Addita est autem cōditio, vt vniuersæ Gothorum reliquiæ ex Italia discederent.

Hic finis fuit regni Gotthorum in Italia, quod ab initio Theodorigi Veronensis usque ad mortem Teie duravit annos ferè sexaginta. Fuitque post Amalosunthæ mortem continua Italiæ vastatio annos ferè triginta.

triginta. Postea Narsēs rexī Italiam tanquam Proconsul annos sedecim. Deinde Italiam Longobardi & Exarchi lacerarunt, donec Caroli Magni virtute & felicitate Italiz pax vterunque restituta est.

Considerentur autem in historia Gothica viri præcipui. Theodoricus Veronensis fortis & felix fuit in bellis Italicis & Germanicis, & initio iustus & moderatus in gubernatione. Sed tandem crudeliter interfecit Symmachum & Boëtium, & terribili consternatione extinctus est.

Totila initio felix, & Benedicti Abbatis adhortatione repressit iracundiam. Postea in rebus secundis factus insolentior perit fugiens.

Iustiniani Duces tres fuerunt, sapientes, fortes & felices: Belisarius, Iohannes, & Narsēs. Clarior est autem cæteris Belisarius, qui Persica bella & Vandalicum in Africa feliciter gessit. Fuit & prior expeditio Italica contra Vitigem gloriosa, magna parte Italiz recuperata. Posterior vero contra Totilam nequaquam priori par fuit. Iustus fuit erga socios, ac severe cauit, ne fumentum aut aliz res erunt & factorum repereretur. Sæpe militibus pauperibus de suo pecuniam largitus est, & venedica

ventia suspecta fuit aula, & post Iustinianum Iustinus successor ei missi Longinum sceleratum hominem, & coniunx Iustini iussit Narsen redire ad penam in Gynætro, exprobrans ei mollitiæ, quod Eunuchus esset. Sed ipse respondit, se relictum exordiri, quam non posset ipsa superba mulier pertexere. Invitavit enim Longobardos in Italiâ, quorum auxilio antea adversus Gotthos usus erat. Ac ut tutior esset, non rediit Cōstātinopolim, sed ut prius Neapoli vixit, donec ibi mortuus est.

Anno mundi quater millesimo, quadringentesimo quinquagesimo sexto.

Anno Romæ millesimo, ducentesimo quadragésimo quarto.

Anno Christi quadringentesimo, nonagesimo quarto.

ANASTASIUS.

Anastasius Dicorus factus est Imperator, regnavit annos viginti septem, menses tres, euexit senem ad Imperium apud Ariadne coniunx Zenonis, cum antea fuisset Scriba Aulicus. Initio favorem populi sibi conciliavit, abolito grandi tributo anno, seditiones quasdam repressit, & cum Persis inducias fecit, ut postea dicam, nec

nec magnas res bello gessit, Ecclesias valde turbavit. Hunc secundum legimus coronatum à Patriarcha. Sed prius data syngrapha, qua promissit Anastasius, se à Chalcedonensibus decretis nō discessurum esse, nec moturum novos tumultus in Ecclesia. Hac syngrapha accepta Euphemius Patriarcha, eum coronavit. Sed non multo post Anastasius delirans syngrapham reposcit, & palam defendit Eutychianos, & Episcopos ipsius aduersantes expulit ex suis Ecclesijs. Euphemium, à quo coronatus fuerat, expulit ex Constantinopoli. Deinde eius successorem Macedonium etiam interfecit. Convocata est ab eo & impia Synodus Sidonia contra Heliam Episcopum Armeniæ, & alios rectè sentientes. Talis erga Ecclesiam fuit.

De bellis hæc digna memoria recitantur: Vitalianus mota seditione exercitum contra Anastasium ad Constantinopolim adduxit, ubi navali prælio Marianus Dux Anastasij seditiones vicit. Ei scribitur à Proclo Mathematico, naves seditionis veteri exemplo Archimedis incensas esse. Facta sunt enim caua specula, à quibus radij Solis accensi vicinas naues inflammaverunt. Fuit eo tempore & Persarum Rex

Cabades, id est, gloriosus, cui Persæ, quia legem tulerat, ne adulteria sine violentia facta punirétur, regnū ademerunt, eumq; in carcerem incluserunt. Cū autem eius coniunx aditum ad eum peteret, tandem custos carceris ea conditione promisit se aditum concessurum esse, si secum concumberet. Illa marito hoc significat, qui spe liberationis iubet uxorem voluntati custodis parēre: quod cū faceret, mulier postea familiariter intromissa virum tandem liberauit indutū muliebri veste: Qui eū euasisset, adiutus ab amicis regnum recuperavit, & fratrem, qui biennio regnauerat, interfecit. Cū hoc Cabade diu Anastasius bellum per Duces gessit, quod postea Iustini tempore finitum est.

Ideo autem huius Cabadæ mentionem hic feci, quia & nostro tēpore simili pacto mulier virū liberare conata est. Cū Gonzaga Mediolani Præses esset, Caroli v. Imperatoris tempore, in vicinia quadam vrbe Præfectus Hispanus virum nobilem coniecerat in carcerem. Uxor captiui magna pecunia redimere maritum conata est. Ea pecunia accepta Hispanus promittit ita se redditurum esse virum, si illa noctem promitteret. Refert mulier postulata Hispani
ad

ad maritum, qui assentitur: Illa promittit Hispano. Postridie cum maritum peteret, reddit Hispanus, sed prius interfectum: illa misera calamitatem & suam & viri exponit Gonzagæ Præfidi, qui mox Hispanum prehendi iubet, & primum mulieri omnes facultates Hispani addicit, deinde cum capitali supplicio affici iubet.

Hoc exemplum iusti iudicis memoria dignum est, & poenæ ostendunt iram Dei adversus utrumque, & cum qui admisit adulterium, & cum qui fecit.

Recēsetur inter calamitates temporum Anastasij & hoc, quod primum tunc nomina Bulgarorum in Thracia & Illyria auditum est, qui tunc Illyriam populati sunt.

Existimatur autem Anastasius fulmine perisse, quia inuentus est mortuus, cum vixisset annos octoginta octo, regnasset annos viginti septem & tres menses.

Anno Mundi quater millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio.

Anno Romæ millesimo ducesimo septuagesimo primo.

Anno Christi quingentesimo vicesimo primo.

IUSTINVS. Justinus factus est Imperator, regnavit

quod

xx 3

annes

annos octo, & mēses aliquot, natus obscuro loco in Thracia patre armentario, sed miles factus virtute creuit. Cumq; præfesset excubiis Anastasij, & autoritate apud milites valeret, dedit ei ingentem pecuniā, Anastasio mortuo Eunuchus Amantius, ut militum suffragia emeret cuidam Theocritiano, quem Eunuchus Imperatorem creari volebat. Prudenter autem Iustinus accepta pecunia sibi militū suffragia emit, & quia virtus eius Senatus probabatur, Senatus & militū cōsensu Iustinus factus est Imperator. Primū ei periculum ab Amantio & Theocritiano fuit, quorum cum deprehendisset infidias, iubet eos interfici. Fuit utilis Orienti. Nam & Chalcedonensem Synodum mox initio Imperij se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit, & Episcopos, qui errores contra receptas Synodos defendebant, remotos ab officiis expulit in exilia. Seuerio Antiocheno Episcopo linguam præcidī iussit, ut blasphemiarum poenas daret. Hæc seueritas Ecclesijs Orientis profuit.

Cumq; & Arianos pelleret, misit ad eum Legatos Theodoricus Veronēsis bellum minitans, nisi desisteret. Hic & Romanum Episcopum Iohannem inclusit carceri, ut
sup

super dictum est, propterea quod Constantiopolim Iustinum coronasset. Ac primum hunc à Romano Episcopo coronatū esse Imperatorem legimus. Sed Theodoricus, ut supra diximus, post quædam sævitæ exempla mortuus est. Pax etiā cum Persis à Iustino facta est, quam tamen cito Persæ violarunt. Memoria dignum & hoc est, Manichæos nunc in Persia delictos esse, quod filium Regis ad sua deliramenta pertraxerant.

Quia autem Iustinus senex erat, & tandem morbi ad senectā accedebant, vivens quarto mense ante mortem suam Imperatoris creavit Iustinianum sororis suæ filiū, presentibus Epiphanio Patriarcha & præcipuis Senatoribus. Epiphanius Patriarcha Constantinopolitanus & Iustinianū & Theodoram conjugem eius coronavit.

Anno Mundi quater millesimo, quadringentesimo nonagesimo.

Anno Romæ millesimo, ducentesimo septuagesimo octavo.

Anno Christi quingentesimo vicesimo octavo.

CONSTANTINIANVS.

Iustinianus regnare cepit collega Iustini quatuor mensibus. Regnavit annos tri-

decem

xx 4

gin

ginta octo. Natus ex sorore Iustinus. Valens
consilio, & fuit eo felix, quod in Africa &
felices Duces habuit, per quos in magnis
bellis in Asia defendit Imperium, ubi re-
cuperavit provincias aliquas amissas. Vita
perator eius avaritia, quod omnes gentes
oneravit magnis tributis, quod multos cir-
cumventos calumniis excussit, et factu-
ratibus, quod Doctoribus stipendia ade-
merit. Sed fortassis magnitudo bellorum
& ædificationum eum excusat.

Initio Persæ repressi sunt per Bellisariū,
cum quibus cū pax facta esset, Bellisarius
in Africam missus est, ubi recepta Cartha-
gine, & capto Gilimero Rege Vandalico,
qui interfici Regem Hildericum iusserat,
recuperata est Africa, & finis ibi fuit regni
Vandalici. Bellisarius cum magna gloria
domum Constantinopolim rediit. Cum
Gilimer in triumpho ad Iustinianum sup-
plex duceretur, dixit ille Barbarus stans
hæc verba: Vanitas vanitatum & omnia
vanitas, fortassis cogitans inconstanti-
am rerum humanarum & Imperatori signifi-
cans, ne durior esset in victoria.

Cum autem in recuperatione Africa
virtutem & felicitatem Bellisarij conspe-
xisset Iustinianus, misit eum in Italiam
aduc

octuagesimum occupauerat. Reuersus autem Viges urbem Romanam obsidione cinxit, quæ durauit annum integrum & dies nouem. Comque fierent crebra oppugnationes, magna pars exercitus Gothici ibi perijt. Sed dira fames, & morbis ubiq; in tota Italia multi absumebantur, & in quibusdā locis matres filium caridius paste sunt.

Eodem tempore Gotthi Mediolanum funditus deleuerunt, interfectis triginta millibus hominum.

Tandem verò relinquit obsidionem, & bis Romæ Viges, cum alibi Ariminum amisisset, & Rauennæ metueret. Sequitur ergo Bellisarius Viginem, & inclusum Rauennæ obsidet, quem ut Gotthi dederent, fraude eos persuasit. Ibi captiui regem Viginem custodit. Ita valde inclinata potentia Gotthica Bellisarius redit. Constantino-polim Regem Viginem secum adducens, cū in Italia annos quinque in summis difficultatibus res magnas gessisset.

Etsi autem nondum belli Gothici finis fuit: tamen gloria Bellisarij magna erat, quod ut antea Regem Vandalicum, ita nunc Regem Gothicum captiui adduxit, victor duarum bellicosarum gentium

Vand

Vandalicæ & Gotthicæ. Sed inconstan-
tiam fortunæ metuere nos multa exem-
pla & in hac historia docent.

Nullius viri tunc in toto orbe terrarum
virtus & gloria maior fuit quàm Bellisa-
rij. At reditus in Italiam fuit infelix. Fuerat
inclinata Gotthorum potentia, sed rursus
Totila regnante erecta est. Hoc interfecto
intra decennium rursus concidit. Sæpe igitur
hanc admonitionem cogitemus:

*Omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
Et subito casu, quæ valere, vident.*

Urbs Romæ calamitates etiam fuisse
magnas, cum toties obsideretur & caperetur,
necesse est. Post Bellisarij abitum an-
no septimo rursus vrbs Roma circiter an-
num obsessa est à Totila, qui cum eam ce-
pisset, & partem murorum demolitus esset,
Bellisarius reuersus ex Thracia urbem non
munitam recipit, nec tamen diu reuinet.
Cumq; ibi Cononem Præfectum reliquis-
set, milites cum, quod frumentum inuiste
vendebat, & inequaliter dividebat, inter-
fecerunt. Aliquanto post Bellisarius reuo-
catus cum ferè quinquennio in Italia va-
gatus esset, rebus multis frustra tentatis si-
ne gloria in Thraciam rediit. Ibi Totila
Romam iterum obsidet, & capit anno
quar

quarto postquam antea cepit. Nec multo post interfecto Totila Narfes eam recipit. Post id tempus non est obsessa usque ad Longobardorum regem Agilolfum.

Narfes Persarmenius successor Belisarii feliciter ex Italia Gotthos expulit. Sed postea Longobardos attrahit, ut suo loco dicam. Scribitur autem Belisarium postea dignitate & opibus spoliatum esse a Iustiniano. Id apud Procopium non legitur, qui tamen de Ioanne Duce, cuius præcipua fuit potestas post Belisarium, expressè hoc scribit: Iustinianum ei dignitatem & opes eripuisse, eumque diu mendicando victum quæsiuisse. Extat apud Suidam huius Ioannis Cappadociæ Præsidis descriptio: *φύλας ἰσχυρὸς δεινός τε, γυνὴν τὰ δ' ἰόντα, καὶ ἄλλων ἀπὸ αὐτοῦ ἐν πᾶσι ἐκτενέων τε, καὶ πονηρίας* &c. Annumeretur autem exemplis inconstantia: fortunæ aulicæ, ut Scianus apud Tiberium, Seuerianus apud Seuerum, Eutropius apud Theodosium secundum.

Et si autem Iustiniano hæc gloriofa fuerant: expulsio Vandalorum ex Africa, & expulsio Gotthorum ex Italia: tamen clades alias in Imperio magnas accepit; Hunni vastarunt magnam Thraciæ partem; & Pannoniam recuperarunt. domitis ibi

700

Got

Gotthis. Et quia cōiunctæ gentes fuerunt Hunni & Auares, nomē Hungari ex utrisq; factum est, Hunniari, vt Iornandes scribit.

Tria pacis opera in Iustiniani gubernatione Principi cōuenientia, & digna laudē sunt: Legum collectio: Synodus quæ nominatur quinta *ἡμετερική*: & ædificationes ad repressionses Barbarorum factæ.

De legibus non dubium est, Principes debere hoc efficitere, vt extet Ius rectē scriptum & certum, quo & regatur homines, & in iudiciis cōsensus iudicum constitutur. Ideo & in patria Israël ius scriptum fuit diuinitus traditum, & collegium interpretum. Fuerunt & Athenis scriptæ Loges & *νομοφύλακας*, & Romæ Leges scriptæ fuerunt, & Iurisperiti, quorum magna fuit autoritas, postquā duodecim Tabulæ Romanorum Legum populo propositæ publicæ fuerunt: Et vt nunc sunt in Academiis studia discientium & docentium leges, & respondentium de iurē: ita fuerunt olim Romæ, deinde in urbe Beryto, postea Constantinopoli cœtus docentium & discientium.

Cumq; in Italiam Gotthi, deinde Longobardi & Franci patrias leges intulissent, tandē Lotharius Saxe Imperator admonitus

nitus ab Innero Iuris Interprete, qui auditor Doctorum in urbe Constantinopoli fuerat, rursus ex Bibliothecis proferri libros Pandectarum iussit, & enarrari eos Libros Bononiz, & iudicari in Italia. controuersias ex illis Romanis Legibus mādauit. Ita vetus Iurisconsultorū doctrina ex Constantinopoli rursus in Italiā illata est.

Esti autem quidam vituperant Iustinianum, quod ex vetustioribus integris scriptis tantum breuem Epitomen excerpti iusserit: tamen iudico valde benemeritum esse. Nā cum illa vetera volumina propter magnitudinem alioqui peritura fuerint, valde prodest reliquias superesse plenas eruditionis, qua æqualitas aliās Arithmetica aliās Geometrica proportionē sapiēter quaesita est, & multæ demonstrationes traditæ sunt. Nec assentior Præcopio, qui Tribonianum ait Leges venales habuisse, cum quidem ille ipse fateatur eum eruditione excelluisse: *φύσως δυνάμει έχρητο καὶ πηδεύει εἰς ἀκρόν ἀφίκετο, ἀμύλα δ' ἦν καὶ φιλοχρηματίας νόσημα ἰπισκνήσθη ἰκαίως τῆς πηδεύειας περισσίαι.*

Sæpe autem turbulenti homines excitantur tumultus non solum cōtra Legum doctrinam: sed etiam cōtra totum poli-
ticum

ticum ordinem: Sustulerunt distinctionem
Dominiorum: instituerunt communicationē
facultatum Platonice: Damnarunt Ma-
gistratus, iudicia & legitimas poenas:

Tales furores olim sparserunt Carpo-
crates, Marcion & alij, & adhuc circumfe-
runt nostro tempore Anabaptistæ. Caro-
lostadius nō volebat videri prorsus abo-
lere leges: sed contendebat oportere iudi-
cia exerceri iuxta forenses Leges Moysi.

Hæc deliramenta omnia ex his tenebris
oriuntur, quod auctores eorum & adplau-
sores non intelligunt discrimen iustitiæ, de
qua propriè concionatur Evangelistæ & vi-
tæ politicæ, nec cogitant missum esse fi-
lium Dei, ut in corde novam lucem, agni-
tionem, & invocationem veri Dei & iusti-
tiam æternam restituat, sicut Daniel per-
spicue inquit: Adducentur iustitia sempi-
terna. Hanc restituit filius Dei in cordi-
bus. Ut autem in diuersis regionibus uti-
mur dissimilibus dierum spatiis: ita in po-
litica vita finit nos in diuersis Imperiis vi-
legibus ciuilibus, quæ tamen cum lege na-
turæ congruunt.

Extant autem plurima scripta nostra-
rum Ecclesiarum, quibus muniuntur populi
contra fanaticos & sediciosos furores, &
orna

ornatur dignitas politici ordinis & legum.
Id obiter hic commemoro, cum de Iu-
stiniani libris dicendum esset. Quia utile
est considerari omnium temporum certas
mina de legū & ordinis politici dignitate.

Dixi inter insignia facta Iustiniani esse
& Synodi convocationem, de qua mox
dicemus in Ecclesiæ Historia, quā attexo
cæteris narrationibus. Omitto etiam adi-
ficationū descriptiones, quæ legantur apud
Procopium. Muniuit limites Imperij in
Oriente & Occidente. Et fit mentio Istræ,
in cuius ripa multas urbes & arces condidit.
Et Traiani pontem refecit in Dacia, quæ
est Vvalachia. Suntq; verba Procopij de
Istro hæc: *κτίσας μὲν τὴν ὁρίαν τῶν τῶν καλῶν
ποταμῶν ἱστροῦ.* Loquitur enim Herodoti
more.

DE ECCLESIA.

Quinta Synodus *ἡνικάνοι* à Iustinia-
no Constantinopolim convocata
est anno Christi 529. Quis & reliquæ Ne-
storij & Eutychis adhuc turbabāt Ecclē-
sias in Oriente, & Monachi in Palestina
renewabant Origenicā dehramenta. Fin-
gebant omnes animas humanas initio
mundi conditas esse ante corpora. Item
Diabolos

Diabolos habituros finem pœnarum , & saluos futuros esse. Deinde spargebant & alij plures monstrosas opiniones. Repetita est igitur confirmatio Symboli Niceni, & condemnatio Samosatani, Arij, Nestorij & Eutychis. Scribit Nicephorus interfuisse huic Synodo Romanum Episcopum Vigilium. Retinetur in Græca Liturgia Cantilena, quæ continet breuem confessionem contra multos errores. Eam dicunt à Iustiniano post eam Synodum compositam esse. Sed existimo communi deliberatione Synodi & scriptam , & Ecclesiis traditam esse. Verba hæc sunt: Vnigenite fili & verbum Dei, qui cùm immortalis sis, assumpsisti humanam naturam propter nostram salutem ex sancta Dei genitrice, & sine mutatione naturarum homo factus & crucifixus es Christe Deus, mortem morte proculcās & simul glorificaris cum Patre & Spiritu sancto, salua nos. *μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ παρὰ πατὸς γενόμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀπὸ πατρὸς γενέσθαι, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας τρυφωθείς τε χρεῖστος ὁ θεὸς, θανάτῳ θανάτῳ πατήσας συνδοξασθῆναι τῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι σῶσαι ἡμᾶς.*

y y

Dura

Duravit autem Synodus circiter biennium, ac de Origene magna certamina fuerunt. Agitatae sunt quaestiones. Quid sit anima hominis. Sit ne ex triaduce. An tunc ex nihilo creetur, cum infunditur. Aut an probanda sint Origenis deliramenta, qui dixit simul omnes humanas animas initio conditas esse, easque in caelo lapsas postea in corpora mitti.

Filius Dei perspicue & sine vlla ambiguitate affirmat se corporibus hominum mortuis redditurum esse vitam. Hæc sententia firmissima fide amplectenda est, & expectandum iudicium post hanc vitam. Verum de anima separata obscurior est doctrina. Sed tamen hæc dicta significat animas hominum spiritus separabiles esse, & vivere separatos: Hodie mecum eris in Paradiso: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, quia animam occidere non possunt: Cupio dissolui & esse cum Christo. Rom. 8. Corpus mortuum est propter peccatum: spiritus autem vivit propter iustitiam: Deus est Deus Abraham. Vivit igitur Abraham. Hæc dicta opponamus iis, qui imaginantur animas humanas esse flammulas, quæ nominantur à Medicis spiritus vitales, qui extinguantur sicut in pecudibus.

Quod

Quod verò animæ hominum non sine creatæ initio Mundi ante corpora, narratio in Moyse ostendit, quæ ait prius formatum esse Adæ corpus, & deinde in faciem, scilicet iam formatā inspiratum esse vitæ spiraculum. Non igitur prius erant conditæ animæ. Quare & in Psalm. 139. qui est cōfessio de præsentia & opere Dei, in singulorum formatione & vitæ cōservatione, aliquoties repetita est insignibus verbis hæc doctrina, quòd in utero formetur homo. Iam si potior pars prius fuisset, nō diceretur de toto homine, formari eum in utero, & nominatim inquit: Pinxisti me in inferioribus terræ. Ergo animæ non fuerunt prius in cœlo, quasi dicat, organis & sensuum diuersitate variasti corpus informe. Hęc variatio fit per animam. Tūc igitur anima creatur in terra, nec fuit antea in cœlo. Eadem sententia extat in Iob cap. 31. sine metaphoris. Et si fuissent animæ ab initio mundi, quæ esset absurditas, nihil eas ex tot seculis meminisse?

Tertia quæstio est: An de nouo creentur animæ ex nihilo extra corpora, & deinde insundantur corporibus: an verò intra corpora ex traduce fiant. Vtrum verò dixeris, non est excludenda Dei præsentia

y y 2 in for

in formatione & viuificatione : sed firmissimè statuendum est , formationem & vitam Dei opus esse, sicut totus Psalm. 139. affirmat nos formari, viuificari & foueri à Deo: Formasti me in vtero matris meæ. Ac vtile est aduersus Epicureas imaginationes confirmari fidem illustribus testimoniis, qualia hæc sunt: Deuter. 30. Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum.

Actor. 17. In ipso sumus, viuimus & mouemur.

Colof. 1. Omnia per eum consistunt.

1. Timoth. 8. Coram Deo qui viuificat omnia.

Psal. 104. Auferes spiritum eorum, & peribunt, & in puluerem reuertentur. Emittes spiritum tuum & recreabuntur, & renouabis faciem terræ.

Psal. 33. De cælo respicit Dominus, videt omnes filios hominum, format sigillatim corda eorum.

Psal. 99. Scitote quòd Dominus ipse est Deus. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.

Iob 14. Numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminum ei, quem non præteribit.

Talibus testimoniis confirmati certò statu

statuamus vitam nobis à Deo dari & conseruari , & quotidie ei gratias agamus: agnoscamus conditorem , & petamus, vt nos seruet, gubernet & protegat. Hæc cogitare vtilius est quàm profanis disputationibus implicare mentes. Interrogant autem aliqui, quî fiat, vt peccatum sit in animabus, si recens creâtur. Ideo concinnius esse dixerunt aliqui dicere, creari eas in corporibus ex traduce immundo: seruari autem & propagari naturam talem, qualis nunc est, vt qui pedẽ quauis claudum, retinet. Et hæc de traduce cõueniunt ad dictum: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Sed hæc consideranda iis, quorum ætas maturuit, relinquo.

In ceteris cõtrouersis huius Synodi minus est difficultatis Ideò hîc eas nõ repeto.

Anno Mundi quater millesimo, quingentesimo vicesimo octauo.

Anno Romæ millesimo, trecentesimo decimo septimo.

Anno Christi quingentesimo sexagesimo sexto.

I V S T I N V S.

Iustinus secundus nepos Iustiniani ex filia, Imperator factus à Iustiniano vi-
yy 3 uente,

uente, tenuit Imperium annos duodecim. Ut imperij initium gratus esset, leniit tributa & vsuras, & coniunx Sophia quędam debita ex suis facultatibus soluit, breui tamen post noua tributa iudicta sunt. Non multa per sese Impetator morbis impeditus adinistravit: Bellum cum Persis quadriennio gessit per ducem Martinum, in quo vtrinque magnę clades acceptę sunt. Sed cū tandem victi essent Persę, rursus aliquantisper pax facta est. Dux res valde dignę memoria in huius Iustini gubernationem incidunt: initio Exarchatus in Italia, & initia regni Longobardici in Italia. Fuerunt autem Exarchi velut Vicarij Imperatorum ex Constantinopoli missi. Durauitq; eorū gubernatio post Narsen annos centum & sexaginta. Aix autem & sedes Exarchorum Rauenna fuit. Priores bella cum Longobardis infelicia gesserūt. Postremis varia certamina cum Romanis Pontificibus fuerunt, donec Longobardi vrbibus illis, quas Exarchi reliquas tenebant, potiti sunt, quas tamen relinquere Longobardos Pipinus coëgit.

Fuit autem primus Exarchus à Iustino secundo in Italiam missus Longinus, cuius mores ita describuntur, vt non sit mirum

Græc

Græcos in maius odium venisse. Dicitur aluisse *γυναικίεργας*, qui vi & fraudibus alienas coniuges & nobiliū filias ad ipsum pertraherent. Prius autem res Longobardicæ breuiter recitandæ sunt, postea series Exarchorum addenda erit, ita magis perspicua erit narratio.

DE LONGOBARDIS.

OMitto fabulosas ineptorum narrationes, quæ Longobardos ex Insulis artois educunt, & sequor Strabonis ac Ptolemæi descriptiones, qui Longobardos & Senonas in ripis Albis collocant, & disertè inquit Ptolemæus: Longobardorum sedem ad mediū Albis esse, qui tractus nunc ad Diocæses Meideburgensem & Halberstatensem pertinet. E regione fuisse Senonas in eo tractu, qui nunc vetus Marchia appellatur etiam ex vtroque scriptore intelligi potest. Nec limites immotos confituo. Interdū longius hæ bellicosa gentes progressæ sunt, interdum regressæ, ut fortuna bellorum erat. Ex hac sua patria Longobardi in illis terribilibus gentium migrationibus accesserunt cum familiis suis ad eam Pannoniæ oram, quæ Italiæ propior est; ubi manserūt annos quadra-

ginta duos. Ac inde ab eis auxilia aduersus Gotthos in Italiam Narses accersiu. Gothhis ex Italia expulsis aliquanto post Longobardi siue à Narse inuitati, vt aliqui narrat, siue quod magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus & splendore, vltro Italiã ingressi sunt anno Christi quingētesimo sexagesimo octauo, cum Imperator esset Iustinus secundus. Tenuerunt regnum in ea Italiæ parte, quæ est inter Alpes & Apeninum annos ducentos & quatuor, vnde adhuc ea pars nomen habet Longobardiæ, ac in Italica expeditione mixtos fuisse Longobardis Saxones & Sueuos, id est Pomeranos, historia ostendit. Vastationem Italię denuntiauerunt multa prodigia: Conspectæ sunt igneæ acies in aëre dimicantes: Sanguis ex terra & parietibus scaturiens, & alia multa, vt semper magnæ calamitates prodigiis denuntiantur. Nomen à longis cuspidibus vel bipennibus deducere concinnius est, quàm à barbis.

Primus Rex Longobardorum in Italia fuit Alboinus, regnavit annos quatuor. Initio occupauit Vincentiam & Veronam. Deinde ad Mediolanum accessit, quod suadente Honorato Episcopo deditio

ditionem fecit. Nam & propter famem obsidio tolerari non poterat. Ticinum quod à Longino præsidio munitum fuerat, triennio obsedit, quod cum tandem cepisset, rediens Veronam in conuiuio iussit afferri poculum factum ex cranio Cunimundi, quem occiderat, & coëgit coniugem filiam Cunimundi ex cranio patris sui bibere. Illa tunc dissimulato dolore, postea hortatur Helmechildum nobilem Longobardum, ut Alboinum interficiat, & promittit ei regnum. Helmechildus dormientem Alboinum interfecit, deinde coactus fugere cum Rosimunda coniuge Alboini accessit Rauennam ad Longinum, ubi cum aliquādiu fuissent, Longinus nouas spes concepit potiturum se & muliere Rosimunda & Longobardorum societate, quam adeptus velit se nominare Regem Italiae, persuadet mulieri, ut venenum det Helmechildo, eiq; promittit cōiugium. Illa præbet marito egredienti ex balneo venenum quod cum auidè haussisset, veneni vim sentiēs cogit Rosimundam reliquum haurire, quæ simul cum Helmechildo extincta est.

In hac breui historia multa sunt insignia exempla, singuli suorum scelerum poenas

yy

s

dede

dederunt: Rex Albonius: mulier perfidiosa, & minister mulieris perfidiosus. Hæc fuerunt initia regni Longobardici in Italia.

Secundus Rex Longobardorum Clephes regnavit annum vnum & sex menses, statim post interfectum Alboinum electus, pulsa coniuge Alboini. Multa Italiae oppida occupavit, sed cum in subditos & domesticos crudelis esset, interfectus est à viro præcipue nobilitatis, qui in eius familia fuit. Post eius mortem interregnum fuit annos decem, in quo triginta Duces aliquandiu mediocri concordia non solum eam Italiae partem rexerunt, quæ prius à duobus regibus occupata fuit, sed progressi etiam in Umbria, Picenum, & Campaniam, multa oppida occuparunt, & dirptiones magnas sacrarum & profanarum rerum fecerunt, propter quas nominati sunt veteri exemplo triginta Tyranni. Nec diu fuit inter eos concordia, sicut dicitur: *ὅν τε ἀγνοῦντες πολέμους ἐγένοντο*. Defecit ad Longinum Exarchum unus ex triginta Suevus nomine Dotrula cum oppidis quæ tenuit, qui vicinum vnum ex triginta Feroaldum cepit, & occidit prostrato exercitu.

In hac historia nominatim fit Saxonum mentio, qui cum fuissent in Longobardorum

rum

rum exercitu, agrè ferentes eorum dominationem, redierunt in patriam adiuti à Rege Francico Sigeberto, & non sine magnis præliis veterem patriam recuperaverunt. Quia Sueui, id est, Pomerani in ea loca transierant. Ideo Longobardi bellū Galliæ vicinæ Narbonensī intulerunt. In his difficultatibus cū viderēt Duces vno gubernatore opus esse, rursus creaverūt Regem.

Tertius Rex Longobardorum Autharus filius Clephis, regnavit annos sex, mitior patre, & iustior in gubernatione, conditis legibus inter suos latrocinia prohibuit. Cumq; recuperato Brixello Dotrulā Sueuum expulisset, fugientē Rauennam, inducias fecit cum Exarcho Smaragdo: Pacem etiam fecit cum Rege Francico: Coniugem duxit filiā Regis Banarorum Garibaldi Theudelindā celebratā à Gregorio magno, quæ cū piè agnosceret & coleret Dominū nostrū Iesum Christum, viro ad iustitiam & pacis studium hortatrix fuit. Sed non diuturna fuit hæc Longobardorum tranquillitas. Nam Autharus veneno extinctus esse Ticini scribitur.

Quartus Rex Longobardorum Egilolphus cognatus Authari, regnavit annos viginti, cū Dux Taurinensis esset, delectus
est

est à Theudelinda ad coniugium & regnum, quia tanta fuit Theudelinde virtus, ut Longobardi dubitantes, quem eligerēt, arbitrio viduæ permitterent electionem. Hæc Egilolpho & coniugium & regnum obtulit, & nati sunt ex eis Adoaldus, qui postea in regno successit, & Gutbirga.

Initio Egilolphus pacem cum Francis fecit, qui & captiuos reddiderunt. Mox & in suo regno Duces rebelles compescuit. Fecit & cum Exarcho inducias. Ecclesiis adempta restitui curauit: Aboleuit barbaricas superstitiones, quas antea Longobardi ex patriis moribus retinuerant, & Christianam doctrinam docere curauit, qualem Gregorius Romanus Episcopus præscribebat.

Cum autem Exarchus Callinicus Parmam cepisset, & inde filiam Egilolphinam in priore coniugio, & eius maritum abduxisset, irritatus tanta iniuria, & liberaturus filiam & generū Egilolphus, bellum aduersus Exarchū mouit, & primum ad urbem Patauium accessit, in quam cum faces multas iaculatus esset, magna parte ædificiorum incēdio consumpta, facta est deditio. Quod reliquum fuit vrbis dimissis ciuibus combustum est anno centesimo & octo

& octogesimo, postquam ab Attila fuerat deleta. Rursus igitur magna multitudo inde migrans auxit Venetam urbem. Postea Cremonam delevit. Mantua deditione servata est, sed nudata moenibus. Deinde totius Italię imperium sperans, exercitum ad urbem Romā adduxit, quam integrum annum perpetua obsidione fatigavit, sed tandē propter malas tempestates & lucem ubiq; grassantem abduxit exercitum, deprecatione etiam Gregorij Episcopi Romani motus, qui persequerat, ut Smaragdus Exarchus restitueret & filiam & generum & urbem Parmam. Domum rediens despondit filio uxorem filiam regis Frācię, & pacem cum Phoca Imperatore facie, qua cōstituta aliquanto post mortuus est.

Quintus Rex Longobardorum filius Egilolphi Adoaldus, qui regnavit cum matre Thendelinda, quę & propter filij adolescentiam, & propter alias causas bella moveri noluit, sed mortua ea Adoaldo Longobardi, portæsi eius ignaviam, regnum ademerunt.

Sextus Longobardorū Rex Arioaldus.

Septimus Longobardorum Rex Rotharis: Leges condidit Longobardis, & vicit Exarchum Theodorum trucidatis

octo

octo millibus , & vrbes aliquot regno Longobardorum adiecit.

Octauus Rex Longobardorum Radoaldus interfectus in adulterio.

Nonus Rex Longobardorum Aribertus filius fratris Theudelindæ. Huic duo filij successerunt, Godebertus regnans Ticini, & Bertarius Mediolani regnans. Orta autem inter adolefcētes fratres discordia, Godebertus accersit Grimoaldum ducem Beneuentanum, vt haberet auxilia contra fratrem. Grimoaldus veniens Ticinum interfecit Godebertum & eius filium, & sese regem Longobardorum fecit. Bertarius fugit primum ad Chaganum regem Hunnorum , postea ad regem Francicum Dagobertum , & absuit exul donec regnavit Grimoaldus decimus Rex annos nouem, qui cū rupta vena sanguinis fluxu mortuus esset , rediit Bertarius , quem Regem vndecimum numero, cuius iustitia & pietas laudantur. Sed mox post eum nouæ discordiæ inter successores ortæ sunt, cū regnasset annos octo Bertarius , successit filius eius.

Duodecimus Rex Longobardorum Cunibertus Bertarij filius pulsus regno ab Alachiso Duce Tridentino, quem ipse seruauit

nauerat, cum pater Bertarius eum interfec-
 turus esset. Sed cum Alachisus crudelita-
 tem in Sacerdotes exerceret, reducitur
 Cunibertus, & cum prælio Alachisum vi-
 cisset, caput & pedes ei præcidit. Moriens
 Cunibertus reliquit parvum filium Lurber-
 tum, quem Asprando Duci commendavit.
 Sed Reginbertus Taurinensium Dux bel-
 lum puero & Asprando infert, & victor se
 regem facit. Huic tredecimo Regi, qui ini-
 iuste regnum occupauerat, quod non
 diutius vno anno tenuit, successit filius
 Aribertus secundus.

Quartus decimus Rex Longobardo-
 rum Aribertus secundus, qui quanquam
 regnum à patre iniuste occupatum armis
 retinuit annos duodecim: tamen tandem
 poenas dedit, & simul regnum & vitam
 amisit. Reducturi erant legitimum hære-
 dem Luthertum Duces Asprandus & Rho-
 tarius, & cum magnum prælium ad Tici-
 num factum esset, Luthertus regni hæres
 captus est, & aliquantò post interfectus.
 Fugiens in Bavariam Asprandus ibi annos
 novem exulat. Inde adiutus à Durberto
 Bauarico. Duce redit in Longobardiam,
 & magno prælio vincit Tyrannum Ari-
 bertum, qui in fuga in Ticino periit.

Quin

Quintus decimus Rex Asprandus reuerfus ex Bauaria tenuit regnū tres menses, Princeps iustus, & qui in tutela fidem præstiterat, reliquit suocessorem Lutbrandum filium, qui cæteris regibus Longobardorum omnibus antecelluit.

Sedecimus Rex Longobardorum Lutbrandus, regnavit annos viginti duos. Initia gloriola habuit. Mouet bellum aduersus Exarchum, vt defenderet Episcopos, quos Græci propter *εικονομαζία* spoliabant. Cum Rauennam obsidione frustra aliquandiu fatigasset, duxit exercitum in Tusciam, vbi Clusium vi captum crudeliter diripuit. Auxilia ad urbē Romam Pontifici misit, quæ Exarchum eò venientem repulerunt. Postea Bononiam, Forum Liuij, Auximum, & alias quasdam vrbes occupauit. Pace deinde facta cū Exarcho Erithio, impetrauit à Romano Pontifice, vt Exarchum liberaret ex cōmuniacione. Misit auxilia Carolo Martello gerēti difficile bellum cum Saracenis, quorum trecenta millia in Galliam infusa fuerant. Vt autem sunt mutabiles sociorum animi, præsertim Romanorum Pontificum, cū Lutbrandus Spoletum capit, vt cognatos rebelles ad officiū reuocet, Pontifex Romanus

manus addit exercitum Duci Spoletano contra Lutbrandū, vbi etſi pars copiarum Lutbrádi trucidata eſt: tamē ſingulari pugna Rachisij ducis Foroiulienſis victus eſt Spoletanus. Iratus igitur Lutbrandus Romano Pontifici Romam duxit exercitum, eamq; obſidione cingit. Ibi Pontifex, quia nec poterat à Leone Imperatore auxilium ſperare, & magna tunc autoritas erat Caroli Martelli, perit à Carolo Martello, vt vel autoritate vel armis perficiat, vt Lutbrandus ab vrbe Roma diſcedat, & Eccleſiæ Romanæ adempta reſtituat.

Recens Carolus Martellus proſtigato Saracenico exercitu trecetorum millium ingenti terrore Galliam & Italiam liberauerat, & amicitia erat ſumma inter hos duos principes Carolum Martellū & Lutbrandum, quorum virtus tāta fuit, vt longē antecellerēt omnibus regibus & principibus eius ætatis. Impetrat igitur Carolus Martellus non minus, ſed pro ipſorum amicitia petens amanter, vt propter Eccleſiæ reuerentiam Pontifici & Vrbi parceret. Hac amiciffimi & præſtantiffimi principis oratione motus Lutbrandus diſcedit ab vrbe Roma, ſed Rauēnam obſidere ruruſus incipit, quo cūm ad eum Romanus

z z Pon

Pontifex accessisset soluit obsidionem. Redeuntē ad Padū sequitur Pontifex, quo reuerēter excepto & audito vniuersę Italię pax restituta est, nec multo post Lutbrādus ex hac vita placida morte decessit.

Septimusdecimus Rex Longobardorum Hildebrandus regnavit sex menses, filius fratris Lutbrandi. Die coronationis egredienti ex templo, & ritu gentis hastam gerenti sederat in ea Cuculus, id existimatum est esse infaustum omen. Nec multo post regnum ei ademptum est.

Octauus decimus Rex Longobardorū Rachisius Dux Foroiulienfis, qui singulari pugna Spoletanum, vt suprā dictū est, vicerat, regnavit annos quatuor. Pacem a Lutbrando factam cum Romano Pontifice & Rauennatibus initio confirmauit. Sed postremo anno Perusiam cepit, quod cum ad eum Zacharias Romanus Pontifex venisset, persuasit ei, non solum vt bellum finiret, sed etiam vt relicto regno pietatis studio Monasticę vitę se dederet.

Nonus decimus Rex Longobardorum Astulfus Rachisij frater, regnavit annos octo, Tyrannus crudelis & timidus, Rauennam occupauit, & oppida quędā Romanę sedi ademit. Et quia processurus erat
ad vr

ad urbem Romam, Stephanus Pontifex frustra petito auxilio à Constantino Imperatore discessit in Galliam, petiturus ut Rex Francicus Pipinus Tyrannum reprimeret. Quanquam Pipino oblata erat occasio regni Longobardici occupandi: tamen sine cupiditate tantum publicæ paci consuluit bis ingressus Italiam. In prima expeditione Astulfus cum in faucibus Alpium infelicitèr pugnasset, fugit in urbem Ticinum, ibi metuens oblidionem, promisit pacem, & dedit obsides. Redit igitur Pipinus in Galliam sperans Italiã periculo liberatam esse. At Astulfus post abitum Pipini contra pacta ad urbem Romam accedit, facit magnas vastationes, & suburbana incendit. Rursus opem implorat Pontifex à Pipino, qui rediens non contentus promissis, cogit Astulfum relinquere Ravennam & alias Italię vrbes, quas partim Pontifex, partim Exarchi tenebant. Nec tamen ei regnum Longobardicum ademit.

Hæc moderatio excellentibus Monarchis congruit, qui cum iusta & necessaria bella gesserunt, ostendunt se magis publicæ salutis consulere, non hoc agere ut priuatam potentiam augeant, ut cum Romani Græciæ integram libertatem reddi-

22 1 derunt,

derunt , & repressione Macedonum contenti , non occuparunt eorum regnum. Astulfus post factam pacē res novas moliens apoplexia in venatione extinctus est.

Ultimus Rex Longobardorū fuit Desiderius , Dux Etruriæ , tenuit regnū annos octodecim. Contra pacis condiciones Pipino promissas occupavit Rauennam & alia vicina oppida. Fecit Episcopū Rauennatē contra Canones , qui antea non fuerat in Ecclesiastico ordine. Cumq; reprehensus ab Adriano Episcopo Romano exercitum Romā duceret, & Adrianus à Carolo Rege Francico auxilium peteret, regressus Desiderius venienti Carolo exercitum in faucibus Alpium opposuit. Sed victus Ticinum fugit , vbi decem mensium obsidione & fame coactus fecit deditio- nem. Interea Mediolanū & Veronā exercitus Caroli occupavit. Quia verò pacta Longobardi toties antea violauerāt, seuerius egit Carolus quàm antea Pipinus, vt scriptū est: Propter iniustitiam transferuntur regna. Carolus in sua potestate regnū Longobardorum retinuit , & Francicos præfides ei dedit. Regem Desiderium capti- uum relegauit Leodium. Filius desiderij Adelgisus ad Græcum Imperatorem fugiens,

giens, patricius Constantinopoli factus est. Postea cum à Græcis instructus exercitu regnum paternum recuperare conaretur, à Francis captus & interfectus est.

Hic finis fuit regni Lōgobardici in Italia, quod ab Alboino vsque ad huius Desiderij deditionem annos ducentos & quatuor durauerat. Præcipua virtus fuit Ægilolphi, Theudolindæ Bauaricæ, Cuniberti, Lutbrandi. Cæteri crudeles, & quidam sanguine cognatorū polluti fuerant, quorum poenæ testimonia sunt iræ diuinæ, quæ etiam posteritatem hoc monent, quod dicitur in rota clamare Ixion: Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos. Incidit hic finis regni Longobardici in annum postquam natus est Christus ex virgine septingentesimum septuagesimum tertium.

Carolus Romā profectus honorificè à Romano Pontifice exceptus est, & factus patricius Romanus. Iurauit Frācos perpetuò amicos fore Romanæ sedi & populo Romano. Nondū tamen Imperator factus est. Sed hæc initia fuerūt potentiæ Francorū in Italia, quæ diu profuit ad Italiæ pacē.

DE EXARCHIS.

Recitabo & continua serie Exarchos, qui fuerunt Vicarij Imperatorū Græcorum,

corum, & partem Italiæ rexerunt. Fuitq; arx eorum seu aulæ domicilium Rauēna. Incidit eorum initium in Longobardici regni initium. Sed citius aliquantò defijt Exarchatus quàm regnum Longobardicum, vicelicet cū Pipinus in Italiam contra Astulfum vocatus est.

Anni tribuuntur Exarchis centū & septuaginta quinque. Vocabulū nō à sex vrbibus dictum est. Sed à *Exarch* est eximius seu præcipuus Princeps. Horum tempore fuit eo inquietior Italia, qui cū Longobardos Exarchi irritarent, quibus nō erāt pares, & suos spoliarent, magnæ vastationes & direptiones fiebant, magnos etiam tumultus contra Romanos Pontifices propter *εινοραπειχίας* & alias iniustas causas excitarunt. Sepe enim Pontifices impediabant expilationes: ac Mauricij Imperatoris tempore scribit Gregorius Romanus Episcopus, qui primus sic nominatus est: malitia Exarchi aduersus nos gladios Longobardorū vicit, qui nos rapinis & fallaciis perdit. Cū igitur in odio essent Græci propter rapinas, libidines & dissensiones de religione, & assidua bella in Italia essent, nihil mirū fuit à Frācis peti defensionem, quorū iustitia, fortitudo, modestia, & pie

& pietas tunc cognitz erant. Nec facile in eadem familia continuos quatuor tales Principes inuenire possumus, quales fuerunt Carolus Martellus, Pipinus, Carolus magnus & Ludouicus Pius, ac Deus donec vult gentes aliquas seruare deletis Tyrannis, transfert imperia ad iustiores, & natura fit, vt à iustioribus præsertim vicinis defensio petatur.

Primus Exarchus ab Imperatore Iustino secundo, postquam Narses mortuus fuit, in Italiam missus est Longinus, cuius nulla virtus celebratur, raptus virginum & matronarum narrantur, ad quos sceleratos ministros habuit, qui nominati sunt *γυναικίστρας*.

Secundus fuit Mauricij Imperatoris tempore Smaragdus, qui nactus occasionem gerendi aliquid contra Longobardos, ex domestica eorum discordia, Dotrulam Sueuum, qui ab eis defecerat, contra eos armavit. Is Veroaldum Ducem Longobardicum cepit & interfecit. Recepit & oppida quædam Smaragdus. Sed rursus pulso Dotrula Smaragdus cum rege Longobardico inducias fecit.

Tertius fuit nomine Romanus à Mauricio Imperatore successor missus Smar-

ragdo turbauit inducias, & aliquot oppida recepit, sed cū Romæ aliquādiu graffatus esset expilationibus & rapinis, non multò post Rauennæ mortuus est.

Quartus dictus est Callinicus, qui fortem & iustum regem Egilolphum irritauit capta Parma & abductis filia Egilolphi & genero. Moto igitur bello nō solum Callinicum reprimi, sed etiam oppida quædam recipit, & iratus exercitum ad urbem Romam obsidendam duxit. In hoc tanto Italiæ incendio Callinicus Rauennæ moritur. Rursus igitur Smaragdus à Mauricio in Italiam missus est.

Quintus Exarchus Smaragdus iterum. Huius tempore Egilolphus cū Romam obsidione integri anni fatigasset, Cremonam vi captam prorsus deleuit. Deinde Mantuam deditione cepit. Cū igitur Smaragdus videret suas vires nequaquam pares esse Longobardicis, pacē fecit cum Egilolpho, quē & coniunx Theudelinda & Gregorius Pontifex ad pacem flectebant. Suntq; redditi captiui gener Egilolphi & eius filia cum honorifico comitatu dimissi.

Sextus Iohannes Lamigius Thrax à Phoca missus adduxit magnum agmen muli

mulierum & spadonū. Congruit hic proverbium de similitudine domini & ministri: Quales dominæ tales catellæ. Miserat Phocas non meliorem Vicarium, quàm erat ipse. Rauennates igitur ægrè ferentes Imperia Thracum, Spadonum & mulierum, & rapinas ac libidines, trucidarunt Lamigium & familiam.

Septimus Eleutherius ab Heraclio missus, initio feliciter oppressit Neapoli seditiones, quorum Dux nominatur Iohānes: Deinde facta pace cum Longobardis in annos decem, quia Egilolpho mortuo mater Theudelinda propter filij adolescentiam pacis cupida erat. Eleutherius videns Italiam tranquillam esse, sese Regem Italiae nominat. Sed cùm Romā exercitum ducit, à suis militibus interfectus est, & caput missum est Constantinopolim ad Heraclium Imperatorem.

Octavius Isacius ab Heraclio missus, pacem cum Longobardicis factam confirmavit, & decem annos addi voluit ad conditiones pacis. Romam autem veniens, ut electionem Romani Episcopi Severini confirmaret, pecuniam quæ in Lateranensi templo reposita erat, rapuit, & parte distributa militibus, reliquum auxit Rauen-

uennam. Ad hoc sacrilegium vsus fuerat ministro , cui nomen fuit Mauricius Carthularius , quem Romæ præfectum vrbis fecit. Hic vt Isaacium excuteret , criminatus est eum palàm apud iudices Romanos & præsidium , velle eum Eleutherij exemplo regio nomine in Italia dominari , & iam contra eum in oppidis aliquot præsidia collocauit. Re cognita Isaacius mittit exercitum aduersus eum iam desertus à suis, cum in templum fugisset, inde extractus est & securi percussus , caput hastæ infixum diu Rauennæ in circo pendit. Nec diu post Isaacius subita morte extinctus est. Hæ tragœdiæ ostendunt , quales & mores & gubernationes Exarchorum fuerint.

Nonus Theodorus Calliopa missus ab Heraclio Longobardis bellum intulit, qui amplius viginti annis quieuerant, sed magno prælio ad Mutinam victus est à Rothari. Post eam victoriam Rotharis occupauit Liguriam.

Decimus Olympius missus à Cōstantino mandata Romam attulit, vt Episcopus Romanus errorem Monotheletarum amplecteretur. Cumq; Martinus Romanus Episcopus refragaretur , percussorem in
tem

templum misit, qui interfecturus Martinum subito cæcus factus est, quo miraculo motus Olympius Romano Episcopo adeo amicus factus est, ut & Rauennatem Episcopum coegerit se Romano subiacere, cum antea voluerit par esse. Deinde Romanus Episcopus hortator fuit Olympio, ut à Sicilia Saracenos depelleret. Quod cum fecisset, ibi morbo extinctus est.

Vndecimus Theodorus Calliopa iterum Romæ Lateranensem Basilicam ingressus, tanquam salutaturus Martinum Episcopum, vi eum cepit, & captum misit Constantinopolim, unde in Chersonesum deportatus est, ubi exulans aliquantò post mortuus est.

Duodecimus Iohannes Platina missus à Iustiniano secundo, cum Romæ dissensio esset de electione Pontificis, venit eò pecunia corruptus, ut Paschalem crearet Romanum Episcopum, quod tamen perficere non potuit: Quia Paschalis damnatus est, quod magicas imposturas exercuisset, qui & in monasterium inclusus est, ubi dolore animi extinctus est. Rediit Iohannes Rauennam spoliatis Romæ templis.

Tertius decimus Theophilacius missus ab Apfimarò, prius ex Sicilia Romam venit, quam accessit Rauennam. Cumq; direpti

reptiones & cædes metuerentur, præfidia, quæ Romæ & Rauennæ erant, se contra cum cōiunxerunt. Sed Romanus Episcopus, cum inter Exarchum & exercitum velut arbiter esset, persuasit eis, ne inter se dimicarent, & vt Rauennam sine latrociniiis discederent.

Quartus decimus Paulus à Leone tertio missus Gregorium tertium Romanum Episcopū capere iussus fuerat, quòd Leoni tertio propter *εὐνομαχίαν* tributa negari iusserat: sed à Romanis cum filio interfectus est.

Vltimus Exarchus Eurychus à Leone tertio missus cum literis Romanos ciues contra Gregorium incitaret, edidit cōtra eum Gregorius fulmen excōmunicationis. Aliquanto pōst Astulfus Rex Longobardorum Rauennam cepit. Contra hunc Stephanus Romanus Episcopus accersit Pipinum, quo tempore finis fuit & nominis & gubernationis Exarchorum, cui tribuūtur anni cētū septuaginta quinque.

Feci continuos Catalogos regum Longobardicorum & Exarchorum, vt mores & exitus Principum in vno loco propositi magis conspici possint. Nunc ad Imperatores redeo.

Anno

Anno Mundi quater millesimo, quingentesimo tricesimo nono.

Anno Romæ millesimo, trecentesimo vicesimo septimo.

Anno Christi quingentesimo, septuagesimo septimo.

DE TIBERIO.

Tiberius Constantinus ascitus ad Imperium à Iustino adhuc viuentē propter eximias virtutes, quæ in eo in gubernatione aulæ cōspectæ erant. Tenuit Imperium annos septē. Coronatus est à Patriarcha Eutychio cum cōiuge Anastasia. Mansit constans in professione piarū Synodorum, nec permisit turbari Ecclesias. Fuit iustus in gubernatione, placidus, & sine πολυπραγμοσύνη, sine avaritia. Noua quædam tributa aboleuit. Adeo multa distribuit ad alendas pauperes familias, ut à Sophia Iustini vidua reprehenderetur. Sed Deus vicissim ei & opes auxit, & victorias, egregias donauit. Dum enim auream crucem marmori insertam in terra leuari iubet, nolens eam pedibus calcari, magnos thesauros sub ea reperit. Peruenerunt ad eum & thesauri, quos Narses ex Italia miserat. Cum Longobardis pacē fecit. Contra

tra Persas misit Ducem Mauricium Cappadocem, qui feliciter victis Persis Mesopotamiam recepit. Captiuos vestitos Tiberius in Persiam remisit. Mauricio reuerso dedit filiam Constantinam vxorem, eumq; viuens Imperatorē facit laudatum oratione sua apud exercitum. Sic cū relinqueret successorem generum iudicio delectum, aliquantō post morbo ex hac mortali vita placidē decessit.

Anno Mundi quater millesimo, quingentesimo quadagesimo sexto.

Anno Romę millesimo, trecentesimo tricesimo quarto.

Anno Christi quingentesimo octuagesimo quarto.

MAURICIUS CAPPADOX.

Mauricius Cappadox gener Tiberij successit socero, tenuit Imperium annos viginti, coronatus à Patriarcha Iohāne Ieiunatore. Fuit scriba Iustini secundi, ac propter industriam consilio Sophiæ factus est comes Prætorianorum. Deinde Tiberius eum præfecit exercitui misso contra Persas. Initia habuit gloriosa: Tiberij tempore vicerat Persas suo ductu. Deinde cū esset Imperator, misit contra

eos Ducē Philippicū, cui nupta erat Gordia soror Mauricij. Et si autem variaz vices erant in eo bello, & crebra exercituum seditiones: tamen Romani tandem fuerūt victores propter discordias Persarum, qui suo Regi Orimasda oculos effoderunt, quem & filius Cosroës postea occidi iussit. Propter id parricidium cū Cosroës ad Romanos confugisset, in his discordiis Persæ victi sunt. Et quia rex Cosroës ad Romanos fugerat, sapiēter Mauricius pacē hac occasione fecit: Restituit Cosroën in regnum, limitibus Imperiorum distinctis & pace vtriusque promissa, quæ duravit vsque ad Phocæ initium. Trāslatum est igitur bellum in Europam, & exercitus ex Syria reuocati sunt ad reprimendū regem Auarum Caganum. Sed ante huius noui belli initium domesticas res constituit: Filium Theodosium Imperatorem creat, quem & Patriarcha Iohannes leuonator in Paschate coronauit, ac filia Germani Patritij nata ex sorore cōiugis Mauricij Theodosio desponsata est. Hactenus felix & gloriosa fuit Mauricij gubernatio, sequens tempus non solum exemplum est instabilitatis fortunæ: sed etiam in Principe pio conuersionis seu pœnitentiæ

riæ maximè dignum consideratione. Apparet autem in illa indulgentia fortunæ mores factos esse asperiores, cum initio fuisset iustus, & ut scriptor Græcus inquit: *συγκατέσας τὴν σιμύτητα καὶ πρᾶξιν ἰσότητος τῆς ὑπερβολῆς*. Postea iracundior factus est & suspicax, & magis contempsit suos & alienos.

Eodem tempore bellum intulit duabus gentibus bellicosis, Longobardis in Italia & Vngaris. Etsi autē Longobardi propter suas discordias quædam oppida amiserūt, tamen nō sunt domiti, & Italiā Exarchi, ut suprā dictū est, non leuiter afflixerunt. Bellum Vngaricum atrocius fuit. Rex Auarū seu Hungarorū Caganus nominatus, cuius magna fuit potentia, & magnus usus militiæ. Nam in Asia bellum antea cum Turcis gesserat, quorum nomen Mauricij tempore primū in historia legitur, de quibus postea in rebus Saracenicis dicemus. Hic Caganus occupato Sirmio processit ad Anchialum, quæ aut Varna est, aut oppidum vicinū Varnæ. Inde Mauricius progressus obuiam hosti recepit Achialum & rediens Cōstantinopolim fecit Ducē exercitus Priscum, qui post aliquot prælia inducias cum Cagano fecit misso Oratore, qui hac

qui hac narratione Regē ferocius respondentem flexit: Dixit olim Ægyptum regem Sesostrim vehi solitum in aureo curru, qui à quatuor regibus domitis trahebatur. Cū autē vnus ex illis regibus sæpe respiciens rotam intueretur, interrogat Sesostris, cur toties respiciat. Intuens inquit rotæ volubilitatem, in qua citò ea quæ summa fuerant, fiunt ima: cogito de nostra fortuna. Hac admonitione motus Sesostris factus est modestior, & reges liberauit. Delectatus hac narratione Caganus fecit inducias, quæ tamen breui post violatæ sunt, & Duces Mauricij trucidarunt triginta millia Anarum, Sclauorum & Gepidarum, & ceperunt tredecim millia hominum, quos Mauricius ad Caganum remisit. Deinde Caganus cœpit duodecim millia Romanorum militum, seu ducis Commentioli Thracis perfidia, seu alio casu. In ea verò expeditione Caganus templa deleuerat, & ossa martyrum ex monumentis eiecerat. Secuta igitur pestilentia, in qua septem filios vno die Caganus amisit, domum redire properat. Quare ostendit posse redimi & captiuos, pro singulis vnum aureum petit. Negat Mauricius seu auaritia, vt scribitur, seu

A pert

pertinacia se redempturum esse captiuos. Iratus igitur Caganus omnes trucidari iussit. Horum interitus cum magnum dolorem multis afferret, ortæ sunt in reliquis exercitibus seditiões, præsertim quia & Petrus frater Mauricij dux stipendia indignè pendebat, & in tantum odium venit Mauricius vt in die natali Christi ingrediens in templum penè lapidibus obrutus sit. Nec tantum beneuolentiam populi in aduersa fortuna amisit, sed etiam virtus languefacta est, & multi errores consiliorum secuti sunt, sicut dicitur: Aeger animus semper errat. Philippicum Ducem, cui nupta erat Mauricij soror, inclusit in carcerem, falso suspicans eum regnum appetere. Germanus cui nupta erat soror vxoris Mauricij, cum eum prehensurus esset, fugit in templum. Filius Theodosius, cui Germani filia nupta erat, cæsus est fustibus, quia pater suspicabatur eum adiuuare consilia foceri contra ipsum.

Talia exempla nos de infirmitate humana commonefaciant, quæ ostendunt non solum fortunam mutari: sed quod multò tristius est, in magnis viris extinguere sapientiam & virtutem.

Auxerunt consternationes Mauricij &
prod

prodigia & somnia: Conspectus est Cometa Xiphias: Accurrit Monachus quidā stricto gladio ad statuā Imperatoris, clamitans, Imperatorē ferro periturū esse: Ipse somniauit, se tradi iugulandum suo militi Phocæ. Quare Philippicū ex carcere educitū interrogat, qualis sit Phocas. Respondet, Centurionem ambitiosum esse, sed timidum. Addit igitur Mauricius hoc vetus dictum: Si timidus est, homicida est, ut vetustas dixit: πᾶν δειλὸν φονεὺν.

Cumq; varij essent in vibe & in castris tumultus, milites ad Istrum Centurionem Phocam virum Thracium sublatū in clypeum iubent Imperatorē à toto exercitu nominari. Hic cum turbæ militaris acclamationibus nominatus esset Imperator, properat Constantinopolim, vbi eum in suburbano coronat Patriarcha Cyriacus, ingressum in urbem populus recipit. Et quia ad Chalcedonem Mauricius ægrotus cum coniuge & parvis filiis & filiabus fugerat, sequi eum Phocas Tyrānus iussit. Suntq; in portu spectante Phoca primū duo iuniores filij Mauricij necati, deinde tres filiz, post has mater Constantina filia boni Principis Tiberij. Spectauerat Mauricius filiorum & filiarum neces mi-

A 2   rando

rando filērio, sed cū videt sanctam coniugem etiam feriri, hanc edidit confessionem suorum delictorum : Iustus es Domine, & rectum est iudicium tuum. Postea & ipsi Mauricio caput præcisum est. Cadavera in littore abiecta sunt, vt à populo conspicerentur, quæ deinde ab Eunūcho quodam in templo sepulta sunt. Filius Theodosius præmissus erat à patre, vt ad Persas fugeret, hunc quoque ex fuga retractum Phocas trucidari iussit. Mox interfecti sunt & Germanus socer Theodosij, & filia eius Theodosij coniunx. Ab his decem cognatis corporibus initium horrendæ sæuitiæ factum est, quæ postea latius grassata est in amicos Mauricij. Hæc tanta ruina nobilissimæ familiæ digna est consideratione.

Et si fuit in Mauricio virtus : tamen vel iracundia vel pertinacia peccauit, cū exercitum non redemit, & accesserunt alia peccata communia humanæ infirmitati. Pœna igitur ipsius nos de ira Dei admonet, vt simus modesti, & viuamus in timore Dei, & in innocatione.

Simul autem & magnitudo pœnitentiæ consideretur, quam optarim magis perspicuè descriptā esse pluribus testimoniis
inuoc

inuocationis Dei recitatis. Sed hæc expressa confessio in tanto dolore: *Iustus es Domine, &c.* similis est confessioni Danielis: *Tibi domine iustitia, nobis autem confusio faciei, &c.* Significat non defuisse veram fidem & inuocationem. Adiungamus ergo hoc insigne exemplum ad hæc dicta: *Humiliamini sub potenti manu Dei.*

Item: *Viuo ego, Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.*

Item: *Gratia exuberat supra delictum.*

Item: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.*

Nec verò multò post & Phocas & illi scelerati exercitus puniti sunt, vt mox dicetur.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo sexagesimo sexto.

Anno Romæ millesimo, trecentesimo quinquagesimo quinto.

Anno Christi sexcentesimo quarto.

P H O C A S.

PHocas ignobilis Centurio Thracius per seditionem creatus Imperator. Occiso Mauricio tenuit Imperium annos septem, coronatus in suburbano Cōstantinopolis à Patriarcha Cyriaco. Cùm Mauricio
A 3 ricium

ricium interfici iussisset, mox crudelitatem in eius amicos exercuit. Postea toto Imperij tempore ut homo ignobilis iniuste nactus potentiam tantum ea ad priuatam nequitiam & crudelitatem usus, deditus luxui & libidinibus rapuit aliorum coniuges, multos innocentes interfecit, exhausit prouincias tributis. Domi igitur temulentia & stupris retentus sinebat Imperium alibi à Persis, alibi ab Hunnis & Cagano vastari, ac sceleratus exercitus, qui cōspersus fuit sanguine Mauricij mox in Oriente pœnas dedit. Victor enim Cosroës duobus magnis præliis trucidata magna multitudine reliquos abduxit captiuos. Eripuit Romanis Ierosolymam, & inter thesauros crucem auexit, & magnam Christianorum multitudinem occidit. Occupauit Syriam, & multas Prouincias populatus est.

Cum igitur Tyrannus Phocas in odio esset, non solum populi, sed etiam Principum, coniungunt se Priscus, qui Mauricij tempore inter præcipuos Duces fuerat, & tunc Phocæ gener factus erat, & Heraclianus Africæ præses, & Photius cuius uxorem Phocas rapuerat: resq; ita instruitur, ut eodē tempore Priscus Thracium exercitum,

titum, & Heraclianus Africanum ad Constantinopolim adducant, & Photius cum parte militum Regiam occupet. Quamquam autem Prætoriani arcere venientes conati sunt: tamen Africanus exercitus trucidatis paucis temulentos illos dissipavit, & urbem ingressus est. Photius occupata Regia cœpit Phocâ, & ad Heraclium filium Heracliani ducē Africani exercitus adducit. Ibi milites adducto Phocæ brachia & pedes mutilarunt. Scribunt & exēta esse pudēda, postea caput præcisum est.

Hic fuit exitus Tyranni, qui antea Imperatorem suum Mauriciū interfecerat, & postea multa scelera addidit. Agnoscatur ergo & in hoc exemplo ira Dei, denūtiata in his regulis: Omnis qui acceperit gladiū, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur.

Laudat Phocam Gregorius Romanus Pōtifex odio Mauricij, & deinde Romani Episcopi Phocæ Tyrāni decreto freti præ-rulerunt se ceteris Episcopis. Quia hīc fortassis ut Romam haberet minus contumacem, iussit Romanum Episcopum superiorem Constantinopolitano & ceteris omnibus dici & haberi. Qua de re & antea rixæ moræ fuerant, cūm Constanti-

nopolitanus se *ὀνειδισμὸν* nominaret, quē reprehendens Gregorius inquit : O tempora, ô mores : ardet vndique bellis orbis terrarum, trucidantur ab Idolorum cultoribus Christiani : desentur à barbaris vrbes & templa, & tamen sacerdotes velut insultantes publicis calamitatibus vanitatis nomina vsurpant, & profanis titulis se ostentant.

Anno Mundi quater millesimo, trecentesimo septuagesimo tertio.

Anno Romæ millesimo, trecentesimo sexagesimo tertio.

Anno Christi sexcentesimo duodecimo.

H E R A C L I V S.

Heraclius Heracliani præsidis Africæ filius natus in familia patricia, cum occisus esset Phocas, mox consensu Senatus & exercituum Imperator factus est. Tenuit Imperium annos triginta. Eodem die & coronatus est à Patriarcha Sergio, & duxit uxorem Fabiam Eudoxiam, quæ simul coronata est. Duabus rebus maximis insignis est ipsius gubernatio, quarum altera felix fuit, repressio Cosroe Persici Regis, altera calamitosa vniuerso generi

generi humano , videlicet initia Sectæ & regni Mahometici.

De his ordine dicendum est : Heraclius pace facta cum Cagano per Legatos etiâ pacem petiuit à Cosroë, qui iam & Ierosolymam populatus erat, & Syriam occupauerat, & nonaginta millia Christianorum trucidauerat, quo tempore Iudæi multos Christianos emerant, vt eos interficerent. Respondit autem Cosroës, se non depositurû esse arma donec perfecisset , vt Deus Persicus coleretur , abolita inuocatione eius Dei, qui diceretur crucifixus esse. Auxerant superbiam Cosroë priores successus Phocæ tempore, & magnæ difficultates erant Heraclij etiam propter Ducum perfidiam. Sed eo alacrius hosti occurrit, quia non Imperij causa tantum, sed multo magis propter defensionem Ecclesiarum & Christianæ doctrinæ dimicandum esse intelligebat. Erectus igitur spe auxilij diuini exercitum in Syriam ad Azorum ducit. Inde cum Cosroës fugeret, ter dimicat Heraclius cum Cosroë exercitibus, quibus profligatis domestica calamitate Cosroës oppressus est, vt insigni exemplo eius superbia & blasphemix punirentur.

Cum filium secundum Mardasen neglecto

A §

glecto

glecto primo filio Siroë successorem in regno Persico constituisse, cepit patrem Cosroën maior natu filius, & trucidato fratre Mardasa spectantē patre, deinde & patrem interficit. Hoc modo regnum adeptus Siroës ut securior esset, pacem cum Heraclio fecit, redditis captiuis, inter quos erat Zacharias Patriarcha Ierosolymorū, & reddita cruce. Vicissim Heraclius restituit captiuos, & Syriam & Ierosolimam recipit. Durauit hoc ingens bellum annos sex. Reuersus Heraclius Byzātium ingressus est, sedens in curru sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem in manibus, ac filio Dei palàm gratias agens pro victoria, cuius recordatio ut celebraretur, feriæ exaltatæ crucis institutæ sunt. Ac profectò pœna blasphemiarum Cosroë ut Sennacherib, Antiochi, Nicanoris & similiarum memoria digna est.

D E M A H O M E T I

Secta & regno.

INgens & horrenda mutatio generis humani, & quidem celeriter facta est ipso dogmate Mahometi, quod primum amplexi sunt Arabes, qui nunquam legitimis Imperiis paruerunt, sed vel domi latroci

trocinia exercuerunt, vel suo arbitrio foris, alij apud alios mercede militarunt. Huic genti cupidæ libertatis & militiæ, legem accommodatam ad amplificationem libertatis & potentiae Mahometus scripsit.

In Arabia natum esse Mahometum plurimi tradunt, ac primum sibi adiunxisse Saracenicum exercitum, vnde postea Saraceni regni appellatio facta est, de quo cum dicturi simus, prius quæ fuerit gens Saracena, & ubi fuerit, expono.

Ex Moyse notum est posteros Ismaëlis, qui ex Agar natus est, tenuisse Arabiam, inde Agra vrbs nominata est ab Agar matre Ismaëlis, & gens Agræi, qui in primo libro Paralip. cap. 5. nominantur Agareni, ubi & limites vicini Galaad monstrantur. Nomen idem Agareni extat in Psal. 82.

In ea regione, in qua fuisse Agarenos certum est, collocat Ptolemæus Saracenos, & nomē Saracenorum extat in historia Zenobiæ in victoriis Aureliani. Existimo autē ipsam gentem Agarenā maluisse nominari Saracenam à Sara, quia gloriosius erat dici ortos à Sara libera, quàm ab ancilla Agar. Ipse Mahometus etiā postea gloriosi nominis mentione confirmavit exercitū, vociferans pertinere ad eos promissio

missionem regni Mundi, Abrahamæ posteris traditam, quia essent filij Saræ, sicut prætextu religionis sæpe homines incitantur.

Militauerat autem exercitus Saracenicus apud Heraclium contra Persas. Et quia stipendia non dabantur, defecit ab Heraclio. Aiunt & contumelia irritatos esse, cum Heraclij Quæstores dixissent, se vix posse Romano & Græco militi stipendia dare, nec tantū se habere pecuniæ, ut huic canum turbæ satisfaceret. Vñtata sunt autem alioqui Arabicæ gēti latrocinia: quare exercitus Saracenicus qui defecerat, diripit oppida Damasco vicina. Multi inopes etiā à Mahometo adiuti, qui ducta vxore ditissima facile perfecit largitionibus, ut milites cum audirent, suavit ut Ducē crearent, & ut firmior esset consensus, tollerēt religionum dissidia, eligerent doctrinæ genus vrile concordiz. Ipse doctrinæ formam proposuit, addidit se habere colloquia cœlestia & entusiasmos, ut augeret auctoritatem. Creatus igitur Dux paulatim initia regni confirmavit in vicinia Damasci annos nouem.

Initium regni Mahometi collocatur in annum Christi sexcentesium vicesimum tertium.

Succes

Successit ei Amiras gener, qui Damascum cepit, & regni caput constituit. Deinde capit Gazam & Ierosolymam obsesam biennio.

Ahumar tertius Rex magna Syriæ parte domita occupat Ægyptum.

Muhauias quartus Rex Cæsaream Palæstinæ septenni obsidione capit, & victo Cosroz filio Orimasda Persiam regno Saracenicum addidit, & ei legem Mahometicam imposuit. Ita intra annos triginta Saraceni potiti Arabia, Palæstina, Phœnice, Syria, Ægypto, & Persia magnam potentiam adepti sunt. Postea Africam totā occuparunt, & paulatim in Asiam processerunt, ac latè cum Imperio legem Mahometicam propagauerunt.

Et si autem inter ipsos quoque seditiones & regnorum diuisiones secutz sunt, ut in aliis regnis: tamen Saracenorū Principes Sultani præcipuam potentiam in Syria, Ægypto, Africa, & magna parte Asiæ retinuerunt circiter quadringentos annos, donec Rex Saracenicus, qui Persiam tenuit, contra Babylonicū Turcos attraxit, qui paulatim accepta lege Mahometica excusserunt ex regno Persico Regem Saracenicum tempore Constantini Monoma

nomachi, seu Conradi Franci, non multò ante Gotfridi expeditionem susceptam ad Palæstinam. Ac de Turcis eo loco plura dicemus, quos etiam veteribus temporibus nec ignotam nec exiguā gentē fuisse apparet ex Plinio, qui Turcos nominat tanquam vicinos Tyllageris, & sunt apud Herodotum in Melpomene, Tyllageris vicini *Ἰππῶν*, quod est aut Turcæ aut Iura.

Consentaneum est autem gentem Turcicam significari appellationibus Gog & Magog, quos Ezechiel ait gentem Septentrionalem esse cap. 18. 19.

Apparet & Daniele de Saracenico regno loqui, cū prædicit quartæ Mōnarchiæ distractionē, postquā tale regnum venturum esse inquit, quod & nouā doctrinam contumeliosam contra Deum propagabit, & bella geret aduersus Sanctos. Id perspicuē cōgruit ad regnum Saracenicum, in quo doctrina expressē contraria Euangelio traditur, quæ ut inuitaret animos militares, astutē laxat in priuatis moribus licentiam, & in publica consociatione beneficentiam, concordiam & decus militiæ confirmat. Et quia sciebat diffidia oriri de difficilibus articulis, qui non iudicantur ratione, remouit doctrinam

nam de tribus personis diuinitatis, & contendit tantum vnicā personam esse Deum. Negat in Christo duas esse naturas.

Hæc auidè accipiebant Iudæi, & pluri-
mi qui Samosatēnica contagia in illis
locis habebant, sicut & narratur in Alco-
rano scribendo Sergium Monachum, &
alios quosdam Hæreticos & Iudæos ad-
hibitos esse, quorum deliberatione popu-
laria dogmata electa sint: & res ostendit
hæc duo astutè confusa esse: Enthusias-
morum simulationes, & dogmata popu-
laria, sicut fit ab Anabaptistis.

Deinde taxauit Mahometus Euange-
lium, quòd prohibeat vindictam, & nō co-
gat gladio populos ad obedientiam. Vt
igitur legem suam armaret Mahometus,
dicit Imperium suæ genti, quia sit orta à
Sara, promissum esse, & id armis occupā-
dum esse, & cogendas esse omnes gentes,
vt aut legi Mahometicæ obediunt, aut vi-
uant oppressi seruitute. Hæc enim verba
leguntur in verbis excerptis ex Alcorano:
*ὅτι οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων ἀλλὰ διὰ λόγων
δοῦναι τὸ νόμον, καὶ τοῖς μὴ πιστευού-
σι αὐτῷ θάνατον ἢ ἔσται ἡ τιμωρία ἢ φόβους δοῦναι.*

Ordinat igitur militares gradus, & at-
tribuit Ducibus & militibus certa stipen-
dia

dia ex pensionibus publicis, quas nō licet ad alios vsus transferre. Deinde seditiosos, desertores & taxantes aliquid in Alcorano iubet interfici, vt legitur in excerptis: *οἱ τὶς λόγον ἀπορίας εἶπον ἵς τὸ κόρραν παριυθὺς θανάτω τιλαυτήσῃ.*

Vt autem & illecebras addat, concedit πολυγαμίαν, & finit fieri diuortia priuato arbitrio sine cognitione iudicum, & sine manifesta causa. Deinde vt sit occasio beneficentiae, quæ prodest ad concordiam, non solum iubet largiri pauperibus, sed etiam pro delictis ordinat multas dandas pauperibus. Ita remissionem peccatorum transfert in satisfactionem: & si quis fecit stuprum aut adulterium, aut iurauit falsò, diues vestiatur decem inopes aut redimat prætio captiuum. Inops vestiatur duos pauperes. Homicidia & furta punit sicut Lex Mosi. Ita duo præcepta vtilitatis causa vtcunq; retinet: Non occides, &: Non furum facies.

Deinde vt distinctionem suæ multitudinis à cæteris gentibus faceret, & aliqua religionis species esset, ceremonias addidit, sed paucas, quia turba militaris non patitur multa talia vincula.

Retinuit Circumcisionem, vt confirmaret

ret persuasionem de regno promisso posteritati Saræ. Instituit diem Festum, qui nobis est sextus dies hebdomadæ: lubet quotidie dici precatioñe quinquies: Concedit vesci omnium quadrupedum, volucrum & piscium carnibus, exceptâ suilla carne: Seruantibus hanc legem promittit victorias & opes in hac vita, & post hanc vitam in Paradiso, vt ipse nominat delitias & gaudia sine fine, ac certò beatos fore affirmat omnes fortiter præliantes in acie.

Has leges cùm turba militaris libenter acciperet, citò creuit multitudo, & victoriæ Legis auctoritatem auxerunt. Est autem forma propemodum Laconicæ similis, præcipuè ad militiam directâ.

Scripserunt refutationes Græci, quas inspicere vtile est, in quibus hoc rectè dicitur:

Nullam doctrinam de Deo posteriorem Apostolis, quibus Filius Dei resurrectione mortuorum testimonium dedit, dissentientem ab Euangelio, veram esse.

Manifestū est autem Mahometi doctrinam plus quingentis annis posteriorem esse Apostolicam, & ab Apostolica dissentire.

Non est igitur vera.

Huic Argumento & hoc addatur:

Impof

Impossibile est esse Ecclesiam Dei cœ-
tum ex professo reiicientem scripta Pro-
phetica & Apostolica.

Mahometistæ ex professo rejiciunt scri-
pta Prophetica & Apostolica.

Non igitur sunt Ecclesia Dei.

Hanc confirmationem toto pectore te-
neamus, & primum nobis præmonitio-
nem Daniëlis proponamus, qui ait: Hoc
cornu venturum inclinata Monarchia,
potentius cæteris regnis, habiturum ocu-
los, & sermonem grandiloquum, & ser-
mones contra verum Deum locuturum
esse, & bella gesturum contra Sanctos, &
habiturum victorias.

Hæc omnia congruunt ad Saracenicum
regnum, quod ortum est initio tribus cor-
nibus à Romana Monarchia auulsis, Sy-
ria, Ægypto & Africa. Oculi verò signifi-
cant legem astutè cogitatam, & os lo-
quens contra verum Deum significat bla-
sphemias contra filium Dei.

Hac prædictione Daniëlis commone-
facti postea videamus, ubi & quomodo
dissentiat Mohometi doctrina à scriptis
Propheticis & Apostolicis, qua in consi-
deratione necesse est discerni Legem &
Evangelium, & usum Legis, qui proprius
est

est ministerij Ecclesiæ, & vsum Politicum. Quamquam enim politica quædam in Legge Mahometi plausibilia sunt, sicut Daniel ait, hoc cornu oculos habere: tamen sciamus totam legem Mahometi tantum esse politicam formam, penè Laconicam. Interea verò deleri à Mahometo propriam Evangelij vocem de filio Dei, neque quis sit, neque cur missus sit, rectè dicir. Hæ igitur regulæ firmissimè teneantur:

Qui non honorat filium, non honorat patrem.

Hæc est vita æterna, vt agnoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum.

1. Iohan. 2. Omnis negans filium neque patrem habet.

Iohan. 14. Nemo venit ad Patrem nisi per filium.

Iohan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in vnigenitum filium Dei.

Item: Qui non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

1. Corint. 3. Fundamentum aliud poni non potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

His perspicuis & firmis testimoniis mu-

B 2

niti

niti excremur Mahometum, qui primum negat in Christo esse duas naturas, negat hæc dicta: Mundus per ipsum factus est: Antequàm Abraham natus est, ego sum. Deinde de causis missionis audacissimè negat Christum missum esse, ut eius mors sit pretium pro peccatis nostris, ut propter eum dètur remissio peccatorum, imputatio iustitiæ, Spiritus sanctus, & hæreditas vitæ æternæ. Negat per eum & propter eum fieri resurrectionem mortuorum. Negat hanc vocem Prophetarum & Apostolorum: Ponet animam suam hostiam pro peccato: Sanguis Christi purificat nos ab omni peccato: Iustificamur fide gratis per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem posuit pro nobis propitiatorem. Tântum dicit Christum fuisse Legislatorem, & quidem inermem & inutilem Imperiis.

Cùm igitur Mahometus manifestè blasphemus sit, doctrinam de persona Christi, & de officiis corrumpès, & palàm contradicat Prophetis & Apostolis, confirmemus nos regulis suprà recitatis ex Prophetis & Apostolis: Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet.

Hæc cogitantes etiam quotidie sciungamus invocationem nostram à colluie
Maño

Mahometica , & Deo gratias agamus, quòd nos Ecclesiæ suæ inseruit. Quanquā enim ingens multitudo est & potentia gentium in maxima parte generis humani, quæ Mahometi blasphemias amplectuntur: tamen firmissimè statuamus, impossibile esse, tales esse Ecclesiam Dei, qui ex professo reiiciunt scripta Prophetica & Apostolica, & negant Christum esse redemptorem. Deinde fingunt se suis elemosynis & labore militiæ mereri remissionem peccatorum & vitam æternam.

Hæc refutatio Mahometi sumpta ex Evangelio est illustris. Alij legalia quædam taxant, sed deletio Evangelij est longè maius scelus. Postea & legalia aspiciantur.

Semper confusiones libidinis sunt signa impietatis. Mahometus re ipsa delet coniugium concedens diuortia pro cuiusq; arbitrio, etiamsi nullæ probabiles causæ sint. Nam ducere & abiicere cū libet, re ipsa est vulgaris scortatio. Dissentiunt etiam à doctrina diuina prohibitio vini & suillæ carnis.

Nec disputandum est: Quare finat Deus tantam multitudinem tam horribiliter decipi & perire: & quare blasphemos occupare summa Imperia finat: sed dolendum

dum est potius tantam esse potentiam Diabolorum, & tantam miseriam & malitiam generis humani.

Tradidit Deus illustribus testimoniis scripta Prophetica & Apostolica. Hæc nota sunt & amplecti ea omnes debebant. Sed multi volentes aspernâtur. Quare impietas & ingratitude puniuntur cæcitate & furoribus. Deinde intuentes tam tristia exempla exitij maximæ partis generis humani, firmiter amplectamur doctrinâ Propheticam & Apostolicâ, & sumus memores dicti æterni Patris : Hic est filius meus dilectus, hunc audite : Et assidua inuocatione filij Dei nos doceri, gubernari, & cōfirmari petamus. Ipse nos ad sese vocat, inquit : Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Quòd verò summa imperia Mahometici diu tenuerunt, cōsolemur nos doctrina Euangelij, quæ ostendit Ecclesiam subiectam esse cruci, & non esse parem multitudini impiorum, iuxta dictum Prophetæ : Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocantem nomen meum : & tamen erigamus nos articulo fidei : Credo esse Ecclesiam Catholicâ, qui affirmat esse aliquem mediocrē cœtum placetum Deo, & di

& discamus, qui sit, & vbi sit ille cœtus, & nos in eum includamus, iuxta dictum: Plātati in domo Domini, in atriis Dei nostri florebut.

Forma etiam inuocationis nostræ discernat nos à Mahometicis & aliis impiis, & sit cōmonefactio de naturis in Christo, & propriis eius beneficiis, ac læti verum Deum inuocemus fiducia Domini nostri Iesu Christi, & nos ab omnibus hostibus Christi seiungamus.

Intueamur etiam mente patefactiones Dei, hunc verum Deum certis testimoniis patefactum alloquentes, sicut primū præceptum dicit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, & adiungantur dicta de Filio: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. In hac cogitatione & gratias agamus Deo, quòd nos veræ Ecclesiæ ciues fecit. Hac igitur forma vtor,

OMnipotēs, æterne, viue & vere Deus, æterne & vnice pater Domini nostri Iesu Christi, qui vnà cum filio tuo cœterno Iesu Christo & Spiritu tuo sancto creasti cœlū & terrā, & homines & alias creaturas, sapiens, bonus, verax, caste, iuste, iudex, liberrime, & misericors, diligens &

exaudiens nos, qui dixisti: Vivo ego dicit Dominus: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: Confiteor tibi me miserum peccatorem esse, & doleo quod offendi te, ac supplex oro, ut miserearis mei, remittas mihi omnia peccata mea, & me iustifices & salues per & propter filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluisti pro nobis esse victimam, *ὡς μυστήριον καὶ χάρις*, miranda sapientia & immensa bonitate, & sanctifica me Spiritu tuo sancto, vivo, casto & veraci: collige inter nos Ecclesiam, & eam guberna, da Ecclesie politias honestas & tranquillas, da nobis victum, vires corporis, rege studia doctrinarum, & fac me vas misericordiae, nec sim vas irae. Miriga poenas publicas & priuatas propter filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum *καὶ ὑπὲρ ἡμῶν*, & propter tuam gloriam, ut te in tota aeternitate celebremus, & tibi gratias agamus, Amen. Credo Domine, opem fer imbecillitati meae, sicut dixit Dominus noster Iesus Christus; Petite & accipietis.

Hæc inserui Historiæ, quia series rerum gestarum simul commonefactio est de doctrinis.

Pos

Porro in historia Heraclij consideranda est & incesti coniugij poena. Prior coniunx Heraclij fuit Fabia Eudoxia, ex qua natus est filius, qui nominatus est Cōstantinus Iunior, cuius posterī aliquot retinuerunt Imperium, quāquam non erca ipsum veneno necavit, vt imperium ad filiū natum in coniugio incesto transferret. Nam Heraclius post mortem Fabiæ duxit fratris filiam Martinam, ex qua natus est Heraclionas. Hunc vt faceret Imperatorem mater, veneno tollit Constantinum, sexto Mense postquam Patri Heracio successerat. Adiuvit hæc consilia Pyrrhus Patriarcha, qui oderat Constārium rectē sentientem. Tenuerunt Imperium Martina & filius Heraclionas non toto biennio. Nam Senatus eos cepit, & matri linguam præcidit, ne oratione populum concitaret. Filio nares præcisæ sunt, & missi in exilium in Cappadociā ibi in carcere mortui sunt. Pyrrhus Patriarcha ex fuga retractus interfectus est.

Hæ poenæ sequutæ sunt incestum coniugium, parricidium, & impietatem.

Anno Mundi quatermillesimo, sexcentesimo quinto.

Anno Romæ millesimo, trecentesimo

B S nona

nonagesimo sexto.

Anno Christi sexcentesimo quadragesimo quarto.

C O N S T A N S.

Constans filius Constantini Iunioris Nepos Heraclij, pulsa Martina incesta cum filio, à Senatu factus Imperator: Tenuit Imperium annos viginti septem, infelix aduersus Saracenos. Domi fratrem Theodosium interfecit, & fauens Monotheletis, pios aliquot taxantes errorem occidit. Ipse mādato Theodorus Calliopa Exarchus fraude cepit Martinum Romanum Episcopum, vinctumq; Constantinopolim misit, vbi Constans cum in Thraciam Chersonesum inclusit, in qua Martinus fame & squalore carceris aliquantò post extinctus est.

Adeò autem creuerant res Saracenicæ ab initio regni Mahometici, quod collocatur in annum Christi sexcentesium vicesimum tertium: Annum Heraclij decimum tertium, vsque ad hunc annum Christi sexcentesium quinquagesimum quintum: Annum Constantis decimū tertium, vt iam classe ex Phœnicia missa Asiæ littora popularentur. Constans anno decimo

ter

tertio sui Imperij scribitur magno prælio in Lycia à Saracenico Duce Muthauia victus esse. Tunc & Rhodum Saraceni spoliarunt, vbi quæ de Colosso Solis narratur, omitto, quia Plinius scribit, multò antè fuisse euersum terræmotu, sed prædæ magnitudo ex toto littore dedit occasionem illi fabulæ. Cōstans tandem & in Italiam venit, vbi victus à Longobardis cum eis inducias fecit, spoliataq; vrbe Roma in Siciliã rediit, vbi infelix Imperator perfusus feruēte aqua in balneo strāgulatus est.

Anno Mundi quatermillesimo, sexcentesimo tricesimo secundo.

Anno Romæ millesimo, quadringentesimo vicesimo tertio.

Anno Christi sexcentesimo septuagesimo.

CONSTANTINVS.

CONstantinus Barbatus seu Pogonatus cœpit regnare cum pater cum ante Italicam expeditionem consortem Imperij fecisset, & coronari iussisset. Regnavit annos decem & septem, felicior patre. Saracenica classis tunc ad Byzantium usque accessit, vnde repulsa Cyzicum occupavit. Cumq; toto septennio in eo loco
com

commoraretur, sæpe dimicatum est ad Byzantium, donec tandem Architecti Callinici arte ignes sub aqua facti naues Saracenicæ incenderunt, quare magna multitudo deleta, reliqui fugere coacti sunt. Ad Maleam ubi contrarij flatus sæpe efficiunt turbines, reliquæ Saracenorum naues partim illis sunt scopulis, partim demersæ in mare. Cùm igitur circiter triginta millia Saracenorū periissent, Dux Muthauiam pacem à Romanis petit. Facta est igitur pax in annos triginta. Post hoc bellum noua gens Arctoa Bulgari ad Mysiam inferiorem, quæ non procul à Byzantio abest, accesserunt, primumq; tunc celebrari nomen Bulgarorum cœpit, quos existimo dictos esse à Bolga fluuiio, cuius fontes sunt non procul à Liuania in paludibus Moscouiæ. Ad eò autem crescit fluens versus Orientem, ut vigintiquinque nauticalibus ostiis influat in mare Caspium. Cùm autē Bulgari Romanum exercitum vicissent, Imperator pacem cum eis fecit, deditq; eis sedem in Mysia inferiore, quæ nunc quoque Bulgaria dicitur.

Anno duodecimo huius Cōstāntini Barbati, videlicet Anno Christi sexcētesimo octuagesimo primo Synodus *imperialis*
ab

ab Imperatore conuocata est Byzantium, quæ nominatur Sexta, in qua de contagiis Samosatensi disputatum est. Erant enim qui contendebant in Christo tantum esse unicam voluntatem, qui ideo Manotheletæ nominati sunt. Hi rectè significabant hoc quoque: se sentire unicam tantum esse in Christo naturam. Huius Synodi mentionem rursus faciam, cum infra de Ecclesia huius temporis dicam. Decessit placide Constantinus Imperator, facta pace in Imperio Orientis & in Ecclesia.

Anno Mundi quater millesimo, sexcentesimo quadragesimo nono.

Anno Romæ millesimo, quadringentesimo quadragesimo.

Anno Christi sexcentesimo octuagesimo septimo.

IUSTINIANVS.

Iustinianus filius Barbatî factus Imperator à patre. Tenuit Imperium annos decem ante exilium, deinde restitutus regnavit annos sex. Fuit ultimus stirpis Heraclij, inquietus, crudelis & infelix. Ac multarum ei calamitatum causæ fuerunt duo eius domestici assentatores sycophantæ, qui nimiam potentiâ sibi sumpserunt, ut apud
Theo

Theodosium Iuniorem Eutropius, quem Gorgonem cognominarunt. Horum Sycophantarum alter fuerat Monachus nomine Theodosius, cui cum summam auctoritatem tribueret, nominavit eum Generalem: Alter Stephanus nominatur Sacellarius, qui rexit consilia de Religione, etiam matrem Imperatoris verberare ausus est. Hi duo adseutatores crudelitatem in Duces exercebant: Leontium Ducem biennio in carcere retinuerunt, qui cum evasisset ex carcere adiuvante Patriarcha, factus est Imperator. Hic Iustinianares præcidit, eumq; Cherisonam relegavit, cum annos decem Imperium tenuisset. Duos Sycophantas aulicos Theodosium & Stephanum funibus ad pedes alligatis per urbem traxit, postea combussit. Hic exitus aulicorum Sycophantarum fuit non mitior quam Sciani apud Tyberium, apud Seuerum Plautiani, apud Theodosium Iuniorem Eutropij. Nec diutius triennio Leontius Imperium tenuit. Nam Tyberius Apfimarus, qui rediens cum exercitu ex Africa pulsus à Saracenis, metuens Leontium, à suo exercitu dictus est Imperator. Hic Leontium truncatis naribus in Monasterium inclusit. Contra Saracenos
in Sy

in Syriam misit fratrem Heraclium qui aliquāisper eos repressit. Tenuit Imperium annos septem. Rediit autem Iustinianus adiutus à Bulgaris, qui Leontium & Apfirmarum per forum vinctos duci iussit, & prostratis corā ipso colla calcavit, deinde eis capita præcidit, Callinico Patriarchæ oculos effodit, Heraclium fratrem Apfirmari suspensum strangulavit. Cum autem aduersus Chersonen classem misisset, exercitus Philippicum Bardanem Imperatorem fecit, qui properans ad Constantinopolim Iustinianum & filiū eius Tyberium abstractos ab ara occidit. Ita tres Imperatores exiguis interuallis occisi sunt.

Anno Mundi quater millesimo, sexcentesimo septuagesimo quinto.

Anno Romæ millesimo, quadringentesimo sexagesimo sexto.

Anno Christi septingentesimo decimo tertio.

PHILIPPICVS BARDANES.

Philippicus Bardanes factus Imperator ab exercitu, qui à Iustiniano desecerat, tenuit imperium annos duos, deleuit imagines in templis. Sextæ Synodi decreta oppugnauit, & Monotheletas rursus defen

sendit , sed Artemij Secretarij consiliis oculis priuatus in carcerem coniectus est.

Anno Mundi quatermillesimo, sexcentesimo septuagesimo septimo.

Anno Romæ millesimo, quadringentesimo sexagesimo octauo.

Anno Christi septingentesimo decimo quinto.

A R T E M I V S.

ARtemius, qui nominatur Anastasius secundus, tenuit Imperium annum vnum, & tres menses, vir eruditus. Fuerat enim inter Secretarios præcipuus, cumq; amans esset cõcordiæ in Ecclesia, repressit eos, qui sextam Synodum oppugnabant, sed in bello infelix fuit, quia exercitus corrupti seditionibus proximorum Imperatorum, cum licentiam frænari zgrè ferrêt, Theodosium Adramittenum Imperatorem fecit, qui pulso Artemio & in monasterium incluso tenuit Imperium non amplius vno anno, idq; volens cessit Leoni Isauro, sed Artemius post annos aliquot collecto ex Bulgaris exercitu recuperare Imperium conatus est, verum proditus Leoni interfectus est.

Anno Mundi quater millesimo, sexcentesimo

tesimo octuagesimo.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo septuagesimo primo.

Anno Christi septingentesimo decimo octavo.

LEO TERTIVS.

Leo tertius hoc nomine, Isaurus Conon antea nominatus, rexerat Alanos. Postea ab Artemio contra Saracenos missus, cum audiisset contra Artemium factum Imperatorem Theodosium, ipse tanquam defensurus Artemium redit Nicomediam, & capto filio Theodosij paciscitur cum patre, ut Imperio cedat. Ita Leo Isaurus sibi Duces & exercitus omnes iurare iubet. Tenuit Imperium annos viginti quinque.

Dignissima verò consideratione sunt hæc Leonis Isauri tempore bella Saracenica, quæ legentes tempora considerent quàm celeriter potentia Saracenica creverit, & quàm triste exemplum sit, tot gentes fascinatas à Diabolis subita amentia deficere à filio Dei. Clare enim in hac historia conspicitur verum esse versum Sophoclis: *τοῦτο μὲν τῶν κακῶν ἰδιότης.*

C

Agno

Agnoscamus autem & diuinitus depul-
 sos esse à Gallia Saracenos pulcherrimis
 victoriis Caroli Martelli Ducis Brabantie,
 qui fuit auus Caroli Magni Imperatoris.
 Ac tempora primum conferantur. Maho-
 met cœpit regnare anno sexcentesimo vi-
 cesimo tertio Christi. Ab hoc anno vsque
 ad initium Leonis Isauri, videlicet vsque
 annum Christi septingentesimū decimum
 octauum sunt centum & quinque. Intra
 hoc spatium Mahomet & successores eius,
 qui Saraceni & Agareni nominantur, po-
 tuerunt Arabia, Palaestina, Syria, Persia,
 Ægypto, Africa, traiecerunt & ex Africa
 in Hispaniam, quam cum decem annos
 tenuissent in Galliam vsque ad Turocos
 trecenta & septuaginta millia Saraceno-
 rum infusa sunt. Alibi verò progressi in mi-
 norem Asiam obsederunt regnante Con-
 stantino Barbato Byzantium circiter an-
 num sexcētesimum septuagesimum quan-
 tum, vnde repulsi redeunt cum maiore
 classe sub Leone Isauro post annos circi-
 ter quadraginta, videlicet Leonis Isauri
 initio. Tunc rursus biennio Constanti-
 nopolim obsident Duce Masgada, sed rur-
 sus singulari ope diuina repulsus est. Nam
 Saracenicus exercitus fame & pestilentia
 periit.

perit : Naues fulminibus submersæ sunt, aliquæ ignibus arte sub aqua factis incensæ sunt. Ita rursus aliquantisper Saraceni repressi sunt, ne Asia minore & Byzantio potirentur.

Sed maiora bella duo in Gallia mota sunt. Primum enim in Galliam Rex Abidiramus duxit multitudinem Saracenorum, cuius numerus traditur fuisse triginta milia hominum. Hunc Eudo Vuestgotthus Aquitaniz Dominus contra Francos attraxerat. Iamq; Burdegalam Saraceni victam diripuerant, & vsq; ad Turonum magna multitudine Christianorum trucidata peruenierant. Erant in summo periculo Gallia & Italia. Relictis igitur bellis Saxonis & Frisiacis Carolus Martellus Dux Brabantiz robur regni Francici ducit contra Saracenos. Clam etiam ab Eudone petit, ne Christianum nomen in Europa deleri sinat, cumq; monet, vt relicta societate Saracenorum coniungeret se cum Francico exercitu. Prælio igitur facto, Deo iuvante vincit Caroli Martelli exercitus, & tota illa multitudo Saracenorum trucidatur : perit in acie rex Abidiramus. Hac tanta clade accepta Saraceni tamen nondum quieverunt. Nam ali-

C 2   quanto

quanto post rursus ex Hispania duo ingētes exercitus Saraceni in Galliam effusi sunt freti societate Vuestgottorū in Aquitania & Narbonensi Gallia. Rex Saracenorum Athinius cum magna classe Galliam Narbonensem inuasit, & Auinionem subita vi coepit, eamq; belli arcem fecit. Hanc obsidione cinctam rursus Carolus Martellus magna cum difficultate expugnatam recipit, & Saracenos magno numero trucidato expellit. Rex Athinius cum parte copiarum in paues fugiens, Narbonem delatus est. Hanc urbem cum obsideret Carolus Martellus, alter rex Saracenorum Amorrazus, ut circumfessis opem ferret, ex Hispania venit. Properat Carolus, ne hostium exercitus coniungantur, & in valle Carbona ad fluvium Birrā cum Saracenis dimicat, ibi inter primos occiso Amorrazo acies perculsa morte Regis fugere coepit, exercitus partim in flumine submersus est, partim trucidatus. Cognita Amorrazi clade Athinius ex Narbone cum suo exercitu fugit, & praeda ex Insulis Liguriz vicinis auecta in Hispaniam rediit. Narbonam Carolus, ne Vuestgotti inde noua bella molirentur, destruit. Repressis his cladibus Saraceni, qui se Gallia & Italia

potia

potituros esse sperauerant, deinde semper intra Pyreneos montes se continuerunt. Nec existimo bellum vtilius & difficilius post id tēpus vllum gestum esse. Quia non solum Gallix vastatio, sed etiā propagatio Mahometicæ impietatis in reliquam Europam prohibita est. Quid est autē melius quam simul & tot ciuiliū corpora & familias defendere, & in præsentia & ad posteritatem manifestas blasphemias depellere?

Hæ sunt iustæ & magnæ causæ, cur viri fortes arma induant, vt in Symbolo Hispanicus Rex Alphonsus auem Pelecanum sibi pectus fodientem, & sanguine suo pullos alentem pinxit, & adscripsit: Pro Lege & pro Grege, significans has duas esse iustas bellorum causas: Depulsionem latrociniorum à corporibus, & depulsionem blasphemiarum. Profuit autem etiam hæc victoria in Hispania, quia reliquæ Christianæ ex gente Gotthica retinuerant loca horridiora vicina Pyrenæis montibus, Cantabriam & Asturiam. Inde progressæ paulatim domitis Saracenis recuperauerunt Hispaniam. Ex illis Gotthicis reliquiis orta est stirps proximorum Regum Hispanicorum, ex quibus materna origo est Carolo Imperatori.

Agnoscamus igitur Dei beneficia, & ei gratias agamus lubinde restituenti mediocrem statum, sicut tunc Carolum Martellum ad iusta bella excitauit, & consilia & dextram eius rexit. Fuitq; propter has victorias mediocris pax Europæ annos circiter centum, regnantibus Pipino, Carolo Magno, & Ludouico Pio. Horum etiam Principum virtutem celebremus, qui fuerunt organa Dei, & non contumaciter ei repugnarunt, sicut faciunt Tyranni, qui volentes iustitiæ suas cupiditates anteferebant.

Vt autem, quis fuerit Carolus Martellus, consideretur, sciendum est in Historia Francica maiores domus nominari, qui fuerunt post Reges summi gubernatores aulæ vel regni: Vt nos dicimus Hoffmeister, illi dixerunt Haussmeier, quod Latini scribæ interpretati sunt, maiorem domus. Hunc gradum dignitatis Regi proximum tenuit Martellus, cum esset Dux Brabantiz. Iuuenem nouerca Vuoltruda mortuo Pipino patre carceri inclusit in Colonia Agrippina, inde tamen diuinitus euasit. Recuperata dignitate paterna compescuit Frisios. Deinde in Aquitania vixit Eudonem. Postea Francici Principes regnum ei obtu-

obtulerunt, quod recipere noluit contes-
sus paterna dignitate. Deinde Saracenis
infusus in Galliam magnis praeliis delensit,
in quibus auxilia habuit Regis Longobar-
dorum Lutbrandi, Landfridi Ducis Ale-
manorum, & Odillonis Ducis Bavariz.

Ex tot gentium fortissimarum auxiliis
estimari potest, magnum Europæ pericu-
lum à Saracenis fuisse, singulari etiam sa-
pientia tot gentes coniunctas esse ad tan-
ti belli societatem, in quo rectè de Mar-
tello dici potest, ut de Themistocle di-
ctum est: Victos esse ab eo Persas fortitu-
dine, socios verò lenitate. *τὸς μὲν παλαιοὺς ἀνέγειρε, τὸς δὲ συμμάχους ἐν γυναι-
σὶν κατέχει.* Tanta igitur eius autoritas
fuit, ut cum Lutbrandus Rex Longobar-
dorum urbem Romam obsideret, & Ro-
manus Episcopus auxilium peteret, Carol-
us Martellus tantum legatione missa per-
fecerit, ut Longobardus ab urbe Roma
discederet, ac cū Episcopo Romano pacē
faceret. Tenuit paternā dignitatem annos
viginti sex. Decessit anno Christi septuagē-
simo quadragesimo primo, vndecimo ca-
dendas Novembris, non multò ante mortē
imperatoris Leonis Isauri. Sepultus est au-
tē inter Reges Francos in æde Dionysii,
X. X.

& sepulchro additū est hoc Epitaphium:
*Ille Brabātinus Dux primus in orbe triumphā,
 Mallem in mundo specialis Christianorum:*

*Dux Dominusq; Ducum, Regum quoque Rex
 fore spernit,*

Non vult regnare, sed Regibus imperat ipse.

Hæc de Saracenis, & de Caroli Martelli victoriis, & excellenti virtute nolui omittere, quia harum tantarum rerum confideratio propter multas gravissimas causas utilissima est. Nunc ad Leonis Isauri possemus actum accedo.

Cū repulsi à Byzantio Saracenis Leo Isaurus aliquid ocij nactus esset, edictum proponit, quo iubet deleri imagines in templis, inde nominatus est *εικονομαχος*. Omitto fabulas, quæ narrāt eum à Iudæis incitatum esse. Hæc res adeò ingrata fuit Romano Episcopo Gregorio tertio, ut fulmen excommunicationis contra Leonem Isaurū propter *εικονομαχίαν* ediderit, prohibuerit etiam in Italia tributa ei solvi.

Hæc initia fuerunt coniunctionum & fœderum Pontificorū cum Francis. Erant alioqui magno in odio Græci Imperatores, & Exarchi magnam crudelitatem in Italia exercebant. Florebant autem Franci non solum potentia, sed etiam fama iustitiz &

riæ & pietatis. Ideo defensio ab eis postea aliquoties petita est, sicut vñtatum est contra Tyrannos vicinam defensionem querere, & scriptum est: Propter iniustitiã regna trãsferuntur. Tunc verò & prætexus religionis accessit, quòd Leo Isaurus & deinde filius imagines & statuas debebant.

Anno Mundi quater millesimo, septingentesimo & quarto.

Anno Romæ millesimo quadringentesimo vicesimo quinto.

Anno Christi septingentesimo quadragésimo secundo.

CONSTANTINVS.

CONSTANTINUS Copronymus filius Leonis Isauri, viro patre coronatus est à Patriarcha, cui nomē fuit Germanus. Tenuit Imperiũ annos trigintaquinque. Nominatus Copronymus, quòd infans in sacro Baptismi ritu in aqua Baptismi sterens ex vñtre eiecit. In delēdis imaginibus templorũ vehemētior fuit patre, idè cõtra eũ factus est Imperator consensu Patriarchæ & nobilitatis Artabasdus, quem prælio victum post biennium Copronymus cepit, & ipsi & duobus eius filiis oculos effodit. Patriarcham verberari iussit, & imposuit

fitum asino cōuersa facie ad caudā, quam manibus teneret, circumuehit. Cūm Bulgari varia gessit bella. Tandem postquā variā crudelitātē exercuit, morbo inortuus est. Ipsius tempore defuit Exarchatus in Italia, & Pipinus filius Caroli Martelli cūm fuisset Maior domus annos decem, consensu Procerum factus est Rex Francorum anno Christi septingentesimo quinquagesimo primo. Scribitur Romani Pontificis Zachariæ autoritate proceres iuramento liberatos coëgisse Hildericum, ut Regium nomen deponeret. Hilderico in Monasterium icluso Pipinum Bonifacius Sueffione coronauit. Deinde Pipinus bis in Italiam vocatus est contra Longobardorum regem Astulfum. In utraq; expeditione modestia Pipini verè heroica fuit, quam fortassis et maiore cura præstaret, quia fuit educatus apud Regem Luthbrandum. Ideò sic consuluit paci, ut regnum Longobardorum non deleueris, ac se quidē vestigium in Italia occupauerit. In priore expeditione cūm Astulfum Ticini circumfessum coëgisset promittente pacem, datis obsidibus, hac pactione contentus, mox in patriam rediit. Sed Astulfi ferocia magis irritata quā repressa fuit.

Post

Post abitum Pipini Astulfus contra pasta-
 manus bellum movet, ducit exercitum ad
 urbem Romanam, & obsidet eam tres men-
 ses. Cum autem Pipinus rediisset in Ita-
 liam, relinquit obsidionem Romæ Astul-
 fus metuens regno Longobardico. Hic
 magis conspicitur modestia Pipini: Tan-
 tum priores conditiones pacis seruari po-
 stulat, iuber contentum esse paterno regno,
 & abstinere ab urbe Roma & à reliqua
 Italia. Nec verbis contentus est Pipinus, ve-
 nitque, sed inabit in Italia, donec præsidia
 Astulfus ex urbibus Ravenna & aliis de-
 ducit.

Fabula verò de Donatione, quam à Pi-
 pino factam esse aliqui narrant, manifestè
 refutatur ex Ludovici Pij historia, qui di-
 stinxit Italiæ urbes, quas vellet esse Impe-
 ratoris. Reddidisse Pontifici eas, quas ei
 Longobardi ademcrant, consentaneum
 est. Fortassis & in Latio aliquas addidit,
 cæteras voluit esse liberas.

Cum discessisset ex Italia Pipinus, ducis
 exercitum contra Saxones & Bavaros.
 Rex Bavaricus Tassilo sine dimicatione
 rediit in gratiâ cum Pipino, qui iussit eum
 retinere regnum. Erat enim sororis Pipini
 filius: Sicut in Italia ostendit reges decore
 iusti

iustitiam & modestiam: ita & in Germania modestiæ exemplum ostendit. Saxonibus acie victis etiam ita pax data est, ut suo contenti nihil adimerent regno Francico, & suis legibus viuerent, tantum quottannis adducerent ad Regem Francicum trecentos bellatores equos.

A' Pipino etiam scribunt summum iudicium in Gallia, quod Parlamentum nominant, Lutetiæ initio constitutum esse, quod sapientia iudicum, ordine cognitionis, seueritate executionis longè antecellit omnibus iudiciis in genere humano. Hæc verè Heroica sunt, iusta bella gerere, & in victoria iustitiam & modestiam retinere, & legitima iudicia profutura toti posteritati cōstituere. Hæc præcipua sunt, quæ in Occidente Copronymi tempore acta sunt. Interea in oriente ex Portis Caspiis effusi Turcæ in Colchicam & Armeniam irruerunt, ubi & cum Saracenis præliati sunt. Hanc fuisse causam existimo, cur Saraceni aduersus Copronymum nihil memorabile egerint. Etsi autem Mauricij tempore bella gesserunt Turcæ contra Persas: tamen quia tunc à Persis repressi sunt, ea eruptio minus celebris est quàm hæc secunda, in qua primam Saracenicam

cenica arma experti sunt, quæ in tempora Copronymi & Pipini incidunt. Sunt autem montes Caspij vicini Iberiæ, vbi nunc quoq; sunt vberes venæ metallica. Quare dictos esse existimo quasi argenteos, quia Kefeph argentum significat. Quando autem Turcæ Saracenis eripuerint Imperium Asiæ, postea dicemus.

Anno Mundi quater millesimo septingentesimo tricesimo nono.

Anno Romæ millesimo, quingentesimo tricesimo.

Anno Christi septingentesimo septuagesimo septimo.

LEO QVARTVS.

Leo quartus Copronymi filius patri successit. Tenuit Imperiū annos quinque. Coronatus à Patriarcha viuo patre, qui ei despondit conjugem Irenen Arbeniensem. Patrem imitatus est in delendis imaginibus. Exercitum in Syriam misit, qui magis irritauit Saracenos quàm represit. Nam aliquanto post Irene pacem cum Saracenis fecit promisso tributo. Filium puerum coronari à Patriarcha curauit, nec multò post sèbre pater extinctus est.

Anno Mundi quater millesimo, septingentesimo

gentesimo quadragésimo quarto.

Anno Romæ millesimo, quingentesimo
tricesimo quinto.

Anno Christi septingentesimo octua-
gesimo secundo.

IRENE.

IRene cum filio adolescentulo simul re-
gnat annos decem. Postea domesticæ
discordiæ varias confusiones pepererunt.
Sed hæc prima gubernatio Irenes fuit
trāquillior. Anno igitur septimo Synodus
~~in uocata~~ Nicæa congregata est, quæ mo-
minatur Septima, in qua decretum factum
est de restituendis imaginibus. Nec ea res
sine magno tumultu acta est. Cum Episco-
pi & Doctores in templo Byzantijs consē-
dissent ad dicēdas sententias, magna mul-
tudo irrumpēs dissipauit eos armis, quia
nolebat statuas & imagines restitui, ne
impij cultus & inuocationes statuarum
aut hominum confirmarentur.

Erat autem Eunuchus Irenes Ærius, qui
præcipua cōsilia aulæ regebat, & hoc age-
bat, ut Irene auberet suo cognato Præfidi
Thraciæ. Suasit igitur ut ad comprimen-
dam seditionē Præses ille cum suis exer-
citu accerteretur. Hoc vocato ciuibz ar-
ma

ma adempta sunt, & multi impositi in na-
 ues passim in insulas missi sunt. Deinde Sy-
 nodus translata Niceam ex sententia Ro-
 mani Episcopi Decretum condidit, ut sta-
 tuæ & imagines restitueretur. Postea cum
 filius Constantinus natus annos viginti
 regere Imperium suis consiliis vellet, &
 quosdam matri addictos remoueret, ipsa
 cum suis sollicitauit partem exercituum,
 ut iurarent se filium non admissuros esse
 ad Imperium: sed Armeniaci exercitus
 rem iniustam deestantes filio iurauerunt
 quorum exemplū deinceps & ceteri om-
 nes secuti sunt. Nec tamen finis fuit in-
 diarum. Cum annos septē regnasset Con-
 stantinus, mater nacta occasionem, quod
 filius uxorem dimiserat, & in Monaste-
 rium incluserat, & aliam duxerat, mittit
 certos homines, qui filium caperent. Hi
 capto effoderunt oculos, quæ ex re post
 paucos dies dolore extinctus est. Irene
 postquam filius oppressus est, regnavit so-
 la tantum tres annos. Intra hoc triennium
 cum Græci nō solum despecti essent pro-
 pter muliebrem Imperium, sed etiam iniusti
 propter multorum temporum tragica ex-
 empla, & propter recentem matris crudeli-
 tatem erga filium, & ipsius patruos, &
 Italia

Italia defensione indigeret contra Longobardos & seditiones. Nam & Romę Pontifex per seditionem captus & verberatus fuit, accersitus est Carolus propter iustitiam & cęteras virtutes, pręsertim cū & antea iustitiam & modestiam Caroli Marcelli & Pipini Italia experta esset. Ita cum nomine Imperatoris gubernatio Italię ad Carolum Magnum translata est. Fuitq; pulchra coniunctio Italię, Gallię, & Germanię. Omisissis igitur Gręcis Imperatoribus, quorum plerique fuerunt Tyranni, & postremi tandem domesticis discordiis Turcas attraxerunt, breuiter recitabo res gestas nostrorum Imperatorum, quorum initia læta fuerunt, & Italię & Germanię salutaria. Postea discordiis Pontificum & Imperatorum huius Imperij potentia & auctoritas languēfacta est.

ECCLESIASTICA

eius temporis.

Imperatorum Mauricij & Phocę tempore fuit Gregorius Romanus Episcopus, primus eius nominis, qui vt vir Romanus, politica negotia multa egit, sed duas res in Ecclesia perniciosas auxit, invocationem hominum mortuorum, & sacri

sacrificia pro mortuis, quæ duæ res horribiliter nocuerunt Ecclesiæ, vt alibi copiosè exponitur.

In Heraclij tempora, vt suprâ dixi, incidunt initia horrendæ blasphemix Mahometicæ, & Regni Saraceni, quod eas blasphemias multiplici crudelitate propagauit.

Post Heraclium Constantinus Quintus natus ex Constante filio Constantini filij Heraclij, Synodum vocauit Byzantium, quæ nominatur Sexta Synodus *ἐκουμενικὴ*, in qua damnati sunt, qui contendebant tantum vnicam in Christo voluntatē esse, vnde & *μωυσιλαῖται* nuncupati sunt. Quomodo pinxerint errorem nō scribitur, sed contagia Samosatēni aut Nestorij fuisse existimo, de quibus suprâ dictum est.

Sciant autē studiosi de hac quæstione in Petri Longobardi cōmentarijs libr. 3. Distinctione decima septima disputari, vbi cōsideratio horū quatuor graduum in Christo vtilis est, videlicet adpetitionū cibi & potus, affectuum qui sunt proprii neruorū, vt dolorū in laceratione corporis, deinde adfectuum cordis. Tertius gradus est voluntatis quæ est propria naturæ humanæ.

Hos gradus in Christo esse manifesta
● testis

testimonia ostendunt, sed sunt ordinati omnes, & sine peccato, nec fiunt extra legem Dei. Siro inquit: quod primi gradus est. Secundi gradus sunt dolores in laceratione corporis. Nec enim imaginandum est, Christum fuisse scopolū, cum quidem ipse dicat: Tristis est anima mea usque ad mortem. Et nervi ordine naturæ sentiebant destructionem. Sic & cor ordine naturæ sine peccato sentiebat destructionē. Hi dolores nervorum & cordis aliquomodo ad animam quoque penetrant, sicut dicit: Non sicut ego volo. Nec sunt peccata, sed tantum cruciatus patientis Christi, sicut ipsa mors, & cōcurrebant ad nervorum & cordis sensum alij dolores in Christo, qui animam feriebant, sensus iræ Dei aduersus peccata generis humani, iuxta dictum: Iniquitates eorum ipse portabat. Interea tamen voluntas humana in Anima Christi retinet firmitatem propofiti, & se ad obedientiā offert: Non ut ego volo, sed ut tu vis. Ita manet Harmonia & congruentia cum Deo. Testimonium verò de voluntate, quæ est propria diuinæ naturæ in Christo, firmum est: Nemo novit Patrem, nisi filius, & cui vult reuelare filius. *ὁ ἰὼν βέλτερος ἐστὶν ἀποκαλύψας.* Id velle est

hæc est naturæ diuinæ, quæ cum patre & fili-
git Ecclesiam, & est in ea efficax. Diligen-
ter autem & ob hæc causam id dictum cō-
siderandū est, quia refutat Samosatenum,
& testatur τὸ λόγον esse ὑπερέχοντα.

Hæc breuiter attigi, vt considerent stu-
diosi disputationem illius temporis res
grauissimas complexam esse, quas cogita-
re ad agnitionem & inuocationem Chri-
sti vtile est, & alit eruditionem hæc consi-
deratio.

Tempore Irenæ Synodus quæ nomina-
tur Septima ἐκλεκτικὴ, in urbem Nicæam
translata est, quæ decretum fecit de statuis
& imaginibus restituendis. De qua contro-
uersia non addo disputationem. Sed ma-
nifestum est cultum Idolorum cumula-
tum esse statuis.

Fuit Pipini temporibus in Germania
Bonifacius, cuius Epistolæ extant, quæ
ostendūt eum in Turingia & vicinis locis
multos Ecclesiarum abusus emendare co-
natum esse: Queritur crebra esse adulteria
Sacerdotum, & poenam facit deprehēso,
carcerem vnus anni. Prohibuit & Ethnicæ
sacrificia, vt ipse pœnina, quæ dicebant se
Sanctis facere. Existimo barbarica conui-
uia fuisse. Prohibuit & magica, quorum

vbique apud Ethnicos magnus vsus fuit. Scribit ad Anglicum Regem, quem obiurgat propter adulteria. Gentē Saxoniam etiam antequā audiuit doctrinam Ecclesiæ, adeo detestatam esse stupra & adulteria, vt stupratas & adulteras strangulatas deinde cremauerint. Ac supra Rogos suspensos & vstulatos esse stupratores & Mœchos, donec morerentur. Hæc seueritas in pœnis stupri & adulterij digna memoria est, & optandum est, vt commonefacti magistratus hoc exemplo, hæc ipsa in re sint seueriores, sicut Deus præcipit, qui leges castitatis tradidit, & earum legum contemptum horribiliter punit, vt pœna Davidis & alia exempla omnium temporum ostendunt. Tandem Bonifacium à Frisiis occisum esse scribitur. Corpus doctrinæ ipsius integrum non extat, sed consentaneum est Gregorij doctrinam & exempla secutum esse. Precor autem Filium Dei, vt semper Ecclesiam in his regionibus colligat, & ipse eam gubernet & protegat, Amen.

¶ I N I S.

*Index precipuarum rerum qua
in his Chronicis con-
tinentur.*

<i>Liber primus qui complectitur duo millia an- norum inde usque ab initio mundi pagina</i>	33
Diluvium.	45
Filij Sen quinque.	47
Posteritas Iaphet.	53
Filij Homer nominantur, Ascanes, Riphat, & Togorma.	58
De Monarchiis.	67
<i>Liber Secundus Chronicorum.</i>	70
De Abraham & de Circumcisione.	79
De pœna Sodomæ.	81
De exitu Israëlitarum ex Ægypto.	87
Iudices populi Israël.	98
De regno Samaritarum.	131
Græcæ historiz quæ ad tempus primæ Monarchiæ pertinent.	135
De bello Troiano.	137
De veteri doctrina Ionam, Atticorum & vicinorum. De Sibyllis, Atlante, Orlone, Lino, Orpheo, Musæo, Homero & He- siodo.	137
De initio urbis Romæ.	141
De secunda Monarchia.	146
D 3	De

De Cyro primo Rege Persico.	149
De Ecclesia.	159. 508
De studiis doctrinarum in Græcia.	165
De Solone.	167
Camby ses secundus Rex Persicus.	169
De Dario tertio Rege Persico.	171
Xerxes quartus Rex Persarum.	180
De bello Xerxis.	181
Artaxerxes Longimanus quintus Rex Persarum.	192
Res Græcorum.	194. 201
De vrbe Roma.	197
Darius Nothus sextus Rex Persarum.	197
Artaxerxes Macton septimus Rex Persarum.	198
Captæ Athenæ à Lyfandro.	207
De triginta Tyrannis.	210
De Thrasylulo & Ampistia.	212
Imperium Laonicum.	215
Epaminondas.	227
Res Romanæ.	232
Artaxerxes Ochus Persarum Rex octavus.	236
De servitia Ochi aduersus Ecclesiam.	236
Res Macedonicæ.	238
Artames Rex Persarum nonus.	246
Alexander magnus.	251
Darius ultimus Persarum Rex.	258
De	

I N D E X.

De Ægypto.	260
De prælio ad Arbela.	261
De tertia Monarchia.	263
De successoribus Alexandri.	269
Bellum Lamiacum.	271
De Cassandro.	276
De Antigono.	278
Posteriores Antigoni Reges Macedoniæ.	281
Reges Syriaci.	282
Quintus Rex Syriæ Antiochus magnus.	288
Reges Ægypti post Alexandrum.	297
Duces Iudæorum post reditum ex Babylone.	302
Post Alexandrum.	304
Series Principum & Regum, qui ex Machabæis orti sunt.	306
Reges ex familia Machabæa.	314
Herodis posteritas.	318
Bella Romana tempore tertiæ Monarchiæ.	322
De tempore inter primū bellum Punicum & secundum.	325
De Arato Sicyonio.	328
De secundo bello Punico.	332
De bellis Macedonicis.	338
Tertium Punicum bellum.	346
Excidium Numantiæ vobis.	349
FINIS	D 4 De

De bello Achaico.	357
De Cimbrico bello.	358
De bello sociali & bellis civilibus post Cimbricum bellum.	366
Bellum Civile gestum Ducibus Pompeio, & C. Iulio Cesare.	373
De Iudea & Ecclesia.	387
<i>Liber tertius de quarta Monarchia.</i>	403
De Harmino Duce Cheruscorum.	407
Tiberius Imperator.	415
Caius Caligula.	424
Claudius.	426
Domitius Nero.	430
Nero Imperator.	434
Vespasianus.	435
Titus Vespasianus.	439
De Ecclesia eius tempora.	443
Nerva.	448
Traianus.	450
Adrianus.	453
Antoninus Pius.	458
M. Antoninus Philosophus.	459
Commodus.	466
Pertinax.	470
Didius Iulianus.	471
Seuerus.	472
Antoninus Bassianus.	480
Popilius Macrinus.	482
Varius	

Varius Heliogabalus.	485
Alexander Seuerus.	486
Maximinus.	489
Gordianus tertius.	491
Philippus Arabs.	493
Decius.	495
Valerianus.	496
Gallienus.	500
Flavius Claudius.	505
Valerius Aurelianus.	506
Tacitus.	521
Valerius Probus.	522
Carus Narbonensis.	525
Diocletianus.	527
Constantinus magnus.	534
Pacatianus & Marcellianus Coss.	540
An Constantinus urbem Romanam, & Oc- cidentis Imperium Romano Episcopo donauerit.	542
De Nicena Synodo.	548
Filij Constantini successerunt patri.	560
Constans Imperator.	560
Constantius Imperator.	561
Ecclesiæ certamina post mortem Con- stantini magni.	564
Iulianus Apostata.	576
De templo Delphico.	582
	10

Iovinianus.	585
Valerianus primus.	589
Saxones.	586
Gratianus.	589
Theodosius.	593

FINIS.

